Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

INCUNABULI
C
6
23
Biblioteca Nazionale
Centrale - Firenze

C. 6. 23

4

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

6

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

¶ CAELIVS LAMPRIDIVS CER.
.P. L.
AD LECTOREM.

Quid niſi conſpicuus ſummo uerſabere Cælo
Viſure Angelicum Candide Lector opus
Aut merito cęlum ſpectaſſe uidebitur auctor:
Aut tibi dictatus Cælitus eſſe Liber.

IDEM.

Legerat hęc oculis qbus omnia maximus Aether.
Aſpicit: Angelici Myſtica ſcripta chori:
Atq3 ait: humano ſeſe miratus in ore:
Ecce nouem Cælos pagina parua capit.
Nil mihi tam ſimile eſt: q̃ munera clara benigni
Quæ merito ſanctæ conſecrat ille coge.

IDEM.

Eſſe uidebantur nobis ænigmata nuper:
Quæ ſuper angelico ſcripta fuere choro:
Non erat humano cęlum cognobile ſenſu:
Ceu labyrinthæas extricuiſſe uias.
Scotus in expliciti: duri ſermonis Aquinas:
Sacra ſub obſcuri pagina Spynges erant.
Nunc uero cæli penetralia ſumma pateſcunt:
Panditur aſtriferi clarior Aula poli:
Quæq3 archana diu latuere nouemplicis æthræ
Gorgius hæc oculis pene uidenda facit.
Oibus ecce palā ē: quod raptus ad ęthera Paullus:
Quod Stephanus uidit: cum moriturus erat.
Quale igitur cælum melior natura creauit:
Tale Argentini munere fluxit opus.

VALE.

¶ Karolus Puteus Raguſinus.

Angelos quicunq3 choros cęlſamq3 cateruam
Naturamq3 cupit noſcere cęlicolum.
Perlegat excultum latio ſermone libellum
Sedulus: et doctum mente reuoluat opus
Edidit inſigni quod Gorgius arte Benignus.
Cui decus æternum conferet iſte labor.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

Qui ſuperum pingui non tot ſecreta minerua
Illa ſed arguto rettulit ingenio
Qui quoq; tot dignas ſcitu res addit ex ſe
Quæ latuere prius ſęcula longa diu
Quas ſcotus Thomaſq; refert oſcurius ille
Expimit ornato clarius eloquio.

FINIS.

VBERTINVS GERII FILIVS RISALITVS INCLITO SENATVI RAGVSINO. S. P. D.

Eorgius Benignus Saluiatus de angelica natura pclarū opus cū nup ad me miſiſſet: adeo ſu; lectione ea delectatus propter multaꝝ magnarumq; reru; utilitatē: ut ſine ulla mora imprimendum curauerim. Vt quemadmodu; ipſe me. Sic ego multos alios ſtudioſos uiros facerem tam boni particeps. Quibus autem magis hęc impreſſio dicari debuit angelicorum uoluminum: q̃ uobis nobiliſſimis patritiis. Qui auctorem eorum uobiſcu; habetis: & eum: ut decet obſeruatis & colitis? Quem ego cum pręcoeptorem meum pro patre amem: a uobiſq; tanq̃ parentem amari intelligam: neceſſe eſt: ut ipſe quoq; uos fraterno quodam amore complectar. Suſcipite igitur lętis animis hęc diuina uolumina: meamq; in ueſtrum ſenatum inclytum obſeruantiam non ex hac dicatione impreſſi operis: quę res eſt minima: Sed ex affectu animi: qui eſt maximus ęſtimate. Florentia Idibus Iuliis. M.CCCCLXXXXVIIII.

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE FIRENZE

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

GEORGIVS BENIGNVS SALVIATVS VBERTI
NO GERI FILIO RISALITO SALVTEM.

Itto Ad te Suauiſſime Vbertine De Angelica Natura.
Opus. Quod qdeꝫ ita a nobis deſcriptū eſt ſicut ētdie/
bus ſuperioribus diſputatum. In nouem ſi quidem uolumina ſe
cundum nouem congreſſus digeſtum perſpicies. Neqꝫ de Ange
lorum ſubſtantia ſeu eſſentia modo uerum etiam de cunctis eo/
rum conditionibus atqꝫ proprietatibus latiſſime diſceptatum at
que enucleatum tuo facili & acuto ingenio reperies. Qua uero ra
tione hi tam nobiles atqꝫ perdocti Ciues totiens conuenerint in
argumentis ſingulorum uoluminum uidere poteris. Si uero uti/
litatem & oblectamenta huius operis experiri uolueris aſpice in
Thoma, aſpice in Scoto eandem materiam. Conferque cum hac
noſtra, Et ꝙ illic deficit, hic ſuppletum inuenies. Conciliatio/
nem diſſidentium opinionum, Et a nobis ſępiſſime multa (ſpero
non inutiliter) addita degustabis. Delibabis quoqꝫ horum Ci/
uium pręclariſſima ingenia atque egregia mentis acumina: Mei
autem exilis ingenii Vires non incipies ex his agnoſcere. Cui om
nia mea diu iam tanquā amico precipuo patefacta extant Scio te
amare hunc Senatum peritum hoſqꝫ patritios uiros qui Plato/
nis documento ita. R. P. adminiſtrant ita Curis exterioribus ua/
cant ut tamen philoſophari nullatenus deſinant. Mihi profecto
ea ipſa res & gaudium & admirationem pariter ingerit. Adeo ut
nunq̄ me fortunatiorem aut beatiorem autumem q̄ qum horum
grauiſſimorum ſenuꝫ acutiſſimorumqꝫ Iuuenū me quoqꝫ a phi
loſophandum mira diligentia cōpelli quodammodo & quaſi
cogi intueor. Nihil enim poſt Italię atqꝫ meas calamitates mihi
muneris relictum uideo: q̄ ꝙ in urbe quietiſſima uacua mente &
Affricano illo ocio, ſolus & ocioſus uiuaꝫ. Sed audeo dicere. Me
nunq̄ minus ſolum, minuſqꝫ ocioſum uixiſſe. Neque mihi cure
eſt cetera amiſiſſe bona, quom omnibus illis longe in compara/
bilius ſim adeptus bonum. Dedi itaqꝫ fratri Antonio Saxolino
noſtro communi amico Et meo peracuto diſcipulo ad te has no/
ſtras uigilias & Epidaurinas lucubrationes: quo tu ipſe uideas.
examines Iudices cunctiſqꝫ amicis noſtris uidendas examinan/
das iudicandaſque contribuas. Quę tum a me deniqꝫ probabun/
tur qum tam accerrimo, tamque excellenti & laudato Iudicio
probatę fuerint.

VALE FOELIX EPIDAVRI.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

¶ GEORGEI BENIGNI ORDINIS
Minorum ſacraruʒ litterarum profeſſoris ad
illuſtrem atq; religioſum Epidaurinum ſeu
Rhacuſinum Senatum in librum de natura
cęleſtium ſpirituum quos angelos uocamus ꝑ
hoemium incipit foeliciter.

NGELICA DIGNITAS
poſt Summam illã optimi uni
uerſoruʒ conditoris dei maieſta
tem patres conſcripti Rhacuſa-
nęq; ac Epidaurine ſiue (ut ego
dicere ſoleo ſiluanę urbis Senatores ampliſſimi)
omnium rerum dignitati & glorię preſtarę cen
ſetur. Nihil namq; eſt aut eſſe poteſt ſub maxi-
mo illo Deo noſtro ĩtelligẽtiarũ natura digni9,
aut pręſtantius. Quandoquidem ſupernus opi
fex omnes ſuas in earuʒ productione uires, quę
certo ĩmenſę ſunt, quaſi emiſiſſe uideatur. Tã-
tã igitur ſumnerũ ſpirituum excellentiaʒ, tãq;
ingentem ipſorum pręſtantiaʒ qum ipſe mecuʒ
ſępius conſideraſſem: eorumq; in noſtrũ genus
in noſq; mortales homines patrocinia: auxilia,
munera, beneficiaq; q̃plurima iterum atq; iterꝝ
cõtemplatus fuiſſem (Nihil quippe boni, nihil
ſancti, nihil comodi homines abſq; angeloruʒ
bonorum ſubſidio hac in uita obtinere queunt)
primos labores, primaſq; uigilias noſtras ipſo
rum honori: atq; perpetuo apud mortales ſplen
dori addiximus: atq; dedicauim9: Speramus nẽ
pe eorum mira inuiſibiliq; opitulatione, & hęc
& ea quę deinceps, ſiue de diuinis, ſiue de huma
nis ceteriſq; rebus ſcribere, aut litteris poſterita
ti mandare decreuimus facile expedire, atq; uti
liter ſimul, ac foeliciter perficere & conſumare:
circa quam profecto materiam & nos alias dum
in florẽtiſſima urbe legeremus: quam animo mẽ
teq; ſemper gerimus: & ſingulari dilectione pro
ſequimur: inſudauim9, atq; pleroſq; eximia eru
ditione uiros magnopere inſudaſſe nouimus: ue
rum aſſidua amicorum diſcipulorumq; adhorta
tione ac precibus ultra cauſas ſuperius enarratas
quom diu fuiſſem fatigatus, tandem in ueſtraʒ
gratiam (pretermiſſis omnium aliorum efflagi
tionibus) aggreſſus ſum rem ſane hominum co
gitatu ne dum ſcriptu difficillimam, atq; ea quę
ſubtiliter, accurateq; (dei optimi & ſanctorum
ſuffragio ſpirituum) excogitaueram, legentiuʒ
animis ſatis aperte infundere curaui. Quicquid
priſci illi gręci latiniq; theologi quicquid & iu
niores, preſertiʒ Thomas ille angelicus cũ Ale
xandro & Bonauẽtura ſeraphico: hi. n. indocẽ
do conueniunt: Et Ioannes ſublimis dunſienſis
ſtudii Oxonienſis doctor unicus cuʒ Franciſco
landulfoq; & cęteris imitatoribus, Et ſolennis
Henricis Gandauenſis cum Godfredo de fonti-
bus. Tres nanq; precipue iunioruʒ theologoruʒ
docendi uię: Quicquid inq̃ hac in re ab his om-
nibus egregie dictuʒ eſt hic reperies, pleraq; ab
aliis intacta tractauimus, modos nouos: nouaſ
q; opiniones addidimus, nouum dicendi genus
ſecuti ſumus, Et ea quę uix a doctiſſimis homi
nibus cogitatione attinguntur, exculta pro ui
ribus ingenii noſtri ac illuſtrata oratioue ꝑene
rudi quoque populo probabilia dedimus. Hęc
itaq; quę nuper in ueſtra urbe: ueſtriſqʒ, ut ita
dixerim, auſpiciis elucubrauimus: ueſtro etiam
perpetuo honori tribuimus. Neqʒ id ſane iniu-
ria, prouocaſtis quippe animum meum benefici
is innumeris. Nunq̃ enim me illius humanitatis
capiet obliuio: qua me profecto non in parua to
tius Italię atqʒ propria calamitate conſtitutum
ut filium complexi eſtis: benigneqʒ ſuſceptũ ho
ſpicio: liberaliter, ac munifice tractaſtis: atque
quom filii locuʒ apud uos dumtaxat expetiiſſẽ,
patris ac preceptoris dignitateʒ ſummo cum ho
nore ultro mihi detuliſtis. Equidem argentina
totoqʒ illirico a Turcis occupato, puer admo-
dum e manibus ſeuiſſimorꝝ hoſtium ereptus ſa-
tis tenera ętate ad Italiam delatus ſum, In qua
& ſapientię ſtudio ut plurimum incubui (Naʒ
& Pariſii & in extrema Brittannia quã Angliã
uocant theologię uacaui) Inde poſt tres fere &
triginta annos partim inimicorꝝ acerbitate, par
tim cognatorum amore quom ignotam patriaʒ
repetiiſſem & extraneus eſſem fratribus meis, &
filiis matris meę peregrinus: Vos me ſingulari
amore eſtis proſecuti, Vos hoſpicio ſuſcepiſtis

XV

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

Vos agnouiſtis / uos beneficia cõtuliſtis: His mihi / ut iam dixi / calcaria prebuiſtis / Et non modo his / ſed fide / magnificentia / magnanimitate / & frugalitate ueſtrę urbis pręclariſſimorum ciuium / atqꝫ patrio quodam amore: Cuius quidem uim maximam eſſe omnibus exploratũ eſt. Natura eniꝫ incunabilis noſtris afficimur / & loca diligere cogimur / in quibus pueri reptauimus. Et quia neſcio me ulli q̃ uobis obligatiorem. Multe profecto mihi cum principe / & ciuitate urbinatenſi obligationes nec ſolum cũ Federico illo aut Octauiano frate ſuo mercatelli comite uiro prudentiſſimo atqꝫ integerrimo Verum etiam cum hoc preſenti Guido ubaldo cui diuinarũ rerum primus alumnus atqꝫ miniſter fui: duce profecto in armis ferociſſimo: Et ĩ gręca latinaqꝫ lingua eruditiſſimo. Plurime cuꝫ domo inclyta Medicum atqꝫ tota ciuitate florentina: Sed uobiſcum non minores / immo potius & maiores extant. Quadere uobis potiſſimuꝫ opus hoc / ueluti & omnia mea dicaui. Erit ſane munus & ueſtrę nobiliſſimę ciuitati aptiſſimum / & ſtudiis meis accomodatiſſimuꝫ / mature Deo duce & aliud de rebus moralibus / atqꝫ ad ciuile regimen pertinentibus ęditurus / & dedicaturus. Accipite igitur patres conſcripti. Accipite uiri periti & doctorum hominum amatores / ac fautores precipui. Accipite inq̃ opus de ſpiritibus illis / quibus ſupernus opifex regna / nationes / prouincias / ciuitates / ſingula deniqꝫ loca commiſit / cunctis hominibus prępoſuit / iuſſitqꝫ ſibi commiſſa / ab inuiſibilibus / atqꝫ uiſibilibus hoſtibus tueri / protegere / ſaluare / ac defendere. Accipite tandem / quo uos ipſos / nec non & urbem ueſtraꝫ / liberos ueſtros / & omnia ueſtra conſeruent & foueant / In uiamqꝫ pacis / & uerę foelicitatis dirigant / & res uр̃as ſemotis malis & periculis uniuerſis adaugeant / & ad uota optata animos ueſtros conducant. Accipietis autem non quideꝫ meas: ſed cõmunes inter nos nuper habitas ſententias / duꝫ diuino quodam numine ſimul in ęde uirginis ornatiſſima adeſſemus: Sicuti ergo inter nos de his habitus extitit ſermo / ita ipſum in preſentia deſcribimus. Et primo libro ea: quę primo congreſſu diſputauimus expoſui. Secundo autem libro / ea quę ſecundo cõgreſſu / Et ita deinceps. Sed quid in his moror? Cõmunem diſputationem pariter uniuerſi accipite / & ueſtri ſimul ac mei ingenii memineritis

❡ Domus nobilium Epidaurinę ſiue Rhaguſinę ciuitatis: quę ĩ hoc libro inducuntur diſputantes videlicet.

Baſilei	Luchari
Babalii	Luchei
Beneſii	Mentii
Binciolı	Martinuſii
Boni	Mlaſchognii
Bondii	Putei
Bocigniolı	Proculı
Buchii	Palmotę
Cabogı	Prodanellı
Crocıı	Reſtii
Caliſtii	Arauei
Gradii	Sergii
Georgeı	Saracchii
Gotıı	Thudiſii
Zamagnii	Voltii
Gataldı	Ceruini
Gondeleı	

❡ Primi libri Capita

Caput primum Angelos ſiue Intellectus aliq̃s citra Deum & ſupra hominem oportere eſſe.
Caput ſecundum eoſdem angelos aliqua ex parte corporeos ſed abſolute incorporeos eſſe.
Caput tertium. Eoſdem ex materia & forma / methaphyſica nõ aũt phiſica cõſtitutos late apit
Caput quartum Eoſdem eſſe quidem animalia / ſed non proprie neqꝫ peripathethice.
Caput quintum Eoſdem Angelos pene innumeros eſſe & plures rebus materialibus.
Caput ſextum Angelos quoſdam ſpecie / quoſdam ſolum numero differre.
Caput ſeptimum. Eoſdem Angelos ab Anima humana differre ſpecie.
Caput octauum. Eoſdem eſſe immortales uno modo / & alio mortales.
Caput nonum. Angelos ab igne corporeo pati ſecundum quid / non autem ſimpliciter poſſe.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

¶ Argumentum operis.

Kalendis Maii. Anno Salutis octauo
& nōagesimo ſupra Mille quadringē
tos totus ſenatus quem Rogatorū uo/
cāt Rhacuſanę, ſiue Siluanę vrbis in ędem or/
natiſſimam virginis pariter ac dei uere genitri/
cis ex deuotione cuiuſdam imaginis ipſius plu/
rima (vt ferunt) miracula toti populo aſſidue
oſtendētis cōfluxit Quā & ego eiuſdē dei matris
dilectione allectus adeſſem plures item ex diſci
pulis atq; auditorib9 noſtris pluriaq; īter ipſos
ciues peritiores.(Quoꝝ nūc eſt copia ingens ea
dem ī vrbe) ꝓpter ea quę ſuperiorib9 ānis Flo/
rentię: Romę: Neapoli: Mediolāi: & ī tota Ita/
lia īmo & orbe acta erant, orta ē admiratio: Ex
admiratiōe nata eſt diuinę ꝓuidentię īquiſitio
an vz vniuerſa congruo ordine ab aula procede
rēt ſummi imꝑatoris Dei : Et an ſibi eſſent curę
hęc humana : Interloquendū uero de ipſorum
angelorum admirabili cuſtodia atq; miniſterio
(ob quod precipue diuinā ꝓuideutiā credimus
eſſe) quaſi ſorte quadaz habitus ē ſermo, pluri
maq; ex his quę deſupernis ſpiritibus & hic &
alias Florētię predicaueraz, legeram, atq; ſcrip
ſeram, ī medio ab auditoribus meis fuerunt al/
lata, Quaꝝ rerum occaſione prolixior fuit ciui
um collocutio: Et quia plurimi īter eos & natu
ra & ſtudio acutiores atq; ſegaciores extāt acu/
tiſſimas propoſuerunt dubitationes de Angelo
rum ſubſtantia, Cognitione, Libertate, Crea
tionis initio, Gratia & bonorū beatitudine: pec
cato & malorū in foelicitate, Locutionibus & il
luminationibus Nec nō & de ipſoruz ęuo ſimul
ac loco & delatiōib9. Atq; hierarchiis ordinib9
& preſidētia ſiue ſuperioritate: Et hic Thomā:
ille Henricū, Alius ſcotuz, nōnulli Ariminen
ſem illum Gregoriū, pars Landulfum Frāciſcū
& alii alios inducebāt auctores: Quibus facer̄ ſa
tis ꝓ noſtri exilitate īgenii curauimus. Aderāt
certō & duo ī humanis atq; diuinis rebus erudi/
tiſſimi uiri: Antonius victorius Fauentinus me
us & Franciſcus argillagues de ualētiphiſici hu
ius ciuitatis qui etiaz patritios iuuenes ad diſpu
tandū hortabantur. Et ne inq̄ & inqt ſępius in
terpōerent, ita hoc opus, ac ſi ſermo a nobis corā
haberetur, ordinauimus & deſcripſimus. Et qa
quedaz alias cōſcripta etiaz cū primo induxim9
deinde ciuiuz īterrogationes ſucceſſerunt: hic quoq;
ordine utemur eodem. Quam quidē diſputatio
nem mouerat prius digniſſimus pſul noſter &
Archieps uir moribus & utroq; iure maximaq;
rerū experiētia inſignis Iohānes ſaccius anconi
tanus mihi in domibus ſuis quom pleriq; & pa
trū & ciuiū adeſſent. Et ipſe ſuo acutiſſimo atq;
ſolido ingenio plurima : & quidē acutiſſima in
re hac tu nc declarauit.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

¶GEORGEI BENIGNI ORDINIS.
Minoruȝ ſacrarū litterarū profeſſoris ad incli
tū & excelſū epidaurinū:ſeu rhacuſinū Sena
tum de natura cęleſtiū ſpirituū quos angelos
uocamus primus liber incipit foeliciter.

CA. PRI. BENIGNVS.

ANGELICA NATVRA (ut
primū de ſubſtātia ipſius ꝑſcru
temur) uiri ornatiſſimi non eſt
putanda eſſe ueluti humana ex
corpore uidelicet & aīa:i.mate-
ria & forma:aut ex quatuor elemētis uirtute cō
poſita:omne nāqȝ eo mō cōpoſitū corpus dici ſo
let:At ipſi angeli ſubſtātię incorporeę appellā
tur:Quāobrē neqȝ aīalia cēſendi ſunt:Omne.n.
aīal corpus eſt.Qđ igit̄ corpus nō eſt:neqȝ aīal
utiqȝ erit.Si quoqȝ mole careāt:& uita illa:quę
fit ꝑ animā carebūt.Nō itaqȝ uiuunt eo pacto:
Et quom uitalibꝰ potiātur operatiōibꝰ cognitio
ne ſincera & amore libero:maxīe ꝑfecto uiuūt.
BASILEVS.Sic alias exordiū poſuiſti:nunc
ut cōgruo ſermo ꝓgrediatur ordine ante oīa cō
ſiderandū puto an ipſi angeli ſint de inde an in
corporei & abſqȝ materia & an ſint ꝓprie aīalia
Et ita deinceps ueſtigabūtur ſingula.BE.Pla-
cet inde ſūmere initiū.Nil.n.de ipſis inquirere
poterimus ignoto eo an ſint.Illa nēpe eſt teſte
Ariſtotele prima oīum īquiſitionū:primo nāqȝ
ſemꝑ an illud de quo fit diſputatio ī natura reꝝ
reꝑiatur eſt īquirēdū:quo quidē cōceſſo qđ illđ
ſit declarādū eſt demū ipſiꝰ cōditiōes &(ut aiūt)
ꝓprietates inueſtigādę.Et quāobrē ſibi īſint de
monſtrāduȝ.BASILEVS.Id igitur quęro ſi
ulla ſit ratio angelos eſſe aperiens.Quom.n.lō
ge abſint a noſtris ſenſibȝ neſcimus an eos īterea
quę ſunt cōnumerare ualeamus.BENI.Omnē
inquiſitionē quid ipſo nomīe deſignetur p̄cedit
anteq̄ etenim īquirere uolueris ſi elephātus in or
be ſit iam ipſuȝ elephātis uocabulū quid ſignifi
cet aliquo mō ītelligis:Noſti ergo necne illud:
quod an ſit īquiris.Vel nomen ipſuȝ nudū men
te reuoluis?BASILEVS.Noui equidem:An
geli ſane uocabulo nō ut uulgus (preſertim grę
cum) nūtium quēpiam aut legatū concipio.Sed
rem aliquā homine quidē ſuꝑiorem deo uero in
feriorem.Citra deū & ultra hominē quā ēt ītel
ligentiā & ſpiritū uocare conſueuimus.BENI.
Recte uideris quid nomīe angeloꝝ deſignetur
ſentire:Rem itaqȝ taleȝ reperiri oportere & eſſe
primo noſtra q̄ nuꝑ adinuenimus ratione:Dein
de alioꝝ cōprobabimꝰ.Ratio certo noſtra eiuſce
modi eſt ꝑiacto quippe:illo a nemine negando
pene principio deū atqȝ naturā nil fruſtra egiſſe
aut agere potuiſſe.Addo talē ī re hac cōſequen
tiaȝ.Si nullus eſſet itellectus hoīe ſuꝑior deo āt
inferior ſequeretur ꝙ plurīe reꝝ fruſtra createę
extitiſſent laterent nāqȝ omnē creatū intellectū.
Conſequens illud falſuȝ eſt igitur (quom falſū
ex uero ſequi nequeat) falſuȝ erit illđ ex quo fal
ſum ſequitur.BABALEVS.Iſtaȝ qua uteris
pręceptor cōſequentiā nō capio quo pacto nāqȝ
ſequitur nullus citra deū res aliquas agnoſcit igi
tur res illę fruſtra createę dicentur.BE.Sic eam
deduco.Omne ītelligibile ea de re creatuȝ eſt ut
ab aliquo ītelligatur.Si ergo a nullo ꝑcipiatur
& agnoſcatur:nōne ſuꝑ uacue extitit creatum.
BABALEVS.Ita inq̄:Sed ne id ſequat̄.Sat
erit ut ab ipſo diuino ītellectu cognoſcatur.BE
NI.Illud ſeq̄ ut ſi res ulla ītelligibilis a creato
intellectu nō ītelligatur fruſtra ēt ſit creata ita
probo.Iacto prius a cunctis conceſſo fundamen
to.Ob reꝝ ineſſe deductionē nil ipſi eminentiſſi
mo deo acceſſiſſe.Ille nēpe ita uocat nomīatiꝰ ea
quę nō ſunt ueluti & ea quę ſunt.Neqȝ bonoꝝ
ſuę creaturę eget:Nil ergo creatū ob id eſt quo
a deo uel ītelligatur uel aptius ītelligatur.Tūc
ita licebit arguere omne id qđ ītelligibile dicit̄:
iccirco creatū eſt ea ratione qua eſt ītelligibile ut
ab aliquo ītelligatur:Qꝛ ſi a nemine unq̄ ītel-
ligeretur fruſtra ī quantū ītelligibile creatū eſſet
Deus aūt ſicut nec rem ita nec ullā rei ꝓprietatē
ſuꝑuacaneā ędidit:Inter ꝓprietates uero ipaꝝ
reꝝ prior pene omnibus eſt ipſa ueritas ſiue ītel
ligibilitas.Enimuero cōpertū eſt hoīes plurīas
reꝝ ſpecies ignorare.Sīgularia pauciſſima noſſe
re.Vix euidenter aliquid ſcire.Ea nāqȝ quę no
uimus ſunt minima pars illoꝝ quę ignoramus.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

Opere p̄tiū igit̄ fuit aliquos ītellectus creari hu
mano ſupiores qui ea ipſa, quę nos fugiunt &
cūctos hoīes latēt contēplarent̄: & cōtēplādo in
p̄cōia & uenerationē accēderēt̄ ipſoꝝ cōditoris.
Quo uero pacto ītellectus angelicꝰ ſit nr̄o ſupi
or poſtmodum uidebit̄. BABALEVS. Si cū
cti hoīes cuncta dicerent̄ noſſe iſta rō nil conclu
deret. BENIGNVS. Sed quis illud uľ cogitar̄
poterit? Tot nempe ſunt ī cęlis conditiones, tot
ſtellaꝝ & planetaꝝ atq; cęleſtiū ſignoꝝ corpo
rū uires cūctis hoībus ignotę, imo nō ſolū illas
ipſoꝝ cōditiōes, ſʒ nʒ numeꝝ eaꝝ ullꝰ hoīum ſiľ
agnoſcere uidet̄: poſſemus quippe diuiſim om
nis agnoſcere quo ad numeꝝ: ut hic nouerit cen
tum alius quinquaginta exra illum numeruʒ &
ita de ſingulis: ſed nemo ſimul eaꝝ numeꝝ no,
uit, p̄ſertim qum plīme ſint uiſu impceptibiles:
Sed eſto de numero. Quid dices de aliis, nō mo
do eoꝝ quę lucent coram nobis: ſed oīum piſciū
atq; uermium: Et quę in uiſceribꝰ terrę atq; īfra
ipſos lapides nūq̄ diuidēdos claudunt̄ & occul,
tant̄? Dicunt ergo qdam oēs hoīes oīa cognoſce
re: ſed certo ego ipſe id & ſi dicere poſſem facile,
opinari tamen uľ nullo mō uel difficile poſſem.
BONDIVS. Dicent q̄uis hoīes non uniuerſa
in hac pegrinatione ſciant, ſcient tamē poſtea:
Et ita res intelligibiles conſequent̄ id pp qđ cre
atę ſunt. BE. Poſſet id forſan dicere xp̄ianus: ue
rum quin rōne naturali pſuademus qppiam ex
principiis illis pcedimꝰ quę uirtute cōcreata di,
ſcernimus. Rō illa p ut res de qua tractamꝰ po
ſtulat ſatis concludit. Oīa demōſtrari nequeunt
Indocilis hoīs eſt (ut ait ph̄s primo ethicoꝝ) ę
quas rōnes oī in re flucitare. ¶ Eſt ad id & alia
rō, poſito qppe illa ph̄i ſapientiſſima ſententia
deum & naturaʒ ſicuti non abundare ī ſupfluis
ne defic̄er̄ qdeʒ in neceſſariis: Sed certō poſſibile
uidet̄ eſſe alios ab hoīe intellectꝰ creatos: qui uľ
oīo a corpor̄ abſoluti eſſent uľ certo indiſſolubi
li uinculo alicui corpori forēt cōiuncti. Cur. n.
non poſſent eiuſmōi ſpecies hoc in uniuerſo cō,
cedi, nulla rō cogit: Et quom naturę opꝰ ſit ex
tollendum in cunctis & dignꝰ ut ph̄s phibet ſē
per exiſtimandum niſi manifeſte id repugnare
uideret̄. Quis in prorſus excors & ſtollidus eos
ītellectus huic ſubripiet uniuerſo qn̄quidē hęc
ſint ipſiꝰ pīnę atq; potiores & excellentiores par
tes? BONDIVS. Theologi rōnem iſtam forſā
non admitterēt: q Deuʒ contigēter uniuerſa cre
are fatent̄: poterit igit̄ uiliꝰ pduxiſſe: nobiliꝰ p̄
termiſiſſe. BE. Fateor ęqdem ueluti nāq; nihil,
ita & ptem unam relicta alia pducere poterat,
Veꝝ quia ſuę cōſuetudinis eſſe conſtat ſemp id
quod meliꝰ eſt facere, unde Aurelius Auguſti
nꝰ Quicqd tibi recta rōne meliꝰ occurrerit id po
tiꝰ deū feciſſe q̄ n̄ feciſſe putato: Scripturaq; n̄ di
xiſſet uidit deus cuncta q̄ fecerat & erāt ualde bo
na ſi huic mundo potior pars bonoꝝ defuiſſet.
Sed pgrediamur, Supnas illas domos taʒ āplas
tamq; excelſas (Magna nāq; domus dei & igēs
locus (ut ppheta ait) poſſeſſiōis eiꝰ magnꝰ inq̄
& nō hn̄s conſumationem excelſus & imenſus)
quibꝰ incolis: Quibꝰ habitatoribꝰ (ſi angeli nō
ſint) cōmiſiſſet deus? Quibꝰ tam p̄claras in edi,
bꝰ illis excelſis p̄parauiſſet ſedes? BONDIVS.
Hoībus dicerent. BE. Terrenum illud aīal eſt
natura, celeſte gr̄a. Opus eſt cęleſtes īcolas ſiue
cęligenas natura ſtatuere. Deinde ſi eas hoīes ſo
li incolerēt longo tp̄e uacuę hoc eſt uſq; ad xp̄i
dn̄i aſcenſioneʒ nunq̄ nec ſemiplęne pſtitiſſent
BON. Aſcenſioneʒ illaʒ ſola fide tenemꝰ. BE.
Hoībꝰ ēt illa p̄parari regna qua rōne pbabis?
Par pari excludo. Accedit ad hęc: Quis dicito (
ſi angelos ex uniuerſo remoueas) cęleſtes illas
ſpheras motibꝰ etiā contrariis cier̄ putabit̄? BE
NESSIVS. Aīatos cęlos ſi poſuerimus (ut cer
to opinari licet) ipſos ab aīa ueluti & nos cieri
putabimꝰ. BENI. Ergo pones aliqueʒ intelle,
ctum aliuʒ a nr̄o citra tamē deum, quod te con
fiteri cupiebā: Id namq; exquirebamꝰ: Verum
ipſos celos carere aīa potiꝰ arbitrāduʒ, Rōnalis
nēpe aīa non uidet̄ informare aut uiuificare poſ
ſe abſq; hoc q in ſe contineat ſenſitiuaʒ atq; ue
getatiuaʒ. Patet nam ea rōne q̄ uegetatiua eſt ui
uificat, uiuere. n. corporis ab illa ſicut ſentir̄ ab
alia & intelligere a tertia pte aīę pendet: Nutri
tiua nāq; & generatiua ſiue pcreatiua uirtus illi
us aīę eſt hę aūt potentię in uiuentibꝰ ponunt̄:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

V egetũ etiã atqꝫ uiuũ pene idẽ deſignãt Igitẽ &
uegetari ac uiuerẽ idẽ notabĩt. Loquor de uiuerẽ
qđ fit ꝑ informationẽ aĩe. Quarẽ ſi celi ĩtellectu
alez aĩam hñt etiã ſenſuali atqz uegetatiua fre
ti fuiſſent / Auferẽdo itaqz ab ĩpis pmã aĩe par
tem: auferã ꝑfecto & ſecũdã ac tertiã / pma ꝑfe
cto aut ſecũda ſi celis eſſet aĩa: eſſent & organa ſi
ue ĩſtrumẽta ad uiuẽdũ & ſẽtiẽdũ ut arguit phs
Natura. n. nõ deficit ĩ his q̃ cuipiã rei ſũt neceſ
ſarie: Vbi igiẽ inſtrumẽta uiuẽdi aut ſentiẽdi de
ſunt / ibi & naturas illas deeſſe oportebit: Et ubi
eiuſmõi aĩe nõ uiuificãt / nz ĩtellectualis uiuifica
bit: Nõ. n. ea rõne qua ĩtellectualis eſt uiuificat
Mouenẽ igiẽ celi ab aliq̃ nõ quidẽ ab aĩa quom
illa careãt / nz a ſeipſis ut mouenẽ / grauia deor
ſuz / multorꝝ opinione / & leuia ſurſuz / Exptes
quippe oĩs extrañe & pegrine ſunt ĩpreſſionis.
Mouebũnẽ igiẽ ab angelis / quos phi intelligẽ
tias / eo ꝙ actu ſemp intelligãt uocare cõſueuerẽt
Et ita cõcedem9 ãgelos eſſe. BENES. Quattuõ
elemẽtis celeſtẽ naturã cõnumerãtes ĩpaz quintaz
eſſentiã uocam9 / Eiuſqz naturã eiuſmõi eſſe cre
diderũt pleriqz ut ueluti leuia ſurſũ & grauia de
orſum: ſic ipſa celeſtis natura ſemp ex ſeſe in gi
rũ uoluaẽ. Qua opinione cõceſſa / nõ erit opus ĩ
telligẽtiis celos (ut hi aiũt) uoluẽtibus. BENI.
Si ea quinte eſſentie cõditio foret ut ſuapte natu
ra ĩ orbẽ uerterẽ / rõ illorꝝ motores extrarios adi
mens: ualida & efficax eſſet. Sz id explorarẽ opus
grãde: & labor ingẽs. BENES. Sunt qui dicũt
Deũ ipſũ oĩpotentẽ cũctos celos uirtute ſua im
mẽſa / abſqz ulla tali intelligẽtia mouere poſſe.
BENI. Deũ excelſuz eſſe uirtutis tãte ut oĩa &
mouere & efficere ĩpe poſſit nos xpiani apte fate
mur / ap pbam9 / & tenem9: Verꝝ cõditor nrẽ res
quas cõdidit (ut Aureli9 inquit) ita admĩſtrat
ut eas ꝑprios motus agere ſinat. Recte itaqz &
Auerroys ille Qui aufert (ĩ quib9 reb9 ꝑprias
actiões aufert eis ĩpm eſſe: Vt quid. n. eſſẽt ſi nil
opari ualerent? Perfectio qppe cuiuſqz rei (ue
luti & uirtutis) ĩ actiõe cõſiſtit / oẽs pfectio ĩ ac
tione / nulla ĩ paſſiõe (niſi ſecundũ quid) cẽſeẽ.
Quemãmodũ. n. liberalis dũ ſuſcipit letaẽ / nõ
eo quia ſuſcipit ſz qa / uel ex tẽplo largiẽ uel ido
neus ad largiendũ euadit / Põt igiẽ potẽtiſſimus
deus cũcta ſe ĩpo efficere / Sz id nõ conſueuit / ĩ
mo tribuit unicuiqz creature ſue (tanq̃ optim9
parens) ꝑpriã actionez Et quicq̃d medio ꝑlis
ſue efficere ualet nũq̃ ſe ĩpo ſine ꝑle facit / pro ꝙ
extat illđ Dionyſii Deus reducit ĩfima ꝑ media
hec itẽ media ꝑ ſupma. ARANEVS. Quidaz
captioſi nõ eq dez ego ſcripture fulciti auctorita
te oẽm e medio auferũt ſpũm: Si. n. ĩquiũt eſſent
deſcriptor emanationis oĩum rerꝝ Moſes ſuo in
examerõ illo ubi ẽt mĩma cõmemorat ei9 rei me
miniſſet. BENI. Si ante hũc ſenſibilẽ mũduz ꝑ
multa imaginaria ſecula fuiſſẽt angeli creati ut
Grecis doctorib9 placet: ptermiſſi iccirco ſunt:
quia ille ſolũ corporaliũ originẽ đſcripturus ac
ceſſerat. Homibus ꝙ ſcribens / mortaleſqz ĩſtru
erẽ cupiẽs / ea ſolũ que mortalis ſenſus pcipe poſ
ſet / enarrauit. Et genus ſuorum unde fuiſſet de
riuatũ apire ſtuduit / Vtqz populũ ad falſorꝝ
Deorꝝ cultũ pcliuiorem / a tanto ſcelerẽ dimoue
ret / iuiſibiliũ & plus aliis reb9 Deos ſimiliũ ſpi
rituũ qui etiã a ſapiẽtib9 Dii quidã putarenẽ ori
ginẽ cõticuiſſe poti9 q̃ recitaſſe maluit: Neqz tñ
oĩo cõticuit / ſz nũc uocabulo celi / nũc lucis at
qz tenebrarꝝ clãculũ inſinuauit / & lumen ſapiẽ
qđ ſoli eruditi introſpicerẽt q̃ſi cornea teſta ob
duxerat ṽbis craſſiorib9 / ne oculi ebetiores inde
pſtringerenẽ / Id namqz inſtituerat ut ſanis ꝑ
foret / & lippiẽtib9 nõ officeret. ARA. Anglos
atqz creatos ſpirit9 eſſe / niſi ĩ manib9 furiis agi
tatus negare põt nemo: Id. n. ex ſacratiſſimis co
dicib9 pſertĩ noui teſtamẽti colligim9 aptiſſime
Sunt huius rei plurima teſtimonia / Quot nempe
uaticinia / Quot oracula / Quot apparitiones &
bonorꝝ & malorꝝ angelorꝝ quotidie fiãt / Teſtis
ẽ Norſia / teſtis Liguria atqz Emilia / teſtis Flo
rentia / Roma / Venetia / teſtis Illiricuz nrm &
tota Dalmatia teſtis Grecia & oĩs hoĩum hereſis
atqz ſecta. Quot arreptitios uidim9? Quot Deoſ
lares? Quot etiã illorꝝ qui ſeſe ab hoĩb9 paruo ĩ
uaſculo cõſtrictos mentiunẽ? Eſſe igiẽ eiuſmõi
ſpũs & rõne & ſapientũ auctoritate oĩumqz uo
ce publica oñdiſti euidẽtiſſime. BENI. De pla
tonicorꝝ opinione poſt hac. ARA. Eant nunc

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

Saducei illi / quos uix ferebat hebraica uetuſtas
oēm ſpirituꝫ atqꝫ reſurrectionē ꝓterue abnegan
tes / Eat & Rabbi Moſes qui oēm uim angl'i uo
cabulo ītelligendā putauit. Dicebat namqꝫ ira
ſcibileꝫ canis eſſe illi⁹ angelum & cōcupiſcibileꝫ
bouis ſimiliter: Irrōnalis certo & lignea opinio.
Eat Leucippus cum Democrito ſuo: Cōcurſu ī
diuiſibilium corpoꝶ mundū fortuitu factū exi
ſtimās: Atqꝫ ita ſupꝰ oēm uenerationē atqꝫ cul
tum ementib⁹ mortaliū eliminās: Nobis iā ange
los eē ſatis pſuaſuꝫ ē. Qđ certo ſūmope cupiebā

¶ Angelos ſiue itellectus hoīe ſupiorēs Deo ue
ro īferiores: aliq̄ quidē ex parte corporeos / ab
ſolute tñ īcorporeos eē. Ca. .ii. BVCHE⁹

Accepimus angelos eſſe / Si an ſint cor
porei uel uniuerſi uel pars ſcire iā cupe
m⁹. GRADIVS. Anteq̄ cōmunis re
ſpondeat pceptor ego illos corporeos
cunctis ꝓbabo. Primo quidē ſic / Talis unaque
que res eſt abſolute dicenda q̄lis eſt reſpectu pri
mi atqꝫ abſoluti entis. Sed angeli reſpectu ipſius
Dei entis primi ac abſoluti corporei ab oībus di
cunt̄: Igit̄ tales etiā abſolute erunt nuncupandi
Prior ꝓpō patet a ſimili / Talis namqꝫ res abſo
lute dicit̄ q̄lis eſt quo ad naturam / non qualis
quo ad nos / ut habet̄ primo poſte. primo ethi.
pmoqꝫ methaphiſice atqꝫ primo phiſicoꝶ. vbi
cauſas priores effectib⁹ abſolute ponit / eo qꝓ na
tura ſint priores. Poſterior autem ꝓpoſitio Da
maſceni ſententia cōſtat eſſe uera / quā cuncti re
cipiunt theologi. Ait. n. angelus īcorporeus di
citur quo ad nos: ſed ad ipſuꝫ Deum cōparatus
corporeus inuenitur. Pręterea. Quando aliquid
ſolum ſecundum quid nō eſt tale / abſolute erit
tale. Veluti etyops quia ſecundum quid / ſoluꝫ
non eſt niger abſolute eſt niger. Si angeli ſoluꝫ
ſecundum quid nō ſunt corporei / quia cōparati
ad noſtra craſſiora corpora: Igit̄ abſolute erunt
corporei. Poſterior ꝓpoſitio ꝓbat̄ illa maxima
de ſimilibus ſimile eſt iudicium. Sed aīa nr̄a te
ſte diuo Hieronymo ſolum ſecundum craſſiorē
corporis noſtri ſubſtantiā dicit̄ incorporea: Igi
tur & angelus eodemmō ad nos vꝫ ſolum cōpa
ratus / erit īcorporeus. Deinde quicq̄d circūſcri
bi poteſt / corpus eſſe conſtat. Et poteſt ex. iiii.
phiſicoꝶ colligi: Sed angeli circūſcribi poſſūt:
Igit̄ ipos eſſe corporeos cōſtabit. Minor ꝓbat̄
Quod. n. oī creaturę cōpetit & āgelis: Sꝫ oī cre
aturę circumſcribi competit Teſte Ambroſio ī
libro de ſpiritu ſancto / Oīs creatura certis ſuę
naturę circūſcripta eſt limitibus: Deniqꝫ oē mo
bile eſt corporeum: patet: Mobilitas namqꝫ ab
oībus concedit̄ eſſe conditio & proprietas illius
rei de qua phiſicus cōſiderat: Illa uero ut plīmi
Aueroys & Albertus magnus aſſeuerāt eſt cor
pus: Igitur ſicut īpoſſibile eſt aliud ab equo eſ
ſe hinibile: ita aliud a corpore eſſe mobile: Sꝫ &
ipſa ſacra fides & oēs theologi angelos mobiles
predicant: Igitur & corporeos. Vnde Damaſce
nus Angelus eſt natura itellectualis ſemp mo
bilis. BE. Acute illas rōnes fili chariſſime indu
xiſti. Ad rem tñ ipſam ita dico. Oporter oīo ex
principiis phię aliqua entia in corporea ponere
Qui namqꝫ ſubſtātię genus concedit: concedet
certo qndam ſubſtantiā eſſe ī corporeā: Neqꝫ ſo
lū increatā: quia illa forſan extra genus eſt (de
quo alias) ſed etiam creatam & a prima cauſa d
pendentem: Docet nos id etiā diuinę reuelatiōis
īſtructio Ait namqꝫ ſcūs ꝓpheta Qui facit an
gelos ſuos ſpūs Et ne nomie ſpiritus aerem hūc
itelligēs (ſubdit & miniſtros ſuos flāmā ignis)
Magnus q̄ ille theologus Dionyſius areopagi
ta / Angelos oīo incorporeos eſſe exponit / & fir
miter aſſeuerat. Cuius dicta iuniores theologi e
tiam Auguſtini ſententiis pferunt. Extitit. n. a
poſtoli pauli: qui uſque ad tertiū cęlū fuit rap
tus & comes (ut aiunt) & diſcipulus: (& qđ ex
cellētius) ipſi Marię ſemp uirgini matriqꝫ dn̄i
Saluatoris familiariſſim⁹. Pleriqꝫ certo phibent
Lucam euangeliſtā atqꝫ Dionyſiū hunc / ſecre
tarios quoſdam virginis matris plībus annis fu
iſſe. Et ſicuti huius ur̄e ciuitatis Bartholomeus
de Sfrondatis nobilis cremonenſis uir fidei īte
gre & ut audio octo & uiginti liberis celitus do
natus / oīa ſecreta & archana uno & quīquageſi
mo āno īſeruiendo fideliter agnoſcit. Ita & ipi
uirgini inſeruiendo cūcta myſteria fidei noſtrę
dedicerūt. Secretarii. n. oīa ſecreta norūt / Quid

.n.apud uos ſecreti eſt quod ipſum ſſrondratuꝫ Bartholomeū lateat? Quid etiaꝫ latuit Dionyſium uirginis illius cui oīa nota erāt diſcipulum chariſſimū? Non itaqꝫ antiquoꝝ inuoluamur erroribus: q nihil in toto mūdo niſi qđ uegetatur qđqꝫ ſētit eē exiſtimauerīt Nihil.n.poterāt imaginari īmo nꝫ mēte conciꝑe niſi corporeū quos apud hebreos imitabanť (ꝓut diximus) rudes illi Saduçei: neqꝫ reſurrectionē, neqꝫ ullū ſpiritum concedentes: Qꝛ aūt aliquos creari decebat ſpiritus ita ſuadetur. Congruū erat quo deus aliquem effectū ſibi quo adfieri poteſt ſimillimum ꝓduxiſſet: Precipue namqꝫ illud bonū intendit Deus ī rebus creatis quod ī ſui aſſimilatione cōſiſtit: Perfecta uero & ſingularis tū eſt effectus ſuç cauſç aſſimilatio: qum eſt ſibi ſimilis ī principio illo quo cauſa ꝓducit ipſum ſicut caliduꝫ ꝑfecte aſſimilať igni, quia eſt ſimile illi principio (puta calori) quo ignis calidū gignit. Nūc aūt ſatis notū eſt Deum intellectu & uoluntate gigner̄, quicq̄d gignit: Et ita illā creaturaꝫ ſibi ſimillimā eſſe quç illis potentiis aſſimileť: Aſſimilari certo Deo ī entitate aut bōitate, & huiuſmōi aliis q̄ non ſunt principia ꝓpinqua creaturam ꝓducendi non facit effectū ſimillimū: Sed aſſimilari Deo in uoluntate atqꝫ intellectu facit creaturā maxime ſimilē eſſe ſūmo opifici deo: p̄ſertim ſi tales potētię concedātur alicui eſſentię ſpirituali quç neqꝫ ſit corpus nꝫ uirtus ī corpor̄ Pertinet itaqꝫ ad uniuerſi ꝑfectionem eiuſmodi effectus ꝓduci: Neqꝫ aliquā ꝑfectionem mūdo deeſſe, credendū eſt quom oīa ſimul collecta uiderit deus ſe feciſſe ualde bona, hoc eſt abſqꝫ ullo uniuerſi defectu. Erunt itaqꝫ creaturç ſpirituales oīo, & Deo creatori ꝓpinquiſſime. GRA. Georgius trapezūtius tui Niceni beſſarionis uiri doctiſſimi emulus in quodā ſuo libello probabat oēm creaturā eſſe ęque ꝑfectam tali argum̄to, Quęcūqꝫ ęque diſtāt ab optimo & perfectiſſimo ſunt ęque bona & ꝑfecta: Sꝫ oīs creatura ęque diſtat a deo, quia in īfinitum. Igiť oīs creatura ęque ſit ꝑfecta oportet: Non itaqꝫ angel⁹ hoīe: nꝫ hō boue aut formica p̄ſtantior, & non aduertit ad rōnem iſtaꝫ tuam Qꝛ nobilior creatura eſt q̄ in nobiliori conditione & nobiliori

modo cū prima cauſa conuenit, quāuis in illa etiam diſtet in infinitum. BE. Qui itaqꝫ omnem creaturā corporeā putant: quicunqꝫ ſint illi uel oīo reiiciendi: uel aliquo modo ſunt exponendi Qui.n.oīa corporea cenſent: hi ꝓfecto p̄dicam̄ti ſubſtantię primā diuiſionem aufferūt: Immo & nomen ꝑmutant, erit.n.primum genus non ſubſtantia ſed corpus. GRA. Valde nomē Dionyſii extuliſti me tñ admiratio non parua tenet Cur neqꝫ in apoſtoloꝝ actibus: neqꝫ ī his libris quos priſci de uiris illuſtribus cōſcripſerūt ulla fiat tantę ſapientię mentio: Et certo tam ꝑclaꝝ opus non erat celandum. BENI. Multa & alia p̄clara priores non ſcripſerunt, q̄ tñ iuniores fuiſſe facta firmiter tenent: Sꝫ hęc non ſunt ad reꝫ BON. Quid ad rōnes pꝛīcipales? GRA. Ad p̄imam quidem diſtinguiť illa maior, Nam ſi illius ſenſus ſit talis, Qualis eſt res apud diuinā ſcientiā talis & in ſe uera eſt, Sꝫ minor ſi recte ſubaſſumať erit falſa: Non.n.angeluꝫ ſcit deus eſſe corporeuꝫ. Si uero ſenſus illius ſit ut res ſit talis abſolute qualis eſt conferendo eā ad primū ens erit falſa & minor uera. Et nihil cōtra nos: erūt .n.ſecundū q̄d corporei ꝓbatio maioris admittatur ī priori ſenſu, Sic.n.& ꝓcedit. Ad ſecundā rōnem dicimus ꝙ ſicut āgeli cōparati diuinę īmenſitati q̄ oīa cōplectiť, dicunť corporei hoc eſt entia limitata atqꝫ finita & parui mom̄ti, parueqꝫ nobilitatis: ita nr̄is ſi cōparenť corporibus craſſiorib⁹, hoc eſt limitatiorib⁹ atqꝫ longe ignobilioribus, dicenť incorporei, hoc eſt illimitati & nobiliſſimi: Nunq̄ ergo ſunt corporei id eſt trina illa dimēſione q̄titatis affecti, ſed ſemꝑ incorporei illis vꝫ dimēſionib⁹ carentes: Sꝫ ſi noīe corporis ens limitatū accipias aīa humana & angeli ſunt corporei, ſꝫ cōparati corpori nr̄o craſſiori īcorporei dici poſſunt hoc eſt illimitatiōes & concedim⁹ utrāqꝫ ꝓpōnem & dicim⁹ āgelos ſecundū q̄d īcorporeos, hoc eſt, illimitatos, & deū ſolum abſolute īcorporeū & illimitatū, Angeli tñ abſolute ſunt aliomō īcorporei vꝫ, trina illa dimenſiōe carentes. Ad tertiaꝫ dicim⁹ illud Ambroſii ſic accipiundū ut oīs creatura ſit eſſentię finite & circūſcripte atqꝫ limitate. Nulla.n. īmenſa eſt. Si itaqꝫ circūſcribi ſumať ꝓlimitari

maior eſt fl̄a: nā & ſpūs ſunt eo mō circūſcripti
Si uero ꝓ cōtineri a ſuꝑficie corporis alterius /
minor erit falſa: maior autē uera: Si autē corpꝰ
ſumat̄ ꝓ ente finito: Concedemꝰ angelos eſſe cō
poreos & finitos. Ad q̄rtam rōnem rn̄debimus
motū localē angeloꝝ forſan nō eſſe eiuſdē rōnis
cū motu corporꝝ: ſicut nꝫ eodē mō eſt angelus ī
loco ſicut corpꝰ / de quo poſtmodū. Ab illis tn̄
motibꝰ poſſet ut uidet̄ abſtrahi q̄dā trāſcēdens
& cōmunis motꝰ & dicemꝰ methaphiſicū a mo
tu illo qui corporꝝ eſt abſtrahere illū aliū / imo
& cōmunē atqꝫ trāſcēdentē cōſiderare. Quod di
ximus de motuū dicat̄ & de mobiliū dr̄ia. Con
uertit̄ igit̄ mobile d̄ loco ad locū circūſcriptiue /
cū corꝑe nō mobile d̄ loco ad locū definitiue ſo-
lum: nꝫ mobile ab utroqꝫ abſtractū. BONDI.
Sūme oblector iſta rn̄ſione: Nā & rōneꝫ bene ab
ſoluiſti / & ph̄ꝫ cōtra Antoniū Andreę: atqꝫ ca
nonicū imo & cōtra quēdā Sāſonē modernū ma
roniſtā optime defenſaſti. Illi. n. ſubſtātiā fini
tā ponūt ꝓ ph̄ię naturalis ſubiectio / hic uero
ꝗd ſuꝑius nꝫ tn̄ ens ſꝫ ſub ente ponit / Riderent
ph̄i de eiuſmōi ſubtilitatibꝰ. BE. Irridenda illa
ſunt: quę irriſione digna.

¶ Angl̄os ex materia methaphiſica nō āt phiſi
ca eſſe cōpoſitos. Cap. .iii. CALI.

INſpiciamꝰ an ipſi angl̄i ſint ex mate-
rie & forma cōpoſiti. Quia mihi uide
tur eſſe ī ipſis materiē quod etiā multi
fariā ꝓbo. Primo ſic cuicūꝙ ſunt cōditiōes ma-
teriā neceſſario cōſeqn̄tes ī illo erit & materia: Sꝫ
angl̄is ſūt cōditiōes materiā neceſſario cōſeqn̄tes
ueluti ſubſtare / recipe / pfici / īformari / igit̄ in
ipſis erit & materia. Minor ꝓbat̄. Boetio ī li. de
trinitate dicēte forma ſimplex ſubiectū eē neq̄t
Ac ſi diceret ſubici nō eſt formę ſꝫ materię ꝓp
um. Vn̄ forma ſeꝑata ſubiectū eſſe nō pōt: Sic
dicito de recipe & īformari q̄ colligi poſſunt ex
ꝑmo & ſc̄do phiſicoꝝ. De gn̄one ꝙ & alibi fre-
quēter / has aūt cōditiōes angl̄i hn̄t. Subiciunt̄
.n. m̄ltis formis q̄s ſuſcipiūt ut cognitiōi & amo
ri. motiōi & huiuſcemōi. Sc̄do ꝓbo idē: Quicq̄d
eſt forma ſolū / ē actꝰ ſolū: Et q̄cq̄d ē actꝰ ſolū
eſt īꝑmixtū potētię & actꝰ purꝰ. Si ergo angl̄s
eſt forma ſolū ergo erit actꝰ ſolū & potētie inꝑ
mixtus & actꝰ purꝰ. Cōcluſū auribꝰ xp̄ianis ꝑ
abſurdū. Igit̄ & id / un̄ ſequit̄. Vt vꝫ āgl̄s ſit for
ma ſolū: tūc ſic nō eſt forma ſolū Igit̄ forma in
materia. Tertio ꝓbat̄ idē. Quicquid caret termi
nis & limitibꝰ / eſt īterminatū ſiue īfinitū & illi
mitatū. Sꝫ oīs forma abſꝙ materia caret terminis
ſuis atꝙ limitibꝰ: Igit̄ erit īfinita & limitata. Il
limitata: Tūc ſic Fōma āgl̄i ē abſꝙ materia: igi
t̄ īfinita & illimitata / Cōſeqn̄s eſt falſū. Igit̄ &
an̄s: Cōſeqn̄a pꝫ ex ꝑori deductiōe & an̄s tu cōce
dis. Et formā finiri ꝑ materiā ſicut & accidēs ꝑ
ſubiectū coīt̄ cōcedit̄ / forma. n. ī ſe ad nil termi
nat̄. Quarto idē ꝓbat̄. Oē compoſitū ex gn̄e &
dr̄ia eſt cōpoſitū ex materia & forma: ꝓbat̄ n̄ ſo
lū q̄a genꝰ aſſimilat̄ materię & dr̄ia formę: ſꝫ q̄a
genus in re ſumit̄ ab illiꝰ parte materiali & dr̄ia
a parte formali. Sed angl̄s eſt cōpoſitꝰ ex gn̄e &
dr̄ia: quom ſit ī linea recta p̄dicam̄ti ſubſtātię:
Igit̄ & ex materia. cōtra tn̄ legimꝰ ī capite. iiii. d̄
di. no. ꝑmę creaturę ſicut abſꝙ corpoꝝ ita & abſ
ꝙ materia ſūt ītelligēdę. BE. Iſtis rōnibꝰ p̄ſer-
tim ultima deceptꝰ uidet̄ fuiſſe Auicebrō ī li. q̄
Fōtis uitę īſcribit̄ ita arguēs Quęcūꝙ ītellectu
diſtīgunt̄ opꝫ re ipſa diſtingui: Sꝫ ſubſtātia īcō
ꝑea cōcipit̄ ab ipā cōꝑea diſtigui & ēt cū illa cō
uenire / Per qd̄ ergo differt ſpūs a corpore erit ſi
bi forma / In q̊ uero cōuenit erit ſibi materia / Et
ſubdit eandē eſſe coēmqꝫ materiā ſpūaliū & cor
poraliū reꝝ: Et ꝙ forma ſpiritualiū īprimit̄ ma
terię ſue: ſicut & forma corꝑis materię corꝑeaꝝ
reꝝ: Enimuo ſi de materia loquat̄ q̄ altera pars
rei phiſicę: ut illa ſit ēt ī ſpiritibꝰ / n̄ recte opiat̄
Eſſent nēpe corꝑa q̄dā cōtra ea q̄ iā ſuꝑiꝰ fuēt
detem̄iata. Pleriqꝫ ēt ph̄oꝝ a corꝑibꝰ cęleſtibus
materiā remouēt: Quo igit̄ pacto / nos eā īſpiri
tibꝰ illis ſtatuemꝰ: Sꝫ an ex aliq̊ tanq̄ materiali
puta gn̄e & aliq̊ tanq̄ formali vꝫ dr̄ia ſint cōſti
tuti Quidā illd̄ negāt dicētes īrebꝰ īmaterialibꝰ
non eſſe aliud ipm̄ determinās & aliud determīa
tū / ſicut ī rebꝰ corꝑeis aliđ ē genꝰ aliud dr̄ia: ſꝫ
ī illis ē unitas oīmoda & ſiplicitas ī eēntia & ab
eodē ſūit̄ & rō gn̄is & rō dr̄ię: & illd̄ ex ꝑte rei n̄
differt: ſꝫ ſolū iuxta nr̄aꝫ cōſiderōnem: Eandem
.n. rem conſideramus ut cōmunem & in deter-
minatam Et ut ſpecialem & determinatam Et
hac quia intellectus noſter nequit intelligentias

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

conſiderare ſecundũ modũ ipſaꝝ: ſed ſecundu3
modũ ſuũ. Res namq3 materiales quę ſunt ĩfra
intellectũ noſtrum ſimpliciori modo ſunt ĩ no
ſtro intellectu q̃ ĩn ſeipſis: Subſtantię uero ſepa
rate ſunt ſupra nr̃m intellectum ⁄& in ipſo ſunt
cõpoſitiori modo q̃ ſint ĩ ſe: Et addunt ꝙ quia
ſpecies ſunt ſicut numeri: ꝑcõſeqñs non differt
ipſę ſpecies ĩter ſe niſi ſicut & numeri: per addi
tionem v3 unitatis aut ſubtractionem: Quę ad
dictio in rebus materialibus fit ꝑ differentiã: In
rebus uero ĩmaterialibus ꝑ gradus eiuſdem en
titatis: Et ita hęc opĩo remouet ab angelis oẽm
rõnẽ materię tam phiſicę q̃ methaphiſicę. CA
LISTVS. Que materia methaphiſica? BE. Il
la q̃ cor reſpõdet formę methaphiſicę. CALI.
Que forma methaphiſica? BE. Noſti iã ꝙ ẽ dif
ferẽtia. CALI. Ergo genus erit methaphiſica
materia? BE. Ita inq̃. CALI. Ergo angeli nõ
carebunt ea quom ſint ſub genere hoc ⁄ v3 ſub
ſtãtia. Oĩs quippe fatemur ſubſtantiam eſſe ge
nus: Immo & generaliſſimũ genus. Et nemo ne
gauit ãgelos ĩ genere ſubſtãtię collocandos. Q3
ſi ſubſtantia genus eſt ⁄ erunt ei differentię diui
ſiuę: Sic namq3 docent pħi oĩe genus differen
tiis in ſpecies deſcendere ⁄ Non recte igitur illi
tale genus talemq3 forma3 ab angelis remouẽt.
BE. Multę ſunt & alię rõnes contra eoſdẽ ⁄ ego
tñ ꝓpter Thomã aquinatem qui eo pacto uide
tur opinari dicerem ipſum nõ oĩo abſtuliſſe ab
ĩtelligentiis cõpoſitiõem hãc methaphiſicã quã
multi etiam deo ſolent tribuere. S3 ĩtellexiſſe ſi
cut & Ioãnes ille ſcotus nuncupatus ⁄ potius tñ
anglus ⁄ in eis nõ ſummi genus ab una re & dif
ferentiam ab alia: ſicut neq3 ſũmitur in aliis for
mis ⁄ puta colorẽ ſiue albedine ⁄ Accipi tñ ab alia
realitate quã ipſe gradum entitatis uocauit ⁄ Im
poſſibile. n. eſt ut eadem oĩo realitas ſiue entitas
ſit genus & dr̃ia: ut eodem oĩo conueniamus &
differamus. Angeli aũt inter ſeſe & nobiſcũ etiã
nullo conſiderãte conueniũt & differunt: Sed ꝺ
his alias. Si igitur Auicebron tali de materia in
tellexiſſet optime poſuiſſet oĩum creataꝝ ſubſtã
tiaꝝ unam eiuſdemq3 rõnis materiam ⁄ Ex qua
poſitione Auguſtini & multoꝝ illuſtriu3 uiro
rum ſententias conciliabimus & ueritatis non eſ
ſe uacuas (quim angelos materiales dicunt) oſtẽ
demus. Poſſumus itaq3 utrũq3 affirmare angelos
& ĩmateriales eſſe & materiales: Inmateriales q
de3 materia phiſica ⁄ quę & ꝓprie materia: Ma
teriales uero materia methaphiſica: & metaphi
ſicam cõcernere materiam ⁄ atq3 etiam abſtraere
a materia. Eſt itaq3 in angelis aliqua compoſitio
& cõſtitutio: Sunt. n. ex genere & ipſi aduenien
te differentia conſtituti: Et quom pleraq3 ſuſtẽ
tent accidentia ⁄ Intelligunt. n. & uolunt ſeu a
mant dicent̃ ex accidente & ſubſtantia cõpoſiti.
Sunt etiã ex actu & potẽtia ſiue habitu & ꝑuati
one cõnexi ⁄ carẽt. n. aliqua ꝑfectione uel ꝓpria
uel entis rõne ſicut talpa uiſu ea rõne qua aĩal.
Sunt q3 partes uniuerſi & ita cõponũt. CALI.
Ad rationes meas ex his quę declaraſti ipſemet
rñdebo. Ad prima3 quidem ſi loquamur de ma
teria quacunq3 concedent̃ oĩa: Si de materia phi
ſica falſa erit illa pars minoris ut nil aliud ſit re
ceptiuum aut ſubſtans aut informatũ niſi mate
ria phiſica uel ipſius rõne. Et ita non ſequit̃ an
gelos eſſe phiſicę materiales. Ad ſecundam ne
gabimus angelũ eſſe formã ſolum: ſed ex generẽ
atq3 dr̃ia conſtitutũ ⁄ N3 eſt forma ſine potentia
aliqua ⁄ Eſt tamen forma q̃dam: ſed nõ ꝑficiẽs
materia3 ullam ⁄ n3 tñ ob id erit actus purus q3
illi formę deſunt multi gradus ꝑfectionis ſalte3
ea rõne qua eſt ens. Veluti uiſus de eſt talpę ea
rõne qua eſt aĩal nõ ea qua talpa. BE. Recte no
taſti ut angelus nõ ſit forma ĩ materia ulla ⁄ nul
li. n. inheret ſed per ſe ſubſiſtit. In angelo tamẽ
eſt forma methaphiſica ĩ herens materię ſibi cõ
petenti. CALI. Ad tertiã rõnem concedemus ĩ
ãgelo eẽ formã terminatã ĩ ſibi cõgruẽtẽ materiã
& ita formã illã eẽ limitatã & terminatã ⁄ N3 tñ
ſequit̃ forma nõ terminat̃ ad materiã igit̃ ẽ infi
nita: unũqđq3. n. creatũ hẽt gradus ꝑfectiõis fi
nitos ẽt ipm ĩ ſe cõſideratũ abſq3 reſpectu ad ali
ud. Angli ergo nõ ſunt abſolute ĩfiniti ĩ ſua en
titate: ſ3 ſolũ reſpectu hoꝝ ĩferioꝝ unde ĩ li. de
cauſis dr̃ ĩtelligẽtia ẽ finita ſupi⁹ hoc eſt ſuperi
ori ſiue deo comparata ⁄ ĩfinita uero ĩferius: hoc
ẽ ad hęc noſtra comparata eo modo quo eam ſu
perius dixiſti incorpoream eſſe atq3 corpoream:

Intelligentia ẽ finita ſupius ⁄ ĩfinita uero inferius.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

Quartā rōneꝫ totā cōcedendā declaraſti niſi q̄a
rōnē gn̄ris n̄ ſēꝑ cōceſſiſti ab una re accipi & rō
nē dr̄ię ab alia: ſed ſolū ad diuerſa realitate: pl'es
.n. realitates una res cōtinet. BENI. Recte &
id: Duę nāqꝫ res duas hn̄t exiſtentias & ſepara-
ri ex ſe ſe poſſunt: duę realitates diuerſas rōnes
ſed eandē exiſtentiā habere poſſunt, neqꝫ ullo
modo in exiſtentia ſeparari ualebunt.

¶ Angeli nō ſunt ꝑipatheticę aīalia: q̄uis aliq̄
mō id cōcedat̄. Cap. iiii. PRO.

NUm angeli ſint appellādi aīalia rōna-
lia īmortalia inq̄ro. Forſā .n. eos ſicut
corporeos & materiales ita & aīalia q̄-
dā appellar̄ oportebit. Pro quo ēt ſunt mihi pl'i
mę rōnes & ſcōꝝ atqꝫ phōꝝ opiniōes. Prima rō
eſt hęc. Omne cognoſcēs hn̄s corpꝰ natura ſibi
colligatū ſiue unitū eſt aīal ut patet. Sꝫ angelꝰ ē
cognoſcēs & corpus ſibi colligatū natura tenet
Teſte Origene illo in li. ꝑiarcō: ubi ſic ait: Soliꝰ
dei pr̄is vꝫ & filii & ſpūs ſci, naturę illud ꝓpri
um eſt, ut ſine materiali ſubſtātia: & abſqꝫ ulla
ſocietate corporeę adiectionis exiſtere ītelligat̄.
Et Bernar. vi. Omelia ſuꝑ cātica, Dānꝰ inquit
deo ſoli ſicut īmortalitatē, ſic & ī corporeitateꝫ
cuiꝰ natura ſola, nꝫ ꝑꝑ ſe, nꝫ ꝑꝑ aliū ſolatio in
diget īſtrumēti corporei: liquet aūt oēꝫ ſpūm cre
atū corporeo īdigere ſolatio: Auguſtinꝰ q̄ꝫ ſuꝑ
gene. ad li. dicit Demones aerea dicunt̄ aīalia,
q̄a corpoꝝ aereoꝝ natura īdigent, Sꝫ oīs demō
eſt angl's. Igit̄ & angeli erūt aīalia. Sed cur tāta
receſſeo? De Gregorio romāo & Aurelio illo af-
fricano liq̄do cōſtat uideant̄ illiꝰ omelię p̄ſertiꝫ
q̄s de Epiphanię feſto & Aſcēſionis dn̄i cōſcrip
ſit: Inſpiciat̄ alter ubi dixi ac ēt de trinitate, de
Dei ciuitate, & ꝗ eo quē de eccleſiaſticis dogma
tibꝰ īſcribit: Oībꝰ .n. his ī locis angl'os hr̄e cor-
pora ſubtiliſſima & aerea affirmare uidet̄. Simili
ter oē qđ ſētit eſt aīal, Sꝫ angl'i ſentiūt illoꝝ do
ctoꝝ auctoritate quare & ipſi erūt aīalia. Tertia
rō, Quo res eſt uitę p̄ſtantioris eo magis uiuifi
care apta erit. Sicut magis calidū aptiꝰ eſt aliud
calefacere. Sed angelis eſt p̄ſtantior uita q̄ aīabꝰ
& hę corpora uiuificāt, Igit̄ & āgeli corpora ui
uificare ualebūt & ita ea ſibi ueluti & nos unita
natura hr̄e poterūt. Cōfirmat̄ oīe natum uiui-
ficare corpꝰ, eſt pars alicuiꝰ totiꝰ, Si ergo āgeli
ſunt par formalis alicuiꝰ cōpoſiti, Id qđ inq̄ri-
mꝰ erit ad uota, ſi uero nō ſint, ſꝫ ſolū dicant̄ ēē
nati īformare nꝫ tn̄ informēt: tunc pars erit ſine
toto, oīs aūt pars a ſuo toto ſeiūcta imꝑfecta eſt
Et ſuapte natura alt'i parti cōiūgi cupit & extra
totū ui manet: Cupido uero naturę n̄ eſt uana:
Neqꝫ uiolentū ullū ꝑpetuuꝫ: Tādem igit̄ opor-
tebit cōceder̄ angl'os qn̄qꝫ (ꝓut natura expetūt)
corporibꝰ iūgi: eaqꝫ uiuificare, ita ut illud totū
ex forma uiuificāte & corpor̄ uiuificato aīal eſſe
opus erit. Deniqꝫ pl'a ut aiūt theologi poteſt ꝺs
facere q̄ nos intelliger̄: At uō nos abſqꝫ cōtradic
tione cōpoſitū ex materia & forma uiuificāte in
diſſolubile acciper̄ poſſumꝰ. Igit̄ deꝰ q̄ꝫ illud fa
cere poterit: Et ne q̄d uniuerſo deſit Si oīa ſint
ualde bona, dicemꝰ ipm illud feciſſe. Cōfirmat̄
Nō minꝰ repugnat formā uiuificare ualentē cō
iūgi uīculo īdiſſolubili natura alicui materiei q̄
id n̄ ualentē, Si forma eiuſmōi uiuificare inq̄ nō
ualēs cōiuncta eſt materiei īdiſſolubiliter, ut cō
fitemur de cęlis: Igit̄ & uiuificatiua forma cōiū
gi poterit. Erūt itaqꝫ aliq̄ aīalia mēte rōnalia &
ex ſui natura īmortalia. Et q̄a noīe angl'i intelli
gimꝰ oē id qđ ītellectu p̄ditū ſit, ſuꝑius q̄dem
hoīe īferiꝰ aūt deo. Cōcludemꝰ certo angl'os aīa
lia quędā intellectualia eſſe. BENI. Eſſe q̄dem
aliq̄s ſubſtātias creatas & īcorporeas & ſuꝑiꝰ ꝓ
bauimꝰ Et iteꝝ aliq̄ ſic ꝓbāt: Quotiēs aliq̄d ac
cidit naturę alicui n̄ eſt neceſſe illud repiri in to
ta natura illa ueluti alas hr̄e accidit aīali q̄a nō ē
de eſſētia illiꝰ, icirco nō opꝫ oē aīal alis circūdu
ctum eſſe: Eodē mō: q̄a nature ītellectuali acci-
dit eſſe actū corporis aut uirtutē ī corpore, ea ꝗ
re nō eſt opꝰ oēm naturā intellectu fretam, eſſe
formā corporis: ſꝫ ſolū id cōueniet illi naturę q̄
ſit ī tali gener̄ īꝑfecta n̄ hn̄s ex ſe ſe ſcię plenitu
dinē: ſꝫ eā e ſēſibꝰ ipſis ſuſcipit & acq̄rit, Erūt
igit̄ aliq̄ ſubſtātię a mole hac corporea abſolutę
Cōfirmat̄: In q̄cunqꝫ genere eſt aliq̄d īꝑfectū: ī
eodē opꝫ cōcedere aliq̄đ ꝑfectū ꝑus illo īꝑfecto
Sꝫ ī gn̄e ſubſtātiaꝝ ītellectualiū cōcedit̄ aīa nr̄a
tā q̄ (eo q̄a e ſēſibꝰ mēdicat ſciaꝫ) īꝑfecta, Igi-
tur aliqua erit prior intelligentia, nullo modo a
corpor̄ dependēs Et illā angelū uocamꝰ. PRO.

quod angeli n[on] sint corporei

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

· L

Suadet aliq̃ntis p̱ rõ illa cuȝ ſua cõfirmatione &
tollerari poterit. Veꝝ quidem concludit: ſed ne
ſcio an ex ueris. BE. Subſtantiã aliquaȝ ĩcorpo
ream & tñ intellectualem eſſe & acchademici &
p̱ipathetici: & cuncti ſubſtãtię p̄dicamẽtum cõ
cedentes, atq; motrices intelligẽtias celeſtib⁹ cir
culis coaptantes affermauerũt eſſe: Sȝ quidam ẽt
ipſa corp̱a cęleſtia aĩalia quędã atq; deos quoſ-
dam eſſe putauerunt. De q̃quidẽ & Auguſtin⁹
in ſuo enchiridiõ ita dicit, Nec illud certuȝ ha
beo utrũ ad ciuitatem ſup̱naȝ p̱tineant ſol & lu
na & aĩata ſydera. Conſimile ab eodẽ dictuȝ ſu
p̱ geneſiȝ & p̃mo retractionũ inuenies. In libro
tñ qui de agnitione uerę uitę inſcribit̃ ait. Qui
dicunt cęlos eſſe rõnales, ipſi merito ſunt irrõna
les. Et hui⁹ controuerſię cauſa nõnulli putant,
aut librum illuȝ aut ſententiã non eſſe Auguſti
ni. Confirmat dicta p̄ora & is doctor quẽ ſubti
lem appellant ita dicens. Si careant aĩa cõi cęli,
hoc p̄õt credi: non tñ eſt rõ neceſſaria q̃ id poſſit
cõcludi. Ex his habebimus q̃dam aĩalia ſi cęli
ſint aĩati mẽte rõnalia ſiue ĩtellectualia, & cor
pore ĩmortalia. PRODANELLVS. Ego q̊ꝫ
in Platone, atq; toto aĩo platonico Apuleio le-
gi p̄ter celeſtia ſydera ſoleȝ vȝ diei ut ille ait opi
ficem & lunã ſolis emulã, noctis dec⁹, ſeu cor-
nicula-a, ſeu dimidia, ſeu p̱cumida, ſeu gibbo
ſa: ſeu plena ſit: Et ſtellas q̃ ĩ deflexo curſu, me
atus ordinatiſſimas diurnis uicib⁹ ęterno effici-
unt. Preterq; arcturuȝ, Geminos, Leonẽ, alios
itideȝ radiantes ĩnq̃t illi Deos: Et p̄ter Iunonẽ
Veſtam & reliq̃ quę duob⁹ Ennii uerſib⁹ coar
ctata ponit addit tãdem medias poteſtates inter
ſũmum ęthera, & infimas terras in iſto ĩterſitas
aeris ſpacio p̱ quas aſtruit deſideria nr̃a & meri
ta ad ſup̱os cõmear̃, eoſq; Gręco noĩe demones
nuncupat: Hos inter mortales cęlicolaſq; uecto
res, Hinc p̄cum, inde donoꝝ, ultro citroq; hic
petitiones inde ſuppetiãs portantes affirmat: p̱
hos ẽt Plato in Sympoſio magoꝝ uaria miracu
la, cẽſq; preſagioꝝ ſpecies, cunctaq; denuntia
ta regi & gubernari autumat, Eoꝝ deniq; obſe
quio & op̱a, atq; cura, cuncta cęleſtiuȝ uolun-
tatum & numinũ iuſſa exerceri. Probat aũt hęc

aerea aĩalia eſſe: eo q̧ unũq̃dq; elemẽtoꝝ p̱priis,
gaudeat aĩalibus: Inducitq; Ariſtotele auctore
ponenda eſſe ẽt flãmea aĩalia, ueluti q̃daȝ in for
nacib⁹ flagrantib⁹ p̄inulis apta uolitareq;, totũq;
ęuum ſuũ in igni diuerſare, cũ illo exoriri, cuȝ
illo extingui. Quia igit̃ terra: Quia ignis: Quia
aqua atq; ip̄m ether, ſuis unumq̃dq; pollet inco
lis Cur hoc ſolũ elemẽtum aeris quod tanto ſpa-
cio ĩteſitum ſit, caſſum ab oĩb⁹: deſertũq; a cul
torib⁹ ſuis natura pateret̃? q̃n in eo q̊ꝫ aere aĩa-
lia gigneret̃? nȝ aues dici poſſe aĩalia aerea ſȝ po
tius terrea oñdit: Nulla. n. ultra olympi uerticẽ
ſublimatur, quom aeris augm̃tum ſit ĩmenſum
uſq; ad iſtitiina lunę: Aues deniq; uictum ĩter-
ra q̃runt: pabulũ atqȝ cubile: Addit p̄terea de-
mones illos nõ ex feculenta nubecula, ſed ex il
lo puriſſimo aeris liquido & ſereno elemẽto coha
lita eaqȝ nemini hoĩum uiſibilia, niſi diuinitus
ait ſpeciẽ ſuã offerãt, nulla. n. in eis terrena ſoli
ditas: ſed eis eſſe corpora rara & ſplẽdida & tenu
ia uſqȝ adẽo ut radios nr̃i ĩtuit⁹: raritate trãſmit
tant, ſplẽdore reuerberẽt, & ſubtilitate fruſtrẽ
tur Eoſqȝ ita definit demones ſunt genere aĩa-
lia ĩgenio rõnabilia, aĩo paſſiua, corpore aerea
tp̄e ęterna Poſtremũ cum diis ĩmortalib⁹ cõmu
ne hñt Quartũ illis p̱priuȝ eſt, Tria a prĩcipio
eadẽ nobiſcũ poſſident, Sũt. n. ut nos aĩo paſſi
ua q̱a iiſdem quib⁹ & nos paſſionib⁹ ĩueniunt̃
obnoxii. Dicit q̊ꝫ aĩos humãos ẽt nunc ĩ corp̱e ſi
tos, demones nũcupari: Et bona aĩ cupido de⁹
bon⁹ ẽ. Et Eudemonas dici beatos quoꝝ demõ
bon⁹. i. aĩus uirtute p̱fectus eſt: Hunc latine ait
Geniũ poterĩ uocar̃, quẽ tñ ueteres latini Lemu
rem dictitarũt. Hoꝝ deinde is q̱ pacato & quie
ta numine domũ poſſidet Lar dicitur familiaris
Qui uero p̱p̱ aduerſa uitę merita ĩ terra uagati
one ceu quodã exilio punit̃ hũc pleriqȝ laruaȝ p̱
hibẽt. Qum ãt incertũ eſt utrũ Lar ſit an larua
noĩe manen deũ nũcupãt. Ponit q̊ꝫ demões q̃ſdã
nũc eſſe, qui quondã hoĩes fuer̃ ut Eſculapiũ
& nõ nullos. Addit aliud genus demonũ a cor
poris cõpedib⁹ & nexib⁹ liberꝝ Et ex hac ſubli-
mior̃ demonũ copia Plato autũat ſingul̃ hoĩb⁹
ſigulos teſtes & cuſtodes ĩ uita agẽda ẽẽ additos

Diffinitio De monis ab apuleio.

Positio platoīs de Angelis custodibus.

Qui & ſi nemini ſint cõſpicui ad ſũt tñ oĩu3 nõ
mõ actoꝝ ueru3 ẽt cogitatoꝝ teſtes. Et poſt hãc
uitã is q nobis cuſtos ſinglaris ac ĩdiuiduus fuãt
raptabit nos ad iudiciũ illico illicq3 ĩ cã dicenda
aſſiſtet & illi9 teſtimonio ferret̃ ſnĩa /hic maloꝝ
ĩ ꝓbator bonoꝝ uero apꝓbator ẽ/ mala auertit
bona ꝓſpat / hũilia ſublimat/ nutãtia fulcit ob
ſcura clarat/ ſydera aduerſa corrigit. GOTIVS
Cõfirmabo dicta tua / ſententiis noui n3 mĩoris
apuleio platonici Marſilii Ficini Florẽtini q ẽt
in timeũ platõis ſcribens / Deos demoneſq3 ſub/
luna ponit q qu3 uolunt / apparent / corporaq3
ſemꝑ hñt ſ3 ipa tenuiſſima / apparent aũt ſi uel
corꝑa ſua uel lum̃ corꝑis cõdenſent: Aut ẽt ſi ra
dios oculoꝝ nr̃orũ uirtute terminent ul̕ reflectãt
aut quia? imaginatione3 nr̃a3 ſibi cõformãt uel
aere3 circũfuſũ illuſtrãt atq3 figurãt / nec alienũ
ac platone putat qñq3 ẽt Deos celeſtes apparere
q̃ſi nouũ ſydus mirãda portendens. Ponit etia3
demones ſub luna & celeſtia & aerea utraq3 ſem
piterna corꝑa hr̃e / & illos eſſe bñficos atq3 diui
nos. Sub illis aũt eſſe alios ex aere mixto corpus
hñtes ſolubile / ſicut hoĩes eſſe tñ ualde lõgeuos
Et hos fallere nõ nũq̃ aſſerit / p̂mos illos nũme.
Inter hos demones aeris mixti cultores demones
quoſdã brutos ul̕ q̃i brutos ãnumerãt. Imagina
tione acerrimos uiribuſq3 ualidos. Sicut. n. ĩter
ra duplex aĩal rõnale atq3 brutũ ſic ĩaqua etiã ge
minũ erit. Numĩa nãq3 aq̃tica orpheus & poetę
canũt. Siſ̃ter ĩ aere mixto putat̃ eſſe. Ex hoꝝ nu
mero erũt illi q p̃ſtigiis atq3 ludis pueros & pha
naticos occupãt: & puerilia temptãt: phãtaſma/
te terrent / põdera mouent ĩ obſcuris habitãt &
pꝛimũ inter ſordes. Eiuſmodi demone3 tertio &
nonageſimo ſup̈ mille q̃drĩgentes ĩuetuſtiſſima
& obſcura necnõ caduca q̃dã domo ſe deprehen
diſſe Florentię duos iã menſes domeſticos infe
ſtante3 / aſſerit / que3 pl̕ibus argum̃tis eſſe quaſi
brutũ & ſaturniũ iudicauit / demõiũ mutu3 ſpũ3
q3 ĩ mundu3. Mũq3 tota domo ſordib9 munda
ta / electis odorib3 ſepi9 affecta / dealbata / orna
ta / ne foret hĩtaculu3 tali ſpiritui conſentaneu3
expulit. Idq3 p̂mũ fieri uoluit ſole ꝑueniẽte ad
ſextile3 aſpectũ Iouis. Cepat. n. uexare familia3
hora q̃ opponebatur Ioui ſaturnus. BINCIO
LVS. p̃termitant̃ iſta q̃ ꝑti3 poetica / ꝑtim ſũt
platonica: Audiamus a p̃ceptore ea ipa q̃ p̃ec
ptis ſalutarib9 & diuĩa ĩſtitutiõe atq3 reuelatiõe
de his accepim9. BENI. Oẽs ĩtellect9 poſt opti
mum deũ ab ipo eſſe creatos abſq3 ãbiguitate fa/
temur: Et hoc tãq̃ neceſſariũ hõi creder̃ & firmi
ter tener̃ ꝓponim9 / Et nil ab ipo Deo aliud ęter
nu3 exiſtimare debem9 null9 ergo deus ali9 / aut
demõ ęternus: nullus ĩcreatus: Null9 q̃cq̃ ni qđ
uero illi deo placet n3 circa nos: n3 circa q̃cunq3
ẽt minimi mom̃ti rẽ ager̃ ualebit. Sol9 igit̃ uer9
deus p̃cãdus ſolus ſupplicãdus / alii ut p̃cent̃ ſolũ
p̃cari poſſunt. Deĩde nullũ eſſe creatũ ĩtellectu3
aliũ ab hoĩe q aut beat9 aut miſer ñ ſit falſũ ita/
q3 ẽ manendeos ullos eſſe / hoc ẽ ĩtellectus ullos
q n3 miſeri ſint n3 foelices. Quinto cõfiteri op3:
Nullũ demonẽ fieri hoĩem aut animũ humanũ
eſſe: ſ3 hoĩes neceſſario diſtingui a hoĩ demone ſi
ue ille mal9 ſit ſiue (ut coꝝ more loquar) bon9.
Idq3 ex pħia q3 cõſtar̃ poterit ĩpoſſibile q ppe eſt
unã ſpeciẽ cõmutari in aliã / n3 ſpẽs põt eſſe for
ma ulli9 materię / q̃ qa ẽt mediocriter pħiã tenẽ
tibus cõſtãt ꝓbare / ulteri9 ñ puto neceſſitatẽ falſa
itaq3 & ueritate uacua eſt opinio platonicoꝝ aĩos
hũanos aut hoĩes demões eſſe aut fieri autumãs.
Oẽ q3 elementũ & rõnalibus & irrõnalib9 eſſe re
fertũ aĩalib9 fictio apta eſt: Cur. n. & ignis ñ po
nitur cũ eiuſmõi aĩaliũ differentiis? Curq3 uſq3
ad orbẽ lune ꝓcendũt aera cõtra ea q̃ rite docit
Ariſtoteles? Nõne ignis leuior eſt aere? Si q3 aĩa
lia rõnabilia ĩ aqua & aere forẽt & ĩ igne eodẽmõ
eſſent: quom tñ ſolũ Ariſtotelis teſtimonio q̃dã
uiuere & extingui ꝑiter cũ igni affirmẽt / n3 eſſe
mus nos hoĩes / finis oĩum corꝑaliũ / Si. n. cõce
dam9 eiuſmõi aĩalia ul̕ oĩa uel pl̕ima nobiliora
nobis erunt: Finis ãt nobilior eſt his q̃ ſunt ad fi
nem. Omne q3 aĩal uidet̃ eſſe alim̃ti capax q s er
go cibus illis aptabit̃ niſi aerea aere ignea igni /
aquea hũore ſolo nutriri dixerim9 / ſed certo pau
ci ul̕ nulli ſunt piſces qui aq̃ ſola uiuãt & nutriã
tur. Quo ẽt mõ mixtũ ex unico elem̃to effici po/
terit tu uideto: Qđ ſi ex pluribus unumquodq3
conficiatur: quo pacto uno elemento ſimplici ui
uere ualebit? Ex quibus. n. ſumus eiſdẽ m & uiui
mus atq3 conſeruamur Q etia3 quedã animalia

Marſilius Ficinus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

fingut qñqꝫ demones amorem ut incautus hoiem decipiant.

ſint rõnalia mortalia alia ab homine repugnat diffinitioni hõis etiã a platonicis conceſſe, Non itaqꝫ ſolus hõ erit aĩal rõnale mortale. Sꝫ forſan fingẽt, illoſqꝫ demones dicẽt imaginatione uigẽr nõ rõne. Enimuero demones ſi ut uocabulũ alludit ſciẽtes ſint quo pacto irrõnales erũt? Cõ ſimiliter demonem brutũ appellare uidetur eſſe oppoſitio interdictiones adiectas ut ſcit ſciẽs irrationabile. Non erunt ꝗ̊ omnia animalia aut terreſtria: aut uolatilia, aut aquatilia, Quod ipſi concedent: Sed ego ex peripathetica opinione q̄ rationabilior, arguo cõtra eos. Marſilius aũt Ficinus pater meus nõ ita dicit eſſe, ſed Platonicos opiari eo modo aſſerit: Et de his (tanq̃ xp̄m & facto & uerbo imitando) ſentiendum prout Theologia ſentit affirmat, & confitetur, Multa quoqꝫ platonici methaphorice tradiderũt: poteritis ſi libuerit quartũ Aurelii de ciuitate Dei ꝓſpicere, Vbi eas ipſas opiniones diffuſius pertractat: Cõmunis ſolidiorꝗ theologorũ opinio ita tenet, veluti & ab Ariſtotele traditum eſt cęlos haberẽ ſolũ aſſiſtentes (quę ipſos moueãt) intelligentias, nꝫ haberẽ animã uiuificantẽ, Deinde omnes ĩtellectus citra deũ & ultra hominẽ eſſe ſpũs & entia a corporẽ & materia ſoluta, quę tamẽ poſſint hoĩum cadauera aliorũꝗ & aĩaliũ ſub intrare & quedã mixta imꝑfecta coagulare de quo alias fiet ſermo: Et ĩ his corporibꝰ demones apparẽt, terrent, loquũtur, generãt: hi.n. omnes ſunt dãnati ſpũs: hoĩum nationi hoſtes capitales: Nulli ſunt calodemões ut illi dicebãt: ſed omnes cacodemones: Ita.n. dicũtur demões ut nullatenus Eudemones aut calodemones dixeris: Apud namꝗ xp̄ianos demonis nomen a bonitatis ueluti & hoſtis a pietatis ratione atꝗ epitheto, iam cernimus ſecluſuꝫ: Fiũt facile ſubcubi: difficilꝰ incubi quia carẽt proprio ſemine alienam tamẽ trãſfundũt non ꝓpriaꝫ geniturã Facilius igiẽ incubi generãt q̃ ſubcubi cõcipiãt & foueant: Vtrũqꝫ tamẽ repitur in nõnullis ꝓuinciis preſertim ĩ Theſſalia, Macedonia, & Illirico accidiſſe: Et ſubcubiſ aliẽo mẽſtruo & calore opus ẽ quo foetum foueãt, nutriãtꝗ: Iũgũtur aũt ĩ forma maris noſtris fẽminis & ĩ forma fẽminę maribꝰ, Quo quidẽ modo q̄dã Platonẽ ſapientiſſimũ genitum putauerũt, Eoꝗ forſan modo, plurimi antiquoꝝ filii deoꝝ (quom tñ eſſent hoĩum) fuere nuncupati. Anglũ quẽdaꝫ Merlinuꝫ cuiꝰ memoria recẽtiſſima eſt ſic ferũt ꝓcreatũ. Quẽ etiaꝫ plurima ſup̃ uires humanas (vt putatur) feciſſe tradũt: Omnis itaꝗ demon natura eſt angelꝰ & celeſtis intelligẽtia: Et qñꝗ bõus fuit: Sꝫ ꝓpria iniq̃tate malus euaſit. Nullus eoꝝ ẽ beniuolus (ĩmo pro uiribꝰ maliuolꝰ) ĩ noſtrum gẽus: Fingunt ãt qñꝗ amorẽ, ut dexterius ĩcautum hoĩem decipiãt: Simulatas ineunt amicitias, foedera cõficiũt fraudulẽta: ut uirus neq̃tię ĩ hoĩem facilius euomãt: Sed ĩ re nimium ꝓgreſſi ſumus. Hęc tamẽ ne platonicoꝝ ĩuoluamini erroribus ut cumꝗ perſtrinximus. PRODANELLVS. Ad rõnes ĩ pricipio inductas ego ex te ĩſtructus iã reſpõdebo: Ad primaꝫ quidẽ negabo illã minorẽ ſi corpus ꝓprie accipiaẽ pro trina vꝫ dimẽſione, Si uero ꝑ ente limitato atꝗ finito cõcedã eaꝫ: Neꝗ tamẽ ſequetur angelos aĩalia eſſe. falſa.n. eo ĩ ſenſu erit maior ut omne cognoſcens hñs corpus natura ſibi colligatuꝫ, hoc eſt, hñs natura gradus ꝑfectionis finitos & limitatos, ſit aĩal. Eo itaꝗ modo Et Origenẽ a calũnia p̄ſeruabimus quo illã minoreꝫ tanq̃ ueram cõceſſimus. Bernarduꝫ quoꝗ atꝗ Auguſtinũ noĩe corporis illud idem ĩtellexiſſe, Aut de corporibus quę aſſumunt loq̃ arbitrabimur. Quom aũt illos exp̄ſſe aĩalia uocãt abutunẽ illi uocabulo aĩalis: Intellectu nẽpe & appetitu p̄dituꝫ aĩal putant. At nos id q̄d corporeo ſenſu gaudet (vt ex mẽte Ariſtotelis docuiſti) aĩal dumtaxat appellãdũ cenſemꝰ. GOTIVS. Auguſtius atꝗ Gregorius angelos nõ modo ĩtelligere ſed etiã ſentire ſępius ĩ eoꝝ ſententiis angelos dicũt. Accipiunt igiẽ uocabuluꝫ animalis ĩ ꝓprioꝰ & areſtotelico ſẽſu. PRODANELLVS. Intellectus angelicus ęqualet omnibus ſenſibꝰ illiſꝗ eminẽtior: Intellectu.n. uidet, audit, ſapores atqꝫ odores & primas qualitates diſcernit. Sentiunt itaqꝫ angeli: ſed non alia potentia q̃ intellectu: Nꝫ tamen ariſtotelice ſentiunt: quia potentię illę non ſunt in diuerſa

Intellectus angelicus equivalet omnibus sensibus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

organa diſtributę : Immo potentia unica nulli
corpori alligata cuncta ſenſibilia percipiunt.
GOTIVS Ex hoc ſequeretur etiam Deum ip/
ſum ſentire ? Id tamen nemo dixit. PRODA/
NELLVS Immo & Deus ſentit iuxta illud :
Qui formauit aure3 nō audiet? aut ꝙ finxit ocu
lum non conſiderat ? Sunt ergo etiam deo ocu/
li & aures: ac manus ęquiualenter. GOTIVS
Ergo eſt animal aliquo modo ? PRODANEl
lus Eſt certo & animal & omne ens eminenter.
GOTIVS cedo non tibi: ſed doctrinę pręcep/
toris. PRODANELLVS Et mihi certo & p̄
ceptori. GOTIVS Scire3 te & aliter capere: ſed
ne tedio ſim ſenatui / ꝓſequere. PRODANEL
lus Ad ſecundam rationem / nil opus eſt dice/
re: quia ſoluta eſt. Ad tertiam v̇o dico / uiuifica
re quippiam effectiue perfectionis eſt iuxta illđ
Dominus uiuificat & mortificat / Sed uiuifica/
re formaliter imperfectionis eſt : omne quippe
eiuſmodi pars eſt : Et omnis pars ut pars eſt: ex
tertio phiſicorum notat imperfectionem. Vnde
ſubſtantia integra ſeu ſpecifica quia informare
& pars eſſe nequit: uiuificare etiam nequibit. Nō
tenet igitur illa ratio Si anima uiuificare poterit
igitur & angelus : quia pręſtantior ē: Immo qa
preſtantior eſt iccirco tali imperfectione carebit
Neq; ſimilitudo ualet: Calidum enim effectiue
calefacit. Ad confirmationem: Si maior accipia
tur effectiue falſa eſt . ſi formaliter uera: Sed fal
ſum eſt id quod innuitur: angelos v3 poſſe uiui
ficare formaliter aut eſſe partem alicuius compo
ſiti. Quo deiecto / nil ulterius eorum quę infe/
runtur ibi ſequitur. Ad quartam rationem con
cedimus illam maiorem ſic intelligendo / ut etiā
ibi exponitur: Quicquid enim nos abſq; condic
tione intelligere ualemus illud & deus efficere
ualebit: Immo & plura. Sed minor eſt dubia / an
poſſit compoſitum ex materia & forma intelligi
a nobis abſq; repugnantia: Eodem modo Ma/
ior confirmationis dubia eſt : rationi naturali
ſolum inherendo / unde peripathethici negaue
runt eiuſmodi materiam in cęlo. Theologorum
nonnulli illam putauerunt alterius rationis ab
hac noſtra. CABOGVS Landulfus Neapoli
tanus cenſet poſſe eiuſmodi animal produci: qđ
ſit rationale immortale non tamen productum
eſſe. MLACOSNIVS Ego tū adderem / Illđ
etia3 eſſe / Nequid uniuerſo deſit. BENIGnus
Solidius eſt atq; ſanctorum ſententiis accomo/
datius omnes angelos pares ī eo eſſe: Cuncti cer
to aut corporei & animalia ꝓprie: aut nullus: S3
omnes dicere corporeos eſſe repugnat & ph̄oꝝ
non modo peripathethicorum uerum etia3 pla
tonicorum (Et illi enim quoſdam Deos a mate
ria ſolutos ponebant) atq; ſanctorum firmiſſi/
mis ſententiis. Satius igitur duco cunctos imma
teriales q̄ materiales & corporeos opinari.

¶ Quid ſint angeli: Et ꝙ ī grandi numero exi
ſtant pluresque ſint cunctis rebus materiali/
bus Ca. v. CABOGVS

QVales non ſint ipſi Angeli aliqua ex
parte agnoui Quid iam: & quales ſint
Inq̄toue numero inſpectandu3 . BE
NIGNVS Quia id uerum puto: Negationem
primum conceptum eſſe nequire / preſupponit
namq3 affirmationem / Iccirco neminem primo
concipere quid non ſit res poſſe : Si itaq3 quid
non ſint angeli accepiſti id profecto aliqua de
re quam iam concipis negatu3 putabis: Neq3 tn̄
ſolum quid non ſint uerum etiam quid & qua
les ſint ex parte agnouiſti. Si nāq3 non ſint cor
porei Igitur eos extemplo concipies ſubſtanti/
as incorporeas: hęc uero eſt ipſius exacta diffini
tio. Angelus eſt ſubſtantia incorporea nec quic
q̄ addendum ni forſan ut animam humana3 ab
ipſis ſepares annecteres hanc particulam habēs
naturam integram / Anima enim ſubſtantia in
corporea eſt ſed non habens naturam integram
ſed partem naturę deſignans: Sed ſi anima non
ſit ſubſtantia ſecundum eſſentiam talis particu
la iungenda non eſt: Neq3 illa diffinitio conue/
nire poterit Deo: ſubſtantię nomen pro re acci
denti ſubſtantie concipiendo / Non eſt enim de
us eiuſmodi ſubſtantia / qui tamen ſumme ſub/
ſtantia / Quidam tamen ut Damaſcenus ita an/
gelum diffiniunt / angelus ſiue ſpiritus creatus /

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

Siue intelligentia eſt ſubſtantia incorporea / In
tellectualis / ſemp mobilis / arbitrio libera Deo
miniſtrans / gratia non natura immortalitatem
ſuſcipiens / Sed hęc diffinitio exprimit eſſentiaȝ
& ea quę ab illa emanant ſimul. Dionyſius aũt
angelus inquit eſt imago dei / manifeſtatio ocul
ti luminis / ſpeculum clarum / ſplendidiſſimuȝ /
immaculatum / incontaminatum / incoinquina
tum / ſuſcipiens / ſicut conueniens eſt / totã ſpe
cioſitatem boniformis deiformitatis / & in ſe re
ſplendere faciens bonitatem ſilentii / quod eſt ĩ
abditis: harum conditionum plerę q3 ſolum bo
nis angelis cõpetunt. LVCAREVS Nos quę
rebamus hic / an ſint angeli pauci: ut Ariſtote/
les dicere uidebatur tot vȝ quot auctoritate Ca
lippi aut Eudoxi ſiue ut nos dicimus Ptholo/
mei aut Tebith ſunt circuli ĩ cęlo mobiles / Et
ita ut unicuiq3 cęlo ſiue circulo eius una intelli/
gentia motrix aſſiſtat. An ſint in numero gran
di iuxta illud Danielis & Ioãnis in Apocalypſi
millia millium miniſtrabant ei / & decies cente/
na millia aſſiſtebant ei. GEORGEVS Ange/
los eſſe numero pauciſſimos iis rationibus ꝓba/
bo / primo ſic. Quo aliquid propinqui⁹ uni / eo
& pauciora includens: ueluti binarius eo q̃a uni
tati propinquior pauciora complectĩt aliis nu/
meris. Sed angelorum natura propinquiſſima ẽ
ipſi maxime uni deo / Igitur & multitudine erit
pauciſſima. Deinde tanta eſt multitudo rerum /
q̃nta & rationum propter quas eiuſmodi res dũ
taxat ſunt ponendę. Sed angeli ſunt res multi/
plicandę & cęli ſunt ratio dumtaxat eorũ mul
tiplicationis / Igitur tanta erit angeloruȝ multi
titudo quanta & corporũ cęleſtium / Illa uero ẽ
ĩ numero ſatis pauco ut patet inſpicienti oẽs cir
culos cęleſtes ſiue illi ſint epicicli: ſiue adeq̃ntes
ſiue eccenerici: Q̃ autȝ intelligẽtiarũ multipli
cationis ſit ratio corpus cęleſte patet ex duodeci/
mo diuinoꝝ ubi philoſophus totam rationeȝ eo
rum multiplicationis aſſignat multitudinem cę
leſtium motuum: ¶ Hoc etiã colligitur ex que/
dam dicto Dioniſii. iiii. capite de di. no. Vbi ait
omnes ſubſtantie intellectuales propter radios
diuinę bonitatis ſubſiſtunt: Nunc autem ita eſt
ꝙ radii diuinę bonitatis non multiplicantur ni
ſi ſecundum diuerſitateȝ ſuſcipientium: Radios
autẽ illos materia ſuſcipere nequit quom ipſi an
geli ſint ĩmateriales. Igitur multiplicatio illarũ
ſubſtantiarum erit ſecundum multiplicationem
corporum cęleſtium: Radius enim diuinę boni
tatis quo angeli ſubſiſtunt terminatur in ipſum
cęlum & motum ei⁹ / Ac ſi aperte dixiſſet. Ideo
bonus deus ãgelos ſubſiſtere & eſſe uoluit: ut bo
nitatem ſuam rebus cõmunicaret / & eos multi/
plicauit ſecũdum radios ſuę bonitatis. Tertio A
quibus remouetur numerus: ab illis / & multitu
do ſiue & magnus numerus: Sed ab ãgelis remo
uetur numerus Quia conſequitur diuiſioneȝ cõ
tinui. Igitur & magnus numerus: SORGIVS
Plato poſuit preter ea quę ſuperi⁹ attulimus q̃ſ
daȝ ſubſtantias ſeparatas / quas etiaȝ uocauit ſpe
cies ſiue formas aut ideas rerum ſenſibilium. Et
eo mõ tot eſſẽt eiuſmodi ſubſtãtię ſeparate quot
& ſpecies rerum ſenſibilium: Sed illaȝ opinionẽ
multifariam reprehendit Ariſtoteles oſtendens
rerum materialium dari non poſſe exempla ĩma
terialia Et illa exẽplaria nil iuuare his rebus ſen
ſibilib⁹ / nȝ ſciẽtiis noſtris vt probat primo ethi.
& decimotertio ac etiaȝ decimoquarto metaphi.
Et alibi ſępius / poſuit igitur ipſe illarum ſub/
ſtantiarum multitudinem iuxta diuerſitatẽ mo
tuum cęleſtium: a quibus pendet ſalus & omnis
motio horum ĩferiorum. Enĩȝ uero quia opinio
philoſophi uidetur ſacris repugnare codicibus:
Rabbi Moſes ſcripturam ſacram ad opinioneȝ
Ariſtotelis reduxit dicens tot eſſe angelos quot
ipſe philoſophus poſuit: Et ſcriptura nomĩe an
geli interduȝ homines diuina ãnutiantes accipit
Interdum omnem uirtutem naturalem qua dei
manifeſtatur potentia ĩtelligit / Ita ut omnis po
tentia ſiue uis cuiuſcunque rei ſit angelus eius.
Et hoc modo ſacra ſcriptura multos angelos po
nit: Sed tu ĩ cuius doctrina confidimus quid ad
hęc: BENI. Alienuȝ certo ille iudeus a conſue
tudine ſacrarũ litterarum dogma attulit: pluſq3
tribuit ſapiẽtię ariſtotelice q̃ diuino numini Et
ſi nempe quandoq3 angeli uocabulo / homo de/
notetur / non tamẽ uires naturales / Iccirco pre/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

Magna est angelorum multitudo.

termittatur illa tamen tanq̃ rudis in propoſito (
q̃uis ille qui eam attulit fuerit peritior) opinio
& falſa exiſtimatio. Audiamuſq; Dionyſiuȝ ita
nobis dicentem nono cęleſtis hierarchię: Multi
ſunt beati exercitus ſupernarum mentium / īfir
mam & conſtrictam excedentes noſtrorum ma/
terialium numerorum conmenſurationem / Au
dite q̃ rationem ſecundum ſubiectam materiaȝ
ſatis rem ipſam oſtendentem / Quemadmodum
namqȝ corpora cęleſtia longe excedunt omnia ī
fra orbem lunę ſita / & quaſi centrum quoddaȝ
aut res paruę molis eſtimantur hęc inferiora il/
lorum comparatione / Sic ſubſtātię īmateriales
longe excedent omnia materialia: Sed non mole
quom illam careant: Igitur numero erunt īcom
parabiliter plures / Ratio conſequentię in eo cō
ſiſtit / Quia quod magis ſpectat ad uniuerſi per
fectionem / magis uult & eſſe / opifex ille Deus:
Et ea de re quo aliqua ſunt magis perfecta ī ma
iori exceſſu fiunt / Terra certo uiliſſima omniuȝ
elementoruȝ atqȝ minima: Aqua & minor & ui
lior (ut aiunt de cuplo) aere / Igni aer / & ita a/
ſcendendo / LVCAREVS. Ergo plura ſunt
pręclara rariora uilia / GEORGEVS. Immo
uilia pauciſſima reſpectu eorum quę pręclara &
egregia LVCA. Reꝓbi ergo pauciores beatis:
GEOR. Si diuino nutu dumtaxat id fieret nūl
lus reprobus eſſet: Nil. n. boni aut ualde parum
affert reprobatio q; etiam ſaluādi plures ſint q̃
damnandi / ratio potius dictat q̃uis auctoritas
atqȝ uita hominum contrarium oſtēdat de quo
neſcim⁹ dicat proeceptor. BENI. Pręcdicauerā
Vrbini atqȝ Florentię & nuper hic ī ciuitate no
ſtra & nouem ſatis euidentes rationes induxerā
de ingenti numero ſaluandorum & pauciſſimo
dānandorū: Ob quā rem frater Iulianus hyſtri
enſis orator uerbi diuini ī tota religione mea p̄/
cipuus & opinionis a me acceptę defenſor acer/
rimus ſacrarum litterarum doctor eximius con
tra quendam alium declamatorem Mediolani a
pud cautiſſimuȝ Ludouicum Ducem fertur tri
umphum reportaſſe de qua quidem re nil hoc ī
libro aſſerimus. Sat nobis erit congrua ratione ā
gelorum pene in numerum oſtendiſſe multitu/
dinem / Accedit & alia ratio non minor illa: Et
ſi namqȝ Deus non egeat loco ullo pacto āgeli
tamen ut poſtmodum declarabimus aliquomo/
do egent: Sunt namqȝ in loco definito & mouē
tur de uno in alium locum / Atqȝ in tanto ſunt
loco tantoqȝ ſpacio reſpondenti / & ubi unus ē
natura forſan alius eſſe nequit / Ex quibus facile
īfertur eos plurimos eſſe ne tam amplus locus cę
leſtis uacuus remaneat: Et q̃uis etiaȝ hominib⁹
implebitur / non tamen tantam capacitatem ſo
li homines implerē potuiſſent. Plurimi itaqȝ ſūt
ſpiritus illi & certo uix numerabiles. GONDO
LEVS. Addit Landulfus ut ſint plures q̃ gra
na arenę maris & pulueris terrę: q̃ ſint folia ī ar
boribus ſtelle in cęlo & gutte aquę in toto occea
no & cunctis fluminibus: SORGIVS. Hyper
bolice forſā loquitur. BENI. Plurimi ſunt ſpi
ritus illi & excedunt īcomparabiliter omnes na
turas horum inferiorum / De indiuiduis nō eſ/
ſet dicendum ita / preſertim ſi uera ſit opinio il/
la ut tot homines ad patriam illam perueniant:
quot ibi contingit angelos remanſiſſe. : Si ergo
plures homines damnati eſſent q̃ ſaluati aut to/
tidem: Et angelorum ſoluȝ tertia pars cecidiſſet
plura forent indiuidua humanę naturę q̃ ange
licę: Neqȝ tamen plures unquam homines erūt
q̃ ſint guttę aque ſub cęlo. GEORGEVS Ad
rationes in contrarium ego iam reſpondeo. Ad
primam concedo illam quo quid propius ſit u/
ni eo & ſimplicius ſit: binarius namq; ſimpli/
cior eſt denario: Neque tamen ſequitur eſſe plu
res denarios binario: Sic & angelos ceteris citra
deum ſimpliciores & incompoſitiores fateor: ne
qȝ tamen pauciores. Ad ſecundam rationem di
co q; ſi ſubſtantię īmateriales eius rei gratia fuiſ
ſent ut eſſent qui orbes cęleſtes mouerent ratio
forſan illa concluderet: At uero ſubſtantię illę
non ponuntur ea ratione ſolum ut corpora mo/
ueant: Sed ut illis diuina bonitate cōmunicarēt
ſuperna illa foelicitas & ut huic uniuerſo potior
pars atqȝ principalior nō defuiſſet: Philoſoph⁹
autem inueſtigauit numerum intelligentiarum
orbes mouētium / & per cęleſtes motus deuenit
in ipſarum qualemcunqȝ cognitiōem. Radii au
tem diuinę bonitatis propter quos intelligētias

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

ſubſiſtere Dionyſius aſſerit multis modis accipi
poſſunt : ita ut ex eo dicto non cogimur eos tot
ſubſiſtentias ſiue perſonas eſſe credere quot ſunt
cęli neq; alia corpora / Non.n.angelorum mul
tiplicatio inde accipitur Sed a diuina ſapientia
ſubtiliter eorum uarietates excogitante: ita q̧ ēt
ſi cęli neq; eſſent neq; fieri poſſent Deus agnouiſ
ſet omnes differentias ſpirituum. Ad tertiam ra
tionem dico numerum formaliter & tranſcendē
ter ſumptum competere angelis ĩmo aliquo mō
& diuinis rebus: Neq; ut ſic numerus pendet ex
quantitate molis. BENI. Bene reſpondiſti fili
acutiſſime. Sed hęc miſſa faciamus.

¶ Angelos quoſdā ſpecie quoſdā ſolū numero
ĩter ſeſe differre. Cap. .vi. ZAMAGNI9

SI plures angeli eadem ſub natura eſſe
poſſint: nunc eſſet uidēdū. GATAL
DVS. Altercantur hic etiā magni the
ologi. SORGIVS. Videtur certo il/
lud impoſſibile. Primo quia quecumq; conueni
unt in natura & ſpecie / differunt autem dumta
xat numero / illa conueniunt in forma & diffe/
runt ſolum in materia: Sed angeli aliqui ſecun/
dum aduerſariū ſunt huiuſmodi. Igitur illi cō
uenient in forma & ſolum different in materia /
Concluſio falſa quia in illis non eſt materia. Et
ſequitur ex eo quia dicuntur differre numero: I
gitur falſum erit eos ita differre poſſe: Confirma
tur quemadmodum impoſſibile eſt ponere plu
res albedines ſeparatas a ſubſtantia aç etiam plu
res humãitates / Sic & plures angelos quom ſint
formę ſeparatę impoſſibile erit numero differre
Immo & plus addo (quam additionem notent
Thomę ſectatores ut ipſum intelligant) Si ĩ an
gelis eſſet aliqua materia / ſtante eo q̧ eſſent in/
corporei adhuc non poſſent eſſe plures eiuſdem
ſpeciei ĩmo uiderentur etiã differre genere / Ta
lis.n.materia diceret diuerſitatem potentiarum
ſicuti quidam dicebant angelos eſſe compoſitos
ex intellectu agente tanq̄ forma & poſſibili tan
q̄ materia: Si ergo unus eſſet compoſitus ex tali
materia & alius ex aliqua alia ab illa diuerſa tūc
non ſolum differrent ſpecie ſed forſan genere :
Sicut ea in quibus eſt materia alterius rationis /

Confirmatur prior ratio dicto philoſophi vii.
methaphiſicę de partibus diffinitionis ubi dicit
In his quę ſunt abſq; materia idem eſt quiditas
ſiue eſſentia rei & illud cuius eſt: hoc eſt nihil a
liud eſt additum ad quiditatē / Et ita per nihil
tale poſſet unius eſſentia differre ab eſſentia alte
rius. ¶ Deinde omne differens p formã differt
ſpecificę / Sed angeli quom ſint ſolum formę dif
ferent (ſi plures ſint) per formam / Igitur ſpeci
fice / maior patet ex eo quia formę viii. diuino/
rum comparantur numeris in quibus minima
ſubtractio atq; additio facit diuerſitatem ſpeci/
ficam / Confirmatur Iccirco. n. x. diuinorū ma
rem & femellam dicit non diſtingui ſpecie eo q̧
ille ſint differentię materiales: Ex quo ĩnuit om
nem differentiam formalem eſſe ſpecificam. Prę
terea quandocumq; unū ſingulare includit to
tam naturam & perfectionem ſpeciei / aliud ſin
gulare nequit poni / quia eſſet illud idem / utrū
q;.n. includeret quicquid reperiri poſſet in ſpe/
cie illa / & ſic eſſet omino idem bis poſitum: Sed
unuſquiſq; angelorum totam perfectionem ſuę
ſpeciei continet quare alius poni non poterit q̄a
eſſet ille idem: Et ita idē omnino bis poneretur
ſicut ſi manente hac roſa diceretur nūc poni ite
rū ac ſi numq̄ fuiſſet qđ eſt impoſſibile. Maior
illa patet: Ideo.n. unum ſingulare ĩ his materi/
alibus non complectitur totam ſpeciei ſuę perfe
ctionem quia participat naturam illam / omne
.n. ſuſcipiens naturam & perfectionem dicitur
participare illam quaſi partem capere & ſuſcipe
re: Et nihil ſuſcipit niſi rationę alicuius poten/
tialis & materialis ĩ ipſo. Minor igitur patet q̧
angeli quom careant materia ſuſcipere non uale
bunt / neq; igitur participare: Totum ergo cō/
plectentur ad illam naturā attinens. Aduertāt
ad hęc ſcoticę ſcientię diſcipuli: quo facilius p/
cipiant. Et ſi uoluerint ampliorem de his ſentē
tiam / a fratre Antonio ſaxolino acuto diſcipu
lo meo qui eam late conſcripſit p̄tant. Accedit
ad hęc: Quicquid eſt in rebus perfectis / per ſe a
natura nitenditur. Et nihil eſt in eis quin ſit de
intentione naturę / ibi.n. nil caſuale aut fortui/
tum / aut neglectum uel deſpectum / Sed angeli

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

ſunt partes uniuerſi nobiliſſimę & perfectiſſimę
Igitur in illis nihil eſt preter intentionem natu
rę per ſe nihil abiectum aut neglectum / Sed ſi
in eis eſſent rationes indiuiduales in eis aliquid
eſſet preter per ſe intentionem naturę probatur /
Nulla pluralitas tendens in infinitum per ſe in
tenditur a natura / eo ꝙ nullum agens intendit
id quod impermeabile / Sed pluralitas numeralis
ex ſui natura tendit in infinita . Omnes nāq; na
tura ſi poſſit plura poterit & infinita continere
indiuidua ut omnes peripathetici fatentur . Igi/
tur pluralitas numeralis non per ſe intenditur a
natura . ¶ Deniq; remoto eo obquod res dumta
xat ponitur / remouetur & res . Sed & multiplica
tio indiuiduorum ſub una ſpecie ponitur dum/
taxat ob id quia natura ſpeciei nequit cōſeruari
in uno ſingulari ut habetur a pħo ſecundo de
anima . Hęc autē ratio ab angelis remouetur qa
natura poterit eorum conſeruari in uno ſingula
ri : quom illud ſit incorruptibile . Confirmatur
Nam in corporibus cęleſtibus non ponitur ca/
dere niſi unus Sol una Venus / unus Iouis / un⁹
Mercurius : Quare ab angelis remouebitur ea
res hoc eſt plurificatio indiuiduorum . ¶ Vlti/
mo impoſſibile eſt aliquid creari ab indiuiduo
eiuſdem ſpeciei / Nam creans continet eminēter
ipſum creabile & eſt nature perfectioris illo : Sed
ſic eſt ut Auicenna dicit nono methaphiſicę ꝙ
unuſquiſq; angelorum citra primum recipit eſ
ſe ab alio angelo per creationem / Secundus nē/
pe tertium creat / & is quartum / Et ita deinceps
Igitur unuſquiſq; ab alio eſt ſpecie diſtīctus &
natura . Addo etiam talem rationem : Remota ca
uſa multiplicationis / & multiplicatio / Sed cau
ſa multiplicationis indiuiduorū eſt materia uel
quantitas uel utrumq; / Et hęc remouetur ab an
gelis . Igitur & eiuſmodi multiplicatio . Minor
patet Quia . v . diuinorum dicitur unuȝ numero
ſunt quorum materia una / Et . vii . callias gene
rans Platonem generat aliud propter materiam
Et primo de cęlo & mundo . Quin dico cęlum /
dico formam / quin dico hoc cęlum dico materi
am : Neq; ob aliud probat philoſophus non poſ
ſe eſſe plures mundos aut plures cęlos ſicut ſunt
plures homines niſi quia omnia numero multa
habent materiam / Et extra hunc mundum nul
la ſit materia neq; ulla ſit in cęlo . Et ꝙ etiam ca
uſa ſit quantitas / patet quia illa eſt cauſa diuiſi
bilitatis igitur & diſtictionis . ZAMAGNI⁹
Ego probabo omnes angelos ſpeciei eiuſdem eſ
ſe . Quęcunq; enim conueniunt in eo quod ē no
biliſſimum in ipſis illa conueniunt ī natura ſpe
cifica : Sed omnes angeli conueniunt in ipſa in/
tellectualitate quę nobiliſſima eſt in eis . Igitur
omnes ſunt eiuſdeȝ ſpeciei maior probatur . Nā
ſi angeli differrent ſpeciem tunc differentia uni
uſcuiuſq; ſic differentis nobilior eſſet ipſa eoruȝ
conuenientia / Et ita quom omnes conueniant ī
ipſa natura intellectuali / aliquid eſſet in eis no
bilius intellectualitate quod eſt falſum . Nil enī
etiam in Deo intellectualitate nobilius concipi/
mus . Ne itaq; id ſequatur dicendum eſt cunctas
eiuſdem ſpeciei eſſe . ¶ Preterea probatur a ſimi
li ueluti enim omnes anime ſunt eiuſdem ſpeciei
ita & omnes angeli probatio ſimilitudinis : Quę
ex oppoſito diuiduntur equalia ſunt iuxta illđ
primi topi . Quot modis dicitur unuȝ oppoſito
rum : tot & reliquum . Sed anima & angelus ita
diuiduntur : Nam ſpiritus quidam eſt corpori
unibilis / quidam non unibilis . ¶ Deinde quę/
cunq; ſecundum magis & minus differūt uel ſe
cundum perfectius ſoluȝ & imperfectius : illa ſo
lum numero differunt : Sed omnes angeli ſolum
ſecundum ſimplicius aut acutius & perſpicatius
& eiuſmodi differunt : Vnus enim altero poteſt
dici ſimplicior : acutior / ingenio uiuatiō : Igitur
erunt omnes eiuſdeȝ ſpeciei . Confirmatur Quia
per nil aliud eos differr̄ concipimus / Neq; ullas
proprietates in uno quę nō ſint in alio nouim⁹
Quorum autem ſunt hędem proprietates / eorū
hędem & naturę . BENI . Fuerunt nonnulli : q
omness angelos & animas eiuſdem ſpeciei arbi/
trabantur : ponentes forſan animam ut quandā
intelligentiam aſſiſtentem corpori / non autem ī
herentem : aut īformanteȝ : Quidam uero dixer̄t
animas differre ſpecie ab angelis eo ꝙ illa ſit cor
pori unibilis informādo illud angelus minime /
Omnes tamen angelos putauerūt eiuſdē ſpeciei

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

eſſe ꝓut rõnes inducte ꝓbabant. Nõnulli ſicut
tres angeloꝝ hyerarchias ita & ſpecies eẽ exiſti-
mauerunt. Quidã uero ꝓut ſunt nouẽ ordines
nouẽ etiã eoꝝ ſpecificas crediderũt eſſe naturas.
Sed & alii ſic opinati ſunt ut ſit multitudo ma-
gna naturaꝝ angelicaꝝ, ita ꝙ ẽt in eodẽ ordine
ſint multi differentes ſpecie. Tñ ſub una quaqꝫ
ſpecie eſſe plꝛima ĩdiuidua cõfitentur Eſt poſtre
mo & alia opinio q̃ ſingulos angelos ſingularũ
ſpecieꝝ & naturaꝝ cenſet, & nunq̃ duos ſub ea
dem ſpecie reponit. Cuiuſce rõnes fuerũt allatę.
PVTEVS. Qꝛ ſub unaquaqꝫ ſpecie ãgeloꝝ
ſint plura indiuidua nulla rõne probatum fuit.
GON. Sunt mihi ad id rõnes apte concludẽtes
Quaꝝ prima eſt hęc. Oĩs natura ex ſeſe coĩcabi
lis plꝛibꝰ eſt ẽt ſcđꝫ theologos, aduerſus quos hic
diſputo, patet id, qa ſi alicui naturę repugna-
ret ea ꝓprietas: aut illud ꝓueniret ex magna il-
liꝰ nobilitate & ꝑfectione aut ex parua. Nõ qui
deꝫ ex magna: quia diuinę naturę q̃ maxima id
cõpetit, Neqꝫ ex parua, quia ẽt minime natura
rũ eam cõditionẽ hñt. Confirmat̃ unaqueqꝫ. n.
natura creata poteſt cõcipi ut uniuerſalis abſqꝫ
ulla cõtradictione, Sed unaqueqꝫ ſpecies ange-
loꝝ eſt natura creata, Igit̃ poterit cõcipi ſub rõ
ne alicuius uniuerſalis ẽt porphirici & limitati
ſub quo non poteſt concipi eſſentia diuina quia
illa nec proprie eſt uniuerſalis nec etiam ita ſin-
gularis ut coĩcari nequeat. Includit̃ tamen in ſe
ens quod quidã põunt ſextũ uniuerſale. Aduer
tant ad hoc quidã ſcotiſtaꝝ p̃ſertim illi q legũt
Ioanneꝫ foxoles anglicũ ſuꝑ uniuerſalia Scoti
nr̃i p̃ceptoris chaꝝ p̃ceptorem. Cõfirmat̃ id Nã
phs q̃uis non putet niſi unũ ſolem poſſe eſſe ta-
mẽ primo poſteri dicit errari poſſe circa uniuer-
ſale quꝫ ſupius non hẽt niſi unũ indiuiduũ: exi
ſtimãdo ꝓprietatẽ cõuerſim dici de illo indiui-
duo: Preterea aię ĩtellectiuę diſtĩguunt̃ nume-
ro & ſunt eiuſdẽ ſpeciei & formę purę ĩ ſui natu
ra. Cur nõ igit̃ & angeli? Nec ualet quorundaꝫ
rõ, Qui dicũt eas iccirco diſtingui numero: qa
inclinant̃ ad diuerſa corpora, Nã illa ĩclinatio
eſt quid reſpectiuũ: & ita pręſupponit totã aĩaꝫ
q̃ ens abſolutũ prius igit̃ concipit̃ hęc aĩa q̃ ĩcli
natio eius ad hoc corpus. Vnicuiqꝫ. n. aĩę ꝓpri
um correſpõdet corpus: Sicut igit̃ aĩa prior eſt ĩ
clinatiõe ita hęc aĩa hac ĩnclinatione, Nõ ergo
eſt hęc tali ĩclinatiõe. Deniqꝫ ſi inconueniẽs exi
ſtimat̃ totam unã ſpeciẽ dãnatam aſſerere: quo
pacto quaſi ĩnumeras ãgeloꝝ ſpecies ęternę dã-
nationi obnoxias dicere audebimus? Id autẽ di
cer̃ cõpellimur ſi unũquẽqꝫ ab alio ſpecie differ
re putabimus: Qꝛ aũt incõueniens ſit unam ſpe
ciẽ totã igni ęterno deputatã cẽſere ꝓbat̃ ex illo
Auguſtini dicto in Enchiridiõ. Placuit uniuer
ſitatis creatori auctori atqꝫ moderatori Deo, ut
qm̃ non tota multitudo angeloꝝ deũ deſerendo
perierat, illa quę perierat in ꝑditione ꝑpetua re
maneret, quę autẽ cum deo illa deſerente ꝑſtite
rat, de ſua certiſſime cognita ſemꝑ futura foeli
citate gauderet, Alia uero creatura rõnalis quę
in hoĩbus erat qm̃ peccatis atqꝫ flagitiis & origi
nalibus & ꝓpriis tota perierat, reparari meruit
Ex quibus manifeſte infertur de oĩ ſpecie ange
loꝝ aliquos fuiſſe ſaluatos. ¶ Item ſi concedat̃
naturam illaꝫ ex ſe in plꝛibus quidẽ atqꝫ ꝑ conſe
quens in ĩfinitis eſſe poſſe, ſed producto indiui
duo uno exhauriret̃ tota uis ipſius ſequeret̃ illđ
indiuiduũ productũ eſſe infinitum: quia eſſet e-
quiualens ĩfinitis quoꝝ plura notant plus ꝑfe
ctionis q̃ unum. Deniqꝫ poſſibile eſt deuꝫ ange
lum quẽpiam in nihilũ redigere & ſic redactuꝫ
recreare, Aut igit̃ eũdem, & hoc eſt contra eos
Tenent. n. deſtructum oĩo: ideꝫ redire nõ poſſe
aut alium & habetur quod uolumus, Dicere. n.
Deum nequire quale ĩ nihilũ redegit: tale iterũ
reficere nephas & ĩpium putarem. BE. Nobis
certo congruum & dignuꝫ uidet̃ ſub oĩ ſpecie ã
geloꝝ plura ĩdiuidua eſſe poſſe, Immo re ipã eẽ
ut ſint plurimi ĩ natura ſimiles ſicut & officio di
cuntur pares, Et ut oẽs inter ſe differant ueluti
ceruus a leone, & bos ab equo, & hõ ab elephã-
to indignuꝫ atqꝫ indecens iudicamus: Sꝫ placet
ut pares cum paribus ſuauius cõgrediant̃, faci
liuſqꝫ congregent̃: Hoc & Damaſcenus ſentire
uidet̃ in elementario, ubi Deum ſub unaquaqꝫ
ſpecie angeloꝝ plura ſingularia creaſſe affirmat
Neqꝫ oẽs ãgelos dicere poſſumꝰ eiuſdem ſpẽi eẽ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

eſſe q̃uis min⁹ forſan ĩcõueniẽs theologo id eẽt
tñ& id inconueniẽs ex eo fatent̃ nõ oẽs eſſe pares
ĩ officiis & donis diuinis: Quos aũt maiores pu/
tãt gratia illos & natura / ponunt̃ ẽt primi / me
dii / & ultimi / ubi aũt prius & poſterius / ibi &
ſpecifica diſtinctio / dicit̃ eẽ. Differũt q̃ꝫ ab aĩa
nr̃a eſſẽtia ipſa. Oĩs ergo natura q̃ nõ eſt ex ſeſe
actus purus nõ incõgruit ut aliquo mõ complea
tur acceſſu entitatis alicui⁹ q̃ rõ indiuidualis di/
cat̃: Quę quidẽ rõ neqꝫ eſt materia phiſica: neqꝫ
quãtitas p̃dicamẽtalis: ſed dicit̃ dr̃ia ĩdiuidualis
De qua dabit̃ tẽpus alias foelicius diſputandi.
Nũc aliqs ur̃ꝫ ſi nr̃a dicta accepit ſoluat ea quę
opinio aduerſa ꝑ ſe ĩducebat. SOR. Plures illa
rum rõnum fundant̃ in eo dicto quod iaꝫ tu ne
gaſti: rõnem vꝫ indiuidualẽ eſſe materiaꝫ aut q̃
titatem aut utrunqꝫ: Sed quia ipſi corroborant
concluſionẽ ſuam ſentẽtiis pħi: Qui in pl̃imis
locis materiam eſſe rõnem taleꝫ aꝑte ponit: quo
pacto ipꝫ quẽ negare nõ licet defendere ualebo?
BE. Pħs nomine materię nõ ĩtelligit phiſicã il
lam materiã quę eſt altera pars rei naturalis. qđ
uel ex eo patet: quia ex mẽte ipſius Auerroys re
mouet materiã illã a corpor̃ cęleſti. Et tñ ipſe di
cit / Qui dicit hoc cęlũ dicit materiam nõ quidẽ
illã phiſicam / neqꝫ quã ſuꝑius methaphiſicã di
ximus. ſꝫ aliã quę alio mõ etiã methaphiſica aut
etiã logica dici ualeret. Eſt. n. rõ qua res ſubicit̃
oĩ entitati in p̃dicamẽto exiſtenti / Et quia ſub/
iectũ & materia in ea intẽtione cõueniũt / Iccir/
co talis ẽtitas materia ac ẽt dr̃ia materialis nũcu
patur. MENTI. Ad primã igit̃ rõneꝫ dico cõ
cedendo totũ / accipiendo tñ materiã ꝑ illa rõne
indiuiduali. Si aũt ipſe qui arguit intelligeret đ
materia phiſica negat̃ maior. Ad primã confir/
mationẽ dico negãdo ut ĩpoſſibile ſit albedines
a ſubſtãtia ſeparatas diſtĩgui numero / niſi ꝑ ip
ſam ſeparationẽ a ſubſtãtia intelligeres ſeparati
onẽ a rõne illa qua res fit ſingularis: Nõne ĩ ſa/
cramento altaris theologi fatent̃ accidentia ſine
ſubſtantia? Ad illã additionẽ / dico in angelis
non eſſe diuerſas materias ſiue potẽtias ex quib⁹
tanq̃ ex materia cõponant̃: ſed eſſe modos quoſ
dã quib⁹ natura cõtrahit̃ ad hoc ut ſit hęc uel il
la. Ad confirmationẽ ſequentẽ diceremꝫ pħm ibi
nomine materie accipere illã entitatẽ qua res di/
cit̃ hęc & ſentẽtia ipſi⁹ clariſſima erit / ĩ his quę
carẽt tali entitate tanq̃ ſuꝑ addita naturę (ꝑut
Deus ipſe ſecundũ theologos qui ꝓpria eſſentia
eſt hic & forſan oẽs intelligẽtię ſecundũ pħm)
idẽ eſt quiditatis rõ ac etiã ſingularitatis. ZA.
Pħs loqui uidet̃ de materia quę eſt altera pars
cõpoſiti naturalis. SOR. Verꝫ eſt id ut pħs ab
oĩ eo a quo remouit materiaꝫ phiſicam remouit
& illam entitatẽ / Eo q̃ꝫ oẽ imateriale putauit ne
ceſſe eſſe: & ita purum & nulli potẽtie admixtuꝫ
& idem poſuit poſſe & eſſe: Nõ poteſt igit̃ res ca
rere materia phiſica qui ſit formaliter neceſſe eſ
ſe: & ſi neceſſe eſſe: non igit̃ erit in potentia ad
aliam entitatẽ: Carebit igit̃ etiaꝫ illa materia ex
conſequẽti que accedens naturę facit ipſam hãc.
LVCARE. Sic etiaꝫ deduci poteſt ſi natura ca
rens materia ſit neceſſe eſſe / Igit̃ ſi poſſet multi/
plicari per additas rõnes poſſet eſſe in ſingulari/
bus infinitis / & per conſequẽs eſſet: In ęternis
. n. nõ diſtat potẽtia ab actu: eſſent igit̃ infinita
indiuidua in actu: Ne itaqꝫ id tanq̃ impoſſibile
ſequeret̃ conceſſit neceſſaria & ęterna non poſſe
multiplicari. SARAC. Recte deduxiſti miror
ergo de quibuſdã theologis qui non conſentien
tes illo pħico principio ut oẽ imateriale ſit neceſ
ſe conſentiunt concluſioni ſequenti neceſſario
ex negato principio vꝫ angelos cadere multipli
cari non poſſe. VOLTIVS. Nil uiro docto ĩ
dignius q̃ negato principio / concluſionem ex eo
dũtaxat ſequentem concedere / Satius fuiſſet aut
utrumqꝫ negaſſe aut utrumqꝫ cõceſſiſſe. MEN.
Ad rõnem ſequentem diſtinguere illaꝫ maioreꝫ
poteſt. n. accipi differentia formalis / ſiue diffe/
rentia ſecundum formam / ꝓprie / & minus ꝓ/
prie / Si. n. ſit ſenſus inter hęc eſt differẽtia for
malis / hoc eſt forma proprie accipit̃. Si autem
ſit ſenſus ut inter ea ſit differentia ſecũdum for
mam. Hoc eſt ut illa ĩter quę eſt differentia ſint
forme ĩ ꝓprie accipitur. Et ſi quidem priori mo
do & proprie accipiatur tunc maior illa poteſt
concedi Quęcunqꝫ. n. differunt ĩ forma ſiue na
tura differunt ſpecifice: Sed minor erit falſa. Nã

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

angeli plures & ſi ſint formę non tñ differunt ꝑ formã hoc eſt ĩ forma uel natura ſed ꝑ differentias materiales facientes vȝ formã uel naturã hãc formã & naturã. Et quia illa additio in minori poſita quę dicit angeli ſoluȝ ſe formę. Videtur eſſe ꝓbatio minoris. Ideo ad illam dico negãdo illã cõſequentiã. Sunt plures formę igit̃ ĩ forma differunt ſicut neq; iſta ualet / Sũt plures hoĩes igit̃ differunt in humanitate. Aliud.n.eſt formas uel hoĩes differre & diſtigui / Aliud formã & humanitatẽ eſſe primã rõnem differẽdi & diſtinguendi. Eſt itaq; ibi illa fallacia quã conſequẽtis uocant apoſitione cõſequentis. Sequitur .n.ĩ forma differunt igit̃ formę ĩ ſe uel formę illoꝝ differunt: Nihil.n.poteſt eſſe ꝓpria rõ differendi niſi & ipſũ differat. Non tñ ſequit̃ econtra: Formę differunt igit̃ ĩ forma differũt: Cauſa uero prioris conſequẽtię q̃ bona eſt hęc: quia differre ĩcludit negationẽ (ut aiũt logici) Negatio uero diſtribuit nam qui differt a Leone: a q̃libet leone differt & nulli leoni eſt idem: Immo non ſolum ille a quo differt diſtribuit̃ / ſed etiã rõ ĩ qua differt: Si.n.differt a leone ĩ humanitate uel albedine. Nulli leoni nullaq; humanitate aut albedine erit idẽ. SOR. Iſta ſũt acute dicta Sed ꝓbatio illa dicit angelos ſolum eſſe formas. Quo ergo pacto differr̃ poterũt illa materiali ẽtitate / Tunc.n.habebũt eam & ꝑ cõſequens nõ erunt ſolũ formę. MEN. Dicerem angelos formas eſſe quia nullo mõ materiã phiſicã ĩcludunt Non tñ ſoluȝ formas methaphiſicas eſſe ĩmo duplicem ĩcludere materiã & illam q̃ genus & illaȝ quę rõ ĩdiuidualis: Redeo iteꝝ ad rõnem illam: & ſi maior ſua differre ꝑ formã in ꝓprie denotet ut ſit ſenſus illaq; differunt ſunt formę falſa erit. Significat namq; ut oẽs formę differentes / differant ſpecifice / Et minor erit uera ãgeli.n. plures ſunt formę differentes. Ad ꝓbationẽ maioris eo modo negatę: dico formas id eſt quiditates ſe habere ad inuicẽ ſicut numeros: Q̄ auteȝ nomine formę ibi accipiat̃ quiditas patet ibi ex prima cõparatiõe formę ad numeros. Ait.n.reſolutionem diffinitionum ſiſtere in aliquo ĩdiuiſibili ſicut & numeri reſoluuntur in unitates q̃ indiuiſibiles. Diffinitio aũt eſt q̄ditatis quã phs ibi ſubſtantiam uocat / non autem formę quę altera pars cõpoſiti. Concedo itaq; ꝙ minima ſubtractio / aut diminutio illaꝝ entitatũ quę ad quiditatem ꝑtinent uariat rõnem formalem quiditatis / non.n.erit eadem quiditas oĩo. Si.n.humanitati ſubtrahat̃ rõnalitas non erit amplius humanitas ſed ſolũ aĩalitas. Sed ſi aĩalitati iungatur rõnalitas euadet ex templo humãitas: Neq; differentię diſgregatę & oĩo inter ſe ſeparatę aut contrarię poſſunt iungi abſq; cõtradictione Ex quo fit ut quiditates ſub alternę / ꝓprię ſint numeris cõparabiles: Illę.n.reſoluuntur in ea q̃ indiuiſibilia / & ſurſum ꝓcedendo uſq; ad generaliſſimum ſiue ens / & in latus / aduerſus differentiã ultimã. SOR. Subtilia dicis: ſed nõ ad rem: Si.n. phs ibi comparet formam q̄ditatem dictã ad numeros / & non formã quę altera pars cõpoſiti: Et angeli non ſint forma quę pars.ſȝ q̃ q̄ditas / Ergo minima ſubtractio aut additio uariabit rationẽ formalem & q̄ditatiuam / Incidis ergo ĩ foueã de qua exiſſe uidebaris. MEN. Dixeram ego illam additionẽ intelligendam inter formas & q̄ditates ſub alternas: qualis certo non eſt inter hunc angelũ & illũ ſub eadem ſpecie contentũ: Dixi etiam (ſi meminiſti) taleȝ additionem aut ſubtractionẽ diuerſificare naturas reꝝ.q̃ pertineat ad ipſam naturã & q̄ditateȝ rei non eam quę ad rõnem ĩdiuidualem: Quicquid .n.additur naturis ĩferioribus / hoc eſt ſpeciebꝰ ſpãliſſimis / ſiue illud ſit intenſio & remiſſio in gradibus ꝑfectionis / ſiue rõ ĩdiuidualis / quom nõ ſit attinẽs ad q̄ditatem / nil addit aut ſubtrahit ſubſtãtie rei ſiue q̄ditati / Veluti ſi unitas ĩq̄tuȝ eſt pars binarii / eſſet pars eiꝰ ſolũ ea rõne qua poneret̃ differẽtia materialis ſiue ĩdiuidualis: & illa unitas diceret̃ poſſe ĩtendi & remitti: Eiuſmõi intẽſio & remiſſio ꝑ ſe & abſq; medio cõſequerent̃ unitatẽ: ꝑ accidẽs aũtẽ & ipſa mediante binariũ / & ipa inq̄tũ pars binarii: Iccirco nõ eſſet alius binariꝰ unitate intẽſa & aliꝰ remiſſa / ita ĩ re nr̃a hic: Ea quę addunt̃ q̄ditati rõne alia nõ uariãt q̄ditatẽ ſicut ſi unitas eſſet. Nõ igitur oĩs additio fõmis facta aut ſubtractio uariat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

formaꝝ naturā imo neqꝫ oīs additio aut ſubtra-
ctio īnumeris uariat rōnem numeri: ut patuit đ
unitate nūc intenſa nūc remiſſa. Ad ſequēs in q̊
ex. x. methaphiſicę infert̄ oēm differentiā forma
lem eſſe ſpecificā: Iam negauimus oēm differen
tiā formaꝝ eſſe ſpecificā: Immo nūc addo ꝙ ne
qꝫ oīs differentia ī forma eſt ſpecifica: quia hō al
bus differt ab hoīe nigro ī forma q̈uis accidenta
li: Sꝫ differre ī forma quiditatiua &ad quiditatē
ſpectante, nō quidē ut modus realitatis, ſꝫ ut re
alitas facit differr̄ ſpecifice, Ex quo hēmus etiā
ꝙ neqꝫ oīs additio q̲ditati facta quia nō ītenſio
aut remiſſio entitati addita uariat naturam, A
pħo aūt ibi accipe poſſumus hāc excluſiuā ſolū
dr̄ia formalis (hoc eſt ī forma eſſentiali) eſt ſpe
cifica ex qua ſequit̄ uniuerſalis affirmatiua ī ter
minis trāſpoſitis: vꝫ ħ oīs dr̄ia ſpecifica eſt dr̄ia
formalis: Et hanc cōuertere non licet niſi ī parti
cularem aut illā excluſiuam. Ad aliā rōneꝫ Ego
īterimo illā maiorem, oē namqꝫ ſingulare totaꝫ
naturā ſpeciei complectit̄: patet quia natura illa
cōſiſtit ī gradu indiuiſibili, neqꝫ ītenſionem ne
qꝫ remiſſionem eſt ſuſcipiēs (ut ait Porphirius)
Perfectio q̊ꝫ ſpeciei īfinita eē nō pōt, quę ex ge
nere & dr̄ia ultima conſtituit̄. SOR. Vera ſunt
iſta, ſed ego nō ītellexi naturā ſpeciei ī ſe diuiſi
bilem eſſe aut partibilē, imo concluſi totam na
turā ſpeciei ita eſſe ī uno īdiuiduo ꝙ equiualeat
ꝓ uniuerſis indiuiduis, quę ſub illa ſpecie exco
gitari poſſent: Illa ergo maior ſic ītelligenda ē.
Qñcumqꝫ unum ſingulare īcludit totaꝫ naturā
& ꝑfectionem ſpeciei extēſiue, aliud ſingulare
ſub tali natura poni nō poteſt: quia repugnaret
ut hoc cōtineat extenſiue totā naturam, & tñ ſit
aliud ſingulare eiuſdeꝫ naturę. Naꝫ aut erit idē
cum priori, & ita non aliud, aut non idē, Igit̄
illud prius nō contineret totā illam naturā extē
ſiue. MEN. Si tu ita accipis maiorē illā Cōcedo
eam Sꝫ Minoreꝫ nego ut angelus unius naturę
totam ſuā ſpeciē contineat extēſiue: SOR. Pro-
baui eaꝫ, Angeli. n. dixi quom ſint īmateriales
non capiūt partem ſiue non participāt, ſꝫ totaꝫ
naturaꝫ aſſumūt ēt extenſiue. MEN. Petis pri
cipiū: Aſſūmis certo quod ꝓbare debueras, hñt
nāqꝫ āgeli illā materiā đ q̈ ēt ſurdis auditū dedi
mus, & ſunt naturę illi⁹ ſuſceptiui. Nō itaqꝫ na
tura tota ī uno ſolū extenſiue, Neqꝫ ueꝝ eſt ut ī
diuiduū ex eo ſolum quia caret materia. Habeat
totā ſpeciei ꝑfectionē, Solū namqꝫ carere mate
ria oī alio dempto nihil ponit quod nō p̄fuerit,
Si ergo pri⁹ quꝫ ītelligeret̄ cuꝫ materia nō hēat
totaꝫ ſpeciē neqꝫ nūc habebit materia quę altera
pars cōpoſiti ablata: SOR. Et ſi ꝑfectio naturę
creatę ſit ex ſeſe finita: tñ ſi unū ſingulare conti
neret eminenter oēs ꝓprietates īfinitoꝝ ſingu-
lariū ſub illa natura excogitandoꝝ illud certo ī
finitum eſſet. MEN. Pro nobis eſt illud: Nam
ne angelum unū infinitum fateamur, opus eſt
nullū anglꝫ totā ſuę ſpeciei naturaꝫ exhauſiſſe
fateri. PVTEVS. Multa affertis: Ego ad ea q̄
ſecunt̄ conciſius rñdebo: Concedo maiorē ꝙ in
rebus ꝑfectis oīa ſint de intentione ꝑ ſe ꝓducē
tis: Et ſic idem de angelis fatebor, Qñ arguitur
Nullū agens intendere id quod impꝑmeabile, po
teſt concedi opinando īfinita ſimul eſſe nequire
Et ſic concedo nullū agēs īdiuidua īfinita intē-
dere: Igit̄ neqꝫ plura, Negat̄ cōſequētia: poſſūt
ergo intēdi plurima īdiuidua, neqꝫ tñ infinita.
BENI. Nō eſſet forſan erroneū neqꝫ ab re oīuꝫ
ſpecieꝝ ponere īdiuidua finita Tot vꝫ quot uel
magno āno claudi poſſent ī his mortalibus uel
aliquo alio mō: Et entium a materia ſeparatorū
eſſe oīa indiuidua iam creata exiſtimare: Genera
biliū uero ſucceſſiue generari, ita ꝙ expletis cū
ctis oīuꝫ ſpecieꝝ ſingularibus aut oportebit ea-
dem repetere, aut generationi terminū īponere
Sed hęc alias diſcutienda: Tacendū eſt propter
auctoritatē nr̄orum peripatheticoꝝ. PVTE⁹.
In hoc uniuerſo potius attēdit̄ ī paritas atqꝫ di
uerſitas q̈ ſimilitudo uł paritas: Neqꝫ tñ oīo po
ſtergat̄ paritas: Recte itaqꝫ Aureli⁹ Ordo īquit
eſt pariū impariumqꝫ reꝝ ſua unicuiqꝫ loca di-
ſtribuens cōgrua diſpoſitio. Intendunt̄ igit̄ ab
ipſo primo & eminētiſſimo ente Deo & ſpecies &
ſpecieꝝ p̄ſertim ꝑfectiſſimaꝝ īdiuidua Et poti⁹
uoluit huic āgelo ut Michaeli & huic aīę ut xp̄i
bonitatē & gloriā ſuā tribuer̄ & coīcare q̈ anglo
generico aut hoī ſpecifico: CER. Infiniti igitur

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

angelꝫ qui beari poſſent deſunt: neq3 unq̄ erũt:
Similiter & hoĩes. PV T. E. Neq3 oẽs creatos o-
portuit glorificari: neq3 oẽs qui eſſe poſſunt cre
ari: niſi diceremus indiuidua uel ĩmaterialium
ſpecierꝝ eſſe finita. BE. Ad rõnez aliã Negat̃ mi
nor q̃uis. n. phs aſſignet cauſaz multiplicatiõis
ĩdiuiduorꝝ ſub una ſpecie ut ſaluet̃ eſſe ꝑpetuũ
atq3 diuinũ & hoc ĩ mortalibus in quib⁹ genera
tio aduenit & generatio ꝑterit. Nõ tñ illã ponit
unicã & ſolã cauſã: ſ3 quia ẽt indiuidua ſunt ad
decorem ordinis uniuerſi ꝑſertim ea q̄ a materia
ſeparata & Deo nr̃o eſt cura de oĩbus Apd̃ quẽ
& capilli capitis nr̃i oẽs numerati ſunt, & neq3
foliũ cadit neq3 paſſer uolitat aut capit̃ fortuitu
& p̃ter ſũmi opificis intentionẽ. Quo fit ut theo
logu3 dicere oportcat plures aĩas pluresq3 hoĩes
q eiuſdez ſpeciei, ſemꝑ uicturos, neq3 unq̄ mo
rituros Cur autẽ poſuerit unũ ſolẽ? vnã luna3?
Facilis rñſio: unũ quippe poluit ſolem unũ cer
to mundũ. Eo quia putauit totã illius ſpeciei ma
teriã in illo ſingulari congeſtã eſſe: nõ ſolũ actu
ſed ẽt potẽtia: Nil ergo tale fieri poteſt: Si nãq3
poſſet fieri iam factũ eſſet: Et ſi plura & infinita
Theologi aũt negãt añcedens illud: Negent er-
go & cõſequens: perimunt pricipiũ: ꝫ perimãt &
concluſionez. Similiter theologi perimũt: quod
Auicẽna concedebat angelũ inq̄ unu3 poſſe cre
are alium, interimant ergo & cõcluſionẽ: Ad ul
timũ. Negãda eſt minor quo ad illam particula3
ut cauſa multiplicatiõis ſit materia uel quãtitas:
Ad oẽs auctoritates dicit̃ quod intelligũt nomi
ne materię illã entitatem qua ſes fit materia ſiue
ſubiectũ: Quã materiã uocauimus logicã q̃uis a
liquo mõ poſſit dici & methaphiſica. Erit ergo
triplex materia. Phiſica Methaphiſica & logica
Quo ad quãtitatem negat̃ ut illa ſit cauſa cuiuſ
cunq; diſtinctionis ſed ſolum ĩ partes q̃titates.
Fit aũt diuiſio multis aliis modis, legat̃ Boeti⁹
in libro diuiſionũ. RESTIVS. Ego nũc rñde
bo illis rõnibus quib⁹ Zamagnius ꝓbabat oms
angelos eiuſdẽ ſpeciei eſſe. Ad primã dico ꝙ ille
modus arguẽdi non ualet: Sic. n. arguendo ſeq̄-
ret̃ oĩa aĩalia irrõnabilia eiuſdẽ ſpeciei eſſe: Con
ueniunt. n. oĩa in aĩa ſenſitiua, neq3 aliquid eſt
nobili⁹ in eis Si autem differrent ſpecie aliquid
eẽt ĩ uno q̊ nobilius aĩa ſẽſitiua: ZAMA. Ml
tiplicare ĩconuenientia (aiunt non eſt eorꝝ ſolu
tionẽ ferre: BENI. Qui tenẽt drĩam nõ eſſe aliã
naturam ſiue realitatem a genere facile rõnem il
lam ſoluẽt, Dicẽt. n. genus & differẽtiã eſſe ean
dẽ rem & naturã: & differẽtias dicere gradus di
uerſos determinatę naturę: Et ita dicũt aĩalia ir
rõnalia differre ꝑ diuerſos gradus naturę ſenſi-
tiuę: & angelos ꝑ diuerſos gradus naturę ĩtelle
ctiuę: Differẽtia igit̃ dicit̃ nobilior nõ quia po-
tet aliã naturam ſ3 quia illã determinat: Et quia
eã facit huic aut illi ꝓpriã: Sed q eaz dicũt alia3
realitatẽ: quid ad rõnem rñdebunt? Dicẽt certo
illã nobiliorẽ eſſe aĩa ſenſitiua in coĩ: non tñ eſſe
hac aĩa uel ſenſitiua aĩa quacũq; nobiliorẽ: Illa
. n. realitas aĩam ſenſitiuã cõtrahit̃ & ſpecificat:
neq; facit aliã naturam oĩo ſ3 naturã ſenſitiuam
talẽ q̄ nõ ſit diſtincta a ſenſitiua ĩ cõmuni re, ſ3
ſolũ diſtincta ab alia ſenſitiua: ut natura bouis
ab equo. Sic intellectualitas talis nõ ſeparat ab ĩ
tellectualitatę coĩ: ſed ſolũ ab alia ĩtellectualita
te, ut natura ĩtellectualis pricipis angeli eſt alia
ab ĩtellectualitate Arcãgeli. Ad argumentũ qũ
dicis angelos cõuenire ĩ intellectualitate quę no
biliſſima in eis: Dico ĩtellectualitatẽ cõmunẽ nõ
eſſe nobiliſſimũ ĩ principe uel poteſtate: ſed ĩtel
lectualitatẽ talẽ quę dicat̃. A. & ĩtellectualitatẽ
in alio quę ſit. B. Nihil tñ eſt nobili⁹ ĩ quo oẽs
cõueniant ĩtellectualitate cõmuni. Nobilior tñ
talis ĩtellectualitas, coĩ illa intellectualitate. Si
cut ẽt nil nos cõcipimus nobili⁹ ĩ Deo natura ĩ-
tellectuali, ſimiliter & ĩ ãgelo, ñ tñ dicim⁹ Deũ
& angelũ eiuſdẽ naturę ſpecifice, ſed diuinã in
tellectualitatẽ eſſe naturã unam, angelicã alia3,
Eo quia una illarꝝ ĩtelleſtualitatũ ẽ talis, & alia
alterius rõnis, & cõueniũt ĩ rõne coĩ ipſius ĩtel-
lectualitatis. Ad ſecũdam rõnem dici põt Negã
do ſimilitudinẽ: oẽs. n. aĩę hñt intellectualitatẽ
eiuſdẽ rõnis: oms angeli mĩme: Oportet. n. eos
diuerſimode tali natura participar̃ ſi diuerſę ſit
ſpeciei: uel ꝙ differãt in aliq̊ alio eſſentiali ſi oĩs
natura ĩtellectuali eiuſdẽ rõnis p̃dici eſſent. N3
opõtet ex oppoſito aliqd̃ genus diuidẽtia eq̃lia

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

eſſet ut patet de rõnali & irrõnali. LVCHEꝰ. Contra nobiliꝰ membrũ a quo ĩ genere illo cetera menſurant̃ ſeorſum ponẽdum & ſolũ ut hõ: ignobiliora ĩ multas ſpecies diuidere oportebat. Sed in ꝓpoſito membrũ nobilius multiplicat̃ ĩ ſpecies ĩnumeras, ignobilius uero ſeorſuꝫ ponitur & ſolũ quod facere nõ licebat. TVDIS. Dico bonũ ſpeciei p̄ponderare bono ĩdiuidui inq̃tum ſpecies eſt pars uniuerſi, nõ inq̃tuꝫ ad foelicitatem ordinat̃: quia ſic ĩdiuidua p̄ponderãt. Melius ergo fuit uniuerſo ut ſpecies multiplicarent̃ partim nobiliſſimaꝝ: Neq; opus eſt mẽbrũ nobilius ſeorſum & unicũ ponat̃, ſed ſecunduꝫ ꝙ nobis eſt notius, Forſan. n. ſpiritũ creatũ in cõmuni poſſemus diuidere ꝑ. A. quę ſit dr̃ia nobiliſſima & ꝑ. B. quę eſſet negatio illiꝰ in gener̃ ſed eiuſmõi dr̃ię nos latent. Ad terciã rõneꝫ negat̃ angelos oẽs differre ſola intenſiõe & remiſſione eiuſdẽ formę, ſꝫ differr̃ ẽt formis quaꝝ una ſit ꝑfectior in genere, alia impꝑfectior ſicut dicimus ignẽ ꝑfectius elementũ aere, & hoĩem nobilius aĩal leone. Ad cõfirmationẽ Negabit̃ eos non differre pluribꝰ ꝓprietatibus quaꝝ multę ſunt nobis ignotę; pleraſq; ẽt cognoſcimꝰ ut declarabit p̄ceptor. BE. Teneamus igit̃ oĩs angelos neq; eiuſdẽ ſpeciei eſſe: neq; diuerſę: Sed eoꝝ eſſe plures ſpecies & ſub qualibet ſpecie plura ĩdiuidua, Thomas aũt ñ uidet̃ iſtud q̃d dicimꝰ negare, ſꝫ p̄ſuppoſitis ph̃oꝝ principiis ita dicere oportere, que ñ ipſe minime p̄ſupponit. Eodẽ mõ ꝑ gradus naturę ſenſualis aut intellectualis idẽ accipe uidet̃ quod & nos ꝑ illã realitatẽ ſup additã generi de quo & alias. PROCV. Videt̃ ph̃s cõtradictoria tacite conceſſiſſe: poſui. n. oẽꝫ ſpeciem pluribꝰ coĩcabilẽ, & itelligentiaꝝ atq; corpoꝝ celeſtiũ uarias ſpecies ĩcoĩcabiles poſuit. BENI. Multa ph̃s talia ex ſui natura poſuit: q̄ tñ aſpiciendo ad ea quę in mũdo fieri poſſunt ĩpoſſibilia iudicauit. Veluti quocunq; motu cõceſſo uelociorem cõcedi poſſe aſſerit: Et tñ nullũ motu p̄mi mobilis uelociorẽ eſſe poſſe ĩ ph̃ia uidere potuit. Similiter Quocũq; corpore locus impleat̃ dixit non repugnare illũ ĩpleri alio corpore adhuc ſubtiliori: Tñ reſpiciendo ad oĩa cõpora quę fieri poſſunt ĩ uniuerſo, eſt cõcedendũ corpꝰ quo nihil ſubtilius eẽ ualeat: Ita ĩ re Nulli q̃dem ſpeciei ſuapte natura repugnat ĩ pluribus eſſe: Attẽtis tñ q̄rundã ſpecieꝝ cõditionibꝰ exiſtimauit aliquas ĩ pluribus eſſe ñ poſſe Mſta ñ repugnãt ut tecũ uidẽr: q̄ tñ nãta fieri ñ ualẽt.

¶ Angelos ab humana anima differre ſpecie: uel ſicut ſpecies & pars alterius ſpeciei.

Cap. VII. MARTINVSSIVS.

SI angelus eiuſdẽ ſpeciei uel diuerſę cũ aĩa ſit (ut quidã opinabant̃) hic iam ĩquirẽdũ eſſet. Et ꝙ ſint eiuſdẽ ſpeciei ex his q̄ afferã uideret̃. ¶ Primo Quia quorũcunq; ſunt hedẽ potentię, illoꝝ & hedeꝫ eſſentię: Cõſtat quia nos nõ agnoſcimus diſtinctionẽ eſſentiaꝝ niſi ꝑ diſtinctionẽ potẽtiaꝝ ſicut neq; diſtĩctionẽ potentiaꝝ, niſi ꝑ diſtinctionem actionũ: Sed hoĩs atq; angeli ſunt eedem potẽtię. Igit̃ eedẽ & naturę atq; eſſentię: Minõ ꝓbat̃. Quia eadẽ obiecta & eedeꝫ actiones: quę q̃dem ex ſc̃do de aĩa diſtinguũt̃ ꝑ obiecta: & potentię ꝑ illas, Aĩa uõ circa omẽ obiectũ circa q̃d & ãgelus uerſari põt. Cõfirmat̃ teſtimonio Anguſtini tertio de libero arbi. Angl̃s & aĩa ſunt natura pares, ſed officio ĩpares, Ergo ſunt eiuſdeꝫ ſpeciei q̃a paritas naturę, naturę nõ eſt ĩdifferentibꝰ ſpecie Quom ſpecies ſint ſicut numeri ¶ Preterea Quecunq; ſunt alteriꝰ ſpeciei quaꝝ una ſit nobilior, omẽ ſingulare nobiliores, erit nobiliꝰ quocũq; ſigulari ignobilioris uñ minima ſcintilla ignis nobilior eſt tota terra ſi ignis ſpecifice ſit nobilior ea; ſed ſi angelus eſſet alterius ſpeciei ab aĩa, & ſpecifice nobilior illa. Igit̃ oĩs angl̃s eẽt nobilior q̄cunq; aĩa, & ita maioris btĩtudinis capacior: Et ꝑ cõſeq̃ñs oĩ aĩa poſſet aliq̃s angl̃s eẽ btĩor: Q̃d negãt illi q̃ dicũt nullam creaturam poſſe foeliciorem eſſe aĩa xp̄i. PAL. Et ego probabo angelũ & aĩam differre ſpecie, Quo nãq; forma creata eſt dignior, eo in plures gradus & ſpecies diſtinctior, plures nempe ſpecies miſtarum q̄ elementorum; plures animatorum q̄ in animatorum: plures aĩaliũ q̄ plantaꝝ. Sꝫ Spiritus eſt forma dignior corpore, Igitur & ĩ plures ſpecies erit diſtinctior. Plures igitur

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

erunt ſpecies ſpiritualiũ q̃ corporeaꝝ creaturaꝝ
Qđ certo ñ eſſet ſi angelꝰ ab aĩa ſpecie nõ differ
ret: Si namq; ab aĩa, neq; alter ab altero diſtin/
gueret̃. Plus. n. diſtare uidet̃ ab aĩa angelus q̃/
uiſq̃ hic ab illo. CERVIVS Iſta rõne poterat
ꝓbari multitudo angeloꝝ. BE. Si aĩa ita in cor
pore eſſet ſicut nauta in naui. Et ſicut angl's in
corpore aſſumpto: difficilꝰ eſſet ĩueſtigare eoꝝ
differẽtiã ſpecificã: Nũc uero quia ph̃i ut pl̃imũ
concedũt aĩam eſſe formã corporis ĩherentẽ & ĩ
formantem & nõ ſolũ aſſiſtentẽ: quod ẽt nõnul
li Auerroyſtaꝝ ex mẽte ipſiꝰ ĩ Caldeis libris fa/
tent̃ ſe repiſſe ipſuʒ vʒ poſuiſſe unicũ ĩtellectũ,
oĩa tñ corpora humana ĩformãteʒ: Hoc Miran/
dulãus ille magnꝰ picus ab Helia rabbi hebreo
ꝑdocto uiro ſe ſe accepiſſe gloriabat̃: aĩaʒ differ
re ſpecie ab angelo facillime cõprobabit̃ q̃a con
ditio aĩę eſt corpus ĩformare angeli mĩme: For/
me uero eiuſmõi ſpecie differre oportet. Enĩ ṽo
q̃dam primã rõnem qua diſtinguit̃ aĩa ab ange
lo dicũt eſſe unibilitatẽ cõpori. Alii uero gradũ
ĩtelligendi: Sicut. n. ſenſualis illa aĩa nõ diſtin/
guit̃ ĩ brutis, primo niſi uarios gradus talis na
turę ita & intellectualis imꝑfectior certo gradꝰ
eſt intelligẽdi in hoĩe: Intelligit namqʒ aĩa cum
diſcurſu: angl's ſine diſcurſu: Alii dicũt aĩam di
ſtingui primo ab angelo aliq̃ entitate p̄cedente
potentiã que eſt pricipiũ ĩtelligendi cũ diſcurſu
Similiter p̄cedentẽ & illaʒ aptitudinẽ: quę dicit̃
unibilitas: Oĩs. n. aptitudo naturalis, eſt ꝓpria
paſſio illiꝰ cuius eſt aptitudo: Et oĩs ꝓpria paſ/
ſio p̄ſupponit eſſentiã rei ex qua ꝓgredit̃ & pul
lulat: Oẽ quippe ens aptũ agere uel ꝓducere uel
uniri: habet actũ primũ q̃ ſuapte natura prior ẽ
actu ſecũdo q̃ eſt ipſum ꝓducere aut agere aut
uniri. Et oẽm actum primũ p̄cedit hęc natura ſi
ue natura talis: ita ut q̃uis ille aptus primus res
vʒ & potentia nõ differãt re: prius tñ natura eſt
ipſa res q̃ potentia eiꝰ ſicut prius eſt ſubiectũ q̃
ꝓpria paſſio. Prius. n. eſt res hęc uel (ut clarius
dicat̃) res talis naturę q̃ ĩtelligat̃ habere tale p̄n
cipiũ. Prior ergo erit natura ipſius aĩę ĩ ſe q̃ in/
telligat̃ hr̃e tale pricipiũ quo ualeat ĩtelliger̃ di
ſcurrendo, aut tali aptitudine qua reſpicit unio
nem corpori. Veluti q̃uis ſol habeat pricipium
ꝓductiuum tale hoꝝ generabiliũ: nõ tñ primo
diſtinguit̃ ꝑ illud: Immo ſi tale principiũ ꝓdu
cendi coĩcaretur Ioui uel veneri adhuc ab eis di
ſtingueret̃ ſpecifice: Prima ergo rõ diſtinctiõis
angeli ab anima accipit̃ a rõnibus formalibꝰ &
eſſentialibꝰ oẽm aptitudinem atqʒ potentiã p̄ce
dentibꝰ: Aĩa uero ñ diſtiguit̃ ab angelo ut ſpe/
cies a ſpecie: ſed ut pricipiũ diſtictiuum ſpeciei
diſtinguit̃ a ſpecie reſpectu cuius diſtiguit, Eo
mõ quo rõnalitas diſtiguit̃ a bruto, PROCV.
Contra primã opinionẽ arguit̃ ſic: Quod eſt fi
nis alicuius nõ diſtiguit̃ ꝑ illud ſed potius ecõ/
tra, Vnde mẽbra Leonis differũt a m̃bris cerui
quia aĩa ab aĩa: Sʒ ex primo de auditu phiſico
Forma eſt finis materię. Igit̃ forma nõ diſtigue
tur ꝑ materiã ſed potiꝰ ecõtra: & quia diſtiguer̃
ꝑtinet ad actuʒ & ad illud quod tribuit eſſe. Et
quia prius eſt natura rei q̃ aptitudo eiꝰ ad aliq̃d
Et multe alię rõnes poſſent ĩduci BE. Concedi
mus angelũ & aĩam eo modo differre, ueꝝ ne/
gamus illã eſſe primã ipſoꝝ diſtictioneʒ PAL
MOTA Cõtra ſecundã opinionem poſſent mľ
ta induci: primo q̃a nõ circa oĩa cognoſcibilia
deſcurrit: nõ. n. circa pricipia. Si ergo illud eẽt
rõ diſtiguendi ſpecifica, aĩa a ſe ipſa ſpecie di/
ſtinguet̃. Eodem mõ circa obiectũ btificũ non
diſcurrit: circa alia diſcurrit: Ex quo ſequet̃ idẽ
Deinde conceſſo illo ſequent̃ q̃ uiſio btĩfica ipſi
us aĩe differret a uiſione tali ipſius angeli. Et q̃
quolibet hoĩe quilibet ãgelus beatior eſſet uel eẽ
poſſet. Preterea angeli q̃ forſan diſcurrere poſſe
oſtendent̃: BE. An ipſi angeli diſcurrer̃ ualeãt
quũ đ ipſoꝝ cognitiõe aget̃, uidebimꝰ Iccirco
rõnes illę p̄termittant̃, Concludũt id certo etiaʒ
ſi angl's circa nulla cognoſcibilia diſcurreret: il/
lã diſtinctionem tñ primã nõ eſſe: SARAC. In
tellectualitas angeli uidet̃ eſſe eiuſdeʒ rõnis cum
ĩtellectualitate nr̃a: quia & obiecta & actiones
ſunt eiuſdeʒ rõnis. BENI. Intellectualitas põt
dicere naturã talem ĩtellectu p̄ditã: & poteſt no
tar̃ potentiã ſolũ qua ſapimꝰ & intelligimꝰ: & il
lo priori mõ differrũt ſpecie: poſteriori uero mi
nime: Sʒ đ his q̃ alias fiet difuſiõ ſ̃mo. MAR.

Contra hoc fuit primũ argumentum pҏicipale
LVCHEVS. Ad primũ argumentũ dico ꝑi-
mendo illã maiorem. Nã eſſentia equi & aqle dif
ferunt ſpecie: non tamẽ potẽtia uiſiua. Sicut. n.
paſſiones entis unitas / veritas / bonitas indiſtin
ctiſſimis reperiunt̃ eiuſdẽ rõnis / ita & potẽtię
ſenſitiuę in oĩbus aĩalibus eas hñtibus & intelle
ctus atq; uoluntas ĩ angelis & hoĩbus. Et ueluti
in eodẽ cõtinent̃ plura quiditatiue diſtincta ut
uegetatiuũ ſenſitiuũ & intellectiuũ / & paſſiões
multe in eodẽ ſubiecto / ita non incõgruit q̃dita
tem eiuſdẽ rões contineri in pl̃ib⁹ eſſentialiter
& q̃ditatiue diſtinctis. GRA. Cõtra ex hoc ſe-
quet̃ ꝙ ĩtellect⁹ Dei & noſter eſſet eiuſdẽ rõnis.
VOL. Nõ ſequit̃ / quia illi⁹ obiectũ aliud: illi
us actio ſubſtãtia: GRA. Cõtra / Nam uni uoce
eſt in ipſo & in nobis. VOL. Cõcedi poteſt id
ut uni uoce ſit ĩ ipſo & in nobis & eiuſdeꝫ rõnis
trãſcendentis nõ ſpecificę / BASI. Aliqui dicũt
illas potẽtias differre ſpecie ſi conferas eas ad fũ
damẽta ſiue ad naturas in q̃bus ſunt ex parte il
la inq̃unt ſunt diſtinctę / nõ ex parte obiectoꝝ
ĩmo ex parte obiectoꝝ ſunt idẽ ſpecie. CALI.
Rudis rñſio dicens aliqua eſſe rõne illa eiuſdem
ſpeciei / rõne alia alterius quia tũc ſequeret̃ eãdẽ
rem eſſe illam & nõ illã: Eſſe ĩ eodem genere & ĩ
alio ſiue ĩ eadẽ ſpecie & in alia: BABA. Dicent
illas potẽtias eſſe ſimpliciter ſpecies deſtictas q̃a
ex parte fundamenti & ſecũdũ quid eiuſdẽ ſpeci
ei / quia rõne obiectoꝝ quę ipſis extraria. Erũt
igit̃ illę potẽtie ſimpliciter diuerſę: & ſecunduꝫ
quid quia ſolũ rõne eiuſdẽ obiecti hędem: Naꝫ
quę uis dr̃ia etiam coĩter ſumpta ſufficit ad hoc
ut aliqua differãt & diſtinguant̃: Sꝫ quouis mõ
eſſe idem alicui non ponit eſſe ꝑfectioneꝫ idem.
CALI. Rudẽ dixi & iteꝝ replico illã rõnem /
Naꝫ ẽt quouis mõ eſſe diuerſum nõ facit ꝑfectã
diuerſitatẽ. Deinde quo pacto potẽtiaꝝ ſimpli-
citer diuerſaꝝ & nõ ſub ordinataꝝ erũt obiecta
eadẽ ẽt actus ſpecie differẽtes? Viſio ergo aĩaꝝ
alteri⁹ rõnis a uiſione angeloꝝ ſimiliter & bea-
titudo. BON. Viſio illa erit ab obiectio ſolum
potẽtię ipſe ſ t̃ duntaxat recipiẽti: poteſt autem
idem ſpecie recipi ĩ diuerſis ſpẽb⁹ ſicut albedo ĩ
margarita & cicno. CALI. Quia primũ recipi
ens vꝫ ſupꝑficies eſt eiuſdẽ rõnis. Deinde ſi aĩę ĩ
primet̃ illa uiſio q̃ & angelo nil ei ꝓderit quoꝫ
non ſit ei cõueniens ſicut neq; oculo cõuenit ſpe
cies ĩtellectualis / aut uiſio auditui: ſiue auditio
uiſui. BE. Ad ſecundũ argumentũ ſiue ad con
firmationeꝫ illam dicimus aĩas angelis pares na
tura / quia erũt ſicut angeli dei ĩ cęlo: & natura
trahũtur in ſũmuꝫ atque infinitũ bonum pares
ſunt naturalib⁹ potentiis / non autẽ eſſentiis &
ꝓpriis ſubſtantiis: Ad tertiũ argumentũ conce
dimus omnẽ angelũ quacunq; aĩa in ſubſtãtia
ſua nobiliorẽ eſſe: Neq; tñ habere potentias al-
terius rõnis / aut capaciorẽ eſſe beatitudinis lo-
quendo de capacitate naturali / ſicut neq; ocul⁹
hoĩs eſt capacior uiſiõis q̃ oculus aquilę licet ſit
in eſſentia longe nobiliori. Capacitate autẽ quę
ꝓuenit ex meritis angelus & aĩa ſe habẽt ut ex
cedẽtia & exceſſa. Immo rõne unionis aduerbũ
unius aĩę tota naturalis capacitas impleta ꝑhi-
betur: Sed de his hactenus.

¶ Angelos eſſe uno q̃deꝫ modo ĩmortales alio
aũt mortales. Ca. viii. BONVS

Ngelica natura an ſit ĩmortalis & nul
li corruptiõi obnoxia ut plerunq; taꝫ
pħi q̃ theologi ferunt noſſe ꝑcupereꝫ
Eo q̃a Plato ille ĩ ſuo Thimeo: ita dicere uidet̃
O Dii deoꝝ quoꝝ opifex ideꝫ paterq; ego: Oꝑa
ſiq̃dem uos mea: ex ſui natura diſſolubilia. Da-
maſcenus q̊q; eos gratia non natura ĩmortales di-
cit. Deinde q̃cquid ĩ nihilũ redigi poteſt morta
le & caducum eſt: Sed oẽs angeli ĩ nihilũ redigi
poſſunt / Quia ut Gregorius & ſacra fides paſſiꝫ
ꝓclamat. Oĩa ĩ nihilũ tendũt & uertent̃ niſi ea
manus Dei oĩpotẽtis clementer & benigne libe-
raliterq; atq; cõtingẽter cõſeruaret / Igit̃ angeli
q̊q; erunt caduci atq; mortales. BE. Solus ille oĩ-
um reꝝ opifex Deus apoſtolo teſte? veram obti
net ĩmortalitatem. Creatura oĩs ſi uel momento
minimo tp̃is ab ipſo nõ conſeruet̃: ſicuti ex nihi
lo facta eſt: ſic in nihilum uertatur oporteret.
At ĩmortale quippiam multifariam accipi po-
teſt: Vno quidem modo ſi nullo pacto deficere
neq; ex principiis intrariis neq; extrariis ualeat /

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

Et hoc modo / ſolus deus ĩmortalis: omnis crea
tura morti ob noxia. Alio modo qum aliquid a
cauſa interioꝛ̄ corrumpi nequit eo ꝙ neqꝫ ex ma
teria neqꝫ ex contrariis ſit cõpoſituꝫ: neqꝫ ab ex
terioꝛ̄ niſi ea quę uirtutis ĩfinitę; ut ſunt omnia
entia ſoluta a materie & elementoꝝ compoſitiõe
Tertio cũ ab interiore cauſa etiã habet ut poſſet
diſſolui / eo ꝙ ex materia & forma compoſitum
ſit: illa tamen ſolutio nequeat niſi uirtute primi
efficientis fieri. Veluti eſt cęlum ſecundũ theo⸗
logos in ipſo materiam ponentes ꝑ̄ſertim ſi ma⸗
teria illa ſit phiſica & conſimilis huic rerũ gene
rabiliũ: Quarto ſpecies etiã mortaliũ reruꝫ ĩmor
tales nuncupantᷣ: cadere quia ꝑpetuo cõſeruari
& ſi non in eodem ſaltē in alio & alio indiuiduo
ualent. Quinto quia unũquodqꝫ ſingulare ſaltē
ꝑmanens etiam ex cõtrariis compoſitum diuina
uirtus ęuo ſempiterno ut cõſeruaꝛ̄ ualeat nos fir
miter credimus / Quo ꝗdem pacto etiã & elemē
tis compoſita dicere ĩmortalia ualemus: Secũdo
itaqꝫ modo ut iaꝫ concludaꝫ ipſi angeli atqꝫ aĩę
nr̄ę ĩmortalitate gaudent: ꝗ̈obrem etiaꝫ ſi eē de
ſinerent non quidē corrũpi dicerentᷣ: ſed potius
ĩ nihilũ redigi / nihil namqꝫ corrumpitᷣ niſi cu⸗
ius forma a materia ſeparatᷣ. Quom aũt angelus
ſit unica res non cõſtituta illo modo / neqꝫ for⸗
mã participans talis materię rõne / ſi ſit forma ꝑ
ſe ſubſiſtens / ſicut neqꝫ diſſolui ita neqꝫ corrũ⸗
pi poterit / Quę. n. ꝑ ſe ſunt talia / nequeũt / ip
ſis manentibꝰ non eſſe talia ſicut circulꝰ quia ex
ſe rotundus eſt nequit nõ eſſe rotundus: Lignũ
aũt aut auꝝ quia ꝑ aliud eſt rotundum: iccirco
poterit amittere rotunditatē etiã non amiſſo ꝓ⸗
prio eſſe: Quēadmodũ igitᷣ quom oriuntᷣ & eſſe
incipiunt nõ dicuntᷣ generari / ita neqꝫ qum de
ſinunt eſſe ſunt dicendi corrupti. BO. Quidam
dicunt ſignũ incorruptibilitatis angeloꝝ ꝑſpi⸗
ci ab oꝑone poſſe: quę ĩmaterialis & ens actu / o
peratio quippe oſtēdit modũ quo res eſt: Rõ au
tem oꝑonis ex obiecto de prehenditᷣ / obiectum
aũt angeli quom ſit ſupra tēpus eſt ſempiternũ
BE. Si angeli obiectũ eſſet aliquid tale: & illud
non eſſet aĩę nr̄ę obiectũ / ratio illa ualeret: De
hoc uero alias uidebitᷣ. BO. An ipſi angeli poſ⸗
ſint dici mortales ſtante eo ꝙ ſint ĩcorruptibiles

BE. Quãuis ea ſola mori dicere conſueuerimus
quę uitalibus preſertiꝫ ſenſualibus priuentᷣ ope
rationibus: Tamē & ea uulgo mori dicimus (q̄
aliquid uitę ſimile habentes) deſinunt eſſe. Ve
luti ignem extinctum mortuuꝫ appellare ſoliti
ſumus: Eodem modo omne quod occidit mori
ſicut & omne qđ oritur naſci putamus / Econtra
uero omne qđ non occidit ĩmortale appellamus /
Et ita poſſent ipſi angeli mori quia uitalibus p̆⸗
uari oĩo actionibus / Ac etiã quia redigi poſſunt
in nihilum. Sunt ergo bifariã angeli mortales /
ſimiliter & anima. Enim uero ſi mors ſit nõ ali⸗
cuius corruptio partis / ſed ſolum cõiunctorum
diſſolutio quom nil ſit ĩ angelis diſſolubile neqꝫ
in anima / Erunt eo modo ĩmortales. BO. Etiã
ꝗ̄uis forma erit ſic ĩmortalis. BE. Concedemus
& addemus ſextum ĩmortalitatis membrum / bi
fariam itaqꝫ angeli ĩmortales ſecundo inꝗ̈ & ſe
xto modo / bifariamqꝫ mortales / ĩmortales autē
ſexto modo ſunt natura / ĩmortales autem ſecũ⸗
do modo partim ſunt natura quę ex ſeſe indiſſo
lubilis eſt / partim gratia Nam quom ſint mor⸗
tales quia uitalibus operationibꝰ priuati ſũt ap
ti. Ac etiam quia deſinere poſſunt eſſe nunꝗ̈ / ta
men diuino munere priuabuntur illis aut eſſe de
ſiſtent: iccirco ĩmo͞ṫales nuncupantᷣ. Recte itaqꝫ
dictum eſt omnia orta occidere & aucta ſeneſceꝛ̄
Angeli. n. occidere poſſunt augeri in ſubſtantia
& ſeneſcere non poſſunt. Non. n. ueluti nos quo
tidi: moriuntur. qui tum mori incepimus quuꝫ
& uiuere: Et eo uſqꝫ morimur / quouſqꝫ & uiui⸗
mus. Et tum deniqꝫ mori deſinimus quin ampli
us nullo pacto uiuimus. Is ergo nobis terminus
mortis qui & uitę. BO. Inmortale ſepteꝫ modis
a te dictum ãnotaui / Quinque fuerunt priores
illi Sextꝰ opponitᷣ mortalitati ignis / ille. n. mori
tur: aqua extinguit ipm̄ atqꝫ occidit at ipſa ĩmo͞ṫ
talis & in extĩguibilis. Septimꝰ eſt quē ſextum
appellatum audiui. BIN. Addam ego & octa
uũ / oē. n. qđ occidere ꝑõt ꝗ̊uis mõ mortale ē. qđ
nullo mõ ĩmortale / Sꝫ is ē ꝑ̈mus modꝰ. BENI.
Placet ut adiungatur ille ſextus & ſextꝰ fiat ſep
timus. Sunt ergo ãgeli aliquo modo ut diximus
mortales / Neqꝫ id repugnat Dionyſii ſententię
intellectuales ſubſtantias uitam indeficientem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Magl. C.6.23

habere / omniq; a corruptione / morte / & mate
ria & generatione mundos & nitidos exiſtere aſ
ſerentis. Sunt enim immortales / atq; aliomodo
mortales prout declarauimus: Et abſolute ſunt
uitę deficientis & quę in nihilum redigi ſit apta
Tales enim ſunt abſolute quales ex natura / nõ
quales ex munere diuino / Nequeunt tamen nõ
eſſe potentia propinqua / iccirco multi illud cõ/
ſiderantes ipſos abſolute ĩdeficiẽtis uitę eſſe pu
tant: Sed prior exui terminorum potius abſolu
te uera / poſterior autẽ ex quodam digniori mo
do loquendi. BONVS. Nequit igitur demon/
ſtrari neq; animam neq; angelum eſſe: BENI.
Nequit certo habuit quidẽ hanc ſententiam me
am primum Fluentina urbs / Deinde & iſta: De
quo quandoq; cum Daniele clario parmenſi ui
ro profecto clariſſimo: qui Epidauro in erudiẽ
dis iuuenibus labore plurimo multa contulit la
tina pariter atq; gręca lingua: Sed multi ſe ob/
ſequium preſtare fidei chriſtianę autumant / ſi
animam aut angelum non poſſe deficere / demõ
ſtrare ſe oſtendant & non aduertunt / quod di/
ſplicent ĩprudentes / unde placere ſtudent / Cre
dunt namq; ſe fidei multa contuliſſe / quom ta/
men nil proſint / Immo admodum obſint Dei
ſolius proprium creaturis attribuentes. Nil enĩ
poteſt demonſtrari eſſe / niſi quod eſt neceſſe eẽ
Hoc autem ſacra fides ſoli optimo deo concedit:
Incorruptibiles quidẽ eos & ĩmateriales uix ra
tione ueſtigamus: Deficere autem non poſſe ſui
ex natura / nefas & chriſtianis auribus indignũ
omnino nouimus. BONVS. Ad quid ergo uir
ille noſtra ętate egregius Marſilius Ficinus: cẽ/
tum & eo amplius induxit rationes quibus ani/
mam noſtram eſſe aſtruit ĩmortalem: Et quidã
theologorum uidentur ſe plurima donaſſe eccle
ſie chriſti ex tali demõſtratione. BENI. Pater
meus chariſſimus eſt Ficinus ille / uir certo pro/
bus & illuſtris. Et q̃uis omnia teneat / In dog/
mate tamen Platonis facile omnium princeps:
Attulit profecto rationes illas nõ ut oſtenderet
animum noſtrum neceſſario eſſe: ſed ut ipſum
ob ſui ſimplicitatem incorruptibilem / & indiſ/
ſolubilem / qui a ſeipſo deſeri non ualeret ape/
riret: Qui autẽ plus ei aut ãgelo hac in re tribu
unt fidei chriſtianę fundamenta euertunt. BO/
NVS. Ad rationes illas reſpondere noui / Pla/
to forſan de cęlis ex quattuor elementis ſecũdũ
ipſum compoſitis quaſ Deos putabat & deorũ
habitaculum loquebatur / aut certo ipſos diſſo/
lubiles extenſo uocabulo id eſt defectibiles exi/
ſtimauit: Damaſceni autem ſententia ex iã oſtẽ
ſis notiſſima atq; ſequens ratio in Gregorii au/
ctoritate fundata.

¶ Quo pacto angeli ĩpaſſibiles natura pati poſ
ſint ab igne corporeo. Ca. .ix. BENES.

ECce dum queſtionis difficultatem ſol
uiſſe uidemur: de angelorum ĩmortali
tate / ex templo ſeſe offert ratio ipſos ñ
ſolum a Deo ſed etiam a cauſis ſecũdis
extingui poſſe declarans. Quęcũq; enĩ pati uio/
lenta illa paſſione quę dolore afficit / aut que le/
di & offendi a creatura / poſſunt: ab eadem etiã
ut deſtrui queant non incongruit arbitramur.
At angelici ſpũs igne ęterno adurendi & cremã
di ſunt dicẽte Saluatore ipſis maledictis / Ite in
ignẽ ęternum: q paratus eſt dyabolo & angelis
eius. Cur igit̃ cõſũmi ab eodem non ualebunt?
Quod. n. cremari põt ſi etiã cõſumat̃: Quod do
let ſi intereat nõ eſt admirãdũ: Admiramur po
tius q̊ pacto fieri poterit crematio & dolor carnis
ꝑpetuus abſq; interitu / ĩmo cum uita ꝑpetua?
Alias admirari ſolebã: quo pacto ſint angeli im
mortales quom ſint corporei: Sẽ tu id excluſiſti
oñdendo ipſos ĩcorporeos eſſe. LVCHE. Si ẽt
cõporei eſſent nõ pati poſſent: Cęli ęq̃dẽ corꝑa
ſunt / neq; tñ paſſibilia. BENES. Quia exani/
mes ſunt ideo dolere nequeunt: Si tñ corpora eſ
ſẽt ut reſolui poſſint ĩ ea ex qb⁹ cõponunt̃ non
incõgruit niſi ponant̃ oĩo ſimplicia & ĩcõpoſita
ut Auerroys exiſtimauit. BE. Abeant iſta: No
dus hui⁹ difficultatis facillime ſoluet̃ / ſi quonã
pacto ſit poſſibile ut res corporea: pati poſſit ab
igne corporeo / demõſtret̃: Quidã nẽpe dixerũt
eos nõ uere cruciari ſẽ ſola opinione & eſtimati/
one: plerumq;. n. ea q̃ nõ diſcõueniunt: ac ſi di/
ſconuenirent apꝑhendimus & q̃ nobis bona ſũt
aut ĩdifferẽtia ut mala iudicam⁹ / inducũt ad id

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

Auicennę ſententiam quaȝ unusquiſq; inſemet
ipſo experitur / Solet enim fieri ut magis affli/
gamur in ſomnis terrentium rerum apparitiõe
ꝗ ſi eadem nobis uigilantibus re ipſa ſeſe obice/
rent / Addunt & illud Gregorii in ſuo dyalogo
Eo patitur quo uidet: & quia cremari ſe reſpicit
cruciatur / patitur (ut aiunt) quia ęſtimat ſe pa
ti / cruciari quia cremari ſe putat: Alii opinant̃
Deum ipſum eis infundere quendam a ſe creatũ
habitum quandamq; qualitatem propter eoruȝ
aduerſa merita: quo habitu ab igne cõporeo cru
ciabiles & affligibiles redduntur. Nonnulli ru/
diores eos corpora quędam aſſumere opinantur
quibus cum pati poſſint / Verum enim uero pri
ma opinio non recte propoſitum ſuadet / pluri/
mi namq; ex eo apud mortales & puſillanimes o
rirentur errores. Dicerent. n. tormenta gehennę
ſolum eſſe in opinione: & cruciatum tam horrẽ/
dum / ſomnium non ueritateȝ putarẽt: Quę ab
ſint a fidelium mẽtibus: Quęri etiam poſſet un
de talis deceptio in mentibus maxime luciferi &
maiorum ſpirituum proueniret quom teſte Dio
nyſio naturalia remanſerint eis ĩtegerrima. An
forſan dicemus Deum (quod tanꝗ abſurdum ꝓ
horreo) eis influere tam falſam ęſtimationem?
Deniq; qui nunꝗ cremari poteſt: quo pacto ſe
cremari opinabitur? Eiuſmodi. n. ęſtimationes
animalibus ſub repere poſſent: quę uere quoq;
ab igne illo cremari ualerẽt: Neq; Gregorius ita
ꝙ illis uerbis uidet / & reſpicit / pro eo quod eſt
opinari / aut falſo ęſtimare / uſus eſt. Nam ibi/
dem ait anima non ſolum uidendo ſed experiẽ/
do incendiuȝ patitur. BENES. Quid de ſequẽ
ti opinione? BENI. Illa ꝙ̃ reiicienda uidetur.
Nã q̃litas illa aut corꝑea / aut ĩcorꝑea nõ q̃dẽ cõ
porea / quia tali accidenti nequit res ſpiritualis
ſub eſſe. Neq; poni poteſt ĩcorporea quia rema/
neret res ut prius erat impaſſibilis / neq; propor
tio noua inſurgeret / inter agentem ignem & ſpi
ritum patientem. Quod. n. ideo nõ poteſt quia
ſpirituale eſt: ſpirituali certo forma reddi paſſi/
bile nequibit. Preterea ex ſecundo ethicorum eã
ſententiam accipimus ut habitus non ſint qui/
bus abſolute poſſimus: ſed quibus facile / prom
pte expeditius / & cum uoluptate operari & age
re ualeamus / Vbi itaq; non extat potentia opę
randi aut ſufferendi / ibi neq; habitus ad expe/
ditius operandum aut tollerandum extabit / Et
ubi talis ponitur habitus / ibi iam pręextiterat
potentia / Fitq; ut ſpiritus illi anteꝗ eiuſcemodi
habitum ſuſcepiſſent / pati quidem ab igne (&
ſi non adeo prompte) potuerint: Quod certo ſic
opinanti probandum ante fuerat. BENES. Si
corpora qualitate ſuperaddita: quam dotem im
paſſibilitatis uocãt impaſſibilia reddantur: Cur
etiam ipſi ſpiritus impaſſibiles ex ſeſe / alia qua
litate paſſibiles fieri non ualebunt? BENI. Si
corpus poſſet eo modo impaſſibile euadere / con
cederem ſpiritum quoque paſſibilem ſimiliter fi
eri poſſe / Nunc autem utrumque nobis (quan
tum uires ingenii noſtri iudicare ualent) abſur
dum & impoſſibile uidetur: Nulla ergo qualitas
erit ipſa dos impaſſibilitatis / ſed ob merita erit
forſan diuinę benignitatis quędam familiaris (
pręſeruans a nocumentis omnibus) aſſiſtentia.
PRODANELLVS. Admodum rudis ſem/
per mihi uiſa eſt tertia opinio & lignea quędam
exiſtimatio / ut ſpiritus illi aut anime in aſſump
tis patiantur corporibus: Sic enim & corpora
quę non peccauerunt luerent atrociſſimas penas
& corpus ex anime animaq; ſenſuali carens pate
retur / Corpora nanque quę ſpiritus aſſumunt
uel cadauera ſunt / uel ſine omni uita tum ab ip
ſis formata. Addeꝙ ipſi ſpiritus eiuſmodi cor
pora non poſſint uiuificare: neque ratione ipſo/
rum quicꝗ pati ueluti nec ab igne in quo ſunt ĩ
cluſi. BENIGNVS. Ponam uobis iam illum
modum cruciatus quem cęteris omnibus excellẽ
tiorem cenſemus / Et primo quidem doloreȝ car
nis (quem offenſionem animę ex carne Augu/
ſtinus uocat) nõ oportet ibi ponere ubi caro nul
la ſit: niſi uelimus contra ea quę diximus fingerẽ
ĩ ipſis ſenſus & ſenſuales appetitus. Oportet igi
tur dolorẽ aĩ ſeu mẽtis ibi inq̃rere quẽ pleriq; tri
ſtitiaȝ uocãt / Hęc uero ĩ nobis eodẽ Aurelio te
ſte ex his reb9 q̄ nolentib9 nobis accidũt / gigni
tur. Oĩ certo re q̄ diſplicet accidẽte triſtamur: &
quo magis diſplicet eo magis triſte reddimur.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

Et ſi maxime/ maxime ut ex regula Topica cõ/
ſtat. Adnimaduertendum naturam angelorum
talem ut cui uelit corpori poſſit eſſe preſens pro
ſuę uoluntatis libito / Deinde ſolerter conſide/
randum tantam in eis eſſe intellectus uirtutem
ut modo hęc: modo illa / cõtemplari optime ua/
leant & ſũme percupiant / Et tertio dilig̃eter ꝑ
cipiendum ipſos ex eiuſmodi uoluntaria corpo
ribus preſertiꝫ celeſtibus preſentia: atq; uaria re
rum contẽplatione natura duce magnopere ob
lectari / maximas .n. ſuauitates & ꝓprias nõ pe
regrinas habet in ſe rerum deſideratarum contẽ
platio: Quom igitur ſic illo igne ſint detẽti aut
etiam hoc aere caliginoſo & nebuloſo/ nunc tan
q̃ carcere quodã / Sintq3 ita in eo incluſi / ut huc
illucq3 prout cuperent progredi ſeu diſcurrere
preſertim uerſus ſupernas cęleſteſq3 illas ędes /
nequeant / Et quod peius eſt ſint coacti ad ĩten
ſam & pene aſſiduam tam tetri carceris conſide/
rationem quid aliud ſequitur niſi ut ſũmopere
triſtentur atq3 doleant / & afflictione mentis eo
uehementiore afficiantur: quo magis ea quę pa
tiuntur / nollent & reſpuunt & illorum contra/
ria amant & ꝓſecuntur: Creſcit cruciatus eo ma
gis / quo ipſi tument inflanturq3 ſuperbia / Ex
ardeſcunt ira indignanturq3 tabeſcunt inuidia
& flagrant ipſius Dei tam ſeueram ferentis ĩ eos
ſententiam grandi (ut aiunt) odio Accedit ad
hęc quia ipſum ſupplicum ęternum & numq̃ fi
nem habituruꝫ limpido agnoſcunt. His ſi recte
& diligenter penſentur (Proh Deus ĩmortalis)
q̃ pena grauior? Quis dolor uehemẽtior? Quis
cruciatus ĩmanior excogitari ualebit? Si tamen
ſit & alius modus tanti doloris tamq3 acerbe paſ
ſionis ambigimus: Forſã. n. natura ſpiritus cre
atus a corpore / ut quibuſdam uidetur pati pote
rit: ſed id rationi noſtrę non extat manifeſtum
Hic modus in preſentia poſitus ſatis congruus
ſapientię ſectatoribus uidebitur: poeneq3 ille a
cerrime cruciatus illi teterrimi (ſi animuꝫ appli
cueris) erunt profecto pariter & apparebunt.
Concludamus ex his maius eos habituros ſup/
plicium / qum magis igni arctabuntur. Conclu
damus eiuſdem rationis animarum a corporibꝰ
exutarum eſſe tormenta / Concludamus ignem
illum purgatorium non grauari his omnibus q̃
hic enumerauimus & ita nequire taꝫ atrociter af
fligere: Abeſt. n. ſuperbia ab illis qui purgantur
& omne uitium / Adeſt Dei boni amor inteſus
patienter ſupplicium tolleratur atq3 perpetuuꝫ
non eſſe agnoſcitur illud quod ſuſtinetur / Ve/
rum de illis penis quo pacto dicantur his dam/
natorum ęquales Et an ſciant anime illę ſe dam
natas non eſſe alias conſiderabitur / Illę namq3
pęnę ſunt ſolum animarum non autem angelo
rum: Concludamꝰ ipſos angelos a nulla re crea
ta neq3 ledi (ea leſione de qua hic nobis ſermo)
neq3 corrumpi poſſe: neq3. n. adurũtur: aut cre
mantur: aut conſumuntur: Sunt igitur impaſſi
biles eo modo / quo declarauimus: Accepiſtis ui
ri optimi & diuinarum ſiue cęleſtium rerum ꝑ/
ſcrutatores acutiſſimi angelos eſſe / Ipſoſq3 ĩcor
poreos atq3 ĩmateriales / & ſenſu animali caren
tes / Grandiq3 in numero pluresq3 ipſorum ſpe
cies & ſub qualibet plurima indiuidua/ Ab ani
ma q̃ eos differre ueluti ſpeciem a parte formali
ſpeciei. Inmortales quoq3 atq3 ĩpaſſibiles eo mo
do quo declarauimus Nunc a malis illis cauea/
mus ſpiritibus: bonos diligamus / colamus / Et
poſt Deum primos protectores huius ciuitatis
noſtre exiſtimemus / Qui miris atq3 ĩuiſibilibꝰ
modis animos noſtros in deum atq3 ipſius geni
tricis uenerationem (cuius imago uenerãda hac
in ſacra baſilica noſtra aſſidua operatur miracu
la) incitant & inflãmãt & ad uniuerſa bona ſtu
dia ſacroſq3 mores prouocant: Et tanq̃ ueri con
ciues ſuperne ciuitatis ad ea quę ſurſum ſunt / ꝓ
uehunt & cõducere ſtudent ac procurant / Quo
pariter cum ipſis nos introducat Ieſus noſter ue
rus Saluator mundi. Amen.

¶ Incipit Argumentum Secundi Libri.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

Argumentum Libri Secundi.

Quinto nonas Maias eiuſdem anni totus iterum Senatus in eiuſdeꝫ virginis glorioſę uenerandam baſilicam conuenit Atqꝫ quom ꝺ repẽtina Caroli Gallorum ſeu Francorum Regis morte: (qui Regnum Sicilie fere una die hoc eſt tempore ſatis breui & recuperauerat & amiſerat) ſtupor quidam inuaderet Et de concordi & pacifica Illuſtriſſimi atqꝫ & inuictiſſimi Aurelianenſiꝫ Ducis Ludouici ad Regnum aſſumptione, Et qui dẽ optimo (ut ferunt) iur̃ ſermo haberetur multa ab acutioribus iterum de diuina prouidentia & cura hominuꝫ per cęleſtes illos ſpiritus adminiſtrata in medio allata fuerunt ubi aderat coetus ſacer patrum quos canonicos uocant. De angelorum cognitione illa die atqꝫ ſequẽtibus hęc fuerunt diſputata.

Capita Secundi Libri. .XXIII.

Operationes angelorum non eſſe idem ipſorum eſſẽtię neqꝫ illorum eſſe. Qꝫ qꝫ potentię ñ ſint oĩo ĩter ſe aut cũ eſſentia idẽ. Ca. p̃mũ.
Obiectiones contra predictas tres concluſiones & earum ſolutiones. Ca. .ii.
Angelos taꝫ agente q̃ poſſibili intellectu freتos eſſe. Ca. iii.
Quamuis angeli ſentiant non differt tamẽ in eis ſenſus ab intellectu. Ca. iiii.
Angeli poſſunt ſeipſos ꝓpria mouente eſſentia intelligere q̃uis anima non poſſit nunc & ponitur opinio Thomę. Ca. v.
Ponitur opinio Henrici in hac re probaturqꝫ ac improbatur. Ca. vi.
Opinio propria in hac re & ſolutio rationuꝫ in principio inductarum. Ca. vii.
Quo pacto Deus nõ cognoſcitur ab ulla creatura, quoue agnoſcitur. Ca. viii.
Recte opinari poſſumus angelos oĩs a principio deũ agnouiſſe ꝑ ſpẽꝫ cõcreatã. Ca. ix.
Diſputatur an ſingulis ſimilitudinibꝰ ſingula cognoſcant angeli & ponitur opinio Henrici gandauenſis. Ca. x
Henrici opinio improbatur & ſuis rationibus reſpondetur. Ca. xi.
Ponitur opinio Thome cum obiectionibus contra ipſam. Ca xii.
Rationes Thomę ſoluuntur & altercatio inter ipſum & ſcotum deciditur. Ca. xiii.
Propria in re hac poſitio & noua thomę defenſio cum ſolutionibus multis Ca. xiiii
Altercatio inter Thomam & Scotum an angeli ſcientiam a rebus accipiant. Ca. xv
Declaratur angelos a rebus ſcientiam accipe & ſingularia percipere Ca. xvi.
Quo pacto angelus ſit in medio inter Deum & hoĩem Et an futura cognoſcat. Ca. xvii
An ualeat unus ãgelus alterius uel hominis uel angeli natura cognoſcere cogitationes & appetitiones. Ca xviii.
An cognouerint omnia myſteria fidei chriſtianę. Ca. xix.
De notitia angelorum matutina & ueſpertina. Caput xx.
Due quęſtiones proponũtur an angeli plura ſimul intelligant & an in eorum intellectione poſſit obuenire error. Ca. xxi.
Angelos in ſecunda operatione errare poſſe & in tertia non recte concludere nunq̃ tamen bonos id facer̃ poſſe potẽtia ꝓpiqua. Ca. xxii
Angelos non repugnat actu nil intelligere: Semꝑ tamen aliquid percipiunt. Ca. xxiii.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

¶ Incipit Liber Secundus:

¶ Neq; operationes angelorum eſſe eaſdem eſſē
tię / neq; potentias oīo Cap. pⁱmū. BENI.

DIVINO conſilio id actum uiri
preſtantiſſimi puto / ut ī hac no
ſtrę urbis celebratiſſima baſilica
totus Senatus iteruȝ conflu xerit
Spero namq; ꝙ eiuſdeȝ piiſſimę
virginis Dei noſtri uenerandę & omni laude di
gniſſimę Genitricis rem nudius tertius inchoatā
proſequemur: pretermittantur itaq; Reguȝ atq;
principum caſus / clades / ruinę in excogitatę /
Supra illos enim eſt rex regum & principuȝ om
nium princeps Deus: Qui hęc inferiora medio
angelorum adminiſtrat / ipſosq; nobis dedit ꝓ
tectores: & ſalutis noſtrę ueros atq; bēignos nec
non & ſolerciſſimos procuratores / proponātur
itaq; ſi qua iterum de illis noſſe deſideratis. TV
DISSIVS. Quid quali ue modo angeli agno/
ſcant & intelligant deinceps eſſet ueſtigandum:
Nihil enim cognitione ſeu intellectualitate illo
rum ſubſtantię intimius. Primum igitur inqui/
ro an ipſi angeli intelligant ita ꝙ intellectus &
act⁹ intelligēdi ſit ipſoruȝ ſubſtantia & eſſē / De
inde an in ipſis ſit agens atq; poſſibilis ītellect⁹
Et an alia uis ab intellectu quę cognoſcere uale
at / Poſtmodum an omnia per ſubſtantiaȝ & eſ
ſentiam propriam agnoſcant uel potius per ali/
quas ſpecies concreatas ſiue a rebus acceptas / Et
an unuſquiſqȝ per totidem ſpecies cōtempletur
uel ſuperiores paucioribus ſed uberioribus inferio
res pluribus & ſpecialioribus potiantur. Deniqȝ
an ſeipſos per eſſentiam uel per ſpecieȝ agnoſcāt
Et an unus alium / Similiter an ipſum Deum:
Poſt hac an cognoſcant naturas rerum materia
liuȝ & an ſingularia ſimiliter an eis ſint nota fu
tura & an cogitationes humanorum cordiuȝ uel
etiam aliorum angelorum / Et an omnia myſte
ria fidei chriſtianę quę eſt lex amoris & gratię:
Tandem inquirendum eſt ſi angeli quandoqȝ
actu quandoqȝ autem intelligant potētia: & an
ſimul multa. Et an diſcurſiua notitia ſit in eis /
Atqȝ an componant & diuidant: ac etiam an in
ipſorum intelligentia poſſit eſſe ulla falſitas: &
ſi in ipſis ſit cognitio matutina & ueſpertina ea
dem uel alia & alia: hęc occurrunt circa ipſoruȝ
cognitionē ſcitu deſiderabilia. BENIGNVS:
Quicumqȝ angelos eſſe aſtruunt / hi eos & intel
ligere putant. Conſtat de Platone & antiquiori
bus: conſtat de Ariſtotele. xii. diuinorum & u/
niuerſis ipſius ſeptatoribus: Conſtat de Auicen
na partiȝ ſuo: partimqȝ Platonis imitatore: Nil
enim in ipſis cōmune nobiſcum preter intellec/
tum agnoſcimus: Quo ab eis ſublato nil rema/
nebit apud nos eorum cognitionis niſi concipi/
remus eos quędam entia dumtaxat: Sacri codi/
ces ipſos intelligere paſſim affirmant: Eoruȝ cer
to uiuere / ſentireqȝ nil aliud inuenimus eſſe q̄
intelligere & uelle: Cuicunqȝ enim eſt ītellect⁹
eidem ſit & uoluntas (quom ſit appetitus eius)
oportet. Sunt etiā hę potentię / neceſſario utra/
qȝ ex parte coniunctę ut cui una inſit & altera /
intelligunt igitur angeli & uolunt: Quia ſi no
bis eos cenſeamus excellentiores: Excellentius
uero mente nil iudicemus & eam in nobis agno
ſcamus / in ipſis quoque tanq̄ rē cognitu digniſ
ſimam ut colemus neceſſe eſt. Ipſa tamen eorum
mentalis cognitio non eſt ipſorū ſubſtantia aut
eſſe: Illud enim alias probabitur eſſe proprium
Deo / Q̄ etiam actio angeli non ſit ſua ſubſtā
tia declaratur. Omnis actio eſt quędam uirtutis
ſeu potentię (ut ſic dixerim) actualitas / ſicut eſ
ſe eſt in actualitas ſubſtātię ſeu eſſentię: Impoſ
ſibile autem eſt ut illud quod non eſt purus ac/
tus ſed aliquid habet potentię admixtum / ſit ſi
bi ipſi actualitas / eſſet enim impermixtum po/
tentię / quod repugnat creaturę & ſoli competit
Deo qui ſolus eſt purus & nitidus actus. Argu
atur ſic Impoſſibile eſt non purum actum eſſe
ſuam actualitatem / quia ſi eſſet ſua actualitas
eſſet actus ſolū & non ī potentia ad aliud: & ſic
eſſet actus purus. Sed omnis āgelus eſt creatura
& actus non purus / uel nō purus actus: Igitur
angelus non eſt ſua actualitas: ſed differt a ſuo
actu ſicut eſſētia ita & uirtus: & ita ſua operatio
non erit ſua uirtus neqȝ ſubſtantia ſed accidens
ad quod eſt in potentia / Deinde ſi opatio angli

eſſet ſubſtātia / eſſet certo & ſubſiſtens & per cō
ſequens eſſet talis operatio una ſicut omne ab/
ſtractum a materia ſi ſubſiſtat eſt unum: Et ſe/
queretur ex illo ꝙ ſubſtantia unius angeli non
diſtingueretur a ſubſtantia alterius angeli: Im
mo neq; a ſubſtantia Dei quę eſt ipſum intelli/
gerē ſubſiſtens: Conſequentia probatur Quia re
moto eo per quod unus angelus ab alio differt /
Et a Deo / remouetur eorum differentia: Sed u/
nus angelus ab alio differt propter uarios grad9
intelligendi qui proueniunt ex uaria participa
tione ipſius intelligere ratione cuius hic perfec/
tius & ille intelligit imperfectius: & a Deo / di/
ſtinguitur eo quod ipſe ſolus eſt ſuum intellige
re ſubſiſtens hę autē differentię remouentur po
nendo. Intelligere angeli eſſe ſubſtantiam ipſi9
& naturam qua ſubſiſtat. Quare angelus unus /
neq; a Deo / neq; ab alio diſtīguetur angelo: Et
arguatᷣ ſic. Quandocumq; remouetur a diſtinc/
tis & differentibus illa ratio qua diſtinguuntur
& differunt: remouetur ab illis diſtinctio & dif
ferentia: Sed ſi ponatur operationes angelorum
eſſe ipſorum ſubſtātias remouetur ab ipſis ratio
qua inter ſeſe diſtinguūtur & differunt / ſimili/
ter & ratio qua diſtinguuntur a Deo. Igitur re
manebūt inter ſeſe īdiſtincti / ſimiliter & a Deo
non erunt differentes: Maior patet & Minor ꝓ
batur: Quia tunc angelus eſſet ipſum intelligerē
ſubſiſtentes & per conſequens unū tale: quia nō
participaret ipſum intelligere ſecundum perfec
tius & minus perfectum: Deinde probatur ītel
lectum ſeu potentiam angeli nō eſſe omnino ſu
am eſſentiam / ſed aliquo mō ab ea differre: Quo
rumcumq; actus ſecūdi differunt / & primi / pa
tet: Quia ſecundū diuerſitatem actuus ſecundo
rum accipitur diuerſitas actuum primoꝝ / Sed
actus ſecundus eſſentię eſt eſſe: Actus autem ſe/
cundus intellectus eſt intellectio / & uoluntatis
uolitio: Et eſſe eſt alius actus ab illis: Igitur po
tentię illę ſunt alię ab eſſentia. Sicut enī eſſentia
ſe habet ad eſſe ita aliquomodo ſe habet potētiaꝫ
ad operari: quia ſicut potentia notat primum ac
tum / ita (ſuo modo) & eſſentia. Tertio probatᷣ
ꝙ intelligere angeli non ſit eius eſſe: Eſſe. n. cō/
paratur habitui & quieti / operatio autem motio
ni & fluxui: ut colligitur ab Dionyſio đ di. no.
Que igitur diuerſos habēt eſſendi modos & ua/
rios & ipſa ſunt diuerſa & uaria. ¶ Prętere a oē
determinatum ſecundum ſpeciem & genus dif/
fert ab indeterminato tali modo: Sed eſſe angeli
eſt determinatum & limitatum: Solum eniꝫ eſſe
Dei eſt abſolute infinitum omnia in ſe compre/
hendens / ut ait Dionyſius / Operatio autem an
geli eſt illimitata aliquo modo quia circa omne
ens uerſatur / Quare non erit idem cuꝫ ipſius eē
Adde tu quia / Quandocumq; aliquid eſt pluri
ficabile / manente alterius unitate illa non ſunt
idem: Sed cognitio & amor angelorum eſt pluri
ficabilis eſſe manente eodem: Igitur Eſſe & ope
rari angelorum non ſunt idem: TVDISSIVS
Iſte rationes non uidentur preſupponere uerita
tem / In prima quippe pōitur ꝙ eo modo ſe ha
beat eſſentia ad eſſe ſicut intellectus ad ītelligerē:
Et ꝙ ipſum intelligere eſt quędaꝫ actualitas ip
ſius intellectus ſicut eſſe ipſius eſſentie. BENI/
GNVS: Non ſunt omnia ad ungueꝫ ut uerba
ſonāt accipienda: Sed acutum iuuabit in his ſen
ſuum & uerborum diſcretio: Similitudo illa ſic
accipiunda: Sicut eſſentia eſt radix quedā & fun
damentum & actus primus reſpectu eſſe (quod
quidem eſſe ſiue dicatur accidens / ſiue modus eſ
ſentię intrarius (ut aiunt) non eſt mihi curę)
Ita intellectus comparatur ad ipſum intelligere
non tamen infero inter illa oīa ſimilia ut ſi intel
ligere ſit accidens / ab intellectu (ipſo manēte)
ſeparabile / Igitᷣ & eſſe erit ab eſſentia (ea manē
te) ſeparabile / Et ita đ mltis aliis / Sic & alię rō
nes facile poterunt adaptari. TVDISSIVS.
Gaudebunt de taꝫ pulcra declaratione Thomę
diſcipuli / nulluſq; rite poterit indignari.

¶ Obiectiones cōtra tres concluſiones allatas &
earꝝ ſolutiones. Ca. .II. CERVIVS.

Contra ea quę probaſti poſſēt plurima
induci Et primo aduerſus primam cō/
cluſionem in qua tenuiſti angelorum
operationes non eſſe ipſorum ſubſtan
tias: Et arguo primo ſic: Si cui minus uidetur a
liud competere & tamē illi competat: & cui ma/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

gis / Sed minus cōpetere uidetur noſtro intelle
ctui ut actio ipſius q̄ angeli ſit ipſe / Et tamen
hoc ſibi competit. Igitur & angelo / Maior pa-
tet ex ſecundo topicorum / Minor quo ad p̃orez
particulam prius probatur. Nam ſubſtantia &
intellectus angeli ſublimior eſt ſimpliciorq; no
ſtro intellectu : Quo ad alteram partem deinde
probatur: Nam philoſophus tertio de anima &
eius comentator dicunt ſubſtantiam intellectus
noſtri agentis eſſe ſuam actionem: Erit itaq; ac-
tio angeli ſubſtātia eius / Deinde cuicumq; ali-
quid eſt uiuere / illud ſibi eſt ſubſtantia & eſſe:
quia ex ſecundo de anima uiuere uiuentibus eſt
eſſe: Sed angelis ipſum intelligere eſt uiuere ut
patet ex vndecimo diuinoruz vbi philoſophus
ait Actio intellectus eſt uita illius. Igitur intel
ligere erit angelis ſubſtantia & eē. Pręterea Quā
documq; extrema quę magis diſtant ſunt unuz
& medium quod utriq; propinquius erit unum
cum illis : Sed eſſentia angeli & intellectus quę
concipiuntur hic ut extrema ſunt una res atque
ſubſtantiam / & uitaz: Igitur & actio quę ut me
dium inter illa intelligitur (preſertim quando
angelus intuetur eſſentiam ſuam) erit unum cū
illis. Contra ſecundam concluſionem (quę eſt
talis : Intellectus angeli non eſt omnino idem
quod eius ſubſtantia / ſed differt ab ea ex parte
rei) arguo primo ſic probando eſſentiaz angeli
atq; potentiam nullo modo diſtingui ex parte
rei / & ut aiunt formaliter / Quandocumq; ali-
quid dicitur eſſe ipſum formaliter in abſtracto:
non diſtinguitur formaliter ab illo / Quia hoc
eſſe illud formaliter & in abſtracto denotat pre
dicationem eſſentialem: & non accidentalē: Sed
Dionyſii auctoritate angeli ſunt intellectus &
mentes: Igitur non diſtinguuntur formaliter a
mente & intellectu : Deinde quicumq; a minus
ſimplici potentiaz non diſtinguit neq; deroget
ſuę ſimplicitati ille etiam debet eam non diſtin-
guerē a magis ſimplici / quia magis derogaret ma
iori ſimplicitati: Sed philoſophi potentiaz mate
rie non diſtingunt ab ipſa / propter eius ſimplici
tatem quę tamen eſt min⁹ ſimplex angelo / pa-
tet. Quo enim quid Deo ſimpliciſſimo propin-
quius eo & ſimplicius: Sed angeli Deo propin-
quiſſimi / Materia uero remotiſſima / iuxta illđ
Auguſtini duodecimo cōfeſſio. Duo creaſti do
mine unum prope te alterum prope nihil. Igit̄
non debent potentiam angelorum ab ipſis diſtī
guere ne derrogent maiori ſimplicitati : Et non
erit ſyllſs ex puris negatiuis ſi termini ſumantur
infiniti / Tertio Quicumque formam ſimplicē
ſubiectum ponit contra ueritatem atque Boetii
auctoritatē id agit dicentis. Forma ſimplex ſub
iectum eſſe nequit / Sed quicumque potentiam
angeli diſtinguit : Formaliter ab angelo ponit
ipſam potentiam accidens & angelum qui ē for
ma ſimplex / ſubiectum igitur contra ueritatem
atqz Boetii auctoritatem id agit. Contra tertiaz
concluſionem in qua poſuiſti actiones angelorꝝ
non eſſe idem quod eſſe ipſorum: Arguatur per
ſecundum argumentum ad contra primam con
cluſionem: Deinde ſic Quorum eſt idem princi
pium formale illa ſunt idem / quia forma dat eē
Et ſicut ſe habet cauſa formalis ad cauſam for-
malem quo ad unitatem uel pluralitatem: ita &
effectus ad effectum : Sed illud quo angelus eſt
& quo intelligit eſt idem principiuz formale / ui
delicet eſſentia illius: per illam enim habet & eſſe
& intelligere quę unica eſt: Igitur eſſe angeli &
intelligere erunt idem: BENIGNVS Acutus
es & rationes tuę id oſtendunt. Ad primam ta-
men id reſpondeo Negando actionem intellec-
tus agentis eſſe ipſum Ad philoſophum autem
dico illam prędicationem non eſſe eſſentialem /
ſed per quendam concomitantiam: Quia poſito
intellectu agente poteſt poni ſubito illius actio
quia eſt uirtus actiua non autem paſſiua (prout
eſt intellectus poſſibilis: q non operatur niſi pri
us moueatur ab obiecto: Eſt ergo ſua actio ītel
lectus agens) quia non recipit ut agat: ſed ex ſe
habet quod agere poſſit: & in eo differt ab intel
lectu paſſibili. ¶ Ad ſecundam dico illam rati
onem hanc uim habere ſicut ſe habet eſſentia ad
eſſe: ita ſe habet uita ad uiuere: Igitur ſi aliquod
concretum ut uiuere ſit idez quod eſſe / & abſtra

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

ctum illius uidelicet uita / erit idem cum abſtra
cto ipſius eſſe / hoc eſt eſſentia: ubi negatur illa
ſimilitudo ut uidelicet eo modo ſe habeat eſſen/
tia adeſſe ſicut uita ad uiuere & econtra / uita. n.
ſe habet ad uiuere ſicut curſus ad currere: quę i
dem denotant ſed differunt in modo ſignifican
di. Eſſentia uero apud philoſophos non accipi
tur pro abſtracto ipſius eſſe / ut uocabulum inſi
nuat / ſed potius pro quiditate & primo concep
tu rei / Eſſe autem eſt extra quiditatem / ideo ab
aliquibus uocatur accidens: ab aliquib9 modus
intrarius quiditatis. Et ſi ergo uiuere ſit alicui
eſſe / & actio intellectus ſit uiuere & uita: nõ ta/
men ſequitur igitur uita eſt illa eſſentia & ſub/
ſtantia non obſtante ꝙ quandoque forſan uita
pro eſſentia accipitur / ut cuȝ dicit Aurelius tres
partes imaginis memoriam / intelligentiam / &
uoluntatem eſſe unam uitam & unam eſſentiam
Sic tamen uita non accipitur ibi a philoſopho.
Ad formam rationis Neganda eſt Maior ut rei
quę uiuit ſubſtantia ſit uiuere: Ad philoſophũ
autem dicendum eſt ꝙ ipſum uiuere uiuentib9
ea ratione qua uiuunt eſt eſſe: Naȝ intelligentis
ea ratione qua intelligens eſt ipſum intelligere
erit eſſe. Veluti & uidentis uidere / accipiendo ĩ
telligentem & uidentem atq; uiuentem pro for/
ma non pro ſubſtantia illa: uiuere quoq; uiuen/
tibus eſt eſſe actu ſecundo. Vnde non ſequitur
cuilibet intelligenti prout intelligit eſſe: Eſt in/
telligere: ſed angelus eſt intelligens / igitur an/
gelo eſſe eſt intelligere: non ſequitur certo niſi
addendo in minori & concluſione illaȝ particu/
lam prout intelligit: Ad tertiam Negãda eſt il/
la clauſula / ut actio uidelicet intelligere ſit me/
dium / inter ipſum intelligentem / & rem quę
intelligitur / non eſt inq̃ medium reale ueluti a/
ctio tranſiens eſt medium re ipſa inter operantẽ
& ſubiectum ſuſcipiens ipſius actionem / ueluti
calor eſt mediuȝ re ipſa quod ignis inducit & li
gnum ſuſcipit / fitq; ipſa actione ſuſcepta cali/
dum non ita intelligere ſuſcipitur re ipſa ĩ eo qđ
intelligitur: ſed manet in agente / tamq̃ proles
utriuſq; forſan uidelicet intelligentis & illius qđ
intelligitur iuxta illud Auguſtini nono de Tri
nitate Ex cognoſcente & cognito gignitur noti
tia. Eſt igitur potius effectus utriuſq; q̃ mediuȝ
niſi uolueris prolem nexum quendam parentuȝ
appellare. Qui certo ut connectit medii rationẽ
aliquo modo habet. Aduerte quoq; ipſum intel
ligentem producere rem cognitam in eſſe cogni
to: Iccirco ſecundum modum ſignificandi ſolũ
dicitur ipſum intelligere eſſe medium inter intel
ligentem & rem quę intelligitur / Et in eo aſſi/
milatur actioni tranſeunti ut calefactioni: Dif/
fert autem ab ea: quia calor tranſfuſus re ipſa eſt
in re calefacta: & eam tranſmutat / non ita actio
mentis: Si ergo calefaciens atq; calefactum eſſet
idem & calor medius inter illa / eſſet illis idem.
Quod de actione in manente quę ſequitur con/
iunctionem extremorum / ut effectus / dicere ne
quimus. Coniungitur autem intelligibile intel
lectui uel in ſe uel in aliquo illud repreſentante.
Ad primum contra ſecundam concluſionem di
co Angelos iccirco potius uocari mentes & intel
lectus: q̃ nos: quia ipſi ſola mente nos & ſenſu
percipimus: Neq; locutio deui ſermonis uidetur
uera: ſed uſu ſanctoruȝ: Ad ſecundum poſſem9
negare q potentia materię non ſit ex parte rei
diſtincta ab ipſa Et ita totus proceſſus deſtrue/
tur: Aut negare ſimilitudinem (nam ideo potẽ
tia materię eſt ſibi eadem) quia eſt adeſſe ſubſtã
tiale & ſimpliciter / Potentia certo materię ẽ ſub
iectiua (ut aiunt) hoc eſt ſuſceptiua: quę ut ſit
eadem omnino cum ipſa materia non ita incon
gruit: ſed potentia angeli & anime eſt operatiua
& reſpicit eſſe accidentale / non ſubſtantiale:
Recte igitur ſimilitudo illa negatur / Nec tamẽ
abſolute potentia materie / ponitur idem omni/
no ſibi / ſed non alia res ab illa: plus tamen ratio
nis eſſet pro potentia materię q̃ angeli uel animę
ut ſit eadem / CERVIVS. Feciſti mihi ſatis
quo ad uim argumenti: ſed illud non capio: ut
iccirco angelus ſit ſimplicior quia Deo propin/
quior: Materia uero alius ab angelo ſimplicior

quia a Deo remotior Nibiloq3 propinquior. Si
namq3 propinquius Deo ſit ſimplicius remotius
erit compoſitius Ex quo infertur omnia propin
quiora Deo / eſſe ſimpliciora Et ita homo ſimpli
cior erit ipſa materia. BENIGNVS. Accipite
hic naturę ſecreta: Bifaria3 aliquid prout ſpectat
adrem preſentem/dici poteſt ſimplicius/aut quia
paucioribus re ipſa (& ut aiunt formaliter) deco
ratur entitatibus / aut quia & formaliter & emi-
nenter. Si loquamur priori modo tunc iterum ui
dendum an illa plura ſunt partes alicuius totius
uel accidentia ſubiecto alicui in herentia : Aut
certo ſunt ſolum fundamentum aliquod denomi
nantes & neque ſint partes / neque accidentia: ſed
illi fundamento perfecte eadem Et ſi iterum lo-
quamur priori modo quo in re aliqua / ſunt plu
res res / aut realitates: eo ipſa compoſitior / quo
pauciores eo ſimplicior. Si uero loquamur poſte
riori modo: poterit eſſe pluralitas ſine ulla com-
poſitione. Et eo modo nil ipſo Deo noſtro ſim-
plicius / unica enim entitas eſt : uel ſi plures ſint
in eo illę ſunt perfecte hędem. Iccirco & plato
omni creaturę numerum tribuens: ſoli Deo uni-
tatem concedit ipſumque duntaxat monade3 uo
cat / Et Mercurius Triſmegiſtus eodem modo
unde ait Monas gignit monadem: & inſe ſuum
reflectit amorem. Si aute3 ſimplicius appelles / id
cuius entitas pauciora etiam eminenter includat
Sic Deum non appellabo ſimplicem quem ploe-
num formis & omnibus perfectionibus concipio
Inquo uniuerſa quę ſint uel eſſe poſſint contine
re intelligo: Eo autem modo materia prima ſim
pliciſſima quia minus omnibus & formaliter &
eminenter continens inuenitur / Et hac ſimplici
tate quo res propior nihilo eo ſimplicior: quo ab
ipſo remotior eo compoſitior hoc eſt plura inſe
eminenter complectens: Et quom Deus in ſe om
nia claudat nil eo continentius ſiue plura com-
prehendens ne dicam compoſitius (quia illud ma
le ſonat) erit / Qui ergo ponerent materiam uni
cam omnino entitatem / ſimiliter & ipſu3 Deum /
ac angelum hi illa ęque ſimplicia ut dicant prio
ri modo opus eſt. Neque ea ratione materia pro
pe nihil: ſed quia illa entitas ſua ſpoliata eſt emi
nenter perfectione plus quacūque ſubſtantia ſi-
ue illa in linea recta ſiue in collaterali conſiſtat:
Sed hęc ſunt extra rem noſtram / A rationem er
go ſequentem dico Formam ſimplicem hoc eſt
Deum ſubiectum accidentis eſſe nequire neque
ab ulla re informari poſſe. Angeli accidentia ca-
piunt & potentiis ac proprietatibus ut informen
tur non ab re eſt / neque indecens exiſtimandum
Ad ultimam quę fit contra tertiam cōcluſionem
dico ꝙ eſſentia Angeli alia ratione eſt princi-
pium formale ſiue ratio formalis ipſius ſui eſſe /
illius enim eſt ratio ut eſſentia & ipſa eſt ratio to
ta totius ſui eſſe Alia uero ratione eſt ratio ipſius
actionis: quia ſub ratione ueri ut multis placet
& boni: uel ſaltem illę rationes conſecuntur eiuſ
modi actiones : unde neque (ut patebit) omnia
per eſſentiam intelligunt quamuis ergo eſſentia
Angeli ſit una forma: & ipſa ſit ratio eſſendi &
agendi: non tamen ipſius eſſe & agere eſt idem:
quia non eadem ratione eſt utrique principium
& ratio.

¶ Angelos tam Agente intellectu q̄ poſſibili fretos eſſe Et conciliatur Thomas. Caput. Tertium.

PALMOTA.

ANgeli queſitum fuerat An habeāt agē
tem atque poſſibilem intellectum / Et
mihi uideretur eiuſmodi potentias non
eſſe in ipſis ponendas primo quia Ablato eo /
ob quod aliquid ponit̄ ſi ob nil aliud ponat̄ / au
fertur & ipſum: Set in nobis agens & poſſibilis in
tellectus ponuntur propter phantaſmata ſolum (
quibus carent Angeli) agens nāque comparatur
ad illa uelut lux ſiue lumen ad colorem (neque
enim color ſine lumine neque phantaſma ſine
agente intellectu mouere poteſt) poſſibilis uero

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

Intellectus comparatur ad illa ſicut uiſus ad co/
lorem aquo recipit ſpeciem que intelligit ut patet
ex tertio.de anima : Igitur quom tales potentię
ſolum propter phantaſmata ponantur quę in
Angelis non ſunt, neque ipſę ponendę in eis. De
inde: Nihil natura ſuperfluum ponitur ſicut nil
neceſſarium negatur ex tertio de anima & ſecun
do de celo. Sed tales potentię Angelis ſunt ſuper
fluę: Igitur non ſunt in eis ponendę. Minor pro
batur: intellectus nāque poſſibilis ponitur in no
bis quia interdum intelligimus actu : interdum
potentia: Angeli ſuper actu intelligunt natura
ab eis intelligibilia / Agens uero intellectus po/
nit in nobis ut de potentia intelligibilibus (hoc
eſt) de quiditatibus materialibus faciat actu in/
telligibilia (hoc eſt) cauſet īmaterialem ſpeciem
illa actu repreſentantem & eorum cognitionem
gignentem: quę abſtractio Angelis non eſt ne/
ceſſaria / quom potiſſimum intelligant īmateria
lia: & materialium habeant ſimilitudines cōcrea
tas. PROCVLVS. Ego contrarium probare
enitar primo ſic Nulla conditio neceſſaria eſt na
turę angelicę adimenda / Sed hę potentię ſunt cō
ditiones Angelis neceſſarię. Igitur non ſunt eis
adimendę. Minor probatur quod omni naturę
conuenit & Angelicę: ſed facere & fieri omni na
turę conuenit ex tertio de anima per quę agen/
tem cuius eſt omnia facere / & poſſibilem poten/
tiam cuius eſt omnia fieri intelligit / Igitur face
re & fieri etiam naturę angelicę competit & non
aliud agere aut fieri q̃ agentem intellectum &
poſſibilem. LVCAREVS. philoſophus dicit
facere & fieri omni naturę competere in qua po
teſt quippiam generari uel fieri in Angelo autē
ſcia non gignitur ſed ex natura ſui ſemper adeſt
PROCVLVS. Contra quicūque ita nunc ſcit
ꝙ prius neſciebat in illo ſcientia fit & generatur
Sed Angeli multa nunc ſciunt quę prius neſcie/
bant / proficiunt enim in ſcīa / Igitur in ipſis fit
ſcientia & generatur / Secundo probo concluſio/
nis tuę oppoſitam / Vbicūque uel in quibuſcun
que eſt ſuſceptio cognitionis & illuſtratio ſiue il
luminatio intelligibilium: ibi & in illis eſt poſſi/
bilis & agens intellectus (illius enim eſt ſuſcipe
re / huius autem illuminare) Sed in angelis eſt
utrūque illorum nam & ſuſcipiunt cognitionem
& circa multa illuminantur / Quare in illis erū
eiuſmodi uires ſeu potentię. BENIGNVS.
Vterque ſatis acute ſuas induxit rationes Sed ad
uertite / Si agentem intellectum illum appella/
ueris : qui cognitionem gignit. Et angelum poſſe
cognitionem in ſeipſo producere pariter affirma
beris: Vt illas potentias in ipſo colloces oporte/
bit: Quicūque ergo omnem actionem mentis /
agenti tribuunt intellectui / Et angelos nouam
poſſe gignere in ſe cognitionem putant hi mani
feſte eos fretos eiuſmodi uiribus fatentur. ¶ Illi
etiam qui eos poſſe ſpecies ab ſtrahere arbitrātur /
confitebuntur in eis agentem uirtutem. ¶ Qui
quoque eos omnium rerum natura ſpecies acqui
rere poſſe (ſi aconditore ſuperno ipſis impreſſę
non fuiſſent) putant / hi certo ut eas uires in An
gelis reponant opus eſt. ¶ Si quoque eiuſdem
rationis potentię ſint ī nobis atq; angelis ut nos
in priori congreſſu diximus. Et in nobis ſint illę
uires / erunt certo & in angelis: Sunt igitur ī ipſis
tales potentię propter illam rationem potiſſi/
mum ut poſſint ſuapte natura ſpecies omnium
acquirere ſi eis infuſę & concreatę non fuiſſent.
Nunc uero erunt in eis tanq̃ ꝑfectiones natu/
rales: ſicut & in anima Chriſti domini : Neque
enī ſeparari ab eſſētia poſſunt. PALMOTA
Ego ipſe iam rationibus ame inductis reſponde
re noui Negando (quo ad primam) ut illę potē
tię non ponantur niſi propter phantaſmata / po
nitur. Enim agens ut omnia producat actiones
uidelicet & habitus poſſibilis ut omnia recipiat /
ut Franciſcus & multi putant: Vel ſi ſolum po/
natur ut ſpecies abſtrahat / ſiue cauſet: adhuc
erit eo opus: Neque erit ſuperfluūm Angelis eiuſ
cem odi uiribus potiri quom ſint ad decorem &
ab eſſentia in ſeparabiles & utiles ſi opifex ille

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Magl. C.6.23

ipſas uoluiſſet concreare aut uellet delere.
Non enim fuit neceſſe Deum illis ſpeties cõ
creaſſe / neque poſtq̈ concreauit eas perpetuo
conſeruare PROCVLVS. Etiam ratio
nes quas ego induxi forſan ſolui poſſent: ſed
ex quo non ſunt contra concluſionem precoe
ptoris qualeſcumque ſint / remaneant.
PALMOTA. Ergo negãtes illas uires
ĩ angelis errauiſſent: quod de Thoma / neque
precoeptor ſe uelle oſtendit. BENIGN⁹
Thomas illas potentias in Angelis negat / ñ
quia non ſint ſed quia propter phantaſmata
non ſunt in eis / unde non negauit eas eſſe in
ipſis / licet non eadem prorſus ratione qua in
nobis / ideo dicit eas eſſe in ipſis ęquiuoce ob
id ſolum quia non ordinantur ad phantaſma
ta: Sed ad obiecta cum quibus agens pro/
ducit ſpecies / poſſibilis ab illis aphantaſma/
tibus eas ſuſcipit / Et hęc ęquiuocatio eſt ſi/
milis illi qua dicitur Septimo phiſicorum
ingenere latent multę ęquiuocationes hoc eſt
diuerſitates eiuſdeȝ naturę & ſicut oculus lip
pus uel manus amputata dicuntur talia ęqui
uoce: quia ut ſic nõ ſunt inſtrumenta animę
Sic nimirum eadem ratio ſubſtantię eſt ha/
rum potentiarum in nobis atque angelis: ea
tamen ratione qua in nobis phantaſmata re
ſpiciunt in angelis minime ſunt alterius ratio
nis / quę ęquiuocatio eſt accidentalis.

¶ Angeli poſſunt dici ſentire
& id recte ſed non alia uir
tute ab intellectu.
Caput. Quar/
tum.

BVCHIVS.

SI in Angelis ſit ulla potentia preter
intellectum & uoluntatem quęre/
batur. Et ego ratione inueni ita eſ
ſe primo: ergo moueor quia noui ꝙ quicum
que ſentit habet aliam potentiaȝ ab illis dua/
bus: Sed angeli ſentiunt ex dicto Auguſtini
Octauo de Trinitate. In angelis inquit ipſe
eſt uita quę intelligit & ſentit. Igitur in illis
alia potentia ab illis. Item quicunque agno/
ſcunt ſiue addiſcunt experientia illi habent
ſenſum & memoriam patet ex primo Diuino
rum ubi dicitur ex multis ſenſationibus fit
memoria & ex multis memoriis fit experien
tia: & tandeȝ ex multis experientiis fit cogni
tio uniuerſalis in ipſa reſidens anima. Sed in
angeli multa noſcunt & addiſcunt experien/
tia dicẽte Iſidoro angeli multa nouerunt per
experientiam. Igitur in ipſis erit ſenſus & me
moria / Deinde quot ſunt potentię in malis an
gelis / tot & in bonis: quia in naturalibus ſũt
ęquales peccatum enim non adimit bona na/
turalia proprie. Sed in malis angelis eſt phan
taſia unde Dionyſius in demonibus eſt phan
taſia proterua: Igitur & in bonis & perconſe
quens alia potentia in his & in illis / preter il
las duas. BOCIGNOLVS. Contra
dictum iam eſt angelos eſſe intellectus & men
tes quia illis ſolis freti ſunt uiribus: Auerro/
ys Vndecimo Diuinorum idem teſtatur di/
cens ſubſtantias ſeparatas diuidi ĩtellectu &
uoluntate. Item ad perfectionem uniuerſi
pertinet ut in eo tandem deueniatur ad ſupre

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

L :

mam creaturam quę omnimode eſſet intelle/
ctualis & non mixtim ut homo/ Denique nul
la potentia quę utatur inſtrumento ſeu orga
no poteſt eſſe in angelis : Omnis autem po/
tentia preter illas duas / utitur organo ſeu in
ſtrumento / quare nulla alia erit in ipſis. Ma
ior probatur / Quiaquę carent corpore ut an
geli / carent & inſtrumentis eiuſcemodi.

BENIGNVS. Facile iſta difficultas ſol
uitur : primo quidem certum eſt in angelis
non poſſe poni potentiam quę inſtrumento
utatur quom ſint incorporei niſi quis ponere
uellet in eis potentiam executiuam a uolun/
tate illorum diſtinctam quam pleriqueetiam
ipſi Deo attribuunt / aiunt enim Angelos ñ
mouere cęlos aut circa corpora operari / niſi
media illa uirtute executiua / quę opinio pro
babilis eſt : Quamuis aliis uideatur ut uolun
tas ibi ęquiualeat & eminenter etiam uim
executiuam contineat : Immo & appetitus
animales : ſicut enim intellectu uidet colores
& ſonos atque ſapores & reliqua ſenſibilium
iudicat : Omnem enim ſenſum continet intel
lectus uirtute / Quicquid enim poteſt uirtus
inferior / poteſt & ſuperior : Ita uoluntas con/
tinet omnem appetitum animalem : Qui er/
go Angelos ſentire aiunt ſi eminēter ac ęqui
ualenter intelligunt recte accipiunt / ſentiunt
quoque quia agnoſcunt : Sentiunt quia cum
guſtu quodam omnia percipiunt / Sentiunt
quia pro certo & euidenter agnoſcunt : Me/
moria uero in ipſis reponitur nec tamē ut uis
alia ab itellectu / ſed ipſe intellectus dum eſt
perfecte in actu primo / ita ut nil ſibi deſit
quin exire ualeat in actum ſecundum uoca/
tur memoria / Quo pacto etiam ſingularia
agnoſcant & in ſcientia proficiant & pericu
lum de rebus capiant non ſenſu : ſed intellec/
tu poſtmodum intelligetur. Dionyſius au/
tem nomine proterue phantaſię accipit pro
teruam demonum ęſtimationem qua plerum
que forſan decipiuntur : & illa eſtimatio ſimi
liter & phantaſia non ſunt alia potentia / ne/
que operationes alterius potentię q̄ intellec/
tus eminenter omnem ſenſum continentis.

¶ Angeli ſeipſos propria mo/ uente eſſentia intelligere poſſunt quod ani/ ma noſtra nūc non ualet. Cap. Quī tuȝ.

GOTIVS

QVęſtiunculas quaſdam & dubiola
pertractatis Facilia ſcitu perquiri/
tis / difficilia atque cognitu digniſſi
ma ego proponam. ¶ Et inquiro an ipſi
Angeli poſſint ſeipſos propria mouente eſ/
ſentia intelligere. CERVINVS. Ma
gnificas ad modum fimbrias : Non legiſti il
lud cunctę nos difficiles & homo nequit eas
ex plicare ſermone. BENIGNVS. Pul
chra dubitatio proponitur quamuis & cęte/
rę fuerint egregię / Et ad hoc ut dicta Inqui
ſitio luculentior appareat eſt diligēter aduer
tendum conditioneȝ humanę naturę pro ſta
tu hoc partim infoelici & deſtituto partiȝ foe
lici & reſtituto / eiuſmodi eſſe ut nil intellige
re quęat in uia ſenſus quippiam prius appre
henderit Neceſſe eſt enim nunc intelligentem
phantaſmata contemplari : Nilque in ipſo in
tellectu ſui ſimilitudinem producere niſi per
ſenſum tranſeat ualet. Quo fit ut omnis no/
ſtra cognitio habeat hortum a ſenſu atque ut

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

ię̨ſo phantaſię organo neque iam agnita cō
templari / neque noua quę contemplemur ac
quirere poſſimus. Quamobrez neque noſmet
ipſos niſi quodam reflexo modo agnoſcimus
& ſi alia prius non cognouerimus mentem ip
ſam cognoſcere nunq̃ poterimus. Mirantur
ergo Theologi quom nil ſit ipſi menti ſeip/
ſa propinquius uel potius intimius cur non
primum ante omnia ſeipſam intueatur & a/
ſpiciat? Et Auguſtinus illiuſcerei cauſaz pec
catum & iniquitatem eſſe fatetur: Quę cauſa
inquiens eſt ꝙ ipſam lucem acie fixa intueri
non poſſis niſi infirmitas? Et quis eam tibi fe
cit niſi utique iniquitas? Confirmant id Eu
ſtratius atque linconienſis. Verum ſi homo
in ſtatu innocentię & naturę inſtitutę ean/
dem conditionez ſubiſſet (ſicuti forſan teneri
poſſet) tunc huiuſce rei cauſa ſola diuina uo/
luntas fuiſſet ſtatuz uię legibus ſuę ſapientię
(immo uoluntatis) eo modo firmans & ſtabi
liens. Anima igitur noſtra debuiſſet ſeipſam
ante omnia cognoſcere: Qua đ re Aurelius ſę
pius reiterabat mens eſt nota ſibi / Anima ſe
ipſaz nouit hoc eſt actu primo & maxime na
ta eſt ſeipſam cognoſcere actu ſecundo / Cę/
tera itaque omnia tuz ſunt menti primo actu
nota / qum inſe uel ſui ſimilitudinem illi con
iuncta ſeu preſentia / Mens uero ipſa ultra p̄
ſentiam immo perfectiſſimam coniunctio/
nem tum fit actu primo complecte ſibi no/
ta qum aliquid aliud a ſe intelligere ceperit.
Quare adeo circa extraria entia occupatur ut
iam in dies magis ac magis illud ad impleri
uideatur multi multa ſciunt: Et ſeipſos neſci
uut: Vnde & oraculo illo (& ſi forſan pro/
phano) recte monemur nos interdum & no/
ſtra potius cogitare quo dicitur

Cognoſce te ipſum: Veritas pro
fecto aquocūque dicatur a ſpiritu ſancto eſt.
GOTIVS. Pręcoeptor nouimus te decla
matorem bonum eſſe / Et certo doctis uiris in
conſuetum docendi genus quod ſe diuus Hie
ronymus nec dum attigiſſe confitetur bene di
diciſti. Sed nos diſputare intendimus conflige
mus igitur decertabimuſque / Tu arbiter no
ſter ęquam feres ſententiam / Ego nunc An/
gelos ſe propria mouente eſſentia intelligere
nequire probabo primo ſic Nullum Singu/
lare eſt perſe intelligibile / neque ratio intelli
gendi ubique. n. clamat Ariſto. ſenſuz eſſe ſin
gularium / intellectum uero uniuerſalium / Et
naturis attribuitur ratio per ſe intelligibilita
tis: Sed angelus eſt ſingulare quoddam. Igi
tur Angelus non erit per ſe / nec a ſe nec ab a
lio intelligibilis / nec etiam alio modo in ſe
cognoſcibilis quom ſenſu careat Minor pro
batur. Cuicumque per ſe competit agere il/
lud eſt ſingulare: Actiones namque ſunt ſin
gularium ſub ſiſtentium / Sed angelis compe
tit per ſe agere: Ergo & indiuidua eſſe. Prete
rea Quod negatur ab anima quo ad hoc ne/
gandum eſt ab angelo. Ita enim anima eſt ſi
bi ipſi propinqua & intima ſicut & angelus:
Sed non ob ſtante tali propinquitate anima
nequit ſeipſam intelligere propria eſſentia
mouēte: Nam philoſophus Tertio de anima
dicit Animam non poſſe ſeipſam intellige/
re niſi aliis intellectus unde ait Intellectus ni
hil eſt eorum quę ſunt ante intelligere igi/
tur neque angelus poterit ſeipſum intelligere
ſua eſſentia mouente Quę ratio maxime ua
let ſi teneamus ut iam tenuit pręceptor intel
lectum animę & angeli eiuſdem ſpeciei eſſe
Deinde Omnem potentiam cognitiuaz opor
tet ab illo quod eſt ratio cognoſcendi denu
dari Sicuti Secundo de anima dicitur or/
gana ſpoliari oportere uel potius carere il/
lis quę potentię per ſe cognoſcunt ut ui/
ſum colore & auditum ſono. Et in Tertio

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

L.

de intellectu loquens philoſophus dixit ip/
ſum oportere eſſe immixtum & immaterialē
ad hoc ut omnia poſſit intelligere / Sed poten
tia cognitiua angeli non denudatur ab eſſen
tia ſua immo eſt ſibi eadem : Igitur angelus
non habet reſpectu ſuę eſſentię actuꝫ cogno
ſcendi / ita ut ipſa ſit ratio cognoſcendi . Et
arguatur ad huc demonſtrabilius / Impoſſi/
bile eſt ut aliquid moueatur aut patiatur a
ſeipſo / ſicuti habetur Septimo & Octauo
phiſicorum. Et probatur ratione . Quod e/
nim agit eſt actu tale quale agit / iuxta illud
Nemo tribuit alteri / quo ipſe careat / Et
quod recipit uel patitur caret illo quod reci/
pit: Si ergo idem ageret & reciperet / ſeque/
retur ꝙ eadem res / illud idem haberet & il/
lo careret inquantum enim agitur & produ
cit / haberet / & in quantum patitur & ſuſci/
pit non haberet / ſed illo careret / Ergo ſimul
contra primum principium eandem rem ha
beret res eadem & non haberet / Quo nil ab/
ſurdius. Nil enim tam falſum q̄ primi prin/
cipii oppoſitum. Sed ſi angelus ſua eſſentia
mouente ipſam intelligeret / quom mouere
ſit agere & intelligere pati ex Tertio de ani/
ma / Et eſſentia atque intellectus angeli ſit res
eadem. Igitur idem mouere & pateretur pro
duceret & ſuſciperet / Aliquid ad haberet :
quo tamen omnino careret. Arguo quodam
conſimili modo / ut alias fuit hic diſputatum
Impoſſibile eſt extrema magis coniungi mu
tuo q̄ medium ſit coniunctum utrique ex/
tremorum / Hoc quia in propatulo eſt non
cenſeo aliter probandum. Sed angelus ſecun
dum te intelligi ſuam eſſentiam quę eſt ea/
dem ſuo intellectui / & ſunt duo extrema / I
gitur & ipſum intelligere angeli eſſet idem
tā eſſentię q̄ potentię / & multo magis / quoꝫ
illa ſint extrema / Et hoc medium inter illa.
Concluſio eſt falſa / quia ſoli Deo id attri/

buitur / ut ſit ſuum intelligere: Igitur & ali/
qua premiſſarum. Et illa certo non eſt Ma/
ior. Igitur minor. Confirmo tandem ange/
lum ſe intelligere non poſſe auctoritate Dio
nyſii Sexto de Cęleſti hierarchia Dicit enim
angelus non cognoſcit ſuam uirtutem ergo
nec ſubſtantiam ſeu eſſentiam. Conſequen/
tia patet Quia ſi cognoſceret eſſentiam co/
gnoſceret certo & uirtutem quę eſt in eſſentia
Sicut cognoſcens ſubiectum eudentur / agno
ſcit ipſius proprietates & conditiones. CER
VIVS. Contrariuꝫ ego probo: Quod com
petit formę materiali / ea ratione qua eſt ac
tu / quę minus participat actus / competere
oportet & immateriali quę eſt magis in actu
Sed agere per eſſentiam competit formę ma/
teriali. Igitur poteſt competere & immateri
ali: Maior patet quia ſi tanta ratio actus tri/
buit tantam actiuitatem Maior tribuit Ma/
iorem & maxima / maximam: Minor proba/
tur Nam ſi acceperis hanc formam materia/
lem puta calorem / uel ſi non lubet accipere
calorem accipiamus quam uolueris aliam (
loquor enim de forma materiali in comuni)
Et quero an agat per eſſentiam propriaꝫ. Et
ſi conceſſeris habetur propoſitum. Si non igi
tur agit per aliquid / aliud q̄ eſſentiam: quę
ro iteruꝫ de illo alio Et ſic uel progrediemur
in infinitum / uel tandem inueniemus illam
quę agit per eſſentiam. GATALDVS.
Angelos ſe clare uidere & intelligere nemo
eſt noſtrum qui ambigat : Sed quo pacto id
perſcrutari difficile eſt. Si enim teneatur ut
Thomas tenet intellectum ut intellectus eſt
ſolum paſſiuum & ſuſceptiuum eſſe : & ip/
ſum ſpeciem inherente quę obiecti imago
eſt (ueluti ignem calore) intellectionem pro
ducere : qua ratione angelus inte producet
ſui cognitionem eſſentia cauſa[?]e: quom illa
non ſit forma inherens intellectui eius : Si

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

etiã teneatur alia uia ut ex cognoſcente & cogni
to gignatur notitia ueluti / Scotus tenet / adhuc
erit res difficiles cognitu / Nam res non per ſe /
ſed per ſpeciem & ſimilitudinem cognitionem
comproducit: Non ergo angelus poterit ſe co/
gnoſcere / propria eſſentiam talem operationem
neque cauſante / neque concauſante / Sed audia
mus. BENIGNVS. Thomas certo ita rem
hãc nobis declarat. Differt uel in eo actio tranſi
ens ab actione immanente / prior namq; tranſit
in obiectum ab agente ipſo diuiſum & ſepara/
tum / ut calefactio in lignum & ratio in terram.
Poſterior autem actio nequit procedere neque
produci niſi obiectum ſit iam unitum agenti.
Sicut ad hoc ut ſenſus actu ſentiat neceſſe eſt ip
ſum ſenſibile uniri ſenſui per ſpeciem ſenſibile;
Quemadmodum enim calor eſt principium for
male calefactionis in ipſo igne ita ſimilitudo rei
quę uidetur eſt principiũ formale uiſionis / hoc
eſt informans uiſum uel oculum aut inſtrumen
tum tale / eſt principium uiſionis illa ſimilitudo
coloris uel lucis. Neq; hic quando. S. angelus ſe
ipſum intelligit / eſt opus intellectum aliud pri
us recipere ab obiectio ſcilicet ab eſſẽtia ſicut ui
ſus recipit ſimilitudinem coloris antequam uide
at colorem / Talis namq; ſuſceptio prior / ſolu;
in uirtute cognitiua quę eſt in potẽtia ad cogno
ſcendum requiritur qualis eſt in homine non a/
utem in ea quę ſemper eſt in actu cognoſcendi /
qualis uirtus eſt in angelo / homo enim nequit
cognoſcere / niſi de potentia reducatur per im/
preſſionem ſpeciei ad actum: Angelus autem q
ſemper eſſentiam ſuam & ſpecies aliarum rerum
habet actu / poteſt cognoſcere abſque ulla im/
mutatione aut ſucceſſione pręuia: Non enim eſt
de ratione cognoſcẽtis ĩ comuni immutari & ſu
ſcipere: ſed ſolum de ratione cognoſcentis illius
qui quandoq; eſt in actu / quandoq; in poten/
tia. Neque cognoſcentem oportet ſemp pformã
inherentem cognoſcere / non enim minus calor

ſubſiſtens in ſe / calefaceret q̃ alteri inherens /
Nil ergo obſtat: quia angelus per ſuam eſ/
ſentiam ſubſiſtentem poſſit ſe intelligere / ſicut
ſi illius ſpecies ſibi inhereret / ſed forſan & per/
fectius. Eſt enim eſſentia illius / actus primo in
telligibilis nullo alio adiuncto. GOTIVS.
Contra opinionem arguo: Tribuit enim totam
rationem operationis obiecto unito / Et intelle/
ctum ponit in potentia eſſentiali / hoc eſt nihil
penitus ex ſe habentem actiuitatis reſpectu ope
rationis immanentis: Et arguo ſic Omnis cauſa
alicuius operationis immanentis oportet ut uel
ipſa ex ſui natura / & propria actiuitate: uel per
formam aliquam conſtituatur ĩ actu ut fiat prĩ
cipium talis actionis: Sed intellectus angeli ſe/
cundum illam opinionem non eſt ipſe ex ſui na
tura aut propria actiuitate operationis immanẽ
tis principium / neque reſpectu illius (qua co/
gnoſcit ſeipſu;) conſtituitur in actu per aliquã
formam / ut fiat talis cognitionis productiuus:
Quia eſſentia angeli quę eſt forma ſubſiſtens /
quom non informet ipſius intellectum / neque
illi ullam formam ſeu ſpeciem de ſe tribuit / nõ
conſtituit eum in actu primo neq; ullam actiui/
tatem preſtat. Igitur intellectus non poteſt eſſe
cauſa ſeu principium actionis immanentis: Ma
ior illa declaratur: Actio immanens eſt in agen
te: Aut quia eam illa potentia ex ſe producit: q̃
& ſuſcipit: Aut quia uirtus ſuſceptiua producit
illum actum non ex ſe ſed per formam aliquam
ſibi inherentem qua talis uirtus redditur produ
ctiua: ſicut aqua calore ſibi inherente calefacit:
Senſus ergo illius maioris eſt Omnem uirtutem
productiuam operationis immanentis oportere
autem ipſam ex ſe / aut per formam inherentem
producere: Secus operatio illa non erit ĩmanens
Et quia intellectus angeli qum ſeipſum intelli/
git neutro modo eſt principium ſue cognitionis
Iccirco talis cognitio non erit immanens: Non
enim ſufficit ad hoc ut actio ſit immanens pre/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

ſentia obiecti / ſi obiectum ſolum ſit ratio produ
cendi. Neque ſatis eſt dictu / obiectum eſt idem
re uirtuti in qua eſt actio / Tunc enim actus uo/
lendi poſſet dici operatio immanens ipſius intel
lectus. Et qui tenet potentiam eſſe accidens / &
non eandem rem cum eſſentiam multo minus po
terit illam cognitionem dicere actionem imma/
nentem / Non ergo poterit ullo pacto Thomas
defendere cognitionem illam qua ſeipſum an/
gelus cognoſcit eſſe actionem immanentem niſi
fateatur illam non ſolum ab eſſentia: ſed etiam
ab intellectu angeli uel propria natura uel alicu
ius formę inherentis eſſe productam / Confirma
tur / Nam ſi calor non inhereret aquę uel ligno
impoſſibile eſſet lignum uel aquam calere illo.
Quod quidem calere ſimile eſt operationi īma/
nenti. Et ita exemplo illius utor contra ipſum.
Arguo ſecundo contra particulam illam in qua
tenet Iccirco Angelum nihil recipere quādo ſe
ipſuȝ intelligit / quia non quandoq; intelligit ī
potentia & quandoq; in actu: Et arguo proban
do ꝙ etiam ſemper intelligens / poteſt recipere̅ &
recipit / Igitur non ſolum quandoq; intelligens
ſuſcipit / Quando aliquid iugiter & aſſidue ſu/
ſcipit: illud certo ſuſcipere dicendum eſt. Sed ā/
gelus cognitionem ſui iugiter & aſſidue ab eſſen
tia ſuſcipit: Igitur ſuſcipere dicendus eſt. Mi/
nor probatur quia obiectum non ſolum eſt cau
ſa cognitionis in fieri: ſed etiam in facto eſſe / nā
ablato obiecto in ratione obiecti / aufertur & a/
ctus ab eo profluens. Non enim ita ſe habet ob/
iectum ad cognitionem ſicut ędificator ad do/
mum: ſed ſicut ſol ad radium. Corrupto namq;
artifice non corrumpitur opus / Corrupto auteȝ
aut etiaȝ remoto obiecto ea ratione qua obiectū
eſt corrumpitur etiam actio atq; remouetur. Si/
cut ablato eo quod uidetur aufertur uiſio. Non
ergo ſolum recipit: qui quandoqȝ intelligit: ſed
etiam qui ſemper: modo ipſius actio nō ſit eius
ſubſtantia / ſed ei accidat. CERVIVS. Iſta ra
tio minus ualet: Non eniȝ ille doctor dicit Sem
per intelligens nullo modo quicquam ſuſcipere
ſed non ſuſcipere ſpeciem ante actum per quam
pręparatur & reducatur potentia ad actum.
GÖTIVS. Ille qui arguit uidetur concludere
uelle non eſſe cauſam ſuſceptionis dumtaxat id
quod eſt / quandoque eſſe in potētia / quia & id
ſuſcipit quod ſemper actum habet: ſi alius ut di
cis intellexerit: concedam in eo ſenſu.

¶ Ponitur opinio Henrici ī hac re: & ua
rie multiſqȝ modis improbatur. Ca/
put. Sextum. GRADIVS.

ESt alia opinio que aſſeuerat āgelos ha/
ud poſſe cognoſci a ſe ipſis / niſi prę/
habito quodam infuſo habitu. Immo
quicquid cognoſcunt in illo habitu tanq̄ in ſpe
culo quodam limpido uniuerſa quę agnoſcere
poſſunt / contemplantur. ¶ Neque manen/
te tali habitu fieri poteſt ut obiecta in illo non
reſplendeant. ¶ Eſtqȝ in ipſo reſpectus qui
dam adſcibilia qui eſt de illius eſſentia / ita ut ne
qȝ ipſa mente ſine tali reſpectu percipi poſſit.
¶ Quo quidem habitu longe clarius longeqȝ
naturalius q̄ per ſpecies a rebus impreſſas agno
ſcuntur uniuerſa. ¶ Neque repugnat unico
habitu plurima intelligi poſſe: quando quidem
ſimplicior & minus determinatus atque illimita
tior in ſui natura & eſſentia omnibus ſpeciebus
quę ſolent collocari in mente ab aliis inueniatur
¶ Et ueluti eſſentia illius habitus potius ordia
tur / ſiue reſpicit unum intelligibiliuȝ ita & ma
gis priuſqȝ mouet ad intelligendum illud. Qua
re prius propriam agnoſcet eſſentiam / ueluti &
prius illa in ipſo reſplendet: & magis inclinatur
ad cognoſcendum ea quę plures continent per/
fectiones. ¶ Quemadmodum eniȝ res ipſe ſe
ſe habent ad eſſe: ſic nimirum & ad cognoſci
ex inclinatione eiuſcemodi habitus. Appre/
henſis autem ſimplicibus iuſſu ipſius uolunta/
tis componit ſuo modo & diuidit nunc hęc
nunc illa: Et tandem diſcurrit prout lubet.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Magl. C.6.23

Diſcurſus autem eius non eſt in cognoſcendo u
num per aliud: ſed potius unum poſt aliud, cu
ius rationes hic non affero: alias Deo duce alla-
turus. GEORGEVS. Solemnis doctor ille ap
pellatus extitit. Habuitq; ingenii acumina non
parua: Neque tamen (ut homo) potuit ſem-
per ad rem prout decebat accedere. Ipſe de illis
eſt qui noſtro intellectui ſubripuit ſpecies re-
rum intelligibilium quas in angelis coactus rei
ueritate conceſſit. Non enim habitus illi ange-
lici ſunt pares aut ſimiles habitibus humanis.
Nempe hi noſtri promptum & facilem dumta-
xat reddunt intellectuʒ, ut agnoſcat & contem-
pletur: neque in ipſis relucent obiecta: In illis
autem angelicis reſplendent (ut aiunt) quęcum
que ab eis ſuapte natura cognoſci poſſunt: No-
mine itaq; cum noſtris conueniunt habitibus:
re certo ſpeciebus & ſimilitudinibus in anima e
xiſtentibus extāt ſimiliores. MENTIVS. Po
neret forſan Henricus illum habitum, qualita-
tem talem: quę & habitui noſtro & ſpeciei equi-
ualeret. GEORGEVS. Nouam eo modo con-
ſtrueret philoſophiaʒ: Neq; pro ſe philoſophū
recte induxiſſet dicentem Tria eſſe in anima,
potentias, habitus & paſſiones, Nam habitus
philoſophi non equiualet ſpeciei, iſte auteʒ Hē
rici (ut ais) ęquiualet, non ergo eodem de ha-
bitu uterq; loquitur. Taceo errorem illum quo
relationem de eſſentia abſoluti abſtruere uidet̄,
Contra certo Auguſtini cęlebratam ſententiam
qua dicitur Omne quod relatiue dicitur, eſt ali
quid preter illam relationem: Quo pacto etiam
habitus qui eſt qualitas, includeret eſſentialiter
relationem? Idem enim eſſet in diuerſis generi-
bus: Quo etiam modo defenſabit lapidem eſſe
ipſo habitu prioreʒ eſſentialiter: qui in nullo ge
nere cauſę illum reſpicit? Et tamen oportet lapi
dem priorem eſſentialiter ipſo habitu poner̄. Si
enim relatio ſit de eſſentia habitus, erit prior il-
lo: Quo uero prior eſt relatio, eo & terminus re
lationis. Et ita lapis erit eſſentialiter illo habitu
prior: Immo & omne quod ipſo intelligit ange
lus: Pręterea qua ratione negauit ſpecies a nobis
eadem ego negabo habitus ab angelis. Dicit enī
ipſe Iccirco ſpecies non poſſe obiectorum eſſe ſi
militudines eo ꝙ ſunt formę quędam intellec-
tum ꝑficientes: Ac ſi apertius diceret: Nulla for
ma intellectū perficiens poteſt eſſe imago rei ſci
bilis. Et tu ſub aſſumme: Sed habitus quos tu ī
angelis ponis ſunt eiuſmodi: Et conclude con-
tra eum: Quare non erunt (ut opinaris) rerum
ſcibilium imagines: Et ita non reſplendebunt ī
ipſis cuncta (immo ne ulla quideʒ) ſcibilia. De
inde Si habitum illum eiuſdem rationis cum no
ſtro poſuiſſet quod uidetur innuere, Tunc eti-
am in noſtro habitu ſcibilia relucerent, Et ita
non oporteret eum ad phantaſmata conuerti:
quom in talibus habitibus eſſent ſibi res ſuffici-
enter preſentes. MENTIVS. Diceret Iccirco
noſtrum ad phantaſmata conuerti intellectum
quia a ſenſibus dependet: non autem angelicum
quia ſenſu caret. Aut quia noſtri habitus minꝰ
ſunt rebus connexi: quia non reſpiciunt eas ſecū
dum eſſentiam: illi auteʒ eſſentialiter ad ipſas re-
feruntur. GEORGEVS. Contra Fruſtra con
uerteretur ad phantaſmata ut obiectum ibi relu
cens inſpiciat: ſi illud in habitu ſibi ſufficienter
preſens intueretur. ¶ Neq; poſſunt habitus no
ſtri minus a rebus dependere quom ab ipſis ſint
rebus cauſati & mente impreſſi. Si quoq; noſtri
& illi ſunt diſſimiles Igitur inducit philoſophū
ab re d̄ habitu loquentem: De alio enim habitu
philoſophus, de alio uero loquitur ipſe. ¶ Prę
terea contra illaʒ particulam qua dicit omne in-
telligibile creatum eſſe angelo preſens per eiuſ-
modi habitum creatum & nullo alio modo ſibi
poſſe fieri preſens arguo ducendo ad apertum
inconueniens: Sequeretur certo illam intellec-
tualitatem longe uiliorem atque inferiorem eſ-
ſe hac noſtra: Si namque ſupernus artifex nu-
dos eorum intellectus condidiſſet (Hoc autem
fieri potuiſſet) (Accidunt enim eis tales ha-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

bitus) tunc ipſi rerum cognitionem propriis ui
ribus nanciſci nequiuiſſent: Et ita nobis (remo
tis ab eis accidentibus) inferiores eſſent. Nam
& ſi noſter intellectus ut tabula in quã nil ſit
depictum creetur / uires tamen ſibi ſunt: qui-
bus nuditatem ſuam etiam purpureis & biſſinis
ueſtibus (hoc eſt) altiſſimis & ſubtiliſſimis co-
gnitionibus colere ſplendideqꝫ tegere & coope-
rire nouit. Angelus autem neque ſe neque aliud
ualebit intelligere: Sed erit ut lapis uel planta.
¶ Item Eadem eſt (ait ipſe) ratio ĩmaterialita
tis & intelligibilitatis: Quicquid ergo eſt ſecun
dum ſe ĩmateriale eſt ſecundum ſe & ĩtelligibile
Sed angelus eſt ſecundum ſe ĩmaterialis: Igitur
& intelligibilis. Ergo non eſt opus ullo habitu
ad hoc ut ſeipſum agnoſcere poſſit. Deniqꝫ pro-
babo ſi angelus nequeat quicq̃ cognoſcere niſi ꝑ
talem habitum ꝙ non poſſit cognoſcere exiſten
tiam rei: Et probo ſic Omnis cognoſcens per ra
tionem abſtrahentem ab utroqꝫ oppoſitorum ſi
ue extremorum / neutrum illorum cognoſcit ꝑ
talem rationem: Sed angelus ſecundũ te cogno
ſcit per rationem illius habitus qui abſtrahit ab
exiſtentia / & non exiſtentia. Quicquid. n. repre
ſentat / natura id non libere repreſentat. Sit igi
tur habitus repreſentans. A. Quero an repreſen
tat. A. fore & ñ fore ſimul: & ſic repreſẽtabit cõ
tradictoria: Et per conſequens nihil. Aut ſoluꝫ
repreſentabit. A. fore & prout exiſtit: Et ſic nõ
intelliget. A. non exiſtens. Aut ecõuerſo repre-
ſentabit ipſum. A. nõ exiſtens: Et ita non agno
ſcet illud duꝫ exiſtit / neqꝫ ea ratione qua exiſtit
Igitur angelus per illum habitum non cogno-
ſcet quando res aliq̃ exiſtit neqꝫ quãdo ñ exiſtit
MENTIVS. Diceret ꝙ quãuis talis habitus
non poſſit denotare primo niſi quiditateꝫ: tamẽ
poterit alia repreſentare ſecũdo. GEOR. Signi
ficatum quod logici ſecunduꝫ uocant / aut eſt ĩ
cluſo in primo eſſentialiter aut eſt inferius uel q̃
ſi inferius ad illud / ſicut homo ſeu rationale re
ſpectu animalis: Quamuis ergo ſignificatum ſe
cundum quo eſt incluſum aliquo modo actuali
in primo uel ſicut pars uel ſicut accidẽs poſſit co
gnoſci cognito illo: tamen ſignificatuꝫ ſecundũ
quod eſt inferius uel quaſi inferius impoſſibile
repreſentari: per illud quod primuꝫ ſignificatũ
repreſentat niſi illud per aliquid determinet̃ ad
illud. Numq̃ eniꝫ animal ſtabit pro homine ni
ſi aliquid adiungas ut rationale ſeu riſibile / uel
aliud eiuſmodi. Quiditas autem quę ſecundum
hunc doctorem primo repreſentatur habitu il-
lo non determinatur ab aliquo / ut exiſtentiam
denotet: Quare alius modus cognoſcendi eam ĩ
quiretur q̃ per talem habitũ. ¶ Dicit quoqꝫ iſte
doctor angelicum intellectum ſicut & noſtrum
nullum ſingulare per ſe intelligere quia eſſentię
non repreſentantur cum eiuſmodi conditionibꝰ
quia ſcientia non eſt niſi eorum que ſunt neceſſa
ria & ĩmutabilitatem ſortiũtur: hoc certo eſt cõ
tra ipſum quia tunc per habitũ illum non agno
ſcunt oĩa cognoſcibilia. ¶ Et arguo etiam Cur
inquirendo nõ agnoſcunt ſingularia: Ratio &
enim ſingularitatis non ſubterfugit rationeꝫ en
tis: Deus quoqꝫ & ſeipſum & cuncta ſingularia
intelligit: Neqꝫ obſtat ꝙ aliqua ſingularia ſunt
limitata: quia etiaꝫ quędam nature ſunt limitatę
Multa quoqꝫ ſingularia ſunt ab oĩ materia phi
ſica ſeparata ut indiuidua angeloruꝫ. Deinde &
materia ipſa ens eſt cur ergo non intelligetur:
Pręterea ſecundum opinioneꝫ ipſius Ratio cur
habitus non repreſentat rem / ſicut ſpecies / hęc
eſt / quia habitus nõ eſt natus gigni a rebus abſ
qꝫ medio / ſicuti gignitur ſpecies / ſed ſolum ha
bitus gignitur actu intellectus / ſimplicia confe
rentis: Nam ex frequentatis actibus generatur.
Deinde ipſemet arguendo cõtra ſpeciem: Quia
ipſa ſpecies ſi aliunde imprimeretur q̃ a re non
minus rem repreſentaret. Reſpondet ponens ta-
lem regulam: Quando aliquid ex ſui natura &
a ſua cauſa genitum / eſt tale / a quocunque im-
primatur ſemper erit tale: Sed ſpecies ex ſui na-
tũ & prout a re gignitur eſt ipſius repreſentati-
ua / Igitur a quocũqꝫ imprimat̃ erit illius repſen
tatiua / Ego ſimili argumẽto utar cõtra hĩtuꝫ ſic

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

Quando aliquid ex ſui natura & natuꝫ a ſua na
turali cauſa aliquid ſequitur / illud a quocumq;
imprimeretur idem ſequetur: Sed habitus ex ſui
natura & ex ſui naturali cauſa productus ſequi
tur ſimplicium apprehenſionem / Igitur a quo
cumque imprimetur ſequetur illam / Et percon
ſequens non erit propria ratio apprehendendi
& intelligendi ſimplicia: Si ergo in angelis eſſet
habitus res in illis minime relucerent: Qꝫ ſi re/
lucent / ſpecies iam erunt (quas ipſe ꝑerimt) n̄
habitus. ¶ Ex quibus conclude ꝙ omnes ratio
nes propter quas ab ipſo negātur ſpecies. Prop
ter eaſdem poſſunt negari & hi angelici habitus
pręterea Dic mihi Cur nequit angelus eſſentiaꝫ
ſuā intelligere niſi ut ī habitu illo relucentem?
Aut quia eſſentia non eſt omnino alio modo in
telligibilis: Aut quia non huic intellectui: Aut
quia oporteat obiectum eſſe preſens ī aliquo ac/
cidente potentiam informante? Non primo mo
do neq; tertio: quia ſequeretur ꝙ neq; Deus ſine
tali habitu ac etiaꝫ informante poſſet intelligerē
Non enim poteſt cognoſcere non cognoſcibile:
Neq; modo incognoſcibili. Neq; ſecundo / Naꝫ
eſſentia angeli eſt ſumme ipſius intellectui pro/
portionata / Omne quippe intelligibile eſt ali/
cui intellectui proportionatum: quia ſi nulli iaꝫ
non erit intelligibilem: Et ſi alicui ſit proporti
onatum cui magis q̃ ſuo? Sibi enim intimum: ſi
bi certo propinquiſſimum / Cur ergo non cauſa
bit uel concauſabit illam prolem? ¶ Deniq; ſi
unus habitus eſſet omniū repreſentatiuus quom
hęc ſint infinita uideretur & ipſe infinitus: niſi
quis dicat ſcibilia ſolum eo repreſentari non au
tem omnia ītelligibilia / Scibilia uero finita ſūt
Aut diceret ipſum infinitum in repreſentando
non in eſſendo: Seu infinitum habitum conce/
deret forſan: non autem ens infinitum: Sed om/
nino ſibi erit difficile euadere ſingula inconue/
nientia: Neq; omnes rationes contra ipſum aſſū
ptę ſunt demonſtratiue: Sat eſt ut aliqua illarū
neceſſaria & ex neceſſariis inducat. Sed tandem
quęro ex ipſo / Quo pacto una qualitas numero
poſſit eſſe imago innumerabilium rerum? Eo e
nim modo eſſet ſibi facies bouis / hominis / & le
onis & omnium aliarū rerum: Unam uero rem
tam uariis faciebus ſiue imaginibus fingere pro
fecto nil aliud eſt q̃ Tragelaphos & chimeras
inducere & conſtruere. ¶ Qualiter pręte/
rea iuſſu & imperio uoluntatis / ille idem habi/
tus (Veluti cameleonta quidem) nunc uultum
aquilę / nunc cicni / nunc pecudis / nunc piſcis
intellectui oſtenſurus eſt? ¶ Qualiter denique
magis hoc reſpiciet q̃ illud / ſi uniuſcuiuſq; ſit i
mago & ſimilitudo quo ad fieri poteſt exacta?
Abſq; ratione certo dictū eſt ut naturaliter īcli
net ad ea obiecta ad quę uoluntas pro libito cō
uertit: Natura enim ad unum determinatur uo
luntas ad oppoſita in differens. Et ſi natura ſit
ad plura inclinans id erit ordine quodam ut pri
mo ad hoc deīde ad illud: Quo pacto igitur uo
luntas poterit illo prout libuerit uti & ꝙ ille na
tura inclinetur ad omnia abſque ullo ordine?
MENTIVS. Diceret quiſpiam illum habitū
non eſſe imaginem ſingulorum (id enim capię
mens minime / ut illud idem ſit cum uariis / tuꝫ
contrariis complete ſimile) Sed in eo ipſo habi/
tu fundari relationes ad ſingula / Veluti a cen/
tro progrediuntur lineę plurimę ad circumferē
tiam / ꝑ illaſq; angelicuꝫ intellectuꝫ in cunctorū
cognitionē deuenire. BENI. Facile id dictu:
uidet q; uniuerſas machinas rōnum cōminuiſſe:
Sed uos angelico prediti ingenio uiri relationeꝫ
ante terminum ſciri haud poſſe illico percipietis
Nemo enī aliud referri agnoſcet / niſi ad quid re
feratur antea ſciuerit: Neqꝫ igitur angeli relatio
nes illius habitus intelligent / niſi res ipſas quas
reſpiciunt pręintellexerint: Non itaque rela/
tionibus ſingula / ſed ſingulis ipſas relationes a
gnoſcent: Quo pacto etiam tā uarię tamqꝫ mul
ti formes relationes in uno fundamento ponen
tur? MENTI. O q̃ acute. Sed redeamus & ꝑ/
ſcrutemur / quo nam pacto / ipſi angeli ſe ipſos
intelligant / uel ſimilitudine / quouis modo ac/
cepta ut Henricus dicit an ipſa propria ſubſtan
tia & eſſentia mouente: ut prior opinio tenuerat
¶ Opinio propria ponitur & ſolutio rationum
in principio inductarum.

Caput. Septimum. BENIGNVS.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

COgnitio quę fit in ipſo intellectu, ſi ī
genita non ſit ex cognoſcente & cogni
to Aurelio teſte gignitur. Eſt autem
omnis cognitio creaturaru; producta
& genita, quia ipſius accidentalis forma ſolius
namq; mouentis inmobilis actio & operatio eſt
ipſius ſubſtātia & eſſentia. Angeli igitur quom
natura ſint ītellectuales ſubſtantię, nullaq; po
tentiarum ad actum intelligendi neceſſariarum
neq; agens, neq; poſſibilis eis deſit: Sitq; illoꝝ
eſſentia de genere manifeſtiſſimorum in tota u-
niuerſi natura, Abſintq; impedimenta quę in
nobis ſunt Neque eni; eſt eis connexio ad uires
ſenſitiuas ut ab eis dependeant. Neq; opus eſt eſ
ſentiam abſtrahi quę ex ſeſe ſummam ad ipſoꝝ
intellectum proportionem habet: quę ſibi pro-
pinquiſſima, quę ueri obiecti ueriq; intelligibi
lis cunctas conditiones obtinet: Vbicumq; au-
te; inquiunt philoſophi eſt agens naturale, ap
proximatum ſine ullo impedimento, patienti &
ſuſcipienti optime diſpoſito ut ſequatur actio ē
neceſſe. Et in angelis eſt eſſentia, eſt & intellec-
tus mentalis prolis ueri certiq; parentes Quoꝝ
unus obiectum v; patris nomen (ſolum namq;
agit) Alter matris (Agit nempe & patitur) (ſi
idem ſit intellectus ꝓducens & ſuſcipiens ut ple
riq; putant) nomina ſortiuntur Quem itaq; u
terq; parentu; adſit, Et certo caſtiſſimis ample
xibus ſemper coniuncti ſint, Neq; ſterilis ull9
ſit, abſunt namq; prępedimenta uniuerſa. Cur
negabis tam delicatę prolis generationem quę ſi
nu foecundiſſimę matris & excipiatur & confo
ueatur? MLASCOGNIVS Forſan res ne-
quit niſi ſpecie media mouere intellectum. BE.
Omnes aiunt ſpeciem uirtute obiecti relucentis
in ea, gignere cognitionem: Si itaq; obiectu; ut
in ſpecie reſplendet ubi ſibi eſſe ualde diminutū
& exile producit Cur non magis ipſum obiectū
(ſi in ſe ſit preſens & ſecundum eſſe perfectu;)
producet & generabit. Veluti enim media ſpe-
cie cauſat, ita ſi eque adſit & nobiliori modo ſe
ipſo cauſabit. MARTINVSSIVS. Si obiec-
tum potior ſit cauſa ſpecie: Ergo materialis ſub
ſtantia poterit abſq; ſpecie cognitionem cauſarē
cuius contrarium experimento aſſiduo uidemus
BE. Illa conſequentia recte negari poſſet: Neq;
enim ſimiliter ſubſtantia in materialis atq; mate
rialis ſunt intelligibiles: Materialis quippe po-
tentia remota cognoſcibiles. In materialis actu
ſiue potentia propinqua, a mente non alligata
ſenſibus perceptibilis, cuius gratia ut diximus
a nobis nunc agnoſci non poteſt anima noſtra,
quia mens a ſenſu pendet. Tamen alias declara
bitur Angelos atq; animam noſtram, qum ī in
telligendo a ſenſibus non dependebit poſſe etiā
cum rebus materialibus abſq; ſpecie cauſare in ſe
cognitione;. Neq; materies obſtabit: Nam phā
taſma ſecundum non nullos cauſat actum quo
intelligimus, quom tamen ſit accidens corpore
um & materiale: Q; ſi non cauſet actum intel-
ligendi, Cauſat tamen ſpeciem in ipſo intellec-
tu uel ſalte; comproducit, una cum agente in-
tellectu. VOLTIVS. Poſſet nec ne Angelus
ſuam eſſentiam per ſpeciem agnoſcerē? BE. Poſ
ſet certo, Sed talis notitia eſſet abſtractiua. RE
STIVS. Quid notitia abſtractiua? BE. Quę
opponitur intuitiuę. Intuitiuam aute; philoſo-
phi notitiā uocant, qum aliud in ſeipſo cogno-
ſcitur, non ſolum quo ad ea que ſibi per ſe & ne
ceſſario inſunt ſed ad ea quę per accidens & hoc
ſiue res in ſeipſa talis uideatur, ſiue ut theologi
addunt in aliquo ipſam eminentius continente
Veluti quecunq; in diuina eſſentia uidentur, ſo
lum intuitiue cognoſcūtur. In ea uero teſte Di-
onyſio & omnibus theologis relucet omnis cre
atura & habet ex ſe increatum. Quod enim fac-
tum eſt, omne in ipſo uerbo uita erat ſine initio
Notitiam autem abſtractiuam dicūt quę eſt rei
per ſpeciem rei inq̄ in ſe prout abſtrahit ab exi
ſtentia & omni accidente. Q; autem angelus ſe
ipſum ita poſſit agnoſcere, hoc eſt per ſpeciem
ſaltem a cognitione derelicta;, qualis eſt ea ſpe
cies qua recordamur eorum quę egimus. Perſua
detur ex eo, quia omnem cognitionem qua; po
teſt unus de alio habere poteſt & idem de ſe ipſo
LVCHEVS. Cogitant igitur ſicut & nos de
ſe ipſis: neq; ſemper ſeipſos intuentur. BENI.
Dicimus id tanq̄ poſſibile, Non aſſerimus ut re

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

ipſa ita contingat: LVCAREVS:
Thomas uidetur idem aſtruere. Dicit enim
Angelum ſe ipſum propria eſſentia / agno
ſcere. BENIGNVS. Sic nimirum ſen
tit Doctor illę q̃uis in ponendi modo ut au
diſtis a nobis diſentiat. Ille enim totam uim
actiuam rei agnitę tribuit putauitq; eo mo/
do intellectum eſſe productiuũ: quo & ignẽ
ratione caloris calefactiuum. Ita ut ueluti
remoto calore ignis nullatenus calefaciet: ſic
& obiecto in ſe: uel in ſui ſimilitudine ab in
tellectu ſeparato / uniuerſis prorſus actiuis
eneruabitur uiribus. Tertio ex cõceſſis opor
tuit ipſum dicere actuȝ intelligendi: eo quia
eſt operatio quam in manentem & agenti in
exiſtentem uocant: non poſſe produci niſi
ab obiecto ipſi potentię coniuncto. Oportet
ergo ut ſit uel ſpecies rei impreſſa intellec
tui / uel eſſentia ſibi unita. Et eo quidem mo
do eſt opus tali coniunctione: ꝙ abſque ea
eiuſcemodi actus produci prorſus nequeat.
Verum nos intellectum productiuum po
nimus. ¶ Neque obiecto totam uirtutem
conferimus. ¶ Actumque intelligendi ic/
circo in manere (quia in altero principio hoc
eſt intellectu maneat) dicimus. ¶ Poſſe quo
que ab obiecto intellectui non unito com/
produci. Superior namque Angelus perfec
tius agnoſcit inferiorem uel non minus per/
fecte / ipſo inferiore / Sed hoc fieri nequit per
creatam ſpeciem / quę longe imperfectior ip
ſa eſſentia. Quare ſuperior ipſum agnoſcet
per ipſiuſmet inferioris eſſentia quę tamen
ſibi unita minime. CABOGVS. Tota
diſſenſio inde oriri uidetur quia ipſe ſolum
obiectum uel ſpeciem eſſe actus intelligendi
cauſam putauit. Reliqua ut doctum uirum
oportebat tanq̃ conſentanea illi conceſſo ad
iunxit. BENIGNVS. Recte iudicaſti.
Circa namque parentes huius mentalis pro
lis uarię opiniones fuere. Quidam enim
totam uim producendi intellectui / Quidam
rei concedebant nos utrique. De quibus hęc
ſufficiant. BABALIVS. Dixiſti Pau
lo ante rem eſſe ueluti patrem / intellectum
uero aſſimilaſti matri: quom tamen intellec
tus uideatur cauſa potior & uniuerſalior.
BENIGNVS. In eo rem ipſam agnitam
patri comparauimus: quia mouet non mota
intellectum autem Matri quia nos niſi ſu
ſcipiamus agere non ualemus: ueluti & Ma
ter ante q̃ recipiat Sperma ſolum paſſiua eſt /
Ea ſuſcepta etiam agere uidetur. An autem
Mater plura conferat proli / non eſt hic lo/
cus diſerendi. In ipſa conceptione plus uir
tutis paternę concurrit: poſtmodum Ma/
tri totum relinquitur / Ipſa fouet. Ipſa nu
trit. Ipſa parit. GOTIVS. Ad ratio/
nes quibus Angelos ſe non poſſe propria
eſſentia mouente agnoſcere iam ipſe reſpon/
dere audebo. Ad primam Nego maiorem
ut nullum ſingulare ſit per ſe intelligibile
aut ratio intelligendi. Ad philoſophum di
cerem ſicuti precoeptorem alias reſpondere
audiui ſenſum ſicut & intellectum eſſe uni
uerſalium. Hoc eſt naturę perceptiuum: ſed
ſenſus nequit naturam percipere niſi ſit hęc
& ſingularis. Intellectus uero poteſt etiam
ipſam naturam abſtractaȝ contemplari Eſt
igitur ſenſus ſingularium quia naturarum
in ſuis ſingularibus exiſtentium. Intellec/
tus autem poteſt ipſas naturas abſtractas a
ſingularibus conſiderare. Thomas autem di
cit ſingularium quę ſunt in rebus corpo/
reis non eſſe intellectum apud nos (hoc eſt)
non intelligi a nobis ſingularia corporea nõ
quidem ratione ſingularitatis ſed ratione ma
terię quę in ipſis eſt indiuiduationis princi/
piuȝ. Quare ſi aliqua ſint ſingularia ſine ma

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

teria ſubſiſtentia prout ſunt Angeli illa nil pro-
hibet eſſe actu intelligibilia hoc eſt eſſe in ulti-
ma ſeu proxima diſpoſitiõe ut intelligi ualeant.
Eſt enim actus primus illius quod patitur ſicut
& illius quod agit. Henricus autem concedit in-
tellectum ſolum eſſe naturę comunis & non ſin-
gularis unq̄ uniuerſale namque eſt obiectum in
tellectus unde Angelus cognoſcit per ſe eſſen-
tiam ſuam & queditatem non hanc eſſentiam ni
ſi ex conſequenti & quaſi per accidens. PRODA
NELLVS. Thomas ex illo innuit primam &
comunem rationem indiuiduationis non eſſe ma
teriam phiſicam ponit enim indiuidua ſine tali
materia. In reb⁹ ergo corporeis materia erit prin
cipium ſine quo non fieret in illis indiuiduatio:
non autem principium abſolute. In hoc tamen
ꝙ materię tribuit non intelligibilitatem nõ pla
cet. Et illa namque ens eſt: Omne autem ens in-
telligibile & ſi exiſtit / actus quidam Sed de hoc
alias deuiat a ueritate maxime Henricus ſolum
uniuerſale conſtituens obiectum ĩtellectus. BE
NIGNVS. Thomas forſan intelligit materiam
non eſſe per ſe intelligibilem ea ratione qua po-
tentia non ea ratione qua ens & actus. Sed mi-
tantur iſta hic. GOTIVS. Ad ſecundam ratio
nem dicendum eſt animam actu primo & cogno
ſcere & amare ſe ipſam unde dum a ſanctis poni-
tur imago Trinitatis ponitur in ea memoria hoc
eſt actus primus perfectus. Eſt enim ipſa ſuo in
tellectui ſumme preſens & ita continet uirtute ſui
met intellectionem / Similiter & uolutionem eſt
enim ibi uoluntas atque intellectio ſaltem uirtu
te ſine qua nil uelle poteſt uoluntas: quia nõ fer
tur niſi in precognitum. Tota igitur ratio Tri-
nitatis eſt in anima reſpectu ſui ipſius in memo-
ria ſeu in actu primo. Ibi enim eſt reuera actus
primus & intelligendi & uolendi ſe ipſam: ſed nõ
eſt intelligẽtia neque amor a tali actu primo pro
ueniens. Cur autem actus ſecundi ſint impediti
declaratum eſt a precoeptore / Sunt ergo impedi
menta in anima quę non ſunt in Angelo: pote-
rit igitur ille ſe propria eſſentia cognoſcere / Ad

philoſophum autem dicunt quidam illa ſenten-
tiam intellectus nihil eſt eorum quę ſunt ante in
telligere ſic accipiundam. Intellectus nequit ſe
ĩtelligere anteq̄ alia ĩtellexerit. Quę oratio quoꝫ
ex logica ſit modalis dicitur poſſe accipi in ſenſu
compoſito atque diuiſo ueluti & illa / Hoc nunc
primo eſt in mortale & ſenſus compoſitus ita for
metur non eſt poſſibile intellectum a ſe intelligi
ante intelligere aliorum / Et hic ſenſus ſecun-
dum philoſophum uerus eſt quia ibi illa prepo
ſitio ante cum ſuo caſu quem regit ęquiualet uni
aduerbio determinanti uerbum. Ita ut totuꝫ hoc
ante intelligere aliorum ſit quędam determina-
tio illius uerbi infinitiui modi uidelicet intelligi
Ideo dicitur conſtrui cum infinitiuo illo ſignifi-
cante terminum potentię. Illud enim uerbum in
telligi eſt terminus poſſibilitatis. Quod enim eſt
poſſibile: intelligi inq̄. Senſus autem diuiſus for
metur eo modo ante intelligere aliorum non po
teſt intellectus intelligere ſe / Et hic eſt falſa:
quia eſt ſenſus in conſpectu aliorum uel coram
aliis intelligi non poteſt. Immn dum alia con-
templatur reflectendo ſe cognoſcit. Hęc uariatio
eſt ſimilis illi hoc nunc primo eſt ĩmortale. Si
enim demonſtres Adam in ſtatu innocentię fal-
ſuꝫ erit. Hęc tamen ſententia philoſophi alium
ſenſum potius habere uidetur ut intellectus nil
ſit prorſus rerum intelligibilium anteq̄ eas intel
ligat ſaltem actu primo per ſpeciei ſuſceptioneꝫ.
Non enim oportet ipſum ex omnibus componi
ad hoc ut omnia intelligat ueluti priſci illi uatici
nabantur philoſophi dicentes animam noſtram
igni / ignem / aera / aere / aquam aqua Terra ue
ro terram intelligere. Verum quia non nulli ex
illis uerbis philoſophi cocludebant intellectum
nullam rem eſſe actu anteq̄ intelligat ſicut neqꝫ
materia dicitur actu anteq̄ formam recipiat / Ic-
circo potius ad priorem ſenſum q̄ hunc ſunt illa
uerba retrahenda: Et qui ea illo modo intelli-
gunt nõ errãt / Mens tamẽ philoſophi ẽ ibi oſtẽ
dere ĩtellectũ eſſe ĩ mixtũ illis quę ĩtelligit linea
recta / & quę ſint alia ab eo: uñ Comẽ. co. v. ait

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

Diffinitio intellectus materialis eſt ꝙ eſt in po/
tentia omnis intentio formarum materialium &
non eſt in actu aliquod entium anteq̃ intelligat
ipſum. Et philoſophus poſt illa uerba ſtatim
ſubdit unde neque miſceri rationabile eſt ipſum
corpori ſiue igitur dixeris intellectum non poſſe
intelligi a ſe anteq̃ intelligat alia ſiue intellectuꝫ
nihil inſe continere formaliter eorũ que ſit intel/
lecturus anteq̃ ipſorum ſpecies ſuſcipiat. Vterqꝫ
ſenſus uerus eſt: ſed alter uidetur magis cõſonus
teſtui: prior tamen argumento ſatiſfacit euiden/
tius: poſterior uidet̃ ęquiualere illi dicto cogno/
ſcentem oportet denudari a rebus cognitis ſuper
quo tertia ratio procedebat / Ad tertiam ergo ra
tionem dico / Si uerba philoſophi eo modo acci
perentur ut ſonant ſequeretur intellectum nihil
eſſe. Si enim intellectus ſit perceptiuus omnis en
tis / Et oporteat cũ omni entitate ſpoliari ad hoc
ut omnia percipiat. Igit̃ ipſe nihil eſſet. Aut cer
to dicere oportet intellectum non poſſe ſeipſum
intelligere quom non ſit ſeipſo exutus / Quorum
utrumqꝫ falſum eſt: Mens igitur philoſophi nõ
eſt alia niſi oſtendere intellectum rebus intelligi
bilibus aliis a ſe eſſe ĩmixtum contra illos ꝗ dice
bant eum ex omnibus compoſitum cognoſcibili
bus uel ex principiis omnium puta quatuor ele/
mentis Ariſtoteles econtra ipſum eſſe exutũ om/
ni cognoſcibili. Quo omni: Illo inq̃: quo ip̃i eũ
dicebant eſſe compoſitum. Illi uero non dixerãt
intellectum ex ſe ipſo eſſe compoſituꝫ. Ergo nec
ille ipſum ſeipſo ſpoliari oportere cenſuit. Dein/
de antiqui iccirco ex uniuerſis intellectum cõſta
re cognoſcibilibus arbitrati ſunt quia credebant
ad cognitionem eſſe opus coniunctione cogniti
cũ cognoſcẽte neqꝫ difficultas eis erat quo pacto
ſe ipſum intelligeret quom ſibi ſit cõiunctiſſimus
ſed quo pacto alia perciperet quę ab eo ſe iuncta
Et reſpondebant nihil eſt ab eo ſe iunctum / ſed
eſt ex omnibus conſtitutus: philoſophus ĩprobã
do id / conceſſit cognitum coniungi cognoſcenti
non quidem ſemper ſecundum eſſe propriuꝫ: ſed
ut plurimum ſecundum ſimilitudinum ĩpreſſio/
nem / Iccirco ante illam nihil ipſum habere illa/
rum rerum aſſerit / Habita uero tali impreſſione
eſſe coniunctum ipſis rebus: & eas ĩtelligere poſſe
declarat / Neqꝫ in hoc reddidit ĩtellectum ſenſui
ſimilem immo potius diſſimilem. Senſus nanque
determinatum organũ in corpore habet: ꝑ quod
ſuſcipit ipſum ſenſibile nõ quidem in natura pro
pria. Sed in ſpecie quę ſatis tenuior & immateria
lior illa re cuius ſpecies dicitur fuiſſet. Et quia
expertus fuerat ꝙ ſenſibile ſupra organum col/
locatum a ſenſu percipi non poſſe / Iccirco exiſti
mauit omne corpus ſuſceptiuum illius formę te
nuis / quę uulgo ſpecies dicitur / non eſſe ſuſce/
ptiuum illius rei conuenit ſeu ut plurimum quę
illam ſpeciem tranſfundat (dixi autem ut pluri/
mum propter organuꝫ ſenſus tactus quod opor
tet eſſe mixtum ex .iiii. qualitatibus primis qua
rum tamen etiam ſpecies recipit) Iccirco neque
percipit niſi uehementius mouentia. Aut ergo
carent illa forma cuius ſpeciem ſuſcipiunt. Aut
certo remiſſius eam habent / Organum igitur ſen
ſus oportet exui uel a toto uel a tanto illius rei
cuius ſenſus perceptius eſt / Similiter & omne ſu
ſcipiens ſpeciem ut corpus diaphanum ſeu perſpi
cuum aut tranſparens ueluti aer ſi non ſit ultima
ſuperficie terminatum ueluti uitrum caret illa
re ſaltem ingradu perfecto cuius ſimilitudinis
eſt ſuſceptiuum. Quod ergo recipit colorem / ter
minatum ſuperficie eſt quod uero ſpeciem colo/
ris perſpicuum & tranſparens eſt. Ex eo igitur
quia organa ſenſuum exuta eſſe rebus ſenſibili/
bus oportet. Et ſicut ſenſus habent determinata
organa ita & obiecta philoſophus concludit in/
tellectum non eſſe potentiam organicam / Eſt
enim receptiuus omnium formarum ſiue ſpecie/
rum : neque oportet eum exui re cuius eſt per/
ceptiuus / Solius enim organicę potentię ea con
ditio eſt & forſan non cuiuiſlbet ut careat illo re
ipſa / cuius eſt perceptiua poterit igitur intellec/
tus & ſe ipſum & eſſentiam ſuam & habitus at/
que actus proprios percipere & agnoſcere. Ad
quartam rationem neganda eſt maior ad phi/
loſophum & ad rationem qua probatur dice/
tur de motu Angelorum ſi preſtolari placet.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

Ad quintam rationem q̃uis quidam concederẽt
illam cognitionem eſſe eandem ſuę eſſentię atq;
intellectui: neq; id eſt proprium Deo faterentur
Illud tamen magiſter ſuperius negauit Et recte
ſi in illa eſſet eadem foret certo una omniu3 intel
ligibilium: Quę quom ſint infinita & illa uide/
retur immenſa: Quod abſurdũ: Dico igitur pl9
conuenire medium cum extremis interdum ut
qum mediu3 participat utroq; extremoru3: qua
le mediu3 non eſt proprie cognitio: quę eſt pro
les rei agnitę & potentię agnoſcentis. Ad ulti/
mam ratione3 dicitur in antiqua tranſlatione eo
modo haberi: ſed in noua illud corrigi, ubi di/
citur angelos agnouiſſe proprias uirtutes: vel ſi
antiqua tranſlatio teneatur angeli ignorant ſua3
uirtutem quia prout a ſapientia Dei infinita ꝓ/
cedit non comprehendunt.

¶ Quo pacto Deus non cognoſci/
tur ab ulla creatura quoue a/
gnoſcitur. Caput Octa
uum. GONDO/
LEVS.

PErſcrutari deinde libet. An ipſi ange/
li natura propria Deum glorioſum di
ſtincte & ſicuti eſt agnoſcere poſſint:
Nos quippe homines per obſcurã Dei
cognitionem poſſidemus. Per ſpeculum quide3
in enigmate: Et ueluti Nicticoraces quedam ſa
tagimus in ſolem illum, & iubar magnu3 ſuſci
per. Qualem igitur cognitionem de ipſo Deo ã
geli habeant ſcire peropto. BENIGNVS.
Quam difficultatem hac in re ſentis. GON/
DOLEVS. Hanc inq̃ quia una ex parte ſicut
Sole inter uiſibilia: Ita Deo inter intelligibilia
nil manifeſtius. Cur, ergo ab omni intellectu ñ
colligato: ſ3 a ſenſibus ſoluto extemplo tam ma
nifeſtiſſimum iubar non uideatur miror. Altera
ex parte Deum inquit Dionyſius eſſe ſupra om
nem ſubſtantiam ab omni cognitione ſegregatũ
Et ſuper omnes cęleſtes mentes incomprehenſi/
bili uirtute collocatum. Similiter Quia beatitu/
dine3 quę in Deo eſt ſupernaturalem omnes om
ni creaturę dicunt: Nemo ergo poterit eum uide
re. Quo pacto itaq; ſummu3 uiſibile penitus ſit
inuiſibile uix capio. BENIGNVS. Omnino
ueris non ab re: Neq; mirum Nam & precipui
Theologi in ea re commouentur & decertant.
Verum uidendu3 primo eſt in quo conueniunt
omnes. Deinde in quo differunt. Conſentiunt ĩ
hoc. Nulla creatura poteſt propria uirtute diui
nam agnoſcere eſſentiam: Intuitiue ſiue facie ad
faciem: Sic enim propriis uiribus beari poſſent.
¶ Neque uita ęterna eſſet ex gratia: ¶ Et diui
na eſſentia eſſet obiectum naturale mẽtis createę.
¶ Atque extra ſe aliq̃d natura produceret Quę
Theologis omnibus preabſurda. Eſt namque
diuina illa natura omnibus creaturis obiectum
uoluntarium: ita ut ſi uelit uideatur. ſi nolit, mi
nime. Coueniunt & in eo. Nulla uirtute creata,
diuina poteſt comprehendi natura: etia3 ſi facie
ad faciem uideretur. Apprehendi quidem intel
lectu & mente poteſt: Comprehendi nequaquã
Eſt enim ueluti infinitus quidam Mons qui &
ſi tangi poſſit, completi tamen nou ualet.
GONDOLEVS. Quom Deus ſit prorſus in
diuidu9: Immo unica (ut opinari libet) entitas
Si ergo uidetur, totus uidebitur, nilque reſta/
bit uidendum. Cur ergo non comprehenditur:
quod undique patet: quod totum cernitur? BE
NIGNVS. Recte miraris: Sed huic tuę admi
rationi trifariam fieri poſſet ſatis: Vno quidem
modo: Quia in illa eſſentia reſplendẽt uniuerſę
creaturę quę multitudine infinitę, & a uirtute
creata haud permeabiles: Creatus namque intel
lectus nequit diſtincte cognoſcere infinita. Se/
cundo modo: Quia ille dicitur comprehendere
qui excedit omnis intelligentes: a nemineque ex
ceditur: & limpidius inſpicit: Et ſi namque Mi
chael cunctas diuinę naturę cerneret perfectio/
nes: cunctaque in ipſa relucentia uideret, ita ut
nemo plura intueri ualeret, ob id tamen non cõ
prehenderet: quia infinitus intellectus illa eadẽ
clarius intueretur. Tertio modo Quia & ſi uidẽ
tes Deum rem immenſam uideant, non tamen
uiderent illius rei infinitatem. Et ita non com/
prehenderent. GONDOLEVS.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

Hec mihi moleſtior ceteris: Quomodo enim uidebitur Deus immenſus non uiſa ipſius immenſitate? ¶ Quo pacto res unica partiʒ uideri partim non uideri poterit? ¶ Quo pacto uoluntas quietabitur in bono infinito ſi mens non percipit illud tanq̄ bonum infinitum? ¶ Beati quoqʒ, aut nullo modo Deum agnoſcent infinitum aut credent eſſe infinitum per inde atque uiatores. ¶ Et ſi nil ſciunt de ſua immenſitate uiliores nobis ſunt, Si ſolum credunt Ergo fideʒ habebunt ī patria de quibus hic uidetur haberi demonſtratio. ¶ Reliquas duas tollerareʒ: Ex prima tamen ſequi uideretur Deum in ſe comprehendi poſſe: Sed quo ad illa quę relucent comprehendi non poſſe: Et ꝙ aſpicientes infinitatē ipſius non comprehendunt, aſpiciētes uero ad multitudinem creaturarum infinitam comprehenderent: & tamen non iccirco Deus eſt īmenſus, quia continet immenſa. Sed potius econtra iccirco in numera continet, quia ipſe immenſus Secunda mihi placet prę aliis. Ex illa tamen ſequitur non ſolum Deum, ſed nullam creaturaʒ a creata mente comprehendi poſſe: Solus enim Deus rem quam intelligit comprehendit, & ita non ſolus Deus incomprehenſibilis? BENIGNVS. Tuo egregio acumine me compellis ut illis modis iungam & quartum: Deus ſolum ſe comprehendit: & a ſe ſolo comprehenditur, quia nullum intelligibile aliud tali intellectui adęquatur: nullusqʒ alius intellectus naturę diuinę ęquiperatur. GONDOLEVS. Is mihi modus ſupra modum placet. Recte itaqʒ ſcriptum eſt Deuʒ nemo uidit unq̄ natura uidelicet propria & comprehendendo, Et nemo nouit filium niſi pater: neque patrem quis nouit niſi filius aut ęqualis filio. BENIGNVS. Hucuſqʒ conueniunt Theologi. Aiunt namqʒ uniuerſi Deum natura uideri non poſſe ab ulla creatura neque comprehendi: Sed cur ab angelis non uideretur tanta claritas nulla forſan ratio eſt niſi quia nō placet illi, qui cōdidit etiā ipſos angłos

¶ Recte opinari contra multos angelos omnes a principio Deum agnouiſſe diſtincte per ſpeciem concreatam: & ſoluuntur rationes cōtrarię. Caput. Nonum. PRODANELLVS.

Accepi nullam creaturam poſſe natura uidere gloriam magni Dei. An itaque notitia abſtractiua & per ſpeciem ipſū angeli agnoſcant diſtincte, poſſet inueſtigari. BABALIVS. Quibuſdam uidetur ſpeciē diuinę naturę fieri non poſſe: ¶ Nulla enim ſimilitudo, nullumqʒ exemplar ipſius creari poteſt, Nempe aut ſibi adęquaretur, & ita aliquid Deo ęquale foret, aut non adęquaretur, & ita non eſſet exemplar diſtincte repreſentans. Deinde infinite rei infinitum exemplar fieret: hoc autem repugnat creaturę. PRODANELLVS. Rationes illę facile ſoluuntur. Adęquabitur namqʒ exemplar in ratione exemplaris non in rei natura, ueluti & lapidea Cęſaris. Imago diſtincte preſentabit Ceſarem: q̈uis in eſſe longe diſtet ab illo: Repreſentabitqʒ non quidem quantum a diuino intellectu noſcibilis eſt: Sed ſolum quantum a Creato. Neque incongruum uidetur finito repreſentari infinitum ſicuti nec paruulo maximum. ¶ Nonne actus uidendi eſt imago eius quod uidetur? Et quis negabit uiſionem finitam in beatis eſſe illius eſſentię quę infinita? Nobis igitur nullum inconueniens uidetur ſi ſpecis ſiue Idea ſiue Exemplar diuinę naturę alicui cōcrearetur. ¶ Paulus certo uas electiſſimum optimi Dei in raptu illo Aurelio perhibente uidit diuinam maieſtateʒ: Nec tamen tantę uiſionis etiam poſt quartumdecimum annum oblitus fuit. Et ſi forſan illa ſimilitudo memoratiua ſit alterius rationis ab illa q̄ cognitionis cauſatiua. Namque in ſenſu etiam ſubiecto differunt: Illa enim qua cognoſcimus in uirtute imaginatiua ſiue quamuis alia qua apprehēdimus. Altera Immemoratiua exiſtit. Recordabatur certo Paulus: illius uiſionis, ratione alicuius ſpeciei derelictę. Conſentaneum profecto rationi eſt illos cęleſtes ſpiritus tali uiuere a principio creationis fuiſſe donatos: quo ſuum atque omnium conditorem propria ſub ratione agnoſcerent: Ipſumqʒ ſi uellent ſumme amarent, & in gratiarum actiones prorumperent.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

Quicquid enim creato intellectui:decorum aut
prçſtans ſine repugnantia conuenire, poteſt:id
ſummis illis concedendum ſpiritibus tanq̃ pri-
mis.poſt primum.Hoc ſenſiſſe uidetur Augu-
ſtin9 ſuper Geneſim ponens illos Sex dies in co
gnitione angelica: Et cognitionem matutinam
uocans eam quç eſt uerbo, Veſpertinam autem
quç in genere proprio: Et prius fuit Matutina
q̃ Veſpertina q̃uis a Veſpertina iterum rediret
ad Mattutinam unde factum eſt ueſpere & ma-
ne dies unus.Per notitiam itaq; Matutinam ui
detur accepiſſe abſtractiuam cognitionem Dei
perfectam & diſtinctam: Eſt quippe abſtracti-
ua confuſa & diſtincta.Hçc non confuſa ſed di
ſtincta fuit:& qui nouit Deum diſtincte poteſt
diſtincte agnoſcere quecumq; relucent in eo, li
cet per exemplar, & notitia abſtractiua cogno-
ſcat. Ita namq; ſubiecta ſcientiarum q̄ ñ intue-
mur uidēt cōtinere uirtute omnis ꝓprietates ue
luti ſi intuitiue agnoſcerentur. CHROSIVS.
Auguſtinus notitia matutina uidetur intellexiſ
ſe notitiam beatificam que in uiſione uerbi ſiue
diuinç conſiſtit naturç non iſtam quam ponis ī
exemplari.BE.Dicit quçdam quibus ita intelli
gere uidetur: Verum ſi matutina illa cognitio a
perta uiſio fuiſſet ipſius Dei:tunc inter angelorꝶ
creationem & beatitudinem nulla mora incidiſ
ſet. Cuius contrarium paulo poſt oſtendetur.
Loquitur forſan de naturali angelorum beati-
tudine.Naturalis enim angeli beatitudo in Deo
ita noto conſiſtit. GHROSIVS. Qui diuinç
naturç exemplaria negant: quo pacto Doctor
benigne angelos ante beatitudinem Deuȝ agno
uiſſe ponunt? BE. Vident Deum non quidem
in eſſentia ſua:neq; aiunt in ſpecie: ſed quaſi in
ſpeculo.Eſt enim eſſentiç angeli impreſſa ima-
go Dei quam inſpiciendo Deuȝ in ipſa inſpicit
quia ipſa natura angelica eſt quoddam ſpeculū
diuinam ſimilitudinem repreſentans.BONDI
VS. Thomas eſt qui loquitur:Memini namq;
prime partis.Differt quoque noſtra cognitio ab
illa.Noſtra enim eſt prout relucet diuina maie-
ſtas in ſingulis creaturis: Angelica uero prout
relucet in ipſiſmet angelis; Vtraque tamen ſe-
cundum ipſum ſpecularis appellari poteſt.RE
STIVS. Prius dixerat eam aſſimilari illi co-
gnitioni qua uidetur res per ſpeciem ab ea acce
ptam.Paulo poſt addidit ꝙ magis ſe tenet cum
ſpeculari utriq; ergo aſſimilatur:Sed magis ſpe-
culari. CHROSIVS. Non eſt congruum
ut Angelicus de Angelis non angelicç loqua-
tur. CERVINVS. Si ſubtilis non ſubtili
ter (ut ipſi quandoq; dicunt) loqui poteſt:& ā
gelicus non angelice:Hec ioco.Sed ad rem.
BENIGNVS. Si ſpecies diuinç naturç abi-
gatur ab illorum intellectu uel quia fieri nequit
uel quia Deus non concreauerit: adhuc tamen
angeli longe clarius longeq; limpidius Deum a
gnouiſſent ſub ratione:infiniti entis & ſūmi bo
ni atque ueriſſimi & omnium cauſç.q̃ homo q-
uis etiam in puris naturalibus (a moto peccato)
exiſtens.Prçcellit namq; Angelicus intellectus
humanum preſertim dum hac mortali aura po
titur ueluti lunam ſol: & ſtellç firmamentum.
Sic & angeli angelos, ut ſtella ſtellam in clarita
te prçcellunt.Quod quidem ratione eorum na-
ture dicimus, Aut etiam gratia diuinç ordina-
tionis & meritorum precedentium.Nobilior au
tem effectus, clarius, agnitus, in clariorem co-
gnitionem cauſe conducit.Vide autem quo di-
ſtat naturalis cognitio abſq; ſpecie, Angelorū
quam de ipſo Deo habent a noſtra cognitione,
eo inq̃ diſtat creaturarum cognitio noſtra & ip
ſorum. Hçc angelorum de Deo cognitio quam
Thomas ponit, neque Scotus improbat ſi recte
intelligatur eſt uere naturalis.Illa per exemplar
concreatum partim naturalis, quia concreata,
partim ſuper naturç uires:quia non propriis ui
ribus acquiri ualet.

¶ Diſputatur an ſingulis ſimilitu
dinibus ſingula cognoſcant
angeli & ponitur opi
nio Henrici Gā
dauenſis.
Cap.
.X.

SORGIVS.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

QVęri etiaʒ ſolet An ipſi angeli cuncta
creata ſuis ꝓpriis & ſingulis agnoſcā̄t
ſimilitudinibus utq̄ inquiſitio clarior
euadat Quid ſint hę ſimilitudines pri⁹
aperiendum eſſet. BENI. Quęrunt ſapientes q̄
pacto notitia rerum generetur ī animalibus. Iū
gitur enim cognitum cognoſcenti: neq̄ tamē ſe
cundum ſubſtantiam iunguntur. Non eſt quip
pe lapis aut roſa in anima: neq̄ anima tranſit in
illa ut eis copuletur. Cognitio tamen fit per aſſi-
milationem: Aſſimilatur namq̄ cognito cogno
ſcens: nihil uero agnoſcente tranſit in reʒ cogni
tam. Oportet ergo ut a cognito ad cognoſcentē
ſimilitudo tranſfundatur. Quod quidem in his
quę uiſu percipiuntur liquido conſtat. Vidiſti
ſępe numero in baſilicarum atq̄ ędium pauimē
tis rubeum & uiridem colorē, a uitreis feneſtris
eiuſmodi colore ornatis, ſolis tranſitu deriuatū
non quidem ut ſol tranſiens ſit deriuationis ad
ęquata cauſa, ſed ita forſan ſpecierum uiſionis.
Sic ſic nimirum omnis color, atq̄ quicquid lu-
cet, producit in medio ſuam ſimilitudinem quā
ſpeciem ſiue formam ſiue exemplar appellant.
Hę deniq̄ ſimilitudines concatenatim admodū
pyramidis multiplicatę, deueniunt ad pupillaʒ
(ita ut conus pyramidis pupillā contingat, ba-
ſis uero ſit in ipſa re quę uidetur) tandem in me
dia fronte (ut multis placet) ubi duo ſe interſe-
cant nerui fit (ex tali & ſpecie & ipſa potentia q̄
uiſus dicitur) uiſio, ſiue actus uidendi. SOR-
GIVS. An una ſpecies aliam cauſet uel omnes
a re ipſa ordine quodam cauſentur non declara
ſti. BENIGNVS. Si tāta uirtus obiecti fuerit
ipſa uniuerſas producit ſpecies non quideʒ unā
per aliam, ſed unam poſt aliam, Ita ut prius na
tura ſibi propinquiorem poſterius remotiorem
cauſet. Si quoq̄ uirtus obiecti eo uſq̄ non attin
gat, neq̄ in producendo pręueniat, poterit ſpe
cies gigni etiam a ſpecie. SORGIVS. Plato ui-
ſionem putauit fieri extramittendo. Ex oculis e
nim egreditur uirtus & obiecta ipſa contingit:
Et ita uiſio gignitur. BE. Viſio eſt in uidente n̄
in re uiſa: obiectum ergo non in ſe ſed in uiden
te imprimit uiſionem media ſpecie ad ipſum trā
ſfuſa. Cuius ſignum eſt: quia uidente ī tenebris
exiſtente & obiecto illuſtrato uideri poterit: eo
quia obiectum illuſtratuʒ tranſfundit de ſe ima
gines etiam per tenebroſa: Ipſum autem ſi in te-
nebris ſit & oculus in lumine non fiet uiſio quia
uirtus de tenebris, uiſionis cauſatiua, emergere
nequit. Aut ergo & uidens & uiſum in lumine,
aut uiſum ſolum oportet eſſe ad hoc ut uiſio gi-
gnatur: Si utrumq̄ ſine lumine ſit uel obiectum
ſolum, uiſio prorſus gigni non poterit. Ob re-
uerentiam tamen Platonis dici poſſet ab oculis
quoq̄ uirtutem quandaʒ tranſfundi ad obiecta
ſed nō ea uirtus ſpecies ē aut forma uiſionis cau
ſatiua. Egrediuntur certo ex oculis ſiue ſpiritus
ſiue uapores, quidam qui in menſtruo fluentib⁹
ſpecula clara maculis tingunt. Suntq̄ malefici
quorundam oculi (ut aiunt) atq̄ faſcinatores.
Sed mittantur hęc. Hę igitur ſimilitudines ſiue
imagines rerum: ad cognoſcentem tranſmiſiſſe,
dum in ſenſu ſunt ſenſibiles, dum in intellectu
intelligibiles ſiue ītellectuales dici ſolent. Et pu
to hic eſſe errorem: Non enim ſunt dicende ſpe-
cies ſenſibiles, aut intelligibiles, ſed potius ſen
ſibilis in caſu genitiuo aut ſenſibilium ſimiliter
intelligibilis ſeu rerum intelligibilium. Sine his
neq̄ ſenſu neq̄ intellectu quicq̄ percipere poſſu
mus. Has autem in ſenſu, ſola obiecta uel ſpeci
es alia, in intellectu uero fantaſma cum agente
intellectu conficiunt. Et eo modo hę formę in-
ter ſeſe drn̄t, quo & res ipſę a quibus progrediū
tur. Plato aūt cenſuit eas aīs noſtris concreatas.
Quarē nr̄m ſcire reminiſci quoddā credidit. Quę
opinio neceſſaria ſuis prīcipiis erat: Quęris itaq̄
an D:⁹ opifex ſūmus, āgelicos intellect⁹ puros
& nudos (ueluti pipathetica īmo & xp̄iana opi
nione nr̄os) creauerit: An ploenos formaruʒ &
exēplarioꝶ quibus cūcta creata noſſere poſſent.
Et an potuerit eos nudos creare. Hęc te inq̄rere
puto. SOR. Id certo inq̄ro. Et ī ea re opinionē
Henrici iā accepi Qui unico habitu īfuſo cūcta
poſſe creata ītelligi arbitratus eſt. Sed rōnes ipſi
us neq̄ bene capio: neq̄ ſoluere ſcio. Inducit pri
mo ꝑ ſe Tria ſunt inquiens in anima & a ſimili
in angelo potētia, paſſio & hit⁹: Sed ratio ītelli
gēdi angelis nō eſt potētia neq̄ paſſio. Igit̄ hit⁹

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

¶ Secundo Non eſt conueñiens angelum eſſe nu
dum. quod eſſet alium / ſi ex ſeſe ueluti nos per/
frequentes actus generaretur habitus in ipſo O
portet ergo ut ipſis concreetur. Tertio. Tũc ho
mo perfectiſſime agnoſcit qum ex habitu nouit
Igitur habitus ponendus eſt in angelis / Conſe/
quentia hęc probatur Dionyſii dicto Suppre/
mum inferioris iungitur infimo ſuperioris ut u
bi deſinit homo: ibi angelus ĩcipiat. Quarto ha
bit9 abſq3 ſpecie ſufficit: Species ſine habitu ad
perfectam cognitionem de re habenda3 non ſuf
ficit. Relinquatur ergo tanq̃ ſuperflua hęc. Po/
natur in angelo habitus. Quinto uoluntas non
eget ſpecieru3 pluralitate ad hoc ut uelit hoc aut
illud: Igitur neq3 intellectus perfectus Qualis ē
angelicus. BENIGNVS. Prima ratio probat
ſolũ habitum eſſe rationem intelligendi ex his q̃
ſunt in anima. ¶ Secunda oſtendit illam opor/
tere concreari / Tertia dicit eſſe ponẽdum neceſ
ſario. Reliquę due ſpecies ab angelis excludũt:
Ac ſi argueret aut ſpecie cognoſcunt angeli aut
habitu. Sed non ſpecie. Igitur habitu. Quãuis
ultima etiam oſtendat non indigere illum intel
lectum pluribus habitibus ob ſui perfectionem
Sic rationes ipſius procedunt. SOR. Viin ratio
num delibaui: ut etiam eas ſolueres & opinione3
ut iam coepiſti improbares cuperem.

¶ Henrici opinio improbatur & ipſius rationi
bus reſpondet. Cap. xi. BENIGNVS.

TRia ſunt ĩ anima ſub intellige quę ma
nent potentia quę animę eadem: habi
tus qui pene in delebilis & paſſio hoc ē
ſpecies quę etiam incorruptibilis. Vn
de & in principio periher. nomine paſſionis cõ/
ceptus & ſpecies intelligendum innuit Quando
ait Ea quę in uoce / ſunt notę earum paſſionum
quę in mente. Plura tamẽ illis ſunt in anima trã
ſeuntia ut actus & diſpoſitio (q̃uis nos in predi
camentis noſtris eam operatione & actum poſu
erimus) Paſſio quoq3 conſequens actum ut uo/
luptas & dolor non diu manent. Negatur ergo
q3 paſſio hoc eſt ſpecies non ſit ratio intelligẽdi
Enim uero philoſophus ſibi nomine paſſionis
non accipit ſpeciem: quia ſubnectit. Affect9 au
tem ſeu paſſiones uoco cupiditatem / iram / me/
tum / audaciam / deſiderium / emulatione / Tria
igitur ſunt in anima operationum humanarum
principia. Aliqui eni3 operantur conſuetudine
& habitu / aliqui paſſione / omnes certo potentia
Species ſolum eſt cauſa intellectionis non aute3
actionum moraliu3 / Iccirco pretermiſſa eſt ibi
a philoſopho. Poteſt etiam dici Habitus nomĩe
ibi denotari duo & ſpeciem ipſam / & exactibus
reiteratis acquiſitam qualitatem: Nam & philo
ſophus primum actum ſciendi ſcientiam & ha/
bitum uocare uidetur. Sicut namq3 habitus ita
& ſpecies mentalis indelebilis / immo & magis.
Ideo notent Scotum auditores ſui. Dicit eni3 ha
bitum eſſe uniuerſale per accidens ipſius ſpeciei
quia predicatur de ſpecie ratione talis indebilita
tis quam importat ſeu cõcernit philoſophus nẽ
pe (ut in predicamentis conſtat) omnem quali
tatem diuturnam & uix delebilem uocat habitũ
Eſto itaq3 habitus talem indelebilitatem impor
tet: quę accidit ſpeciei / & aliis pluribus: predica
bitur utiq3 de ſpecie per accidens. Tunc ad ratio
nem Henrici Concedemus habitum hoc eſt ſpe
ciem eſſe rationem intelligendi. Secundo eius fũ
damento reſpondeo ita. Ad euitandum illud in
conueniens ſat eſt angelum habere ſpecies reru3
omnium impreſſas. Videtur quoq3 in ratione il
la innuere / habitum infuſum eſſe ſimilem hĩtui
acq̃ſito / cuius oppoſitum nos cñdimus. Tertii
argumẽti cõſeqñtia negatur: Neq3 bene ꝓbat̃ Di
onyſii auctoritate. Nẽpe Maximũ inferioris nõ
eſt minimũ ſupioris formaliter / ꝓut v3 in ĩferi
ori reperit̃. Sic namq3 eẽt aliud tale ĩ Deo: q̃le ē
ĩ nobiliſſima creatura. Quod ipſi abhorrent. O
portet q3 ſupremã pfectionem bruti forma ipſa
collocare ĩ hoĩe. Quod dicer̃ nõ licet: Ita. n. dñia
nobiliſſimi bruti eẽt ĩ hoĩe. Sat ergo eſt ut eiuſ/
mõi pfectio ĩferioris ſit eminẽter ĩ ſupiori. Ita
ut gradus ĩtelligẽdi pfectiſſimus ĩferiori ſit infi
mus ſuperiori: nec tñ op3 hũc gradum eo mõ eẽ
in ſuperiori quo eſt in inferiori. Deinde proba/
tio illa non conducit probanti. Nam ſecundu3
ipſum angeli neq3 ſe neq3 alia / natura propria /
per eſſentiam agnoſcunt / ſed ille habitus eſt eis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

ratio cognoſcendi omnia. Quare ſupremū nobis
erit ſupremum (nō autem infimum) etiam illis
Sor. Viciſti certe & aperte improbaſti. BENI.
Quarta ipſius ratio pręmittit falſum ut habitus
ille ſine ſpecie ad perfecte cognoſcendū ſufficiat
Habitus enim ex illis generatur actionibus quas
ſpecies comproducit: Quas deinde etiam ſi ipſe
comproducat: minus tamen principalem. Aut
ergo ſola ſpecies cum intellectu ſufficiet, Aut ha
bitus ut agens minus principale requiretur. Ad
quintuꝫ negetur ſibi ſimilitudo Appetitus nāqꝫ
ſequens cognitionem, non habet opus alia pre-
ſentia rei ab illa quę cognoſcentis. Appetimus
enim ſolum cognita. Et res ut cognita eſt: ſum-
me Appetiui preſens. Mouebit ergo, nec opus
erit ulteriori approximatione. Neque uerum eſt
ut una ſpecie cognitionem cauſante uoluntas poſ
ſit ferri in uniuerſa, ut ratio ſua pretendere uide
tur. Immo uarie cupit uoluntas ſicut uarie no-
uit intellectus potentię igit̃ (quę norunt) uarias
habent ſpecies & uarias cognoſcendi rationes.

¶ Quinta ipſius ratio duo includere uidet̃. Nā
inuit ꝙ ſicut uoluntas abſque ſpecie quam reci-
piat poteſt ferri in omnibus nec tamen ob id ca-
ret habitu, Immo poteſt habitu freta eſſe & nō
ſpecie, Sic & Angelicus intellectus. Innuit quo
que una ratione moueri uoluntatem ad omnia.
Quorum poſterius manifeſte falſuꝫ, prius illud
peccat in eo, quia ſimilem potentiam arguit rei
cognitiuam potentiam, qualem & ad appetiuam
Aduertant ad id qui Scoticę incumbunt doctri-
nę. ZAMAGNIVS. Solutiones rationū illa-
rum ſatis patent benigne doctor. Et opinionem
illam iam improbaſti. Solum cuperem ſcire An
ipſi Angeli habeant uel habere poſſint habitus
acquiſitos prout diſtinguunt̃ a ſpeciebus. BE-
NI. Si ipſi ſint ſumme adintelligendum diſpoſi
ti & ſine ulla difficultate intelligant fruſtra po-
nent̃ in ipſis tales habitus ſicut ponere habitum
in re graui quo facilius deſcendat uel leui quo fa
cilius aſcendat ſuperuacaneum eſſet. Nō eſt ergo
opus habitu his potētiis quę ex ſui natura prom
pte operant̃, neque illis quę nullo modo operari
queunt. Iccirco lapis etiam ſi centies proiiciatur

ſurſum, nūq̄ aſcendere aſſueſcet. Si habitu egent
potentię quę operari quidem poſſunt non tamen
ſine difficultate. Habitus itaque in nobis ꝑfectio
eſt, non quidem abſolute ſed ſupplens in perfec
tionem. Nequire nāque, ſunt labore intelligere
īperfectionis eſt: quę īperfectio ipſo habitu uel
ex parte aufert̃. Vbi ergo potentia perfecta ibi
quid opus habitu. ZAMA. Lumen glorie &
charitas habitus ſunt. ¶ Et in angelis ponunt̃.
Non ergo ab eis habitus amouendi. Sunt quo qꝫ
habitus concauſatiui actuum: & in alio genere
q̄ potentia uel obiectum. Cur igit̃ talis ratio cau
ſandi qua adiuncta exactior erit actus ab illis re
mouebit̃: BENI. Si obiectum & potentia aut al
terum illorum ſupplere poſſet uicem habitus poſ
ſent eo tunc remoueri ab Angelis habitus. Et ex
ea parte qua ſolum faciliorem & promptiorem
reddunt cognoſcentem ab angelis non iniuria: re
mouent̃. Ex eo uero ꝙ ſunt comproductiui & ī
tenſioris operationis cauſatiui reponunt̃. Veruꝫ
non ſunt eam ob rem ponendi, ut ſint rationes
agnoſcendi rerum, & exemplaria quędaꝫ ut ille
opinabat̃. ZAMA. Poterimus ergo in ipſis an
gelicis ſpiritibus & ſpecies ſiue formas rerum &
habitus ſimul ponere. BENI. Vt ita ponat̃ ra-
tione ſufficienti perſuaſimus. ZAMA. Hos ha
bitus aut acquiſiuerunt angeli aut poſſident īfu
ſos declara. BENI. Aſpira ſuperne ſpiritus q̄d
huic Terreno ſpiritui iamiaꝫ excelſa petenti reſ
pondere ualeam: inſpiraſti (ſperoqꝫ & reliqua ī
ſpirabis) ut etiam habitus magnis illis ſpiritibus
dicam concreatos. Si nāque conditor ſuꝑnus eos
perfecto (ſicut & de primo homine ſuo modo le
gimus) condidit, nil pretermiſit quod ad ipſorū
perfectam cognitionem pertinere uideret̃. Infu-
dit ergo angelis omnium rerum formas infudit
& habitus ut formoſi: ut pulchri, ut perfecti a
principio: ab ortuque ſuo exiſterent. Si tamē eos
abſqꝫ habitibus creauiſſet: non ſequitur. Ergo ī
potentia eſſentiali hoc eſt nudi & primo carētes
complete actu creati fuiſſent. Species nāqꝫ cū in-
tellectu Memoriam foecundam & primum con
ſtituit actum. Habitus illis ut coadiutor q̄dam
quo magis egregiū opus reddat iūgit̃. ZAMA

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

Scire uellem quid Thomas: de ſpecierum cõcrea
tionem ſenſerit.

¶ Ponitur opinio Thomę cum quibuſdam ob
iectionibus contra ipſam. Ca.xii. BENI.

COncedit ille philoſophi clariſſimis aſtri
ctus ſententiis quas memoriter omnis
tenebat, Species non dico intelligibiles
ſed intellectuales potius. Vel ſpeciem intelligibi
lis ſcilicet rei. Aut ſpecies intelligibiliũ.ſ.rei. Et
eas angelis concreatas recte aſſerit. Sed addit (ob
quod orta eſt tempeſtas ualida) Angelos quo
natura inferiores eo pluribus ſimilitudinibus,
que ſuperiores eo paucioribus intelligere. Confir
mat id primo Dionyſii. Ac etiam procli in libro
de cauſis Teſtimonio dicenti ſuperiores angelos
ſcientia pollere unius ſaliori. Deinde rationibus.
Que ſunt inquiens priora, oportet primo enti
eſſe propinquiora non ſolum in eſſendo: ſed etiã
in ĩtelligendo. Sed Deus qui eſt ens primum uni
uerſa ĩtelligit unica ratione uidelicet ſuę eſſentię
Tota enim plenitudo diuinę cognitionis cõtinet̃
in uno, uidelicet eſſentia diuina: per quam Deus
omnia cognoſcit. Quare quanto angelus fuerit
ſuperior: tanto per pauciores ſpecies uniuerſita
tem intelligibilium apprehendere poterit. Et po
nit̃ exemplum in nobis. Sunt enim quidam qui
ueritatem inquit capere non poſſunt niſi eis arti
culatim per ſingula enucleetur, & hoc ob debili
tatem ingenii. Alii uero acutioris intellectus ex
paucis comprehendunt multa. Confirmat̃ alibi.
Quanto ſpecies eſt in ſubiecto magis a materia ſe
parato: tanto eſt actualior: & tanto in repreſen
tando uniuerſalior. Patet de ſpecie in ſenſu: fan
taſia: & intellectu fantaſma quippe uniuerſalius
deſignat q̄ ſpecies in ſenſu exteriori. In intellectu
autem ſolum uniuerſale notat: cauſa eſt aiunt q̄a
receptum eſt in recipiente per modum recipien
tis. Sed angeli ſuperiores ſunt magis a materia ſe
parati quare & ſpecies in illis ſuſceptę: erunt ra
tiones plura cognoſcendi. Hęc ſunt beati Tho
mę. BENI. Scotus arguit contra eam, ponens
concluſionem oppoſitam ſic. Nequit ĩueniri una
ratio creata que diſtincte repreſentare poſſit plu
res rerum eſſentias & quiditates: & illam conclu
ſionem probat ex cuius ueritate ĩfert alterius opi
nionis falſitatem. Probat autem eam trifariã pri
mo ſic. Quicquid ponit̃ una ratio cognoſcendi
plurium, opus eſt illi rationi correſpondere unũ
obiectum adęquatum in quo includant̃ omnia
cognoſcibilia per rationem illam. Hoc probatur
nã ſi ratio cognoſcẽdi ſit una pluriũ q̄ poſterior
ē obiecto cognoſcibili, & hȝ ſe ad obiectũ ut mẽ
ſuratũ ad menſuram ſuam quando talis ratio nõ
eſt ens per eſſentiam ſicut eſt eſſentia diuina: quã
to magis ipſum obiectum a quo dependet talis ra
tio erit unum plurimum: pȝ illud & a ſimili. Ic
circo enim diuina eſſentia eſt ratio, plura & infi
nita intelligendi: quia eſt obiectum plura conti
nens & infinita. Ratio ergo una, pręexigit obiec
tum unum. Nunc autem nullum obiectum crea
tum eſt continens omnia uel plurima cognoſcibi
lia ſecundum omnem rationeȝ cognoſcibilitatis (
Hoc addit̃ quia & ſi ens contineat omnia ratione
entitatis & animal cunctas ſuas ſpecies in eo quo
ſunt animalia, non tamen ſecundum omnem ra
tionem qua illa ſunt intelligibilia: non enim ens
aut animal continet homineȝ prout diſcipline ca
pax aut riſilis eſt) Quare nulla etiam ratio erit
una omnium uel plurimorum cognoſcendoruȝ.
Secundo probat concluſionem illam eo modo
cuicũqȝ rationi cognoſcendi opȝ correſpondere
actum adęquatum quo id cuius illa eſt ratio co
gnoſcatur & ſi una eſt plurium ratio cognoſcen
di in aliquo, in illo dȝ eſſe & unus actus illa plu
ra intelligendi probat̃. Quia memoria perfecta (
quę in re noſtra nil aliud eſt q̄ intellectus cum
ſpecie illa tam ampla) poteſt habere intelligentiã
ſibi ęqualem. Sicut memoria infinita Dei patris
producit notitiam infinitam: Verbum.ſ. ſuum
ęternum. Si ergo una eſſet ratio cognoſcendi mul
ta, unus etiam poſſet eſſe actus i[n]telligendi illa:
Conſequens eſt falſum ergo & id ex quo ſequit̃.
Nunq̄ enim falſum infert̃ recte ex uero: Quod
quidem eſſe falſum, maxime conſtat apud eos.
Et conſequentia probata eſt per rationem memo
rię & intelligentię. Tertio ſic; Quicũqȝ ſine con

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

tradictione pōt actu uel habitu cognoſcere unū
ſine reliquo, puta G. ſine K. aut A. ſine B. ille n̄
opus ut intelligat per unam rationem G. & K. ſi
ue A. & B. Hęc patet quia poſſe illa ſeorſum ha
bitu ſiue primo actu cognoſcere, Et neceſſario ſi
mul primo actu cognoſcere, infert ea oportere
ſimul & non ſimul agnoſcere ubi eſt expreſſa cō
tradictio. Si omnis intellectus creatus poteſt no
ſcere unam rem alia non agnita, & habere actu
primo cognitionem G. ſine K. & A. ſine B. Hoc
aſſumptum patet. Nam quēadmodum non con-
tradicit angelum nil etiam primo actu ſiue ha-
bitu cognoſcere, ita & unum ſine altero ut co-
gnoſcat contradicit minime. Qui eniꝫ poteſt om
ni cognitione carere poteſt & aliqua carere, alia
non carendo. Neqꝫ res cognoſcibiles ſunt ī ratio
ne cognoſcendi colligate ut dicamus Triangulū
cognoſci non poſſe ſine hyacinto, aut Roſam ſi-
ne lapide & ligno? Nos quippe unum illorum
abſqꝫ alio & habitu & actu nouimus neque ergo
intelligenti, neqꝫ rebus agnitis ſic ſeorſum intel
ligi aut cognoſci repugnat. ¶ Confirmatur aut
enim poteſt ſibi infundi cognitio unius abſqꝫ co
gnitione alterius. Et habere quod intendimus.
Aut non poteſt & ſic neque Deus ipſe cognitio-
nem Roſę abſque cognitione lapidis infundere
ualeret quod nefas eſt homini chriſtiano cogita-
re. Hęc ex mente Scoti. Aduertant auditores per
hęc enim agnoſcent ea quę obſcure ipſe poſuit.
CHROSIVS. Prima ſuarum rationum propo
ſitionem falſam uidetur poſuiſſe forma nāque ſo
lis eſt unica ratio producendi diſſimillimas, ual
deque inter ſe ſe res diuerſas neque tamen habet
unum obiectum adęquatum in quo contineant̄
omnia a tali forma producibilia. Secunda etiam
ratio peccare uidetur quia eadem forma ſolis nō
oportet ut habeat unum actum ſibi adęquatum
ſed plures. Simile non oportebit unam rationem
cognoſcendi habere unum obiectum primum ſi
cut preſupponit ratio ſecunda neque unū actum
adęquatum. BENI. Negatur ab illo talis ſimili
tudo. Forma enim ſolis eſt uis illimitata ad plu-
res effectus & ipſorum eſt cauſa ęquiuoca: tran
ſitque operatio ſua ī materiā exteriorem Iccirco
ipſa nō dependet a rebus circa quas operatur ſed
potius econtra. Ratio autēꝫ cognoſcendi a rebus
dependet, & uniuoce producit. Eſt enim uniuo
catio, ī completa tamen. Similis nāqꝫ eſt ſpecies
actu: Et ſimilis eſt tam actus q̄ ſpecies rei cogni-
tę. Et unitas utriuſqꝫ ab unitate rei dependet. Si
militer forma ſolis non hꝫ obiectum unum ſibi
adęquatum: ſaltem extenſiue ut nō poſſit ī aliud
Memorię autem adęquatur intelligentia: tam in
tenſiue quia perfectiorem operationem nequit q̄
in ea producere: tam extenſiue quia extra illā nil
ualet producere. BONDIVS. Vincūt ergo ſco
ti argumenta? Duo mihi abſte nunc declarari cu
pio. ¶ Primū eſt an tu ſentias cum Scoto & an
Thomas quoqꝫ defendi poſſit. Deinde quid ad
Thomę argumenta Scotus dicet.

¶ Rationes Thomę primum ſoluuntur. Dein-
de controuerſia inter ipſum & Scotum excludi
tur. Ca. xiii. BENIGNVS.

QVid hac ī re ego ſentiam perſpicies. Si
primo q̄ facile Thomę ſoluant̄ ratiōes
conſidera. Ad auctoritates illas ita reſ-
pondet̄. Superiorum eſſe ſcientiam uni
uerſaliorem: quia limpidiorem, clariorem & per
fectiorem: Quę ſcientia apertius excerpitur ex ea
tranſlatione quę eſt Linconien. Neqꝫ illa dictio
ſcientia uniuerſalior ex ui uocabuli denotat niſi
id quod plurium ſit ſcientia ſuperiorum, non ta
men ꝙ per unam rationem. Et hic uidetur mens
ipſius ut ſuperiores & plura uideant & eadem cla
rius intueantur. Ex quo ſoluitur ipſius ratio pri
ma. Sat enim eſt ut ipſi angeli ſint primo enti ca
ratione propinquiores & ſimiliorē quia exactius
cuncta intuentur & perfectius agnoſcūt omnia.
Quid malles tu: una ratione cuncta agnoſcere ſꝫ
non clarius illo qui pluribus: an pluribus & toti
dem ſed longe limpidius. BONDIVS. Quid iu
uat uno uel pluribus uti in cognoſcendo, ſi tanta
facilitate: tanta uelocitate tantaqꝫ claritate agno
ſcat ille una & hic pluribus rationibus? Nuꝫ mul
titudo ſpecierum onuſtiorem & grauiorē reddit
intelligentem? BENI. Concedo ergo cuncta ꝑ
unicum. K. intelligentem aut per K. & A. non
eſſe perfectiorem eo qui per mille rationes intelli

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

git :niſi limpidius & exactius agnoſcat. Tanti
nãque eſt Nobile ſiue regale Britannicum quãti/
plures aurei Italici. Et tantũdem Pauli ſecundi
pontificis maximi (in cuius creationis initio ĩtra
ui dulcem & magnam Italiam adoleſcentulus /
ingenio non paruo & aſpectu potius uenuſto q̃
graui) ingens aureus / quanti triginta comunes.
Neque ditior eſt hic uno q̃ ille multis. ¶ Quod
etiã dicunt Deum eſſentia ſua unica cuncta pſpi
cere / paſſim non ſolet concedi. Alia enim ratione
inquit Auguſtinus doctor egregius (cuius hoc
anno feſta hymbrium & fulminum plena cele/
brauimus poſt lungam nãque ſiccitateꝫ adduxit
pluuias quę tamen ſalubres ipſo peccatore acce/
dente) conditus eſt homo alia bos alia equus / Et
plerique ideas ex natura rei indiuina eſſentia di/
ſtingui putant. Eſto tamen quo diuina natura
unica ſit ratio cognoſcendi infinita: non ſequit̃
ut angeli ei propinquiores paucioribus ſpecie/
bus agnoſcant, ſi una ſpecies pluriũ eſſe nõ poſſit
Immo potius ſequeretur angelos ſua eſſentia plu
ra & pauciora cognoſcere. Sicut enim Deus infi/
nita / Ita ſuperiores plura ſua eſſentia & inferio/
res pauciora intelligere concluderentur. Soluta
prima ratione Scotus reſpondet obſcure ad exem
plum Thomę quod nos quidem induximus ipſe
uero non induxit / dicens. Si uelotior intellectus
hũanus & tardior / totidem ſpeciebus intelligat /
quo pacto unus ex paucis multa capiet niſi quia
eiſdem unus acutius & limpidius inſpicit / citius
componit & facilius diſcurrit: Hoc igitur nõ pro
uenit ex paucitate aut pluritate ſpecierum: ſed ex
maiori limpiditate & uelocitate. Quare exemplũ
illud potius eſt contra opinantem q̃ pro opinio
ne. Reſpõdet quoque ad auctoritatẽ libri de cau
ſis quam Thomas ponit ipſe pretermiſit. Et ui/
detur eam contemnere / Quę tamen ſimul cũ illa
Dionyſii ẽ ſoluta. CHRO. Gratiſſima iſta erũt
doctrinę Scoti inſudantibus obſcurior nãque in
arduis eſt: & codices incorrecti. MENTIVS.
Neque Thomę ſectatores ab orrebunt. BENI.
Ad rationem alibi additam. Concedimus ſpeciẽ
ſuſceptam proportionem habere ad ſubiectum
ſuſcipiens & ea de re aliã ſpeciem ponimus ĩ ſen/
ſu. Aliam forſan ĩ fantaſia: Aliam omnino ĩ ipo
ĩtellectu. Hęc enim abſtrahit omnimode ab uni
uerſis conditionibus materialibus (ut aiunt phi
loſophi) Sed negamus ipſam ſpeciem uniuerſa/
lius aut particularius repreſentare gratia ſubiecti
in quo eſt / Nam ſi ſpecies intellectualis eſſet in/
ſenſu uel quouis alio ſubiecto ſemper ex ſui na/
tura: eſſet eiuſdem repreſentatiua: Sicut ſpecies
noſtri intellectus ſi reponantur ĩ angelico & ſpe
cies angeli inferioris ſi ponantur in ſuperiori ex
eo ſolum non euadunt pluriũ repreſentatiue ſed
eorum dicitur neque igitur intenſius eiuſdem /
neque extenſius plurium erunt repreſentatiuę ſi
ſint eiuſdem rõnis. Quamuis ergo fantaſma ubi
cũque poneretur eodẽmodo repreſentaret quia
natura ſua non mutatur ex mutatione ſubiecti ut
ſupponimus / tamen ſecundum conditiones ſpe
cierum receptarum dantur eis ſubiecta / materia
lia quidem materialibus / In materialia ĩmateria
libus. Et queãdmodum nulla eſſentia ſpecies re/
cipiens / eſt perfecte continens omnem aliã eſſen
tiam aut plurimas / ita neque ſpecies ſuſcepta po
teſt eſſe ratio pfecte repreſentandi omnia aut plu
rima. CHRO. Videtur falſum ut ſpecies aut
eſſentię angelorum ſuperiorum ſint magis a ma
teria ſeparatę / Nam ex eo uideretur angelos ĩfe
riores ĩmo & ſuperiores (q̃uis minus) materiales
eſſe. BENI. Omnes materię expertes ponimus /
non tamen potentię: Ex actu nãque & potentia
omnis creatura cõſtat. Quo tãmẽ ſuperiores ſũt
eo actui primo propinquiores & a potẽtia remo
tiores. Vnde primus angelus nil potentię ſecun/
dum rationem entis finiti includit: ſed eſt purus
actus creatus ita ut nil eo pfectionis creatę deſit
ſecundum naturã. Solũ ratione qua ens eſt caret
infinita perfectione. Magis ergo ſuperiores dicũ
tur a materia ſeparati: quia magis a potẽtia remo
ti. GEORGEVS. Species quoque ſuperiorum
actualiores uidentur ſpeciebus ĩferiorum & ita
non eiuſdem ſed alterius rationis. Concedã ergo
& ipſe ꝙ ſi ſpecies angeli ĩferioris ponatur in ſu
periori idem eodẽque modo repreſentabit. Ratio
autem illa ĩ ſuperioribus alterius rationis ſpẽs col
locat quę ſint plurium repreſentatiuę. Non duꝫ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

ergo ſoluta uidetur. Neque Thomas uictus. Cō
cilia uel alteram funditus diſſipa. BENI. Duo/
bus modis Thomę opinio (arbitratu modo) acci
pi pōt. Vno quidē mō ut ſpecies una ſit plurimo
rum inſuperioribus angelis oſtenſiua & repreſen
tatiua ex natura qua ſpecies talis eſt. Altero mo
do ut intellectus angeli ſuperioris per unam ſpe
ciem poſſit plura comprehendere nō quia ſpecies
plura oſtendat: ſed quia ipſe ſuo acumine ſuaqȝ
mēte ſagaciori ac ſolertiori ex illa ſiue in illa plu
ra (ut auicenne utar uocabulo) ſuffodit: uel enu
cleat. Sicut nos alias tenuimus eadem ſpecie ſen/
ſum exteriorem agnoſcere colorem & figuram &
extimatiuam utile ac nocens coniicere. Priori mo
do accipiendo illam opinionem recte a Scoto in
probatur. Nam tales uidentur debere eſſe illę ſpe
cies quales eſſent ſi ab obiectis cauſarentur. Si au
tem ab obiectis defluerent / non poſſet unum ob/
iectum ſpeciem tranſfundere / aliis & ſibi diſſimi
libus / aſſimilatiuam. Aut ergo non erunt / illę
ſpecies īfuſę / rerū diſtincte repreſentatiuę. Aut
ſi erūt. Vnaqueqȝ ſue rei repreſētatiua erit. Quo
enim pacto fingemus rerum cum diſtinctarum
cum ſibi contrariarum eandeȝ prorſus imaginē?
Qua ratione inducemus in ęre uel auro formam
naſi ſimi & aquilini formam bouis & leonis?
GEOR. Dicent forſan illas ſpecies non eſſe rerū
imagines aut ſimilitudines. BENI. Si rationem
cognoſcendi / non oporteat cognito aſſimilari /
tunc non uideo repugnantiam quin una ratio cō
gnoſcendi poſſit eſſe plurium / uel etiam omniū
cognitorum non tamen infinitorum / ne arguat̄
ipſa quoqȝ infinita. Et eo pacto ratio Scoti pri/
ma non probat concluſionem / Negabitur enim
ſibi ut non poſſit una ratio eſſe multorum niſi
quorum ſit & obiectum unū. Et approbationeȝ
dicetur ꝙ hęc ratio cognoſcendi non eſt poſte/
rior obiecto ſiue re cognita ut menſuratum mē
ſura; neqȝ a rebus dependet ſed eſt ſicut uniuerſa
le quoddam ante rem. Et uidetur ex mente augu
ſtini ſuper geneſim duplicem ratione cognoſcen
di ponere quarum utraqȝ rem precedat / unā qui
dem in uerbo quę eſt ratio & cauſa rei / Alteram
uero que ſit ratio ſolum cognoſcendi ordinę na

turę rem ipſam cuiꝰ eſt ratio precedens. Ita enim
Auguſtinus ibi ait. Sicut ratio qua creatura con
ditur / prius eſt in uerbo Dei q̄ creatura quę con
ditur / Sic & eiuſdem rationis cognitio prius fit ī
creatura intellectuali: ac deinde eſt ipſa creatura
cōdita. ¶ Neqȝ uidetur ſequi neceſſario quo ad
ſecundam rationem ipſius ut ſicut eſt multorum
ſimul memoria / ita ſimul ſit multorum ītelligē
tia: Nam memorie non repugnat eſſe plurimorū
ſiue una ſpecie ſiue pluribus. Intelligentię forſan
repugnat: q̄uis melius eſſet cōcedere etiam ſimul
angelos plura ītelligere poſſe de quo alias. Ter/
tia ratio ꝓbat angelico ītellectui forſan ex natu
ra ſui non repugnare unum illorum agnoſcere ſi
ne alio / repugnat tamē habenti tales ſpecies opor
teret etiam probare tales ſpecies poſſe ſibi nō con
creari. Quod certo Theologo probabile eſt. Di
catur ergo ꝙ talibus ſpeciebus ſtantibus non po
teſt unum illoruȝ primo actu agnoſcere ſine alio
& repugnat ea de re quia ſpecies illa ducit ſuapte
natura ī multa poſteriori ſeu altero modo acci/
piendo opinionem Thomę poſſet dici ſimiliter /
rationes illas contra eam nō ualere. Nam nō erit
ſpecies multorum ratio oſtenſiua ſed intellectus
ex uno oſtenſo propria uirtute plura comprehen
det ueluti patet ī exemplo ſuo de nobis homini/
bus acutioribus & ebetioribus. Sentio igit̄ opi
nionem Thomę probabilem eſſe ſiue accipiatur
priori ſiue poſteriori modo. Sentio & argumēta
Scoti ualida / ſi illę ſpecies eſſent ſimiles illis quę
a rebus accipiuntur. Ita ut eſſent quędam rerum
cognitarum imagines. Sic eniȝ una nequiret eſſe
ratio plurium rerum. Si quoque potentię omniū
ſint eiuſdem rationis quomodo acumina uel nō
ſint uel eſſe non poſſint ęqualia non uideo.

¶ Propria in hac re opinio: Et noua opinionis Thomę defenſio: cū ſolutionibus multis. Ca. xiiii.

BONVS.

SAtis abunde cōtrouerſiam Thomę &
Scoti abſolu ſt. Quid in re tu teneas de
clara / quia te non minorem ipſis īgenio
iudico. BENI. Caue ne ſis nimis placidꝰ q̄a for
ſan adulator mecum eſſe nequis quom nil exme/
lucri preſtolari poſſis dicam tamen quid teneam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

Quom certum ſit angelos ſecundum Theologos non ītelligere res alias a ſe per eſſentiam propriā. ¶ Et omni intelligenti ſit opus aſſignare rationem qua intelligit. ¶ Angelos quoqʒ ſuis rationibus res intelligere & abſentes & quę non ſint oportebit. Agnoſcebant enim res antequam fierent & agnoſcunt multa quę ab eis diſtant & quorum non habent notitiam intuitiuam in genere proprio. ¶ Et hoc fieri nequit ſine aliqua talium rerum ſimilitudine impreſſa ſiue infuſa. ¶ Neqʒ illa ſimilitudo eſt habitus qui naſcit̃ ex ſępius elicitis actionibus (pręcedit enim omnem actionem) & mentis operationem. Quę tñ̃ ſimilitudo habitus dici poteſt gratia ſuę indelebilitatis & ſtabilis permanentię? Erit ergo ſpecies ītellectualis repreſentans obiectum diſtincte ut imago ipſius & quo ad fieri poteſt perfecta ſimilitudo. ¶ Quo fit ut diuerſarum & contrariarum rerum non poſſit eſſe eadem ſimilitudo: ſicut nec ē una res a qua ſummat̃ talis ratio quę in q̄ res contineat talia plura. ¶ Tot ergo ſint eiuſcemodi ſimilitudines tam in ſuperioribus q̄ inferioribus quot & res diuerſe aut oppoſitę & quę nequeant eadem ſimilitudine oſtendi oportebit. ¶ Rationes illas res cognoſcendi quę natura ſint precedētes rerum eſſentias & quę ſint uniuerſales & plurimarum rerum non compellor ulla ratione ponere q̄uis neqʒ ponentem (ſi eo modo quo diximus intelligat) euidenter improbare ualeam. BONVS. Si angeli Deum diſtincte agnoſcerēt nōne unica ſimilitudine uniuerſa intelligerent? BENI. Conceſſa ſpecie diſtincte diuinam naturam oſtendente: cōcedere poterimus omnes angelos unica ſpecie uniuerſas rerum naturas intelligere. Ducit enim illa ī cognitionem omnium quando ducit ī cognitionem Dei diſtinctam in ipſo enim uniuerſa eminentius & limpidius q̄ in ſeipſis continentur. Concludamus ergo angelos omnis pluribus rationibus plura intelligere: uel unica omnis cognoſcere omnia. Et creata & increata. Hęc ſunt quę in hac re nos ſentimus. BONVS. Pulchre admodum concluſiſti. Veruʒ uidentur quoque angelis una ſpecie obiecti creati cuncta proſpicere poſſe. Si enim ſpecies ſint ſicut numeri ut dicitur octauo diuinorū ſuprema ſpecies continebit cunctas qui ergo ſimilitudine perfecta illam agnoſceret & omnia incluſa ſimiliter intelligeret: Veluti perfecte agnoſcens numeruʒ maiorem agnoſcet & minorem. Confirmatur q̄a res ſeſe continent ueluti figurę quędam ut habetur ſecundo de anima de ītellectiua anima: ſenſitiua atqʒ uegetatiua noſtra enim alias duas ſicut quadrangulus Triangulū & biangulum (q̄ian ſit rogato) cōtinet. ¶ Preterea nihil re materiali īperfectius poteſt eſſe perfectio angeli qui omnino caret materia. Sed ſimilitudo rei materialis eſt imperfectior ea quia eſt uel poteſt eſſe effectus ipſius. Igitur non poteſt eſſe perfectio angeli qui omnino īmaterialis. Quod eniʒ īperfectiore imperfectius nequit eſſe perfectioris pfectio. Omnis autem ſpecies & ratio rem cognoſcendi ē ipſius ītellectus q̄daʒ pfectio naturalis. ¶ Deinde ſicut cognoſcunt ſeipſos propria eſſentia: ita unamquāqʒ eſſentiam ſicut & propriam ſe ipſa mouente agnoſcent & unaqueqʒ res erit ſibi ratio cognoſcendi. Et exactiori modo q̄ per ſpeciem. Cauſa enim prima plus influit q̄ ſecunda: plus ergo influet eſſentia lapidis q̄ ſpecies ad ſuaʒ cognitionem. Confirmat̃ propoſitionum principale p exemplum Thomę: Nam ſicut ītellectus noſter perſpicatior plura deprehēdit ex una ratione. Sic & angelicus. CHROSIVS. Ad hęc breuibus illud quo ſpecies aſſimilantur numeris dico philoſophum ibi ut nōnulli aiūt loqui de ſpeciebus ſub alternis quod ex eo conſtare ualebit quia in prima proprietate numeri dicit numeruʒ reſolui tandem ad indiuiſibilia .ſ. ad unitates ſimiliter & ſpecierum diffinitiōes. Quod uerū eſt de ſpeciebus ſubalternis. In q̄bus opʒ deuenire ad ultimū quid & ultimum quale. Sunt quoqʒ re ipſa ſpecies uniuerſi ſimiles numeris quia nunq̄ duę reperiuntur ęque perfecte. Neque tamen ſuperior continet omnem perfectionem inferioris. Non enim omnem entitatem leonis includit homo aut uaccinii Roſa. Neqʒ ſpecies uniuerſi ſolis negationibus differunt aut entitatum additionibus: ſʒ etiam ſuis propriis differentiis. Et concedimus animas ſeſe habere ut figuras quaſdam nō tamē

ita concedimus de quibuſcũque. Forſan etiam
numerus ſuperior includit inferiorem materiali
ter non formaliter. Simil.ter & figura plurium
angulorum eam quę pauciorum ſolum quo ad
materiam includit unde neque paſſiones Trian/
guli contineri uidẽtur ĩ quadrangulo. Nõ enim
habet angulum extrinſecum ęquiualentem duo/
bus oppoſitis intrinſecis. Ad ſecundum dico ſpe
ciem rei materialis eſſe perfectionem Angeli ĩ eo
quod eſt naturę intellectualis. Et eſt ſibi perfec
tio accidentalis. Nulla uero perfectio accidenta/
lis eſt excellentior abſolute ſubſtãtia qua perficit
omnis enim ſubſtãtia ex. vii. diuinoruꝫ nobilior
eſt accidente. CHROSIVS. Verum eſt quod
dicis. Sed ego miror quo pacto poteſt angelo eſ
ſe perfectio etiam accidentalis, illud quod uilius
eſt infima natura: ſubſtantia uidelicet corporea,
aut ipſius accidẽte puta colore uel albedine. BE
NI. Species ſubſtantię materialis in animatę, at
que omnium accidentium, aliqua ex parte nobi
liores ſunt, eiuſmodi ſubſtantiis, Et earum acci
dentibus longe prętantiores. Neque enim ſunt
effectus illę ſpecies talis ſubſtantię aut talium
accidentium dumtaxat, ſed etiam intellectus an/
gelici, poſſibile non eſt effectum prętantiorem
eſſe altera ſuarum partialium cauſarum uel abſo
lute uel ſecundum quid. Hę nãque ſpecies ſunt
perfectiones uitales, & ea ratione prętantior eſt
ſpecies lapidis ipſo lapide, & longe prętantior
ſpecies coloris ipſo colore. CHRO. Sicut nemo
dat quod non habet ita neque pluſq̃ habet: quo
pacto ergo ſpecies coloris effectus ſuſcipit illam
excellentiam quę non eſt in ſua cauſa. BENI.
Inquantum ab illa cauſa ſpecies dependet non ẽ
certo, ea prętantior: ſe inquantum abaltera ui/
delicet intellectu. Verum hic progreſſus perfec/
tionis eſt ſecundum quid. Neque enim Angelus
abſolute perficitur tali ſpecie, ſed ſolum acciden
taliter: neque talis ſpecies abſolute ſua cauſa par
tiali ſemper prętantior ſed tali modo. CHRO.
Diximus illas ſpecies concreatas angelis, cur er
go dicis eas concauſari a rebus. BENI. Quia ni
ſi infuſę fuiſſent cõproduci ut uidebis poterant.
¶ Ad tertium concedimus Angelos res natura

earum concauſante intelligere poſſe, Sed quo ip
ſis etiam abſentibus aut non exiſtentibus ĩtellige
re queant infundunt̃ eis earum ſpecies. Ad exem
plũ illud iam reſponſum eſt. CHRO. Thomas
ĩqueſtione ſequenti articulo ſecundo ex mente
Auguſtinus inducit angelos habere ſimilitudi/
nes omnium rerum tam materialium q̃ ĩmateria
lium. Ea enim quę ĩ uerbo Dei (ut Auguſtinus
inquit ſuper gene.) ab ęterno perſtiterunt: dupli
citer ab eo fluxerunt: Vno modo in ĩtellectum
Angelicum alio modo ut ſubſiſterent ĩ propriis
naturis. In ĩtellectum autem angelicum proceſſe
runt per hoc ꝙ Deus menti Angelica ĩpreſſit re
rum ſimilitudines: quas in naturali eſſe produxit
In uerbo autem Dei abęterno extiterunt non ſo/
lum rationes rerum corporalium ſed etiam ſpiri/
tualium: unicuique ergo ſpiritualium creatura/
rum a uerbo Dei ĩpreſſe ſunt omnes rationes re/
rum omniũ. Et uidetur dicere ꝙ ratio ꝓprie ſpe
ciei ſiue naturę & ĩpreſſa unicuique ſecundum
eſſe naturale & intelligibile ſimul ita. ſ. ꝙ eadem
natura & ſubſiſtant & ſe ĩtelligant: Aliarum ue
ro naturarum rationes eis ſolum ſunt ĩpreſſę ut
eis ĩtelligant non autem ſubſiſtant. Aduertant
ad hęc auditores ſui. Ecce q̃ clare uocat ſpecies ſi
ue rationes illas rerũ ſimilitudines. BENI. Rec/
te notaſti. Iccirco hędem uidentur eſſe rationes ĩ
omnibus angelis niſi forſan ſupiores paulo pau
cioribus ob excellentiam ĩtellectus ĩdigeant: pu
ta ſi imaginemur ſuperiores per unam ſpeciem ſi
ue rationem ĩtelligere omnes ſpecies ſub alternas
uſque ad generaliſſimum ĩcludendo. Inferiores
uero alia ratione agnoſcant hominẽ, alia uiuens
alia ſubſtantiã. Et hi quoque non omnes totidẽ
ſpeciebus ĩſpiciant. Omnes tamen ſpecies rerum
diſtinctas propriis intelligant rationibus. Hęc
opinari congruum & conueniens eſſet. Sed non
ut omniũ inſupremo ſint duę tres uel quatuor
ſpecies dũtaxat. Quia rerũ diſtinctarũ oportet eſ
ſe rationes diſtinctas. Ecce aliã conciliacionem.
CALIXTVS. Tu ſicuti & alii modernorũ po
nis rationes plures pluriũ, uel unam omniũ illã
inq̃ quę de diuina natura eſſet: & non ponis An
gelos omnia ꝑ eſſentiã propriã agnoſcere. Quod

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

quidem & contra primum philoſophū & contra
primum Theologum eſt. Ariſtoteles nāqꝫ. xi.
metaphiſice &.3. de anima dicit. In rebus ſine ma
teria idē eſt ītellect⁹ & quod ītelligere. Ergo idē
erit intellectus & quod eſt ratio intelligendi. Et
in. xii. metaphiſicę intelligentias omnis per ſuaꝫ
ſubſtantiam omnia cognoſcere uidetur aſſerere /
Dionyſius autē. vii. de diui. no. ait Angeli ſciūt
ea quę ſunt ī terra ſecundum propriam naturam
mentis. Et. iiii. eiuſdem inquit Deus tota in totis
congregat hoc eſt omnia ī omnibus ut ſit ſenſus
in quocūqꝫ Angelorum congregat cognitiones
omnium ita ut eſſentia uniuſcuiuſqꝫ in ſe conti/
neat omnia. BENI. Quēadmodum una forma
naturalis nequit complere totum appetitum ma/
terię: eo ꝙ nulla forma continet omnes formas
appetibiles. Ita quia nullum intelligibiliū crea/
torū continet omnia intelligibilia. Etiam creata
Ad omnia uero intelligibilia intellectus extendi
tur / Et nulla natura creata omnia continet qua
re nulla natura talis poterit eſſe ratio cognoſcen/
di omnia. Et ita neque eſſentia Angeli poterit ra
tiones omniū ītelligibilium continere. ¶ De ītel
ligentiarum cognitione alio modo q̄ nos loquit̄
philoſophus. Et Aueroys comentator ſuus. Nā
forſan per eſſentiā ſuperiorum inferiores agno/
ſcunt ſuperiores ac etiam ſe ipſos ut quidā addūt
& per eſſentiam propriā agnoſcunt īferiores. Et
forſan etiam ſe ipſas. Sed chriſtiani non tribuūt
intelligentiis creatis tantam dignitatē / quantaꝫ
peripatheticorū quidā. Adeo nāqꝫ non nulli eas
magnificant ut quoſdā Deos putent. Dionyſius
autem non dicit Angelos propria eſſentia cūcta
ītelligere ſed res creatas naturaliter concipere. Et
in eis Deuꝫ agregare omniuꝫ rerū ſimilitudines.
Vnde ibidem dicit Angeli rerum illuminantur
rationibus. CHRO. Et ſi nulla res creata cōpre/
hendit ī ſe omnia poſſet tamen forſan cōprehen/
dere multa: & ita ſaltē aliqua poſſet Angelus ſua
eſſentia cognoſcere. BENI. Pōt ea q̄ includit for
maliter (ut aiunt) & realiter: qualia ſunt ſupio/
ra & proprietates. Forſan etiā dicere poſſemus an
gelos aliqua etiam alia a ſe propria ſui eſſentia
agnoſcere poſſe ſed non omnia. Et ſuperiores ic/
circo pautioribus pollere ſimilitudinibus / quia
plura per ſui eſſentiā agnoſcunt. Concludamus
ergo Angelos omnia per ſui eſſentiā agnoſcere
nō poſſe ut tamen quedā per illam agnoſcant nō
repugnare.

¶ Altercatio inter Thomam & Scotum an An
geli ſcientiam a rebus accipiant. Ca. xv.

PRODANELLVS.

Quamuis ex his quę ſupius attuliſti opi
nari uideris Angelos a rebus ſciam ac/
quirere poſſe: & eos intellectu agente
preditos eſſe. Id tamen eget amplioris perſcruta/
tionis. Iccirco in quiro an Angeli poſſint accipe
re ſciam a rebus. BENI. Hic quoqꝫ concertant
duo illi nominati uiri & poſteris ſuis ꝑpetui cer/
taminis hereditatē relinquunt: & utinam gratia
ueritatis indagandę (Socratis antiquo documē
to) & non proprii faſtus gratia hodie decertare/
tur. Mihi certo Thomas non minus charus Sco
to. uterque enim pręſtans: uterqꝫ doctus / uterqꝫ
ſacrę fidei ualidus ꝓpugnator ubi ualuero / illos
cōciliare id facere enitar. Nō poſt ponēdo Alexā
drum priorem illis & de his qui philoſophica
miſcuerunt Theologicis primum / neque Scūm
doctorem Minorum bonauenturam & ſi qd mi
hi ratione euidenti / aliter uidebit̄ neutri parcam
magis enim amica philoſophis maxime ſacris ue
ritas q̄ homines difficile tamen admodū eſt a neu
tro illorum diſentire: elegerunt nāque ex multis
honorabiliores partes. Nam & ante Thomę &
Scoti tem pora utriuſqꝫ opinio erat: priores ſunt
& antiquiores opiniones quas tenent ipſis. Verū
quia hos poſteritas magis collit: ipſis etiam opi/
nionum talium nomen tribuit. Fuerunt igitur a
multis ſęculis de Angelis ī re propoſita due opi
niones. Vna tenens Angelos a rebus notitiam ac
cipere non poſſe & hanc ſequit̄ Thomas. Altera
Angelos a rebus cognitionem accipere ualere &
hanc tenuit Scotus. Concluſio Thomę eſt hęc:
Species per quas angeli ītelligunt: non ſunt a re
bus acceptę ſed ipſis connaturales. Et probat eaꝫ
ſic. Talem oportet ītelligere diſtinctionem & or

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Magl. C.6.23

ditem ſpiritualium ſubſtantiarũ qualis eſt & cor
poralium. Nunc autem uidemus corpora ſupre
ma habere potentias in ſua natura totaliter ꝑ for
mam completas. Inferiora uero nunc unã ſuſci-
pere formam: nunc aliam. Quare modo con ſimi
li inferiores ſubſtãtię ĩtellectuales. Animę uide
licet humanę cõplẽt ſucceſſiue accipiendo ſpecies
a rebus ſenſibilibus. Superiores uero uidelicet an
geli natura cõplent̃ ſpeciebus connaturalibus ad
omnia intelligenda quę natura cognoſci poſſunt
¶ Et candẽ concluſionem ſtatim iterum ſic pro
bat. Qualis eſt modus eſſendi ſubſtantiarum ſpi
ritualium talis & intelligendi. Sed animę noſtrę
in eſſe ſunt affines corpori quia eoruʒ formę An
geli uero totaliter a corpore abſoluti, quia ĩma-
teriales & in natura pure intellectuali ſubſiſten-
tes. Quare animę noſtrę ſuã ꝑfectionem ĩtellec-
tualem ꝑ corpora ſortiunt̃. Angeli uero per ĩtel
lectualem effluxum a Deo ſpecies rerum cognita
rum ſimul acceperunt. Et quaſi probans cõſeq̃n
tiam quo ad ſui primam particulã (uidelicet hãc
Animę ĩ eſſendo a corpore dependẽt igit̃ & ĩ ĩtel
ligẽdo) addit. Alioquin fruſtra corporibus uni
rentur. Tertio Paulo poſt ſubiungit de extremo
in extremum non peruenitur niſi ꝑ medium. Sed
eſſe formę in imaginatione eſt medium quoddaʒ
inter eſſe formę quę eſt ĩ materia, & formę quę
eſt ĩ ĩtellectu. Naʒ forma ĩ imaginatiõe eſt ſine
materia, non tamen ſine conditionibus materia-
libus, forma uero quę in mente eſt abſtracta ab
omnibus conditionibus eiuſmodi. Quare ĩtellec
tus angelicus quantũcũq; ſit potens. i. ſi ponatur
ſumme actiuus nõ poſſet formas materiales re-
ducere ad eſſe ĩtellectuale niſi prius reducere eas
ad eſſe imaginabile. Hoc autẽ ſibi ĩpoſſibile quoʒ
careat ipſa imaginatione. BENI. Iſta tertia ra-
tio me nil mouet. Naʒ eſſe formę ſine materia nõ
autem ſine conditionibus materialibus eſt ueluti
quid ĩperfecte abſtractum, eſſe autem ipſius etiã
ſine conditionibus materialibus eſt ueluti cõplec
te abſtractum Et ita forma priori modo abſtrac
ta, includitur in forma poſteriori modo abſtrac
ta, Et accidit illi formę ĩ complete abſtractę, eſ
ſe in uirtute imaginatiua ratione cuius uidetur
opponi illi ſequenti ea ratione qua eſt in mente.
Quãuis ergo angelus careat ſenſu, ut tenemus,
poteſt tamen illam abſtrahere ſpeciem uirtute in
tellectiua quę complete ſit a materia ſeparata &
continentem illam quę in cõplete talis. Sicut pro
ducens formam perfectam ut octo producit for-
mam ut ſex quia ſex continent̃ in octo. Conceda
tur igitur prior ſuę argumentationis propoſitio
loquendo de uirtute creata & medio per ſe requi
ſito, & diſtincto ab utroq; extremorum. Nã for
ſan uirtus infinita poterit in extremum mouerẽ
non mouendo per medium. Similiter ſi medium
ſit accidentale poterit etiam a uirtute creata prę-
termitti. Sicut põt ſenſus uidere ſine medio aquę
Diximus etiam ut medium nõ ſit ĩcluſum ĩ extre
mo, quia tunc nõ prius peruenitur ĩ medium q̃
in extremum ſicut producens Quadrangulũ nõ
prius producit triangulu; ſed ſimul. Altera pro
poſitio ſibi negatur nõ eniʒ eſſe ĩ imaginatione ẽ
medium ad eſſe in mente niſi per accidens. Neq;
probatio ualet, quia accidit formę ĩ complete ab
ſtractę, eſſe ĩ imaginatione, non quideʒ quia in
alio ſubiecto reperiatur q̃ ſenſu: Sed quia ĩ ratio
ne ſua ipſa non includit ſubiectum, ſicut neq; co
lor Illudq; medium eſt ſolum intellectus con-
iuncti non autem ſeparati. Quãobrem ita quidẽ
dicere non ab re poſſem ut imaginabile ſit mediũ
per ſe inter ſenſibile & intelligibile accipiẽdo ſen
ſibile ſub ratione qua ſenſibile. Nunq̃ enim ſenſi
bile, ut tale eſt, deuenit ad intellectum niſi prius
fiat imaginabile uel imaginatione. Sed nulla cor
pora ſunt angelis ſenſibilia: ſed ſolum intelligibi
lia. Color enim animali bruto ſolum ſenſibilis,
Deo & angelis intelligibilis tantũ. Nobis uero
utrũque. VOLTIVS. Recte uideris rationem
illam ſoluiſſe. GATALDVS. Cur igit̃ Tho-
mas illam tanq̃ euidenter concludentem poſuit:
BENIGNVS. Omnes ſapientum rationes non
demonſtrant niſi forſan ſint formatę ab eis ea ra
tionę qua dicuntur ſapientes. Neque Thomas
credidit ſe ea ratione id demonſtraſſe. Quod qui
dem aperte uidetur nam illico ſubdit. Dato etiaʒ
ꝙ poſſet angelis abſtrahere ſpecies a rebus mate
rialibus, non tamen abſtraheret: quia non indi-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

geret eis. BINCIOLVS. Concedit forſan tā̄q̄
impoſſible apud ipſum. Quo tamen cōceſſo / ad
huc remanet alia ratio per quam probat eiuſmo/
di abſtractionem eſſe uanaꝫ nihil autem Deus &
natura fruſtra & uanum facit. BENIGNVS.
Sic quoqꝫ (ut ais) accipi ſnīa illa poteſt / Mihi
tamen uidetur illum uirum uidiſſe rationis illi9
ſolubilitatem & forſan etiam precedentium: atqꝫ
illius quę alibi additur (uidelicet quicūqꝫ caret
agente intellectu / nequit ſpecies a rebus abſtra/
here. Sed angeli eo carent quia non habent fantaſ
mata / neque intellectum poſſibilem q̄ quandoqꝫ
ſit in potentia / ubi autem non eſt cuius eſt om/
nia fieri / ibi neqꝫ cuius eſt omnia facere & econ/
tra) Iccirco ultimo reſoluit ſe in hoc certuꝫ / aliis
pretermiſſis dicens. Si ēt habeant uirtutē abſtra/
hentem ut probabile eſt / nō tamen abſtrahent:
quia fruſtra fieret talis abſtractio quom eis ſint
innatę ſpecies. BOCIGNOLVS. An alię ſuę
rationes neceſſario cōcludāt / & ſi ī aliquo peccēt
ediſſere. BENIGNVS. Omnis ratio bene for/
mata etiam ſi falſa proponat concludit neceſſario
prima tamen ratio Thomę potius eſt quidā mo
dus rem perſuadendi q̄ probandi. Inducit enim
aſſimili in ſpiritualibus ſicut eſt in corporalibus.
Qua ſimilitudine negata extinguitur tota argu/
mentatio quę tamen ſimilitudo re ipſa tenet. Ita
enim uniuerſi concedunt Theologi Deum ipſuꝫ
illis ſpiritibus omnium rerum intelligendarum
natura ab ipſis (ſaltem uniuerſalium) ſpecies cō
creaſſe: neqꝫ tamen ſequit̄ Deum illas neceſſario
concreaſſe. Et ita illas ꝓpriis uiribus rerum co/
gnitionem habere potuiſſe aut ut arbuſta quędā
uel īſenſibile & omnino inanimes truncos reman
ſiſſe. Eadē modo & ſubdicta eius ratio ꝓcedit de
clarando & modum deguſtādi īſinuando. Ita ut
ſicut noſter animus quia iunctus corpori a cor/
pore in ītelligendo dependet / ita angelicus quia
nō iunctus a corpore nullatenus dependet. Simi
limodo ꝙ ſicut habentes ītellectum agentē poſ/
ſunt abſtrahere / ita nō habētes nequeunt Scotus
econtrario arguit. Angeli habent uirtutē agentē
& poſſibilem. Igit̄ a rebus cognitioneꝫ ſuſcipere
ſunt idonei. Aūs probat / quia nulla ꝑfectio aīę

quo ad ītelligere eſt remouēda a priori ītellectu
creato / agentem autem habere ītellectum potius
glorię eſt & decoris q̄ ignominię & dedecus. Si/
militer omnis ītellectus receptiuus eſt poſſibilis
non oſtante ꝙ a principio & in primo īſtanti re
ceperit. Sed tamen habent angeli. Igitur habent
intellectum poſſibilem. Cui autem eſt poſſibilis
illi & agens. Neque omnis uirtus agens abſtrahit
a fantaſmatibus. Neqꝫ angeli ſemper actu illud
idem intelligunt. Semper enim aliquid ītelligūt
nō tamen omnia ſed modo hęc modo illa niſi poſ
ſint uniuerſa ſimul cōplecti. Quod ut plurimuꝫ
non conceditur. ¶ Primā etiam rationem ducit
ad oppoſitum opinātis ſic. Nil neceſſe ē a Deo ſo
lo cauſari niſi quod ab alio cauſari nequit ſed co
gnitio angelorum pōt a rebus accipi ſiue ſolus in
tellectus cauſet ſiue ēt res materialis cōcauſet q̄a
cauſam partialē nō opꝫ ſemꝑ nobiliorē eſſe ꝑſer/
tiꝫ minus principalē neqꝫ re cauſata ſiue ꝓducta
neqꝫ re patiente aut ſuſcipiente / Corporū āt cę
leſtium qualitates nō eſt poſſibile ab ulla creatu
ra ſuſcipi. Quare has oportebit Deum qui nō de
ficit ī neceſſariis illis tribuere / illas uero cōgruū
eſt ut tribuat at nō neceſſe. Et ita perimit ſimili/
tudineꝫ de primis corporibus & de primis creatis
ſpiritibus. Secūda quoqꝫ ratione cōtra ipſuꝫ utit̄
eo modo. Omnis ītellectus carens ex ſui natura
re intelligibili dependet aliquo modo ab illa. Sꝫ
intellectus angelicus ex ſui natura caret multis ī
telligibilibus nō enim habet in ſe corpora. Igitur
ad hoc ut illa intelligat aliquo modo p̄exigit ea
& indiget eis. Ita ꝙ q̄uis Deus ſuppleat eiuſmo
di īdigentiaꝫ circa aliqua obiecta ꝑ ſpecierū con
creationē: ipſe tamē ex ſui natura īdiget obiecto
tali ad intelligēdum / ſi eſſentia ſua nō contineat
eminenter omnia ītelligibilia ut omnes Theolo
gi fatent̄. Sola nāqꝫ diuina eſſentia ī menſa conti
net omnia intelligibilia & ſolus ille uileſceret ītel
lectus ſi aliq̄d quod nō eſt ipſe ad ſui ꝑfectionē
prę exigeret. Anima itaqꝫ duplici mō a corpore
dependet ēt in ītelligēdo angelus unico / Anima
certo & p̄exigit corpus ītelligibile: ad hoc ut in
telligat & pro ſtatu uię depēdet a corꝑe q̄d īfor
mat ī cognoſcēdo: Neceſſe. n. eſt intelligentē ad

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

ſantaſmata conuerti:& cognitionē ītellectiuā or
tum habere a ſenſitiua & quo ad hoc bene cōcedi
tur modum ītelligendi correſpondere modo eſſen
di. Quia.n.aīa eſt forma & actus corporis iccir
co ītelligit deſeruiente ſibi corpore. Angelus mi
nime. Sed nō ſequiť. Igitur ītellectꝰ q̧ nō eſt for
ma corporis nō dependet a corpore ut obiecto in
telligibili. Sed bene ut organo uel īſtrumento co
gnoſcendi. Neque tamen anima fruſtra uniť cor
pori ēt ſi abſq̧ illo ītelligeret. Sicut erit ī beatitu
dine ubi aīa abſq̧ medio fantaſmatū attinget di/
uinam eſſentiā in ſe & omnia q̄ itelliget uel attin
get abſque medio uel ſaltē attingere poterit. Vni
tur.n.corpori ut illud ꝑficiat:ut illi uitā tribuat
ut reſultet hō totus ex ꝑtium unione. Anīa nam
que ſine corpore uiuere & operari pōt. Corpus ſi
ne anima nō pōt anima ſine humanitate nō ſolū
uiuere ſed ēt beate uiuere poteſt, hō abſque anīa
neque beate neque omnino uiuere aut eē pōt. Vi
de ꝙ quātaque bona corpori hūano hominique
ipſi ꝑꝑ animę corpori unionē obueniunt. Anīa
igitur & ſine corpore organico exiſtens a corpo/
re ut obiecto dependet, & in corpore manens nō
per corpus intelligere ualet. Nō ī conuenit itaque
angelos a rebus notitiam accipere poſſe.

¶ Angelos a rebꝰ notitiam accipere poſſe & ſin
gularia percipere. Ca.xvi. PVTEVS.

QVid ex his concludēdum & quę opinio
potius ſequēda, an quoque angelis ſpe
ties omnium ſingularium ſint cōcreatę
inueſtigandum. BENI. Si angeli ta/
lem haberent eſſentiā ut ipſa mouente cuncta ſal
tem īferiora cognoſcere poſſent ut nōnulli philo
ſophorū putauere tūc ñ oporteret eos a rebꝰ noti
tiā acq̄rere: nūc āt q̄a id Theologi reſpuūt, opor
tet dicere alterū e duobꝰ. Aut ſpecies omniū rerū
eis neceſſario cōcreari aut eos a rebus ſciam cape/
re oportere, abſurdiſſima quippe res mihi uideť
opinari, eos ſi ſibi dimitterenť uiliores nobis eſſe
nos.n. ꝓpriis uiribꝰ ſcientes euadimus angeli nil
ſcire ualebunt niſi eis in primať. Hoc certo quia
opinari nō ualeo cōfiteri erubeſco. Neque uideo
ullā neceſſitatē cōcreandarum ſpērum aut nāque
illę ſunt ab eis re diſtinctę. Et tunc poterit Deus
eas nō cōcreare. Creetur igitur angelus purus &
nudus, creetur & anima ī humano corpore, prę
ſtantior erit hō angelo. Habet.n.uirtutē acquirē
de ſciē angelus ꝑpetuo ſine ulla cognitiōe mane
bit. Quis id cogitare quis opinari aut dicere aude
bit? aut illę ſpēs nō ſunt ab angelo re diſtinctę, &
ita neceſſario cōcreabunť & nō mēdicabit neque
rebus creatis indigebit, ſed tunc ſequeť angelos ꝑ
eſſentiā propriā cuncta intelligere, ſi ſpecies om
nium ſint idē ſibi realiter. Sed hoc nefas putant
Thelogi. Thomas igiť ita nunc ſe habere aſſerit
ut angeli a rebus notitiam nō accipiant eo ꝙ eis
rerum ſpēs cōcreatę exiſtunt. Nam Auguſtino
teſte quę īfra angelo ſunt ita creanť ut prius fiāt
in cognitione ītellectualis creaturę deinde in ge/
nere proprio. Si ergo iterum eandē coguitionē a
rebus acciperent fruſtra id facerent loquendo de
notitia abſtractiua Scotus aūt loquiť de poſſibi
li: poſſent.n.ſpēs rerum ſi eis de eſſent adipiſci.
PVTEVS. Lętor nō parum de tam enucleata
cōcluſione. Et addo angelos ēt re ipſa notitiam
intuitiuam a rebꝰ accipere. Nulla.n.ſpēs cōrcea
ta ēt ſi illa ſit eſſentię diuinę p̄bet de rebus cogni
tionē ītuitiuā. Et ut id lucidius appareat quęro
iterum an ſingularia & contingentia agnoſcant,
Angeli & quo pacto & uidebiť an in ſcia ſiue co
gnitione ꝓficiant, & de nouo aliquid intelligāt
BENI. Negauit Auerro. & pleriq̧ ipſum ſecū
tur intelligentias ſingularia horū īferiorū agno
ſcere contra quos arguit Thomas primo Theo/
logice quia omnes ſunt adminiſtratorii ſpiritus
ꝑꝑ nos miſſi? prouidere aūt ſingulis hominibus
niſi eos agnoſcerent nō ualerent. Deinde philoſo
phice. Nam ponunť in philoſophia orbium cęle
ſtium motores & ꝙ mouent intellectu & uolun
tate & motum illum dirigunt ī bonum & ſalutē
horum īferiorum. Quod ſine cognitione fieri ne
quid ab eis qui dirigunt & nō diriguntť. Deinde
quia talis eſt ordo rerum ut quo ſunt ſuꝑiores eo
habeant uirtutē magis unitā & ad plura ſe exten
dentem ſicut patet de ſenſu comuni reſpectu ſen
ſuum exteriorum, Eodēmō quia angelicus intel
lectus eſt ſuperior humano, agnoſcet unita uir/
tute & uniuerſalia & ſingularia q̄ homo agnoſcit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

diuerſis uirtutibus quę.n.ſunt ſparſa in his infe
rioribus uniunt̃ inſuperioribus unde & philoſo
phus pro in conuenienti habꝫ ut litem empedecli
nam quaꝫ nos ſcimus Deus ipſe ignoret. Modus
aũt ponendi patet ex auguſtini uerbis. Ea.n.q̃
in uerbo Dei ęternaliter ꝑſtiterunt dupl̃r ab eo
fluxerunt, uno mõ in angelicum intellectuꝫ alio
modo ut ſubſiſterent in ꝓpriis naturis effluit ãt
a Deo nõ ſolum natura comunis. Sed ẽt ea q̃ ſũt
indiuiduationis principia, Et uidet̃ ita arguere
omne qđ effluit a Deo ut ſubſiſtat uel ſit, efluit
prius in angelicum intellectum ut auguſtinus te
net: Ergo ẽt cognitio ſingularium & ĩuult ſimi
litudines rerum quę angelis concreantur deriuari
a diuina eſſentia quę eſt ſimilitudo oleum, ita ut
res fluat in angelicum intellectum & ẽt in ſui exi
ſtentiam. Et dictum philoſophi ĩtellectus ẽ uni
uerſalium dicit eſſe intelligendum de noſtro ĩtel
lectu ſolum: additqꝫ illas ſimilitudines nõ eſſe in
finitas, quia angeli cognoſcunt ſingularia ꝑ for
mas uniuerſales quia eadem ſimilitudine plura
poſſunt cognoſci & hoc uidet̃ probare ſic: Sicut
eſſentia diuina cognoſcunt̃ tam uniuerſalia q̃ ſin
gularia ita & ſpecie illa a diuina deriuata eſſentia
hęc ſunt Thomę. PVTEVS. Henricus parũ
ab eo differunt ꝑ illum.n. habitum unicum aſſe
rit angelum cognoſcere omnia ẽt ſingularia. Nã
ipſe dicit ſingulare nil addere ſuper uniuerſale &
comune niſi ſolaꝫ negationẽ comunicationis ſiue
in comunicabilitatẽ. Ponit tñ habitum illum pri
mo preſentare naturam, ſecundo ſingulare & ꝙ
noſter intellectus ſit ſolum uniuerſaliũ. Sed quid
ſentit Scotus? BENI. Omnes in eo conueniunt
Theologi, Deum & omnes angelos ſingulariuꝫ
notitiaꝫ diſtinctã poſſe habere, Sed ĩ hoc ab aliis
differunt Scotus: quia dicit nõ poſſe eodẽ habitu
ſiue eadẽ ſimilitudine cognoſci uľe & ſingulare di
ſtincte & ꝙ ſingulare addit aliquã entitatem ad
uniuerſale contra henricum, & ꝙ nõ opꝫ omniũ
ſingularium ſimilitudines angelis concreari ſꝫ ꝙ
poſſint aliquorum ſingularium notitiã ĩ dies acci
pere: & ꝙ etiã noſter ĩtellectus põt intelligere di
ſtincte ſingularia q̃uis forſan nõ ꝓſtatu uię. Hę
itaqꝫ ſunt ipſius concluſiones: prima eſt quam in

ſpeximus in ſuꝑioribus omniũ naturarum ange
lis ſpecies ſunt concreatę q̃ tñ ſi createę nõ fuiſſent
acquiri potuiſſent quia naturę rerum ſunt finitę
ut omnes teſtant̃. PVTEVS. Spẽs numeroruꝫ
& figurarum ab eunt in infinitum. BENI. Nõ
ſunt numeri aut figure ſecundum ſe ſumpte na
turę rerum: uel ſi ſint forſan nõ differunt ſpecie,
unde & plato numeros augeri uſqꝫ ad denarium
tñ cenſebat deinceps replicari eadẽ: uel ſi differãt
ſpecie tunc talis ꝓgreſſus in ĩfinitum erit ſolum
imaginarius. Secunda cõcluſio ſingularia addũt
ad uniuerſalia ꝓpriaꝫ entitatẽ quę nꝫ eſt materia
illa quę altera pars cõpoſiti, nꝫ quantitas: nꝫ ex
trema neqꝫ cõgregatio ſeptẽ accidentium, ſꝫ quę
ſic ſe habeat ad naturã ut eam contrahat & ĩ tali
eſſe cõſtituat. Verum hęc alibi probantur. Ter
tia cõcluſio angeli poſſunt habere naturã diſtinc
tam cognitionẽ ſingularium, ſed nõ ꝑ ſolas ſpẽs
uniuerſalium. Cognitio nãqꝫ inferioris ducit ĩ co
gnitionẽ ſuperioris & nõ econtra. Quarta conclu
ſio angelos utroqꝫ ĩtellectu tam agente q̃ poſſibi
li fretos eſſe nõ eſt ambigendum. Quinta conclu
ſio res materię annexas poſſe concauſare notitiaꝫ
in angelis ut cauſas minus principales in notitia
quidẽ abſtractiua concauſando ſpẽs: ĩ notitia ue
ro intuitiua cõproducendo cognitionẽ, Sexta cõ
cluſio Spẽs & ſimilitudines omnium ſingulariũ
ẽt eorum quę Deus nouit notitia uiſiõis (ut aiũt)
nõ oportet angelis concreatas fuiſſe forſan.n. id
priuilegiũ ſolius aię chriſti. PVTEVS. Quid
nomine notitię uiſionis eſt accipiẽdum. BENI.
Illa dñr cognoſci a Deo notitia uiſionis q̃ agno
ſcit ut extremam in aliqua parte tẽporis haben
tia q̃ uero agnoſcit ut poſſibilia nõ ãt ut pñtia p̃
terita aut futura illa ſimplici notitia dicit̃ appre
hendere. Septima cõcluſio Spẽs concreata reddit
rem ſolum notitia abſtractiua cognoſcibilẽ, Ic
circo nõ ſequit̃ diuina eſſentia eſt rõ cognoſcendi
tam uľe q̃ ſingulare & notitia ĩtuitiua igit̃ & ſpẽs
illa concreata, quia arguit̃ a maiori ſiue ꝑfectio
ri affirmatiue qđ logici nolunt. Sicut nõ ſequit̃
rex poteſt expugnare oppidum ſiue ſol illuſtra
re uniuerſum. Igit̃ & miles ſiue noctiluca. BO
CIGNOLVS. Videt̃ id rationi conſentaneum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

iccirco.n. Theologi negant angelos per eſſentia3 omnia intelligere ne Dii quidam putentur nunc autē tribuunt habitui ſiue ſpeciei eam uirtutem preſentandi quę propria diuinę eſſentię. Cogno ſcere.n.uel omnia uel plurima & cognitione per fecta atq3 intuitiua / unica repreſentāte / nil aliud eſt q̄ illam rem continere eminentius cognoſcibi lia illa q̄ ſint in ſe / Hoc aūt nil aliud eſt q̄ dicere illa eſſe exemplaria ſuꝑ eminentia. Quod Theo/ logi diuinę eſſentię attribuūt dumtaxat. Quare ſi res creata id facere poſſit n3 contra dicat ſacris ſcriptoribus ut res creata ualeat eminenter conti nere alia / dicam eſſentiā angeli rem talem eſſe q̄ alias eminenter contineat. BENI. Motiuū tuu3 uincit ēt ſubtilium rōnes excuſauimus iam ſu/ pra quo ad fieri potuit opinantē n3 de his plura.

¶ Concludamus ergo angelos notitia intuitiua creaturā agnoſcere nō poſſe niſi ꝑ illam uel in ſe uł ī diuina eſſentia uideant. Vel ſi in creatura poſſit intuitiue alia uideri creatura / tunc ī eſſentia pro pria āgeli uideri poterit ſ3 id nō cōcedūt. ¶ Oc taua concluſio & ſi angelis eſſent concreate ſimili tudines omnium ſingularium ſaltē pro aliquo tē pore exiſtentium / quia id poſſibile eſt / Neq3.n. exiſtent innumerabilia / adhuc tamen nō cogno ſcerent rerum exiſtentias pro tali tēpore: patet id Theologo qui rerum creatarum eſſe / ſubicit di/ uinę uoluntati contingenter cauſanti & rebus eſſe tribuenti pro bene placito ſuo. Nona concluſio ſpeciebus ēt ſingularium concreatis / nequit intel ligi predicatum accidentale & contingenter ī he rens quod uidelicet ad eſſe & ab eſſe rei ualet ipſa manente in ſui eſſentia integra & ſine diminutio ne. Quis.n.ꝑ ſpecies cognoſcet nauale bellum fu turum īmo pn̄s aut preteritum / quom Deus ipē n3 ꝑ eſſentiam ſuam niſi forſan in quantum ęter na / n3 ꝑ ullas ideas / ſecluſa ſua uolūtate eiuſmo di contingentia euidenter agnoſcere poſſit? Deci ma concluſio ſi poſſe angelis cōcreari hęc omnia cauillando quis teneret uel id unu3 teneri nō pōt ut cognitionē ītuitiuā ꝑ eiuſmodi ſpēs habeant Ille nāq3 uniformiter p̄ſentāt ſiue res exiſtat ſiue nō exiſtat: & talis cognitio eſt eis poſſibilis quo3 ēt uirtuti īferiori uidelicet ſenſitiue ſit poſſibilis & eſt nobiliſſimum genus cognitionis. Quare nō ſolum decet ſed ēt op3 angelicos ſpūs a rebus ali quam notitiā accipere q̄a ſaltē ſingularium / aut ſaltē exiſtentię & p̄dicatorum accidentalium aut ſaltē notitię ītuitiue ī genere ꝓprio. PVTEVS Satius eſt a rebus ēt uilib3 notitiā accipere / q̄ ea omnino carere n3 habere poſſe. BENI. Dignifi/ cando uilificāt q̄ eos notitia priuant eo q̄ a rebus uilioribus recipere & pati nequeāt. PVTEVS. Sicut nobis meliꝰ eſt quędā nō uidere ſic illis quę dam nō ītelligere. BENI. Omnis uiſio ꝑficit ui ſu3 licet nō ſimiliter nūq̄ ergo nō uidere meliꝰ / ſ3 forſan nō uidere muſcā melius q̄ nō uidere homi ne3. PVTEVS. Philoſophus nō ita ſentit: quę da3 nāq3 īquit melius eſt nō uidere q̄ uidere. BE NI. Modus uidendi nō uiſio eſt ī culpa / q̄a mo ueri a tali re uile eſt / eā uidere nō uile. PVTE/ VS. Ergo uile eſt angelis a rebus eiuſmodi noti tiam accipere. BENI. Vile inq̄ ſi totaliter pate/ rentur / nunc uero ita eſt q̄ ī tali cognitione aut tota eſt actio angelorum: aut principalior. Nos itaq3 uiſibilē ſpeciē uel potius rei uiſibilis nullo modo producimus angeli totaliter uel principali ter ꝓducunt nobilior ergo eorum uiſio / q̄ noſtra Quāuis dictu3 philoſophi poſſet ſic conſtrui an dicemus ut ſicut nobis q̄dā melius eſt non uidere q̄ uidere eo q̄ multa uiſibiliu3 terra nobis & hor ribilia & nos q̄a corporei ſumus īficientia ſic & Deo? q̄ſi dicat minime. Multa.n.uiſibilium ho/ minibus nocēt & melius eſt baſiliſcū non uidere īmo n3 ab eo uideri q̄a uiſu (aiunt) īterficit Deo nihil nocere nihil rerum creataru3 diſplicere pōt Diligit.n. omnia & nihil odit eorum q̄ fecit: om nis certo artifex diligit opꝰ ſuu3 magis q̄ ab ope re diligat̄ ſi tale opus diligere poſſet.

¶ Quo pacto angelus proficit ī ſcientia & fit in medio īter Deum & hominem & an futura co gnoſcat. Ca.xvii. GEORGEVS.

EX his iam accepi angelos in ſcīa rerum & cognitione ꝓficere poſſe / primo qui dem quia conceſſo ut eis ſint concrea/ te ſpecies omniu3 naturarum adhuc ta men poſſunt eas uidere in genere ꝓprio & inſpi/ cere notitia intuitiua ī ſingularibus exiſtentibus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

L.

Quamuis.n.notitia abſtractiua ita diſtantiuꝫ & non exiſtentium habeant notitiam ſicuti & p̄ſentium atqꝫ nō exiſtentium / nō tamen in notitia ītuitiua / Secundo quia & ſi ploenę ſint intelligentię formarum uniuerſalium nō tamen ſingulariū neqꝫ ipſorum exiſtentię / neqꝫ predicatorum accidentalium / adde poſt notitiam actualē remanet ſpēs in memoria Recolimus.n. nos ſic intuitos fuiſſe: ſic conſideraſſe / Sic & angeli ꝑ ſpecies concreatas nō recordant̄ ſe ita miſſos / aut loquutos. Aut contemplatos. ¶ Reſtat quo ad hoc unum diſſoluere nodum: angelus nāqꝫ medio modo ſe habet inter Deum & nos / Nunc autem ita eſt ꝙ Deus intelligit omnia ſua eſſentia & nō ꝑ aliquā ſpeciem / Nos omnia ꝑ ſpecies a rebus acceptas. Igitur angeli per ſpecies concreatas ut ſit reperire omnes rationes ītelligēdi poſſibiles. Quo quidem modo arguēdi & philoſophus utit̄ & Theologus. BENI.. Angelus ea de re nō eſt in medio quia ītelligit ꝑ ſpecies concreatas. Nam illę poſſent ēt animis humanis concreari & poſſent angelicis intellectibus nō concreari. Concedimus quoque omnes rationes ītelligendi ī uniuerſo reperiri: ſed hominem atqꝫ angelum pari paſſu īcedere uel ī hoc / quia uterqꝫ pōt & concreatis & acquiſitis uti ſpeciebus. Eſt āt angelus ī medio q̄a limpidius nobis obſcurius Deo intelligit: ī eo ꝙ eiꝰ uirtus efficatior eſt noſtra / minus efficax diuina Eſt quoqꝫ in medio quia Deus nꝫ a ſenſu nꝫ a rebus notitiam accipit nos ab utroqꝫ angeli a rebus ſolum nō autem a ſenſu. MENTIVS. Scotus dicit eſt in medio: quia Deus nulla cognitioneꝫ a rebus ſuſcipit nos omnem. Angelus aliquam.ſ. naturarum nō accipit ī quo dr̄t ab anima: & aliquam accipit in quo cōuenit. GEOR. Melius ē priori modo ipſum ponere ī medio. Naꝫ hic quē Scotus ponit eſt accidentalis / poſſet.n.uirtute diuina ille ordo peruerti ut nos intelligeremus per ſpecies inditas & angeli per acquiſitas. Sed redeamus poſſunt angeli proficere ī cognitione futurorum. Ignorant.n.futura q̄a ſcriptum eſt annuntiate nobis quę uentura ſunt ī futurum & ſciemꝰ ꝙ Dii eſtis uos. MEN. Ego dixi Dii eſtis & filii ęxcelſi omnes. Nō ergo remouet angelos a futuroruꝫ cognitione pre Aſtronomi & ꝓphetę cognoſcunt futura immo Diuinatores: magi & arioli. Igit̄ & angeli. Deinde in li. de cauſis ſcribit̄ parificat̄ intelligentia ęternitati ex quo accipit̄ angelos ſupra tempus eſſe. Tunc ſic. Quod eſt ſupra omne tempus nō limitat̄ ī intelligendo ad certuꝫ tempus ſed cōplectit̄ omnia tempora. Angelus ē talis. Quare. Cōfirmat̄ q̄a ītelligūt ꝑ ſpēs ī differentes ad omnia tēpora. Et cognoſcens diſtans ſꝫ locum: uidet̄ poſſe cognoſcere diſtans ſecundum tempus: p̄ chriſtus q̄ paulominus ab angelis minoratus cognoſcebat omnia futura atqꝫ p̄terita. Igit̄ & angeli. BENI. Et ſi philoſophi futurorum quędam ſemper & neceſſario: q̄dam ut plurimū. Quędam raro ſiue caſu aut fortuitu / q̄daꝫ ad utramlibet partem & libere euenire affirment Theologi tñ omnia futura reſpectu ipſius Dei ad utrāqꝫ partem contingētia fatent̄. Quo fit ut ita ſit hęc cōtingens Sol oriet̄ aut occidet Trinus aſpectus Iouis erit ad lunam īfra dimidiā horę: ſicut & hęc inteſtina bella heu uideo erunt florentię in urbe dilecta & iam florida: Siue petrus ſedebit & regnabit. Quoꝫ itaqꝫ diuina uoluntas ſolū ſibi ſit nota q̄a nulli niſi Deo natura cognita: ipſe ſolus futura euidenter agnoſcet ſicut ſolus ſuę uoluntatis conſcius. Solus ęternus reꝫ pro qualibet parte ſuę periodi ſimul uidens: nō q̄dem tāq̄ res ipſas ut in ſe exiſtentes attingat: quia futura nō exiſtunt ſed quia ipſas ſua ęternitate ꝓ omni tempore ſimul ꝓſpicit. Quę alias luculentius Sigiſmundo Iunii de Georgiis ſiluano patritio īgenio certo āgelico p̄dito qui nunc mecum diſputat de clarauimus ipſe noſtrā opinionē conſcripſit diligentiſſime. Verum quia q̄dam futurorum Deus glorioſus fato concluſit / & cęleſti uirtuti cōmiſit. Ipſos primum cęlos ipſe aſpectibus ſepius diformes uniformiter conſeruans. Iccirco quibus nota eſt uirtus cęleſtis habent futuroruꝫ cognitionem certam & euidentem ſtante diuino decreto: in ſe autem fallibilem & incertam. Hoc modo angeli quibus notiſſima eſt natura cęlorum pariter atqꝫ elementorum cognoſcunt natura / omnia futura in cęleſti uirtute concluſa. Aſtronomi inter contingens & neceſſarium iudicant & potius de uni

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

uerſalibus q̄ ſingularibus quod iudicium longa experientia celeſtium aſpectum coniunctionū q3 didicerunt. Sed quia & uita breuis & ars longa in numeri enim ſtellaꝝ fixarum aſpectus & uirtu-tes & experimentu3 fallax. Iccirco iudicia Aſtronomorum debilia. Neque tamen omnino deſpicienda aut poſtponenda preſertim medicis qui ſine arte aſtronomię caſu ſanant & ut ceci ambulātes nō offendunt. Sed proh dolor noſtri tēporis medicoꝝ pleriq3 omnia p̄ter medicos eſſe uolunt Acuunt in utraq3 philoſophia acuunt & in chriſtiana Theologia ingenia ſua / & philoſophis atque Theologis pares eſſe contendunt / medicinę uix uniuerſalia principia Aſtronomię nulla te-nent. Talem non uocabis ad ęgrotum tuum. Tali ne comittas uitam tuam / prophetę autē diuino afflantur numine. Magi naturales pollēt ꝑfecta philoſophia. Alii forſan angelorum medio multa docentur. MEN. Lacerant te pater benigne nōnulli propter opuſculum quoddam ad uberti num Geri de reſalitis confectum: uideris eni3 propheten quēdam nouum Hieronymum uidelicet Ferrarienſem fratrē ordinis predicatorum a Deo afflatum aſtruere / & prophetias eius appro-bare. Quod te uirum doctum & in orbe nominatum / facere (aiunt) non decebat: quom prophetię ipſius nunc exploſę ſint: nil enim eorum quę predixit adimpletur. BENI. Me illa in re lacerare iuſte pōt nemo. Immo poti9 comēdare naturę meę i natam probitatem facile poterit: q de aliis in uita moꝝ bene iudicem & preſummā quouſq3 manifeſte appareat contrarium. Quis. n. a uiro perito: & celibem uitam actitante / tam pernitioſa mendacia excogitari credere potuiſſet. Ego itaque quod non auderem / neq3 alios audere puto / Sicut. n. facile opinamur de aliis quę uolumus ipſi / & facile credimus alios facere / quę nos ipſi data oportunitate faceremus. Ita econtra quę nos reſpuimus & contemnimus alios quoq3 reſpuere & contemnere iudicamus. Et quia nullu3 genus peccati illo uirulento: diuinamq3 maieſtatem ſibi arrogante mendacio execrabilius ſemper cenſui. Iccirco in eo libro concluſi. Si tale quid ī illo homine fuiſſet ꝙ primus lapidem ĭmitterem atque ignem ſuccenderem. Et ipſum Iuda proditore horribiliorem putarem. MENTIVS. Ad obiectiones īductas reſpondebis facillime. BENI. Facillime ad primum quidem conſtat ex iam dictis annuntiantem futura lumine certo aut Deum eſſe aut ab ipſo Deo illuſtratum. ¶ Aſtronomi & arioli quo pacto coniciāt oſtenſum eſt. ¶ Ad ſequens concedo angelos parificari ęternitati per quam nos intelligimus ęuum de quo angelorum ęuo poſtmodum inueſtigabimus. Vbi etiam uidebitur an complectatur omnia tempora & an cognitiones angelorum ęuo menſurentur tempore quodam diſcreto. Per ſpecies autem quę ſunt naturarum in ſe / non poteſt cognoſci reſpectus ta3 contingens quo denominantur tales naturę futurę. ¶ Et concedimus ita eos cognoſcere futura ſicut & ſecundum locum diſtantia / Cognoſcunt enim naturam illorum quę futura ſunt non tn̄ cognoſcunt ea ut futura. Sicut & naturas ſecun-dum locum diſtantes per ſpeciem agnoſcunt nō tamen ea rōne qua diſtant. Capiunt itaq3 angeli ꝑfectum cognitionis ī futuro reuelationibus neſciūt. n. forſan numeꝝ ſaluandoꝝ. Neſciūt fine3 hominū qualis futurus ſit neſciūt forſan diē uniuerſalis iudicii qa ſcribit̄ neq3 āgeli de die illo & hora ſciunt. MEN. Addit̄ ibi n3 filius. ſ. a ſe ſic neque angeli ex ſui natura / aut Aſtroꝝ uirtute ſed ſolum diuina reuelatione. Dixiſti tn̄ angelos neſcire finem hominū hoc ē an ī gratia uel abſq3 illa ſint deceſſuri. Qđ ita uidet̄ eſſe niſi Deus omnium ꝓſpector reuelet. Inquiro iam an poſſint ſcire abſcondita cordis noſtri cogitationes uidelicet atq3 uoluntates humanas.

¶ An ualeat unus angelus alterius uel hominis uel angeli natura cogitationes & appetitiones cognoſcere. Ca. xviii. BENIGNVS.

HIc quoque decertāt Thomas & Scotus. Prior uerba ſcripturę prout ſonant accipit Ieremias autē propheta ita loquitur. Prauu3 eſt cor hominis. Et inſcrutabile? & quis cognoſcet illđ? Ego dominus ſcrutans corda / & renes. Et ſepius in ſcripturis replicatur dominus eſſe ſcrutator cordium & renum. Vnde & primo regum ſcribitur homo uidet quę

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

parent / Dominus āt intuetur cor & Paulus apo
ſtolus nolite iudicare quo ad uſq; ueniat domin⁹
q illuminabit abſcondita tenebrarum & manife
ſta faciet conſilia cordium. Ex quibus ſcripturę
ſanctę dictis ſequi uidet̃ Deum ſolum agnoſcere
ſecreta cordium hoc eſt hominum cogitationes
atq; affectiones. Dicit ergo Tomas. De cognitio
ne & affectione cordis humani / poſſumus bifariā
loqui uno modo prout in ſe. Alio mō prout eſt ī
ſigno ſiue effectu conſiderant̃. Sit ergo hęc cōclu
ſio cogitatio & affectio humana prout ſunt in cor
de hoc eſt uoluntate & mente hominis ſoli Deo
eſt nota ꝓbat̃. Quia uoluntas humana ſoli Deo
ſubiacet & ipſe ſolus poteſt ī ea operari ſiue ī pri
mere quęcūq; uult tāq̄ principale obiectum eius
& ultimus finis. Quę ergo in uoluntate ſola ſunt
& q̄ ex illa ſolum dependent ſoli Deo ſunt nota:
conſtat āt actualem conſiderationem a ſola uolū
tate dependere quę habitibus ſcientiaꝝ & ſpēb⁹
utitur prout uult. Confirmat id apoſtolus quę
ſunt (dicens ſecunda ad cor. primo) hominis ne
mo nouit niſi ſpiritus hominis qui ī ipſo eſt. Al
tera cōcluſio eſt affectio & cogitatio humana nō
ſolum ab angelo / ſed etiam ab homine cognoſci
poteſt in ſigno & effectu: & eo acutius quo effec
tus fuerit notior / probat̃. Nam cogitatio cogno
ſcitur ꝑ opus quod facit immo & per īmutationē
uultus & medici ſępius ꝑ pulſum nōnullas ani-
mi affectiones agnoſcunt ſicut de ſponſo Agnes
beatiſſimę: ſcribitur amor a medicis aperit̃. mul
to magis multoq; ſubtilius id facient angeli. Et
inducit ad id Auguſtinus in li. de diuinatione
demonum dicentem aliqñ hominum diſpoſitiōes
non ſolum uoce prolatas, uerū etiam cogitatiōe
cōceptas qum ſigna quędam in corpore exprimā
tur ex animo tota facilitate perdiſcuntur. BASI
LEVS. Probatio prioris concluſionis mihi nil
concludere & quędam falſa ī miſcere uidetur. Ar
guit enim ſolus Deus poteſt īprimere & operari
in uoluntate humana / igit̃ ſolus poteſt noſſe uo
luntatem humanam quę conſequentia non ualet
Mlta. n. cognoſcimus ab aliis īpreſſa: & quę alii
operant̃: & non ſolum cognoſcimus quę ipſi ope
ramur Deinde concludit quę in mente ſunt homi

nis ſoli Deo eſſe nota & ita excludere uidetur ip̄ꝫ
hominem / poſtmodum teſtimonio pauli ſolum
hominem dicit cognoſcere ea quę ſunt ī homine.
Et ita excludit Deum Deinde miruꝫ eſſet cur eis
ſpēs horum tm̄ non eſſent concreatę. Et ſi ſuper ſpe
cies ſolum intelligant ī natas nō a rebus acceptas
quid ſibi de modo cogitationes & affectiones cau
ſandi a quocūque enim cauſetur in eſſe nil refert.
GEOR. Scotus tenet angelos poſſe natura uide
re noſtras cogitatiōes niſi Deus ꝓhibeat & ratio
nes ſuę / mihi concludere uident̃. Si nāq; ītellec
tus angelicus poteſt attingere omne ens creatum
exiſtens & ſibi pñs: cur hoc ſolum attingere neq
bit? ¶ Cognoſcit p̄terea entia ſublimiora noſtris
cogitationibus cognoſcit & uiliora nō ergo cogi
tationes ignorabit tāq̄ eſſent in proportionatę ſi
bi per exceſſum aut defectum. Sicut nos maxima
entia & minima difficilius uidemur intelligere eo
ꝙ a nobis illa ꝑ exceſſum hęc per defectuꝫ diſta
re uidentur. ¶ Deniq; uidens eſſentiaꝫ & īſpiciēs
ipſas animi potentias quomō nō uidebit acciden
tia in exiſtentia / in herentia / defluentia / a poten
tiis / & ipſas mirum ī modum decorantia? Sꝫ qdā
ſtulti putant cogitationes inuolutas in potentia
ueluti nummos ī loculis quom tñ nō magis ſint
cogitationes incluſę aut intimę q̄ habitus & ſpēs
& potentię ipſi. ¶ Hęc tamen omnia uidebunt̃ /
affectio & cogitatio nō uidebit̃. ¶ Tota anima
uidetur intus & incute. ¶ Etꝫ nō ſicut corpus ī ſo
la ſuperficie īſpicit̃. Quomō ergo nō uidebuntur
accidentia ipſam decurantia / uenuſtantia & quo
dāmodo ueſtientia? Si itaq; uidens animaꝫ & po
tentias & habitus ac ſpēs ī exiſtētes uideat & ope
rationes ipſius nulla admiratione afficiar. Si om
nia ſuperius cōmemorata uideat & illa poſtrema
nō uideat / nō admirabor modo / ſed ēt obſtupe-
ſcam nullam cauſam aut cecitatis in cognoſcente
aut uelationis & obuolutionis in re cognita repe
riens. BENI. Audite uiri egregii doctorum ho
minum acuti defenſores / utrāq; opinionē & Tho
mę ſi recte intelligatur & Scoti ueritati conſenta
neaꝫ eſſe. Concluſio nēpe Thomę ut ex ipſa pro
batione conſtat intelligit angelos nequire cogita
tiones & affectionis uoluntatis uirtualiter in uo-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

luntatē incluſas cognoſcere / Scotum uero poſſe
formaliter in exiſtentes agnoſcere quę ualde ſibi
diſtant poteſt cognoſcere actu ī herentes cogni/
tiones:& nō poteſt cognoſcere uirtute in herētes
& quę poſſent in herere / Et hoc innuit probatio
Thomę:quia ſolus Deus poteſt operari in uolū
tatē ideo ipſe ſolus poteſt certitudinaliter agno
ſcere quęcūq; in ipſa uel ab ipſa fieri poſſunt &
ipſe homo ſolus cognoſcit appetitus ſibi uirtute
in herentes inter creaturas / neq; tamē etiam ipē
id nouit ī fallibiliter. Si ergo aliquid homo uelit
angelus qui eius intima proſpicit id eum uelle ui
dere poteſt:ſed an in uolendo perſeuerabit an mu
tabitur id inſcrutabile eſt. Similiter an hoc uolet
aut illud ignotum eſt certa ſcīa etiam ipſi homi/
ni q̄uis ſatis ſibi conſtent uota futura inquātum
firmiter aliquid proponit neſcit tamen euidenter
& hoc modo rem illa Thomę bona eſt neq; con
tradicit ſibi ipſi:unde reſpondendo ad tertiū di
cit / quia appetitus brutalis nō eſt dominus ſui
actus ſed ſequitur impreſſionem alterius cauſę ic
circo illa quę ſunt in tali appetitu ſciri poſſunt:
& etiam appetitus humanus inquātum procedit
in actum ſequendo īpreſſionē alicuius cauſę pōt
agnoſci. Vbi īnuit etiā actum uoluntatis huma
nę agnoſci poſſe:inquātum homines ſequuntur
motiones rerum corporaliū uel ſpiritualiū. Et
hoc pacto Aſtronomi multa predicunt de mori
bus hominum. Aliter tenēdo q̄ diximus nil aliud
eſt q̄ Thomam & eius doctrinam flocipendere.
Ex quibus poteſt conici Thomam nō negare an
gelos a rebus aliquā notitiā poſſe accipere:ſi.n.
ſolum per ſpēs inditas agnoſcerent cur potius af
fectionem & imaginationē bruti agnoſcerent:q̄
hominis cogitationem & deſideria? Sciunt ergo
ſi nos uideant quę uolumus ſed neſciunt quę uo
lituri ſumus. ¶ Neq; ſi uolendo pſeuerabimus.
¶ Neq; forſan ſciunt ſi ea quę uolumus nolem⁹
aut quę nolumus uellemus / pleraq;.n. homines
quę nollent ut merces proiicere uolunt / & multa
quę uellent (ut gaudium & uoluptatem) nolūt
ſicut illi quos delictorum penitet / q penitendo
quę amāt reſpuunt / & quę reſpuunt amāt. Deus
autem ſolus eſt ſcrutator & iudex cordium. Iccir
co nulli ſub Deo licet pro affectib⁹ aut cogitatio
nibus prauis quēpiam plectere. Et omnis iudex
creatus pro eiuſmodi facinoribus mulctādo / mit
tit falcem in meſſem alienam.

¶ An cognouerint angeli omnia myſteria fidei christianę. Ca. xix. GATALDVS.

AN cognouerint omnia myſteria gratię
quę chriſti populo & prophetis omni/
bus fuerunt reuelata? iam eſſet inueſti/
gandum. BENI. Placet & id īueſtiga
re / Sed afferant quę uos mouent primum & qd
uos in ſacris codicibus reperiſſe meminiſtis. GA
TALDVS. Legi ego angelos myſteria fidei
chriſtianę ignoraſſe Dionyſius nāq; īducit quaſ
dam cęleſtes eſſentias ex ipſo domino Ieſu quęrē
tes & ab eo addiſcere cupientes diuinas eius ope/
rationes / Et Ieſū eos abſq; medio docentē iuxta
illud Eſaię quęrentibus angelis quis eſt iſte qui
uenit de Edom:tinctis ueſtibus de boſra? Reſpō
dit Ieſus / ego qui loquor iuſtitiam : neſciebant
ergo aſcendentē ī celū:paulus quoq; ad Ephe
ſios ita ſcribit mihi omnium ſanctorum minimo
data eſt gratia illuminare omnes quę ſit diſpenſa
tio ſacramenti abſconditi a ſęculis ī Deo qui
omnia creauit ut innoteſcat principibus & po/
teſtatibus in cęleſtibus per eccleſiam? multifor/
mis ſapiētia Dei ſecundum prefinitionem ſęculo
rum quam fecit in chriſto Ieſu. Ex quibus colli/
gitur q principatus & poteſtates nota habue/
runt multa myſteria fidei noſtrę per eccleſiam.
GEORGEVS. Quom omnia myſteria fidei
ſint in euidentia ex principiis & ex terminis com
plexio eorum omni intellectui creato erit neutra
Quom etiam ueritas talium complexionum a ſo
la diuina uoluntate contingenter dependeat aper
te conſtat nemini ea eſſe nota niſi cui illę reuela
uerit. Quē ſua uoluntas latere nō pōt. GATA
Noui & ipē ita eſſe ſ; auctoritates īductę dicere
uidēt Deū angelis hęc nr̄a myſteria nō reuelaſſe:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

L.

hac ratione quidam Gabrielem uel primum uel
inter primos connumerandum cenſent: quia hęc
myſteria ploene agnouerit quę principatibus &
ꝑtātibus abſcondita erant. GRADIVS. Cōtra
rium mihi uidet̄ nam ſcribit̄ facta eſt cum ange
lo multitudo militię cęleſtis exercitus laudantiu3
Deum & dicentium gloria in altiſſimis Deo: & ī
terra pax hominib9 bonę uoluntatis. Ergo prin
cipatus & ptātes an̄ p̄dicationē apoſtolorum &
aſcenſione3 chriſti myſteria incarnationis noue
rant. Neq3 Gabriel preſertim ſi talis ac tantus ſit
abſq3 mirabili comitiua angelorum ad uirgine3
diuina fecundandandā prole miſſus eſt immo in
numera cum multitudine acceſſit ad uirginem de
ſponſatam magno uiro ſtyrpis Dauiticę. Qua3
ēt uallauerat altiſſimus ingenti agmine angelorū
cuſtodientium thalamum regis omniū & plaſma
toris uniuerſorum. Sciebant āt quē theſauru3 co
miſſu3 cuſtodirēt, ꝓbat̄ ſi ꝓphetę nouerāt cur
nō angeli? Nam & ipſi medio angelorum ea didi
cerunt. Iſquoq3 qui legē Moſi in mōte Sinai de
dit (ubi maximo cum honore corpus beatiſſime
& glorioſiſſimę ſponſę chriſti Chatherinę marty
ris ab angelis collocatum qeſcit, angelus fuit &
ille ſimiliter q eidē ī rubo apparuit: ſ3 dn̄m Deū
ut nuntius uerus īduerat ideo ſe Deum Abraam
Iſaach & Iacob nominabat. Si ergo Moſes ab
angelis docebat̄ princeps legis & ꝓphetię, mul
to magis alii confirmat id & ip̄e Dionyſius. Qđ
āt ꝓphetę omnia nouerint, p3 ex illo Amos. Nō
faciet dn̄s uerbum niſi reuellauerit ſecretum ſuu3
ad ſeruos ſuos prophetas. BENI. Miſteria fidei
ſciri nequeunt abſq3 diuina reuelatione quęcūq3
tn̄ ꝓphetis reuelata ſunt & angelis ēt omnibus re
uelata fuere, quoꝝ ruina recuperāda erat & qui
ſubiici nō modo Deo ſ3 ēt homini diſcerent: ex eo
nāq3 forſan boni maxime meruerunt & mali de
meruerūt. Omnibus igit̄ incarnationis miſteriū
reuelatum fuit. Et modu3 acutius alii aliis cogno
uerunt. Si quoq3 omnes ſunt adminiſtratorii ſpi
ritus miſſi in miniſterium ꝑꝑ eos q hereditatem
capiunt ſalutis Salus āt hominum ꝓcurari nō po
terat abſq3 cognitione ſaluatoris. Sciebant ergo
aduocati & ꝓcuratores ſalutis ſalutē & ſaluatorē
ſed forſan omnis modos ſaluandi & omnia ad ſa
lutem ꝑtinentia omnes nō ꝑcipiebant immo for
taſſis aliqd erat qđ nulli a principio fuit reuela-
tum. Poterant ēt admirari nō ꝑꝑ ignorantiā ſed
ꝑꝑ magnitudinē rerum poterāt ēt addiſcere oīa
myſteria poſtq̄ completa ſunt: non quidem ac
ſi ea futura ignoraſſent, ſed ea in genere proprio
contemplantes ueluti & aſtrologus uidet nouam
eclypſim quam tamen prenouerat futuram. Sic ī
notuit principib9 & ptātib9 gratia fidei ſic appa
ruit angelis ſicut & Aſtronomo īnoteſcunt effec
tus ſyderum: & apparere incipiunt. GRA. Au-
guſtinus ſuper gene. illud pauli ad epheſios ali
ter conſtruit ut ſit ſenſus ita fuit abſconditu3 qđ
tamen poteſtates & principatus nō latuit ſed eis
innotuit. Similiter & illud ad Timotheum appa
ruit angelis ſcilicet a principio. BENI. Quāuis
illo modo poſſet conſtrui: potius tamen ſenſus li
cere priori modo accipiendus, Et qui ergo tenet
eos ignoraſſe poteſt excuſari: qa uel modu3 igno
rabant uel non omnia concurrentia ullus ſciebat.
Vel quia nemo in genere proprio anteq̄ comple
rentur ea norat: Et qui eos ſciuiſſe aſſerit a uerita
te non deuiat. Omnes. n. ſalutem in ſaluatoris no
mine procurabant omnes cui perpetuo ſub eſſe &
parere debebant agnoſcebant. GRA. Non fuit
ante tempora apoſtolicę predicationis notum an
circuncíſio eſſet euacuanda ꝑer baptiſmum: &
an cibis gentilium eſſet licite utendum & an gra
tia ſpiritus ſancti & īnationes eſſet effundenda:
De his enim facta eſt longa diſputatio inter apo
ſtolos. Quare non omnia (ut recte aſſeris) omni
bus & ſemper ac ęqualiter reuelata fuerunt ſicut
& ſanctis ita & angelis iccirco forſan plura Ga-
brieli q̄ inferioribus reuelata. An tamē ſuperior
cunccta reuelet ſibi ſubiectis quę nouit alias. Sed
diſerendum eſt de notitia angeloru3 matutina &
ueſpertina, Quę ſit & cur taliter nominetur.

¶ De notitia quę ueſpertina & matutina
dicitur. Ca. xx. PRODA-
NELLVS.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

DIſtinctio matutine notitię & ueſperti/
nę ab Auguſtino ſumpta eſt. Ille eniꝫ
ſex diebꝰ ꝗbus dicit̃ Deus cũcta creaſſe
nõ accipit hos uiſitatos dies qui Solis circuitu per
agunt̃ quom ipſe Sol quarta die creatus ibidem
legat̃, ſed illis ſex diebus unum diem cognitionẽ
uidelicet angelicã ſex uariis rerum generibus pre
ſentatam ĩtelligit. ¶ Et quẽadmodum ĩ die arti
ficiali & cõſueto eſt accipere mane & ueſpere tãꝗ̃
principiuꝫ & finẽ diei, ita primordialis cognitio
angelorum qua res uident̃ ĩ uerbo dr̃ matutina.
Illa uero q̃ ꝓſpiciunt eaſdẽ res ĩ ꝓpria reruꝫ na
tura dicit̃ ueſꝑtina. ¶ Ecce exemplum inſpicite
prima dies eſt cognitio lucis, quã habebãt angeli
mane diei eſt cognitio lucis in uerbo, ueſpere, eſt
cognitio lucis in genere proprio, & hęc duplex
cognitio lucis cõſtat ex mane & ueſꝑe, & cõficit
diẽ primã ſic dicito đ reliqs diebus. Et ĩter mane
& ueſꝑaꝫ nil ĩtercludit̃. Mane.n.diei uſqꝫ ad me
ridiẽ: ueſꝑa totuꝫ reſiduũ. Et iã diximus Augu
ſtinum ꝑ matutinã cognitionẽ nõ poſſe ĩtellige/
re uiſionẽ uerbi Dei: quia cognitio hęc matutina
fuit ĩ oĩbus angelis & añ beatitudinẽ atqꝫ eoruꝫ
caſum. Fuit igit̃ cognitio ipſius eſſentię diuinę ꝑ
ſpeciẽ cõcreatã. ¶ Vel ſi oĩo forſan ob ſtomaci
debilitatẽ talẽ cibuꝫ ab horreas dicito notitiã ma
tutinã fuiſſe ꝑ ſpẽs cõcreatas & a uerbo effluentes
ueſpertinã ĩ genere ꝓprio ſed talis matutina non
uidet̃ perfectior ueſpertina. Concedes ẽt angelos
a rebus ipſis notitiã ĩtuitiuã accipere. Aut ſi hoc
ẽt nõ placet: tunc Auguſtinus ignorauit uocem
ꝓpriam: uł tu eũ defendito. PRODA. Mane &
ueſpera uident̃ comiſceri tenebris quibus falſitas
aut error ĩportat̃, q̃ ꝓcul ab angelico ĩtellectu.
BENI. Tenebris nõ ſolum error ſꝫ ẽt ignorãtia
negatiõis denotat̃: ĩmo minor lux reſpectu maio
ris tenebra dici põt. Omnis ergo cognitio creatu
rę aut matutina, aut ueſpertina quia nulla limpi
diſſima, ẽt ſi ĩ uerbo ea fiãt. Solius igit̃ Dei cogni
tio meridiana. Quãuis quidã eã cognitionẽ q̃ an
geli Deuꝫ per ſpẽm agnoſcunt uocẽt matutinam
eam uero qua ipſum ĩ ſe aſpiciunt meridianam.
Sed melius eſt ſolius Dei cognitionẽ (q̃ ab omni
tenebrarum nubilo remota: & ſola pura, ſola ſin
cera ſit) appellare meridianã ſicut & omnis ſua ẽ
intuitiua: angeli ãt habent & abſtractiuã & ĩtui
tiuam, Et ĩtuitiuam perfectã atqꝫ imperfectam
BONDIVS. Quę intuitiua perfecta? PRO
CV. Quę de pñti extrema rerũ. LVCHEVS
Quę ĩperfecta. PROCV. Quę de preterita ut
quum recolo alicuius exiſtentię trãſactę. PAL.
Quidaꝫ quoqꝫ ponũt notitiam mediaꝫ inter intui
tiuam & abſtractiuam eam vꝫ q̃ ẽ quiditatis exi
ſtentis & ꝑ̃ſentis cõtemplanti qui tñ eam abſque
exiſtentia cõtemplat̃. CAB. Aliqui ẽt eaꝫ cogni
tionẽ qua ĩ diuina eſſentia res uidemus uocant nõ
intuitiuam, ſꝫ ſuper intuitiuam. BENI. Nõ in
utiles notitię diſtinctiones. Vti ergo illis poteri
tis pluris tñ exiſtimãdę ſunt res & rerũ cognitio
nes: minoris uocabula: q̃ tñ quo purius denotant
& ſincerius, eo & cõſuetiora ſint oportet. BV
CHIVS. Miror cur ab aliquo nõ ſit poſita noc
turna cognitio. BENI. Illa ẽt poni uidet̃ & poſi
ta fuit in malis angelis. Nam ſecundũ auguſtinũ
boni angeli cognoſcentes creaturaꝫ nõ figuntur
ibi quia id eſſet tenebreſcere & noctẽ fieri? Sꝫ eaꝫ
cognitionẽ referunt in laudẽ Dei, quare poſt ue
ſperam nõ ponit̃ nox, quia nõ ſiſtit̃ in rebus crea
tis ſed mane, ita quidẽ ut mane ſit finis diei & ini
tium ut a Deo incipiat cognitio noſtra & in ipm
a quo ĩcepit redeat ut ipſe ſit. alfa. & o. principiũ
& finis. Iccirco fcũm ẽ ueſpere & mane dies unus
ſic & ſecundus ac reliqui. Omnes aũt qui ſiſtunt
in creaturaruꝫ cõtemplatione tenebreſcũt & noc
turna potiunt̃ cognitiõe. A qua homini chriſtia
no qui in gloriam ſummi cõditoris omnia refert

¶ Duę quęſtiões proponuntur an angeli plura
ſimul intelligant & an in eorum cognitione
poſſit ꝓuenire ullꝰ error. Ca. xxi. BINCIO.

EX his ſequi uidet̃ angelos plura ſimul
intelligere poſſe ſi eis ſimul ſit matuti/
na & ueſpertina cognitio. BOCI/
GNOLVS. Non plura ſimul intel
ligunt ſed eadem pluribus cognitionibus. Lu/
cem enim bifariam cognoſcunt. BINCIO/
LVS. Ergo ſaltem eiuſdem rei duas cogni/
tiones ſimul optinent & ita duas actus intelli/
gẽde ſił habere uident̃. Quęro ergo ſiue ſequatur

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

ex dictis ſiue nõ an. Angeli poſſint ſimul mlta ī
telligere. BABA. Quia etiam dictum eſt ange-
lorum cognitionem ſub eſſe errorem. Ego quoqȝ
quero an ulla cognitio angeli poſſit eſſe falſa &
erronea. Si. n. ignorare poſſunt & neſcire ut ma
nifeſte Dionyſius tenet purgant̄ & enim inter ſe
ſe poſſunt ergo & errare. ¶ Similiter quicũque
componit & diuidit: põt ea q̄ nõ ſunt ī re compo
nere aut diuidere / Hoc autem eſt falſitas & error
Sed angeli cõponunt & diuidunt: ubicũqȝ nāqȝ
eſt multitudo cognitionum & componibiliũ ibi
poteſt eſſe compoſitio. Sed angeli diuerſarum re
rum habent diuerſas cognitiones. Cur ergo illa
diuerſa diuerſis cognitionibus cognita compone
re aut diuidere nequeant non uideo. ¶ Quando
etiam locuntur hominibus cõponunt & diuidũt
Sicut autem quis ītelligit ita & loquit̄ & econtra
potius. BENI. Ad priorem q̄ſtionem dicat quē
admodum ad unitatem motus ex. v. phiſicorum
requirit̄ unitas termini. Ita ad unitatem operatio
nis unitas obiecti circa qđ uerſat̄ operatio. ¶ Et
hoc ſit unum dictum ſecunduȝ uero quod ſequi
tur. Contingit idem accipi ut unum & ut plura /
Sicut ſi partes alicuius cõtinui ſeorſum & omnes
ſimul accipiant̄. Tertium ſit hoc quecũqȝ ꝑ unā
ſpeciem cognoſci poſſunt cognoſcunt̄ ut unum ī
telligibile q̄ uero ꝑ diuerſas / ut diuerſa concluſio
quecũque ꝑ unam ſpeciem cognoſci poſſunt aut
ut unum illa ſimul una opatione ītelligi poſſunt
Sicut partes ī toto: p̄dicatum & ſubiectum prin
cipium & concluſio. Altera concluſio quecũque
diuerſis ſpēbus & ut plura concipiunt̄ illa ſimul
una operatione ītelligi nequeunt. Corrollarium.
Quom beati ꝑ unam ſpeciem hoc eſt diuinā eſſen
tiam cuncta agnoſcant: cuncta ſimul cognoſcere
poſſunt. Vnde Auguſtinus nõ erunt ī patria uo
lubiles noſtre cognitiones ab aliis in alia euntes
atque redeuntes ſed omnem ſcientiā noſtrā ſimul
uno cõſpectu uidebimꝰ. Recte igit̄ philoſophus
z. topi. Contingit multa ſcire ſed unum ſolum in
telligere / quia & ſi multa intelligant̄ ſimul illa
ut unum ſimul ītelligunt̄ & unica opatione / plu
ra igit̄ īmo & omnia poſſunt ſimul intelligi. Sed
plures ītellectiones non poſſunt eſſe ſil̄. Hec ſunt
beati Thome. ARANEVS. Contra id ita
moueor: actus intelligendi eſt imago rei que ītel
ligitur & figura eius / Ideo perfecta rõ trinitatis
in create ī creaturis ponit̄ dum Dei meminerint
Deũ ītelligāt atque ament: & ēt rerum imagines
in mēte negauit nemo: qa cognitio fit ꝑ aſſimila
tionem ſicut & nutritio ꝑ diſſimile quidē ī prin-
cipio motus / ꝑ ſimile uero īfine: ſpēs āt negaue
runt multi / ex quo colligimus operationes uita
les eſſe apud omnes rerum imagines. Iccirco dicũ
tur a philoſopho ī prīcipio peri her. note rerum
Si ergo cognitio eſt imago rei cognite quopacto
diuerſarũ rerũ poterit eſſe eadē imago? hoc āt il
le dicit q̄ plura & uaria unica opatiõe cognoſci
poſſe cõcedit. SARA. Ipſe tibi ad id r̄ndebit. Si
cut unũ corpus ꝑ unā figurā põt ſil̄ multis cor-
poribus aſſimilari: ſic & ītellectus ꝑ unā ſpēm ſi
ue aliā figurā mltis rebus. ARA. Cõtra id aliud
eſt eadē figura aſſimilari mltis aliud āt eē figurā
uel imaginē diſſimilium. Quomõ ergo aqlam &
ſerpentē eadē ītellectione ītelligā: quom talis ſit
diſtinctio īter actus q̄lis īter obiecta? Neque igi
tur unica ſpē diſſimilia repreſentari / nȝ una opa
tione ītelligi poterũt / niſi forſan repreſentatũ il
la diſſimilia ī ſe cõtineat eminēter: qum ergo plu
ra & uaria unimꝰ cõiungēdo q̄uis cõiũgi neq̄ant
ī re / aut diuidimꝰ ſepando ut lignũ a lapide & li
lium a ſaphiro: ea ſimul uariis tñ opationibus &
cognitionibus agnoſcimus & plura igit̄ ſil̄ & plu
ribus operatiõibus agnoſcere & nos & angeli faci
lius poſſumꝰ. BENI. Si rei imago ſit cognitio ſi
cut ceſaris talis figura q̄ reluceat ī aīa ſicut ī quo
dam ſpeculo hoc āt erit ſi cognitiões diſtinguāt̄
ꝑ obiecta & ſi cognoſcēs aſſimilet̄ rei cognite: nõ
poterit una cognitio eſſe pluriũ & diſſimiliũ tāq̄
primorũ obiectorũ poſſet tñ unīꝰ ut primi obiec
ti reliquorũ ut ſecundorũ. SARA. Quid eſt pri
mũ obiectũ? BENI. A quo emanat cognitio &
cui cõfigurat̄ ſiue cuiꝰ ē imago: ul̄ qđ mouet po
tentiā ꝑ ſe primo. SARA. Quid ſecundũ? BE
NI. Quod terminat ſolũ cognitionē mouēte alio
nõ ipſo ꝑ ſe primo / Quodqȝ nõ opȝ eſſe ſimile co
gnitioni. Cognitu itaqȝ ſiue uiſio btõrum diuine
nature aſſimilat̄ & ab illa defluit: & ideo ipſa eſt
primum obiectum quecũque uero in ipſa relu-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

cent ipſa mouente & preſentante & nõ ipſis agni
tis dñr obiecta ſecunda & ualebunt eadem cogni
tione cognoſci ſimul. Hoc uidet̃ inuere Thomas
qñ dixit q̃ per unam ſpeciem cognoſcuntur & ut
unum ſunt. ſ. ꝓut continent̃ in uirtute unius pri
mi. Neqꝫ puto ipſum plures intellectiones ſimul
poſſe eſſe negare nam alia cognitio uidet̃ eſſe pa/
ternitatis alia filiationis quom differant ſpecie ſi
cut & obiecta. ¶ Alia principia alia concluſiõis
quia hęc ſcĩa / illa intellectus nuncupat̃. ¶ Vi
dens quoqꝫ Deum põt uidere rem in ſe ipſa & in
genere ꝓprio / quo nõ põt eſſe eiuſdẽ rõnis uiſio.
¶ Manente quoqꝫ cognitione matutina põt ĩ eẽ
cognitio ueſpertina. ¶ Fiuntqꝫ uidentibus Deũ
nouę reuelationes: q̃uis ſi eodẽ mouente tunc poſ
ſet eſſe noua determinatio ipſius actus / nõ autem
nouus actus. ¶ Deniqꝫ intelligimus roſaꝫ ꝑſpe
ciem / Et hoc nos intelligere experimur. Quꝫ ro
ſam in abſentia conſidero / notitia abſtractiua ẽ:
qum ipſum conſiderare roſam / intueor / notitia
experimentalis. Duę igit̃ notitię ſimul. Neqꝫ ea
dem cognitione conſidero roſam / & intueor con
ſiderare roſę / niſi actum abſtractiuę notitię & ĩ
tuitiuę eundem exiſtimare uelis. Differt igit̃ ac/
tus reflexus ab actu recto: poſſunt itaqꝫ angeli &
plura cognoſcere. Et cognitionis philoſophus ſi
mul habere. Et lõge plres q̃ nũc hoĩes. CHRO.
Cõtra id ẽ ſnĩa algazelis. iiii. ſue metaphiſice ſit
dicentis ſicut unũ corpus nõ põt ſimul figurari
diuerſis figuris / ita nꝫ ĩtellectus diuerſoruꝫ obiec
torũ ſimilitudinibus. PROCVL. Negatur ſibi
illa ſimilitudo. Spẽs. n. atqꝫ actus intelligendi nõ
ſic ſe habent ad inuicẽ ſicut circulus & triãgulus
ut perficiant ſecundum extremitates. Aut ut mu
tuo repugnent: quia ex. vii. diuinorum rõnes op
poſitorum nõ ſunt oppoſitę ĩ mente. CHRO.
Contra iterum igit̃ nõ repugnabit aliquid eſſe ſi
militudinẽ plurium obiectorum qđ paulo añ ne
gaſti. BENI. Aliud eſt plures obiectorum ima
gines ſimul eſſe in mente aliud uero unã imaginẽ
eẽ plurium obiectorum. Si tamen illa ratio Al/
gazelis ualeret / ſequeret̃ / ꝙ nꝫ plures ſpẽs diuer
ſarum rerum ſimul poſſent eſſe in eadẽ aĩa ſeu in
eodẽ intellectu.

¶ Angelos in ſecunda operatione errare poſſe &
in tertia nõ recte concludere nunq̃ tamẽ bonos
potentia propinqua id facere poſſe. Ca. xxii.

BABALIVS.

HVic te iam feciſſe ſatis uideo. Et quidẽ
elegãter: mihi iã ut reſpondeas ex eodẽ
fonte ꝑcupio. BENI. Si uelimus noſſe
an falſitas ſit unq̃ in cognitione angelorum & er
ror ĩueſtigemus quid ſit error & falſitas & ĩ qua
noſtri animi operatione ſiue actione conſiſtat: fa
cileqꝫ quod inquirit̃ conſtabit. BABA. Quid ẽ
error? BENI. Error eſt uera pro falſis: Falſaqꝫ
pro ueris aprobare: qđ Aurelius inqt nõ eſſe na
turę inſtitutę ſꝫ poti⁹ deſtitutę. BABA. Quid
falſum. BENI. Falſum eſt idem qđ rebus diſfor
me ſicut uerum qđ conforme. BABA. In qua il
lud animi operatione? BENI. In tertia q̃ diſcur
ſus / non ꝓprie eſt falſum quid? aut erroneum:
nãqꝫ bene & acute quẽpiam diſcurrere aut cõclu
dere dicimus uere ãt non dicimus: alium male &
groſſe / non ãt falſo: Et adhuc potius diceremus
male inferentẽ errare q̃ falſo ꝓcedere: In prima
quoqꝫ animi operatione errat nemo nꝫ falſum di
cit niſi uirtute. Iccirco uetus dictum cõmendat̃
quo dicit̃ intellectus hoc eſt ſimplex intelligẽtia
ſemper eſt uerorum. BABA. Quid eſt falſuꝫ uir
tute? BENI. Quum repugnantia ſiue ſibi non co
herentia concipimus ut ſi quis bouem rõnalẽ aut
aĩal terreſtre uolatile concipiat falſuꝫ uirtute nõ
formaliter cõcipit. Tale inq̃ falſum põt eſſe ĩ pri
ma operatione. BABA. Omnia extrema oratio
nis ſimplici ĩtelligẽtia cõcipiunt̃. Sed dicendo oĩs
roſa eſt flos / eſt oĩo uera extremũ eſt oĩs roſa eſt
flos / qđ ẽ uerũ formaliter. Similiter ſi dixero oĩs
roſa eſt lilium eſt oĩo extremũ eſt formaliter fſuꝫ
ergo ĩ prima operatione / erit formaliter fſuꝫ. BE
NI. Prima operatio ſicut põt ſuꝑ ſe ipãꝫ reflecti
& ſe habere pro obiecto ita ẽt & alias: Concedi/
mus ergo ĩ ea tãq̃ obiecta eſſe falſum & ueruꝫ for
maliter ac ẽt uirtualiter qđ nota tãq̃ nr̃uꝫ dogma
Inea in ſe nulla falſitas aut ueritas neque uir/
tualis neque formalis ſed ſolum apprehenſio uel
non apprehenſio / aut attingentia obiecti uel non
attingentia / Quę apprehenſio & attingentia

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Magl. C.6.23

ſolet dici ueritas , quia in apprehenſione quidita
tis nõ decipit̃ ĩtellectus ſicut nꝫ ſenſus apprehen
ſione ꝓprii ſenſibilis. Reſtat igit̃ errorẽ & falſita
teꝫ ut ẽt philoſophus teſtat̃ ĩperi hermeniis ac ſex
to diuinorum ꝓprie ĩ cõpoſitione & diuiſione cõ
ſiſtere. Si ergo angeli cõponere & diuidere poſſũt
ꝓut lubet: multa ĩ re cõpoſita diſiungere & mul
ta diſiuncta cõponere ualebunt. Si uero cõponer̃
& diuidere nequeant ĩ eorum cognitione nũq̃ fſi
tas , nꝫ neritas ſibi , circa idẽ oppoſita erit. BA
BA. An igit̃ angeli cõponant & diſcurrãt antea
uidendũ. BENI. Angeli dicunt̃ a Dionyſio mẽ
tes cęleſtes quia ſicut cęli prima corpora ita ange
li primę ſubſtantię ſpũales. Et ueluti corpora cę
leſtia a principio ĩditas habẽt eorum ꝑfecttiões
alia uero corpora ꝑ motum & mutationẽ eas adi
piſcunt̃ , Sic homines ꝑ motum & diſcurſuꝫ ĩco
gnitionẽ ueritatis deueniunt. Ex uno. n. uel po
tius pl̃ibus notis (qa ex uno termino ac ẽt ex una
ꝓpoſitione nil ſeq̃tur) ꝓgredit̃ ĩ aliud de ducẽdo
& elitiẽdo, Angelus ãt ſine tali motu cũcta ꝑſpi
cit. Confirmat̃ cur nãqꝫ hõ ꝓcedit diſcurrẽdo ni
ſi quia ĩ principiis & p̃miſſis a principio cõcluſio
nes nõ ꝑſpicit: quas ſi ĩ principiis illico ꝑſpexiſſꝫ
nullũ ĩ ſua cognitione ꝓgreſſum ſiue diſcurſum
habuiſſet: hac de re angeli dicuntur ĩtellectuales
q̃ſi ſimplici cognitione oĩa ĩtelligentes: homines
uero rõnales eo ꝙ ratiocinando & diſcurrẽdo ue
ritatem attingunt. Eodẽ quoqꝫ mõ iccirco hoĩes
cõponunt & diuiduunt quia cognoſcẽdo reꝫ ali
quam nõ agnoſcunt ſubito q̃cũqꝫ ei cõueniunt ,
angeli uero iccirco nõ cõponunt quia notis quidi
tatibus rerum cognoſcunt ex tẽplo q̃cũqꝫ eis in
ſunt , Eſt. n. angelus ſpeculũ purũ & clariſſimũ
ut ait Dionyſius angeli ẽt eodẽ ꝓhibente , nõ cõ
gregãt diuinã cognitionẽ ſermonibus diffuſis. Et
uirtus ĩtellectualis angelorum reſplendet ꝑſpica
ci ſimplicitate: ex quibus ĩnuit eos neqꝫ diſcurre
re , neqꝫ cõponere aut diuidere. BABA. Sic acci
pio ſicqꝫ ĩtelligo rem propoſitã angelus ĩtelligẽ
do hãc rem totum intelligit ſimul & partẽ & hãc
cõplexionem omne totuꝫ eſt maius ſua parte: Et
ſimiliter ꝙ quaternarius eſt maior binario. Non
ergo componit neqꝫ diſcurrit , ſed ob uelocitateꝫ

ĩtellectus agnita ratione totius ĩ ipſa omnia hęc
intuetur. PRODANELLVS. Certum mihi
eſt angelos prius ſubſtantiam & quantitatem cõ
cipere: q̃ hanc negatiuam ſubſtantia nõ eſt quan
titas & prius hanc negatiuam q̃ illam Roſa non
eſt linea: ergo uidet̃ ĩ illis omnis animi actio pri
ma uidelicet ſecuuda , ac tertia , & q̃uis ſimul tꝑe
nõ tamẽ ſimul ſunt natura. CALIX. Opus eẽt
ad hoc ut ſecunda a prima & tertia a ſecunda dif
ferant prioritate temporis. BENESSIVS. Ideo
eſſe opus tali prioritate poteſt patere ex eo: quia
etiam uelocis ingenii prudens atqꝫ artifex & qui
cũqꝫ habitu pollent integro , nõ diſcurrunt neqꝫ
conſultant niſi ĩ tempore ĩ ꝑceptibili ĩmo abſqꝫ
ullo tẽpore in ĩſtanti diſcernunt & iudicant. Sic
uidetur mihi de angelis dicendum. BENI. Acci
pite hac in re facilẽ concluſionẽ. Si teneatur com
poſitionem & diuiſionem atqꝫ diſcurſum oporte
re ĩtelligi cum tempore & unã actionẽ prius tem
pore alia a ſe: melius eſt dicere angelos neque diſ
currere neqꝫ componere ut Thomas tenet. Si ue
ro hęc omnia ſimul tempore fieri ualent: Ita ut
diſcurrere ſit hoc ex hoc nõ tamen poſt hoc in fer
re & componere ſit duo ſubito in ĩtelligunt̃ iun
gere aut ſeparare tunc angelos componere & diſ
currere nõ in cõueniet. GRA. Quid potius illis
nominibus denotat̃? BENI. Famoſius diſcurſ9
priori modo accipitur: acutius altero: utroqꝫ rec
te: ſed poſteriori modo ut mihi uidetur rectius.
Diſcurrunt itaqꝫ cõponunt ſimul & ſimplici ĩtel
ligẽtia agnoſcunt: neque tñ diſcurrunt aut cõpo
nunt , ꝑut ea ipſa uocabula cõſignificãt tꝑs. BE
NES. Multi tenẽt Deum poſſe agere ĩ tꝑe ea q̃
agit in ĩſtanti. Eſt. n. agens liberũ iccirco põt ac
tionẽ ſuã ita tẽperare ut tempori correſpondeat ,
nõne ſilr & angeli habẽtes ſimpliciũ ĩtelligẽtiam
poſſent illa q̃ apꝑhendunt ĩ tẽpore cõponere , &
habẽtes cõpoſitionẽ principiorum poſſent cõclu
ſiones ita deducere ut talis deductio alicui tẽpori
correſpõderet? BENI. Quẽadmodũ uelociſſimi
ĩgenii atqꝫ linguę acutiſſimę hõ põt tardiuſcule
& loqui & formare argumẽtationẽ ſola libertate
uoluntatis non neceſſitate naturę. Sic & angelus
ut poſſit cõtradictionẽ nõ uideo. Confirmat̃ naꝫ
cognoſcit extrema orationis ut unibilia & ea ſibi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

unire ſi uoluerit non repugnat:quia nulla cauſa
repugnantię pōt aſſignari niſi quia cognito uno
extremo cognoſcit q̄cūq3 de illo dicibilia. S3 hoc
nō obſtat. Quia nō dicimus eum cōponere ī tpe
ad hoc ut addiſcat:ſed quia placet uel quia uult
docere hominē cuius cognitio ꝑut depēdet a ſen
ſu eſt cū continuo & tempore / Iccirco quādo for
mat enuntiationes ſenſibiles in tempore ut quan
do dixit uirgini. Aue gratia plena dominus tecū
Videtur eas ſic ſucceſſiue & mēte cōponere:q̄uis
ſimul eas intelligat. BENESSIVS. Sic poſſet
quis ēt de Deo dicere ut ꝓlibito uoluntatis poſſit
cōponere & diſcurrere. Quod tamē nemo dicit:
BENI. Forſan poſſet & de illo dici ſi non ſit in
perfectio ulla / Si aūt ſit īperfectio ut uidet̄:tunc
illa remouenda neceſſario a Deo optimo / Ab an
gelo nō remouēda īpoſſibile certo eſt Deum non
ītelligere ſimul & unico actu omnia āgelū āt nō
ē īpoſſibile / nō itaq̄ ſequit̄ quod inferebat̄ cuius
& ſi natura nobilior:& potētia forſan acutior / nō
tamē ut alias oſtēdimus alterius ratiōis:niſi & ui
ſu3 aquilę differre a uiſu hominis ſpecie uelimus
tenere. Verum de diuino intellectu alias. GRA
DIVS. Noſter intellectus: quom ſit totius entis
ſicut & angelicus:& beatitudinis eiuſdem capax
cuius & ipſe:& gratia nō natura capax / & actu
nouo atq̄ accidentali obiectū beatificum attin/
gat. Et ſit conciuis & proximus atq̄ frater quidā
& germanus angelorum) nō uidet̄ differre ab in
tellectu angelico niſi ſicut & angeli inferioris ab
intellectu ſuperioris. Et ſicuti operatiōes nō po
nimus pauciores in ſuperioribus angelis ſic neq̄
pauciores q̄ in hōibus. Solum.n.uelocius & lim
pidius intuentur ſuperiores. Si tamē inferiores cō
ponant & diſcurrāt & ſuperiores:uelocius tamē
forſan uel acutius & limpidius / pro libito quoq̄
poſſent componere & diſcurrere tardius ut recte
oſtendiſti. BENI. Quidā negant cōpoſitionē &
diſcurſu3 eſſe ī ſenſu / atq̄ brutis cōtra quos aliq̄n
ita ratiocinatus ſum. Bruta certum eſt multas cō
plexiones cognoſcere ut hunc eſſe inimicum / illu3
amicum. Hoc eſſe foenū:illud ordeu3: Aut ergo
cōponendo ea cognoſcunt. Et habere ꝓpoſitum
aut ſimplici intuitu illa omnia ꝓſpiciunt: & ita
erunt bruta perfectiora hominibus:nā talis pro
ſpectus ob nobilitatem uirtutis cognoſcentis ab
omnibus attribuit̄ Deo a multis ēt āgelis. CER
VINVS. aH ab ab cōcluſiſti ratione aperta. S3
rideo quia ꝑcipio illos qui negant bruta cōpone
re & diſcurrere incidere in ſcyllam dum cupiunt
uitare caribdim. Ne nāq̄ ea hominibus adequēt
Deo adęquant / neq3 uident. O in becilitatē hu/
mani ingenii dum peregrinat̄ a domino. BENI
Redeamus nos uiri pręclari ad noſtra & an error
poſſit cognitioni angelicę ſub eſſe primum inſpi
ciamus. Deinde an falſitas. Tertio an diſcurſus
prauitas. ¶ Quicū q3 certo neſcire poteſt ſi ſibi
reliquat̄: poteſt & errare / Si.n.ignoret illius cō
plexionis ueritatē cuius terminos apprehēdit:po
terit exiſtimare uerū eſſe quod falſum ē / & quod
uerum eſſe falſu3. Sed angeli multa neſciunt quo
rum terminos apprehendunt. Secus perirēt reue
lationes. Igit̄ angeli ſuę naturę derelicti poſſent
errare. Aduertendu3 tamē hūc errorē nō poſſe eē
niſi in contingentibus. Nam ueritates neceſſarias
apprehēdunt abſq3 errore ꝑ ſpēs inditas. Si tamē
eis ſpēs nō eēnt cōcreatę / ſ3 eas ꝓpriis uiribus ac
quirerent tunc dubitari poſſet / an errare ualerēt
in cognitione neceſſariorum ſicut & nos. Nūc ita
ē q̄ in talibus angeli nō errāt. S3 neq3 ī ueritati/
bus cōtingētibus uident̄ re ipſa errare p̄ſertim ho
ni. Nō.n.errat ille q̄ putat ſolē ad tot horas oritu
rum neq3 tñ oriat̄ uel ſolis aut lunę eclypſim ad
tot momenta futurā neq3 tūc fiat ſi illud ſub cō/
ditiōe niſi Deus aliter diſpoſuerit / putauerit / & ſi
qđ putat nō euenerit / nō dicit̄ erraſſe q̄a cū condi
tione putauit. Similiter n3 falſitas ē ī eorū cogni
tiōe q̄ nō uidet̄ differre ab error:nā aut idē ſūt aut
falſitas ē cā ex q̄ neceſſario ſequit̄ error quia ñ pu
tant determinate aliter q̄ ſit ī re / cognoſcūt tñ cō
plexiōes falſas & opiniōes erroneas cognitiōe ue
ra: PROCV. Si pñt ut lubet cōponere poſſent /
ī re ſibi nō coherētia / cōponere & ita cōpoſitio il
la eēt falſa. BENI. Stāte eo ut cōponere ꝓlibito
ualeāt: pñt f̄las enūtiatiōes formare / ſ3 illas iudica
būt f̄las / & ita ñ decipient̄. VOLTIVS. Spiritus
quos demōes appellam⁹ neſciuiſſe xp̄3 ieſū eē ab
initio filiū Dei legim⁹:& mariā matrē ei⁹ ſcribūt
iccirco deſpōſatā fuiſſe:quo ſacramētū illđ dya
bolo celaret̄ poterat igitur iudicare determinate

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

chriſtum eſſe purum homineȝ & Mariaȝ eſſe ma
trem puri hominis & non eſſe uirginem. Et ita
decipi. BENI. Concedo angelos ex quo neſciūt
omnia decipi poſſe: labi atque errare. Cōcedo itē
malos re ipſa interdum decipi. Concedo tandem
bonos neque decipi unq̄ neque errare, Non enim
ex proteruia aſſentiunt̄ complexionibus. Sed iu
dicant omnia ut decet, & de ignotis non ferunt
ſententiam neque dubia pro certis accipiunt. Du
bitare autem & neſcire nō eſt errare aut falſa affir
mare. SORGIVS. Sunt quidam domeſtici ſpi
ritus quos lares & genios appellant ſunt quoque
in regno Dardanię quod nunc Boſna uocatur.
Sunt & in Miſcia inferiore quam ſeruiam ſiue
Raſciam moderni uocant (quę ſunt regna Illi
rię a Siluana hac urbe) plurimi ut ferunt īcubi
quidam etiam ſubcubi ſpiritus. Quorum etiam
in Italia mea, ē numerus grandis preſertiȝ apud
Nouſiam & pedem montis: qui ſepius dicuntur
fuiſſe ab hominibus decepti nam docuerunt que
dam quę cōtra eos erant. Quedam nāque puella
ſepius a ſpiritu ſub agitata ex eo petit quo pacto
poſſet alium ſpiritum a ſe repellere, fingens de
alio, quom alium non haberet quam etiam aiūt
ipſum docuiſſe uirtutem contra hęc eſſe pſalmū
Qui habitat in adiutorio altiſſimi. Quo facto au
fugit miſer ille. Seque proprio telo cruentatum
perſpexit. CERVIVS. Non ſunt nobis aniles
fabule recitandę & nymphaꝝ ū ſiue lamiarū mo
ſtra inueſtiganda. SORGIVS. Crebro hęc ho
mines comemorant, fama etiam platonicorum
ea in re celebris de quibus & priori congreſſu plu
ra fuere dicta: tu nil credere uideris niſi quot ipē
uideris. Si eiuſmodi genus ſprituum ſiue anima
lium reperiatur. Alterum e duobus aſſerere opor
tet, aut angelos non eſſe longe acutiores homini
bus īmo interdum tardiores. Aut eſſe aliud ge
nus entium ab angelis quod intelligat, neque ta
men ſit homo, Ita quidem ut paulo ſuperius ſit
homine inferius uero angelo quę ſunt excluden
da & tertium chriſtiano homini potius tenēdum
ut eiuſmodi incubi & ſub cubi angeli mali ſint,
in alienis corporibus, & alieno ſemine furti abla
to concipientes aut procreantes. Qui aſtutia &
dolo ī nato fingant ſe ab hominibus decipi, ut fa
cilius decipiant, & ebetiores eſſe, ut acutius uirus
ſuę nequitię difundant.

❡ Angelos non contradicit actu nil intelligere:
ſemper tamen aliquid percipiunt. Ca. xxiii.

TVDISSIVS.

DE cognitione Angelorum neſcio quid
ulterius ſit ꝑſcrutandum niſi hoc dum
taxat an angeli ſemꝑ actu ītelligāt: an
qn̄qȝ ſint ī potētia. VOLTIVS. Hoc ēt dictū
ē nam angeli dicuntur ītelligentię quia ſemper
actu intelligunt intelligentia enim denotat intel
lectum actu intelligentem. TVDISSI. Nō eſt
declaratum quo pacto ſemper actu intelligant.
BENIGNVS. De his ita eſt dicendum: primo
angeli dicimus non repugnare nil ſcire nilque in
telligere. Sed eſſe ſicut tabulam in qua nil ſit de
pictū: hoc patet. Nam Deus ſpecies rerum eis cō
tingenter concreauit. Secundo angelum re ipſa
ſemper fuiſſe in actu primo ītelligendi. Habuit
enim ſpecies concreatas. Tertio angelum nō poſ
ſe naturaliter aliq̄d nō cogitare. Neque eniȝ unq̄
dormit & experimur nos quoque mente hanc &
inde uagari etiam ī ſomnis aliqua cognitio uiget.
Et q̄uis uoluntas poſſit a qua uis particulari co
gitatione auertere, non tamen ab omni. Quarto
ſtante ſpecierum impreſſione non contradicit an
gelum nil actu cogitare nam ſi contradiceret tūc
neque Deus ipſe poſſet omnem actum eius ſuſpē
dere. Quinto angelum non oportet omnia aut ea
dem ſemper cogitare aut contemplari. Sed pro
ut mouetur intellectus uel a ſpeciebus uel a uo
luntate. Sexto intellectus angeli boni ſemper eſt
in actu Deum uidendi ex quo cepit beatus eſſe:
unde Auguſtinus ſuꝑ gene. Angeli ex quo crea
ti ſunt hoc ē paulo poſt creationē ipſa uerbi ęter
nitate ſcā & pia contemplatione perfruuntur.
VOLTIVS. Contra deſiderium eſt boni non
dum habiti ſed expectati. Angeli autem uiſionē
uerbi deſiderant dicente petro in quem deſiderāt
angeli proſpicere. ❡ Similiter dicitur ī li. de cau
ſis intelligentia intelligit ſecundum modum ſuę
ſubſtantię: ſed ſubſtātia angeli habet actum per
mixtum potētię ergo & cognitio ſua erit ꝑmixta

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

potentię ꝑ conſequens nō erit ſemper in actu ītel
ligendi aut uidendi. ¶ Deinde quicqd mouetur
eſt prius in poſitio q̄ ī actu qa motus eſt actus
exiſtentis ī potentia tertio phiſi. Sed intellectus
angelici in ītelligēdo mouenť ſnīa Dionyſii. Er
go qn̄q3 ſunt ī potentia. TVDIS. Ego ad hic re
ſpondebo ad primū quidē cupiunt āgeli uiſionē
qa ſine faſtidio amāt cupiunt uiſionē quo ad no
uas reuelationes. Cupiunt uiſionē ī choatu3 ꝑpe
tuo cōſeruari. Ad ſecundu3 dicerē iꝑm poſſe eſſe
ī potentia eſſentiali & qn̄q3 eē ī potētia reſpectu
alicuius actus ſecundi. Ad tertiū dico mētes āge
licas poſſe moueri & ad primū actū & ad ſecūdū
Sed re ipſa ad primū pene nūq̄ mouenť, qa hn̄t
ſpēs īditas. Ad ſecundū īterdū mouenť qa qn̄q3
nō hn̄t talē actū ſecundū. BENI. Cognoſcūt bo
ni angeli ſummū bonū & uident. Vidēdo amant
amādo poſſidēt & fruunť cuius fritionis & nos
participes ſimul cu3 ipſis efficiat Ieſus filius Dei
qui in Trinitate ꝑfecta uiuit & regnat Amen.

FINIS.

IDibus ſuperius memorati anni & men
ſis ciues Siluanę urbis plurimi p̄ſertim
illi qui īgenio excellentiores ad eande3
ſacram Baſilicā nō modo cauſa deuotionis eiuſdē
uirginis uerum ēt cupientes angeloꝝ eaꝝ condi
tionum cuncta myſteria cognoſcere cōuenerunt
In quo quidē iam tertio congreſſu ea quę ſecun-
tur fuere publice oſtenſa & declarata.

¶ Capita tertii libri.

Voluntatem eſſe ponendā ī angelis. Ca. primu3.
Voluntatē diſtingui a natura & ītellectu. Ca. ii.
Voluntatē continere ui3 iraſcibilē & concupiſci
bilem. Ca. iii.
Volūtatis libertas īq b9 cōſiſtat q due ſit. Ca. iiii.
Volūtatis angelice libertas differt a libertate uo
luntatis humanę ſecundum Thomę & Henri-
cum quę opinio improbatur. Ca. v.
Libertatē angeloꝝ eſſe rationis eiuſdē & illius q̄
hominū & ſoluuntur rationes cōtrarię. Ca. vi.
Proponiť altercatio grādis an manēte ſcia actu đ
ꝑticulari agēdo uolūtas poſſit n̄ agere. Ca. vii
Declaratur & diſputatur idem Et propria opi-
nio ponitur. Ca. viii.
De triplici amore & qd ſit amor naturalis. Ca. ix
Q̄ amore naturali ſemꝑ āgeli ſeſe amēt. Ca. x.
An amore naturali angeli diligant Deum pluſq̄
ſeipſos. Ca. xi.

¶ INCIPIT LIBER TERTIVS.

¶ Proponuntur diſputanda & uoluntatem ī an
gelis eſſe ponendam probatur. Ca. primum.

PRODANELLVS.

SAtis difuſę diebus ſuperioribus de an-
gelorum cognitione diſputatu3 eſt: or
do rerum iam expoſcit ut de ipſorum
amore & dilectione diſputeť. Amor enim cogni
tionem ſequiť & uoluntas ītellectum: Et qa ope
ratio pręſupponit potentiam: Quęro ego primū
an in angelis ſit uoluntas potentia illa qua uolu
mus & amamus. Et an ſit diſtincta a natura & ī
tellectu & quia uoluntas proprie libera diciť, ic
circo etiam inueſtigandum, an in angelis ſit liber
tas, & qualis, & in quibus conſiſtit. Quia etiam
ea quę forſan in ſenſu ſparſim ponuntur congre
gantur ī appetitu ſuperiore. Et quia ī appetitu
ſenſitiuo differt uis concupiſcibilis ab ea quę ira-
ſcibilis. Voluntas autem nr̄a ęquiualet utriq3 ic
circo poſſet ulterius inueſtigari an ī angelorum
uoluntate ſicut in nr̄a contineať uis concupiſcibi
lis atq3 iraſcibilis. Et hęc de appetitu īueſtigare
ſufficiet poſt hac de multiplici angelorum amo-
re. BENI. Angelum uoluntate preditu3 eſſe ex
multis conſtare poterit apertiſſime. Primo quidē
quia uoluntas eſt appetitus cōſequens neceſſario
ītellectum: quē eſſe ī angelis oſtenſu3 eſt. Omnē
autem cognitionē ꝓprius ſequiť appetitus. Secū
do quia angeli ī bonum tendunt, Omnia. n. bo
num appetunt: Et nō ſolu3 eomodo quo lapides
& plantę quę ī natis quibuſdā igniculis ī bonu3
feruntur atq3 uehunť neq3 id ī qđ feruną agno-
ſcunt. Appetunt. n. qđ ignorant: Neq3 ut bruta
ſenſitiuo appetitu quom ſenſu3 corporeu3 ab iꝑis
excluſerimus. Tendunt igitur ī bonum qđ men
te agnoſcunt & percipiunt. Tertio quia nos nil ī
tellectu & uoluntate nobilius cogitare poſſumus
qđ alicui naturę attribuere ualeamus. Cur ergo
nobiliſſimā uirtutē āgelis adimem9? Quarto qa

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

imago deificę Trinitatis:in mente ſiue memoria
intelligentia atq; uoluntate conſiſtit. Angeli aũt
& ipſi ad imaginẽ Dei creati ſunt. Quinto:quia
niſi fruerent̃ beati eſſe nequirent. Frui ãt abſque
uoluntate põt nemo. PRODA. Cõcluſioni pro
batę ſunt ĩpedimento hęc. Voluntas eſt appeti-
tus q̃dam ex tertio de aĩa. Appetitus ãt eſt mo
uens motum ut ibidẽ dicit̃. Appetibile.n.mouet
appetitum. ¶ Et appetitus eſt reſpectu nõ habi
ti. Quom itaq; angeli nõ moueant̃ aliunde & ha
beant ex ſe omnes ſuas pfectiones & nihil expec
tant(Aſſimilauimus.n.eos corporibus cęleſtib9)
nõ habebunt uoluntatẽ. ¶ Deinde ubi nõ eſt ra
tio ibi nq; uolũtas. Volũtas.n.inq̃t philoſophus
ubi paulo añ ĩ rõne eſt. Sed ĩ angelis nõ eſt ratio(
Homo.n.ſoli cõpetit eẽ rõnalem ſi nõ ſint aĩalia
ĩmortalia) ergo nq; uolũtas. GOTIVS. Ad hęc
ita reſpondet̃ illud q̃dem appetitus eſt nõ habiti
negat̃ ĩmo eſt ẽt habiti nam bonum pñs appetitu
amamus. Et q̃uis omnes ſuas perfectiones ad pri
mum actum ſpectantes habeant & ut plurimum
nõ expectẽt:expectãt tñ ĩterdum actuʒ ſecundũ
Aliquid.n.poſſunt ĩcipere & cognoſcere & ama
re. Sicut & corpora cęleſtia ĩcipiunt ĩterdum ali
qua ĩ parte illuminari. Et ita uoluntas põt eſſe ĩ
eis & reſpectu pñtis & futuri boni. Voluntatẽ ãt
moueri ab obiecto appetibili nõ eſt ſpẽm cauſari
ab illo ĩ uoluntate:ſʒ eſt ipm cognoſci ab ĩtellec
tu & cognitum concauſare actum uoluntatis uel
eſſe cauſaʒ ſine qua nõ cauſaret̃ aut ẽt ſi cõueniẽs
eſt cauſat uoluptatẽ & delectationẽ ĩ uoluntate.
Si diſconueniens dolorẽ & triſtitiã:his ãt motio-
nibus angelos moueri nõ ĩconuenit. Ad aliud re
ſpondemus uoluntatẽ ſemper coniungi rationi.
Nomĩe ãt rõnis apud latinos multa ſicut & apud
gręcos uocabulo logos plurima denotant̃, & in
ꝓpoſito ſumit̃ ratio pro ĩtellectu. Qñ ãt ratio ſo
li homini cõpetit: tũc ſummit̃ nõ pro diſcurrere
q̃a ẽt aĩalia ĩmortalia ſi qua ſunt diſcurrũt ĩmo
aliquomõ & ſubſtantię ĩmateriales angeli & ut
diximus ẽt bruta diſcurrunt:ſed pro drĩa ultima
qua hõ ſeparat̃ a brutis & rõnem ita capiendo fal
ſuʒ eſt ut uoluntas ſemp ſit ĩ rõne uel coniuncta
rationi. PRODA. Dixiſti appetitũ eſſe ẽt pñtis
boni. Contra appetitus ĩtuantis fit ut Aurelius
inquit amor fruentis & tritũ eſt apud omnes Ne
minem appetere quę ipſe habeat & deſiderium ẽ
futuri boni. BENI. Sepius rebus ab una ꝓprie-
tate nomen ĩponit̃, q̃d tñ nõ illã ꝓprietateʒ ſed
eſſentiã rei deſignat quę ĩdifferẽs ad mltas ꝓprie
tates. Ecce lapis a leſione pedis ita uocatus eſt nq;
tñ leſionẽ pedis ſʒ illã naturã quã ẽt uocabulo pe
trę aut ſaxi denotamus ſignificat, Et quom illa
natura ẽt a pede ledat̃ quia terit̃ nõ tñ deſinit uo
cari lapis. Sic nimirũ & nomen uirtuti qua appe
timus futura & amamus pñtia bona nomẽ ab ap
petere ĩpoſitum eſt nõ ſolum tñ ea ipa uirtute ap
petimus ĩmo ẽt amam9. PRODA. Subtile quid
infallax penſo. Appetitu nõ appetimus aut ama
mus mõ ſʒ ẽt timem9 futura mala & odio ꝓſequi
mur nolumus atq; reſpuimus pñtia. Appetitu &
fugimus & ꝓſequimur, Et amamus & cupim9
& forſan timemus & ſpamus. Videm9 ex hoc no
men ab una ꝓprietate ĩpoſitũ rẽ ipam oẽs ꝓprie
tates ĩcludentẽ ſignificare. Sicut & hõ ab humo
ſiue ab aĩo dictus naturã partim corpoream par
tim ĩcorporeã deſignat. CALIX. Quidã hic ait
rõnem eſſe ulium ſenſum pticulariuʒ, Intellectũ
cognoſcere unito ĩtuitu ſine diſcurſu, rõneʒ uero
agnoſcere ipm ulꝫ cum diſcurſu. Quę oĩa uident̃
abolenda. Nã & rõ hoc ẽ humanus ĩtellectus eſt
particularium & ſingulariuʒ ex natura ſui & ſen
ſus eſt comuniũ. Nõ.n.uidet̃ rõ ĩdiuidualis colo
ris ſʒ color, Nq; rõ p diſcurſũ agnoſcit ulꝫ ſed ſim
plici apphenſione. BENI. Thomas ẽ ille poſtrẽ
mum dcũm ita expono rõ p diſcurſũ tẽporalẽ cõ
gnoſcit ulꝫ hoc ẽ cõditiões & ꝓprietates ulis:quas
ĩtellectus ſine tali diſcurſu ĩtuet̃. Rõ quoq; ꝓſta
tu uię nõ uidet̃ eẽ ĩtellectus quia corpus q̃d cor-
rumpit̃ aggrauat animã, In alio ſtatu rõ & ĩtel-
lectus idem putabunt̃. BONVS. Vidimus uo-
luntatẽ eẽ in angelis nunc uideamus ſi differat ab
intellectu & natura.

¶ Voluntatem diſtingui a natura & intellectu
Ca.ii. BENESSIVS.

COnſentaneũ rõni uidet̃ ut ĩclinatio q̃ ẽ
ad eſſe rei (q̃d ĩtra ipam rem apprehen
dit̃) nõ ſit p aliq̃d ſup additum ipſi rei

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

ſed in corporibus ſit ꝑ materiã quę appetit eẽ añ
q̃ habeat / Et formã quę tenet rem ĩ eſſe ĩclinatio
autem rei ad aliquod extrinſecum ſit ꝑ aliqđ ſuꝑ
addituꝫ/ſicut lapis gratia grauitatis tendit debor
ſum. Quom itaqꝫ oĩa q̃ Deus uult rõne alicuius
ſibi ĩtrĩſeci uelit qđ ẽ bonitas ſua ſiue ĩfinita eẽn
tia / iccirco uoluntas ſua totaliter continet̃ ĩ natu
ra. Angelus uero quia oĩa uult ꝑꝑ bonũ ĩfinitũ
qđ extra ipm̃ eſt / ideo uoluntas ſua erit aliquid
ſuꝑ additum naturę. Neqꝫ uoluntas angeli eſt ĩ
tellectus. Huius. n. eſt rem cognitã ſuſcipere & ĩ
tra ſe fouere illius uero uidelicet uolũtatis ẽ ad rẽ
d lectã aliquomõ egredi & ad ipſam extendi & ĩ
ipſam ĩclinari ſiue tendere / Alterius ãt uirtutis ẽ
exteriora ĩtramittere & ĩ ipſa tendere iccirco opꝫ
ĩ angelis differre uoluntatẽ ab ĩtellectu: Non ſic
in Deo ĩ quo eſt & qđ ĩtelligit̃ ens uniuerſale &
qđ amat̃ bonum comune. Accedit ad hęc: q̃a uo
luntas eſt bonoꝝ ſolum: ĩtellectus bonoꝝ & ma
loꝝ: Vtrũqꝫ. n. cognoſcit alia ergo uoluntas ab
ĩtellectu. GOTIVS. Ratiuncule hę ſũt uenuſte
& huic rei accomodate. Sunt tñ alie rõnes euiden
tiores: ut q̃a cõtradictoria nõ dñr ſimul de eodeꝫ
ſed de ĩtellectu dicit̃ quod ĩtelligit diſcernit & iu
dicat. Voluntas minime. Ecõtra uoluntas amat /
eligit / imperat. Intellectus minime de q̃bus aũt
nõ p̃dicant̃ eadẽ illa nõ oĩo eadẽ. Simĩr quęcũqꝫ
nõ p̃dicant̃ de eiſdẽ illa nõ ſunt eadẽ ſed ĩtellect⁹
& uolũtas nõ p̃dicant̃ de eiſdẽ ĩferioribus. Qua
re nꝫ ſũt eadẽ hę due regule hñt ĩpoſt p̃dicamẽtis
BENES. Sequeret̃ ꝙ ẽt ĩ Deo nõ eſſent oĩo idẽ.
GOTIVS. Neqꝫ ĩ Deo certo niſi teneam⁹ ĩ ipo
eſſe unã entitatẽ ſiue realitatẽ ſiue formalitatẽ ęq
ualentẽ oĩbus illis ſicut alias tenuit precoeptor &
ita illa realitas eſſentię diuinę erit oĩo ĩ ſe una plu
res uero ꝑ ęquiualentiã & poterit unita / oĩa quę
poſſent plures illę ſibi eſſent forma propria & rõ
illa ĩ maximis philoſophi fundata uera eſt de qui
bus nõ p̃dicant̃ eadẽ illa nõ ſunt eadẽ uel nõ ęqui
ualent eidẽ. Nã ſi ſint eadẽ oĩo ĩ re pl̃ibus tñ erũt
ęquiualẽtia. Similiter quęcũqꝫ nõ p̃ñtur de eiſdẽ
illa nõ ſunt eadẽ uel nõ ęquiualent eidẽ ſed pluri
bus. SOR. Voluntas ĩ creaturis qua diſtinctiõe
ab eſſentia & ĩtellectu diſtinguit̃? BENI. Qui-
dam dicunt reali. SOR. Quę diſtinctio realis?

BENI. Diſtinctio realis accipit̃ bifariã unomõ
prout diſtinguit̃ contra diſtinctionẽ rõnis Alte
romõ ꝓut ĩterduas res. Quęcũqꝫ. n. unã exiſten
tiã hñt illa / una res dñr. Quęcũqꝫ plures & pl̃res
res ſolẽt appellari. SOR. Plures igit̃ exiſtentias
concedemus uoluntati intellectui & naturę quod
ſi uerum eſt / plures igit̃ res illę / Et cum nõ ſint
correlatiuę / nꝫ ſe habentes ut partes & totuꝫ. Nꝫ
ut motor & motũ poterunt ab inuicẽ ſeꝑari & ſic
poterit eẽntia? Angeli eẽ ſine potẽtiis ullis & ecõ
tra. Atqꝫ potentia una ſine altera. GEORGE.
His rõnibus moti alii dñt eas diſtingui formalr̃
ſolum & q̃ditatiue. Eſt nãqꝫ eis eadem extrema
quom ſint eadẽ uita eadẽ ſubſtantia eadẽqꝫ eſſen
tia ſecundum Aurelium: ſed alia diffinitio ſiue ra
tio. BENI. Tenendum eſt has potentias aut oĩo
nõ differre ab eſſentia: aut rõne hoc eſt diffinitio
ne ſiue q̃ditate ſolum differre / q̃ tñ eas dicunt rea
liter differre forſan realẽ diſtinctionẽ uocant eaꝫ
q̃ nõ eſt ſola rõne uel ſola negotiatione rõnis aut
ĩtellect⁹ & ita ẽt formalis diſtictio uocabit̃ realis

¶ Voluntatem continere uim iraſcibilem ſimul
ac cõcupiſcibilẽ. Ca. iii. MARTINVSSIVS

DIſtinguit̃ necne ĩ angelis cõcupiſcibilis
ab iraſcibili? Et q̃ ſit uis cõcupiſcibilis
queue iraſcibilis primũ ĩquiro. BENI
Vis qua appetimus bonuꝫ & reſpuim⁹
malum: ſiue qua ꝓſequimur utilia & fugimus no
cumentuꝫ ĩferentia dicit̃ cõcupiſcibilis & hęc ob
lectat̃ & dolet: amat & odio ꝓſequit̃ uis aũt qua
ꝓpulſamus / comoda & uoluptates nobis ĩpedien
tia. Et ea quę ĩferunt nocumẽta & moleſtias uo-
catur iraſcibilis. Ira. n. & uindictę appetitus ĩ il
la & forſan timor atqꝫ ſpes. Has philoſophus po
nit tãq̃ uires diſtinctas ĩ parte ſenſitiua: nꝫ uolũ
tas põt diuidi ĩ tales uires qđ q̃dam ꝓbat ſic q̃ñ
cũqꝫ alicui potẽtię reſpõdet aliquod comune pro
obiecto talis potentia nõ diuidet̃ ad diuiſionem
contentoꝝ ſub tali comuni. Pꝫ id de uiſu & audi
tu & aliis. Si. n. color uiſus & ſonus auditui aſſi-
gnet̃ pro obiecto primo / non diſtinguent̃ ad di
ſtinctionẽ albi & nigri aut acuti & grauis. Nũc
aũt obiectuꝫ uoluntatis ſiue ſit bonuꝫ ſiue aliud
aliq̃d cõe eſt & illi quod reſpicit iraſcibilis & illi
quod concupiſcibilis. Quare uoluntas nõ diſtin

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

guetur ꝑ illas duas uires. PALMOTA. Vbi-
cūq₃ eſt appetitus uindictę ibi & ira / Et ubicūq₃
ira ibi & iraſcibilis. Sed ī parte ītellectiua eſt ap-
petitus uindicte & ira. Quare & iraſcibilis. Simi
liter ubicūq₃ eſt uis ꝓpulſatrix contrarioꝝ & im
pedientium ibi & iraſcibilis. Sed in angelis & par
te rōnali hōis ē talis uis. Quare. BENI. Quę ſūt
ſparſa ī uiribus īferioribus: unita ſunt ī ſuperiori
bus. Voluntas ergo & ſi unita ſit potentia: ęqui-
ualet tñ & cōcupiſcibili & iraſcibili. Sicut ſenſus
cōis oībus particularibus & ſicut ītellectus omni
bus ſenſibus. Recte igit̄ dicit̄ uoluntatē in ea nō
diuidi tāq̄ ī duas uires diſtinctas & tñ diuidi tāq̄
ī duo ꝑ ęquiualentiā contenta. Quare quicquid
poſſunt ille due ſeorſum pōt & uoluntas. Diony
ſius quoq₃ id affirmare uidet̄ dū. iiii. c. de di. no.
In demonibus eē furorē irrationabilē & concupi
ſcentiam amentē aſſerit Demones āt ſunt eiuſdē
naturę nunc / cuius & añ peccūm fuerunt. GON
DO. De arbitrii libertate iam cōtemplari opus ē
inquo conſiſtat & an ſit in ſummis illis ſpiritib⁹.
¶ Voluntatis libertas inquo conſiſtat: quidue
ſit. Caput. iiii. BENIGNVS.

C Randem expoſceret Tractatu₃ uiri pę
ritiſſimi ſi de liberi arbitrii facultate cū
cta explicare agrederemur. Ea itaq₃ ſo
lum quę ad rem attinent ꝑſtringere curabimus.
Nos ęquidem noſtrā libertatē in hoc primū con
ſiſtere experimur / qa circa idē actus elicere cōtra
rios ualemus eandē nāq₃ rē & uelle & nolle hoc ē
amore aut odio ꝓſequi poſſumus. ¶ Deinde libe
ri & in hoc ſumus qa dilecta reſpuere & ia₃ con-
tenta iterum amare nil īpedit quin poſſimus ueꝝ
in hoc p̄cipue liberi eſſe uidemur / quia re quauis
oblata eam n₃ amore neq₃ odio ꝓſequi ualemus.
Adeoq₃ ī hoc liberi ſumus & hac actuum ſuſpē
ſione potimur. Vt ēt ip̄m ſummū bonū quouis
mō agnitum nō uelle nōq₃ amare & miſeriā ip̄a₃
nō nolle nōq₃ reſpuere poſſemus. Quom aūt hęc
ſint honori atq₃ dignitati hōib⁹. Quibus āgelos
ſatis digniores putamus. Cur igit̄ tantā dignita
tem tantāq₃ naturę pręſtātiā qua nos gloriamur
ab ipſis remouebimus? An dicemus eos ab aliis
agi duci ac moueri & ut ſagittā dirigi ad ſignu₃?

Quēadmodum igit̄ excellentior eis & uoluntas
& ītellect⁹ ita & arbitrii facultas glorioſior. Plā
tę qdem & uniuerſa uita carētia ſicut nil cogni-
tionis ita nil quoq₃ libertatis participant. Bruta
certo īfimū gradū libertatis obtinent iccirco po-
tius duci & agi dñr q̄ ducere aut agere. Neque tñ
oīo carent libertate ſicut n₃ cognitione / n₃ cōpo
ſitione / n₃ diſcurſu. Legite philoſophum tertio
moraliū ubi ſponte agere ſiue uoluntarie & pue-
ros & beſtias dicit. Nōne belucę a multis abſtinēt
atq₃ uoluptas trahit & multa ſequunt̄ q̄ natura
ꝑhorreſcit? Quid canis? Quid muſcipula? Quid
ęquus? Sed dicunt minis blādiciiſq₃ mouent̄. Fa
teor & hoīes quoq₃ ad comodū uł iuſtum aſpiciē
tes amant. N₃ tñ bruta ęquamus hōibus. Trepi-
dant pleriq₃ Fideiq₃ repugnare q̄ dicimus putāt
n₃ tñ repugnāt. Veluti nāq₃ qñ parum de eſt nil
deeſſe uidet̄. Ita qñ modicum ad eſt nil adeſſe ui-
detur. Quia ergo parum beluis atq₃ pueris liber
tatis iccirco ne liberi qdem eſſe dicunt̄. Lōge ui
dent̄ hoīes brutis ēt ī hos excelſiores: adhuc aūt
hōibus angeli atq₃ angelis angeli p̄ſtātiores. For
ſan tñ ęqualis eſt hominum angelorūq₃ oīum li
bertas ī quātum conſiderat̄ ī ea remotio coactiōis
Et ſi potentię ſunt eiuſdē rōnis. Sed an uoluntas
cogi poſſit. Et qd eſt eam nō poſſe cogi & multa
ſimilia diſcutient̄ alias. Sat nunc ſit oſtendiſſe an
gelos nobiliori mō q̄ hoīes arbitrii liberi faculta
te pollere. GONDO. Quo uł ex parte delibem⁹
quiditatem liberi arbitrii quero quid ſit libertas
potētia: an habitus & ſpēs: an oꝑatio aut paſſio?
Hęc. n. ſicut ī aīa ita & ī angelo ſolu₃ reperiunt̄.
BENI. Qum diuino fauore & opitulatione cęle
ſtium ciuium ad opus de hoīe cōficiendum acceſ
ſerimus hęc oīa latius diſputabimus. Nunc p̄ter-
mittendo aliorum hac ī re declarationes ipſe nūc
ſentio ita libertatē diffinio ut neq₃ ſit oꝑatio / n₃
paſſio: neq₃ ſpēs aut hītus nullus / neq₃ ꝓprie po
tentia / Sed ꝓprietas q̄dam appetitus rōnalis uel
ēt aliquo mō & īperfecte appetitus aīalis qua eſt
aptus natus rē ꝓducere ī eſſe uolito aut nolito (ut
utar uocabulis pariſinis & exonienſibus) aut n₃
uolito neque nolito. Aut poſtq̄ ꝓduxit in eſſe uo
lito poſſit ꝓducere in eſſe nolito & econtra ac ēt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

poſtq̄ in altero illoꝝ uł utroq; ſucceſſiue ꝓduxit
poſſit utrūq; actum ſuſpendere. Voluntas igiť
in angelis eſt nō libertas ſed libera. Eius nāq; ꝓ
prium eſt libere egredi in actu utrūq; circa obiec
tum quodcūq; uel omnē ſuſpēdere actu; / An āt
neceſſitas ſtet cum libertate qum de diuinis age/
mus uidebiť. GON. Nōnulli liberum arbitrium
uocant facultatē pleriq; hītum. Cur ēt dicať libe
rum arbitrium & nō potius libera electio aut li/
bera uolitio quom ſit ꝓprietas appetitus miror.
BENI. Illis uocabulis pleriq; utunť tāq̄ cōſue
tioribus ſicut ergo noīe hītus ēt ſpēs ītellectualis
accipiť ſic & conditiones ſiue ꝓprietates aut apti
tudines & omnes naturales hītudines tam eſſen/
tię q̄ potentiaꝝ aīę aut angeli habitus & faculta/
tes dici poſſunt. Si ergo noīe habitus utaris ſtric/
tius plura ſunt q̄ illa ī aīa & angelo. Si latius ſo/
lum illa. Ad alterum āt ita reſpondeo. Quia liber
tas uoluntatis adeo eſt grandis ut ēt ītellectu; &
rōnem peruertat & ſibi ſubiciat iudicia atq; con
ſilia & ſententias neq; neceſſario ea ſequať: ſ; poſ
ſit contra hortamenta & iudicia q̄cūq; oppoſitu;
eligere & ꝓſequi. Iccirco arbitriu; liberꝝ qa liber
tati uoluntatis ſubditū & parēs n;.n. uoluntatē
ad ſe trahit ſed potius a uoluntate trahiť. Eſt igi
tur uoluntas libera: qa tali ꝓprietate redimita.
Eſt & uolitio ſiue electio libera: qa uoluntate li
bere ꝓducta. Eſt & arbitrium liberꝝ qa uolunta
ti ſubiectum. Si āt ītellectus ſibi ſubiciť mľto ma
gis & alie uires rōne; participantes. GONDO.
Ex his q̄ dixiſti duo uidenť ſequi inopinabilia /
Si nāq; libertas ſit ī angelis qualis nunc eſt ī ho
minibus. Igiť angeli q̄ uolunt nolle ꝑoſſunt & q̄
nollunt uelle / Aut n; uelle n; nolle. Qod repu
gnat bonoꝝ confirmationi & maloꝝ obſtinatio
ni. Si quoq; arbitrium eſt liberꝝ. Igiť cōtra dicta
men rationis agere poſſet uoluntas & ita ſine ulla
ignoratione peccare.

Libertas angelorum differt ſecundum Tho/
mam & Henricum & qualiter / quę opinio in
probatur. Caput. v. BENIGNVS.

LOquimur ī pn̄ti de angelis & ipſorum
libertate abſolute / & ex natura rei ī ſe:
Nam ēt hoīes beati dn̄r nequire ꝑperā
agere n; dānati ea q̄ decent & ſunt iuſta. MEN.
Vereor pace tn̄ tua ꝓceptor dicā qđ ſentio. Dif
fert angelorum libertas ab ea q̄ ī hominibus eſt.
Vis nāq; appetitiua ubicūq; reperiť habʒ ꝓpor
tionem ad uim apprehenſiuā ſicut nobile ad mo
torem. Id conſtat nam ſi apprehenſiua ſit rei ſin
gularis & appetiua. Si uł is prior eiuſdē & poſte/
rior / Sed uis apprehenſiua ī hominibus differt a
uirtute apprehenſiua in angelis. Angeli nempe
apprehendunt ī mobiliter hoīes mobiliter: quia
concludunt utrūq; oppoſitorum abſq; delectu.
Nunc. n. īfert hāc matrē diligere filiu; qa & oīs
diligit / Interdum aliquā nō diligere qa Medea
nō dilexit. Ergo & uis appetitiua angeli qđ uo/
luerit aut noluerit īmobiliter uolet aut nolet. Ho
minis uero qđ uoluerit poterit nolle & qđ nollue
rit poterit uelle. Sicut nāq; ſe habet apprehēſiua
ad apprehēſiuā ita appetitiua ad appetitiuā. Nō
itaq; hoīes & angeli cōſimili gaudent libertate.
PVTEVS. Teneo tecum & ego eandē conclu
ſionem illā tn̄ alio mō probandā puto. Sic inq̄.
Quo uoluntas eſt perfectior / eo ꝑfectiori modo
rei quā amat ut uocabulo ſuo utar ī mergiť. Et
qa uoluntas noſtra pro nunc eſt corpori coniunc
ta / & appetitui ī contrarium trahenti iccirco di/
minutę libertatis. Angelica uero a corpore & ap
petitu contrario ſe iuncta eſt. Ideo & ꝑfecta libe
ra quare qu; angelus q̄ppia; uult illud oīo uult
& illi ſeſe īfigit & in mergit. Et ſi hęc īmerſio ſit
in re mala. Conſcīa; ſiue ſyndereſim unico actu
prorſus extinguit: ſicut ī nobis pluribus. Iuxta il
lud: peccator qum ī profundum peccatoꝝ uene/
rit contemnit. Extincto nāq; cōſcīe īgniculo q̄
mala prius uidebanť iam bona putanť iccirco &
monita ſalubria contemni īcipiunt qn̄ mala ſpē;
mali deſerere & boni ſimilitudinē induere cepe/
runt. Immo plus afferā adeo uolūtas ꝑfecte libe
ra rei optatę ī mergiť ut ſi conſcīe ſtimulis agite
tur & proſequendo īceptum amorē ſi conſcīam
ut obſtaculum quoddā ſuę trāquillę uoluptatis
repiat nō retrocedit aut ibi ſiſtit: ſed uehemētius
ī choata deſideria ꝑficit & ī cōſcīam tāq̄ obicem
quēdā īpingēdo / ueluti clauus oſſius retundiť &
adeo recuruať & reflectiť ut redire aut ſe ab ī cep

tis retrahere ēt nō poſſit. Angelorꝫ itaq̃ libertas
pōt & uelle & nolle & utrūq3 ſuſpendere a prin/
cipio ꝑ īde ac humana. At ubi uelle cepit quicq̄
aut nolle ſiue id regulis ęternis conſentaneū ſiue
diforme: reſilire & ſe retrahere nullatenus ualebit
Iccirco boni bona & mali mala q̄ amare ceperūt,
nūq̄ nō amare poterunt. GEOR. Cōtra cōcluſio
nem iſtā īqua uterq3 ūrum cōuenit primo arguā
Deinde cōtra differentes ꝓbationes. Et primo cō
tra cōcluſionē illā eſt expreſſe ſnīa Auguſtini de
fide ad petrum ſic dicentis. Si poſſibile eſſet ut hu
mana natura q̄ poſtq̄ a Deo auerſa eſt bonitate3
ꝑdidit uoluntatis ex ſe ipſa rurſus eā habere poſ/
ſet, multo poſſibilius hoc haberet natura angeli
ca: q̄ quanto minus grauatur corporis terreni pō
dere, tāto magis hac eſſet ꝑdita facultate. Ex quo
aperte agnoſcimus ipſum multo magis libertate3
redeundi & reſiliendi & ab ī ceptis deſiſtendi tri/
buere angelis q̄ hominibus niſi ꝙ bene & merito
rie ſine gratia Dei n3 angelos n3 hoīes poſſe age/
re dicit. Ibidē quoq3 paulo poſt Auguſtin⁹ ean
dem cauſam aſſignat obſtinationis demonum &
dānatorum hominum ſimilr. & īde ciuitate Dei.
Sed talis cauſa nō eſt obſtinationis hominū dāna
torum: ꝓbať nā ꝓſtatu uię certū eſt hoīes nō ap
prehendere ī mobiliter, n3 totaliter rei amate in
herere. Qn̄ āt aīa ſeparať a corpore aut an̄ omne3
actum elicitu3 uoluntatis obſtinata reddiť. Et ſic
nihil ad ūram opinionē. Aut poſt actum malu3
elicitum & hoc non qa poſt ſeꝑationē a corpore
aīa nō male mereť niſi ꝑ actus quos habuit ī uia
In uia ergo nō eſt obſtinata: & poſt ꝑ actus mali
meriti ī malo firmari neqt. Et confirmať: quia ſi
poſt mortē aīa ī bono aut malo firmareť ergo re
diens ad corp⁹ mortale ut Lazarus nō poſſet am
plius peccare aut recte agere, Diciť āt Lazarum
multa narraſſe ex his q̄ uiderat. Quo apte agno
ſcitur ipſum poſt mortē actus habuiſſe & multa
ītellexiſſe. Preterea. Certum eſt uoluntatē ex ſeſe
eſſe cauſam liberā. Aut ergo eſt cauſa totalis aut
partialis ſui actus. Si totalis tunc ſic, Cauſa tota
lis nō dependet ab aliquo poſteriori in cauſando
aut ī modo cauſandi: n3 aliter ſe hab3 ī cauſando
ſtante diſpoſitione paſſi & amotis ī pedimētis ex

terioribus Sed uoluntas ut cauſa libera, prior eſt
quacūq3 oꝑatione ab ipſa cauſata, Igiť a nulla
oꝑatione recipit, aut mutat modu3 cauſandi: qa
talis modus cōpetit ſibi ut cauſa eſt, & ut prior
effectu eſt: poſita ergo tali operatiōe libertas ſua
erit eiuſdē rōnis cui⁹ fuerat ut prior erat, oꝑatiōe
n3 ergo ꝑ hītum n3 ꝑ actum: n3 ꝑ ullum poſte/
rius, ipſius efficientia & cauſatio uariabiť ſi āt ſit
cauſa ſuę oꝑationis ꝑtialis erit tn̄ principalis: tūc
ſic nūq̄ cā ſecunda pōt facere ut cauſa principa/
lis oppoſito ſibi mō principiandi cauſet. Quis. n.
faciet ut uoluntas nō libere ſed neceſſario uel po
tius naturaliter act⁹ ſuos ędat? Natura. n. ea ſibi
ut naturaliter agere nequeat, Neceſſe id ſibi ut nō
neceſſario ſed cōtingenter agat: de hoc āt mō agē
di neceſſario alias: Nil ergo uolūtatē ut nō agat
uoluntarie determīare poterit. Pręterea: Angeli
pro aliquo tempore fuerunt uiatores, Et ut uide
bitur plura peccata comiſerunt ſucceſſiue. Qn̄ er
go committebant peccatum tertium & quartum
ad huc peccabant & ꝑ conſequēs poterant pnīa3
agere. Nemo. n. eſt in ſtatu male merendi quin ēt
ſit in ſtatu bene merendi. Et quo uſq3 qs uiator
eſt: & penitere poteſt. Solum āt hoīes poſt mor/
tem, angeli poſt caſu3 penitentiā agere nō poſſūt
Iuxta illud Damaſceni qđ hominibus mors hoc
angelis caſus. Non ergo primo ꝑpetrato facino/
re neceſſario ſeſe in malu3 illud ī merſit angelus
& īpenitens euaſit, niſi uelis uiatorē, quē peni
tere nō poſſit (cōtra documēta ſanctorum) uoca
re. Contra ſecundo ꝓbationē q̄ Thomę eſt, Fal/
ſu3 aſſummit illa. Neq3. n. ītellectus eſt ſufficiēs
motor uoluntatis. Sic. n. uoluntas nō eſſet libera
ſi aliunde neceſſario moueret potius ergo uolun
tas mouet ītellectum q̄ ītellectus uoluntatē. Ipa
eni3 īperat ipſa edicta ꝓponit. Intellectus paret
& quo uoluerit flectitur. Quid quoque turpius
q̄ ꝓprio mucrone ſe ipſum īterimere? Quid ho/
mini docto indecentius q̄ ſuis dictis repugnātia
opinari? Sed ipſe dicit primā angelorum appre/
henſionē fuiſſe rectā. Aut. n. angeli nūq̄ errant
aut ſaltē nō an̄ peccatum: error nāq3 eſt pena pec
cati. Si ergo prima angeloru3 cognitio fuit recta
& illa ſit īmobilis: & īmobilē cognitionē ſequiť

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

conſimilis actus in appetitu / Mouit ergo cogni
tio recta ad amorem ſanctuȝ & meritoriuȝ & mo
uit neceſſario nō libere: quia talis motio ītelligiť
precedere omnem actum uoluntatis poſito uero
tali amore ſcō / uoluntas firmabiť in illo & nūq̄
flectetur. Et ita nūq̄ peccare potuiſſet. Quod eſt
& contra eum & contra fidei ueritatem. MEN.
Anteq̄ ꝓgrediare pace tua nō accipis mentē doc
toris quē defendo. Ipſe.n.dicit ſi uoluntas ange
li conſideretur ante adheſionem poteſt libere ad
herere & huic & oppoſito preterq̄ ī his quę natu
raliter uult ut ſummum bonum ſed poſtq̄ iaȝ ad
heſit īmobiliter adheret: Nam liberum arbitriuȝ
hominis eſt flexibile ad oppoſituȝ & ante electio
nem & poſt: Angeli uero ante electionem ſolum
non autem poſt ipſam. GEOR. Contra. Ipſe te
net uoluntatem nō poſſe ferri ī oppoſitum dicta-
minis & particularis atqȝ pn̄tis oſtenſionis. Sed
cognitio angeli peccatum precedens non potuit
nō fuiſſe recta. Igitur uoluntas nequiuit illiꝰ op
poſitum. Sed tranſeat hoc. Aliud eſt aperte ſibi
repugnans. Dicit.n.iccirco uoluntatem īmobili
ter uelle quia intellectus īmobiliter intelligit: q̄a
proportionem habet ad ipſum tāq̄ ad motorē / Si
ergo īmobilitas apprehenſionis eſt cauſa īmobili
tatis in appetitu / Ergo ad primā electionē īmo-
biliter mouebit: q̄a primam electionem īmobili-
ter oſtendit. Si autem prima electio poteſt diſſen
tire tali apprehenſioni īmobili nulla ratio cur nō
poſſit etiam libere remouere illam electionē ſicu
ti eam libere poſuit ſiue produxit. Vel ſi aliqua
cauſa eſt cur nō poſſit: nō eſt cauſa īmobilitas ap
prehenſionis: q̄a illa ita ſuadet ſiue dictat primā
electionē eliciendam ſicut & per manentiā ī ipſa
iam elicita / Deinde cōtradicit hęc ſn̄ia & aliomō
eorum dictis. Ipſi.n. ponunt angelos in gratia
fuiſſe creatos & aliquam morā fuiſſe anteq̄ pecca
rent: Ex quibus arguo ſic. In illo īteruallo & mo
rula angeli nō fuerunt ocioſi / nȝ gratia in eis erat
uacua. Et apprehenſio erat illis perfecta quia ut
ipſi aiunt cognitio ipſorum eſt perfecta: Ergo
aliquid uoluerūt: Et nō malum quia tunc pecca
tum fuiſſet ante peccatum / Aut ſi ocioſi fuerunt
& nihil uoluerunt adhuc ante peccatum pecca-
uerunt. Qui.n.ſe moto impedimento nō operať
recta peccat obmiſſione boni / Ergo aliquid uo-
luit & recte. Igiť īmerſit ſe illi uel firmiter adhe
ſit & ita peccare nō potuit. Tandem falſum īnue
re uideť. Innuit.n.ꝙ ſi homīes īmobiliter & pro
certo ac euidenter cognoſcerent firmiter etiam in
electione perſiſterent. Quod falſum eſt. Multa
enim pro certo experimurꝫ & cum certitudine ſę
pius diſcurimus neqȝ tamen neceſſario eligimus
aut in electione per manemus. Stat ergo diſcur-
ſus cum certitudine / & certitudo cum electionis
uolubilitate / Contra puteum etiam peculiarius
arguam modo hęc mihi argumenta fuerunt ap-
probata. MEN. Neqȝ iſta ſunt tua ſed Scoti cur
igitur iactaris. GEOR. Lege tu Scotum / & for
ſan ſenſum rationum eius percipies. Addidi ſi in
ſpicies plura & declaraui quę latentꝰ ex mente co
munis precoeptoris. Ego.n.ſub duxi manuȝ fe
rulę & ſcripſi eo dictante.

¶ Conſimilis eſt libertas in angelis & homini-
bus & ſoluunť contraria. Ca.vi. BENI.

SI potentię differant per obiecta / & ſi il
lę ſint eiuſdem rationis quę prorſus idē
& ſub eadem ratione habeant obiectuȝ
Intellectus certo angelicus erit cum no
ſtro eiuſdem rationis / quom circa eadem uterqȝ
uerſetur. Quę uero ſunt eiuſdem rationis conue-
niunt etiam in eiſdeȝ conditionibus atqȝ proprie
tatibus niſi interdum per accidens in talibus dif
ferant propter aliqua impedimenta: Vtqȝ perci
piatis quę īnuo Mas & femina eiuſdeȝ ſunt ſpēi
& ita eiſdem gaudent naturę muneribus: neqȝ ta
men Mas parit aut concipit aut prolem fouet in
utero ſed mulier. Hoc nō ꝓuenit ob aliud niſi q̄a
caret organis & inſtrumentis unde ex ſui natura
ita eſt hic homo aptus concipere & parere ſicut
& hęc homo / prout uterqȝ ſolum eſt homo aut
etiam ſingularis homo q̄uis nō ea ratione qua eſt
hic ſiue mas. Ille tamen qui eſt mas eſt natus con
cipere & parere / Sed impeditus eſt quia ad prolis
pro creationem requiruntur in homine uarię ac
tiones & paſſiones quę eidem ſingulari ſimul re-
pugnabant: poſſibile tamen eſt non mutata natu
ra humana neqȝ hac natura feminaȝ euadere ma

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

rem & marem feminam ueluti etiam factum quã
doque legitur/ V nde etiam ſi femina in ſexu uiri
li reſurgeret ut aliqui opinati ſunt obid tamẽ nõ
eſſet alius homo q̃ ille qui fuiſſet in pereſenti ui/
ta. Et per hoc ſoluitur graue paradoxum contra
Scoticam diſciplinam ſiue potius duninam aut
anglicanam (Anglus enim fuit ille ſubtilis Sco
tus: ſed Scotis confinis de uilla duns / iccirco Sco
tus uocatus fuit) Ipſe enim probat feminam in
procreatione prolis eſſe actiua3 ſi mas ſit actiu9
eo ꝙ ſunt eiuſdem ſpeciei Tunc ſic quandocũq3
in duobus eſt uirtus eiuſdem rationis illa poteſt
augeri in uno adeo ut ęquiualeat illi quę in duo
bus erat. V t patet de duobus nauem trahentibus
& ĩ numeris huiuſmodi: Et ita poterit ſolus mas
procreare aut ſola femina. Si autem nõ poſſit ſic
ageri hoc prouenit quia non ſunt eiuſdem ratio/
nis. Soluitur ſic. Concedendo uirtutem in utroq3
eſſe eande3 aptitudine ſed nõ potentia quia opus
eſt organis & inſtrumentis contrariis quę nõ ui
dentur poſſe fieri in uno ſingulari exiſtente. Q̃d
ſi fieri poſſent forſan ab uno illorum fieret prolis
procreatio. Sed quia id & difficilius eſſet & mole
ſtius & longe inſuauius: natura prouidit de co/
modiori & faciliori ac ſuauiori modo ne natura
ſpeciei unq̃ deficeret unde & cupidinis ignea cal/
caria adhibuit ut uix etia3 ſapientes abſtinere poſ
ſint. Quorſum hęc: ut uiri docti delibetis nos at
que angelos eiſdem potiori potentiis tamen pro
ſtatu uiem in modo & organis ac inſtrumentis in
telligendi differre. Quicquid tamen poteſt intel/
ligere angelus & homo poteſt / Et notitia abſtra
ctiua ſimiliter & intuitiua / Iccirco humanus in/
tellectus ab angelico ſolum differt eo modo quo
angeli inferioris ab intellectu ſuperioris. Si autẽ
intellectus eiuſdem rationis & uoluntas Sicut. n.
ſe habet uirtus apprehenſiua ad apprehenſiuam
ſic & appetitiua ad appetitiuam. Eiuſdem ergo
rationis erit libertas in angelis cuius & in homi/
nibus & liberius uolunt & facilius reſiliunt An
geli q̃ homines nunc. Non enim eſt eis contrari9
appetitus / neque uident aliam in ſe legem repu/
gnantem legi mentis & captiuos eos ducentẽ ĩ le
gem peccati. Nos difficile uolumus & cum diffi
cultate in illis quę inchoauimus perſeueramus.
Q̃ ſi uoluntas non reſiſtat appetitui ſenſitiuo /
ſed ſecum condelectetur difficilius redit atq3 reſi
lit angelo. Quando ergo contraria illi uult faci/
lius redit difficilius in propoſito manet / Quãdo
uero conformia facile manet difficilius in oppoſi
tum reuertitur. Liberum igitur arbitrium etiam
angeli flexibile eſt ad oppoſitum & ante electio/
nem & poſt. MENTIVS. Quid ergo de opi/
nione quam tenui: BENIGNVS. Quia orige/
nis antiqui & magni doctoris qui ſi aliquando er
rauit nõ miru3. Plurma enim ſcripſit/ Et ſcriptũ
eſt in multiloquio non deerit peccatum. Ante ſe
quoque doctores duces non habuit. Multa quo
que illo tempore opinare poterant tãq̃ non dum
per concilia patrum determinata quę nunc non
licet / illius ergo poſitio fuit omnem libertatem
creaturę poſſe flecti in bonum & malum preter
animam chriſti propter uniones uerbi & ita an/
gelos etiam beatos poſſe flecti ĩ malum & damna
tos in bonum. Quam opinionem ibi tãq̃ erroneã
ſi intelligat ſupple de potentia propinqua nõ re
mota) confutat & damnat oſtendens poſt caſu3
angelos poſt mortem homines in malo eſſe obſti
natos Cauſa3 autem illam angeloru3 obſtinatio
nis ex quodam conſueto loquendi tunc modo in
ducit non quia crediderit ſe id demonſtraſſe. Et
poteſt ſic in uerum ſenſum reduci. Sicut intellec
tus quidam uel aliquando (q eſt motor hoc eſt
oſtenſor quidam & ſuggeſtor uoluntatis) appre
hendit ĩmobiliter / ita ut uoluntas quędam uel
aliquando quia poſt mortem & caſum uult ĩmo
biliter diuina iuſtitia ſic ordinãte V t lignu3 ubi
ceciderit ibi perpetuo maneat Iſinuat ergo & ſua
det quo pacto uoluntas creata non pro quolibet
ſtatu eſt flexibilis in bonum. Qui autem aliter
eum intellexiſſe affirmat reſpondeat rationibus
iam inductis ſi poteſt. GEORGEVS. Contra
etiam probationem quam puteus induxit. Et cõ
ſtat eſſe magni Gandauenſis arguo primo ſic: Et
ut apertius loquar diſtinguo de agente naturali
& a ꝓpoſito ex ſecundo phiſicoru3 & quinto me

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

taphiſice. Quę duo agentia differunt per oppoſi
tos modos principiandi. Quemadmodum ergo
agens naturale non dominatur neque actui ſuo
neq3 modo agendi. Non enim poteſt non elicere
actum paſſo approximato & non impedito / ne/
que poteſt remiſſius agere ſed ſemper pro uirib9
agit / Ita agens liberum principatur & actioni (
poteſt enim eam elicere & non elicere etiam paſſo
apꝓximato & quouis a moto obſtaculo) & prin
cipatur modo agendi quia poteſt intenſius ac re/
miſſus agere. Sic eni3 differunt hęc duo agentia.
His ſic ſe habentibus quo modo tu dicis agens ꝑ
fecte liberum ſe in mergere totis uiribus in obiec
tum? Aut enim contingenter in mergitur & ſic
poteſt non ī mergi aut neceſſario. Et hoc repu/
gnat ſuę libertati qua dominatur actioni & mo/
do agendi. Quo ergo magis liberum eo magis li
bere ſeſe īmergit & poſſet nullo modo obiectum
attingere aut in ipſum ferri. Confirmatur quia
non eſt tenendum omnes ſummo conatu & totis
uiribus peccaſſe aut etia3 temptationi reſtitiſſe &
bonum uoluiſſe. Id ſaltem ut poſſibile admitten
dum. Lucifer quoq3 cuius hortatu alii delique/
runt ardentius auerſus eſt q̃ qui eius ſuggeſtiõe
deliquerunt. Neque in omnibus fuit ęqualis cul
pa ſicut neq3 omnium eſt ęqualis pena. Pręterea
Quali modo res mouetur ſiue tendit in terminũ
alique3 eo modo illo adepto quieſcit in illo. Si er
go ex ſumma libertate uoluntas tendat & feratur
in rem aliqua3: libere etiam quieſcet in re qua po
titur. Neque rationabile eſt ut contingenter & li
bere uelit & tamen in uolendo neceſſario detinea
tur Denique quęro ex te an anima hominis dam
nandi fit obſtinata per actum quo ſe īmergit rei
amatę poſt ſeparationem a corpore Aut ꝑ actu3
quem elicit exiſtendo in corpore. Non quide3 ꝑ
actum quem eliciat poſt ſeparationem quia ante
omnem actum talem iam eſt obſtinata hoc eſt in
miſeria perpetua (A qua nos eripiat Deus ſancto
rum interceſſione angelorum) confirmata uel di/
miſſa / ut lignum ubi ceciderit iugiter maneat /
Non ergo impingit in ſindereſi3 / per actu3 poſt
mortem elicitum ut remaneat obſtinata / ſed ante
omnem actum iam iudicata eſt. Neque etiam po
teſt dici ut fiat obſtinata per actum ullum quem
in corpore exiſtens produxerit / quia talis obſti
natio non ponitur in uiatore / Omnis autem ho/
mo uiator eſt quouſq3 anima corpori coniuncta
reperitur / Quare neutro actu poterit reddi obſti
nata. Multa & alia uiri magni poſſent contra ip
ſu3 īduci: ſed hęc ſufficiant. Tandē exempla illa
uel potius cõparationes metaphoricę de ferro acu
to impingente in durum os quid iuuant? Relin/
quēdę ſunt eiuſmodi comparationes poetis ficto
ribus ut fuit Eſiodus & alii: Illa tamen compara
tio poteſt reduci contra opinantem ſic. Cur (di/
cito mihi) ferrum acutum corpori duro infixum
nequit extrahi a uirtute quę ipſum infixit? Ob
id certo / quia partes corporis ſic diuiſi magis con
fluunt illuc / ex quo concurſu coartatur & cõſtrin
gitur magis ferrum infixu3 / q̃ fuiſſet quando ce
perat īmitti. Continuitas enim partium rei uni/
uſcuiuſq3 ſicut & totius uniuerſi eſt bonum ſuũ
& ſui eſſe quędam conſeruatio Diſcontinuitas ue
ro eſt malum & infirmitas. Qamobre3 natura ua
cuum abhorret: & grauia ſurſum leuiaq3 de hor
ſum fluere facit. Et in animali atque homine mi
crocoſmo ſanguis decurrit ad partem diuiſam ſi
ue leſam / Quod bonum ſępius uertitur in malũ
Et ſubuentio quandoque hoſtium īuaſioni ſimi
lis. Et qui prodeſſe cupit interdum nocet. Ratio
nem itaque cur ferrum acutum oſſi infixu3 extra
hi nequeat accepiſti nunc nil tale in anima / Neq3
enim partes conſcientie aut obiecti amati ita coar
tant ut quod ſub ītrahit exire non poſſit: Maxi
me quom uirtus motiua uoluntatis ſit maior: ne
que id quod infixum eſt ullam curuitatem in na
tura ſua recipiat. Quãuis enim actus ille curuus
dicatur & reflexus / illa tamen reflexio nil aliud ē
q̃ quędam bonitatis quę in eſſe debuiſſet priua/
tio / Neque ergo ī re cui uoluntas ſuo actu im/
pingitur eſt talis concurſus aut ſimilis / neque
res in fixa eſt reflexa ſiue curua: aut uirtus in
primnes ſeu infingens eſt deficiens immo potius
accreſcens. Cur igitur reſilire non poterit?

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

PVTEVS. Videris ſicut & Scotus compara/
tionem illam non intelligere. Non enim illa com
paratio eſt de acuto infixo duro ut oſſi. Sed de
acuto ĩfixo cuicunque cui infigi poteſt. Quòd ſi
impingat in durum quodpiam poſtq̃ molle pe/
netrauit ut ſagitta in os impingens carne penetra
ta / obduritiem oſſis retunditur. Neque ex ipſa
carne extrahi ualet / Sic penẽtrata aliqua re amo/
re intenſo ſi illa fuerit contra conſcientiam impin
get in illaȝ & recuruabitur ſic ut ex tali re cui uo
luntas amore immerſa eſt extrahi amplius non
poſſit. CERVIVS. Vtroque modo innuit Sco
tus poſſe compoſitionem illam fieri / Sed neutro
modo ad rem. BENIGNVS. Bene reſpondiſti
fili. CERVINVS. Nũq̃ excuſas Henricum ſi/
cut Thomam forſan fratrem amas potius q̃ ſęcu
larem preſbiterum. BENIGNVS. Non ea ra/
tio eſt. Sed ne doctorem angelicum de angelis lo
quentem ullus contemnat. Henricus etiam ſępiꝰ
excuſari poſſet. CERVIVS. Si illum excuſas
Scotum accuſas. BENIGNVS. Neque Sco
tum accuſo qui etiam fidei domini noſtri & inge
niis hominum accuendis per utilis. Nam eo ĩ ſen
ſu quo eum alii q̃ nos capiunt recte ipſe impro/
bat. BOCIGNOLVS. Ad alterum inopinabi
le diu propoſitum iam deueniendum.

Altercatio grandis proponitur An uo
luntas poſſit non agere manente ſci
entia actu de aliquo particu/
lari agendo aut agere ma
nente ſcientia eodeȝ mo
do de non agendo
Ca. vii. SARACHIVS.

ALtercatio non parua inter Theologos
eſt / An ſtante ſcientia in particulari &
actu de aliquo agendo : uoluntas poſſit
non agere. Et de aliquo non agendo uoluntas
poſſit agere. ARANEVS. Hac in re extat phi/
loſophi ſententia quid ergo altercantur fruſtra
Theologi? Ipſe quippe texto ethicorum inquit
ſi uoluntas male eligit / intellectus maledictat:
Nequit ergo uoluntas male eligere / ratione bene
dictante. Immo ibi expreſſe illam queſtionem
mouet & eo modo determinare uidetur. In libro
quoque de motu animalium: Si maior inquit
proponatur ab intellectu & minor ſummatur a
ſenſu uel fantaſia concluſio erit operatio hoc eſt
electio operationis uel ipſa electio quę etiam di
ci poteſt operatio / Ex quo innuit electionẽ nũq̃
eſſe contrariam dictamini rationis. Et tertio ethi
corum. Omnis ignorans dicit eſt malus & ibi ſub
iectum eſt malus & predicatum ignorans ut ap/
paret ex his quę ibi determinat. Huic ſimile ſcri
bitur in libro ſapientię excecauit eos malitia eo/
rum. Praua enim uoluntas obumbrat rationem
& cupido eius peruertit ſenſuȝ mentemque auer
tit ne poſſit cernere uerum / Dionyſius in eandeȝ
ſententiam uenit. quarto. capitulo de diuinis no.
bus. Nullus ad malum aſpiciens operatur & Au
guſtinus ſuper illud p̄s. Loquetur ad eos in ira
ſua / dicit obumbratio mentis ſequitur eos qui le
gem Dei tranſgrediuntur. Probatur etiam ratio
ne ſic. Nũq̃ intellectus eſt malus dicendus ſi in
illo nullus ſit error. Hoc plurimę affirmant auc/
toritates. Sed ſi uoluntas poſſet peccare manente
in ratione dictamine recto & cognitione uera tũc
intellectus eſſet malus abſque ullo errore in ip̄o /
Et ſi dicas ipſum a principio non errare ſed mul/
tis electionibus malis tandeȝ excecari. Contra ſi
decima aut octaua electio poteſt excecare & pri/
ma. Nam poſſibile eſt primam eſſe ita malam ſi
cut & octauam uel decimam aut etiam peiorem.
Et ſi non excecat dum actu eſt mala nũq̃ exceca
bit: quia ſi res non agit dum eſt / nũq̃ aget quia
agere eſt entis in actu. Iccirco ſi prima non po/
teſt excecare: neque ſequens poterit & ſi ſequens
poteſt / & antecedens poterit: Hęc ratio fundat̃
in eo: quia omne agens dum eſt agit. Et agens
quod non eſt / non coagit. Et tante uirtutis eſt
agens primum / quantę & octauum & unum qd̃
que agentium ſeorſum agit. His per ſpectis ratio
illa euidenter concludet. Aut ergo non poterit
contra rationem uoluntas. Aut ſi poterit exem
plo dũ male eligit tenebris rationẽ afficit & ip̄am

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

exceçat & errore in uoluit ut ipſa exiſtente mala
per electionem malam: intellectus efficiatur ma-
lus obtenebratione & errore malam electionem
concomitante. BONVS. Videris tibi hac in-
re concluſiſſe & non legiſti contra te longe plu-
res & auctoritates & rationes inſolubiles. Lege
Auguſtinum ſuper illud pſalmi concupiuit aīa
mea deſiderare, pręcedit inquit ītellectus ſequi-
tur tardus aut nullus affectus. Et ſuper illud for
te uiuos deglutiſſent nos. Viui (ait) ſorbentur q̃
ſciunt malum & tamen faciunt ſuper illud quo-
que fiat menſa eorum coram ipſis. Quid eſt dicit
uiuos conſentientes niſi ſcientes non debere con-
ſentire Ecce norunt muſcipulam, & pedem po-
nunt. Ille idem alibi ſic ait Salomon uir tantę ſa
pientię nūquid credendum eſt ꝙ in ſimulacro-
rum cultu crediderit eſſe aliquid utilitatis, ſꝫ mu
lierum amori ad hoc maluꝫ trahenti reſſiſtere nō
ualuit. Apoſtolus quoque paulus, ut notum eſt
ait Adam non fuit ſeductus. Igitur ſine errore
pręcedente peccauit. Et dominus ipſe aiebat ſi
hęc ſcitis beati eritis qum feceritis ea. Et alibi ſer
uus ſciens uoluntatem domini ſui & non faciens
plagis uapulabit multis Petrus quoque apoſto-
lus immo apoſtolorum princeps queritur de qui
buſdam qui uia ueritatis agnita retro ceſſerunt.
Philoſophus etiam pro nobis eſt ita nāque in ſe-
cundo ęthices ait Scire (uidelicet recta agere) nil
iuuat aut parum, ad opere complere quę ſciun-
tur facit totum. Ac ſi dixiſſet ut Cicero poſtmo
dum expreſſit uirtutis (non ſolum moralis ſed
etiam intellectualis quę eſt prudentia) laus ī ac
tione non in contemplatione aut habitu conſiſtit
Non enim laudantur qui uincere olimpica certa
mina poſſunt ſed qui uincunt neque muneribus
donantur qui debellare poſſunt ſed qui debella-
runt hoſtes & uicerunt & profugarunt inſepti-
mo quoque ethicorum & alibi ſepius incontinen
tem ſequi uoluptates non perſuaſum ait, Poſſe
denique nos iudicare melius ob malitiam autem
eligere deterius non negauit ecce mihi plures ſūt
auctoritates q̃ tibi. Addo etiam quatuor pariſi-
nę & doctę ac in maculatę urbis articulos, quo-
rum unus eſt talis concluſione facta de aliquo fa
ciendo uoluntas non remanet libera error. Secun
dus uero eſt eiuſmodi. Voluntas neceſſario pro-
ſequitur quod ratio dictat error. Tertius eſt eiuſ
cemodi. Manente ſcientia particulari in actu uo
luntas non poteſt contra eam error. Quartus etiā
extat. Si ratio recta & uoluntas recta error. CA
LIXTVS. Multę ponuntur euaſiones pariſi-
enſium articulorum. Quidam enim ut britanni
ſiue Angli dicunt illam excomunicationem nō
tranſire mare, Hoc eſt non ſe extendi extra dyo-
ceſim pariſinam. Alii uero ꝙ non tranſeunt al-
pes. Alii negant eos conſenſu uniuerſitatis illius
reprobatos. Quidam quoque diſtinguunt ter-
tium articulum illorum quatuor, iuxta ſenſum
compoſitum & diuiſum. Et in ſenſu diuiſo di-
cunt cum pariſinis in illa propoſitione eſſe falſi-
tatem & errorem quia in ſenſu diuiſo denotat uo
luntatem nūq̃ habere poteſtatem uolendi oppo-
ſitum in ſenſu autem cōpoſitiōis iteruꝫ diſtingui
tur. Nam ablatiuus abſolute poſitus poteſt trifa
riam exponi manente ſcientia hoc eſt ſi maneat.
Quando maneret: quia manet. Et exponendo
hoc tertio modo aiunt illam propoſitionem rec-
te reprobatam. Significat nāque rectitudineꝫ ra
tionis & intellectus eſſe cauſam rectitudinis uo-
luntatis. Aliis duobus modis exponendo dicunt
orationem illam eſſe ueram quia ſcientia in intel
lectu actualis & bonitas in uoluntate. Similiter
malitia in uoluntate & error in intellectu ſe mu
tuo conſecuntur & concomitantur. Et in eo ſen-
ſu non reprobatur illa oratio. Et aduerte Henri-
cum opinari nūq̃ poſſe eſſe malam electionem in
uoluntate abſque errore in intellectu. Nam aut
intellectus in cognoſcendo ex ſe errat aut ipſo
non errante uoluntas male eligit. Et ſemper ſe-
quitur eſſe errorem in intellectu nam uoluntate
male eligente ex templo ipſe obtenebreſcit & er-
rat uolūtate ipuꝫ exceçcāte: & hoc mō pri⁹ natura
eſt prauitas in uoluntate q̃ error in ratione ſimul
tamen tempore ut ſuperius probaui quando oſtē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

di intellectum prauum eſſe non poſſe. GON‑
DA. Quaꝫ friuolę ſint iſte fugę non euaſiones (
neque enim euadunt ſed aperte in laqueum inci‑
dunt) homini predito ingenio ſatis cōſtat termi
norum nāque cognitio eſt cauſa totalis cognitio
nis principioruꝫ ſiue propoſitionum ĩdemoſtra
bilium & per ſe notarum tam in practicis q̄ ĩ ſpe
culatiuis. Principia. n. cognoſcimus ĩquātuꝫ ter
minos cognoſcimꝰ ex p̄mo. po. Et forma ſyllogi
ſtica perfecta (quę non reducitur in prioreꝫ aut
manifeſtiorē qualis eſt in prima figura cui ſoluꝫ
ſunt. iiii. modi) eſt euidens ex ſe omni intellectui
quia ſyllogiſmus perfectus non eget extra ſe ali‑
cuius cognitiōe ad hoc ut rectitudo ſua appareat
quia ex ſe ipſo apparet ut ĩquit philoſophus pri
mo priorum. Quotiēſcūqꝫ ergo ĩtellectus cogno
ſcit principia & ex illis manifeſte deducit conclu
ſionem non poteſt diſſentire concluſioni ſic mani
feſte ex principiis manifeſtis deductę. Sed male
eligens poteſt conſiderare principia practica &
ex illis euidenter concludere & ꝑ conſequens con
cluſioni conſentire. Non ergo mala electione eua
dit coecus, ita ut lumen ueritatis manifeſte uide
re nequeat. Nam teſte Dionyſio etiam in angelis
peccantibus naturalia integra & ſplendidiſſima
remanſerunt: neque peccatum priuat niſi ꝑ accn̄s
bonis naturalibus quid autem naturalius intel‑
lectui q̄ ueritatem intelligere? PVTEVS. Con
cedo ꝙ aſſentiet cōcluſioni principiis & deductio
ne tali habitis: Sed ſtante mala electione uolun‑
tas auertit rationem a tali cōſideratione. Et ſic ex
cecat. ARA. Huc te peruenire cupiebam, iſtud
reſpondere per optabam falſum nāqꝫ eſt ut auer
tere ſit excecare, Qui. n. auertit oculos ne uideāt
uanitatem nūquid eos excoecat? Et q auertit pe
dem ſuum agreſſu aliquo, nūquid ipſum claudū
reddit? Nōne etiam manente prudentia pōt auer
ti ratio pro libito ad quęcūqꝫ conſideranda. PV
TEVS. Excecat extenſo uocabulo: quia uidere
non ſinit nō qa potentia uidendi priuat. ARA.
Capiam te & alio modo. Maneat ſcia & intellec‑
tus recte dictet: uoluntas male eligat ex templo
intellectus ſecundum iſtam opinioneꝫ excecatur
hoc eſt auertitur quęro a quo auertitur? Certo a
uoluntate. Sed uoluntas nil auertit ſicut nil facit
niſi pręuio actu. Igitur in illo in ſtanti ĩ quo ma
le eligit etiam auertit hoc eſt imperat & uult ut
intellectus ſic non dictet. Et ita erunt ſimul duo
actus in uoluntate quod forſan opinanti nō pla
cebit q̄uis nobis non diſpliceat, Et ulterius non
uidetur uoluntas intellectuꝫ auertere a recto dic
tamine ſolum quia ſola non conſideratio, non di
citur error. Sed conuertere ad erroneum dictamē
ergo in eodem inſtanti erit in intellectu rectum
dictamen & erroneum quod & ſi nos poſſemus
admittere (qui generationem & corruptionem
in eodem in ſtanti temporis ſed non naturę con‑
cedimus) Ipſe tamen id facere non poterit. Con
ſequentiam autem probo nam ſecundum ipſum
ſtante recto dictamen uoluntas poteſt male elige
re & prius natura male eligit ipſa q̄ ratio male di
ctet: ſimul tempore, Igitur in eodem inſtanti tē
poris erit dictamen rectum & erroneum naꝫ ĩ pri
mo ſigno nature eſt electio mala ĩ ſecundo error
Igitur in primo ſigno naturę erat dictamen rec‑
tum. Preterea ſecundum ipſum omnem actuꝫ uo
luntatis precedit aliquod dictamen in intellectu
Igitur & hunc actum qui eſt uelle auertere a rec
to dictamine & conuertere ad erroneum dictamē
precedit aliquod dictamen in ratione quod ſit ſiꝰ
cum electione tempore non natura aut ergo illđ
dictamen eſt ideꝫ contra quod uoluntas eligit &
tunc uoluntas non peccat quia cōformat ſe recto
dictamini, Sed illud dictamen non poteſt poni
pręuium huic electioni uelle auertere quia iam
poſitum eſt illud dictamen eſſe reſpectu alterius
electionis puta huius, Non eſt furandum hoc &
nunc) aliud ergo erit ab illo & quęro an ſit etiaꝫ
ipſum rectum & inferam iterum. Igitur uolūtas
erit proba ex conformitate ad rationem rectam.
Aut ipſum dictamen erit erroneum (& ſic dicere
opꝫ) & tunc ſequuntur hęc abſurda. Nam erunt
ſimul in ratione duo dictamina unum rectum al
terum erroneum & uoluntas cōformat ſe erroneo
nō āt recto. Erūt igit̄ duo actus ĩ rōne ſiꝰ erroneꝰ
& rectus & duo ĩ uolūtate praui? q̄uis ille rectꝰ
rōnis illico efficiat̄ erroneꝰ. Et ſequet̄ contra opi
nātē ꝙ erit error ĩ ĩtellectu anq̄ p̄ua electio ſit in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

uoluntate / Et ita intellectus non errabit ꝑ exce
cationem prauę uoluntatis quia effectus non põt
cauſam ſuam pręcedere intellectus igitur anteq̃
excecetur a uoluntate iam cęcus eſt. Et ꝑ conſe-
quens uoluntas ad illud malum dictamen nõ cõ
uertit: uel ſi conuertit tunc alio dictamine p̄uio
& ꝓcedetur per uiam incognitam in cauſis & cau
ſatis / Aut igit̃ ſtante dictamine recto de nõ furã
do uoluntas nõ furabitur. Et habetur ꝓpoſitum
aut ſi furabitur ſtante tali dictamine recto / igit̃
pręuio alio actu rõnis & non niſi malo / hãc ma
lam electionem faciet quare ante omnem malam
electionẽ fuit malum dictamen rationis. Aduer
tant hic Scoti auditores quia toto ĩ ꝓgreſſu poſt
ultimam reſponſionem nititur opinantem duce
re in contradictionem qui ponebat prius prauita
tem in uoluntate q̃ errorem in ratione / Et tamẽ
ante omnem electionem aliquod dictamen eſſe ĩ
ipſo intellectu. Nil nãque eligitur niſi a ratione
tãq̃ eligendum concludatur. PVTEVS. Si ta
lis fuit opinio illius hominis nequit a me defen-
di & ego ſuperius non bene induxi quando dixi
intellectum poſſe ante omnem actum uoluntatis
errare. ARA. Immo bene induxiſti: ſed non ex
mente auctoris ſed adde contra ipſum nemo ĩ hac
uita dicitur eſſe omnino in corrigibilis. Sed ſi erra
ret circa prima principia practica nihil eſſet per
quod poſſet ad bonum reuocari: quia quicquid
ad ſummes in hortando uel perſuadẽdo negabit
nihil autem notius primo principio practico ad
ſummi poteſt quod ipſe ſecundum opinantem iã
peruertit. Accedit ad hęc quia ĩ damnatis nõ eſt
extincta ut ſancti exponunt cognitio ueri opera
bilis puta ꝙ Deus eſt ſumme amore ꝓſequẽdus
& nullomõ odio habendus nam Eſaias ait Ven⁹
eorum nõ morietur hoc eſt conſcię ſtimulus non
extinguetur. Quanto magis uermis mentem ini
quam uiatoris mali excurciabit? Si tãdem ratio
nem rectam concomitetur ſemper electio recta /
non parum ergo ſcire moralia eſſet ſed pene to-
tum. Neque monendi eſſent homines ut uelint:
ſed potius ut agnoſcant & conſiderent hęc mihi
occurrunt quę tñ oĩa p̄coeptoris iudicio ſubicio.

¶ Diſputatur circa idem & pleraque declaran-
tur: ponitur que propria opinio. Ca. viii.

BENIGNVS.

OMnes Theologi in hac conueniunt cõ
cluſione errorem in angelis ante pecca-
tum. Similiter & ĩ hominibus ante faci
nus primi parẽtis non fuiſſe. Nos id ſu
perius limitauimus oſtẽdẽdo creaturã ſicut poſ
ſe ignorare ita & errare ſi ſibi relinquatur. Eniȝ
uero an poſſit angelus uel homo / male uelle &
peruerſę eligere ſiue ut unico uerbo dicam pecca
re nullo errore exiſtente in cognitione talis eligi-
bilis. Et an uoluntas poſſit ex certa malitia flagi
tiuȝ perpetrare ratione recte dictante & uolunta
te male eligente uertitur ĩ dubium. Circaque hoc
fuit triplex modus dicendi. Thomas tenet ꝙ ma
nente dictamine particulari & in actu / uoluntas
nũq̃ eliget oppoſitum. Tamen ante primum pec
catum non fuit error in mente primo peccantis:
ſed quędam in conſideratio & ĩ aduertentia. Hen
ricus autem opinatur uoluntatem poſſe contra
dictamen rectum & in hoc diſcordat a Thoma /
tamen ſubito uolendo contra inſtinctum ratiõis
obtenebratur mens & ut ait excecatur & adueniẽ
te peruerſa electione / recedit rectum & accedit
prauum iudicium Scotus uero probat uoluntatẽ
poſſe ferri in oppoſitum dictaminis actualis &
poſſe uoluntatem eſſe prauam ſtante rectitudine
in ratione uoluntas tamen poteſt dici propter
dicta ſanctorum excecare intellectum bifariam
priuatiue quidem auertendo eum a conſideratio
ne recta: praua nãque uoluntas nõ ſinit intellec-
tuȝ diu ſtare in tali dictamine cuius contrarium
eligit illud tamen ſi ab intellectu quaſi furtim &
clanculum conſideretur ſemper rectum putatur
ſi ſit de iis quę rationi ex natura ſui recta uidean
tur. Et poſitiue quia precipit intellectui ut ratio
nes ſuis cupidinibus & malis uotis fauentes ad in
ueniat: quibus bonum eſſe quod ipſa proſequit̃:
oſtendatur ut abſque remorſu ullo uoluptatem
capiat ac omnẽ procul abigat dolorẽ & ueluti ex
dictãinib⁹ rectis prudẽtia / ita ex prauis ſtultitię
hitus generat̃ quo prõpte dirigit̃ uolũtas ad elec

tionem malam / Et ſępius proponit uera : & ſub
aſſumit falſa / ut quicūq3 ſeruit & prodeſt proxi
mo legem adimplet. Sed quicūq3 mutuu3 dat ad
uſuram uel foenus facit ſeruit & prodeſt ꝓximo
igitur legem adimplet. Intellectus ergo nō errat
circa moralia ex ſe nota / ſed uoluntatis iuſſu reci
pit falſa pro ueris / Noluit eni3 intelligere ut be
ne ageret / Poteſt autem uoluntas prefigere ſibi
finem in bono neque exiſtenti / neque apparenti
& ita poteſt aliquid uelle quod ratio nolendum
oſtendit. Et uidetur hic doctor in dubio ſępius
relinquere an uoluntas aliquid poſſit uelle ſub ra
tione mali. Pro certo tñ tenet eam poſſe nō uelle
etiam illud obiectum in quo nulla ratio mali. Et
nō reſpuere in quo nulla rō boni / Poteſt eni3 &
ſi non odio habere / tamen non amare ēt ſummu3
bonum & non reſpuere miſeriam / Pōt ergo ſecū
dum uiam qua3 tenet uoluntas oppoſitū cuiuſq3
dictaminis: oppoſitum inq̄ hoc eſt contradicto-
riu3 dictaminis ſemper pōt de contrario uero du
bium eſt. Si. n. dictet intellectus ſummum bonū
amandum uoluntas poterit non ſequi dictamen
poteſt enim amorem non elicere: neq3 tamen for
ſan poterit nolle aut reſpuere. Et in hoc contradi
cit Thomę ut uidet̄ / Neq3 tamen excecat ītellec
tum quin ſemper ſi conſideret etiā uoluntate nō
amante dictet & agnoſcat ſummum bonum eſſe
amandum ut Henrico uidebat̄. LVCHEVS.
Quid hac ī re tibi uidet̄ ſcire gliſcimus. BENI.
Vbi tres precipui altercantur Theologi difficile
eſt iudicare / difficile certo nobis ſententiā dare:
CHRO. Videris ſeraphicum tuum doctorē / &
illum qui eius precoeptor fuit / Et pene ante om
nes iuniores Theologos nobis notos ſcripſit / A
lexandrum irrefragabilē / flocipendere & poſter
gare tres nāq3 precipuos aſſeris doctores Theolo
gos. BENI. Alexander uir peritiſſimus uiā ſcri
bendi poſteris ubertate doctrinę ſuę reliquit. Bo
nauentura ubiq3 corda in flammat & in ſupernū
ardorem cuncta reducit. Richardus aliiq3 ex no
ſtris doctores preſtantiſſimi ut ſydera relucēt qa
tamen parum inter ſe & cu3 Thoma (qui eiuſdē
temporibus quibus & Bonauentura claruit) di-
ſcordāt eoꝝ una puto doctrinā / Et nomine Tho
mę quia doctrina ſua familiarior hodiernis tem-
poribus (Grauis enim ac ſolidus incedit) omnis
illos & eis conſimiles īnuo / Henricus ſucceſſit &
ſolemniter noua dogmata promulgauit ſub cuiꝰ
alis Godfredum & alios cōplures repono / Ioan-
nes dunſienſis (quem ſubtilem appellant) acuta
plurima ingenio acutiſſimo diſputauit. Quē Frā
ciſcus. Landulphus pl̄imaq3 caterua Theologo
rum ſequit̄ & ſicut poſterior tempore ita & inge
nio acutior uidetur. Cuius doctrina ſi uenuſte &
debita cum cautela illi quę Thomę eſt iungatur
ꝑfectum Theologum īmo & philoſophum nō
mediocrem reddet. Quid autem ipſe ī propoſita
queſtione ſentiam aīaduertite. Notu3 primo uni
uerſis eſt uoluntatē nō ferri niſi in pręcognitum
¶ Atq3 iuxta ſecundi & nonageſimi poſt cente
ſimum articuli ſnīam clarum eſt / Neq3 obiectu3
neq3 appetibile ip̄m eſſe totam rōnem motus uo
luntatis ſiue ipſius operationis / ſed ipſam uel to
taliter uel principaliter eſſe cauſam operationis
ſuę. Tertio quoq3 pręſuppono ipſam contingen
ter & libere ſua operatione rei alicui ad herere uł
non adherere hoc eligere uel non eligere / Hęc. n.
eſt ratio libertatis. Quintoq3 etiam pręmitto ītel
lectum interdu unum ſolum & ſub una ratione
conſiderare atq3 dictare. Interdum plura & plu
ribus uel una ratione / Aut unum ſub diuerſis uł
oppoſitis rationibus intelligere & dictare poteſt
nāq3 ſimul inſtigare ad liberalitatem exercenda3
& auaritiam fugiendam / Aut liberalitatem gra
tia comparandoꝝ amicoꝝ in Deo exercendā / gra
tia uero glorię inanis euitandę fugiendam uł pręr
termittendam / poteſt deniq3 rōnes pl̄imas affer
re ob quas ſtuprum ſit ſummopere fugiendum
& ſimul oſtendere quanta ſit uoluptas q̄q3 ītenſa
in ſtupri cōmiſſione & ꝙ talibus in hac uita per
frui ſit iocundiſſimum ueluti ſuauis ille poeta de
Medea ſcribit. Poteſt tandem intellectus aliquid
oſtendere ut bonum uel malum neq3 tamen dic
tare ac etiam poteſt oſtendere aliquid quod ama
ri poſſet nil oſtendens aut conſiderās de directio
ne talis amoris in amorem ſummi boni uel non
directione aut nil conſiderans de aliqua circun-
ſtantia neceſſario requiſita ad amorem ſicut qui-
da3 dicūt angelū cōuerſu3 fuiſſe ad ꝓpriū bonū

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

abſque ordine ad regulaȝ diuinę uoluntatis. Nō
enim conſiderauit regulam quam tali amori pro
prio prefixit diuina uoluntas. His pręmiſſis Con
cludo primo, Quando intellectus unum ſolum
conſiderat & oſtendit, uoluntas nequit aliud uel
le aut nolle pro illo tempore, poteſt tamen illud
quod oſtendit̄ nec uelle nec nolle, aut ſolum uel
le, aut ſolum nolle. Concludo ſecundo. Qñ ītel
lectus oſtendit unum tm̄ & ſub ratione boni ſolū
aut mali: uoluntas ſi ſub ratione ſolum boni oſtē
ditur nequit illud nolle ſecundum comuneȝ doc
torum opinionem & ſi ſub ratiōe mali nequibit
illud uelle. Pro eodem nāqȝ habeo rem nil mali
in ſe habere & nil mali in ipſa uideri & oſtendi.
Sic dicito & de bono, Concludo tertio quēadmo
dum uoluntas non fertur niſi in precognituȝ. Sic
nil uelle aut nolle poteſt ſub ratione non conſi-
derata neque oſtenſa, Concludo quarto quando
uoluntas oſtendit̄ unum ſub rationibus uariis &
contrariis propter quarum unam eſſet pro ſequē
dum propter aliam euitandum poteſt uoluntas
circa illud eſſe indiferens, & ualet iubere intellec
tui ut pſcrutet̄ quę ratio ſit efficacior: ualet quo
que conformare ſe uni rationi & interdum ualet
eligere partem deteriorem quam ſciat intellectus
eſſe deteriorem, Iuxta illud Medeę Iaſonem in
ſequentis uideo meliora pboqȝ deteriora ſequor
O preclaram ſnīam, paucis enim & concluſionē
noſtram ueram aſſerit & rationē illaȝ nemo aſpi
ciens ad malum operatur expoſuit uideo inq̄ me
liora & deteriora non mala & peiora & ne credas
deteriora ipſaȝ putaſſe meliora ſubnectit pboqȝ
ecce ratio unum dictabat, alterum ſolum oſten-
debat uoluntas autem minus bonum oſtenſum
ſolum ſequitur: Maius uero quod etiam ratio ſe
queduȝ ſuggerebat & approbabat refutauit ubi
accipite, Bona quę ratio dictat reſpui & quę nō
dictat eligi poſſe. Sicut etiam quę ratio nō dictat
uoluntas poteſt proſequi ita quę dictat non pro
ſequi, Concludo quinto uoluntatem non exceca
re intellectum circa per ſe nota quin ſi ea conſide
ret agnoſcat eſſe talia, neque circa ea quę manife
ſte deducuntur ex illis quia tamen bona moralia

habent magnam ineuidentiam & paruam certitu
dinem & ſępiſſime apparent mala ut oſtendit phi
loſophus primo ethi. bona uero meritoria ex ſola
fide pendent iccirco in eiuſmodi facile uoluntas
praua excecat intellectuȝ ut ea quę bona ſunt ma
la putet & mala bona quo fit ut ſit ei ęternum ue
Dicit enim Eſa. ue uobis qui dicitis bonum ma-
lum & malum bonum: praua igitur uoluntas ul'
excecat intellectum uel excecare cupit niſi inter-
dum per accidens nolit. SOR. Quando non uult
& hoc ediſſer̄. BENI. Ecce homini chriſtiano di
citur maius malum eſſe cōmittere facinus, & non
credere illud eſſe facinus, q̄ credendo cōmittere.
Iccirco uoluntas ſua ne grauius peccet & ſi auer-
tet intellectum, ab actuali conſideratione graui
tatis peccati, non tamen iubet ut falſaȝ exiſtimet
talem conſiderationem. Omnis itaque ignorans
malus: quia omnis malus aut neſcit, aut non ad
uertit, aut ſcire uel aduertere nollet, aut ſaltem
uellet non eſſe uerum uel credendum illud quod
credit tāq̄ uerum: & quod aduertit & conſiderat
ſemper ergo malam uoluntatem aut precedit aut
extemplo ſequitur aliquomō ignorantia & obū-
bratio mentis quę extenſius loquendo poteſt di-
ci mentis excecatio. Non tamen ſequitur exceca-
tio proprie dicta: ut uidelicet complexiones ex ſe
uerę uel ex ſe ueris deductę ſibi falſę appareant.
Tamen adeo poteſt praua uoluntas in malo per
ſeuerare q intellectus etiam falſa pro ueris & ue
ra pro falſis, credet, poteſt enim iuſſu uolunta-
tis etiam impoſſibili ad herere. Volunt enim īter
dum homines impoſſibile uerum credere q̄uis nȝ
ſit neque appareat uerum: Dabitur itaqȝ (aduer
tite) preſtitum uerum ſicut & preſtitutum bo-
num magna tamen pars rerum agendarum pen-
det ex quadam conſuetudine aut ex fide, Et in
his praua uoluntas & malo aſſueta facile eneruat
rationis uires. SOR. Si uoluntas poteſt ſibi prę-
figere finem igitur poteſt amare id quod neque
eſt bonum neque apparet. Ex quo ſequitur eam
poſſe amare aliquid ſub ratione mali. BENI.
Voluntas pōt aliqd uelle ſub rōne mali nō ſui ſȝ
alterius pōt quoqȝ ſibi finē pfigere ī aliqua re q̄

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

L ·

neque ſit finis neq3 appareat. Sed nõ uidet̃ poſſe
finem conſtituere in re quę neq3 ſit bona neque
appareat quia res talis non reperitur. Valet quo
q3 rem deteriorem eligere / Deterius autem hab3
rationem mali quia minus bonum igitur ſub ra
tione mali poteſt aliquid eligi. Sed inſpicite mi/
rabile dictu / ipſum deterius in ſe & in apparen
tia ipſa electione fit melius / Eſt itaq3 ſicut pre/
fixum bonum ſic prefixum & melius atque opti
mum. Si ergo malum uel ſub ratione mali aliq̃d
uelimus ipſa uoluntate illud quod rationem ma
li oſtendebatur habere bonum euadit quia uolũ
tati gratum & acceptum. CALIX. Concluſio/
nes iſtę prę coeptor aureę nobis uident̃ ſperamus
doctrinam tuam ſanctorum angelorum patroci
nio inter precipuas a tota poſteritate obſeruãda3
preſertim ſi ut coepiſti de natura angelica etiam
de Deo deq3 homine ac rebus omnino corporeis
ſcribere curabis. Videmus te ueritati potius affi
ci q̃ hominibus nam quida3 crimen lęſę maieſta
tis autumant contradicere Scoto alii Thomę: &
iurant in uerba magiſtri. BENI. Ego pro uirili
meã ueritatem inueſtigabo neq3 reſpiciam ĩfaciẽ
hominis: illis tamen uiris precipuis reuerentiam
debitam defero / atq3 eorum doctrinam non ſper
nendam ſimul quo ad fieri poteſt confero. Acce
piſtis quo pacto uoluntas praua facit ĩtellectum
prauum ut Henricus dicebat quia ex templo uel
obumbrabat hoc eſt remittebat ipſius conſidera/
tionem / & dictamina uel omnino ea ſibi aufere/
bat / Neq3 tamen excecabat ut Scotus ait ſubito
quin ſi conſideraret principia practica & conclu
ſiones ex eis manifeſta deductas illas aſſentiretur
niſi captiuaretur a uoluntate / Quẽadmodum. n.
chriſtiani captiuant intellectum ĩ obſequiu3 chri
ſti ut credant firmiter illis quę rationi ardua & ĩ
poſſibilia uident̃ / ita & in obſequium praue uo/
luntatis poterit credere ĩpoſſibilia ut uera / & ne
ceſſaria ut falſa. Eadem nãq3 difficultas eſt ad he
rere mẽte ei quod apparet impoſſibile ſicut & illi
quod eſt tale. Accepiſtis quoq3 uoluntate3 poſſe
non ſequi dictamen actuale rationis / neque id re
pugnat Thomę / Dicit enim expreſſe uoluntate3
poſſe apprehenſione etiam in mobili ſtante in ĩtel
lectu ad herere uel nõ ad herere / Sed ſi dictamẽ
intellectus uoluntati diſpliceat remittit̃. Vel om
nino extinguit̃. Non poteſt ergo ratio recta ma
nere uoluntate nolente & reſpuente; poteſt quoq3
aliquis peccare non aduertendo ad circunſtãtias
omnis / Sed an ſic angelus peccauerit poſterius ui
debitur. Si etiam ut multi tenent obiectum oſten
ſum / appetitui / ĩprimeret illi uoluptate3 aut do
lorem ante omnem actum appetitus / tunc poſſ3
appetitus preſertim intellectualis anteq̃ circa ob
iectum ullum actum proferat cohibere ipſum a
tali dictamine & oſtenſione. Sed non ſine aliquo
actu / qui uel prauus ſit uel ꝓbus. S3 de his pluſq̃
oportebat dixiſſe uidemur.

¶ De triplici amore & quid ſit amor naturalis.
Caput. ix. CALIXTVS.

MVlta ſolent diſputari de angelorũ amo
re & naturali & electiuo & ut ita dixe/
rim gratuito: poteſt nãq3 aliquis trifa/
riam diligere: naturali primum dilectione Dein
de electiua Tertio gratuita / An ergo angeli dili
gant ſe / & alia a ſe / atq3 ipſum Deu3 / illa tripli
ci dilectione ĩquiro. PRODANELLVS. Vi
denda primum eſt / diſtinctio illius triplicis di/
lectionis Deinde quod dicis inueſtigandum. BE
NI. Semper poſito poſteriori ponendum eſt &
prius ueluti poſita anima intellectiua ponitur &
ſenſitiua & poſita ſenſitiua ponenda erit & uege
tatiua / poſito exagono atq3 numero ſenario po
nitur & penthagonum acquinarius atq3 omnia
antecedentia. Quom itaque triplex ſit appetitus
naturalis primus animalis ſecundus intellectua/
lis tertius: Vbicũque erit appetitus tertius ibi &
priores nunc autem in angelis eſt ĩtellectus & ap
petitus ipſum conſequens uoluntas igit̃ erit etia3
naturalis. CALI. Vbi non eſt ſenſus ibi neque
appetitus animalis: Sed in angelis non eſt ſenſus
quom non ſint animalia igit̃ neq3 appetitus talis
BENI. Eſt ibi omnis ſenſus uirtute cognoſcunt
enim ſub propria ratione unũquodq3 ſenſibiliu3
Sic & appetitus. CALI. Ergo & uegetatiua erit
in illis uirtute / quia prior ſenſitiua: BENI. ut
ſit uirtute & eminenter omnis uita in illis prout
uiuere denotat perfectionem forſan dicere nõ in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

congruit. In mortalibus uero intellectus ſenſum
& ſenſus uegetatiuam formaliter ſaltem quo ad
operationes includit. ¶ Vel ſi illa inductio ſit
uobis ambigua / procedamus tali modo / Quem
admodum omnem intellectum uoluntas & om/
nem ſenſum animalis cupido conſequit̃ / ita om
nem naturam amor naturalis concomitatur. Et
q̃uis poſſit eſſe intellectus ſine ſenſu / & econ/
tra / Vbicūq3 tamen eſt intellectus / aut ſenſus /
ibi & natura / Igitur & amor naturalis. Quom
igitur in angelis ſit natura erit & amor naturam
conſequens. CALI. Quid naturali amore acci/
pitur? BENI. Inclinatio indita ſiue in nata ĩ ſui
bonum & perfectionem: Neque differt potentia
ab actu. Idem nempe eſt amor naturalis & appe
titus. Semperq3 talis appetitus eſt actu: neque di
cit potentia3 a natura rei diſtinctam neque liber
eſt neque eget prima cognitione: Graue nāq3 nō
agnoſcens mundi centru3 tendit in illud & hoĩes
etiam dormientes nilq3 cogitantes ſcire appetunt
atq3 beati eſſe. CALIX. Dilectio ſequit̃ cogni/
tiōem: nihil enim amatur niſi cognitum. Natura
lis ergo dilectio naturalem ſequitur cognitione3.
BENI. Cognitio naturalis precedens dilectio/
nem naturalem non eſt in re illa in qua eſt talis
amor. Sed in conditore & directore talis naturę
Nihil ergo diligitur niſi cognitum uel a diligen
te / uel ab illo qui dilectione3 indidit & per ipſa3
rem in finem dirigit. Aduertatur hoc pro decla/
ratione beati Thomę q̃uis per cognitionem na/
turalem quandoque ipſe intelligat cognitionem
principiorꝫ / ſed non hic / quia cognitio actualis
principiorꝫ preſupponit amorem naturalē & non
precdit. Talis dilectio ſemper recta dicitur neq3
tamen eam ſemper ſequi rectum aut iuſtum eſt /
Quando enim conditor qui eam indidit contra/
rium eligere precipit tunc illi ſe conformare non
licet. Q̄nq3 ergo cupere diſolui & ſine uxore eſſe
ſanctius eſt. CALIX. Oppoſita nequeunt eidē
ſimul in eſſe ex ſecundo periher. in fine. Sed dilec
tio naturalis & intellectualis ſunt oppoſita. Nā
amor diuiditur in illla / omnis autem diuiſio eſt
per membra oppoſita. BENI. Omnis diuiſio ē
per oppoſita hoc eſt diſtincta interſe & non ſe in
cludentia / Amor autem naturalis tm̄ & amor in
tellectualis ſunt diſtincta. Poteſt enim eſſe natu
ralis tm̄ ſine animali aut intellectuali. Neq3 opus
eſt de amore elicito aut electiuo plura hic afferre.
Gratuitus aute3 aut potius gratus Deo ille amor
eſt qui gratia eius animam informante elicit̃ quo
ſolum angeli boni amant Deu3 propter ſe & alia
propter ipſum. CALI. Amor elicitus & amor
electiuus non uidentur eſſe idem / quia electio eſt
amor ſolum mediorum / amor autem elicitus eſt
etiam finis. BENI. Voluntatis actus qui eſt er/
ga finem ſicut & actus intellectus q̨ eſt circa prin
cipia nomine potentię uoluntas uidelicet & intel
lectus nūcupatur. Nos tamen amore electiuo &
elicito omnem amorem liberum & uoluntate pro
ductum uocamus & uoluntatem etiam finem cō
tingenter uelle dicimus. De quo alias latius. CA
LI. An tali amore angeli ament ſeipſos?

¶ Angeli ſeſe amant amore naturali ſemper.

Ca. x. BENIGNVS.

AMor ſemper eſt boni: quia aut ĩ appre
henſione eſt bonū: Aut ipſo amore eua
dit tale / Bonum autē quoddam eſt ſub
ſiſtens quoddā in herens / Eſt enim reperire bo/
num in omni genere ex primo ethi. Cui itaq3 q̨s
bonum cupit illud amat ut bonū ſubſiſtens ſiue
ut Anſelmus ait amore amicitię. Illud uero qđ
cupimus alteri ut ſcīa3 aut uictum aut aliud tale
amico uel proximo aut nobis amamus ut bonu3
in herens ſiue amore concupiſcentię. Quia ergo
angeli natura cupiunt perfectionē propriā: na/
tura certo poſſunt dici ſeipſos diligere q̃uis non
ſolum tali dilectione ſeſe diligant / Et ſicut leuia
ſibi amant locu3 ſurſu3: ſic & ipſi ſibi cupiunt na
tura beatitudinē. LVCAREVS. Amor eſt in
quit Dionyſius in capite longo uirtus unitiua &
concretiua. Igitur eſt ad diuerſa & diſiuncta / ex
quibus ipſe facit unu3. Non ergo ad ſeipſum pot
eſſe amor. BENIGNVS. Vnit bona ſibi ſicut
& ſibi ea amat: unitas quoq3 ex. ix. ethi. eſt cauſa
amoris. Iccirco ſicut unu3 eſt prius unione ita &
amor eſt prius unius q̃ unionis Declaro melius.
Si amo bonum mihi illud & unire ſatago. Si au/
te3 amo bonu3 alteri in hoc ipſu3 unio mihi quia

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

ſibi bonū ut mihi cupio / Quāuis ergo amor uni
at nil tamen obſtat quin poſſit ad ſeipſum eſſe.
GATALDVS. Ergo reflectitur & cōuertitur
ſupra ſeip̄m. BENI. Amor elicitus ſiue electiuꝰ
poteſt ſupra ſe reflecti: naturalis ſemper eſt talis
Res enim iugiter inclinatur in ſuam perfectionē
Quę reflexio non fit a propria natura ſed cōcrea
ta eſt a conditore naturę. RESTIVS. An tali
dilectione diligāt ſe mutuo ipſi angeli? BENI.
Quēadmodum naturalis dilectio eſt inſita natu-
rę ita & omnia quę naturaliter ſunt unita uel cō
iuncta naturę diligunt̄ naturali dilectione quoꝫ
angeli q̄dam ſint unum in natura ſpecifica. Om
nes autem in generica / amantes natura ſeipſos
amant etiam natura conſimiles ſibi & coęquales.
Sicut & omne animal ſimile ſibi & pares cum pa
ribus facile cōgregantur ueteri ꝓuerbio. Amāt
enim bonum toti ſpeciei uel generi cupiunt nāqꝫ
naturam ſuam in multis eſſe & multis cōicari ſi-
cut & ignis natura īclinatur cōicare alteri formā
ſuam / Sed angelus cupit eaꝫ cōicari ab alio quoꝫ
non poſſit ipſe tribuere / Nihil tamen hac natura
li dilectione diligit rem ullam inquantum cōue
nit ſecum in aliis q̄ naturalibus ſicut homo non
diligit hominem natura inquantum conciuis (ni
ſi Ciuitas eſſet conuenientia naturalis) neqꝫ īquā
tum induci conſimilibus ueſtibus aut habentes
diuitias uel aliq̄d tale / Sic & angeli hac dilectio-
ne non diligunt ſe ea ratione qua miſſi uel qua ſi
mul habitantes uel eundem cuſtodientes. Breui
bus dilectio naturalis ſolum eſt reſpectu bonoꝝ
naturę proprie uel naturaliter coniunctę. Nunq̄
uero eſt reſpectu illius inquo differunt res neque
inquo conueniunt / ſed non natura. Diligit ergo
angelus Angelum natura ſicut ſeipſum nō tamē
quantum ſeipſum. Amor enim ad alteꝝ menſu-
ratur amore ad ſeipſuꝫ ex nono ethi. Et hic amor
niſi deſtructa natura deſtrui nequit Quare eſt ēt
in malis angelis integer ſicuti & alia naturalia.

¶ An amore naturali angeli diligāt Deū pluſq̄
ſeipſos. Ca. xi. PALMOTA.
AN tali dilectione angeli Deum diligāt
pluſq̄ ſeipſos & omnia? BENI. Amor
naturalis ubicūqꝫ eſt neceſſario eſt / &
non pōt nō eſſe / Iccirco naturali ratione & neceſ
ſaria poteſt demonſtrari eſſe ubi eſt / Ad hoc aūt
ut uideamus an angeli natura plus diligant Deū
q̄ ſe uidenduꝫ eſt an aliquid diligat natura aliud
a ſe pluſq̄ ſe / deinde ſi id ſit conſonum rationi na
turali. In rebus naturalibus facile inueſtigamus
amorem unū q̄dq; enim naturalium ſicut agit̄ uel
operatur ſic natū eſt agi uł operari ut hr̄ ex ſc̄do
phi. Videmus autem & in megacoſmo & in mi
crocoſmo ad propoſitum exempla. Aqua enim
neuacuum detur (quod eſt quędam īfirmitas to
tius uniuerſi) aſcendit & propriam quietem pro
priumqꝫ bonum deſerit ut bonum uniuerſi ſalue
tur (quod eſt continuatio partiuꝫ) Similiter ma
nus exponitur ictui abſqꝫ deliberatione ad con-
ſeruationem capitis uel cordis & per conſequens
totius corporis. Si ergo unūquodqꝫ magis inclīa
tur in ſalutem illius cuius eſt ſine quo eſſe nō pōt
magis etiam inclinabitur omnis creatura & nō ſo
lum angelus in conſeruationem diuini eſſe cuius
eſt quędam participatio q̄ ſui proprii. GEOR.
Per illa exempla nō uidetur oſtendi propoſitum
Non enim aqua cuius forma ſolum determinata
ē ad motū deorſuꝫ poteſt ſeipſaꝫ mouere ſurſuꝫ
Natura. n. ad unum ſe habet & non ad oppoſita
mouetur ergo ab extrinſeco & ab uniuerſo. Vni
uerſum autem magis diligit proprium bonuꝫ q̄
unius partis. Similiter homo manuꝫ mouet & po
tius cupit conſeruationē illius partis ex cuius īte
ritu totum īterit / q̄ illius ſine qua ipſe uiuere &
eſſe poteſt. Inclinatio igitur illa nō probat̄ eſſe ī
aqua aut manu? ſed in uniuerſo & hoīe. BENI.
Illa exempla ſuadent aliquantulū nō demōſtrāt
niſi poſſit probari aquam uirtute propria aſcen-
dere & manum ſimiliter ſe interitui exponere q̄d
probari difficile eſt. Prętermittant̄ exempla illa
Rationes uos accipite quarum hęc ſit prima. Si
recta ratione poteſt immo & debet uir fortis pro
ſalute. R. p. ſe interitui ſempiterno exponere ut
philoſopho placet nono ethi. Cur non potius
pro bono diuino quod longe pręcellit bonum
humanum quodcunque / & quo ad rationem bo
ni in ſe & quo ad beneficiorum multitudinem.
Tunc ſic ad nihil ratio naturalis dictat quod

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

ſit contra naturalem inclinationem. Sed ad hoc
dictat ſm philoſophum Igitur hoc non erit con
tra amorem naturalem. GEOR. Quia in morta
lis eſt anima poſt exitum a corpore premium pre
ſtolatur Iccirco recta ratione poteſt mors corpo
ris eligi. Sed ſi totus homo interiret in morte / ne
quiret recta ratiōe pro ſalute ciuitatis ciuis uelle
appetere / BENI. Sequendo rationes naturales
aīa nō ꝓbatur ī mortalis. Aut ergo fortis putat
ſe totum interituꝝ aut ſaltem dubitabit ſequēdo
ſolam rōnem naturalem. Nunq̃ autem pro uita
dubia / eſt rationabiliter relinquenda uita certa /
Maxime pro uita partis dubia / uita totius certa
Si ergo fortis ciuilis eligat mortē pro bono ciuita
tis id faciet non ſpe premii & īmortalitatis ſed q̃a
ratio dictat bonum priuatum poſtponenduꝫ bo
no publico / Aut philoſophus qui īſcribendo ul
tra omnes naturę imitator fuit non eſt locutus ſe
cunduꝫ dictamen rōnis naturalis. GEOR. Ego
aliter hunc nodum diſoluo. Fortis iccirco eligit
mortem pro conſeruatione patrię: quia melior ē
unus actus uirtutis excellens & intenſus q̃ quot
cūq; poſueris remiſſos. Et actꝰ uirtutis eſt prepo
nendus multis aliis comodis preſertim actus uir
tutis tam pręclarus. BENI. Facillime id exclu-
dam & ſi acute ſit inductum / Quid quęro ex te
magis amatur? Nōne illud pro cuius cōſeruatio
ne & ſalute aliud ñ eē cupio atqꝫ eligo? GEOR.
Illud profecto. BENI. Sed fortis Ariſtotelicus
eſſe ciuitatis ſue atqꝫ patrię mauult q̃ proprium
& q̃ actum uirtutis. Igitur magis diligit Ciuita
tem & patriam q̃ ſe & actum intenſum uirtutis.
Et hoc rōne recta & naturali. Quare aliq̃s rōne
naturali pōt aliud a ſe pluſq̃ ſe diligere. MEN.
Dicam contra illam rōnem reuerentia precoepto
ris & ego unum uerbulum / Credo ꝙ ſtante etiā
totali interitu hoīs poteſt ipm̄ recta rōne eligere
hoc modo. Magnum bonum patrię pręponen-
dum eſt paruo uel mediocri bono proprio / Con
ſtat autem uitam uiri fortis breuem & incertam
eſſe / Ratio ergo naturalis non dictat ſempiternū
interituꝫ ſi poſſet uita ſempiterna poſſideri. Sed
quia uidet ſe breui tempore ſuper uictuꝝ & illud
q̊q; q̃uis breue adhuc eſt incertum. Iccirco lōgam

& certam patrię uitam breui atq; incertę ſuę pręponit. Sed ſi uita patrię ita eſſꝫ breuis & īcerta ut
propria non eſſꝫ pręeligenda. Verꝫ rō dictat ut
pro bono patrię ſempiterno amittamus uitę pau
cos & incertos annos. Probandum ergo eſſet ho-
minem ꝑpetuo uictuꝝ recta rōne poſſe pręeli
gere īteritū ſuuꝫ īteritui alterius: qđ ph̄s nō pro
bat. BENI. Sat mihi erit acutiſſime diſputator
ſi concedas breue bonum proprium poſtergan-
dum longo & perpetuo bono alterius / preſertim
Amici & pręcipui benefactoris / qualis eſt pater
patria / & omnium opifex Deus. Quom itaqꝫ na
turaliter oīs creatura ſit uitę trāſitorię. Solus eniꝫ
Deus uere in mortalis omnis creatura deficere po
teſt. Et ſine Deo eſſe non poteſt unaqueqꝫ magis
diliget Dei eſſe q̃ proprium. Nam ꝓprio eſſe de
ſtructo / poterit remanere illud eē ī ſibi ſimili ſpe
cie uel genere: atqꝫ ipſuꝫ met ī uirtute primę cau
ſę quę etiam deſtructum ualet reparare / Deo aūt
deſtructo / deſtruentꝰ oīa actu / potentia & apti
tudine. Et ita ipſo deſtructo oīa ꝓrſus & undiq;
deſtruuntꝰ. Hoc uero uel illo īmo & omnibꝰ aliis
deficientibus Deo remanente omnia potentia uł
aptitudine manent. Quod melius ergo natura ē /
illud & eligibilius. Sed melius eſt poſſe eē & aptū
natum eē q̃ nullomodo poſſe eſſe & natum eſſe:
Deo auteꝫ exiſtente impoſſibile uirtute ſaltē oīa
nō eē: Ipſo uero perhempto nihil ullomodo alio
rum remanebit. Si ergo tu nō ſis & Deus ſit tu ſal
tem poteris eſſe. Si uero Deus nō ſit neque tu eris
& ultra hoc neque eſſe poteris. Tunc ſic natura
ſemper poſſibilium quod melius eſt magis optat
Sed melius eſt poſſe eſſe / q̃ nec eſſe nec poſſe eſſe:
hoc autem ſequitꝰ interempto Deo: illud manet
ſaluato ipſo. Quare ſicut natura magis expetimꝰ
maius bonum noſtrum naturale / ita & Deuꝫ po
tius eſſe q̃ nos. Si nāque appeteremus nos eē ſine
Deo / conaremur ad id quod impoſſibile natura
li autem amori repugnat / ut ſit rei impoſſibilis.
Ergo naturali amore non appetimus eſſe ſine
Deo: & potius appetimus non eſſe q̃ nec eſſe nec
poſſe eſſe. Quare & Deum potius eſſe q̃ nos eſſe.
GEOR. Propter quod aliquid amatur illud ami
cum magis eſt: ut ſi diligo pedagogum propter

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

puerum dumtaxat / magis diligo puerum. Sed
nos uidemur iccirco eſſe Deum diligere ut nos &
ſi non ſimus ſaltem poſſimus eſſe. Ergo magis di
ligimus nos poſſe eſſe / q̃ Deum eē. BENI. Non
cupimus Deum eē iccirco ut nos ſimus. Vel eſſe
poſſimus. Sed cupiendo Deum eē / cupimus nos
uł eē uł poſſe eē cōcomitanter. GEOR. Egregia
& uere angelica iſta eſt ēt philoſophis cauſę aſſi
gnatio hanc (ſicut & in aliis multis facis) priſco
rum Theologorum / quos legerim) attulit ne-
mo. BENI. Theologis atq; hominibus chriſtia
nis / id facile ēt ab aliis ſuadetur. Et primo ſic Si
nullus ex puris naturalibus poſſet Deu; ſuꝑ oīa
diligere / ſed ſolu; accepto habitu charitatis. Igi
tur ꝗ ſeſe uideret pronum ad eiuſmodi dilectionē
poſſet noſſe / ſein charitate eſſe atq; dignu; amo
re quo cōtra dicitur. Nemo ſcit an amore uł odio
ſit dignus. Deinde ratio naturalis non oſtendit
aliud ab infinito bono eſſe ſumme amandu;. Da
to āt oppoſito ſequeretur charitatē nos inclinare
ad oppoſitum illius qđ dictat rō recta. Et ita nō
eſſet charitas uirtus. Supremum ergo & īfinitu;
bonum ante oīa diligēdum. Hoc de mente Scoti.
De mente āt Thome ſic ſi angelus uel hō natura
liter plus ſeipſum diligeret q̃ Deum / naturalis
dilectio certo eſſet peruerſa & potius deſtrueret
ꝑ charitatē q̃ ꝑficeret. Quę duo ualde ſibi aſſimi
lant. Addit Scotus angeli in ſtatu īnocentię fue
runt recti uel non fuerunt nō recti: ꝗa ī eo ſtatu
nō potuerunt habere actum nō rectum (Repu-
gnat. n. id īnocentię) Actum aūt aliquē habere
potuerunt & ne obmiſſione boni debiti arguant
dicendu; eſt eos aliquē actum tale; habuiſſe. Et
nō potuit alius abſq; hoc fuiſſe rectus / neq; hic
potuit đ alio obiecto fuiſſe rectus: ꝗa nō poterāt
recte ſeipſos ſuper oīa amare / Igitur amauerunt
Deum. GONDO. Hic tam Scotus q̃ Thomas
uidentur mihi delinquere credunt nāq; charita-
tem ſemper īclinare conformiter amori naturali.
Quom tamen Deus multa precipiat contraria ta
li amori / uel ſaltem conſulat ut uirginitatem / do
lorem / paupertatem / mortem / Et multa fiunt
ex charitate q uę repugnant amori naturali. Nō
ergo charitas ſemper ꝑficit. Sed interdu; đſtruit
uel repugnat amori naturali. BENI. Amore na
turali uitam ꝓpriam diligimus & ꝓcreationem
ſimiliu; nobis & omne; ſplendorē naturę noſtrę
Illo tamen eodem amore etia; ipſu; Deu; pluſq;
nos amamus & propter illu; cuncta abicimus &
charitas. Hunc amorem naturalem perficit & nō
deſtruit non autem ſemper perficit alios. ¶ Qui
ergo dicebant naturalē amorē nō ſufficere ad ac-
tum hunc ſine habitu charitatis infuſo nō recte
ſentiunt / Et ratio quā inducunt eſt contra eos nā
ſi appetitus naturalis determinat ad unū ex ſcđo
de generatione igitur non poterit appetere ſe nō
eſſe / concedamus ſed addimus ipſum multo ma-
gis non poſſe appetere ſe non poſſe eſſe. Et ita nō
poteſt unq̃ ullo caſu dato appetere Deum nō eſſe
Sic enim appeteret ſe non eſſe neque eſſe poſſe im
mo omnia non eſſe neq; poſſe eſſe / Si nāq; Deus
non eſſet nihil eēt nihilq; eſſe poſſet. Falſu; quo
que eſt ut Deus ab angelis diligatur naturaliter
plus amore concupiſentię amando Deo plus bo-
num diuinum q̃ ſibi ipſis bonu; ꝓprium. Amāt
enim potius Deo / bonum diuinum q̃ ſibi ꝓpriū
ac etiam diuinum quia ſecus nō ordinate amarēt
cuius contrarim legimus Deum in nobis ordinaſ
ſe charitatem / & amaremus īpoſſibilia reſpuēdo
neceſſaria. Impoſſibile enim nobis eſt bonum di
uinum eo modo quo ſibi neceſſarium. Neq; ſolū
magis amat Deum ꝗa maius bonu; cupit Deo. ſ.
diuinitatem. Sed etiam intenſius amat Deo diui-
nitatem q̃ ſibi propriam conditionē / quia ex illa
pendet ſua propria conditio & quo adeſſe & quo
ad poſſe eſſe. SORGIVS. Optime dilectionem
naturalē angelorū īueſtigaſti. Nunc circa dilec-
tionē illorū elicitam & liberam inſurgit dubitatio
An poſſint cupere impoſſibilia & ſpetialiter ſo
let dubitari an ut uulgo dicitur fuiſſe angelus po
tuerit appetere eē Deus / uel (qđ idem eſt) Deo
ęqualis (Nemo. n. ęqualis Deo ꝑter Deū). BE-
NI. Hęc qu; de peccatis malorū agēt diſputabū
tur: Satis hic ſit de ipſorū libertate & multiplici
amore pleraq; enucleaſſe. Trauſeūdū itaq; qñq;
ad aliā de ipis āgelis cōſiderationē nūc uacemus
diſputatione īſiſtam⁹ ꝑdicationi atq; feruēti orō
ni nec nō ſacrę meditationi q̃ orationu; precipua
uoſq; inter diu foeliciter ualetote.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

¶ Argumentum libri quarti.

KAlendis Iunii illiuſmet anni, affuit co
pia Ciuiũ ĩgens: ibi q̃dẽ ut ĩdiſputarent
& uerbis decertarent, Illi uero, ut ueri
tatem magis magiſqꝫ enucleatã ꝑſpicerent: pleri
qꝫ ut uiros acutos diſceptãtes expirent quaſi ad
ſpectaculũ conuenerãt. Aderat ibi clerus pene to
tus & illi quos Canonicos appellamus. Qui ĩ hac
urbe & moribus & doctrina plimũ ualeat. Vbi
hęc quę ſecuntur ĩ medium fuerunt allata.

¶ Capita libri quarti.

An angeli ſint deducti adeſſe ab aliqua cã efficiẽ
te & ponũt obiectiões atqꝫ earꝝ ſolutiões. ca. i.
De initio angeloꝝ multę ponunt opiniones & il
la q̃ fuerit pħi p̃cipue, ex oĩbuſqꝫ colligit fidei
excellentia ĩ eo quia Deus unus & uerus oĩbus
longe excellentior Ca. ii.
Angelos creare nõ poſſe ꝓbat rõne Thomę quę
ibi confutatur & declaratur. Ca. iii.
Ratio Henrici atqꝫ Lãdulfi excludit qua ſe ãge
los nõ poſſe creare demõſtraſſe uident. Ca. iiii.
Excluduntur duę rationes angelos creare nõ poſ
ſe probantes. Ca. v.
Ponunt deinde rationes acutiores: quę etiam de
clarantur nõ demonſtrare. Ca. vi.
Quo pacto Deus poteſt medio creaturę creare &
quo non poteſt. Ca. vii.
An angeli ſint creati ante omnia corporea uel ſi
mul cum corporeis ĩueſtigat. Ca. viii.
An ſint creati ſimul cum cęlo Enpyreo. Ca. ix.

¶ Incipit liber quartus.

¶ An angeli ſint deducti adeſſe ab aliquo efficiẽ
te ponũt obiectiões & earꝝ ſolutiões. Ca. i. BE.

COnſideramus iã aliq̃d de ipſoꝝ ãgeloꝝ
exordio ſiue initio. Et ĩueſtigemꝰ ꝑmũ
an fuerit aliq̃ cã efficiẽs q̃ ipſi ſint redu
cti de potẽtia ad actũ. Deinde an ad ta
le eẽ ſint deducti ab ęterno ſi q̊ ipſi creare poſſint
Et dato ꝙ nõ ĩueſtigemus an ſint creati ante oĩa
corpea. Et ſi cũ corpis an ſint creati ĩ cęlo quod
Theologi Empyreũ uocãt. ARA. Si angeli ſui
eẽ hẽrent cãm efficiẽtẽ illa maxĩe uideret deus: ſꝫ
deus nõ ẽ, Quorũcũqꝫ. n. deus cã ẽ aliquomõ de
ipſoꝝ ꝓductiõe fit mẽtio geneſis ꝑmo. Ibi ãt de
angelis nulla fit mẽtio. Igit nõ ſunt creati a Deo
Igit nꝫ ab ullo. ¶ Preterea omne q̃d fit ut totũ
ſeu terminus totalis uidet recipe formã & ꝑ con
ſequẽs haber materiã ut colligit. vii. metha. Et
q̃a ſicut efficiẽs ĩponit neceſſitatẽ formę iã forma
materię. Sꝫ angeli ſunt purę formę: carẽtes oĩo
materia Igit nõ fiũt ab ullo agẽte. Cõfirmat ex
dicto pħi octauo diuinoꝝ ubi ſic ait. Si q̃ ſubſtã
tia ſit forma ſine materia, illico ſeipſa erit ens &
unũ: nullaqꝫ cã erit q̃ reddat ens aut unũ. Sꝫ an
geli ſunt eiuſmodi ſubſtãtię ut iã tenemus. Igit ſe
ipſis ſunt id q̃d ſunt & ita nõ hẽbũt cãm efficiẽtẽ
ſui eẽ. ¶ Deniqꝫ omne q̃d põt fieri põt & d̃ſtrui
ac ẽt facilꝰ, Nã facilius eſt deſtruere ut iã tritũꝫ
ẽ q̃ cõſtruere ſi ergo angeli facti fuiſſẽt & deſtrui
ualerẽt & ſi facti ſunt deſtruẽt. Oĩa. n. orta occi
dunt, & aucta ſeneſcũt. Tandẽ ita q̊ illd̃ ꝓbari
põt nullũ ęternũ hꝫ cãꝫ efficiẽtẽ q̃a ſꝑ cã efficiẽs
ẽ prior ſuo effectu, imo & prior ipſa effectiõe. Re
ãt ęterna nil ẽ prius. Sꝫ angeli ſunt ęterni ut ꝓba
tur. xii. diuinoꝝ mouẽt. n. motu ęterno. GRA.
Ad primũ illd̃ tuũ ẽ facilis rñõ nã auguſtino te
ſte, ĩ examerõ illo fit mẽtio de creatiõe angeloꝝ
quꝫ dr̃ fiat lux. Aut forſan quꝫ dr̃ creauit cęlũ. ſ.
empyreũ plenũ angelis uñ ſacra ſcriptura fatet
eos creaturas Dei, iuxta illud q̃ facit ãgelos ſuos
ſpũs & alibi bñdicite oĩa opa dñi dñꝫ dicẽdo ſub
nectit bñdicite angeli dñi dñꝫ: Et iterꝝ laudate eũ
oẽs angeli eius & paulo poſt. Qm̃ ipſe dixit, &
facta ſunt, Cur ãt Moſes de ipſoꝝ creatiõẽ nil ex
preſſe poſuit dicũt q̃dã ob id q̃a rudi pplo ad ido
latriã ꝓno loquebat. Alii aiũt ibi plimos ipm ha
buiſſe ſenſus, uñ & Ioãnes picus Mirãdulanus
uir hac tẽpeſtate ĩſignis iuuenis nãq̊ adhuc, ui
debat omnes ſcĩas & oĩum ſcĩarꝝ auctores & opi
niões prĩcipaleſqꝫ lĩguas tenere latinã certo exac
te grȩcã mediocriter nꝫ hebreę expers, Sꝫ auctoꝝ
hebreoꝝ grecoꝝ atq̊ latinoꝝ pene oĩum oĩq̊ in
pħia familiariſſimꝰ, ĩuida morte ĩ teneris ãnis ut
alter Ioãnes Scotus diẽ q̃ frãcoꝝ rex Charolꝰ ma
gnus Florẽtiã oĩuꝫ amoeniſſimã urbẽ octauis ſcĩ
Martini ĩtrauit, uita & aura hac miſera defũctus
ẽ. Eptapluꝫ edidit ĩquo ſeptẽ modis chatholicis
expoſitoribꝰ nouis nõ forſan hebreis nouuꝫ exa
merõ uel eptaplũ reliq̃t ſit, Sed eiuſmodi expo
ſitiões poſſent creſcere ſine numero p̃termittamꝰ
Hęc & cuꝫ Auguſtino queramur de Moſe ſapiẽ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

L

tiſſimo atq3 mitiſſimo q̃a tam paucis longiſſimã
rem abſoluit. ❡ Ad reliqua duo ſeq̃ntia rño faci
lis eſt loquit̃ nãq3 de cã efficiente tranſmutãte nõ
ãt ſolum ꝑducente. Nos ãt omne trãſmutãs ꝑdu
cere & nõ econtra fatemur illico itaq3 ſunt ange
li ens & unum q̃a nulla trãſmutatione pręuia.
ARA. Neq3 omne trãſmutans op3 ꝑducere: qui
nãq3 rem iam ꝑductã ĩduceret ẽt ĩ re quã nõ pro
ducit. Vt aĩam diu creatã ĩ corpus iam plaſmatũ
tranſmutaret, ne tñ q̃cq̃ ꝑduceret. Similiter qui
educeret nil ĩducẽdo utiq3 trãſmutaret, n3 tñ opꝰ
eſt ut ꝑducat. Nõ ergo omne trãſmutãs ꝑducit
GRADIVS. Nõ dico id tãq̃ neceſſairũ ſ3 q̃a ſic
eſt ut pl̃imum. ARA. N3 illud recte dictum ut
ꝑuia trãſmutatiõe res ulla fiat. Sic. n. relatio eſſet
ante extrema, uel ante alterꝶ extremorꝶ qđ ĩpoſſi
bile: prius. n. eſt res q̃ creat aut tranſmutat: ſecun
do q̃ creat̃ & tranſmutata eſt Tertio ĩſurgit rela
tio creantis & creati Tranſmutantis & tranſmu-
tati. BENI. Mittite iſta. N3. n. ad rem noſtrã at
tinent. Tu uero (ut cepiſti) rõnibus ſuis facias
ſatis ſi potes. GRADI. Ad reliqua duo nota eſt
reſponſio: poſſunt ꝑfecto angeli eade3 facilitate
deficere, qua & facti ſunt, N3 oĩa orta occidunt
Verꝶ oĩa creata occidere poſſunt. Angelos quoq3
ſicut & cęlos nos ęternos tenemus minime. Nec
quicq̃ ęterno motu moueri. Quid aut̃e3 philoſo
phus de ipſorꝶ initio ſenſerit pariter audiamus.

❡ Diſcuſſio multarꝶ opinionum de Angeloru3
initio ex cunctiſq3 ſequit̃ primi entis magnitu
do. Ca. ii. BENIGNVS.

HIc nimirꝶ uiri egregii & in omni genere
ſciãrꝶ eruditi quatuor quas confutabi-
mus adducemus opiniones. Quidã ar-
bitrant̃ eos res ĩcreatas oĩo, & ex ſe neceſſarias nul
lo mõ a Deo ꝑductas ab ipſo tñ eo mõ depẽdẽtes
quo minus ꝑfecta ad ꝑfectiſſimũ. Alii uero (ut
Auicena nono diuinorꝶ) opinant̃ ip̃m Deu3 unã
ſolum primã tñ & ſummã ſine cã media produxe
rit ĩtelligentiã. Deinde hęc a Deo producta pro-
ducit inq̃unt ſecundã, tertiã Hęc illa itẽ quarta3,
& ſic deinceps uſq3 ad illa, q̃ lunę mouet orbe3.
Hęc uero ultima, eſt (dicunt) oĩum aĩarꝶ intel
lectu ꝑdictarꝶ productiua. Q2 ãt Deus unicę ſit
productiuus ĩtelligentię ita ꝑſuaderi põt ex mẽ
te Auicẽnę a cauſa oĩo una nõ põt abſq3 medio
progredi niſi effectus unus ſ3 primũ ẽ oĩo unũ ĩ
ſe. Quare nõ poterit ab eo ſic progredi niſi unu3
Citima uero nobis ĩtelligẽtia plura producere ua
let ea ut quidã putãt rõne quia forma põt mltipli
cari materia multiplicata. Anima uero ẽ endele-
chia. i. actus & forma q̃uis Cicero id uocabulu3
nouũ exiſtimauerit. Et angelus politianus ĩ Mi
ſcelanis ſuis defenſare conatus fuerit. Q2 ẽt ĩtel
ligentię ſit productiua ĩtelligẽtia ita ſuadet̃. Per
fectũ unũ quodq3 tũ eſt qu3 ſibi ſimile producer̃
põt, ut ait philoſophus ĩ ſublimibus. Qua ſentẽ
tia tale colligit̃ argumẽtum qđ a minori philoſo-
phi uocãt. Si corpus producit corpus (idq3 ſit nõ
paruę ꝑfectiõis) mlto magis ſpiritus gignet ſpi
ritũ: qui lõge ꝑfectior ẽ corpore. Hanc uero pro
ductionẽ tãq̃ nil ut ſubiectũ aut materiã ꝑſuppo
nentẽ creationẽ quãdã appellabãt. Et ita creatu-
ram poſſe creare (quod Theologi nolũt) autuma
bant. N3 id illi eorꝶ principio, ex nihilo nihil fit
obſtare dicebant. Nempe creare quippiam ſine
initio & ab ęterno apud illos non repugnat, Sem
per enim eiuſmodi creatura fuiſſe dicetur, Ne-
que unq̃ non fuiſſe affirmabitur, Verum ut crea
ri poſſit quod aliquando non fuerit id impoſſi-
bile cenſebant. Alii ut Auerrois (q̃uis uaria ſit
& multiplex eius opinio) in quibuſdã locis & pro
ut eum nõnulli exponunt ea3 de ĩtelligentiis opi
nionem habuiſſe credit̃. Primum quidem ut crea
tę non ſint opinat̃. Nullum. n. ęternum ſiue ha-
bens ſemper eſſe creari poſſe putat. Omne. n. qđ
intelligitur accipere eſſe uidet̃ aliquo modo non
fuiſſe, Deinde quia Deum ip̃m primum omniu3
entium & cauſam fatet̃. Idcirco intelligentias a
Deo optimo conſeruari nõ creari dixit ipſumq3
earum eſſe cauſam finalẽ nõ efficiente3 affirmat.
Alii deniq3 intelligentias entia ex ſeſe quidẽ con
tingentia ponebant & a ſummo Deo contingẽter
creari eiuſq3 munere ĩdiſſolubiles eſſe: q̃ ſuapte
natura corruptioni ſint ſubiecti. Quã opinione3
Mercurio triſmegiſto atq3 diuino Platoni multi
attribuunt. An tñ ſine initio hę ĩtelligentię ſint
a Deo createę Platonis opinione an ex tempore &
utrum cõtingenter creatę neceſſario permaneant
ut Ariſtoteles contra ipſum in de Cęlo arguere

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

uidetur, uarie ſentiunt Platonici. ¶ Enimuero
diuina reuelatione nos chriſtiani omnes has opi
niones ueritatis uacuas accepimus. Cunctos.n.
angelos & quicquid ipſe uerus Deus non eſt, &
eſſe profecto & nõ eſſe poſſe arbitramur. Neque
Deum quicq̃ neceſſario (ſpiritu ſancto docente)
creare aut conſeruare ſed contingenter & pro be
neplacito uoluntatis ſue fatemur. Omnes quoqꝫ
intelligentias & quicquid ea productione, quam
creationeꝫ appellamus fieri poteſt ſola diuina po
tentia poſſe fieri fideliter aſſerimus. Creaturam
quoqꝫ ſiue ut cauſam totalẽ ſiue partialẽ, ſiue ut
principalem, ſiue ut ĩſtrumentalẽ (proprie acci
piendo inſtrumentum cuius actio attingat rem
productam) creare poſſe omnino abhorremus.
Harum quatuor concluſionum omnia fundamẽ
ta hic recitare longum ꝓfecto & ab re eſſet. BE-
NESSI. Conſiderando omnes opiniones illas id
boni ĩ ipſis reperio ꝙ uniuerſa ſubiiciunt noſtro
glorioſo Deo, & maieſtatẽ eius admirantur atqꝫ
uenerantᷣ. Sed prima rudior omnibus, quę nul-
lam rõnem cauſę concedit ipſi Deo, & ita aufert
beneficium creationis deſtruitqꝫ ultimum finem
& primum efficiens, quę ẽt philoſophis aliena
uidentur a ueritate. Auicena ſatis acceſſit ad nr̃a,
miſcuit tñ ueris multa falſa. Qui ãt intelligentias
conſeruari dicunt a Deo & nõ creari, uidentᷣ re-
pugnantia dicere. Quicquid.n. ex ſe habet eſſe,
ex ſe & neceſſe eſt eſſe, ex ſe certo & non deficere
poſſe habere uidetuᷣ. Neqꝫ cõſeruari aliud eſt q̃
eſſe datum nolle auferre. Immo uelle ipſuꝫ ſic ut
datum eſt euo ꝑpetuo uel tempore ſibi grato ma
nere. Qui ergo non dedit eſſe is neqꝫ conſeruat.
Niſi uellimus Deum mendicum quẽdam angelo
rum opinari, Qui medellis, aut inediis cõſeruet
eos ineſſe. Fateri quoqꝫ deum eſſe cauſam finaleꝫ
intelligentiarum, & nõ eẽ cauſam efficientem im
poſſibile duco. Quęcũqꝫ.n. habent finalẽ cauſaꝫ
ſui eſſe hñt certo & efficientẽ. Finis.n. nõ eſt cau
ſa niſi inquantum agens quodpiã mouet, Quoꝝ
ergo nõ eſt agens cauſa eoꝝ ꝓfecto nec finalis &
quorum eſt finalis, eoꝝ & efficiens ſit opus eſt.
Poterit itaqꝫ ſine repugnantia dici, ut ĩtelligẽtię
quicqd agant, aut operentᷣ ꝑꝑ ipſum Deum &
amore illius cuncta efficiant, & ita erit Deus cau
ſę finalis talium effectuũ nõ ãt ipſaꝝ ĩtelligẽtiaꝝ
tali opinione ĩ effectaꝝ, ſequeturqꝫ Deum, quẽ
primã cauſam appellamus, neqꝫ finalẽ nꝫ efficiẽ
tem oĩum reꝝ eẽ cauſam, & eo mõ prima opinio
& hęc pro una cõputabuntᷣ. Platonis ãt opinio ſi
ex tẽpore ĩtellegentiaꝝ creationẽ poſuerit & con
tingentẽ conſeruationẽ uidetᷣ potius quoddã ſa-
crum uaticiniuꝫ, q̃ opinio philoſophi. Sed ad rõ
nes pro Auicenę opinione ut tu reſpõdeas quęſo
BENI. Ab uno oĩbus modis hoc eſt & re & cau
ſatione ſiue actione nõ põt ꝓgredi niſi unũ. Vni
ca.n. actione unicã rẽ efficimus, plures ãt res pl̃i
bus actionibus adeſſe deducimus. Deus certo uni
cus oĩo eſt, oĩum tñ ideas ſiue cognitionẽ habet
& unica eſſentia ſua oĩum reꝝ exemplaria ĩ ſe cõ
tinet. Si ergo uoluntas oĩum ſit ꝓductiua, quę
ĩtellectus ꝓducibilia agnoſcit & creabilia ab uno
ſecũdũ eẽ nõ ãt ſecũdũ exẽplar creabuntᷣ oĩa. Ad
alterã rõnem dico ſententiã philoſophi ita capiũ
daꝫ unũ qđqꝫ tũ ꝑfectum eſt ĩ ſpecie ſua a ꝓprio
ſuppoſito comunicabili, quꝫ põt ſibi ſimili ꝓdu
cere ex hoc ĩuuens orbatos ĩ ſpecie humana ĩper-
fectos uiros ãt ꝑfectos. Nõ itaqꝫ intelligentia ea
rõne ĩꝑfecta, ĩmo tãta ẽ ei⁹ naturę dignitas & ex
cellẽtia ut ſola primę cauſę uirtute ĩmẽſa, cõmu
nicari & ꝓduci poſſit. PROCV. Vertitᷣ apud
phõs ĩdubiũ, quã illaꝝ opinionũ tenuerit ꝑipa-
theticoꝝ prĩceps. PRODA. Quartã certo exlcu
ſiſſe uidetᷣ duodecĩo diuinoꝝ & primo de cęlo nõ
ipſe mõ, ſꝫ & cõmtator ei⁹ Henricus qđẽ Gãdauẽ
ſis, q oliꝫ doctor ſolẽnis appellat⁹ ẽ primã eẽ Ari
ſtotelis cẽſuit. Credit.n. & ĩpe nĩl ab ęterno crea
ri poſſe qđ mľtis rõnibus ꝓbare mollitᷣ, Sꝫ non ẽ
pñtis cõtẽplatiõis de his diſcerere, Dicim⁹ tñ qđ
nõ repugnat, aliqd ſemꝑ fuiſſe qđ tñ creatũ ex
titiſſe fateri poſſit, qđ qđẽ & philoſophũ putaſ
ſe rõnabilius ẽ exiſtimare, unͤ ĩ methaphiſicis ſẽ
piternoꝝ prĩcipia.i. cãs efficiẽtes (ſic.n. exponit
cõmtator principiũ primo naturalis auditus) eẽ
confitetᷣ Quicqd uero apud ĩpꝫ ſẽpiternũ id uti
que & neceſſariuꝫ, ut patet in methaphiſicis &
de Cęlo, quinto etiã diuinorum nullum eſt in
conueniens aut neceſſariorum quorumdam eſſe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Magl. C.6.23

alteras cauſas/ Idem octauo naturalium duode/
cimo deniq3 in unum reduxit principem & unu3
finem. Declarauimus autem cauſam finalem om
nium rerum non poſſe poni /niſi & efficiente3 po
namus. Hanc ſententiam uidetur cõfirmare Auc
rois de ſubſtantia orbis ſic inquiens. Dixerũt qui
dam Ariſtotelem opinari Deum non eſſe cauſa3
agentem totum ideſt uniuerſum ſed mouentem
tantum / Quod certo ſentitur eis fuit ualde abſur
dum / Sed tunc contradicet ſibi ipſi /niſi benigne
exponatur/ Sed hęc ia3 miſſa faciamus. GEOR.
Scire cuperem an ipſi angeli Deo concedẽte crea
re aliquid ualerent / Quia Auicena id poſuiſſe
uidetur re ipſa / ego quęro de poſſibilitate an ad
minus Deus ipſe poſſit increando ipſis uti ut or/
ganis aut quibuſdam inſtrumẽtis.

¶ An Angeli creare poſſint inquiritur Idque
omnes Theologi negant & quida3 id ita eſſe ſo
la fatentur auctoritate Alii etia3 ratiõe id oſtẽ
dere ſe putant ponitur itaq3 prima ratio Tho.
& ſoluitur. Ca. iii. BENIGNVS.

SAcratiſſime fidei noſtre manifeſta ſen/
tentia eſt nulli creature hoc munus con
cedi poſſe / ut & ipſa poſſit creare. So/
li enim Deo hoc proprium neque Aui
cenam aut Algazeter / neque Proclum auctore3
de cauſis ea in ſententia recipimus. MEN. Fide
ſola an ẽt ratione id tenendum? BENI. Ioannis
Scoti preceptor / quem alii Varra ego Varronẽ
ſemper appello id nulla ratione euidenti / Sed ſo
la ſanctorum auctoritate concludi arbitratus eſt
Auguſtinus nãq; de Ciuitate Dei. Nec dicimus
inquit angelos creatores animaliũ ſicut nec agri
colas frugum. Et de Trinitate non poſſumus di
cere angelos rerum creatores ſicut nec homines ſę
getum. Et iterum non eſt creator niſi qui princi
paliter iſta format / penes quem ſunt omniu3 mẽ
ſurę numeri & pondera / Et in eo q̃ ſuper Gene/
ſim inſcribit Angeli nullam omnino creare poſ/
ſunt naturam. Eodem in libro creare natura3 ta3
nullus angelus poteſt q̃ nec creare ſeipſum. Da/
maſenus quoq3 aperte loquitur / Qui dicunt an/
gelos eſſe creatores alicuius naturę ſunt omnes fi
lii patris ſui Diaboli / Eoſq3 anathemate cõſtrin
git. VOLTIVS. Magiſter ſententiarum & nõ
nulli Theologorum angelis concedi poſſe putãt
per miniſterium & inſtrumentaliter creare. Tu
uero ſuperius nullo pacto creaturam poſſe creare
concluſiſti. BENI. Inſtrumenta bifariam pro/
prie & per ſimilitudinem accipere poſſumus. In/
ſtrumentum proprie attingit effectum / gladio
enim incidimus ſerradura diuidimus / inſtrumen
tum per quãdam ſimilitudinem eſt ſacerdos ali/
quem abluens more chriſtiano / quę quide3 ablu
tio eſt diuina ordinatione nõ ex ſui natura diſpo
ſitio & ĩſtrumentum gratię conſequendę. Sed ta
li inſtrumento non attingitur eſſe gratię. GO
TIVS. Multę rationes inducuntur propoſitu3
demonſtrare ſe putantes q̃dam primum duo dic
ta tacite preſupponere uident. Eſſe ĩquientes eſt
ꝓprius effectus Dei / Deinde eẽ ſimpliciter eſt ꝑ
prius terminus creationis / & quaſi probãdo pri
mum ductum arguit ſic / Effectus uniuerſalio/
res opportet reducere in tales cauſas hoc eſt uni
uerſaliores / Sed inter omnes effectus ipſum eſſe
uniuerſaliſſimum eſt / uel ſic / Sed ipſum eſſe eſt
effectus uniuerſaliſſimus igitur debet reduci ad
cauſam maxime talem / Hęc uero eſt ipſe Deus.
GEOR. Hanc rationem nil hac in re conclude/
re pleriq3 oſtendere nituntur / Et primo illa3 pro
poſitionem quam argumentum ſupponit decla/
rant eſſe falſam. A quocũq3 enim generatur com
poſitum ab eodem eſt ipſum eſſe compoſiti / Sed
a creatura generatur illud / Igitur ab eodem eſt
eſſe compoſiti. Altera propoſitio eſt manifeſta /
prior autem probatur auctoritate primum ĩ me
thaphiſicis & philoſophicis ubi dicitur genera/
tionem eſſe mutationem adeſſe ſimpliciter. Dein
de ratione ſic. Omne inducens formã in materia
dat eſſe compoſito / Sed omne generans inducit
formã ĩ materia. Quare. Maior probatur nã3 for
mam eſſe in materia nil aliud eſt q̃ eſſe compoſi/
ti. Si nãq3 compoſitum ſit ipſe partes unitę / pa/
tet quod dicitur / Si autem ſit q̃da3 tertia entitas
illa certo poſita partium unione ponitur / Si autẽ
ipſa unio partium non ſit eſſe compoſiti : neque
tertia entitas. Sed aliquid aliud / quęro aut eſt
quidpiam precedens ipſum compoſitum aut ſe/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

quens ſuapte natura. Si precedens igit̃ prius erit natura eſſe compoſiti q̃ ipſum copoſitu ʒ quo ratio cogitare dedignatur / Si autem ſequatur. Igitur non repugnaret compoſitum produci abſqʒ eſſe / Nam terminus generationis eſt ipſum compoſitum / & ita eſſe non erit terminus actionis generantis / ſed poterit ſine contradictione ſeparari preſertim quom ſecunduʒ eos eſſe accidat ip̄i rei. MEN. Dicent forſan creaturaʒ dare hoc eſſe / nõ autem eſſe abſolute. GEOR. Contra aut ꝑ eſſe abſolute intelligunt eſſe uniuerſale / aut eſſe ſubſtantiale / aut eſſe totale / ſi primo modo / tunc cõtradicũt ſibi ipſis / Quom negent entis uniuocationem / Et nihilominus etiam eam concedendo conſequentia tenet a parte quę ſubeſt ad totum uniuerſale Dat hoc eſſe / ergo dat eſſe. Si ſecũdo modo / liquido patet / ꝙ generatio eſt ad eſſe ſimpliciter & ſubſtantiale. Si tertio modo per eſſe abſolutuʒ intelligas totum creabile / Id nulli ambiguuʒ eſſe impoſſibile ut a creatura aliqua ſit creata omnis creatura / tunc enim ipſa ſeipſaʒ creaſſet uel ab illa quaʒ creauit creata fuiſſet. Et ita aliq̄d ſeipſum genuiſſet (quod ex philoſopho & Auguſtino impoſſibile uidetur) uel ab effectu cauſa ꝓdiiſſet. Quod ualde abſurdum eſſe opinari / dubitabit nemo / neqʒ tamẽ ſequitur quin aliqua creatura poſſit creare / Et ſi non omnem adminus aliquam / Quare illa ratio erit ſophiſtica. Primum itaqʒ illius dictum non uidetur uerum ut eſſe ſit proprius effectus Dei. ¶ Veruʒ ut reſponſio ad argumentũ ſit clarior / premitto eiuſmodi diſtinctione / Cauſa uniuerſalior ſimiliter & effectus poteſt bifariam ſummi / uidelicet p̄dicatione & perfectione. Magis uniuerſale predicatiōe eſt quod predicatur de pluribus / perfectiōe quod ĩ ſe plures uirtutes continet / Hoc premiſſo / forma nunc argumentum uti placet. Effectus uniuerſaliores perfectione / oportet reducere ĩ cauſas magis uniuerſales perfectione. Concedimus. Sed ꝙ ipſum eſſe ſit effectus perfectione uniuerſaliſſimus / nõ admittimus. Quia omne quod tantũdem habet perfectionis & aliquid plus / ꝑfectius eſt Talia ſunt inferiora reſpectu ſuperiorum / Deinde perfectius eſt actu & eſſentia tale eſſe q̃ potentia & per accidẽs. Inferiora uero plura ĩcludũt actu & eſſentia. Pręterea nemo ſingularia dubitauit eſſe res & entia / Comunia plęrique nil niſi terminos aut uoces ſolas / aut conceptus animi putauerũt / Ipſiquoqʒ uident̃ cachinari / quʒ eis dicimus eſſe quãdam unitatem numerali minorẽ. Sed iam ad argumentum reuertamur / Effectus uniuerſaliores predicatione oportet reducere ĩ cauſas eiuſmodi. Admittatur hęc & ſequens / & concludat̃. Igitur eſſe eſt effectus cauſę cõmuniſſimę predicatione. Cõcedimus ꝙ eſſe ẽ effectus entis dũtaxat Sed noli deſcendere / ergo ſolius Dei / q̄a nõ ſinũt Dyaletici deſcendere a ſuperiori ad inferius affirmatiue. Si pręterea ſic formet / Effectus uniuerſaliſſimus perfectione eſt reducendus ad eiuſmodi cauſaʒ ſed effectus uniuerſaliſſimus predicatione eſt eſſe / Concedimus utrãqʒ / Sed argumentũ negamus / q̄a cõmutant terminum & faciunt ſyllogiſmum ex quatuor terminis. Si deniqʒ argumentum ſic deducat̃ / Effectus uniuerſaliores prędicatione oportet reducere ĩ cauſas magis uniuerſales perfectione. Abnuimus quia ſenſus eſt / Effectus imperfectiores opus eſt reducere ĩ cauſas perfectiores. Ex dictis ſequit̃ ẽt alterum q̄d preſupponebant eſſe a ueritate alienum. Quia omni mutatione aquirit̃ aut amittit̃ aliquod eſſe / Ergo & eſſe dicendo abſolute. MEN. Vident̃ hãc uniuerſi concedere perfectioris effectus eſſe cauſam ꝑfectiorem / tunc ego adiũgam ſed Deus ẽ cauſa noſtrę animę / qua angelus nobilior. Igitur perfectior cauſa angeli q̃ animę noſtrę erit. BENI. Illa propoſitio / cuʒ hac additiõe concedẽda / ſed cauſa tali poſſit dari alia perfectior. Concludunt ergo hi entis rationem / ut abſtrahit ab hoc & ab illo uel nullum eſſe uel omni alio imperfectiorem. Concludunt ipſum eſſe paſſionem / aut modum ipſius rei cenſendũ. Concludũt aut creaturam / nil producere poſſe / aut & ip̄m eſſe. Concludũt maioris uirtutis putandũ producere hoc uel illud eſſe / q̃ ip̄ʒ cõmune & abſtractũ eſſe. Cõcludũt tandem effectus omnes non poſſe ab effectu ullo eſſe / tamen effectũ unius poſſe eſſe cauſam alterius / Non itaqʒ erit ſoli Deo eiuſmodi effectus attribuendus. PVTEVS. Capreolus rõneʒ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

ſſlam ſic defendit. Eſſe primo ſiue adęquate ſum
ptum eſt effectus ſolius Dei ipſe enim ſolus dat
quę pertinent quouis mō ad eſſe / Alia uero agen
tia nō primo ſed ſecundum partē dant eſſe. Quia
dant aliqua pertinentia ad eſſe nō autem omnia.
Ad eſſe autem rei nō ſolum pertinet forma ſed ēt
materia. GOTIVS. Defenſio illa parui momen
ti / Nam agens creatum ut cauſa partialis tribuit
totum pertinens ad eſſe ſui effectus / Quia deficiē
te uno per ſe requiſito ad aliquam actionem / im
poſſibile eſt agere. MENTIVS. Verum id ſed
agens naturale preſupponit aliquid actuꝫ a Deo
ut materiam / quę ab illo agente fieri nō pōt / ſed
prius duratione facta eſt a Deo / & ipſe effectus ī
telligit̄ prefuiſſe ī potentia materię / Quod ꝗdeꝫ
eſſe in potentia materię nō potuit cōferre niſi ipē
Deus / Totum ergo eſſe rei nō poteſt tribui niſi a
Deo. BENI. Ratio iſta petit principium / & qđ
probanduꝫ erat dicit ſic eſſe. Omnes nāqꝫ creatio
nes dicunt tribui totuꝫ eſſe / Quia creare eſt ex ni
hilo producere / Et querendo an creatura poſſit
dare totum eſſe effectui / Ipſe uero aſſummit pro
banda dicens eē eſt effectus ſolius dei / ideſt ſecun
dum defenſionem illam nemo poteſt dare totum
eſſe niſi ſolus deus / Et ſic preſupponit / quod pro
bandum erat. Et hoc modo ſummendo eſſe argu
mentum doctoris illius erit bonum / & premiſſę
erunt uerę ſed nihil ꝓbabunt. Nam effectus uni
uerſaliores ideſt totales reducēdos eē in cauſaꝫ to
talem concedimus. Et eē ſecundum te erit effectꝰ
totalis. Igitur reducetur ī cauſam totalem / Patet
ergo rationem illā ſic exponēdo petere. Nā ęque
dubitatur an creatura poſſit creare & an creatura
poſſit dare totum eē. Tu autem dicis non poteſt
creare: quia nō poteſt dare totum eſſe / Quod tan
ti ualet ac ſi diceres non poteſt creare: quia nō po
teſt creare. Quędam quoqꝫ habent ſimplex eē ut
angeli: quibus eē in potētia materię nō oportuit
prius tribui ꝗ eē abſolute: quom careant materia
Neqꝫ tamen illa expoſitio congrua eſt / nam ſi ꝑ
eſſe intelligatur adęquate / Quicquid a cauſa tri
buitur effectui tunc omnis effectus eſt eſſe / Nō
ergo ipſum eē diſtinguendum eſt ab aliis effecti
bus / Quom omnem effectum in ſe includat. In
conueniens quoque uidet̄ / ut omne quoquo mo
do pertinens ad eſſe intelligatur per ipſum eē / qa
& finis / & cauſa efficens pertinent ad eē nec tamē
debent intelligi per ipſum eē / quia doctor ille ꝑ
eē intelligit effectuꝫ Vltimus autem finis & pri
ma cauſa ſunt in effectibilia / Non ergo quodlibꝫ
quouis modo pertinens ad eē debet ītelligi ꝑ ipm
eē / ꝗuis principia intrinſeca ut materia & forma
tāꝗ effectibilia poſſint ītelligi per ipſuꝫ eē. SOR
GIVS. Alio modo defendere uidetur ipſum eſſe
ſolius dei effectum exiſtimanduꝫ / Solus eniꝫ ipē
dat per ſe eē / quia propria uirtute / & directe dat
eē / reliqua uero uirtute ipſius dei & indirecte qa
dat eē talē puta equus dat eē equinum ꝑ ſe direc
te / & abſque medio / Conſequenter uero dat eſſe
ſimpliciter. GEORGEVS. Hę quoque defen
ſiones fugę ſunt rationum Deum nāque ſoluꝫ in
nulius alterius cauſę uirtute ager ambigit nemo
Ambigimus autem an in uirtute alterius agens
poſſit dare eē totale ideſt creare. Et tu ad dubita
tionem reſpondes quaſi uelis dicere / Qꝫ deus po
teſt uirtute propria dare totale eē / & ita creare /
Agentia uero creata tribuent idem eē ſed uirtute
Dei / & ſic concedis creaturam (ꝗuis nō propria
uirtute (poſſe creare. Similiter Deum directe poſ
ſe creare / creaturam uero ex conſequenti & ſic in
fertur oppoſitum illius quod probare intendis.
GONDO. In hac ſecunda defenſione non ſumit
forſan eē ſicut in priori / ſed capit eſſe ſimpliciter
pro actu exiſtendi. ZAMA. Sic accipiendo rō
nil ualebit / Actum exiſtendi agonis creatuꝫ nō
tribuit propria uirtute neque directe igitur non
creat. Non ſequitur. Immo nec ſequitur / tribuit
actum propria uirtute ergo creat. Nam etiā deus
poteſt inducere formam in materiam / & tribuet
propria uirtute actum / nec tamen creabit. Dein
de falſum eſt / ut agens creatum dant eē tali / ut
equinum / uel leoninum non tribuat actum exi
ſtendi / Quom eē leoninum dicat actum exiſten
di leonis. GONDO. Per actum exiſtendi intelli
git fortaſſe eē in cōmuni / non hoc eē in particu
lari / & ita uerum erit ꝙ agens creatum dans hoc
eē / ex conſequenti tribuat eē. CERVIVS. Phi
loſophi non concedunt / ut prius detur forma in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

ferior q̃ ſuperior / ĩmo prius natura anima intel
lectiua informat corpus / ea ratione qua eſt uege
tatiua / deinde ea ratione qua ſenſitiua /& ultimo
qua ĩtellectiua / & hęc intellectiua / Similiter &
albedo prius natura dat eſſe quale & coloratum.
Eodem modo ſi eſſe / abſtrahere poſſit ab hoc &
ab illo eſſe (de quo non diſcutio hic ſed homini
ſolum reſpondeo) tunc agens naturale prius da/
bit eſſe / q̃ hoc eſſe / ſicut prius dat eſſe coloratuꝫ
& uegetabile q̃ albuꝫ & intellectiuuꝫ /Non ergo
ex conſequenti. Et hoc inuebat auctor de cauſis
quando dixit prima rerum creatarꝝ eſt eſſe quia
in omni effectu prius origine intelligitur eſſe q̃
quoduis aliud. Confirmatur quia prius natura
eſt a quo non conuertitur conſequentia ſubſiſten
di / ut dicitur in poſt predicamentis / Sed ſequit̃
rubuit hoc eſſe ergo & eſſe / & non econtra. Igit̃
prius eſt eſſe q̃ hoc eſſe /& ſicut res ſe habet ad en
titatem ita & ad producibilitatem. GEOR. Ca/
preolus Tholoſanus in Rhaguſina rhetia incidit
Heu q̃ magnum ſaltum fecit. BENI. Nos tamẽ
quia doctori illi afficimur poſſemus pro ſui reue
rentia dicere / Non eſſe ſuę intentionis aliquid in
propoſito ea ratione demonſtrare / Sed ſolum uo
luiſſe declarare & modum quẽdam aſſignare per
quem intellegeremus ſolum Deum & nullaꝫ crea
turam poſſe creare Omne namq; agens creatum
eſt agens particulare / & ita nequit totum effectũ
producere / neqꝫ tribuere totum eſſe / Deus aũt.
Quom ſit cauſa uniuerſaliſſima tribuit eſſe uni/
uerſaliſſimum totale /atq; integrꝝ. Quę ſententia
pulchra eſt & preſtat modum delibandi hanc rẽ
nõ tamen demõſtrat quia ut dictum eſt / preſup
poneret quod probandum erat.

¶ Ratio Hen. atque Landul. excluditur qua ſe
id quod dicimus demonſtraſſe putabant. Ca.
iiii. SARACHIVS.

NOnnulli illud idem probant ſic arguen
do /ſuper diſtantiam infinitam non po
teſt alia uirtus q̃ infinita / Sed inter ex
trema creationis eſt diſtantia infinita / igitur ſu/
per illa non poteſt niſi uirtus infinita. Prior illa
propoſitio bifariam declaratur / primo ſic. Quan
to diſtantia eſt maior tanto tranſitus difficilior /
tantoque in agente requiritur uirtus preſtantior
Tunc iterum. Quando tranſitus maior uirtuteꝫ
requirit maiorem / tunc infinitus infinitam / Se/
cundo. Videmus in omnibus quo potentia plus
diſtat ab actu / eo eget uirtute ampliori qua poſ
ſit reduci ad actum. Quare ubi erit diſtantia ĩfi/
nita ibi opus & uirtute ſimili. Poſteriorem auteꝫ
propoſitioneꝫ probant dicentes / Nullam diſtan
tiam eſſe maiorem illa / quę eſt inter ens & nihil /
ergo erit infinita /quia quacũque finita poteſt in
telligi maior. Deinde ęqualis eſt (aiunt) diſtan
tia inter duo cõtradictoria determinate ſumpta (
ut inter lilium / & non lilium) & inter omnia ſi/
mul. Sed inter omnia entia & nihil eſt diſtantia
infinita. Quare & inter quecũque duo. Addunt
tertio / Inter quecũque contradictoria eſt diſtan
tia ęqualis / Sed inter Deum & nõ deuꝫ eſt diſtan
tia infinita. Quare. GRADIVS. Ratio iſta fun
damento ĩnititur ſatis debili / quia inter contra/
dictoria putat eſſe diſtantiam infinitam. Quod
certo intelligi nequit de aliqua diſtantia media (
Contradictio enim eſt oppoſitio / cuius ſecundũ
ſe non eſt medium) ſed ſolum de extremorum in
ter ſeſe ellongatiõe. Quo dato ſic procedo. Quan
do extrema alicuius diſtantię ſunt abſque medio
tanta dumtaxat eſt eorum diſtantia / q̃tum eſt al
terum extremum. Exemplum ĩ propoſito. Inter
Deum & nobiliſſimam creaturam eſt diſtantia ĩ
finita / eo quia Deus infinitus. Aliud exempluꝫ
in oppoſito. Sicut enim inter extrema medio nõ
carentia / tanta eſt diſtantia / q̃tum eſt medium
inter poſitum. Sic ubi extrema ſunt medio caren
tia diſtancia ſummet̃ ab altero extremorum. Et
ratio id ſuadet. Vbicũque enim diſtantia dicit
ſolum exceſſum unius extremi ſuper alterum ibi
eſt tanta diſtantia / q̃tum eſt extremum excedens.
Adde illi iam probatę propoſitioni hanc / Sꝫ ens
& non ens ſunt extrema ſine medio / igitur tanta
erit diſtantia / q̃tum erit alterum extremuꝫ. For
metur ſic ratio. Super diſtantiam infinitam ratio
ne medii non poteſt uirtus niſi infinita. Concedi
mus q̃uis repugnat eſſe mediũ infinitum / Quom
ſit inter extrema. Sed inter roſam & non roſam ẽ
diſtantia infinita. Negabit̃ hęc. Fiat & alio mõ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

Super diſtantiam infinitam ratione extremi non
poteſt, & quę ſequuntur. Minor iterum non ad
mittetur materia nāque non eſt infinita neqꝫ nō
materia. Tanta eniꝫ priuatio atqꝫ negatio, q̃tus
habitus & poſitio. Vnde inter nihil & nihil nul/
la ponitur diſtantia. Ex hoc arguo ſic. Illa uir/
tus poteſt ſuper diſtantiam ratione extremi, quę
poteſt ſuper terminum a quo diſtantia principa/
lius ſumitur. Sed ſuper illum poteſt uirtus finita
quom ſit finitus igitur & ſuper diſtantiam. BA
SILEVS. Materia eſt ex ſe extremum finitum
igitur uirtus finita poterit eam ꝓducere? GRA.
Non id aſſerimus ſed ſolum quod ratio infinitę
diſtantię non eſt talis impotentię cauſa. Deinde
arguo ad idem ſic. Quęcūqꝫ uirtus a priuatione
ad formam tranſit, eadem a negatione ad affirma
tioneꝫ, Quia omnis priuatio eſt negatio. Sed uir
tus finita a priuatione ad formam tranſit, ut pꝫ
in eo qui de generati quare. Hoc argumentum
cōcludit aperte de negatione ꝓut eſt ſuperior ad
priuationem. An autem concludat de negatione,
ut ipſa eſt ſpecies diſtincta a priuatione, ex his
quę poſtea dicent̃ patebit. Concludamus itaque
non eſt inter queuis contradictoria diſtantiam,
quę (ut hic utimur uocabulo) ſit infinita. Con/
cludamus etiam inter lilium & nō liliū eſſe longe
minorem diſtantiam, q̃ inter nihil & totum ens,
hoc eſt & omnia entia ſimul, quia hęc altera eſt
bifariam infinita. Nam & infinita perimit multi
tudine, & ipſum dei eē infinitum. Concludamꝰ
non eſſe diſtantiam ęqualem inter omnia contra
dictoria, ſed unam poſſe intelligi alia maiorem.
Dico tamen omnia contradictoria eſſe ęque incō
poſſibilia, ęque enim repugnat Deus & nō deus
atque lilium & non lilium, patet. Vnūquodqꝫ
illorum ſumme repugnat ſuo oppoſito, Quom
etiam infinita uirtute nequeat ei conciliari. CA/
BOGVS. Quę plus diſtant, ens & non ens, an
roſa & non roſa. GRA. Roſa plura īcludit actu
q̃ ens, & ea ratione magis diſtat, Ens uero plu/
ra includit permiſſiuę quia cum pluribus permit
titur eſſe q̃ roſa, & ea de re magis etiam diſtare
uidetur. Sed quia talis res nuncupanda eſt qualis
eſt ſecundum ſuam eſſentiam, loquendo abſolu
te. Iccirco ens ab omnibus abſtractum quom ni
hil includat parum a ſuo contradictorio ut diſtet
opus eſt. Commune itaque dictum erit uerum.
Inter contradictoria eſſe diſtantiam infinitam,
ſupple aliquando. Vel ſi debeat uniuerſaliter
intelligi, tunc eſt ſenſus. Eſt infinita, hoc eſt in
determinata, & aſcendendo, & deſcendendo. Si
enim procedas a perfecto ad perfectius, ſiue ab
eodem ad imperfectus, nūq̃ poteris ad ſic ꝑfec/
tum aſcendere, aut imperfectum deſcendere qn
negatio illorum ſit contradictio etiam ſi uelis ab
ire in infinitum, quod natura negat maxime aſcē
dendo, quia diuinam maieſtatem tranſire non li
cet. Si itaque illa maior de tali diſtantia ītelligat
non eſt admittenda, ut poſito ꝙ ignis ſit infini
tus ideſt indeterminatus ſecundum accretionem
& decretionem, non ſequitur ergo non poteſt ſu
per eiuſcemodi diſtantiam infinitam niſi uirtus
infinita. Si tamen utrobique ī maiori illa accipia
tur infinitum pro indeterminato uera erit, Super
diſtantiam nāque indeterminatam non poteſt ni
ſi uirtus indeterminata, Sed minor erit falſa, ut
inter extrema creationis ſit diſtantia indetermi/
nata. Quia in hac creatione eſt hęc diſtantia: & ī
illa alia determinata & tanta quantuꝫ eſt ens ipꝫ
quod creatur. ZAMA. Percunctari libet an ea
dem ſint omnino orationis extrema quę & cōtra
dictionis. Quidam enim ex doctoribꝰ nouo mō
inter extrema creationis diſtantiam infinitam po
ſuit. Nam creationem productionem ex nihilo
ideſt ex negatione omnium reꝝ etiam ipſius dei
putat eſſe, negatio uero omnium rerum includē
do etiam deum infinita eſſe uidetur. Tantam.n.
dicimus priuationem ſimul ac negationem q̃tus
fuerit habitus, & ita rationis illius tam maioreꝫ
q̃ minorem concedit. Videlicet ut ītereſſe rei crea
tę & non eſſe ſit diſtantia infinita. Et ſic a docto
re excellentiori & ſuo preceptore ſine cauſa rece/
ſiſſe uidetur ſi tamen tibi quoque ſic uideatur ut
aperires uelim. BENI. Deceptus non mediocri/
ter fuit credens terminum per ſe creationis eſſe ni
hil, ut negat omnia. Quod profecto ualde abſo
num eſt. Quom enim dicimus ex nihilo fieri mar
garitam non intelligimus, ut ipſum nihil ſit ma

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

teries ueluti / quum dicimus ex here fit Mercurius
Sed ex nihilo.i.post nihil / Non quidem post nō
eſſe omnium abſolute / Sed omniu3 eius rei / quę
creari dicitur. Si.n. oporteret uniuerſaliter prece
dere negationem omnium rerum eſſe ad amantis
creandi / tunc creari nequiret quia ſi negatio dei
& uirtutis cuiuſq3 ponat̃ / quis creabit? Ex nihi
hilo nāq3 efficiendo (ēt ſecundum Theologos)
nihil fit. Prętereà tranſitus poſſibilis extrema ſūt
poſſibilia / Sed ipſum nihil eo modo acceptum ē
extremum impoſſibile / Quare non erit extremū
tranſit⁹ poſſibilis. Immo neq3 negatio cuiuſlibet
creature oportet ut precedat creationē huius aīę:
quę hodierna die creatur. Fit itaque de nihilo.i.
nulla parte ſui eſſe preſuppoſita / uel poſt tempo
re aut natura / non eſſe ſuu3 totale BENESSI.
Ex non roſa fit roſa / non roſa uero eſt terminus
apud dialeticos infinitus: qui omnia ſine delectu
ponit & ſolam roſam excludit. Inter omnia uero
entia & negationem roſe uidetur eſſe diſtantia in
finita / Roſa uero / & non roſa ſunt extrema con
tradictionis ac ēt ut uidetur creationis / Quare
inter extrema illa erit diſtantia infinita. BENI.
Non roſa ea ratione qua ponit & relinquit ipſi
roſe contradicit minime / Sed ea ratione dūtaxat
qua negat & pimit / Vnde philoſophus extrema
contradictionis ſemper affirmationem & negatio
nem appellat. Sic ſic nimirū etiam extrema crea/
tionis ſunt affirmatio & negatio totalis illius rei /
quę creari dicitur. Non uidentur igitur differre
contradictionis & creationis extrema niſi ratione
ut ex his quę diximus conſtare unicuiq3 poterit.
Ratio itaq3 in diſtantia infinita fundata non con
cludit infinitatem uirtutis in creante / ut etiā bea
to Thome uidetur. Prebet tamen quēdāmodum
intelligendi / ſicut & ſuperior illa / ut agnoſcam⁹
iccirco agentia particularia nō poſſe tribuere pri
mum eſſe / quia uirtuti eorum uidetur illud repu
gnare. ZAMA. Nōnulli aiunt inter eſſe & non
eſſe diſtantiam infinitam aliqua ex parte / nō āt
ſimpliciter ponendam. Eſt autem diſtantia infi/
nita ſecundu3 quid inter illa quę nullam propor
tionem ſiue cōmenſurationem habent. Et qa iter
eſſe & non eſſe nulla proportio aut cōmenſuratio
concipi poteſt iccirco diſtantia infinita inter illa
ut dicatur non uidetur eſſe inconueniens. BENI.
Quāuis finiti ad infinitu3 nulla ſit proportio de
terminata / non tamen uidetur ſequi / econtra ut
inter quęcūq3 nulla ſit proportio ut īter duo nō
entia illa ſint hn̄tia diſtantiam infinitam. Sed ui
detur eſſe fallatia conſequentis arguendo a poſi/
tione ipſius ad poſitionem antecedentis eſt tn̄ ut
ſecundū qd hęc diſtātia ſit īfinita qd īde ſeqt̃: ut
uirt⁹ q̄ poſſit ſup talē diſtātiā ſit īfinita ſeq̄ret̃ for
ſan ut ſit īfinita ſecūdū qd. Quidam ex eode3 fun
damento ita inferre conantur. Qualis eſt propor
tio inter extrema diſtantiarum: talis eſt inter ip̄as
diſtantias / Sed inter nullam potentia3 & aliquā
potentiam ſiue quem actu3 Ceu īter nihil & ens
nulla eſt proportio. Inter potentia3 autem & ac
tum ceu inter ens in perfectius & ens perfectius
eſt aliqua proportio. Igitur & diſtantię prioru3
extremorum ad diſtantiā poſteriorum nulla erit
proportio. Tunc ſic qualis eſt proportio diſtan/
tiarum talis eſt & uirtutum ſuper illas tranſeun/
tium & operantium / Sed prioris diſtantię ad po
ſteriorem nulla eſt proportio / Igitur neq3 uirtu
tis ſuper illam tranſeuntis aut operantis erit pro
portio ad uirtute3 ſuper alteram tranſeuntē: aut
operantem. Ex quo infertur ꝙ uirtus prioris di/
ſtantię erit infinita quia inter ipſius extrema non
eſt proportio. Et quia ſi eſſet finita tunc aliqua3
proportionem haberet ad alteram: quia omne fi
nitum / cuilibet finito aliquomodo poteſt ꝓpor
tionari & comenſurari Tande3 cōcludunt. Quia
extrema creationis talia ſunt ſicut nullius poten/
tię ad aliquam potentiam uel non entis omnino
ad ens aliquomodo & extrema aliarum factionū
ſunt ſicut entis imperfectioris ad ens perfectius
Iccirco uirtus etia3 creans erit aliis uirtutibus om
nino in comenſurabilis & infinita. Conceda3 qui
dem prioris diſtantię non eſſe prportionem ad al
teram ex eo quia prior illa eſt inter nihil & ens.
Altera īter duo entia: Sed negatur maior ſecun/
di diſcurſus: Vtriq3 enim uirtus eſt ens certu3 &
firmum. Ens autem enti ſemper comparabile eſt
ī gradibus perfectionis niſi alterum eſſet uirtutis
īmenſę. Vnde apud Geometram inter punctu3

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

L.

& lineam nulla eſt prportio uirtutis tamen ꝓdu
centis punctum & uirtutis producentis lineam
eſt aliqua proportio / Alia ꝙ ratione nō ens enti
& diſtantia diſtantię īproportionabilis / Alia ue
ro uirtus uirtuti ſicut & punctum lineę uno mo
do in comenſurabile / alio uirtus uirtuti & nunꝗ̃
uirtus uirtuti eſt improportionabilis niſi ut dixi
mus altera ſit infinita Ratio igitur illa nō poteſt
inferre aliam improportionem inter uirtutes ni
ſi illam quę eſt inter extrema diſtantiaꝝ : & illā
non infert / quia uirtutes non ſunt illius capaces
Igitur nullam. Quando enim aliquid nequit ni
ſi unum efficere / ſi illud non efficit nihil prorſus
efficit. Concludamus igitur ſuper diſtantiam īfi
nitam nullam uirtutem poſſe: Nulla enim eſt di
ſtantia infinita tāꝗ̃ media. Si uero ratione extre
mi ſit talis infinitum nullum eſt factibile aut de
ſtructibile: ꝗ̃uis forſan ſit ꝓducibile ut īdiuinis.

¶ Excluduntur duę rationes idem probare cu-
pientes Ca. v. BONVS.

QVidaꝫ & alio medio eandem oſtendere
conclusionem ſunt conati. Agens infe
rius ꝑmittit (inquiunt) ī agendo effec
tum ſupioris agentis / ut ars naturę / Sed omnis
creatura etiam angelica eſt agens inferius / Qua
re preſupponet īſua actione aliquem effectum
ipſius ſupremi agentis Dei. Quicqd igiṫ aliquo
preſuppoſito agit creare non ualebit. BENI.
Hęc ratio ꝙ premittit qđ erat probanduꝫ. Si. n.
per effectum quem dicit creaturā preſupponere ī
agendo / intelligat ſubiectum in quod tanꝗ̃ in
paſſum agat accipit manifeſte quod ſibi proban
dum erat / Nam non poſſe creare / & non poſſe /
niſi ꝑ̄ſuppoſito aliquo ſubiecto agere ſiue produ
cere ęqualia ſunt. Si uero intelligat aliquem effec
tum Dei abſolute precedere omneꝫ effectuꝫ crea
turę hoc certo concedi poteſt. Ipſa enim creatu-
ra de qua querimus / an creare poſſit effectus qui
dam dei eſt / Sed ex eo nil ſequitur in re noſtra.
Neqꝫ etiam ualet ſimilitudo de arte & natura /
Ars enim aut nil nouum aut accidens ſolum īdu
cit / Quando uero agens producit ſubſtantiam
preſertiꝫ carentem materia non opus eſt ut aliqd
premittat / Neque omne agens inferius ꝑ̄ſuppo-
nit effectum cuiuſcunqꝫ agentis ſuperioris / Ut
agens corporeum / & materiale non ꝑ̄exigit effec
tum agentium creatorum incoruptibilium & in
corporeorum. Deinde arguere ſic / agens corpo-
reum exigit effectum dei ſine medio ab ipſo pro-
ductum / ergo agens īincorporeum quod eſt ſu-
perius nil ꝑ̄ſupponit in actione / Certo non licet /
liceret autem ex conceſſis / Aut ut agens incorpo
reum preſupponat effectum alicuius agentis ſu-
perioris ipſo deo qđ eſt impoſſibile. Qꝛ autē hęc
effectuum premiſſio non ſit ratione agentium ſꝫ
ratione ipſarum actionum conſtat. Nam & ipſe
deus / qum mouet aut tranſmutat neceſſario ſub
iectum premittit / quod quidem interdum poſſꝫ
eſſe effectus naturę / Poteſt enim ex his lapidibus
aliqd facere / & natura ipſa duꝫ mouet alterando
ꝑ̄exigit effectum proprium queꝫ tranſmutet. Si-
cut igitur deus (nil exigat quippiā) generare aut
mouere nequit ſic omnis res creans / ut nil exigat
opus eſt / Cauſa itaque non eſt ordo agentiuꝫ ta
lis pręſuppoſitionis / ſed natura ipſarum actio-
num. BONVS. Sic tandeꝫ nōnulli eam rem pro
bare nituntur / ut rationem ipſorum ad formam
ſic reducamus / Omnis actio creaturę eſt cuꝫ mo
tu & mutatione. Nulla uero creatio eſt cum mo
tu & mutatione. Quare nulla creatio erit actio
creaturę. Minor eſt manifeſta / Maior uero pro
batur / Quicquid eſt permixtum potentię / eſt cū
motu & mutatione / Sed taꝫ creatura ꝗ̃ actio eius
ſunt potentię ꝑmixta patet / Quia non ſunt actꝰ
purus igitur ſunt cum motu & mutatione. BE-
NI. Vis totius argumēti ī maiori poſterioris ſyl
logiſmi conſiſtit / quę an ſit uera inſpiciamus.
Fatentur Theologi (& quidem recte) omnem
creaturam permixtam eſſe potentię & nullam eē
actum purum: quę quidem permixtio interdum
propria / Interdum uero fit ſuperioris & comu-
nioris ratione / ita ut cuius etiam ſupremę crea-
turę aliqua pars perfectionis deſit & qn̄qꝫ non
ea ratione qua creatura deeſt perfectio / ſed ea qua
res eſt. Omnis pręterea res creata fuit in potētia
quę a nōnullis appellatur obiectiua / Quia con-
tingenter adeſſe deducta eſt / & duratio pōt men
ſurare nō eſſe illius ex utraqꝫ parte / quia & aliqñ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

non fuit & aliquando poſſet ulterius non fore.
Omnis deniq; creatura uidetur eſſe ĩ potẽtia ſub
iectiua, quia uel eſt ſubiectum alicuius acciden
tis, uel eſt accidens ſubiecto alicui ĩ hęrens. Om
nibus his modis minor eiuſdem ſyllogiſmi uera
eſt, Nulla enim creatura actus ĩpermixtus potẽ
tię, His modis iam dictis maior autem eſt falſa.
Quę enim conſequentia eſt iſta. Caret aliqua per
fectione ſaltem ut res eſt, Igitur mouet̃ aut mu
tatur? Naꝫ philoſophi uidentur concedere ante
cedens de intelligentiis citra primam, & negare
conſequens. Deinde ſi maior illa eſſet uera ſeque
retur, ꝙ non ſolum actio creaturę eſſet motus &
mutatio, ſed & ſubſtantia ipſa, prout precedit
omnem actionem & operationem. Et ita motus
ineſſet cui nulla ineſt actio aut paſſio. Res etiam
non exiſtens moueretur eo ꝙ eſt ĩ potentia obiec
tiua, ſi omne permixtuꝫ potentię moueret̃? Ma
teria quoq;, & omne ſubiectum a moto quouis
efficiente moueret̃, eo ꝙ ſit impotentia ſubiecti
ua. Sic & quęuis forma ſine efficiẽte flueret, quoꝫ
eo remoto non minus ſit impotentia. Vnde nec
philoſophus conceſſit omnia moueri, quom om
nia citra primum ſint potentię permixta. Cõclu
dere igitur ex aliqua illarum rationum potẽtię,
motum & mutationem, eſt facere fallaciam con
ſequentis ſecundum dialecticos ipſum conſequẽs
ponendo pro antecedente. Nam ex motu & mu-
tatione illę potentię potius inferunt̃ q̃ econtra,
Sicut ex colore affecto figuratum, aut q̃tum ĩſe
rimus. Verũ hęc quoq; ratio poſſet poni tanq̃ qui
dam modus declarandi propoſitum non auteꝫ ut
ratio demonſtrans, ſed hęc prętermittant̃.

¶ Ponuntur ad probandum idem rationes acu-
tiores quę etiam dicuntur non demonſtrare.
Ca. vi. GEORGEVS.

AFferam acutiores ad hanc rem & ſubti-
liores rationes, Prẹmitto primum tria
q̃bus premiſſis nullam ſubſtantiam an
gelos creare poſſe concludam, Primum quorũ eſt
hoc. Nullus actus, q̃ ſit accidens reqritur ĩ crean
te ſubſtantiam, tanq̃ prior neceſſario ipſo termi
no creationis, Secunduꝫ adiungo. Intelligere &
uelle angelicum eſſe accidens & non ſubſtantia.
Tertio addo. Angelos nil producere poſſe, niſi
illis actibus pręuiis utroq; uidelicet, uel altero.
Probationes ſecundi premiſſi loco magis a co-
modato adducemus. Tertium Auicena concedit
& nullus negare uidet̃. Primum dũtaxat premiſ
ſum hic probare contendemus. Et ante omnia ad
uerte actum in p̄nti poſſe bifariaꝫ capi. Pro actu
inq̃ tranſmutatiuo quo uidelicet q̃ppiaꝫ trãſmu
tatum dicit̃. Talis actus non poteſt dici ipſa in-
tellectus aut uoluntatis operatio, Quom ſit re-
ſpectus q̃dam actus talis, operatio uero ens abſo
lutum. Deinde ubi non fit mutatio, ſed ſoluꝫ ter
mini productio abſq; inductione aliquo ibi non
eſt opus tali actu. Vnde ſi ignis produceret q̃dẽ
calorem, ſed non induceret nulla tum calefactio
eſſet. Quom autem aliquid creatur, non oportet
ut inducatur. Deniq; talis actus quo calor dicit̃
induci ẽ in eodem ſubiecto cum calore, operatio
autem eſt in operante. Quare non erit eiuſmodi
actus. MEN. Diceret forſan aliquis ex mente il
lorum quorũ rationem aſſumpſiſti callefactionẽ
actiuã non eſſe ĩ paſſiuo, ſed in agente. GEOR.
Arguebam ex his quę cęteri concedunt mihi ſat
erit ut calefactio paſſio ſit in ipſo ſubiecto rem
productaꝫ ſuſcipiente illa quę actio dicit̃ & ſi ſit
in agente nõ tamen eſt operatio. Sufficiet quoq;
mihi talem actionem non poſſe dici creationem,
neq; enim in creatione eſt opus tranſmutatione.
Ex quibus conſtare poteſt operationem nõ poſſe
eſſe actum tranſmutatiuũ, ac etiã talem actum
non requiri ad creationem. Actus quoq; ĩterduꝫ
capitur pro principio illo quo aliquid producere
ualet, ueluti ignis calore in ſe exiſtente calorem
producit in ligno. Neq; etiaꝫ hoc modo ipſe ope
rationes angelorum poſſunt dici actus, Quia ac
cidens nequit eo modo producere ſubſtantiam.
Tum quia neceſſario requirit ſubiectum ĩ eſſen
do, tũ q̃a imperfectius ſubſtantia. Ex primo ar
guo ita. Omnis forma reqrens neceſſario recepta
culum in eſſendo ſi actiua ſit requirit illud ĩ agẽ
do, Sed omne accidens eſt eiuſmodi forma. Qua
re. Prior illa ex hoc erit manifeſta, quia nũq̃ for
ma quę eſt terminus actionis eſt a materia abſo-
lutior, q̃ forma quę dicitur actionis principiuꝫ.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

Secus enim productum eſſet ſuo producente mi nus dependens. Abſolui eniꝫ a materia minus de pendere arbitramur. Ex altero uero ſic mihi ratiocinandum uideo. Omne producens ut principium formale perfectius eſt termino producto ſi ęquiuoce producat, aut certo ęque perfectum, ſi uniuoce. Conſtat autem ſubſtantiã ratione formali & propria nobiliorem eſſe accidente. Quocies autem aliqua propria natura ſe excedunt minimum ſuperioris excellentius eſt maximo inferioris. Quãobrem minima ſubſtantia preclariorẽ ſupremo accidente. MEN. Dicerent ad hoc accidens uirtute ſubſtantię poſſe producere ſubſtantiam, ueluti anima carnem generat calore medio ut in ſecũdo de anima dicere uidetꝛ philoſophus. GEOR. Et ego reſponderem illis, Calorem nõ generare etiam uirtute animę, Sed ſolum alterãdo diſponere, ut ipſa anima generet. Quę quidẽ diſpoſitio non occurit in creatione. MEN. Domus exterior & manufacta fit a domo ĩteriori & in mente repoſita, & tamen domus exterior uidetur habere eſſe perfectius, Nam domus in mente ſolum habet eſſe cognitum. GEOR. Domus manufacta addit lignis & lapidibus accidẽs ſolũmõ & forſan reſpectiuum domus uero ĩ mente ratione cognitionis quę eſt cauſa domus exterioris nobilior eſt ueluti accidens ſpirituale corporeo.

SOR. Angelum poſſe creare non operatione potentię, Sed ipſa potentia cur non poterimus dicere: ſicuti patrem in diuinis non dicunt ipſi aliqd producere actu intelligendi aut uolendi ſed ipſo intellectu & uoluntate, Quę quidem potentię ſecundum eos ſunt ſubſtantię etiam in creaturis. Neq; ipſi concedunt actum intelligendi aut uolendi etiam ſi ſubſtantię ſint ullius rei poſſe eſſe principia productiua. Tertium ergo premiſſum ut operationes eiuſmodi nil producere poſſint, Non quia accidentia ſint ſolum, ſed quia fines ultimi concedimus. Neqꝫ igitur hęc ratio propoſitum demonſtrare uidetur, Nam & ſi nullum accidens neceſſario concedamus a ſubſtantia ꝑſupponi, tamen an ipſoꝝ angeloꝝ operationes ſint accidentia uia naturę non conſtat. Quidam eniꝫ etiam noſtras operationes noſtris potentiis concreatas etiam ex Theologis putant. Eſto tamen ut ſint accidentia id ad rem nil attinet. Alias. n. declarauimus actum illum, quo res ponitꝛ ineſſe neqꝫ eſſe relationem, neq; reſpectum ullum, ſed eſſe talem conditionem producentium ut ad eſſe producentis fluat eſſe producti. Puta adeſſe ignis ſequitur eſſe caloris in ligno aproximato, immo & ignis ĩ materia ligni recipitur ſine ullo reſpectu tali preuia ſoluꝫ a motis impedimentis & paſſiuo applicato ĩ debita diſtantia ipſi agenti, Sicut & facie hic exiſtente, & appoſito ſibi ſpeculo extemplo imago gignitur & in eſſe genitum, atqꝫ productum ĩmo & creatum ſunt poſteriora ipſa re, quę genita aut creata dicitur. Vnde etiam ſecundum eos in primo ſigno eſt deus uolens angelum pro tali tempore, in ſecundo uero eſt ipſe angelus in tertio autem fundat in ſe relationem ad ipſum Deum. Sic illi qui angelos creare faterentꝛ dicerẽt adeſſe, unius poſſe poni eẽ alteri⁹. Doctor tamen ille potius arguit ad hominem q̃ ad rem. Auicena enim ſolus inter peripateticos cum ſuis ſequacibus intelligentias creatas propriis operationibus alias creare aſtruit. Facile autem ꝑbãt illis premiſſis angelos nequire ulluꝫ accidẽs creare, quia tunc producerent non inducendo & ita terminus actionis eſſet ſuo principio abſolutior, & ſi poſſent alicui formę dare eſſe ſine ſubiecto poſſent eo modo talem formam & conſeruare.

¶ Quo pacto Deus medio creature poteſt creare queue non. Ca. vii. BASILEVS.

AN creatura Deus ipſe poſſit creare tanq̃ quodam ĩſtrumento. BENI. Plurima hic pretermitto aduertite ſolum cauſaꝫ inſtrumentalem differre a cauſa quam philoſophi ſecundã uocant. Cauſa enim inſtrumẽtalis in ocio & quiete non habet in ſe principium motionis ueluti cauſa ſecunda. Eſt q̊ꝫ cauſaꝝ inſtrumentaliuꝫ uaria conditio, Nam quedã diſponunt ſolum ad effectum inducendum, ut calor diſponit lignum ut ignis poſſit illi ſuam formaꝫ imprimere, Quędam uero attingunt ipſum principalis cauſę effectum, ut ſunt inſtrumenta omnium imprimentium, ſiue in cera, ſiue ĩ papiro ueluti moderni faciunt librarii & impreſſores, q̃

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

quidem ĩprimendi ars nõ paꝝ certo utilis / Om/
nes enim philoſophię libros manifeſtos homini/
bus exhibuit / temporibus noſtris inuenta (neq3
enim adhuc ſunt triginta anni) uel potius recu/
perata fuit. Dicamus ergo ĩcreatione nõ eſſe op9
ulla pręuia diſpoſitione / niſi interdum ex pacto
ueluti / qum ſacramento coppiam medio gratia
infunditur. Dicamus creatura3 quoque nõ poſſe
attingere terminum creationis / ut cum philoſo/
phis ſimul decantemus ex nihilo uirtute creata /
nihil omnino fieri poteſt / Quãobrem theologis
potius probandum erat Deo ipſi nõ repugnare
ex nihilo aliquid facere / q̃ tot rationibus Ange
los & omnem creaturam creare nõ poſſe oſtende
re / pręſertim loquendo de creatione ex tempore /
ita ut poſt nihil duratione aliquid a creatura pro
ducatur. Riderent enim philoſophi de talibus de
monſtrationibus / qum apud eos illa concluſio
pro quoda3 indemonſtrabili principio habeatur
Non enim minus dubitant de hoc ex nihilo nihil
fit: q̃ de iſto / omne totum eſt maius ſua parte. Si
aute3 loquamur de creatiõe Auicenica uidendu3
eſt / an repugnet ut aliquid ſine principio crea/
tum dicatur / Et ſi quidem repugnet Auicenica
creatio nulla erit / Si uero nõ repugnet / tunc aut
de intelligentiis & earum conditionibus tenebi/
mus uiam Auicenę / aut fidei chriſtiane. Si Aui
cenę dubium erit ut uarro ẽt putabat an una po
tuerit aliam creare. Si autem fidei chriſtianę uide
licet / ut credamus intelligentias eſſe entia cõtin
gentia / quę deficere ualeant & ex ſe in nihil ten/
dant / & mutabilitati ſint ſubiecta / tunc ſi etiam
ab ęterno creatę fuiſſent a Deo / ut in hoc ſolo diſ
ſentiamus per caſu3 a fide certum eſt eas nil crea
re potuiſſe ſicuti neque nunc poſſunt. Duratio
enim ęterna / manentibus aliis conditionibus uir
tutem maiorem preſtare nequiuiſſet.

¶ An Angeli ſint creati / ante om
nia corporea uel ſimul cum il
lis inueſtigatur. Ca.

viii. CALIXTVS.

ACcepimus Angelos & creatos a Deo ex
tempore fuiſſe / neque creare quicq̃ poſ
ſe Nunc inueſtigemus An ſint creati
ante omnia corporea uel ſimul cum re
bus corporeis Diuum namque Hieronymu3 pre
coeptoris noſtri compatriotam Sententiaru3 ma
giſter ſic ſuper epiſtolam ad Titum inducit di/
centem ſex milia nec dum noſtri temporis im/
plentur annorum & quantas prius ęternitates /
quanta tempora / quantas ſeculoꝝ origines fuiſſe
arbitrandum in quibus Angeli / Throni / domi
nationes / ceterique ordines ſeruierunt Deo / abſq3
temporum uicibus atque menſuris / Et Deo iu/
bente ſubſtiterunt: Quibus uerbis aperte innuit
tempus ſęculare tum coepiſſe qu3 dicitur in prin
cipio creauit Deus cęlum & terram Ante quod
fuit ęuum & perpetuitas & Angelorum duratio
Nõ ergo creati ſunt cum rebus corporeis. ¶ Cõ
firmatur Nam ita legimus primo omnium crea/
ta eſt ſapientia / non ea quę Deus trinus neque ea
quę uerbum & ſplendor Dei patris. Igitur ea
quam naturam Angelicam dicimus. ¶ Con/
gruum quoque eſt ut ueluti Deus eſt ęternus
omnino / corporea moles ex tempore ſic natura
Angelica quę medio modo ſe habet ſit poſterior
Deo / prior autem corpore quocũq3 Deinde lon/
ge plus diſtat Angelus a quouis corpore q̃ a cor
pore corpus. Sed legimus corpora quędam crea/
ta ante alia. Igitur multo magis Angelica natu/
ra ante omnem ſubſtantiã corporeã creata fuiſſe
debet exiſtimari. GRADIVS. Si auctoritatib9
initeris: plures pro me ſunt. Si enim qui uiuit in
ęternum creauit omnia ſimul / igitur non ante
Angelos q̃ celum & terram. ¶ Deinde Si ĩ prin
cipio creauit Deus celum & terram & ſolet expo
ni. Id eſt ante omnia uel nihil ante illa / Igitur ne
que Angeli. Vnde & alibi in initio dñe terrã fun
daſti & opera manuu3 tuarum ſunt celi. ¶ Con

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

gruum ꝙ fuit ut habitatores cęleſtes nõ fuiſſent
creati ante ſuum habitaculum. ¶ Neque moto/
res ante corpora mobilia. ¶ Neque adminiſtra/
tores & procuratores ſalutis & boni hominũ om
niumque rerum corporalium ante hominem diu
& omnem rem corporalem. Sunt ergo & mihi
auctoritates atque congruitates non minus effi/
caces. BABA. Quo pacto Calixtus dixit precoe
ptorem noſtrum diui Hieronymi compatriotam
quom ille Illiricus dedardania quã hodie Boſnã
uocant fuerit / de oppido enim ortus eſt quod in
ter Dalmatiam atque pannoniam ſituꝫ eſt & Sri
donis ſiue medialis nomen ſortitur quo etiaꝫ uul
go medium diem ebdomade appellant hic uero
ſit Saluiatum precelſa domo florentinę urbis pro
ſapia decoratus. BONDIVS. Immo urbi nates
eſt de generoſa felixium domo / Quidam etiam
ipſum Anglum / nõnulli Galluꝫ. Comunis uox
Macedonem aut gręcum nuncupant. BABA.
Non ergo eiuſdem generis cum glorioſo Hiero/
nymo. BENI. Abicite iſtaꝫ ſuper uacaneaꝫ quę
ſtionem quam de me ſumpſiſtis. Nunquid ego
homerus ſuꝫ ut ſepteꝫ ciuitates uel regna pro me
decertent? Qui nequit eſſe de urbe / erit ſaltem de
orbe / Gallum me homines quandoque aut An/
glum putauerunt: quia illuc gratia litterarum ca
peſcendaꝝ acceſſeraꝫ. Vbi plurima doctoꝝ mul
titudo. Gręcus quia patrocinio magni uiri Beſſa
rionis Cardinalis niceni in litteris educatus Ma/
cedo propter patrię uicinitatem / Tripolitanus
ego ſum quia tribus ciuitatibus donatus urbina/
tenſi ab Inclyto Federico Vrbini Duce principe
uirtutis imcõparabilis. Et domo felixiuꝫ non ab
iecta / Florentina Ciuitate amoeniſſima & domo
Saluiatum glorioſa / Siluana quaꝫ Rhaguſiuꝫ uo
cant natura & beniuolentia potius q̃ electione.
Sed ad rem bifariam de creatione angelorum lo/
quuntur uiri ſancti. Gręci nãque doctores / eos
antę molem mundi creatos aſſerunt unde Dama
ſcenus libro ſecundo ait quidam dicunt ante om
nem creationem ſcilicet a Moſe deſcriptam An/
gelos genitos eſſe ut Theologus. Hoc eſt Grego
rius Nazanzenus patronus Dardanoꝝ ſiue Boſ
nenſium / Et diui Hieronymi precoeptor in ſa
cris ſcripturis. Qui dicit Deuꝫ primo excogitaſſe
angelicas uirtutes & cęleſtes & ex cogitatio opꝰ
eius fuit. Quę quidem opinio non eſt ut erronea
putanda quia catholicorum doctoꝝ eſt: & illius
qui Anthonomaſice Theologus nominatus eſt
& cuius dictis Hieronymo Teſte nullus unq̃ ca
lumniam inferre preſumpſit. Veluti neqꝫ Atha
naſii ſacris documentis. Decet ꝙ latinos non om
nis gręcorum opiniones tãq̃ erroneas refutare ne
totiens coniunctus paries eccleſię chriſti iteꝝ atq
iterum diuidatur. Si nãque multas opiniones ec/
cleſia tollerat ob reuerentiam doctorum qui ſunt
ordinis predicatorum aut minorum quanto ma/
gis tollerare debet tantę tãq inclyte nationis &
doctiſſimę preſertim antiquitus gentis & ſancto
rum eius opiniões? Et eo magis quia latini ĩ doc
trina ſint filii Gręcoꝝ: Prius enim apud eos om/
nis doctrina coepit Et Hieronymus unus de pre
cipuis latinorum doctoribus Gręci doctoris diſci
pulus fuit. Hęc icirco dixeriꝫ / ne latini mei ſint
prompti ad condemnandũ gręcos / Ex quo poſt
modum oriunt̃ ĩ eccleſia Dei diuiſiones & ſciſma
ta / Sed alter alterius onera portet quo ad fieri po
teſt in Chriſto. Comunior autem apud latinos
opinio extitit angelos creatos fuiſſe cum natura
corporea ſimul. Totum enim ſiue uniuerſuꝫ illis
ſex diebus fuit creatum cuius angeli ſunt potior
pars. Quod apparet ex ordine rerum corporaliũ
inter ſe atque cuꝫ rebus ſpiritualibus. In quo qui
dem ordine / & continuatione / ſecundum philo/
ſophum. xii. diuinorum precipue conſiſtit bo/
num uniuerſi. Et quia Dei perfecta ſunt opera (
unde totum hominem ſanum fecit Chriſtus)
iccirco & totum uniuerſum ſimul creauit. Ne
quoqꝫ pars ipſa a toto ſuo ſeparata imperfectior
uideretur. Congruentię & auctoritates pro utra
que opinione inductę ſunt. Latini itaque Hiero
nymum gręca opinione (quę tolleranda) locutũ
aiunt. Et primo natura ſiue dignitate Angelos
creatos fuiſſe. Neque ualet dicere Sunt quo ad
naturalem perfectionem medii inter Deum &

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

naturam corpoream igitur & ante tempore crea
ri debuerant. Naꝫ homo uiuentium nobiliſſimus
poſtremo creatus eſt qui tamen quom ſit partim
corporeus partim in corporeus mediuꝫ locuꝫ īter
illa poſſidet. Quia potior congruentia uincebat
ut uidelicet. Ea quę ſunt priora in intentione eſ
ſent poſteriora in executione. Greci autem dice-
rent Deuꝫ omnia ſimul creaſſe preordinatiōe ęter
na, uel omnia corporea in materie primę uirtu-
te, Sic & ininitio reurm corporalium terram fun
dauiſſe & in principio temporis creauiſſe cęlum
& terram, Aut in principio hoc eſt in filio ꝓut
ipſemet expoſuiſſe uidetur dicens ego principiuꝫ
qui & loquor uobis. Et quom ſint ī corporei cor
poreo non indigebant habitaculo, Et motores
atque procuratores, prius fieri non in congruit
immo cauſam prius producere & mouens q̃ mo-
bile loquendo in fundamentis potius congruit,
Dei quoque ꝑfecta ſunt opera quia unūquodqꝫ
dum creatur perfectum eſt, unde prima die crea
ta erant bona ſicut & tertia atque ſequentibus, q̃
uis cuncta eſſent ualde bona. Et anima eſt magis
paris quia formalis, nec tamen eam in congruit
ſine corpore beari. Et poſt iudicium omnes ſpe-
cies rerum mixtarum ratione carentium deficiēt.
¶ Angelos creatos eſſe cum cęlo Empyreo acu
te inducitur. Ca. ix. BINCIOLVS.
AN ſint creati ſimul cum cęlo empyreo
& prima die quęri poſſet. Et ſunt mihi
rationes pro parte negatiua. Naꝫ ſi pri
ma die & cum tali cęlo fuiſſent creati.
Igitur circa ſex milia annoruꝫ circiter uſqꝫ nunc
duraſſent quod inconueniens uidetur primo q̃a
ſic Deuꝫ ſolitariuꝫ uſqꝫ tunc fuiſſe opinari opor
teret. ¶ Secūdo quia tunc res natura ſua corrup
tibiles ęquipêrarentur induratione rebus in cor-
ruptibilibus, et ſpiritualibus, Deinde quodnon
dependet ab alio dum eſt, non dependet ab illo
dum fit. Sed angeli non dependent a corpore
dum ſunt igitur neque dum fiunt. BONDIVS
Ex negatiuis nil ſequitur. BASILEVS. Fiant
termini infiniti. Quod eſt non dependens & rur
ſum Angeli ſunt non dependentes. Tertio Si eſ-
ſent creati in cęlo illo ſupremo quo pacto Luci-
fer dixiſſet prout ſcribit Eſaię. xiiii. Aſcendam
in celum & ponam ſedem meam ad aquilonem
& ero ſimilis altiſſimo? Auguſtinus quoque di-
cit. iii. ſuꝑ gene. ad litteram, Angelos fuiſſe crea
tos inſuperiori parte aeris. Quare non ī cęlo illo.
¶ Denique ſi uera ſit philoſophi ſententia. vii.
diuinorum paulo ante allata, Vt priora in inten
tione ſint ultima executione Angeli certo poſt
omnia creari debuerunt, quia in mente diuina
omnibus creatis preponebantur tāq̃ nobiliſſimi
omnium. Et primo Deus uoluit ipſis beatitudi-
nem. Deinde gratiam & merita quia omnis ordi-
nate uolens prius uult finem q̃ media ad finem.
Merita uero ipſorum ut magiſter ait fuerunt ob
ſequia hominibus preſtanda unde & homo fac-
tus eſſe dicitur, pro reſtaurationę ruinę Angeli
cę tunc ſic homo factus eſt propter angelum q̃a
pro reſtaurationę ruinę, Et omnia corporea di-
cuntur facta propter hominem. Iccirco ultimo
factus eſt homo. Igitur Angelus etiam homine
poſterius fieri debuit ob quem & plaſmatus eſt
homo. CALIXTVS. Rationes tuę redo-
lent uiuacem philoſophiam Strabo tamen & Be
da ac latinorum pene omnes nomine cęli non uiſi
bile. Hoc firmamentum in quo ſtelle & ſydera
ac ſigna lucent appellatur ſed empyreum hoc eſt
igneum uel intellectuale quod a ſplendore non
ab ardore tale dicitur. Et illud ſtatim ut factum
eſt angelis repletum fuiſſe dicitur. Deinde Si tūc
non dicantur creati cum cęlo. Igitur Moſes de
ipſorum creatione nullam neque expreſſam ne-
que tacitam mentionem feciſſet. Quod preter-
mittere omnino abſurdum fuiſſet. BENI-
GNVS. De his quę contingenter & pro nutu
Summi Dei conditoris omnium fiunt, homines
rationem aſſignare uincentem non ualent. Con-
gruum tamen eſſet & rationi ſatis conſentaneum
ipſos poſt hominem creatos fuiſſe Si fuerint eo
priores in intentione. Congruum etiam eſſet ut
diceremus eos añ oīa tēpora diu, & ꝑ mſtas ęter
nitates hoc ē durōnes lōgiſſimas ita ut ab hōībus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

numerari minime ualeant & de his diebus forſan
Salomon innuit quando dixit. Dies ſeculi quis
enumerauit? Et hoc pacto uulgui fortaſſis inda
ganti. Quibus cum erat Deus anteꝗ̃ mundum
creaſſet ſatiſfacere poſſemus reſpondendo Cum
angelis. Congruum quoque eſt & ſcripture acco
modatum eos prima die uel potius ante omnem
diem fuiſſe creatos. Sed poſteriores modi ſunt uſi
tatiores. Nam ſi primus teneretur, oporteret,
non ita cito expulſum de paradiſo hominem dice
re. Fuerunt namque morę quędam Angelorum
ante caſum poſt quam temptauit hominem, Sed
hęc facile accomodari poſſent. Nunc tenẽdo opi
nionem latinorum comunem, Ad obiectiones
contra eam reſpondendum eſt Ad primam con/
cedo eos tantum duraſſe quantum & cęlum em/
pyreum, Et Deum uſque tunc ſolitariuꝫ fuiſſe
hoc eſt ſine preſentia in ſe ullius rei createꝫ. Ta/
men in maieſtatis ſolio ſemper tres ſediſſe & om/
nem creaturam ita uidiſſe anteꝗ̃ facta eſſet ſicut
& poſtꝗ̃ facta eſt: Neque earum extremam ſibi
ullum gaudium aut cognitionem addidiſſe quia
ſibi ſoli ſufficit neque bonorum noſtrorum eget.
Pro inde & ſi angeli per multas origines ſecu/
lorum antea fuiſſent non tamen ab ęterno & ita
deus per ſecula infinita ſine ipſis fuiſſet. Et ſicut
non inconuenit hominem qui angelis propin/
quior poſt omnia corporea creari ſic neque ange
gelum cuꝫ primo corpore Placeret tamen mihi (
ſi fas ſit) opinari non ſolum angelos ſed & celos
ipſos atque hominem cum reliquis, longe & in
comparabiliter prius creata fuiſſe ꝗ̃ comuniter
teneatur ad doctoribꝰ hebreis & chriſtianis, Ne
que Moſen omnes ex Adam ſine medio genitas
expreſiſſe: neque catena quadam ſemper de pa/
tre in filium deſcendiſſe ſed interdum accenteſi/
mo attauo ad nepotem. Solum enim ea te re/
texuiſſe uidetur ut Arabam primum patrem fi/
dei ex quo & Auo ſuo hebrei dicti ſunt & de quo
deſcenderunt oſtenderet. An tamen hoc teneri
poſſit alias, Et hoc modo dies ſeculi etiam a par
te ante dinumerari nõ ualerent. ¶ Ad ſecundũ
poſſet prior propoſitio negari nam compoſitum
in eſſe nõ depẽdet a priuatione, tñ dependet in fie
ri unde tria ſunt rerum naturalium principia in
fieri, Duo intrinſeca in eſſe tamen dico non iccir
co eos cum corpore primo creaots quia ab ipſo
dependeant, Sed preſidentes nobilitate omnibus
& corpora mouere ualentibus cõgruũ fuit cũ ſu
premo & in ſupremo corpore creari? non tamen
neceſſarium. Vnde forſan neque omnes in cęlo
illo ſunt creati. Forſan enim omnes cęli pleni
ſunt ãgelis. Et ſi peccator primus fuiſſet đ nume
ro Angelorum inferiorum poterat dicere Aſcen
dam in cęlum ad litteram. Si de numero ſuperio
rum tunc uoluit aſcendere ad cęlum: Hoc eſt ad
ęqualitatẽ Dei. De quo poſtmodũ. Auguſtinus
uero quia tenuit Angelos creatos ex ſubtiliſſimo
aere iccirco dixit eos in parte ſuperiori aeris fuiſſe
creatos, Deinde celo in miſſos Sicut & Adam ex
tra locum uoluptatis fuit plaſmatus Deinde in
illum inductus. Vel ſi incorporei ſunt ſua opi/
nione (ut eum excuſemus) forſan poſt omnia
corporea ibi fuerunt creati & poſtmodum intro
ducti. Aut loquitur de quibuſdam celis aeri pro
pinquioribus. Vel per aera intelligit illud pri/
mum celum quod ſua ſubtilitate ſibi aſſimila/
tur. Ad ſequens dico angelos non indigere obſe/
quio corporum iccirco non ordinantur corpora
in ipſos ſicut in hominem. Qui eſt aliquomo/
do finis omnium corporalium ꝗ̃uis prima corpo
ra forſan reſpiciant eos ut ſuos motores poterant
ergo creari & prius & ſimul atqꝫ poſterius. Quia
neque ſunt finis aliorum, neque ad finem. Sed
ſolum creati ſunt ut ſummi boni atqꝫ ęternę bea
titudinis fierent conſortes & ad finem ꝗ eſt deus
Poſſentque perfecta potiri beatitudine nullo cor
pore exiſtente. Neque opus eſt ut merita ſua con
quiſierint ex obſequiis preſtandis ut uidebitur.
Neque homo factus eſt ob eam cauſam ut ruina
reſtauretur. Quia etiam nullo angelo peccante
factus fuiſſet. Immo forſan creatio futura hõis
fuit occaſio ruine ãgeloꝝ De quo poſtmodũ, Ec
ce uidetis de angeloꝝ creatiõe quãta dici poſſint.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

Homines ſumus. Aliud nos dicere neſcire fatemur. Moſen quoque ſi de ipſis ullam mentionē fecerit etiam tacitam nil poteſt conſtare. Quam nis de hoc tot ſint imaginationes quot doctores. Dixit certo Deum creaſſe lucem & a tenebris diuiſiſſe & lucem appellaſſe diem / tenebras nocteʒ. Si per lucem angelos intellexerit & bonos diē appellauerit malos autem noctem / tunc die prima creatos perhibet. Si autem quando in principio creauit cęlum: tunc ante omnem dieʒ ut quidam exponunt ſunt creati. Si dixeris poſt hominem eos creatos / tunc ibi eorum tacite meminit / qum dicit Benedixit diei ſeptimo & ſanctificauit eum & in illo requieuit quia ultimum & nobiliſſimuʒ opus per fecit ideo ſanctificauit & benedixit & ī bonis angelis perpetuo requieuit. Si autem creati fuerint per multa ſęcula imaginaria ante hunc mundum / ſenſibilem / tunc de illis nullam mentionem fecit Moſes niſi nomine celi ītelligas Angelos creatos in principio idest diu ante omnia / Et terram ideſt materiam primam / & ita fuiſſēt tam angeli q̃ materia prima per multas origines prius mundo creata. Unumqđqʒ horum cum fide chriſti ſtare poterit. Noli ſolū quicq̃ ęternum preter Deum ipſum cogitare & nō peccabis. BASILEVS. Nullum falſum ſtat cum uero / Cito enim falſum diſcrepat a uero ut dicitur primo ethicorum. Sed aliqua illarum opinionum de angelorum creatione eſt falſa. Igitur non ſtabit cū fide quę uera. BENIGNVS. Non omne falſuʒ repugnat uero / Sed illud quo ipſum uerum ueluti quodam oppoſito ſuo deſtruitur Quom ita quę fides id ſolum dicat. Nil a Deo ęternuʒ huic autem ueritati non opponatur ullla illarum opinionum / ſtabit ergo cum fide / quia non contra dicit fidei. Oremus totis uiribus ipſorum qui remanſerunt conſortio iungi. Et quia cuncta nobis intentant pericula & mortem / Et mundi renouatio. Et nuptiarum agni prēclara (ut expectatur) ſolemnitas: erit occaſio excidii plurimorum. Ipſi ſancti Angeli procuratores noſtre ſalutis ut uitam nobis & ueniam impetrent de precemur. FINIS.

ARGVMENTVM QVINTI LIBRI.

NOnis Iunii anni prēmemorati dum ſacra quę penthecoſtes appellamus cęlebraretur. Et de gratia ſancti ſpiritus ī igneis linguis ſupra Apoſtolos tranſmiſſa collocutio fieret. Aderat uirī orbē nomīatus. Bonichus Bondenalius Iuris utrius doctor peritiſſimus. Aderat quoqʒ Georgeus meus darſichii & mēte atqʒ aſpectu decorus. Tū Quidā ex acutioribus iterū ꝑpoſuit de Angelis diſputationem. Cuius occaſione quę inferius ſcribuntur fuerunt inter nos eo modo quo notantur declarata.

¶ Capita quinti Libri. In quo agitur de gratia

An mox ut creati fuerint etiaʒ angeli beati abſqʒ ullo merito pręuio. Ca. primum.

An opportuerit Angelos gratia prēditos fuiſſe anteq̃ mouerentur in Deum & plurima inducuntur quibus oſtenditur nullum poſſe ī Deuʒ moueri ſine concurſu gratię ſpecialis. Ca. ii.

Inducuntur plurima in oppoſitum ꝙ poſſit uoluntas ſeipſa ferri in Deum. Ca. iii.

Declarat pręcoeptor quid hac in re ſit ſentiendum. Ca. iiii.

An fuerint omnes in gratia creati. Ca. v.

An prius beatitudinem meruerint q̃ eam acceperint & declaratur quo pacto potuerint mereri. Ca. vi.

Angelos meruiſſe prēmiū qđ acceperūt. Ca. vii.

An extemplo fuerunt beati uel aliqua morula fuerit Ca. viii.

An beatitudinem ſuſceperint iuxta naturarum uarietatem ampliorem & minorem. Ca. ix.

An ipſi angeli peccare poſſint. Ca. x.

An beati Angeli poſſint in beatitudine proficere. Ca. xi.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

QVINTVS LIBER INCIPIT.

¶ An ipſi angeli mox ut creati fuerunt etiā bea
ti abſq3 ullo merito preuio. Ca. primum.

CHROSIVS.

POſtq̄ iteꝶ diuina gratia nos congrega
ri contigit. Anteq̄ alia aggrediamur
compleamus de angelicis ſpiritibus ſer
mones noſtros. Et inquiramus an fuerint mox
ut creati (qn̄cūq3 creati dicantur) ē̄t beati. Dein
de an indiguerint gratia, adhuc ut poſſent men-
tem ac uoluntatē ſuā in ipſum eoꝶ conditorē con
uertere. Tertio an fuerint creati ī gratia omnes.
Et poſt hoc. An fuerint beati ex meritis precedē
tibus & an illico ut meruerunt ſint adepti beati-
tudinem. Et ulterius an iuxta naturaꝶ ſuaꝶ di-
gnitatem ſint ſortiti gratiam & beatitudinis glo
riam; Et an adepta beatitudine remanſit in eis di
lectio atq3 naturalis cognitio, Denique an potue
rint nacta gloria in peccati precipitium cadere &
eo inquinari. Tandem nono loco uidendum eſſ3
an obtenta Dei uiſione creſcere & ꝓficere ī meri
to ualuerint. BENI. Qui ſoles pauca mſtis nūc
multa paucis abſoluiſti. Vt illi tn̄ dubio qđ pri-
mo loco ꝓpoſitum eſt prius faciā pro uirili mea
ſatis aduertite omnes de beatitudine apud Theo
logos contingit loqui bifariā. Quędā.n. beatitu
do dicit̄ naturalis quā3 uidelicet creature aſſequi
ualent ſuę naturę uiribus intellectu uidelicet &
uoluntate. Et de hac foelicitate diſſerit philoſo-
phus. in libris ethicoꝶ. Quam ī contemplatione
ſubſtātiaꝶ a materia ſeparataꝶ ponit ſiue illa ſit
umbratilis ut noſtra ſiue clara & aperta ut ipſaꝶ
intelligentiaꝶ in prima ītelligentia. Quędā uero
beatitudo dicit̄ ſup naturalis qa nō eſt uolentis
aut currentis eam adipiſci, Sed Dei ſolum miſe-
rentis Gratia.n. Dei uita ęterna:& hęc ī apta dei
uiſione conſiſtit. Diſcordamuſq3 hic a pħo. Nul
li.n. ītelligentiaꝶ eam uiſionē naturale3 dicim9(
niſi & ipſum Deum intelligentiā appelaueris) Et
tunc uni ſolum hoc eſt ipſi talis beatitudo natu-
ra cōpetet CHRO. Quid eſt beatitudo? BENI
Eſt ſumma nature intellectu preditę ꝑfectio,
ultimum deſiderioꝶ, bonum'ꝑ ſe ſufficiens, Et
ſtatus omnium bonoꝶ in uno bono coniuctione
& aggregatione perfectus. Si itaq3 loquamur de
beatitudine naturali prout conſiſtit in cognitiōe
abſtractiua diuinę eſſentię quā angeli habuerūt
uel per ſpecie3 concreata3 uel propria eſſentia pre
ſentante poſſet teneri eos in primo īſtanti creatio
nis fuiſſe beatos. Quom nā q3 fuerit creatus cum
actu primo perfecto, uidetur potuiſſe in primo
inſtanti ſuę creationis Deum agnoſcere & agni-
tum ut ſummum bonum amare, De quo latius
diſputabitur. Veꝶ in primo inſtanti in ſupnatu
rali beatitudine, beatus non fuit qđ uel ex eo p3
Quia poſt creationem quidam ceciderunt. Foe-
lix autem noſter, miſer amplius nunq̄ euadit.
Neque fas eſt opinari quoſdam ſolum beatos in
creatione fuiſſe & non omnes. CHROSIVS.
Semper angelos corporibus primis aſſimilaſti.
Cur hoc loci diſſimiles reddis? Corpora nāq3 illa
cum omnibus perfectionibus ſibi competentib9
fuerunt creata, Angeli ut dicis, expectarunt ul
timam & optimam perfectionem actum beatitu
dinis. BENIGNVS. Si materia omnium ut ui
ro docto & omnia memoriter tenenti reſpondeā)
ſimul cum angelis ante omnia diu creata extitiſſ3
de qua ſecundum Theologos ē̄t cęli facti ſunt:
nō certo tota natura cęleſtis ab initio eſſe comple
tum habuiſſet. Sunt ꝗ latini doctores qui prius
cęleſtia corpora creata q̄ ornata fatentur & ita n3
prima corpora extemplo omnem ꝑfectionē ſum
pſerunt. Solum ſequendo Auguſtini opinione3
dicentis ea que leguntur facta ī operibus ſex die
rum, ſimul facta fuerunt oportet dicere ī hoc an
gelos fuiſſe illis corporibus diſſimiles. Neque mi
rum quom illa ſit perfectio naturalis hęc angelo
rum ſuper naturalis: fuerunt ſimiles in his q̄ na-
tura utriſque competunt. Vnde ſecundum Au-
guſtinū plantę tunc nō germinauerunt ſed uir-
tutem germinandi ſolum ſuſceperunt ſic angeli
ī prima ſui creatione uires ſuſceperunt quibus ad
btītudinis ſuſceptionē diſpoſiti fuiſſēt. CHRO.
Cōtradicit iſte opinioni Auguſtinus Nā de ecc.
dogmatibus angelos btōs a principio uidet̄ aſſere
re, Et ſup gene. ad li. eos a principio notitiā ma
tutinā huiſſe q̄ eſt ī uerbo opinat̄ & ita ſemp fuiſ
ſe btōs. BE. Dixim9 illā btītudinē fuiſſe ꝑ ſpēm

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

concreatam diuinę eſſentię. Loquor cuꝫ uiro me
moria preſtantiſſimo & dignitate reſplendēte ex
cuius diſtincta cognitione cognoſcebant creatu
ras diſtincte, uel forſan propriam eſſentiam ſpe
culando Deum agnoſcebant. Sed eo modo nō co
gnouiſſent Deum diſtincte, neqꝫ creaturas ī ipo
cognito: ſicut nꝫ nos eū ex aliis cognoſcētes. Si tñ
poſſet probare ut cognoſcens Deum non ſub pro
pria ratione cognoſceret res in ipſo illa expoſitio
poſſet approbari: tamen adhuc difficile eſſet uide
re quo pacto matutina uocaretur quom potius
eſſet Vmbratilis & enigmatica. Hic Auguſtinū
exponere opꝫ ſi ob reuerentiam negare nō liceat?
Dicuntur autem angeli perſeuerare in beatitudi
ne qua creati ſunt: non quia beati ſint creati: ſed
quia ſtatim poſt creationem in beatitudinem fue
runt aſſumpti. Vel pſeuerant ī beatitudine cui⁹
intuitu creati fuere. CHRO. Auguſtinus ſuper
gene. ad li. dicit Naturam angelicam primo ī for
mem factam & cęlum dictam, Poſtea formataꝫ
& lucem appellatam qñ. ſ. ad Deum eſt conuer
ſa perfecta dilectione ſibi in herens. BENI. Co
gis me & memoria grādi & auctoritate graui Di
co tamen ꝙ Illud prius & poſterius fuit ī cogni
tione angelica nō ī ſucceſſu tēporis. CHRO. Po
tuit necne Deus angelos btōs creaſſe. BENI. Po
tuit ꝑfecto. Sicuti nāqꝫ dedit eē poterat ipo tūc
cōcedere & beatum eē. Nā ꝑquocūqꝫ īſtanti de⁹
potuit eam conferre & ipſa idonea fuit recipere.
Actiuo nō īpedito & patiente diſpoſito ſtante,
Quid obſtabit ut actio uel non ſequatur uel ſeq
non poſſit? Potuerunt ergo angeli ſemper fuiſſe
beati non tamen ſemper fuerunt.

¶ An oportuerit angelos gratia ꝑdito fuiſſe ad
hoc ut moueri poſſent in conditorem Deum.
Ca. ii. GEORGEVS

HOmines gratia Dei īdigere dicunt̄ ſi in
Deum moueri aut beati eē uolunt, iccir
co īqro an ēt angelos oportuit grā Dei
ꝑhabita ī ipm cōuerti & ꝑpetuā foelicitatē adipi
ſci? MEN. Quis ignorat ꝙ niſi deo uolēte uiſio
nem ipſi⁹, q̄ illo dūtaxat largiēte cōcedit̄ Nemo
habiturus ſit? Quis principis amicitiā niſi ipo uo
lente aut regni ſui particeps eē poterit? GEOR.
Noui id & ipſe, Sꝫ grā dei nō ſolum ē uelle Dei
ſed hītus qdā menti īfuſus ueluti ſplendor quo
cōcauſante actio oīs fit accepta deo, Illo abſente
nil illi acceptabile, An ergo neceſſariuꝫ ſit an an
gelos eiuſmodi ſplendorē habuiſſe, ita ut abſqꝫ
illo nō ſolum foelices eē: ſꝫ nꝫ moueri amore ī ipꝫ
deum potuiſſe. MEN. Supuacaneum ē illud in
quirere. Quom nāqꝫ grā nō tribuat̄ niſi diſpoſi
tis atqꝫ ipſam petētibus & anelātibus prius hō ī
deuꝫ mouebit̄ & cōuertet̄ Sñter & angelus q̄ gra
tiam recipiat. Si nāqꝫ diſpoſitionē ad gratiā, gra
tia ꝑcederet ad qd diſponeremur? Nemo. n. diſ
ponit̄ ad ſuſcipiendū qđ añ diſpoſitionē iā poſſi
det. GEOR. Diceret̄ forſan aliā gratiā eē quę ut
diſponamur ꝑcedit: aliā uero ad quā diſponimur
MEN. Semel certū eſt gratiā abſqꝫ diſpōne pre
uia hōibus nō cōcedi ergo añq̄ illā gratiā q̄ prece
dit ut diſponamur hēamus diſpoſiti ad illā fuim⁹
& iterꝫ illā diſpoſitionē gratia preceſſiſſet & abire
mus ꝑ uiā ī cognitā. Et eſſet altercatio ī utilis ue
luti de ouo & gallina. GEOR. Gratia mltifariā
accipit̄. Quędā nāqꝫ gratiſdata, q̄dā gratū faciēs
Quędā gratuitū (ut ſic dixerim) dei auxiliū diſ
poſitio itaqꝫ gratiā gratū faciētē (q̄ hītus) q̄ ſplē
dor diuinus ē ī hōibus nūc pręcedit diſpōneꝫ ue
ro gratia q̄ ſpecialis dei opitulatio. Et ibi erit ſta
tus. Non itaqꝫ eadē gratia preuenit diſpoſitionē
& ſequit̄. Nꝫ ad omnē gratiā diſpoſitione preuia
eſt opus. Quęramus igit̄ an ipſi angeli ſine gra
tia auxiliante poterant moueri ī deum & cupere
atqꝫ ſeſe ad ipſam gratiā gratum facientē diſpo
nere & preparare. MEN. Hoc ēt inquirere fru
ſtra eſt Quom angelos teneamus ī gratia fuiſſe
creatos. In ipſis ergo nequit diſpoſitio ad gratiā
preceſſiſſe gratiam. GEOR. Non eſt opinio iſta
omnium. Conceſſo itaqꝫ ut ſine gratia fuiſſent
creati, quęrimus an diſponere ſe ad gratiam gra
tum facientem abſque gratia illa opitulatrice &
auxiliatrice potuerint. MENTIVS. Hęc ſunt
precoeptori noſtro non nobis determinanda.
BENIGNVS. Lętior animo in dies euado,
dū magis magiſqꝫ ueſtri ingenii acumia ꝑpēdo.
Rē ſane diſputarē cepiſtis acerrimo & acutiſſimo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

Doctore dignam inqua Theologi diuiſi ſunt &
ſibi mutuo aduerſantur. Omnes tamen aut Scoti
aut Thomę fauēt opinioni. Surgite igitur. Eya
ſurgite / Et unuſquiſq; ſui doctoris rationes idu
cat. BASI. Tenebo ego & auctoritatibus atque
rōnibus probabo / Nullam creaturā abſq; auxi/
liatrice gratia ſe poſſe preparare ad gratiam / In
prouerbiis ita ſcribitur A domino greſſus homi/
nis diriguntur Et Iere. xxxi. Conuerte me dñe &
conuertar ad te / & Trenorꝝ ultimo. Cōuerte nos
domine ad te & cōuertemur / Veritas ꝗ. Io. Vi.
clamat Nemo pōt uenire ad me niſi pater q mi
ſit me traxerit eum. Et omnis qui audit a patre
& didicit uenit ad me &. Io. xvi. Sine me nihil po
teſtis facere. Auguſtinus quoq; de correctione
& gratia capite. xxxxvii. de primo etiā homine
in ſtatu adhuc Innocentię poſito ita loquitur.
Iſtam gratiaʒ nō habuit homo primus qua nūq̄
malus eſſet / & ſine qua etiam cum libero arbitrio
bonus eſſe non poſſet Sed eam tamen ꝑ liberꝝ ar
bitrium deſerere poſſet. Nec ipſum ergo Deus eē
uoluit ſine ſua gratia quam reliquit ī eius libero
arbitrio? Qm̄ liberꝝ arbitrium ad malum ſufficit
Ad bonum autem parꝝ eſt / niſi adiuuetur ab om
nipotente bono / Quod adiutorium ſi homo illę
per liberꝝ arbitrium non deſeruiſſet ſemper eſſet
bonus. Sed deſeruit / & deſertus eſt. Tale quippe
erat adiutorium quod deſereret qum uellet & in
quo permaneret ſi uellet. Idem in Enchiridion
ſic loquitur. Et ſi peccatum ī ſolo libero arbitrio
conſtitutum eſſet / non tamen iuſtitię retinendę
ſufficiebat niſi participatiōe īmutabilis boni / di
uinum adiutorium prębere tur. Sicut. n. mori in
poteſtate eſt hominis qum uelit / & nemo eſt qui
ſeipſum (ut nil aliud dicam) uel non ueſcendo
poſſit occidere / ad tenendā uero uitā nō ſatis uo
luntas eſt / ſi adiutoria ſiue alimtorꝝ ſiue quorū/
cunq; tutaminum deſunt / Sic homo in paradiſo
ad ſe occidendum relinquendo iuſticiaʒ idoneus
erat per uoluntatem / ut autē ab eo teneretur uita
iuſtitię / parꝝ erat uelle niſi euʒ ille qui fecerat ad
iuuaret & de Ciui. Dei libro. xiiii. Cur non per/
mitteret Deus ut a malo Angelo homo temptare
tur quandoquidē ſic erat inſtitutus ut ſi de adiu
torio Dei fideret bonus homo malum angelum
uinceret. Si autē creatorē atq; adiutorem Deum
ſuperbe ſibi placendo deſereret / uinceretur / Et
paulo poſt & ipſum fidere de adiutorio Dei / nō
poſſet homo ſine adiutorio Dei. Et iterꝝ ſicut in
hac carne uiuere ſine adiumtis alimtorꝝ ī poteſta
te nō eſt. Non autē uiuere in poteſtate eſt / quod
faciunt qui ſeipſos necant / Ita bene uiuere etiaʒ
in paradiſo non erat ſine adiutorio dei in poteſta
te / Erat autem in poteſtate male uiuere / Ille idē
de natura & gratia ſic ait. Liberꝝ arbitrium per
gratiam datam adiuuabatur / ut ſine hoc adiuto
rio in bono non maneret Ibidem ſi hoc adiutoriū
uel angelo uel homini qum primuʒ facti ſunt de
fuiſſet (qm̄ non talis natura facta erat ut ſine di
uino adiutorio poſſit manere ſi uellet) non utiq;
ſua culpa cecidiſſet / adiutorium quippe de fuiſſ;
ſine quo manere non poſſet Nunc autem quibus
de eſt tale adiutorium iam pena peccati eſt / qui
bus autē datur ſecundum gratiā datur non ſecun
dum debitum Auguſtinus ipſe de Ciui. Dei. li.
xii. expreſſe ad prpoſituʒ loquitur. Si boni ange
li fuerunt prius ſine bona uoluntate eamq; in ſe
ipſis Deo non operante fecerunt / ergo meliores
a ſeipſis q̄ ab eo facti ſunt? Abſit. Aut ſi non po
tuerunt ſeipſos facere meliores q̄ eos ille fecerat
quo nemo melius quicq̄ facit / profecto & bonā
uoluntatem qua meliores eſſent / niſi operante ad
iutorio creatoris habere non poſſent. Auguſtin⁹
etiam ad Bonifacium. Non poteſt inquit homo
aliq̄d boni uelle / niſi iuuetur ab eo qui maluʒ nō
poteſt uelle / Et in libro de prediſtinatione: prius
eſt cogitare bonum q̄ facere & ipſuʒ tamen cogi
tare bonum ex Deo eſt. Et in li. de ece. dogmati/
bus. Mouet ad querendā ſaluteʒ libertas arbitrii
ſed mouente prius Deo. Et in ſoliloquiis uelle ēe
quod bonum eſt non poſſuʒ niſi tu uelis. Bernar
dus idem confirmat in li. de libero arbitrio Tria
in nobis operatur Deus cogitare bonum / uelle / &
perficere / primum ſine nobis / ſecunduʒ nobiſcū
Tertium per nos. Item Auguſtinus de predeſti
natione diuina. Liberꝝ quod a Deo habemus ar/
bitrium prono ad nequitiam lapſu fluit. Et quoq;
ad uirtutis in dolem Dei auxilio deſerente ni/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

hil poſſit: ad genus omne peccati idonea fultum uirtute ſubſiſtit. Confirmatur idem ſnĩa ſancti Proſperi corrigentis dictum beati Caſſiani in col latione.xiii.q̄ tale eſt cauendum eſt nobis ne ita ad Deum omnia ſanctoꝝ merita referamus / ut nihil niſi id quod malum atq; peruerſum eſt hu manę adſcribamus naturę hoc dictum Caſſiani ueluti non catholicum reſpuit in libro contra il lam collationem edito quem intitulauit pro p̄di/ catoribus. Auguſtinus preterea (dum accuſaret̄ appellagianis de non nullis tā̄q̄ catholicę doctri nę repugnantibus & precipue de hoc quia liberꝝ arbitrium in hominibus ponebat cõſimile illi de monum ex quo proprio motu nihil aliud poſſit uel uelit niſi malum(in libello ſuo de confutatio ne catholica uidetur illa; obiectionem nõ negare ſed potius concedere dicẽs Totus mũdus ſicut ait apoſtolus Ioannes poſitus eſt in maligno & mul torum talis eſt malitia qualis & demonum. Dein de addit. Hoc iter malos homines diſtat & demo nes ꝙ hominibus etiam ualde malis ſuper eſt ſi Deus miſereatur reconciliatio Demonibus aute; nulla eſt ſeruata conuerſio. Corroborantur hęc ex libro conciliorum eccleſię per beatum Iſidoꝝ recollectoꝝ in ſua decretali ep̄la ubi dicit̄ Inpre uaricatione Adę omnes homines naturale; poſſi bilitatem bene agendi & innocentiã ꝑdidiſſe. Et neminem de profundo illius ruinę per liberꝝ ar/ bitrium poſſe conſurgere / niſi eu; gratia Dei mi ſerãtis erexerit. Et hęc excerpit ex ep̄la Innocẽtii primi ad cartaginenſe conciliu;. Ibidem quoque ſcribitur. Nemo niſi per chriſtum libero utitur arbitrio. Et inducitur id ex ep̄la ſupradicti Inno centii ad Milenitanum concilium. Ibidem quoq; Ita Deus in corporibus hominum atq; in ipſo li bero arbitrio operatur ut ſancta cogitatio / pium conſiliu; omniſq; motus bonę uoluntatis ex deo ſit: quia per illum aliq̄d boni poſſumus ſine quo nihil poſſumus. Et confirmatur auctoritate etia; papezoſimi qu; ad toti⁹ orbis ep̄os de diuinę gra tię opitulatione loqueretur / Quod tempus inter uenit quo eius non egeamus auxilio? In omnib⁹ igitur actibus / cauſis cogitationibus / motib⁹ ad iutor & protector orandus eſt. Superbum eſt.n. ut quicq̄ ſibi natura humana preſummat Gratia enim Dei ſum id quod ſum ait apoſtolus & plus omnibus laboraui non ego / ſed gratia Dei mecũ Extant de hoc quędam magiſtroꝝ carmina.

Ex ope cęleſti ſit ſiquid habetur honeſti.
Et datur a ſupis ꝙ agas q̄d bñ uel mediteris. Itẽ
Quicquid habes meriti preuentrix gratia donat.
Nil dominus in nobis preter ſua dona coronat

Plurime ſunt ad id ſanctoꝝ ſnĩę quas p̄termitto Ex quibus auctoritatibus poſſunt multifariam formari rationes. Sed una eſt ratio quam conclu dere propoſitum autumo. Quo; omne agens ꝑꝑ finem agat & omnis cauſa conuertat ſuos effect⁹ ad ſuum fine;. Tunc arguo ſic. Qualis eſt ordo Agentium talis eſt ordo finium ergo agentis ſu/ perioris erit ſuperior finis & ſupremi ſupremus & ita ſupremo agenti correſpondebit ultimus fi/ nis / Et inferioribus fines proximi. Sicut ex mo/ tione Ducis conuertitur animus militis ad uicto riam. Ad ſequendum autem uexillum alicuius aciei ex motione Tribuni. Vñ Diony. de di. no: Deus conuertit omnia ad amorem ſui ipſius. Ex his ſequitur ad ultimum finem conuerti niſi à primo agente poſſe neminem. Neq; ſine ſp̄ali ad iumento gratię ſuę / quẽq̄ poſſe iuſtificari aut ad iuſtificandum ſeſe preparare.

¶ Voluntas creata poteſt propriis uiribus con curſu prime cauſę generali aſſiſtente conuerti & in Deum moueri. Ca.iii. CHROSIVS.

MIbi in oppoſitum ſunt plurimę & auc toritates & rõnes. Scribit̃ certo ꝓuer. xvi. Hominis eſt preparare aĩum & in primo regum quem Samuel hebrei uo cant. Preparate corda ueſtra domino & ſeruite il li ſoli. Et Amos.iiii.ide; reiteratur. Preparare ĩ occurſum Dei tui: & dominus ipſe inquit dabit ſpiritum bonum petentibus ſe. Et iterꝝ petite & accipietis: quęrite & inuenietis: pulſate & aperie tur uobis. Et preco domini paulus clamat. Sur/ ge qui dormis & exurge a mortuis & illumina/ bit te chriſtus. Et Diuus ille hieronymus in que ſtionibus ad Elbidiam. Homines ſuo arbitrio de relicti ſunt neq; enim bonum neceſſitate faciunt ſed uoluntate ut credentes coronam accipiant in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

creduli uero ſuppliciis mancipent̃. Ibidem. Deꝰ
ęquali cunctos ſorte generauit & dedit arbitrii
libertatem / ut faciat unuſqſq3 quod uult ſiue bo
num ſiue malum. Aurelius quoq3 li. v. de Ciui/
tate Dei ſunt ait noſtrę uoluntates in nobis & ip̃e
faciunt quicquid uolendo facimus ſiue bonu3 ſi
ue malum. Habemus ꝙ̃ in decretis de peni. diſ. ii.
Neq3 ad uirtutes / neq3 ad uitia neceſſitate trahi/
mur ſed uoluntate. Enimuero quid clarius dicto
ſacrę ſcripturę eccleſiaſtici. xv. (Quęm librum
una cum Iudith atq3 Thobię & Machabeorum
libris excepit & ſacris annotauit codicibus ſancta
Synodus Florentina ſub Eugenio ueneto) Deus
ĩquit ſpiritus ſanctus per os ſapiẽtis Barſyrach.
ab initio conſtituit hominem & reliquit eum in
manu conſilii ſui. Adiecit mandata & pręcoepta
ſua / Si uolueris mandata conſeruare cõſeruabũt
te. Appoſuit tibi aquam & ignẽ / ad quod uolue
ris porrige manum tuam / An hominem uita &
mors bonum & malum / Quod placuerit ei dabi
tur illi. Hęc ille. Quid his uerbis clarius? Quid
apertius? Sunt mihi adid & rationes. Nihil nãq3
homini precipitur / quod ei facere ſit impoſſibile.
Et quicq̃d oportet hominẽ facere / id certo poſſi/
bile eſt ipſum facere / Seruum enim pigrum non
damnaret ſi ea quę fieri nullomodo poterant im
peraret inquit Auguſtinus & Hieronymus ĩ ex
poſitione fidei catholice. Execramus eorum blaſ
femiam qui dicunt impoſſibile aliquid homini a
Deo eſſe preceptum & mandata Dei non a ſingu
lis ſed ab omnibus poſſet ſeruari. Neq3 ergo pre/
cipit Deus neq3 conſulit quę homo ip̃e facere nõ
poſſit. Admonet aute3 ut petamus ut flagitemus
ut pręparemur Perirẽt igitur ut philoſophus ar
guit cõſultationes / perirent admonitiones & hor
tam̃ta / Videretur quoq3 nos deridere Deus pię/
cipiens aut nos mouens ad ea quę mouit nobis eẽ
impoſſibilia. Qui quoq3 conuerteretur in ipſum
ſi ipſo ſolum opitulante conuerteretur / ergo qui
non conuertitur excuſaretur. Et Deus uideretur
acceptacionis perſonaꝝ notam in currere / Secun
dum nãq3 hanc opinionẽ oportet duo dicere unũ
eſt ut nemo ueniat niſi q̱ trahitur & cur hunc tra
hat & illum non dicunt non eſſe diſcutiendum ni

ſi uelimus errare. Alteꝝ eſt ꝙ omnis qui audit
& diſcit aut trahitur uenit / Quo ſtante / ad q̱d
precipitur homini ut ſe pręparet? Similia eſſent
illa pręcoepta / ac ſi ethyopi preciperetur ut can
didum ſe exhibeat / & leopardo ut relinquat ua/
rietatem pellis ſuę. Pręterea. Quicũq3 adiuuatur
& ipſe aliquid facit / ut ait Auguſtinus ſup̱ illo
pſalmi Adiuua nos Deus ſalutaris noſter. S3 gra
tia hęc quam uocant auxiliatricem dicitur adiu/
uare liberꝝ arbitrium in bono: igitur etiam liberꝝ
arbitrium cooperatur / Aut ergo neceſſario aut
contingenter / non quide3 neceſſario quia id ſibi
repugnat ratione qua liberꝝ / Si cõtingenter / igi
tur poterit non cooperari? Et ita omnis q̱ audit
& qui trahitur non ueniret. Deniq3 certum ẽ uo
luntatem poſſe ferri in omne cognitum aut actu
uolendi / aut actu nolendi ergo poteſt ferri etia3
in bonum concurrente ipſo Deo concurſu gene/
rali / Et nulla uidetur neceſſitas alio auxilio q̱̃ il
lo comuni. Fruſtra uero fit per plura quod ęque
bene / poteſt fieri per pauciora. RESTIVS.
Vtrinq3 hic (ut uideo) ſunt anguſtię. Quid ia3
precoeptori comuni hac in re uideat̃ audiamus.

¶ Quid hac in re ſit ſentiendum late difuſeque aperitur. Ca. iiii. BENIGNVS.

PEllagius atq3 celeſtius heretici adeo li/
berꝝ arbitrium extulerunt ut illud ita
poſſe bona ſicut & mala dicerent & ĩ rec
te agendis peccatiſq3 uitãdis nulla gra
tia ipſum indigere aſſererent. Sicq3 omne3 gratiã
excluſerunt Auguſtinus uero & pleriq3 alii ſcri
ptores catholici plerũq3 adeo fauent gratię quod
uident̃ excludere arbitrii libertatẽ in bonis actio
nibus Iccirco ut ſanctus Bonauẽtura dicit ualde
aduertendum eſt contra quos hereticos loquitur
Auguſtinus. Ipſe enim interdu3 omnia bona ui
detur tribuere ſoli gratię / interdum omnia tam
bona q̱̃ mala cõcedit libero arbitrio ĩterdu3 utri/
que. Ipſe nãq3 dicit Deus operatur uirtutem ĩ no
bis ſine nobis. Ipſe aſſerit uoluntatem omnia fa/
cere bona & mala. Ipſe deniq3 affirmat. Qui crea
uit te ſine te non ſaluabit te ſine te. Quom itaque
illi ad illud extremum declinarent / ut omnẽ gra
tiam excluderent. Ipſe ĩ aliud extremũ eos traxit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

ut eo modo philoſophi doctrina ad medium re/
ducerent. Exemplo illoꝝ qui ligna curua rectifi
cant. Vnum in fide catholica omni homini cõſta
re debet ſine gratia Dei infuſa nullum unq̃ qcq̃
Deo ad uitam ęternam gratum facere poſſe / nil
meritorie unq̃ perficere & quia pellagius etiam
ſine tali gratia / nos mereri autumauit recte ĩ apo
calipſi ſtellę cui nomen abſinthium comparatur
Amaras. n. fecit hominuꝫ uoluntates diuino mu
nere tam ſingulari eas priuando. Tenemus tamẽ
non eſſe contradictionem ullam quin Deus om/
nipotẽs acceptare poſſet opera noſtra ſine tali grã
tia. Statuit tamen & ſatis congrue ut alias ꝑſcru
tabitur abſqꝫ gratię dono neqꝫ Abel neqꝫ munẽ
ra eius reſpicere. Sine itaqꝫ hac gratia firmiter tẽ
nendum eſt & nullatenus dubitandum nil crea/
turam agere meritorie poſſe. Et hominem poſſe
diſponi ad ipſius ſuſceptionem / ita ut qñcũqꝫ uo
luerit eam a largitore munifico dabitur illi. An
autem illam diſpoſitionem ad gratiam alia quę/
dam precedat gratia quam opitulatricem & pecu
liare auxilium Dei uocant ĩter Theologos ambi
gitur. Neceſſitas certo eam ponẽdi nulla apparet
ex ſacris literis. Inquibus ſolũ gratiam gratuꝫ fa
cientem & gratiſdataꝫ legimus / niſi uelimus om
nia etiam naturalia dona gratię nomine appellã
re: Et eo modo concurſum Dei quẽ generalem ĩ
fluentiam nuncupant quãdam gratiam appella/
re poterimus. Et ita cõcedimus hominẽ ſine gra
tia ad gratiam preparari nõ poſſe. Si. n. cauſa pri
ma plus in fluat in effectum q̃ ſecunda / oportet
primam non ſolum medio ſecundę cauſę ſꝫ abſqꝫ
medio propria uirtute effectum attingere. Plus
enim tribuit effectui cauſa ipſuꝫ producens q̃ ea
quę ſolum cauſam producentem produxit. Ve
luti plus accipit fili⁹ a patre q̃ Auo: prima ergo
cauſa concurrit ad effectum cauſaꝝ ſecundaꝝ du
pliciter / Nam & cauſas effectuuꝫ cauſauit: & cũ
ipſis cauſatis cauſis effectus pariter cauſat. Hoc
paulus conſiderans ad ſuperſtitioſos Athenien/
ſes actuum ſeptimo & decimo aiebat In ipſo ui/
uimus / mouemur / & ſumus / Ipſe. n. cõcedit cau
ſando noſtrum eſſe & uiuere / ipſe & moueri om
neqꝫ noſtrum operari ſua uirtute & ad eſſe dedu
cit & in eſſe conſeruat. Vnde Auguſtinus. iiii.
ſuper gene. Quoꝫ aliud ſimus q̃ ipſe: nõ ob aliud
in illo ſumus / niſi quia id noſtrum eẽ operatur
ipſe. Ex his conſtat ꝙ ſi opus ſuum Deus a reb⁹
ſub traxerit nec uiuemus / nec mouebimur / nec
erimus. Quod nõ ſoluꝫ de hominibus ſed de ipſis
qꝫ angelis & omni creatura eſt ĩtelligendũ. Eniꝫ
uero q̃uis ex multis Auguſtini & proſperi plu/
rimorumqꝫ ſanctorũ dictis uideatur colligi ho
minem & in agendis bonis non ſolum meritoriis
ſed etiam moralibus & ineuitandis culpis ac pec/
catis peculiari quodaꝫ indigere auxilio / illud tã
men trifariam exponi poteſt. Primo quidem q̃a
ſcribentes contra hereticum hominem deducebãt
ſe / ut medium facilius inuenirent in aliud extrẽ
mum. Secundo ꝙ influxum peculiarem eundem
etiam generalem appellare licet. Nam ſicut gen⁹
in ſpecie ita influxus cõmunis ſaluatur ĩpeculiã
ri / Quẽadmodum. n. creaturaꝝ uarię ſunt actiõ
nes & operationes / ita & ipſius Dei (ſuo modo)
eſt diuerſa co actio & diuerſa coopatio / Et ueluti
ſolę creaturę intellectu preditę libere operãtur (
ſaltem loquendo de perfecta libertate) ita Deus
cum eis ſolum ad liberam concurrit actionẽ / Cũ
eis dũtaxat cooperatur ad uoluntariam operatiõ
nem / Et ꝑ conſequens peculiari modo (quo nul
li alii creaturę) cooperatur homini atqꝫ angelo.
Et q̃uis Auguſtinus non utatur uocabulo pecu
liaris concurſus aut ĩfluentię / Sed abſolute dicat
Gratia Dei eẽ opus in omni opere bono. Tamen
q̃a Thomas uocabulo illo utit̃ poſſet (ſi ſuis pla
ceret) ſic exponi. Neqꝫ expoſitio illa derogaret
ullo in loco ſuę doctrinę. ¶ Et ſi forſan obiice/
res. Etiam ad malas actiones tali peculiari modo
Deum concurrere Dico adhuc ſpecialiori modo
ad bonas concurrit. Quia & ad rem illã ſiue actio
nem & ad rectitudinem illius actionis concurrit
Deus / non autem ad curuitatem & flexioneꝫ atqꝫ
priuationem rectitudinis (Et certo quom creatu
ra mentis cõpos nequeat tale bonum integrum
ſine integro Dei cõcurſu reddere) neſcio ad quid
opus ſit alio concurſu ut ſine illo etiam nõ poſſit
Et quis ſit ille alius concurſus uideri nõ poteſt.
Ponere. n. aliam formam certam aut habitũ ꝑter

gratiam gratum facientez / omnino ab re eſt / po
nere ꝙ ipſum Deum alio modo ſine medio con-
currere omnino ſuperfluum eſt & inane. Nam ic
circo hic ſpecialis concurſus ponitꝛ ab illis ut oſtē
datur ſine Deo n os bona facere nequire / Sed idē
profecto oſtenditur etiam poſito illo concurſu
quem poſuimus. Quare nimium hic qdam tor-
quetꝛ / nimiumqꝫ proteruit oſtendendo ultra illū
comunem influxū quē nos peculiarē oſtendim⁹ /
opus eſſe quedā alio peculiariori influxu, nō ſolū
ad actiones meritorias ſed ēt bonas moraliter ędē
das. Et quod plus eſt / non ſufficere ait gratiam
gratū facientē ad euitāda facinora niſi illo īfluxu
ſup addito. Quo cū nobis alias decertandū. Ter
tio modo ex mente Auguſtini declarari poteſt
quo pacto ipſe intelligat ī omni opere bono nos
indigere auxilio Dei & gratia ipſius / Auguſti-
nus nempe ut ēt Sniaꝝ Magiſter in .ſcdo diſ. me
minit uidetꝛ ſentire Deū ad nullā operationē ma-
lam concurrere / & non ſolū ut iuniores Theolo
gi exponūt ad priuationem rectitudinis / ſed om
nino ad actionē ipſaz / Iccirco liberꝝ arbitriuz ait
poſſe ex ſe malū nō aūt bonū: ſicut & hominē ex
ſe ipſo poſſe mori qum uoluerit / uiuere aūt neq
re ſine adiutorio. ¶ Etſi obiceres: Deus eſt oīum
cā & ſine ipſo nihil fit / Reſpondebat illud de re
bus eſſe intelligendū / non aūt de actionib⁹. De⁹
nāqꝫ oīum reꝝ eſt cā non aūt oīuz actionū & di
ſtinguit ibi rem contra actionē ſicut alias contra
ſignum ut ſit ſenſus Deus eſt cā omniū reꝝ q̄ nō
ſunt actiones / oīum aūt actionū ſiue oīuz reꝝ q̄
ſunt actiones minime. ¶ Fuerunt ēt pleriqꝫ q ic
circo putauerūt hominē relictū in manu conſilii
ſui / qa Deus non concurrit ad ullā ſuā actionez
uoluntariā. Qđ forſan & pellagius atqꝫ Celeſti⁹
ſenſere. Neqꝫ id erroneū eſt in fide ut aliqd tale
homo ſine Deo ex ſui libertate agere poſſit. Sed
ſolū erroneū eſt Deum n on concurrere ad bonas
actiones affirmare. Legite īter alia ſermonē illū
Auguſtini. In omnib⁹ ſcripturis fratres chariſſi
mi chriſtianoꝝ tempora predicta ſunt: Vbi ait
audiſtis in benedictionibus & audiſtis in omni
ſolemnitate quoniam omnia que fecit Deus lau-
dant Deum. Et excludit auaritiā / luxuriā / here
ſim / ebrietatem tāq̄ non facta a Deo. Et ſic etiaz
ipſius dicta intelligendo / concedimus / nos ſine
Deo mala facere poſſe. Bona certo negre. Siue er
go hoc modo ſiue reliqs duobus Auguſtinus in
telligatꝛ cōcedi poteſt. Quāuis forſan tertia expo
ſitio alicui diſplicere poſſet. Non tamen diſplice
bit Auguſtino accedit pręter hęc omnia ꝙ ſi om
nino contendas opus eſſe auxilio gratię ad bona
opera edenda: illud ego internas īſpirationes uo
luntatem ad bonū titillantes appellabo / neqꝫ ulli
homini niſi forſan omnino indurato & obſtina-
to eas denegari / Quibus ꝙ uoluntas & aſſentiri
poſſit & reſiſtere de comuni lege. Sed ꝙ tale auxi
lium non detꝛ omnibus adultis nō obſtinatis om
nino quodqꝫ qbus datꝛ omnino conuertantꝛ & ue
niant de comuni lege (ſalua ſemper auctoritate
uniuerſalis eccleſie) nefas puto. Id enim eſſet in
cuſare Deum crudelitatis. Cuius contrarium ſā
cri clamant codices. Eo quoqꝫ modo omnis pre-
termittens bonas actiones / iccirco faceret preter
mitteret / quia facere non poſſet. Et omnis facieſ
bona / iccirco faceret quia pretermittere non ua-
leret. Quid aūt hoc aliud eſt q̄ peccata excuſare
& merita ſiue bona nulla laude digna putare? Nꝫ
ſat eſt dictu nos hęc iuſte pati ob primi paren
tis culpam. Semper nāqꝫ in taz clemētiſſimo prin
cipe & piiſſimo patre: nimis rigiduz nimiſqꝫ cru
dele putabitꝛ: ut nobis eas in putet actiones quas
nos facere oporteat & euitare impoſſibile ſit. Vt
nos tam atroci plectat ſupplicio propter facino-
ra quę inuiti perpetramus. Extrema ſunt iſta /
Omnia tribuere gratię. Et omnia concedere fa-
cultati liberi arbitrii. Teneamus medium / Con
cedamus gratia opus eſſe ad meritorie agendum
Et nos ad ipſam gratiam diſponi & preparare
poſſe generali (qui nobis eſt peculiaris) influxu
concurrente Ac etiam nos diuinis paſſim pręue-
niri afflatibus & ſpiraminibus. Nꝫ ſine Deo quic
q̄ boni efficere poſſe ſiue ipſum bonum pro re il
la uel actione ſiue pro bonitate aut ſua rectitudi
ne acceperis. Mala aūt ſolo libero arbitrio comit
tere ſi ad malas actiones deus non concurrat / uel

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

ſi ad actiones concurrat, ſoli tamen ipſius mali-
tię cauſa ſumus: Soli utiq3 deficimus atq3 pecca-
mus. Quo uero pacto id fieri poſſit alias diſcutie
tur Quorſus hęc? Vt agnoſcatis Angelos q3
de quibus nobis ſermo eſt ſine munere gratię nil
mereri potuiſſe. Et ſi abſq3 gratia creati fuerunt
pręparari ad gratiam, ſine Deo non ualuiſſe: Et
q̃uis innocentibus facilius ſit ad ipſam preparari
nocentibus tamen nõ eſt impoſſibile: ſicut neque
ĩnocentibus neceſſarium. Ante igitur ullum pec
catum potuit quis preparari ad gratia3 (& tamẽ
contingenter) Et poſt omne peccatum (ſi nõ ſit
omnino derelictus) poteſt ſimiliter pręparari cũ
Deo auxilio, Difficilius tamen forſan poſt pec-
tum q̃ antea. Si hac in re quę diximus bene penſi
tentur auctoritates pro utraq3 parte ſatis clare ſo
lute perſpicientur, Et ſi cui ueſtrum q̃cq̃ adden
dum uidetur, ipſi diligentius inſpicite. VOL
TIVS. Illa mihi inſoluta remanſit Deus in no
bis operatur uirtutem ſine nobis? nil ergo nos fa
cimus? MARTI. Sine nobis efficientibus nõ ſi
ne nobis conſentientibus illud eſt intelligendum
VOLTIVS. Ergo aut nos nihil facimus, aut
conſentiendo facimus. Si. n. ſine nobis facit, ergo
nos non facimus & ſi nõ ſine conſenſu noſtro fa-
cit ergo & nos facimus. Quę duo ſibi repugnare
uidentur. BENI. Sine nobis efficientibus uirtu-
tem charitatis: quę anthonomaſice uirtus, immo
& omnem Theologicam infundit, neq3 tamen
adultis niſi cõſentiant ipſi: pueris uero niſi aliquo
modo alii aſſenſum prebeant, non infundit Nam
omnis baptizatus aliquo modo aſſentitur. Alias
uero uirtutes ipſe principaliter, nos ut cauſę ſe-
cundę efficimus, iccirco ipſo efficiente & nobis
conſentientibus fieri dicuntur. BONDIVS.
Cuncta expedita uideo. Solum rationis ultimę
quam Baſileus induxit nodus uidetur in ſolubi
lis. BENI. Nullus nodus illo quem Salomonis
fuerunt adſoluendum difficilior illum tamen ſol
ui q̃ ſepiſſime, Omnis ergo nodus ſolubilis, Cõ
cedimus certo agentium & fini ordinem hoc eſt
ut ſit ſuperius & ſupremum, & finis ad finẽ atq3
ultimus finis. Sed non concedimus agens primũ
dumtaxat agere ob ultimum finem. Quia etiam
angeli & homines dirigere ſuas operationes in ul
timum finem tenentur. Et Deus ipſe dicitur pro
pter hominem cuncta ſenſibilia creaſſe. Ergo pri
ma cauſa non agit ſolum ob ultimum finẽ, Quã
uis ergo ſuperiori agenti correſpondeat ſuperior
uel ulterior finis, Hoc eſt ueluti eſt dare ſuperiꝰ
agens ita & ulteriorem fine3 ſ3 nõ ſeq̃t unicuiq3
agẽti ĩ ordine ſuo correſpõdere finẽ talẽ & nullũ
aliu3 Ita ut agens. a. agat ꝑꝑ fine3. f. & agens. b.
propter finem. g. & nullum alium. Deus quoq3
in ordine primę cauſę & omnium principalis re-
ducit omnia in ſe: alia tamen ſimul cum illo ĩ idẽ
poſſunt multa reducere coadiutores nãq3 (inquit
apoſtolus) Dei ſumus. Et omnia uirtute charita
tis in Deum referimus. Ad exemplum inductu3
de milite, Dico ꝙ nõ ſolum dux inducit animu3
militis ad uictoriam, ſed & ipſemet & interdum
Duce nil cooperante uel etiam renuente, miles cu
pit uictoriam. Et ſequi ſimiliter appetit uexillũ
aciei ſine motione Tribuni. Deniq3 eſto ita, hoc
certum eſt ꝙ miles etia3 appetit uictoriã & actio
nes ſuas in ipſam dirigit. Ergo non ſolum Duci
reſpondet uictoria pro fine. Ad rem autem ite3
redeundo, Conſtat creaturam ſine Deo in nullũ
finem ſub fine ultimo poſſe dirigi: quia ſine Deo
nil poteſt operari & cum ſuo influxu poſſe etiam
dirigi & ordinari in ultimum. BASILEVS.
Ratio illa nõ fuit mea. Sed beati Thomę. GRA
DIVS. Comptum habemus pater docte eam il
lius doctoris eſſe. Et ex ea nil aliud ſequi niſi ut
ſine Deo creatura intellectualis nequit moueri in
Deum, Quod concedimus immo & plus ꝙ neq3
in aliquid ſub Deo: Et ut precoeptor Benignus
expoſuit forſan ipſe per peculiare auxilium Dei
intellexit concurſum ipſius Dei ad bonu3 una cũ
libero arbitrio, Aut etiam ipſius bonas inſpira-
tiones? non autem ſicut Gregorius quãdam alia3
gratiam ſine qua nemo poſſit bene agere etia3 mo
raliter, Et quę non tribuatur cuilibet & qua ha
bita oporteat cõuerti. BENIGNVS. Sufficiãt
iſta longius proceſſimus in materia potius ad ho
minem ſpectante q̃ angelum. Ex dictis liquet an
gelos quoq3 gratia indiguiſſe, ſicuti & homines
ea indigent.

¶ An omnes angeli fuerunt creati in gratia.

Ca.v. CALIXTVS.

POſt id extemplo dubitari contingit an
ipſi angeli omnes fuerunt ĩ gratia crea
ti. Nam uſqȝ nunc ſemper ipſos corpo
ribus cęleſtibus aſſimilauimus. Ipſa uero corpo/
ra cęleſtia prius creata poſtmodum ornata fue/
runt Igitur & angeli poſt creatione ſplendorem
gratię adepti uidebuntur. Confirmaẗ id Augu/
ſtini ſuper gene. ad litteram libro. iiii. ſententia/
Angelica natura primo fuit in formis creata &
cęlum dicta: poſtmodum formata & lux appel/
lata eſt. Hęc formatio uidetur fuiſſe per gratiam
igitur non fuerunt creati in ipſa. Deinde natura
& Deus naturę conditor procedunt ordine con/
gruo de imperfecto ad perfectuȝ prius aũt pura
naturalia deinde gratia tandem gloria. Sicut igiẗ
nõ illico in creatione obtinuerunt gloriã / ita ne
gratiam / ut ordo debitus ſeruaretur & pro greſ/
ſus ordinatus de natura in gratiã / de gratia ĩ glo
riam. Congruuȝ ẽt fuit ut ſicuti medio gratie me
ruerunt gloriã / ita motu naturali meruerint gra
tiam de congruo. Congruuȝ ẽt fuit ut experiren
tur omnem ſtatuȝ. Deniqȝ ſi ĩ gratia omnes crea
ti fuerunt / Et gratia ſit inclinatio quedã in Deũ
ergo auerti uix uel nunq̃ potuerunt. Salteȝ ergo
mali nõ fuerunt in gratia creati ex quo tam faci/
le peccauerunt / Et quia irrationale eſt potius
hos q̃ illos in gratia creaſſe / Non. n. inquit Au/
guſtinꝰ diſcernebat ĩter bonos & malos niſi poſtq̃
inter ſe diſcreti fuerunt. Igitur dicamus nullum
ipſorum in gratia creatuȝ / Confirmaẗ. Naȝ. vii.
metaphiſice ſcribitur priora intentione / eſſe po/
ſteriora executione / & econtra. Sicut igiẗ prius
habuerunt uia executionis gratiã q̃ gloriaȝ ita &
prius naturalia bona q̃ gratuita / Quare prius eos
fuiſſe in naturalibus fatendum eſt. PRODA.
Quamuis rationes tuę ſint ſatis congruę. Tamẽ
ſi primum hominem Deus perfectum integrũq;
& ſibi gratum cum iuſtitia originali creauerit ut
manifeſte omnes tenent qui tamen non obſtante
tanto munere peccaſſe turpiter perhibetur quan
to magis illud de ſummis illis ſpiritibus eſt cen/
ſendum? Neqȝ caſus maloꝝ quin munus accepe
rint gratię uel alicuius ipſis proportionatę iuſti
tię originalis / obſtabit. Hoc idem diſcere poſſu/
mus ex aliis operibus Dei. Ille nãqȝ cuncta aliaȝ
arbuſta / & plantas ut ẽt Aurelius affirmat cum
ſemine aut rationibꝰ ſeminalibus (ut ſtatiȝ poſſȝ
progredi ad opus) creauit. Cur igitur ſolos an/
gelos imperfectos creaſſet. Imperfecti nãq; ꝑfec
to fuiſſent ſi extemplo recte & meritorie operari
nõ potuiſſent. Illud autem abſqȝ gratia facere nõ
licuiſſet. Gratia enim eſt ratio ſeminalis bonaꝝ
meritoriaꝝ actionum. Vnde & Ioannes ĩ prima
epiſtola Gratiam ſemen Dei uocat. Abſurdum
itaq; eſt opinari immo firmiter credere hominem
ita creatum ut nil pertinens ad actum primũ me
rendi ſibi defuiſſet & angelo defuiſſe putare / Ab
ſurdum certo eſt arbores & res in ſenſibiles atque
irrationales cum pleno atqȝ integro primo actu
quo in ſecundum illico nullo alio requiſito ꝓgre
di poſſent) creatas fuiſſe. Angelum uero ut ulte
rius in ſuo primo actu perficiatur indiguiſſe. Di
cimus quoqȝ Deum oĩum cognitionum primuȝ
actum eis dediſſe uel ut plurimuȝ ſicut iam decla
rauimus & primuȝ merendi actum ſoluȝ preter/
miſiſſe dicemus? Credamus igitur angelos ſplen
didos decoroſqȝ & quo ad primuȝ actum ĩtegros
creatos fuiſſe. BE. Nõ itaqȝ opus ẽ ut corporibꝰ
cęleſtibus in cunctis aſſimilentur. Aut potius or
natus ille cõformaẗ ultime angeloꝝ perfectioni
quę in beatitudine & actu ſecundo nõ primo con
ſiſtit. Sic nãqȝ fuit creata infoemis. Neqȝ ĩ prima
creatione Deus proceſſit per omnes gradus ĩper/
fectionis. Non enim creauit materiã primaȝ ſine
omni forma ut comuniter tenetur / neqȝ animalia
aut arbores in ſeminibus / aut ſtatu imperfecto /
Sat ergo eſt ꝙ eos aliquomodo creauit imperfec
tos quia nõ beatos. Cõgruitates ille non uincunt
quia maiores ad oppoſitum ſunt inducte. Et hoc
ſanctorum ſententiis magis conſentaneum / Grã
tia ꝙ non cogit uoluntatem in bonum / ſed inſti
gat / potuerũt ergo ſicut homo iuſtitiã ita & ipſi
gratiam deſerere / Et concedimus ut uia naturę
prius fuerint in puris naturalibus q̃ in gratia / ſi
mul tamen tempore. Hęc uia tutior atqȝ cõgruẽ
tior. Omnes tamen (aut nullum) in gratia crea/

tos fatendum. Cur hos cuꝫ gratia & illos ſine gra
tia creaſſet acceptationem quandam in conditorę
poneret. Et q̃uis talis acceptatio ſibi non repu
gnet quia licet ſibi facere de ſuo prout uult, repu
gnaret tamen ſcripturę eum non eſſe talis conſue
tudinis aſſerenti. Qui tamen tenent Deum abſo
lute primo quos uoluit predeſtinaſſe, aliis auteꝫ
nihil uoluiſſe, difficile ſaluabunt cur malis futu
ris, quos ipſe ad uitam nõ preordinauerat gratiã
contulerit per quam uitam illam mereri poſſent:
Ad quid enim medicus medebitur illi, quem
ſanum eſſe nõ uult? Quomodo etiam non diſcer
nebat inter bonos & malos: qui nolebat omnes
eſſe illa probitate bonos? Verum nos ea aliter ac
cipimus, Veluti patricius acutus & peritus Sil
uanę urbis ſigis mundus iunii Georgeus in meis
ſcriptis conſeruat, Cui expoſuimus & ſcripſimꝰ
ea in re mentem & opinionem noſtram. Sed iam
an angeli ſancti ſuam beatitudinem prius merue
rint q̃ habuerint inueſtigemus.

¶ Angelos prius beatitudinem meruiſſe q̃ acce
piſſe declaratur. Ca. vi. MENTIVS.

ASſumerem ego philoſophoꝝ peripathe
ticoꝝ opinionem quom & ipſe philoſo
phiam profitear & probare ipſos ange
los quos illi intelligentias uocant ex ſui
natura eſſe beatos quod facile pſpici poſſet ex his
quę philoſophus. xii. diuinoꝝ atqꝫ eius Comen
tator Auerroys oſtendit. Atqui & ipſe captiua
ui intellectum in obſequium chriſti, nilque repu
to uerꝫ etiam ſi mihi neceſſario tale uideretur, qđ
uergat in fidei ſincere detrimentum: eius nãq̧ cõ
cluſiones ueriores principis aliaꝝ ſciaꝝ exiſtimo
SOR. Teneamus uiam ueritatis, & confiteamur
angelos a Deo contingenter creatos cuicunqꝫ aũt
contingenter creatur, is contingenter & conſer
uatur. Ad rem ergo. Quia ſine merito non decet
creaturam foelicem fieri Angeli ergo foelicitateꝫ
quam habent meruerunt. Sed quia parua mora
inter eſſe & beatum eſſe fuit neqꝫ dabitur ulla oc
caſio agendoꝝ iccirco dicerem cum magiſtro ſen
tentiaꝝ eos quidem beatitudineꝫ meruiſſe, ſꝫ anq̃
meruerint beatos fuiſſe ꝓpter futura merita. Nõ
enim ſolum illi merentur premia qui egerunt: ſꝫ
etiam qui acturi ſunt. Donatiuuꝫ accipiunt mili
tes ob futura certamina. Et ſępius merces ante in
choatos aut completos labores ſoluitur Merito
igitur & angeli ob futura hominibus impenden
da obſequia mercedem acceperunt. Meruerunt
igitur beatitudinem ſed poſtq̃ acceperunt. GON
DOLEVS. Si Angeli greca & nõ iprobata opi
nione per multa ſecula ante ſenſibilem mundum
fuiſſent creati: nimium tarde beatitudineꝫ meruiſ
ſent. Si q̊ꝫ homo creatus non fuiſſet angelus beari
non potuiſſet aut ſine meritis fuiſſet beatus, Et
ita angelus dependeret ab homine & in merito &
infelicitate, Preterea non ſolum actionibus mere
mur exterioribus, ſed principaliter interioribus
Potuerunt ergo cupiendo & uolendo quęcũque
Deo grata eſſent mereri Quia uoluntas prompta
pro opere reputatur, Deniqꝫ comunis eſt Theo
logoꝝ ſnia neminem poſſe ſibi mereri primã gra
tiam, Nam tunc gratia non eſſet gratia. Si enim
ex meritis iam non eſt gratia inquit paulus Si ãt
poſſet qs mereri ex eo, qa pręuidetur bene actu
rus & donis acceptis bene uſurus, poſſet mereri
etiam primam gratiam ex meritis preuiſis nõ aũt
actu poſitis. Hinc colligimus Deum nulli retri
buere ob ea quę facturus fuiſſet neqꝫ bona neqꝫ
mala Neminem quippe plectit ob facinora quę
perpetraturus erat ſi ſupuixiſſet. Neqꝫ ergo pre
mio afficit ob futura bona unde & infantes cum
baptiſmo decedentes minimã beatitudineꝫ dicun
tur ſortiri quom tamen ſi ſuperuixiſſent forſan
ampliora multis prouectis egiſſent. Et multi illo
rum labe peccati contaminati fuiſſent & in pecca
tis forſan ob quę ęternum icendiuꝫ paſſi fuiſſent
deceſſiſſent. Additur a quibuſdam talis ratio pre
mio certo debet correſpondere meritum certum
Et meritum in certum non correſpondet premio
certo, Sed angeloꝝ premium certum eſt, & me
ritum ſi pendeat ex hominum cuſtodia, cura &
adminiſtratione erit incertum. Quis enim nouit
finem ſeculi. Quis ſinguloꝝ hominum obſequia
dinumerabit? Verꝫ poſſet dici indiuina pręſcien
tia omnia merita eſſe certa. Poſſet q̊ꝫ contra opi
nionem illam & hoc addi. Si pro futuris obſeqiis
hominibus impendendis angeli ſunt potiti beati

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

tudinem. Igitur inferiores ſolum ex meritis pre/
uiſis obtinuerunt beatitudinem. Superioris nãq;
Ierarchię ſpiritus non mittuntur. Vel ſi mittan/
tur raro id & ĩ rebus arduis fit. Si dixeris ipſi mit
tunt: ideo omnes adminiſtratorii dicuntur. Con
tra. Igitur plures mittunt q̃ mittantur idem ui/
detur inconueniens. Sed de hac alias diſputabit̃.
Congruum etiã id ut diſpoſitio ad formã p̃cedat
illam / Et uiam ſit prior termino / Nunc autẽ ſic
eſt ꝙ meritum eſt diſpoſitio ad beatitudineꝫ / &
uia in poſſeſſionem uitę cęleſtis & quę ſola uita
eſt. MARTINVSSIVS. Ego etiam hic non
teneo opinionem petri lumbardi. Sed teneo pri/
mo angelos beatitudineꝫ meruiſſe Deinde contra
ipſum teneo ipſos ante meruiſſe q̃ recipiſſe. Pri/
mum horum conſtat / Nam beatitudo ſoli Deo
ſuapte natura conuenit / Cui idem eſt eſſe atque
beatum eſſe. Et ita in beatitudinem non ordinat̃
ut in quẽdam finem. Ipſe enim eſt aliis non ſibi
finis / creaturę uero intellectualis beatituo eſt fi
nis in quem omnia reducuntur. Finem autem at
tingere poteſt nemo / niſi ꝑ media quę erunt ſuę
actiones / Et hoc duplici modo / Aut enim ſua
actione ſiue factione poteſt attingere fineꝫ ut po
tione ſanitatem & edificatione protectionem ab
in temperie aeris. Aut non poteſt ſua factione at
tingere finem ſed ſolum ſua actione meretur / ut
ſibi ab illo qui poteſt dono detur pręmium / ob
quod decertauit ueluti eſt de illis qui olimpica ex
ercent certamina beatitudo certo tam Angelis q̃
hominibus eſt finis quem actione propria attin/
gere nequeunt / ſed ſolum pro illo agere poſſunt
ut eis dono Dei concedatur Sicut ex dono regio
legittime certanti datur condignuꝫ premiuꝫ ſuis
actionibus. Et mſto magis beatitudo illa nõ ſub
eſt operationibus creature / quo magis excedit
facultatem creatam Angelus ergo ſicut & homo
quom beatitudinem profine habeat / & profine
ab ipſis minime acquiſibili. ¶ Omnibus enim
factis non habebitur / niſi domino ipſo largien/
te (ſequitur ꝙ ſolum ſuis actionibus poterunt
ipſum mereri / non autem inducere. Oportet igit̃
dicere Angelum aut finẽ ultimuꝫ meruiſſe Aut
abſqꝫ merito beatitudineꝫ obtinuiſſe ſicut & nos
gratiam obtinemus ſine merito de condigno hoc
poſterius concedi nõ debet. Beatitudo nãque eſt
premium uirtutis & finis actionum ut diximus
Concedatur igitur illud prius ut finem ultimum
meruerint. Huc uſqꝫ ſit probatum angelos bea/
titudinem meruiſſe nunc probabo ipſos prius q̃
beati fuiſſent meruiſſe. Aut enim habuerunt gra
tiam ante beatitudinem. Aut non Poſterius dici
non poteſt: quia tunc beatitudineꝫ ſine gratia du
ce habuiſſent / & tunc eodem actu meruiſſent quo
etiam beati eſſent ut puta actu fruitionis diuinę
eſſentię & hoc ſine gratia / quorũ utrunqꝫ eſt fal
ſum. Nemo eniꝫ gratia non cooperante meretur /
Nemoqꝫ eo actu beatudinẽ meretur quo & bea/
tus eſt / Quia tunc finis & actio ad finem eadem
operatio eſſet. Si ergo habuerunt gratiam anteq̃
beatitudinem Aut ergo ante meruerunt q̃ habue
runt / aut poſt. Si prius concedatur hẽtur propo
ſitum / Si alterum contra. Nihil poteſt ſimul ĩfor
mari eadem forma prout eſt perfecta & ĩperfec/
ta / Sed gratia prout eſt principium meriti eſt for
ma imperfecta prout uero eſt principium beati/
tudinis / eſt forma perfecta quia gratia conſuma
ta. Si autem ſimul mererentur & bearentur An/
geli ſequeretur id quod intulimus. BENI. Rec
te clareqꝫ uideris dicta Thomę quę ipſe ꝑ obſcu
re inducit / expoſuiſſe clarus certo & eloquẽs ſemꝑ
fuiſti & uerbi diuinã preco foecũdiſſimus quę et
Scotus ipſe aliqua ex parte declarauit / Sed con/
tra illud ultimum ſolum inuehitur. Poteſt enim
eſſe ut tanta gratia ſit in uiatore & cõprehenſore
Et ita ſi ſimul mereretur quis & bearetur eodem
principio utrunqꝫ faceret & ęque perfecto / Cau
ſa ergo quare nequeat ſimul beari & mereri hęc
eſt. Quia nequit ſimul ĩuolubile & uolubile aut
ĩmutabile & mutabile habere uelle. Beatus uero
habet uelle ĩmutabile & firmum. Qui autem me
retur inſtabile. Quare eodem actu ſimul mereri
& beati eſſe nõ ualemus. An autem tanta poſſit
eſſe gratia beati quanta uiatoris diſputabimus
alias Pro Thoma ſufficeret ꝙ gratia ut eſt prin
cipium actus beatifici eſt quo ad actuꝫ ꝑfectior /
inq̃tum actus meritorii imperfectior, ĩmutabilis
enim actus mutabili eſt perfectior / uſus ergo in

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

prima eſt perfectior. Nequit ergo ſimul quis eo
dem actu beari & mereri. SORGIVS. Contra
iam dicta ſunt etiam mihi rationes non dum ſo/
lutę: Angeli ex hominum obſequiis aliquid me
rentur Aut ergo illud expectant & ita affligunt̃
Quia ſpesquę difertur affligit animam, Aut nō
expectant, Igitur potiunt̃ iam premio quod me
rentur. Ante ergo acceperunt premiuꝫ, pro quo
nunc nobis miniſtrant. Pręterea, maius premiū
maius exigit meritum, Angeli autem multis ho
minibus īmo ſupremi pene omnibus maius ſuſce
perunt premium, ergo & maius habuerunt me/
ritum. Magnum autem meritum in tam parua
mora accumulari nequiuit. Homo emim multo
tempore, multiſqꝫ atqꝫ diuturnis ſudoribus bea
tus euadit. Accedit ad hęc: Si obſequia homini
bus impemſa negentur eſſe angeloꝝ merita quid
aliud aſſignari poterit? Et cū nil īueneris, redibis
adid quod petrus dicebat. GONDOLEVS.
Poſſet etiam probari Angelos nullatenus mereri
poſſe. Meritum nāqꝫ eſt actio laborioſa & diffici
lis. Sed angelis nihil difficile Agens nāqꝫ quod
agendo non repatitur, nunq̃ laſſum eſt aut fati-
gatur labor nāqꝫ ex octauo de auditu phiſico nō
prouenit ex agere ſed ex pati.

¶ Q. Angeli meruerint Et quibus modis me/
reri potuerint. Ca. vii. BENIGNVS.

HEc iei (quam peracute diſputatis uiri
nobiliſſimi) difficultas eſt. Quoꝫ nem
pe Angelos oporteat beatitudinem me
ruiſſe, non quidē ac ſi īpoſſibile fuiſſet
eam ſine meritis, ipſis ab omnipotente largitore
donari (Sicut nāqꝫ poterat eos creare beatos, ita &
poſtmodum abſqꝫ ullo merito beare). Enimue/
ro uoluit etiam ut ipſi ſue foelicitati cooperaren
tur Quo pacto etiam ſine merito illos dumtaxat
beaſſet? Cur enim alios reliquiſſet? Quemadmo
dum ergo malos damnationem & caſum, ita bo
nos ſalutem & gloriam oportet meruiſſe, diffi/
cultas conſiſtit an prius meruerint q̃ acceperint
Et quę poterant eſſe merita illa, Sed certo. Sicut
mali ante caſum ita & boni ante gloriam merue/
runt, Nam ſi boni per futura obſequia bonū ma
li q̊ per damna hominibus inferenda maluꝫ me
reri potuiſſent. Et ſicut illi itaꝫ parua morula mi
ſeriam, ita & hi foelicitatem lucrari potuerunt.
Gratior nāqꝫ eodem modo & grauior poteſt eſſe
unus actus intenſus, mille remiſſis Et tempore
breui interdum explentur tempora multa, Quia
quoqꝫ uiatori permiſſum eſt mereri, beato mini
me, eodem actu nemo poteſt mereri & beari, ni
ſi poſſit eſſe uiator ſimul & beatus, Veluti fertur
de domino noſtro Ieſu chriſto. Qui tamen ſibi
forſan nil meruit quod alias inueſtigabitur. Me
ruerunt ergo angeli pręmium eſſentiale anteq̃ il
lud acceperunt, & obſequiis hominum merent̃
pręmia accidentalia, quę indies recipiunt Neqꝫ
tamen expectatio talium affligit animam, Quia
ſummum habenti bonum facile eſt preſtolari le
uiſſima & aduētitia bona. LVCHEVS. Quid
eſt eſſentiale bonum? BENI. Illud quod homi
nibus atqꝫ angelis primum, prouenit ex uiſione
diuinę eſſentię immo & ipſa uiſio eſt tale bonuꝫ
Accidentalia ſunt quęcūqꝫ aliunde proueniunt
ut ſocietas, loci amoenitas, & huiuſmodi. Qui
dam addunt premiū mediuꝫ & illud uocant ſub
ſtantiale, doces uidelicet corporis nolentes illud
uocare p̃miū eſſentiale, & id recte, neqꝫ accidēta
le, ut bona corpis diſtinguerēt, a bonis exterio
ribus cūcta tñ nō eſſentialia accidunt Et eſſentia
le ſubſtātiale ē. Et quia m̃lti putāt merita eē poſi
ta ī laborib⁹ & ſudorib⁹ Et. n. ſudorē preſe fert
uirtus mēte Deoꝝ. Eſt ad eā lōgus rectuſqꝫ ꝑ ar
dua callis, Aſꝑ & īprimis ubi ī alta cacumia uē
tum ē, Mollis ad eſt, Quę uiſa prius duriſſima
quondā, Et ut Maro ait requiē p̃bet feſſis ī uer
tice ſūmo, Et herculi īter ambigēdum duas appa
ruiſſe matronas, Angeli āt labores ignorāt, Qđ
nāque eis difficile illud ēt credit̃ īpoſſibile, Quo
pacto ergo ſ mereri poterūt uirtutib⁹ nāque mere
mur Et uirtus circa difficile cōſiſtit? Dico ad hęc
ꝙ difficultas uidet̃ poſſe capi bifariā uno mō ꝑ
īpa actiōe laborioſa, Altero ꝑ opone circa obiec
tum ſuꝑante uires potētię atque naturę oꝑantis
Opo meritoria āgeloꝝ ē difficilis poſteriori mō
nō priori Et hoc mō m̃lta difficilia ēt āgelis ſunt
poſſibilia Merita āt hūana uñr difficilia utroqꝫ
mō prior. āt difficultas ꝑuenit ex cōtrarietate uel
īpedimēto atqꝫ reſiſtētia. Recte igit̃ dictū ē, laſ
ſitudinē rōe reactionis ꝑuenire. Enimuero q̃uis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

abunde ſatis dictum ſit/& oſtenſum / quo pacto
angeli prius meruerint beatitudinem q̄ eam ac/
ceperint / nil tamen de altero propoſito ſuperius
inducto / uſq; huc eſt declaratum. Inquo uideli
cet conſiſtebat hoc eoꝝ meritum: quia nō in ieiu
niis neque uigiliis. Conſiſtebat profecto in hu/
mili ſubiectione ipſi omniū cōditori Deo / Duo
nāque amores / duas Ciuitates fecerunt / Amor
certo Dei uſque ad contemptu; ſui Ciuitatē Dei
& amor ſui uſq; ad contemptum Dei / Ciuitate;
Dyaboli. Sed de hoc latius qum de peccato an/
gelorum fiet ſermo. In illo prelio utriq; ſibi me
ruerunt / Veꝝ poſſemus opinione; Magiſtri ſen
tentiarum: ad bonum ſenſum reducere & dicere
Angelos bonos ob promptam uoluntatem qua
ploene ſe conditori ſubiecerunt, & propter id q̲a
ipſum hominem preuiſum ueluti proximū ſuu;
dilexerunt / Deq; ſua ſublimatione & ſocietate
gauiſi ſunt. Sibiq; fauori / auxilio / preſidio / &
ſecuritati ſe fore promiſerunt / Et illam uolunta
tem Deus acceptauit pro opere, Meruerunt ergo
obſequiis īpenſis / non actu ſed uoluntate / Quę
uoluntas profacto fuit reputata / Et meritu; pre
ceſſit premiu;. Si quid uero actio exterior addat
bonitatis ut tenetur a pleriſq; illo merentur pre
mia accidentalia. Et hoc pacto & angelus homi
ne / & homo indigebit angelo & ita ex illis con/
fluabitur una ciuitas. Indiget enim ciuis ciue ut
oſtendit philoſophus in libris de ciuilitate / Ciui
tas enim eſt multitudo ciuium dignitatibus ciui
tatis participantium. Quo pacto autem angelus
agnouerit hominem & ipſius exaltationem atq;
ſocietatem futuram poſtmodum aperiemus. Nō
itaq; abſurdum putamus ut hominum atq; An
gelorum beatitudo & merita mutuo aliqua ex
parte pendeant Immo id congruu; erat ut amor
dilectio atq; charitas abundantior (dum alter
altero indigeat) inter ipſos haberetur / Quan/
tum nāque homines angelis teneantur quis dice
re ualeret? Angeli quoq; hominum ſalute; eo li
bentius procurant / quo ſe quoq; mereri uel me/
ruiſſe ſalutem ex tali procuratione uel procuran
di propoſito proſpiciunt. Sed hęc hactenus.

¶ An extemplo poſt unum actum meritorium
fuerint beati Et de morulis in quibus fuerunt
uiatores. Ca. viii. BVCHIVS.

HIc iam inueſtigandu; eſt an illico poſt
unum actum meritorium ſint adepti
beatitudinem uel fuit aliqua mora / Et
quę quotue morę. BENI. Ad inueſti
gandum & cum fundamento alicuius rationis
hanc ueritatem delibandum occurrunt declaran
da quędam dogmata. ¶ Primum eſt. Meritum
angelorum duratione preceſſit ipſorum premiu;
Q; preceſſerit / patet ex proxime dictis. Q; du
ratione preceſſerit etiam patet / nam oſtenſum eſt
eos non fuiſſe creatos foelices: neq; imprimo īſtā
ti meruiſſe / Nam ſi non fuerunt creati ingratia /
tunc mereri imprimo inſtanti non potuerunt / Si
autem (ut declarauimus) fuerunt creati in gra/
tia / ſicut uirgulta cum uirtute ſeminali / non ta/
men in eo inſtanti inquo habitum receperunt &
creati ſunt operari ceperunt ſicut neq; arbuſta
germinare. Ergo in alio inſtanti & ita illis duo/
bus inſtantibus correſpondebit tempus medium
Similiter non dicuntur in eodem inſtanti mereri
& beari igitur in alio meruerūt in alio beati ſunt
Tempus ergo illis correſpondebit / prius ergo
duratione meruerunt. Sed de inſtātibus his alias
Secundum dogma. Oportet apud nos aſſignari
primum inſtans inquo angeli īceperunt eſſe bea
ti / quia tunc erant & parumper ante illud inſtās
non fuerant immo nunq̄ ante fuerant: īquo qui
dem mereri non poterant quia nō erant pro tūc
inuia ſed intermino / Ante illud igitur nunc om
nes meruerunt (Voco autem meritum utranq;
actionem & premio & ſupplicio dignam) in illo
meruit quicq̄ nemo. Illud nāq; inſtans fuit illis
ueluti hominibꝰ inſtans mortis inquo ſunt extra
ſtatum cuiuſq; meriti / Inquo etiam redduntur
impeccabiles / neq; pro illo poſſunt ponere obi/
cem / ne Deus influat. Tertiu; dogma. Tota mo
ra uię omnibus angelis fuit ęqualis. Omnes nāq;
ſimul fuerunt ī uia ſimulq; intermino uię Sicut
omnis homo uſq; ad īſtans mortis eſt uiator & ī
illo īſtanti eſt intermino / Sed dr̄t quia uita om/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

nium hominum neque ſimul eſt, neque ęqualis.
Pro illo ergo inſtanti inquo bonos inteligimus
fuiſſe intermino uię & beatos intelligamus ma/
los fuiſſe miſeros & nunq̄ antea. Quartum dog/
ma. Omnes Angeli creati ſunt uniformes hoc eſt
aut omnes impuris naturalibus aut omnes in gra
tia, & iam oſtendimus ꝙ omnes in gratia. Quin
tum dogma. Omnes angeli aliquando fuerunt
in gratia, ita ꝙ omnes qui nunc dicuntur mali
aliquando fuerunt boni & amici. Neque dico id
ac ſi tenerem neminem gratia carentem peccare
poſſe, ſed quia magis probabile eſt, eos cum om
nibus habitibus ad quoſcunque actus ędendos
creatos fuiſſe. Non enim ſolum increatione acce
perunt libertatem per quam poſſent conſeruare
iuſtitiam naturalem ſiue bona nature preſeruare
illeſa & impolluta, ſed etiam iuſtitiam gratuitā
acceperunt hoc eſt gratiam. Quod etiam Anſel
mus ſentit in eo quem de caſu Dyaboli inſcripſit
Et ꝙ omnes uniformes & ingratia ſint creati pa
tet per illud Auguſtini. xii. ſuper gene. Deus nō
diſcernebat inter hos & illos, quo uſq; ipſi met
per proprias actiones diſcernerentur. Sed ſi hos
in gratia & illos abſq; gratia creaſſet, tunc ipſis
habitib⁹ gratuitis agniti fuiſſent boni & ab aliis
ſeparati. Et quocūq; modo ante peccatum conce
datur gratia aliquibus illorum in fuiſſe: oportet
eam concedere in omnibus fuiſſe. Cur enim non
ita his ſicut illis concedi debuit? Conceſſa etiam
hac, Omnis peccans cadit a gratia, eo ꝙ gratia
& culpa ſecundum aliquos opponuntur. Et ſecū
dum omnes non ſtant ſimul, ſequetur neceſſario
Angeli peccauerunt igit̄ fuerunt in gratia: Quę
tamen conſequentia tenet defacto & gratia mate
rię, Poterant enim mali nūq̄ fuiſſe in gratia &
ita conſequētia illa nō ualuiſſet. GEORGEVS
Si mali nūq̄ fuiſſent ingratia oporteret ſequēdo
iam data dogmata quatuor morulas ponere pri/
mam inqua omnes uniformes uiderentur. Secun
dam inqua boni mouerentur ī Deum & mali po
nerent obicem. Tertia inqua boni eſſent īgratia
mali uinculis peccatorum īnodati. Quarta īqua
utriq; eſſent ītermino. ¶ Probatur primo nāq;
oportet eos ponere uniformes & non ingratia,
Deinde quia gratia poſt creationem cognoſcen/
tibus non datur ſine preparatione & motione in
Deum Et hęc preparatio precedit gratiam. Iccir
co tertia mora erit merendi. Neque quarta poteſt
eſſe eadem tertię quia beatitudo eſt alia operatio
q̄ meritum. MENTIVS. Morę hę cor/
reſpondere habent durationi alicui: poteſt autem
in eodem inſtanti eſſe preparatio ad gratiam &
gratię infuſio, Et ſi ſic, tunc erunt quatuor ſi/
gna, ſed ſolum tres morę. GEORGEVS. Si
autem teneretur malos fuiſſe aliquando ingratia
ante peccatum, neque tamen in illa creatos opor
tet dicere primo omnes fuiſſe uniformes ſine gra
tia. Secundo omnes conuerſos in Deum & ha/
buiſſe gratiam. Tertio hos gratia bene uſos illos
autem abuſos. Quarto hos premio illos uero af/
fectos ſupplicio: Neque hoc eget probatione.
MENTIVS. Ego quoque afferam combi/
nationem meam. Si omnes fuerunt creati in gra/
tia: tunc primo cuncti erant amici. Deinde hi
meruerunt & illi unuſquiſque aut premium aut
ſupplicium. Tertio fuerunt intermino. PRO
CVLVS. Nonne potuiſſent fuiſſe duę morę
ſolum? BENIGNVS. Si imprimo inſtan/
ti creationis mali potuiſſent fuiſſe Angeli uel ſi
fuerunt, & alii potuiſſent mereri premium &
eſſe boni uel ſi fuiſſent, eo tunc duę morę ſuffi/
ciſſent. ¶ Immo potuiſſet una mora fuiſſe. Nam
imprimo inſtanti temporis Noſtri meruiſſent
utrique, & in tempore conſequenti illud inſtans
fuiſſent intermino. Et ita ſimul tempore & ſo/
lum prius natura fuiſſent in uia q̄ intermino,
Verum id nemo aſſerit ut ſimul fuerint in uia &
intermino, Neque nos aſſerimus. An tamen fue
rit poſſibile forſan poſterius uidebitur. Tenen/
do tamen malos imprimo inſtanti non peccaſſe
tenendum eſt & bonos non meruiſſe, Vt aliquā
do poſſit dici omnes uniformes fuiſſe, Si ergo
imprimo inſtanti temporis noſtri nil boni aut
mali egerūt. Igit̄ id fuit ī tp̄e cōſequēti, cui⁹ prīci

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

pium ſi dicatur illud inſtans fuiſſe adhuc erunt
duę morę ſolum quia inſtans illud non compu
tabitur pro mora / ſe pro principio prime more.
Si uero temporis inquo bene a bonis & male a
malis actum eſt / llud ĩſtans principiũ nõ fuerit
Sed ĩter illud ĩſtans & operationũ angelicarum
aliud inſtans fuerit tempus mediũ tũc neceſſe eſt
fuiſſe tres moras / Et hoc modo uidet̃ Scoti ratio
procedere aut contra Thomam nil ualet ſi Tho
mas aliter & priori modo ſenſiſſet q̃uis etiaʒ Sco
tus illam primam moram coextitiſſe ĩſtanti tem
poris noſtri non abnueret / & ita ſub mora etiam
ſigna & ĩſtantia naturę complectit̃. Quę uobis
relinquo iudicãda. CALIX. Iſta diſſenſio par
ui momenti eſt. Similiter etiam illa diſtinctio
peteri (ut primo fuerint omnes ĩ naturalibus De
inde boni premiũ & mali meruiſſent ĩcendium.
Tertio boni gratiam & gloriam ſimul obtinue/
rint & mali ſupplicũ) non uidet̃ rationi conſen
tanea / Gratia.n.& gloria nõ dat̃ ſimul. GRA.
Poſſet tamen dari & ita poſſet illud petri uerum
exiſtimari q̃uis illud etiã tacite uideat̃ inſinuare
potius q̃ expreſſe dicere. Sed audiamus. BENI.
Dogmata uiri pręclari poſita ſunt quę ſequi de/
cet / Et qcq̃d alii ſenſerint nos ex omnibus uide
mur tutiorem ellegiſſe ſententiã. Angelos primũ
omnes ĩ gratia creatos confitemur / Et ita eos in
naturalibus & gratuitis conformes fuiſſe non ta
men ęquales: ſed quoſdam de malis gratiores q̃a
plus gratię habuiſſe / aſſerere ut uidet̃ poſſumus.
Deinde rationi conſentaneum eſt bonos nõ uno
actu ſolũ (q̃uis unus forſan ſufficere potuiſſet)
ſed pluribus meruiſſe Sicut & mali nõ ſolũ ſemel
ſed pluries & ſucceſſiue / reſpectu temporis nr̃i)
deliquerunt Quod alias conſtabit. Nʒ.n.ĩ unico
ĩſtanti uidet̃ factũ preliũ illud magnũ. Nʒ pla/
cet reducere ad poſſibilitatem omnia hoc eſt / ut
ita loquamur fuiſſe ſicut fuiſſe non contradicit:
Multa nãqʒ nõ cõtradicit aliter uel ſic nõ fuiſſe /
quę tam̄ ſic facta ſunt & econtra ut omnes ĩpri/
mo inſtanti fuiſſe btõs / aut miſeros / bonos aut
malos non contradicit / nʒ tam̄ ita fuit: & eos ſi/
ne habitibus creatos fuiſſe non repugnat & tam̄
cum illis fuerunt creati. Immo non repugnat ex
terminis eos q̃ damnati ſunt fuiſſe beatos aliq̃n /
Quędaʒ tamen repugnant auctoritati ſacrę ſcri
pturę / quedam dictis ſanctoꝝ & his quę potius
conſpicimus Deum optimũ opificem / ſolitũ eſſe.
Placet ergo ut magna quanto inq̃ maior ſiue pro
lixior fieri potuit (non contradicendo ſacrę auc
toritati) mora merendi eis tribuatur. Inqua mo
ra fuerint plures morę. In una quarum omnes
mereri coeperint / In alia inqua quibuſdam quę
Lucifero diſplicebant propoſitis) Lucifer deſti
tit abonis actionibus. Et uoluit ęquiperari ta
cite Deo / quia noluit ſibi perfecte ſubici Sciens
ipſius uoluntatem & mandata (De his clarius
qum de peccato Angelorum fiet perſcrutatio)
In tertia inqua facta eſt contentio & diſceptatio
inter bonos & malos. Et multiformes conflictus
manibus affectionum / & pedibus potentiarum
executiuarum / De quo prelio in ſequentibus.
Et in hac tertia mora iterum ſunt plures alię mo
rę: Primo enim boni (precipue Michael) im/
preſſerunt in malis preparantem. & ad diuina
mandata prompte obſeruanda inclinantem di/
ſpoſitionem & ipſi reſtiterunt / neque ſequi mo/
nita ſalubria uoluerunt / Immo & ipſi impreſſe/
runt ſuaſiones falſas bonis Angelis (Valet nam
que alter in altero ut de locutione ipſorum mu/
tua uidebitur imprimere aliquam qualitatem)
Quibus illi uiriliter reſtiterunt. Tandem boni
uirtute potentię executiuę quę in eis eſt (Nam
ſicut celos poſſunt mouere / ita & alia / Valent/
que attrahere ut magnes ferrum & repellere ut
manus pilam. Iccirco repellere nitebantur boni
malos ſimiliter & mali bonos. Reſiſtebantque
ſibi mutuo Tandem domino iubente & opem
ferente Boni Malos expulerunt. Et ſimul illi
Miſeri exilio dãnati ęterno / & hi hereditate ĩ co
mutabili fuerũt donati. Hoc itaqʒ tã excelẽs p̃liũ
ĩquo tot tẽptatiões citro ultroqʒ illatę ſũt quo pa

ĩ uno inſtanti fieri potuiſſet mali nãq; / bonos tẽ
ptauerunt & nõ poſtq̃ fuerunt beati / nꝫ añq̃ ip̃i
peccauiſſent: igitur anteq̃ illi beati & poſtq̃ ipſi
peccatores fuerunt. Quare ante beatitudinem &
poſt peccatuꝫ mora aliqua fuit. Ex his omnibus
iam liquet quot morę qualeſqꝫ fuerint. Et quia
conceditur ab omnibus / Et a multis colligitur
ex primo & uigeſimo Apocalipſis beatitudinem
Angeloꝝ menſurari ſiue cognoſci ex beatitudĩe
hominum / Et quia homo ſine merito nõ beatur /
cõcludimus ꝙ neqꝫ angelus. Quia quoqꝫ homo
non ſtatim ut meretur gloria donatur (nam uir
go mater Dei poſt completa / omnia merita pro
pria / multis annis ſup̱uixit / forſan ut nobis me
reretur) angelos etiam aliquam moram ĩ meren/
do traxiſſe iuſtum eſt putare / preſertim nobis q̱
tenemus bonos poſt multa bona uelle potuiſſe
male uelle / Et malos poſt plurima peccata po/
tuiſſe conuerti & rectę agere. Nõ igitur poſt uni
cum malum uelle damnati ſunt illico / ſed habue
runt tempus penitendi ſufficiens ſi penitentiam
ſumere uoluiſſent pro criminibus. Sed de ipſoꝝ
peccatis alias. PRODA. Quom angeli non men
ſurentur tempore: quid eiuſmodi moris ĩtellige/
re oportet? BENI. De menſura angeloꝝ nõduꝫ
determinatum eſt? Illę morę correſpondent ut
plurimum partibus temporis apud nos q̃uis ali/
q̃n etiam correſpondeat mora ut aliqui aiunt ĩſtã
ti temporis noſtri. Sed ego illam non proprie uo
co moram quę ſolum inſtanti temporis noſtri re
ſpondeat. PRODA. Vniuerſa quę doces ma/
gn opę placent. Vt tamen tua doctrina remaneat
ab omni cauillatione illeſa Contra quędaꝫ arguo
ſic. Quem ordinẽ naturalia angeli habent ad per
fectionem ſiue beatitudinem naturalem illuꝫ gra
tuita habent ad p̱fectionem ſupernaturalem: pro
batur / Gratia enim p̱ficit naturam ſecũdum mo
dum illius naturę quę perficit̃ patet id quia om/
nis p̱fectio recipitur ĩperfectibili ſecundum mo
dum p̱fectibilis hęc probatio poterat poni ĩ prin
cipio rationis proſuppoſito noto / Quo conceſſo
patet ſimilitudo illius maioris. Sed angeli natura
lem perfectionem & beatitudinem ſunt ſine mo/
ra conſecuti habitus omnibus requiſitis ad illam

ut iam declarauimus. Igitur & ſupernaturalem
illico habito merito obtinuerunt / Meritum aũt
angeli conſiſtit in unico actu / patet quia etiaꝫ me
ritum hominis poteſt eſſe in unico actu qui tam̃
nequit habere actum ita intenſum / Igitur poſt
unicum actum meritorium acepit beatitudinem
angelus. Deinde preſuppoſita iteꝝ illa probatio
ne ſuperiori addo talem propoſitionem quę ſit ad
ſumptum ſub prius dicta maiori. Sed angelus na
turalem perfectionem non habet per diſcurſum
ſed ſine ullo diſcurſu & per conſequens ſine ulla
mora / Igitur & ſupernaturalem eodeꝫ modo ha
buit. Hęc ratio uidetur ĩuere cauſam quę poſſet
eſſe in mora operandi uidelicet diſcurſum qui in
cludit tempus & continuationem. Et illam remo
uendo ab angelis illico ſequitur non eſſe opus ul
la mora in operationibus ſuis. BENESSIVS.
Credebam te nouas allaturꝝ obiectiones: priſcę
ſunt iſtę rationes afferatur prima pars Thomę.
PRODANELLVS. Fateor inq̃: ſed illę ibi
Scoticum ſapit. Ego rationẽ illã clariorẽ & effi
catiorẽ ordine mutato feci. BENESSIVS. Sco
tus ẽt uidetur iſto modo illam rationẽ ordinaſſe.
PRODANELLVS. Quando Scotus obicit
priorẽ rationẽ ſolum ponit / nꝫ tam̃ ita ordinate /
reſpondẽdo uero ad ipſam ſtatim poſt reſpondet
ad alteꝝ argum̃tum principale Deinde ad ꝓpoſi
tionẽ illã quã nos ĩ altera rõne ſub aſſumpſimus
r̃ñdꝫ. De qua arguẽdo nullã mẽtionẽ fecerat / Ali
q̱d ergo egi / & nõ ſolũ alioꝝ dicta ut pſitacus q̱
dam aut pica nõ ĩtelligẽs / recitaui. BENES. Pi
ce forſan beneſſicę ꝓmunt ſine ſenſu uerba / nr̃ę
aũt q̃ dicũt & norũt / & docẽt. Nõ ergo ubiqꝫ idẽ
genus picaꝝ. BENI. Viri ſummę uirtutis eſtis /
abſcẽdant moleſta benigne ſub auctore benigno
cũcta tacẽtent̃ / Ad illas obiectiões ex dictis ĩter
nos ſũpta ẽ iã ſolutio / An q̱dẽ angeli diſcurrãt
& quo pacto ſatis abũde declarauim⁹. Ille ꝙ con
gruẽtię magis accedũt ad uiã p̃hoꝝ: Putauit. n.
ille doctor ſemp̱ accedẽdũ ẽẽ ad p̃hoꝝ ſñias quã
tum accedere fas ſit ſine preiudicio fidei ortho/
doxe / Enimuero ſi boni & mali ſimul fuerunt
in termio / Et mali poſtq̃ mali iam erant / bo/
nos temptauerunt / Et boni dum adhuc in uia

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

eſſent temptationem uicerunt, mora ꝑfecto fuit
inter peccatum maloꝝ & uictoriam bonoꝝ: Sed
forſan poterit quis defendere omnia hęc fuiſſe in
eodem inſtanti, Sed tunc illud inſtans diuiſibile
fuiſſet in plura inſtantia naturę: Vnde Thomas
idem in ſecundo ſnīaꝝ & in quadam queſtione ī
Miſcelanis(Miſcelana autē uidetur poſt primā
partem ſummę ędidiſſe quia ibi rn̄t rationi fac-
tę in ſumma.) Videtur ponere meritum Angelo
rum non precedere neceſſario premium tempore
ſed ſolum natura, Et ꝙ meritum ſe habet ad pre
mium non ſicut motus ad terminum ſed ſicut fie
ri ad factum eſſe in his quę ſimul fiunt & ſunt &
non in his quę ſucceſſiue fiunt, Sicut enim ſimul
aer illuminatur & illuminatus eſt, ita mens An
geli inquātum actu fruitionis intelligebatur con
uerti in Deum merebatur inq̄tum uero mens an
geli conuerſa intelligit̃, ſic eſt beata, Neutra igi
tur ſuaꝝ opinionum eſt fidei contraria, Et ſicut
ipſe ex opinionibus multis quę ante ipſum fue
runt eligit quę ſibi rationabilior uidebatur: Ita
& nos nunc illam elegimus pro magis conſona
dictis ſcripturę, poſſumus tam̄ etiam in prima
parte ex ipſomet ipſum nobiſcum conciliare. Ip
ſe enim ponit expreſſe meritū precedere premiū
duratione: quia precedit ſicut uia & motus termi
num. Quando poſtmodum dicit ſtatim poſt me
ritum ſequi premium non intelligit ut in eodem
inſtanti. Sed in ſequenti. Et q̄uis dicat poſt uni
cum actum ſequi premium Forſan loquitur de
pręmio annexo De quo in ſecundo li. ſic ait qui-
libet actus habꝫ aliquod pręmium ſibi adiunctū
ſicut & quilibꝫ actus inordinatus habet annexā
ſibi penam ut dicit Auguſtinus in li. confeſſionū
Vel ſi loquatur de pręmio beatitudinis ut uidet̃,
tunc loquitur de uno actu quo plura ſimul intel
liguntur & amantur. Tenuit ēt ut alias diximus
eodem actu plurima poſſe & cognoſci & amari:
Poſt igitur hunc actum unicum continentē plu
res actus uirtute, qui actus nunq̄ fuit in Ange
lis inter ruptus in toto illo conflictu conſecuti
ſunt Angeli ueram beatitudinem. Neque de his
plura. Habetis in re noſtram mentem.

¶ Si Angeli ſecundum naturarum ſuarum ua-
rietatem & dignitatem ſint beatitudinem con-
ſecuti. Et an beatitudo eis ademerit quicq̄ na-
turalis cognitionis & dilectionis. Ca. ix.

ZAMAGNIVS.

AN ipſi Angeli iuxta naturaꝝ ſuaꝝ con
ditionē ſint conſecuti gratiam a domi-
no & gloriam. Et an beatitudo nō ade
merit eis naturalem cognitionē & dilectionē na
turalem. BENI. His facile reſpondebimus neqꝫ
enim circa illa fit controuerſia. Magiſtri ſnīam
ſecuntur alii, qui ſic ait Angeli qui naturę ma-
gis ſubtiles, & ſapientia amplius ꝑſpicaces crea
ti ſunt, hi etiaꝫ maioribus gratię muneribus pre
diti ſunt, Id autem nō tāq̄ neceſſarium, ſed tāq̄
congruum tenemus. Congruum nāque erat ipſi
Deo ſapientiſſimo ut ſicut diuerſos gradus in na
tura Angelica immo forſan & differentias uarias
conſtituerat, & eos muneribus naturę īpares fe-
ciſſet: ita gratia primum de hinc & gloria diſſimi
les redderet, Et quia templum & domum celeſtē
atqꝫ hyrſm illam ex uiuis & electis lapidibus con
ſtructurus erat, iccirco ratio ſuadebat, ut quo ex
politiores precioſioreſqꝫ lapides eſſent, eo dignio
ri aptarentur in loco. Quamobrem duodecim illi
lapides de quibus Ioannis reuelatio loquit̃ iuxta
naturę ſuę conditiones adaptantur. Congruum
quoque eſt & ipſis Angelis(In quibus non ſunt
ut in nobis contrarii motus neque impedimenta
ſenſus) ut ſicut maiores maiori conatu meruerūt
& conſtantioribus uiribus temptationibus reſti-
terunt, & maiori animo in Deum conuerſi ſunt
ita nimirum, & maioribus muneribus donaren
tur. Vel ſi potentię omnium ſint ęquales placuit
uniuerſorum conditori dona maioribus natura
tribuere Maiora & minoribus Minora. ZA-
MA. Gratiam nulla precedente conuerſione aut
operatione propria receperunt. Quare. BE-
NIGNVS. Prior congruentia ſufficiat pro
gratię obtentu, utraque pro glorię adeptione.
Congruum fuit omnino ut maioribus maiora
Minoribus Minora darentur. GEOR-
GEVS. Quomodo ergo Hominibus longe na-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

tura uilioribus maiore q̃ Angelis data ſunt? BE
NI. Hoc pauet terra / Hoc ſtupet cęlum / Hoc
omnis creatura admiratur. Hoc in pn̄ti non eſt
diſcutiendum. BONVS. Si maiora maioribus
& minora minoribus dant̃ Ergo ęqualibus ęqua
lia. Si itaqꝫ ſint Angeli eiuſdeꝫ ſpẽi erunt omnes
& eiuſdem meriti. BENI. Id nõ inconuenit niſi
forſan & indiuidua in naturalibus hoc eſt ĩ con/
ditionibus naturę ĩdiuidualis ſeſe mutuo excede
rent & nũq̃ duo omnino conformes eſſent / tunc
neqꝫ omnino ęquales. Sicut tamen differentia in
diuidualis eſt omnium minima ita & minima in
ter meritoꝝ & glorię eſſe dr̃ia. BONVS. Mali
etiam quo maiores magis puniunt̃ / magiſqꝫ pec
cauerunt? BENI. Magis certo quia maiores &
in excuſabiliores & fortius ĩ heſerunt. SOR. Cõ
tra concluſionem. Magis accedit ad gratiam pre
paratio & diſpoſitio hominis q̃ natura Angeli ĩ
ſe quia diſpoſitio ſemper ordinatur in id quod eã
conſequitur ſicut calefactio ĩ aduſtioneꝫ. Sed gra
tia nõ datur iuxta diſpoſitionem: quia gratia nõ
datur ex operibus ut paulus ait ad Romanos. xi
Igitur neqꝫ ratione naturę quę minus ad eam ac
cedit. BENI. Rationabilius uidet̃ ut gratia det̃
propter naturę ꝑfectionem q̃ ꝑꝑ actiones huma
nas / ſicut rationabilius eſt eam conferre ꝑꝑ opus
Dei abſqꝫ medio q̃ propter opus humanuꝫ. Con
fertur tamen gratia ob preparationem & ob ma/
iorem maior Qum arguis gratia non eſt ex operi
bus. Concedo forſan prima gratia / uel nõ eſt ex
operibus de condigno ſed bene de congruo. Cete
ra circa hanc materiã patet. BVCINOLLVS
De altero quęſito aliquid eſt dicendum. BENI.
Beatitudo ſicut nõ tollit naturam ſed confirmat
ita neqꝫ bona naturalia. Quãuis igitur beati ui/
deant Deum nõ propter id tamen priuantur illa
cognitione naturali quaꝫ habebant de ipſo (ſiue
per ſpeciem concreataꝫ ſiue ꝑ eſſentiam propriã)
ante q̃ eſſent beati. Simili modo fruitio Dei clare
uiſi nõ impedit dilectionem uoluntatis priorem /
Semper enim primum conſeruatur in ſecundo.
Natura autem ſe habet ad beatitudinem ſicut pri
mum ad ſecundum. Sicut ergo principia opera/
tionum ſtant ſimul ita & operationes ipſe. Neqꝫ
omne imperfectum & ex parte / euacuatur adue
niente perfecto. Quando nãqꝫ imperfectum eſt
id quod ſubſternitur & ſubicitur perfectioni ad
uenienti tunc imperfectum remanet cum perfec
to talis eſt natura & beatitudo. Subiectum ergo
naturam nõ admittit aduentu formę ſed ſolum
priuationem formę. GATALDVS. Suadet id
de natura & beatitudine immo concludit neceſſa
rio: ſed nõ de cognitione naturali & beatifica. Nõ
enim ſubſternitur cognitio naturalis cognitioni
beatificę / neque dilectio dilectioni. BENI. Rec
te arguis ſic ergo illud probo. Nũq̃ imperfectuꝫ
euacuatur aduenieute perfecto niſi illa mutuo re
pugnent. Nunc autem cognoſcere ſimul idem ꝑ
diuerſa media. Simul nãqꝫ poteſt aliquid cogno
ſci per medium dyaleticum & demonſtratiuum.
GATAL. Ergo notitia intuitiua & abſtracti/
ua circa idem obiectum erunt ſimul. Ergo duo
actus intelligendi erunt ſimul in eadem potentia
ergo continget multa ſimul intelligere / ſicut &
ſcire contra dictum philoſophi. Ergo ſtabit opi
nio & ſcĩa ſimul de eodem. ¶ Et certa atqꝫ incer
ta / Euidens in euidenſqꝫ cognitio? Cur ergo nõ
ſtabit & fides cum lumine glorię & credere cum
uidere? BENI. Forſan diceretur (angelico nãqꝫ
arguis ingenio) quemadmodum lumine maiori
adueniente offuſcatur lumen minus nõ tamen ex
tinguitur. Sic profecto accedente uiſione cogni/
tio abſtractiua conſopitur: non tamen eneruatur
Plures autem operationes ſimul eidem potentię
non repugnãt ſi ſint ſub ordinatę / naturalis aũt
cognitio & dilectio in beatificam ordinatur. Plu
res quoque cognitiones eiuſdem per diuerſa me/
dia ſimul in eſſe non repugnat / immo neque plu
res forſan plurium. Contingit autem ſemper plu
ra ſcire / Semper enim ſcientia plura complectit̃
puta principia & concluſionem. Medium maio/
rem Minoremque extremitatem. Intelligere aũt
contingit etiam tantum unum: poſſumus nam/
que unumquemque illorum terminorum conſi/
derare ſeorſuꝫ. Similiter & unamquãqꝫ illaꝝ pro
poſitionũ / ſiue orationũ. Si ẽt ſcire accipiat̃ pro
habituali cognitione ſemꝑ habitus & ſpẽs plura

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Magl. C.6.23

L.

uirtute contineret / quoꝝ unum actu tantuꝫ po
teſt conſiderari. ¶ Habitus ꝗ̊ ſcię nō repugnat
habitui opinionis actus quoqꝫ non uidetur repu
gnare ſꝫ bene offuſcari. ¶ Neqꝫ inconuenit uno
medio euidenter / alio ineuidenter eandem rem
agnoſcere. ¶ Forſan quoqꝫ etiam fides ſtaret cū
lumine glorię niſi ſuꝑfluū uideret̄. De quo alias.

¶ An Angeli peccare poſſint. Et ſi Deꝰ poſſit
creare uolūtatē natura īpeccabilē. Ca. x. BENI

A Ngelos ſanctos immo & omnes beatos
peccare non poſſe profitemur (. Id. n.
penultimo loco diſputādꝫ fuerat pro
poſitum). Inquit enim Auguſtinus ī
Enchiri. Anima mea ſicut habet nunc nolle in
felicitatem: ita nolle iniquitatem ſemper habitu
ra eſt: nunc autem ſic habet nolle infelicitatem
ꝙ non poteſt eam uelle. Miſeri. n. eſſe non ſolū
nolumus / ſꝫ nequaq̄ uelle poſſumus. Hoc auteꝫ
ut creatura apta peccare / non ualeat delinquere
non eſt naturę ſed gratię (. Omnis nāqꝫ uoluntas
quę non eſt ſibi regula neqꝫ neceſſario cōforma
tur regulę ſuę poteſt labi deuiare & a rectitudi/
ne deficere) Vnde Auguſtinus contra maximū
Cuicunqꝫ naturę (ſupple nate peccare) pręſtat̄
ut peccare non poſſit nō eſt hoc naturę proprię
ſed Dei gratię. Anſelmus quoqꝫ ī libro cur Deus
homo? Diſcipulo querenti cur Deus non potuit
facere creaturam rationalem īpeccabilem per na
turam dicit / Quia non potuit ipſam facere Deꝫ
Ac ſi aperte dixiſſet ſoli Deo natura eſſe īpecca/
bilem competit. Hieronymus quoqꝫ de filio pro
digo ſcribens dicit. Solus Deus eſt: in quem non
poteſt cadere peccatum. Videlicet ꝑ naturam.
Auguſtinus deniqꝫ. xi. ſuꝑ gene. ad li. Natura
quę peccare non poteſt in ſanctis Angelis eſt.
ARANEVS. Eſt necne ulla ratio cur uolun/
tas creata ꝑ naturam non poſſit eſſe īpeccabilis?
Deinde quę ratio ē ut btā uoluntas peccare ne/
queat. CERVI. Neſimus faſtidio precoeptori
ad iſta parua ego legi reſponſionem / Noſti (ut
ad primum dicam) uoluntatis creatę obiectum
eſſe bonum / ſecunduꝫ comunē rationē boni: Bo
num autem ſic comune complectitur tam bonū
exiſtens q̄ apparens / ac etiam preſtitutum? Om
nis itaqꝫ (ut ſic arguam) potentia poteſt ſine de
lectu progredi in omne ſub ſuo primo obiecto
contentum. Sed uoluntas creata eſt potentia ha/
bens pro obiecto bonum in comuni / Igitur po
teſt ſine delectu in quodcunqꝫ bonum. Igitur ap
parens & prefixum. Et ꝑ conſequens poterit pec
care. Preterea omne creatum ex nihilo tendit ī ni
hil. Sꝫ omnis uoluntas creata eſt huiuſmodi. Igi
tur tendit ex ſe in peccatum quod aliquo modo
eſt nihil. ¶ Cur auteꝫ uoluntas beata peccare nō
poſſit oſtendo ſic. Quicūqꝫ habet pro adęquato
obiecto ipſam eſſentiaꝫ uerę bonitatis / nequit ni
ſi in bonum ueꝝ & exiſtens tendere / Sed beatus
habet pro obiecto ipſam diuinam eſſentiam fon/
tem uere bonitatis īmo montem / quia complecti
tur omnem uerā bonitatem / Igitur non poterit
aliud uelle q̄ uere bonum / Sic autē uolendo nūq̄
peccabit. ARANEVS. Facile iſta ſoluunt̄ Co
mendo tamen ingenium tuum quia bene ad rem
uerba coaptas. Sed aduerte quāquiſqꝫ artem no/
rit ī hac ſe exerceat opus eſt alio q̄ lucretio & ma
rone. Videris in prima ratione obiectum uolun
tatis creatę latius conſtituiſſe q̄ in create nō ſoluꝫ
in ratione motiui (quia id concedi poſſet) Sed in
ratione terminatiui. Quod manifeſte falſum eſt.
Omne enim ens eſt uolibile aquacūqꝫ uoluntate
probare ergo debebas angelum nō poſſe habere
actum uoluntatis circa bonum apparens niſi ma
lum. Et ꝙ nemo poſſit circa tale bonum niſi pec
cando ſe habere / quę falſa ſunt. Illa ergo negan/
da Omnis uoluntas in q̄dcūqꝫ bonum potens fer
ri eſt peccabilis. Altera ꝗ̊ ratio concludit ut om
nis creatura tendat ex ſui natura in nihil quo ad
eſſe / nō autem in nihil quod eſt culpa / Immo ſi
cut intellectus qui eſt ex nihilo tendit potius in
ueritatem maiorem ut principioꝝ q̄ minorem ut
concluſionum / ſic & uoluntas potius ī maius bo
num fertur q̄ in minus. Neqꝫ omne tendere in ni
hil eſt tendere in culpam. Sic. n. lapis qui tendit
in nihil tenderet in peccatum Et ita poſſet pecca
re / Arguit ergo a ſuperiore affirmatiue Tendit
in nihil Ergo in peccatum. Tunc ſic omnis crea/
tura tendit in nihil igitur in peccatum. Sed bea/
tus eſt creatura & lapis & lignum ſunt creaturę.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

Igitur. Illa quoq3 ratio qua probas beatos pecca
re nō poſſe / ſi q̄cq̄ concludit illud erit / ꝙ beati
ea ratione qua fruuntur Deo & uident Deu3 pec
care nō poſſunt / nō autem ꝙ beati nullo modo
peccare poſſint. Beati. n. cognitione naturali co/
gnoſcunt bona apparentia / ergo illa uelle pote/
runt. Et eo modo poſſet probari / Hominem uia
torem bonum peccare nō poſſe: Nam uir bonus
nō agit contra preceptum Dei neq3 contra dicta
men rationis rectę. CERVIVS. Bene obicis ſ3
certo Baldus & Cinus & cetera eiuſmodi portēta
id te nō docuerunt. Sed in ſenectute Theologię
operam das quod nō uitupero. Illę certo ratiōes
colorari poſſunt / prior illaꝝ duaꝝ / ſic eſt accipiē
da / Omnis uoluntas habens pro obiecto bonum
comune nō quietata in ſummo bono ꝑꝑ ipſius
abſentiam neq3 in tali bono īfinito īmobilitata /
poteſt appetere qualecūq3 bonum etiam apparēs
Sed omnis uoluntas creata ſuę naturę dimiſſa nō
eſt quietata n3 īmobilitata ī ſummo bono quom
illud ſit ſibi abſens. Quare poterit appetere bo/
num apparens / Similiter & altera ratio ex hac ſe
quetur. Nam quia ex nihilo eſt ex ſui natura nō
firmatur / ſed potius tendit in q̄dcūq3 bonu3 / N3
arguatur a ſuperiori affirmatiue ſed ſic omne ex
ſui natura nō firmatum in bono uero poteſt ap/
petere bonum nō ueꝝ. Sed omnis uoluntas crea/
ta ex nihilo eſt huiuſmodi. Quare. BENI. Prę/
termiſſa eſt potior ratio pro concluſione / hęc ui
delicet / Omnis uoluntas quę nō eſt regula ſuę ac
tionis / Sed habet regulam ſuperiorem / poteſt ſi
bi dimiſſa ab illa diſcrepare. Sed omnis uoluntas
creata eſt talis. Quare. ARA. Contra id obiciē
negando maiorem / poſſet enim Deus creare uo/
luntatem habentē regulam ſuperiorem / quę ta/
men in agendo conformetur neceſſario illi regu/
lę / tunc nūq̄ poterit deuiare / Sicut etiam ītellec
tus q̄uis nō ſit ſibi regula quia tamen neceſſario
conformatur principiis iccirco circa illa errare ne
quit. ex. ii. methaphiſice. CERVI. Ratio illa iā
fuit colorata ſuperius a precoeptore / Omnis (di
xit) uoluntas quę nō eſt ſibi regula / neq3 neceſ/
ſario conformatur regulę ſuę pōt labi & ruere / S3
omnis uoluntas creata eſt huiuſmodi probatur.

Omnis uoluntas cuius appetitus comodi / nō eſt
ex ſe rectus / pōt appetere recte & non recte. Sed
omnis uoluntas creata eſt huiuſmodi ꝙ ipſius
appetitus comodi nō eſt annexus neceſſario recti
tudini / Patet quia ſolum appetere primi ex ſui
natura eſt rectum. ARA. Conceſſis his rationū
coloribus / aliquibus nō uidetur adhuc ille ratio
nes neceſſario concludere / ut Deus nō poſſit talē
uoluntatem in naturalibus abſq3 gloria aut etiā
gratia infuſa creare ut īmobiliter uelit ſolum ea
quę iuſta ſunt & recta / Tamen concedunt cōclu
ſionem ꝑꝑ auctoritates. Et ego declaro id poſſe
Deum facere ſic / Poteſt Deus creare ītellectum
qui errare non poſſit: patet quia etiam dicitur ta
lem creaſſe / quia error uenit ꝑꝑ peccatum. Si er
go intellectus nunq̄ deciperetur / nullum apud
ipſum eſſet bonum apparens / & nō exiſtens: per
conſequens nunq̄ uoluntas ex appetitu boni ap/
parentis peccaret. Quia tamen poſſet errare ideo
& peccare concedo. CERVIVS. Poſſet ēt pec/
care ex certa malitia. BENESSIVS. Mihi cer/
to difficilius eſt opinari Deum etiam per donu3
ſupnaturale poſſe uoluntatem īpeccabilem face/
re / q̄ ut nō poſſit natura īpeccabilem efficere. Nā
ratio liberi arbitrii ex ſui natura uertibilis eſt. Fa
cere ergo ut natura uertibile ſit natura īuertibi/
le contradictio eſt. Neq3 libertas conſiſtit ſolum
ī uelle / ſed etiam ī nō uelle. Quāobrem etiam ſi
intellectus nūq̄ circa apprehenſionem boni erra
ret / uoluntas poſſet ueꝝ bonum nō uelle / & mi
nus bonum magis uelle / Et ita errare. BENI.
Auſcultate uiri eruditi: Acute admodum ꝓgre
dimini omni in re / & de exiguis eximia cogitatis
Facillime & ego probabo Deum poſſe uoluntatē
abſq3 īfuſione ullius doni ſuper naturalis facere
īpeccabilem / Eſto. n. ut peccatum nil aliud ſit q̄
preuaricatio legis diuinę & celeſtium in obiecta
mandatoꝝ ut Ambroſius ait / Nil ergo precipiat
Deus. Faciat hō quid uelit / nūq̄ peccabit / Ad
unum tamen ex ſui natura obligaretur Deo non
eſſe irreuerens & blaſſemus: q̄uis etiam ob id po
ſito caſu nō dānaretur. N3. n. ſibi uita fuiſſet pro
miſſa; n3 mors intentata. Quāuis ergo ita fieret
īpeccabilis non tamen ꝑ naturam / quia ex ſe uer

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

tibilis eſſet contra preceptum ſi daretur. Similiter
ſi hominez createt ſine diſcurſu rationis ita ut iu
dicare nequeat ueluti ſunt pueri infantes / frene/
tici & amentes / tunc etiaz ſtante precepto eſſent
ĩpeccabiles Nz tamen natura eſſent tales ſed impe
dimento. PVTEVS. Etiam beatus eſt natura
uertibilis in malum / Cur ergo dicitur non poſſe
peccare? BENI. Beatus (ut etiam ratio ſuperius
poſita ĩnuebat) peccare nõ poteſt in ſenſu com/
poſito / hoc eſt ſtante beatitudine & ea ratione
qua beatus eſt. Et tamen beatus põt peccare ĩſen
ſu diuiſo hoc eſt a mota beatitudine uel nõ ea rõ
ne qua beatus eſt. Illa tamen potentia impeditur
ex beatitudine / ita ut ea ſtante nũq̃ in actuz pec
cati exibit poteſt ergo peccare / quia uoluntas ex
ſui natura uertibils eſt? neqz tamen põt uerti po
teſt pp impedientẽ beatitudinẽ / Cauſa ergo ex/
teriori nõ poteſt: Interior poteſt / Deus enim pre
uenit & ſolum ad ea quę recta ſunt ſecum concur
rit / Multa & nos uidere poſſumus. Vt polũ an
tarticum / que tamen hic exiſtentes uidere nõ ua
lemus. VOLTIVS. Cur dictum eſt Deum ſo
lum eſſe in quem peccatum cadere nõ poſſit? Nõ
ne etiam multa alia ſunt in quę peccatum cadere
non poteſt. Immo in ſolum Angelum & homi/
nem peccatum cadit. BENI. Si peccatum acci/
piatur pro defectu in comuni. Omnis creatura
peccat / quia deficit q̃uis ſingulari modo ſoli An
geli & homines deficiant. Inter entia q̃ uolunta
tem liberam habentia ſolus Deus peccare nequit
ullo modo nz potentia propinqua / neqz remota
Et hoc nõ quia nõ poſſit omnia facere quę ange
li & homines faciunt: nam ſine ipſo / nz illi agere
poſſent / Sed quia nulla actio ut ſua eſt deficere
poteſt aut deuiare / quem quicq̃d uelit aut nolit
ſit ex ſe iuſtum: Nulli. n. tenetur conformare uo/
luntas ſua tãq̃ regulę / uel ſi intellectui ſuo con
formetur neceſſario tamen conformabitur. Inter
omnia ergo uoluntate freta / Solus Deus ſuapte
natura peccare nequit / Et inter omnia entia ſo/
lus abſqz defectu? Et poteſt Deus uoluntatẽ crea
tam ęuo ſempiterno a peccato ꝑſeruare / Sed ab
omni defectu nequit uel minimo momento. Na
tura enim creaturę cuiuſqz ꝑmixta eſt potentię

& defectui alicuius boni / & ſi nõ ratione propria
ſaltem ratione qua dicit̃ ens & res. TVDISSI.
Accedamus ad id quod ultimo fuit ꝓpoſitum.
¶ An Angeli & ſpiritus illi ſuperni proficere in
dies poſſint ĩ beatitudine / ita ut augeri ualeat
ipſoꝝ foelicitas & gloria. Ca. xi. BENI.

Q Vęrebatis uiri Angelici de btõruz pro
fectu Angelorum. Videtur. n. ꝙ pro
ficere poſſint: & in dies beatitudine ma
iore potiri / Eſt nãqz in eis charitas in
tenſior quę principium & origo meriti. Vbi aũt
eſt principiuz meriti ibi & merituz / Charitas. n.
nõ eſt ocioſa / ubi autem meritum augetur ibi &
premium. Hac forſan ratione mouemini ut pute
tis btõs in ſua ꝓficere beatitudine. SARA. Ego
quidem illa moueor & aliis ſimul. Et ſit hoc pro
ſecunda ratione / Imperfectionis eſt ut quis non
dum adeptus gradũ ſummuz / nequeat ꝑtingere
ad ipſum. Angeli autem non ſunt nacti graduz
ſummum. Igitur ſi ad illum progredi nequeant
magnę id eis ĩputabitur ĩperfectioni. Confirma
tur dicto Auguſtini đ doctrina chriſtiana / Vbi
ſic ait. Deus utitur nobis ad noſtram utilitatem
& ad ſuam bonitatem / Similiter & angelis q̃bus
utitur in miniſteriis ſpiritualibus quoz ſint admi
niſtratorii ſpiritus. Si ergo tali adminiſtratione
nil Angeli mererentur quo pacto Deus uteretur
Angelis ad ipſoꝝ utilitatem? Preterea. Quicũq̃
poteſt mereri alteri / Poteſt & ſibi ſi pluſq̃ habeat
poſſit accipere. Sed Angeli & beati poſſunt ſuis ĩ
terceſſionibus mereri nobis Igitur multo magis
ſibi quom plus accipere q̃ habeant poſſint. RE/
STIVS. Tamet ſi rationes iſtę non ſint parui
pendende. Ego tamen ad illas ita reſpõderẽ / Ad
primam quidem negabitur charitatem eſſe prin/
cipium merendi loquendo de ipſa abſolute / Cha
ritas nãqz nõ quęuis: Sed ſolum charitas ĩperfec
ta eſt principium merendi / nõ autez charitas pa
trię quę perfecta. Et ſicut operatione precedente
acquiritur habitus. Sequens autem eſt operatio
perfecta: ita & actus charitatis perfectę habet iã
rationem premii / nõ meriti. SARA. Contra ſte
mus primo hic / Tanta charitas poteſt eſſe ĩ btõ/
quanta eſt uel fuit ĩuiatore / nõ ergo una poterit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

eſſe principium merendi & non altera. Confirma
tur quandocunq3 aliqua ſunt eiuſdem rationis
cuiuſcunq3 principium poteſt eſſe unum illoru3
poteſt eſſe & reliquum licet forſan non in tanto
gradu / Hęc patet quia formas eiuſdem ſpeciei /
conſecuntur hędem conditiones & proprietates.
Sed gratia perfecta & imperfecta / ſunt eiuſdem
ſpeciei ſicut albedo intenſa & remiſſa / Quare ſi
gratia imperfecta eſt principium meriti / poterit
eſſe & perfecta ac etiam maioris. Ad exemplum
de habitu dico habitum operationibus ꝑceden
tibus acquiri ſequentibus autē augeri. RESTI.
Mea reſponſio per charitatem imperfectam ītel
ligit charitatem uię quę iccirco dicitur imperfec
ta quia non eſt coniuncta uł nondum coniungit
poſſeſſorem ultimo fini. SARA. Cur non poteſt
mereri charitas perfecta nullam rationē aſſignas.
RESTIVS. Quia ſic ſtatutum eſt ut poſt mor
tem hominibus & Angelis poſt caſu3 non ſit am
plius tempus penitendi aut merēdi. SARA. Nō
ergo quia charitas ꝑfecta aut imperfecta: ſed qa
tale iam exiit ędictum. RESTIVS. Conueni/
mus in re ſat eſt. Ad ſecundam ergo obiectione3
ſic reſpondeo / Quia angeli ꝑuenerunt ad ſūmū
gradum nō beatitudinis abſolute ſed ad qua3 ex
meritis precedentibus pertingere potuerunt / Ic/
circo nulla imperfectio eſt eis ſi ulterius mereri
nō ualeant / Auguſtinus autem ītelligendus eſt
loqui de utilitate nō meriti eſſentialis / ſed potius
accidentalis. Gaudium enim eſt Angelis Dei ī cę
lo ſuper uno peccatore penitētiā agente / Merent
ergo & beati premia accidētalia / Vel potius nō
merentur ſed eiuſmodi utilitates eos conſeçuntur
ex plenitudine perfectionis. Sicut eni3 Auerroys
dicit ex beatitudine intelligentiaꝝ pro fluere ut
corpora cęleſtia moueant / ita nos dicere poteri/
mus Angelos ex perfectione beatitudinis mini/
ſteria Dei circa homines perficere / Perfecti enim
eſt inquātum ꝑfectum / ex ſe ī alia difundere per
fectionē. Ex qua difuſione creſcit eis quędā3 glo
ria accidentalis ſicuti magnanimo ex collatione
beneficioꝝ. Ad ultimā obiectionē dico negando
maiorem. Poteſt enim adeptus ſummu3 gradum
in domo Regis amicis benefacere / Sic nimirum
& Angeli beati q̃uis ſint in termino eis conueniē
ti / neque ulterius in eſſentiali beatitudine profi/
cere ualeant / Valent tamen amicis ſuis non dum
terminum beatitudinis / nactis diuina preſidia ī
plorare. PALMOTA. Quom omnes eandem
uideant eſſentiam. Cur nos omnes ęque beati di/
cuntur? BENIGNVS. Omnes ſunt ęque bea/
ti ęqualitate Geometrica quę reſpicit proportio/
nem & comparatione3 ad merita / non autē ſunt
omnes ęque beati ęqualitate Arithmetica / quę
ſolum reſpicit quantitatem exceſſus ſiue differen
tię / Quo autem pacto id ſit intelligendu3 aduer
tite / Deus unicus eſt omnis illu3 uidendo Sibiq3
amore propter ſe in herendo beatus eſt in re itaq3
uiſa non diferunt ſed in modo uidendi. Eadem
nāque res clarius & minus clare uideri pōt Deus
ipſe infinitus a ſe ſolo ſumma & infinita uiſione
uidetur iccirco & a ſe ſolo comprehenditur. Illa
que uiſio ſola obiecto uiſo adęquatur. Omnis er
go creaturę uiſio finita eſt. Finitaꝝ uero hęc lim
pidior ut poſſit eſſe illa iuxta merita & diuinā pre
ordinationem non īcongruit. Omnes igitur eun
dem prorſus Deum totumque inſpiciunt Vnica
enim ipſius eſſentia atque indiuidua / ſed omnes
non ęque clare intuentur / neque omnes omnia
quę in ipſo uideri poſſunt uident / perirent nāq3
illuminationes atq3 reuelationes. LVCHEVS
Gregorius dicit. Quid eſt quod non uident? qui
omnia uidentem uident? BENIGNVS. Ratio
illa non uidetur ualere uidente; uideo igitur quę
illę uidet uideo / niſi forſan ea ratione / qua illa
uidens eſt ipſum uidentem uiderem. Senſus ergo
eſt Quid eſt quod uidere non poſſint qui conti/
nentem omne uiſibile uident? Viuamus & nos
fratres tali modo ut abſterſa ab oculis mentis no
ſtrę omni macula limpidius cęteris uidere ua/
leamus. Nunc proficere curemus / Hic merita ac
cumulemus: ut ibi beatus atque foelicius manea/
mus. Quo nos introducat illę Deus benedictus q
regnat trinus & unus. Amen.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

L.

❡ARGVMENTVM SEXTI LIBRI.

Ctauo & decimo Kalendas Iulias expletis his quę ad ſolemnitatem ſacri domini noſtri corporis & ſanguinis attinebant, remã ſit cęlebratis horis ueſptinis Magna Ciuiuꝫ multitudo in cadeꝫ ęde uirginis Dei Genitricis: Tumqꝫ peritioribus ex illis atqꝫ acutioribus diſputantibus hęc quę ſcribimus in comuni Ciuiuꝫ colloquio habita fuere. Omniaque nobilis ille atqꝫ ĩtegerrimus Secretarius Bartholomeus Sfondratus ueloci calamo deſcribebat.

❡Capita libri ſexti. Primo de culpa maloꝝ

An culpa ſeu pctũꝫ poſſit eẽ ĩ ãgelis. Ca. primũ

Diſceptatur an ſuperbia fuerit primuꝫ peccatum angeloꝝ. Ca. ii.

Venationes proponuntur acutiſſimę quibus ueſtigatur primuꝫ peccatum angeloꝝ Immo & omnia peccata numerantur eoꝝ. Ca. iii.

Ex dictis quędam inferuntur, declaranturqꝫ nõ nulla circa idem. Ca. iiii.

An appetiuerit uel appetere potuerit angelus diuinam ęqualitatem. Ca. v.

Quod fuit motiuuꝫ ſeu incentiuum angeli ut ſic peccaret. Ca. vi.

An angeli ulli ualeant dici natura mali. Ca. vii.

An poſſit teneri angelum a principio fuiſſe malum illum qui malus eſt. Ca. viii.

Soluuntur quorumdam rationes quibus probare conãtur angeli in primo inſtanti nõ potuiſſe peccare aut eſſe malum. Ca. ix.

Soluuntur & alię rationes idem probare cupientes. Ca. x.

An inter creationem & lapſum maloꝝ angeloꝝ fuerit mora aliqua. Ca. xi.

An Lucifer ſit natura oĩb9 ãgelis celſior. Ca. xii

An peccatum maioris fuerit occaſio peccati minorum. Ca. xiii.

An totidem ſint ſpiritus reprobi quot & boni ſeu probi. Ca. xiiii.

❡De pena Malorum.

An ipſoꝝ mens adeo ſit tenebris ignorãtie ob uoluta ut nullius ueritatis ſit cõpos. Ca. xv.

An malus angelus poſſit uelle aliquid boni uel neceſſario uelit malo & primo hoc eſt in hoc capite tractatur de ipſoꝝ obſtinatione. Ca. xvi.

De multiplici bono & an aliquod ex illis poſſint uelle aut agere angeli mali. Ca. xvii.

An demones poſſẽt diſponi ad gratiã. Ca. xviii.

Reſpondetur ad nonnullas obiectiones ſuperius inductas. Ca. xix.

An ſpiritus illi poſſint affici dolore & quomodo ſunt paſſiones in eis. Ca. xx.

An aer iſte caliginoſus ſit locus detentionis eorum. Ca. xxi.

❡Incipit liber ſextus In quo de malo culpę atqꝫ poenę demonum agitur.

An culpa ſeu peccatum poſſit eſſe in angelis.

CALIXTVS. Ca. primum

IN hoc noſtro nouo congreſſu ut proſequamur incoepta uidenda eſſent quedã de malis angelis Et primo circa maluꝫ ipſoꝝ culpę, Deinde circa malum eoꝝ penę. Circa malum culpę inquirenda ſunt hęc. ❡Primo An culpa poſſit eſſe in angelis, Deinde quę culpa qualiſue Tertio quid illud ſit quod peccãdo appetiit Angelus Quarto an ulli ſint natura mali, Et an ĩprimo ĩſtanti ſuę creatiõis peccare potuerint motu proprię uoluntatis. Deinde an fuerit aliqua mora inter creationem & lapſum Poſt hac an Lucifer ſit natura ſummus omnium ſpirituũ. Deniqꝫ an peccatum primi angeli fuerit aliqua peccati alioꝝ cauſa: & unius alteri. Vltimo an plures remanſerĩt q̃ ceciderint. BENI. Peccare uiri preſtantiſſimi quocunqꝫ genere peccati (ſiue illud dixeris naturale, Moſtra nãqꝫ peccata ſunt naturę) ſiue artifitiale, Medicus etenĩ nõ ſemper recte medebiẽ & ita peccabit, ſiue morale aut uoluntarium, nil aliud eſt q̃ a rectitudine operationi debita declinare, Quęcunqꝫ ergo actio quę ſibi regula non eſt, ſed aliunde pendet declinare poterit a recto tramite, Nulla enim talium actionũ conformatẽ ſuę regulę neceſſario ſicut neqꝫ fit omnino neceſſario Et omnis uolũtas creata pendet ex uolũtate diuina, nꝫ ſibi neceſſario conformatẽ, aut rationi rectę Iccirco cuiuſuis uolũtatis creatę operatio poteſt a rectitudine de

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

uiare / & ita labi atq; peccare / Sola diuina uolū
tas quę ſibi regula ſicut nequit ſeipſam deſerere
ita neq; a rectitudine ſeparari aut diſcedere / Ve
rum de his ſatis abunde inſuperioribus diximus.
CALIX. Hęc in re augent difficultatē / Quia
angelos cęleſtibus corporibꝰ pene ī uniuerſis aſſi
milauimus: illa uero corpora nūq̄ a rectitudine
diſcedunt. Et quia naturalia ex ſecundo ethico.
ſemper inſunt (Ideo illis neq; laudamur neque
uitupamur). Et ſpiritibus naturale eſt ī Deū cō
uerti dilectione firma / Et preterea priuatio non
uidet̃ poſſe ī ipſis eſſe quom ſint formę purę &
ſubſiſtentes / Tandem quo pacto peccabūt An
geli aſpicientes certo ad malū nil operabunt̃. Et
ignorantia peccare nequeūt / Aprobare. n. falſa
pro ueris non eſt naturę īſtitutę: ſed peccato de
ſtitutę. Et īfirmitas aut fragilitas quę ex carne
oritur ī ipſis poni neqt / neq; aliis modis qs pec
care ualebit. BENIGNVS. Corpora celeſtia
neceſſario conformant̃ ſue regule ſicut & actio
nes ipſoꝝ ſunt neceſſarie / Angeli pollent liberi
arbitrii facultate / ī hoc ergo diſſimiles erūt. N;
actu elicito uolūtatis natura diligit Deū immo
contingenter iccirco auerti facile poteſt. Et pri
uatio rectitudinis poterit conuenire ipſoꝝ actio
nibꝰ quom nō conformant̃ recte rationi neceſſa
rio. N; nobis ulla difficultas eſt de ultima obiec
tione / q tenemus uolūtatem auerti poſſe etiam
ſtante cognitione particulari actu. Alii tam̃ di
cunt eos non peccaſſe per ignorantiam: ſed po
tius per ī conſiderationem & quādam ī aduerten
tiam. Non. n. approbabant falſa pro ueris: ſ; om
nia ad opus pertinentia non conſiderabant. CA
LIXTVS. Duo circa dicta dubito / primo quo
mō corpora celeſtia neceſſario dicis agere / quom
ex fundamentis fidei nulla creatura neq; ſit neq;
operet̃ neceſſario. Deinde / Si Angelus peccauit
non conſiderando ſingula ut dicūt / ergo p igno
rantiam peccauit Et ita cōtradictio uidet̃ ut nō
peccauerint per ignorantiam ſed per ī conſidera
tionem. BENIGNVS. Actiones celeſtiū cor
poꝝ ex diuina ordinatione ſunt neceſſarie & uni
formiter diformes non aūt ex natura ſui / Ange
li deniq; non conſiderantes actu / neſciebant cer
to actu / Sciebant habitu / N; ī eis ante peccatū
fuit error. Sed ignorantia negationis ſalte; actu
fuit / imo forſan & nūc inſta ignorant & primo
actu & ſecūdo. Beati tamen omnia primo actu
ſcire uident̃. Qui enim Deū ītuent̃ / uident̃ poſſe
cūcta noſſe ſi dimitterent̃: Vel nūc hec nūc illa
ſi cūcta ſimul neqrent propter reꝝ infinitatem.
Veꝝ enimuero facilia diſputare īchoaſtis. Ad
altiora animū appulite. Et īter uos diſcutite qđ
qualeq; peccatū fuerit Angeloꝝ: Et qa uos acu
tiſſimos uideo / aſſentior ueſtre opinioni.

¶ Diſceptatio an ſuperbia fuerit primū ange
loꝝ peccatū. Ca. ii. PRODANELLVS.

EGo īchoabo tāq̄ ſenior ſiꝰ atq; ebetior
Seniores enim ſunt ut plīmū obliuioſi
ac ebetiores. BONDIVS. Noli accu
ſare ſenectam. Quia bos laſſus fortius
figit pedem / proſeqre igit̃. Vir uāq; potius es /
neq; adhuc ſenio laſſus. PRODANELLVS
Omnia peccata ſunt ī demonibꝰ ſecūdū reatū (nō
qa ulterius poſt caſum ob facinora q̄ exercēt pe
nam īcurrant / ni forſan accidentalem) ſed quia rei
eſſe deberent ſi uiatores eſſent ex eo ꝙ homines
ad uniuerſa crimina īducunt: non tamen omnia
ſunt ab ipſis perpetrabilia. Non enim afficiunt̃
eiſdem quibus & nos / Si ergo non ſint carnei:
carnalibꝰ peccatis non oblectabunt̃. Vnde Au
guſtinus. xiiii. de Ciui. Angelus non eſt forni
cator aut ebrioſus. Inſpiritualibꝰ āt bonis nō po
teſt eſſe peccatum niſi ex tali affectu contra ſupe
rioris regulam aliquid comittat̃ hoc autem ē pec
catum ſuperbie nolle ſubici ſuperiori. Vn̄ filius
Sirach. Initium peccati apoſtatare a Deo. Pecca
tum ergo primi angeli fuit ſuperbia conſeqnter
autem fuit īuidia ex hoc ꝙ de bono hominis do
luit / quia illud exiſtimauit tāq̄ īpedimentum
ſui / uel boni ab ipſo affectati / Hoc autem non
fuiſſet niſi quia ipſe concupiuit excellentiam ſin
gularem / q̄ per excellentiam hominis ī ipſo ceſſa
ri uidebat̃. Doluit etiam ſecundum quid de ex
cellentia diuina / eo ꝙ Deus utit̃ homine ī glo
riam ſuam contra uoluntatem ipſius Dyaboli /

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

Fuerunt ergo in eis duo hęc peccata Superbia & inuidia / cum omnibus quę ab illis peccatis neceſſario deriuant̃. Auaritia uero prout ſonat cupidinem temporalium bonoꝝ non fuit in ipſis: Non. n. talibus afficiunt̃ prout autem notat omnem ĩmoderatum amoreʒ iuxta quod dicit Apoſtolus Radix omnium maloꝝ eſt cupiditas: ſic ſub ſuperbia continet̃ uel potius complectitur ſuperbiam aut conuertit̃ ſecum: & fuit in ipſis. Ira uero indemonibus (quoʒ ſit paſſio quędam ex accenſione fellea ſanguinis circa cor generata) eſſe nõ poteſt. Accidia ꝙ quę denotat triſtitiam qua homo reddit̃ tardus ab bona opera / propter corporalem laborem / Sola ergo ſuperbia & inuidia dicant̃ fuiſſe indemonibus. Confirmat̃ hoc dicto Auguſtini nono de Trini. Malę uoluntatis initium quid potuit eſſe niſi ſuperbia? Initium. n. omnis peccati (ut ſapiens ait) eſt ſuperbia / Preterea. Omne quod eſt in mẽdo ait Ioannes apoſtolus aut concupiſcientia carnis eſt aut concupiſciẽtia oculorum aut ſuperbia uitę: Sed duo priora non poterant illis in eſſe / ergo tertiuʒ hoc eſt ſuperbia / Vnde propħa ſuperbia eoꝝ qui te oderunt aſcendit ſemper. Et Thobias: dicebat / Ab ipſa ſumpſit initiũ oĩs ꝑditio / Vñ uocat̃ ab iſidoro origo oium criminũ ruina omnium uirtutum Et a Gregorio radix cuncti mali. De Inuidia ꝙ in libro ſapientie ſcribit̃ Inuidia Dyaboli mors introiuit in orbem terraꝝ. GRADIVS. Accomodate ſatis ad reʒ dixiſti. Mihi tamẽ nõ uidet̃ (ut ueritas eluceſcat) Superbiam eſſe ſummuʒ maloꝝ / Eſt enim appetitus ꝑuerſus excellentie proprie / Excellentia uero non ex ſe mala ĩmo res bona inſe eſt: Ergo appetens eam nõ facit malum ex genere / ſed ſi male appetit / ꝓuenit ab aliqua circunſtantia / Tunc ſic Superbia nõ eſt maximum malum qa ipſius oppoſitum nõ eſt maximum bonum iuxta regulam illam Si oppoſituʒ ĩ oppoſito & propoſituʒ ĩ propoſito. Maius aũt bonum charitas q̃ humilitas ſiue contrarium ſuperbię qcq̃d ſit illud Immo opoſitum ſuperbię continetur ſub temperantia: quę tamen inferior uirtus eſt nõ ſolum Iuſtitia ſed etiam fortitudĩe Peccatum ãt angeli fuit maximum quia irremediabile: nõ ergo illud fuit ſuꝑbia / Pretera. Nũq̃ ens ad alteꝝ poteſt eſſe primum. Omne. n. quod eſt ad alteꝝ preſupponit aliquid ad ſe hoc eſt qđ in ſe ſit & nõ reſpiciat aliud. Sed ſuperbia ẽ ens ad alteꝝ qa ẽ cupiditas excellẽdi alios. Igit̃ ꝑexigit aliquid ad ſe. Non ſolum fundamentum & terminum / ſed aliam priorem cupidineʒ ex qua hęc defluat. Qui enim cupit male pre eſſe aliis: aliquid prius male cupit ſibi & hanc preſidentiã aliis ordinat in illã cupidinem proprii boni. Deinde ſuperbia uidetur paſſio iraſcibilis uirtutis quia cupere propugnare / ſubdereqʒ ſibi alios ad uim iraſcibilem pertinet unde & ira uidet̃ mixta ſuperbię & ex illa deriuari / Omnis autem actus iraſcibilis / preſupponit actum concupiſcibilis. Eſt enim uis iraſcibilis defenſatrix quędã ipſius concupiſcibilis / Et ſuę cupidinis acerrima propugnatrix. Quopacto etiaʒ inferiores angeli potuerunt ſic peccare quom principatuʒ omnes habere non potuerint / neqʒ ueriſimile eſt ut poti9 Lucifero q̃ Deo ſub eſſe maluerint.

❡ Venationes accutiſſimi de primo peccato angelorum quid fuerit Et de aliis conſequentibus. Ca. iii. BENIGNVS.

Vnt hac in re Illuſtres uiri acutiſſimę inueſtigationes / Et quaſi quędam uenationes: Venant̃ enim aliquo modo res ſcitu dignas philoſophi / Perinde atqꝫ animalia humano cibo digna homines. Venemur ergo pedetentim / Videamuſqꝫ peccati originem / Trifariam Diuo teſte Hieronymo homo peccare poteſt. Corde / uerbo (utor aliis uocabulis ſed redeunt in idem) & opere / Et iaʒ ſatis tritũ eſt apud philoſophos morales opus atqʒ ſermonem in malitia atqʒ bonitate pendere ex corde ſiue ex uoluntate (Cordis nãqʒ uocabulo uoluntas accipit̃ Quia ſicut a corde uita / ita a uoluntate humana actio deriuatur neceſſario) Inſpectemus ergo ipſam uoluntatem omnium tam bonorum q̃ maloꝝ originẽ (Ex hoc quippe fonte dulcia & amara profluunt) Hęc ĩ genere duos actus habet / Velle ſiue amare / & nolle ſeu reſpuere atque odio proſequi / Concludamus itaqʒ omne bonum atqʒ malum morale inde prouenire / In

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

ſpiciamus qs illoꝝ actuū ſit prior / & alium ante
cedat / Nolle quippe nequit eſſe actus primus / ſi
cut neq; negatio aut includens negationē unq̃
poteſt eſſe prius omni affirmatione. In non face
re nāq; intelligit̃ facere / & omni negatione affir
matio / Quicūq; ergo reſpuit iccirco id facit / qa
aliqd uult & cupit / Quēadmodum quicūq; ne
gat ex eo id facit quia affirmat aliud. Et quicūq;
refugit quippiam / Ideo refugit qa aliqd cūquo
illud ſtare nō poteſt acceptat. Veluti auarus ac/
ceptans panē refutat nūmum / ut ait Anſel. de
caſu Dyboli. Nemo igit̃ poteſt negare / nil affir
mans / & reſpuere nil ualet qui amat nihil. Prior
igitur affirmatio negatione / & uelle ipſo nolle.
Prima ergo & bonitas / & malitia moralis in ip̄o
uelle conſiſtit / Venatum ulterius eundo in re cer
to uenatu digna id uenor ꝙ uelle q̊ꝫ aliqđ eſt cō
cupiſcentię & propter aliud: aliquod amicitię &
propter ſe. Et uenando certiſſime reperimus om
nem amorem ob aliud preſupponere amorē pro
pter ſe: prima ergo bonitas & prima ſimiliter ini
quitas nequit eſſe in amore concupiſentie & ob
aliud. Neq; unq̃ poteſt eſſe nolle malū niſi pp
uelle prius malum. Similiter neq; amor concu/
piſcentie niſi quia prius eſt malus amor amicitię
Qui nāq; ordinate amat & iuſto / ordinate etiā
odio proſequitur rei amatę impedimenta / Et a
poſteriori qui iuſte refutat impedimenta / iuſte
& amat rem cui non uult impedimenta. Venati
ſumus ecce leporem / primum iuſtū & primū in
iuſtum in uelle propter ſe & amicitię conſiſtit /
Primum ergo peccatū angeloꝝ non poterat eſſe
in alio actu q̃ amore amicitię. GATAL. Pre/
coeptor iſti lepori cauda deficit / Quid enim an
gelus amando propter ſe peccauit? BENI. Ha/
bebis omnia ſi patienter audire uolueris. Omne
certo quod amamus aut Deus eſt aut nos aut crea
tura alia a nobis. Non potuit autē angelus Deū
propter ſe & intenſe amando peccare: Neq; ueri/
ſimile eſt / ut aliam creaturam magis q̃ ſe dilexe/
rit ergo concludamus ꝙ primo ſe diligēdo amo
re amicitię & alia concupiſcendo peccauerit / pri
mum ergo pecatum fuit amor ſui. Id confirmari
poteſt Aurelii trita ſentētia Duo amores fecerūt
duas ciuitates / Amor Dei uſq; ad contemptum
ſui ciuitatē Dei & amor ſui uſq; ad contemptum
Dei Ciuitatē Dyaboli. Radix ergo ciuitatis Dya
boli eſt amor ſui / ultimū uero contemptus Dei.
Nam in contemptu Dei conſumata eſt ſue libi/
dinis tota iniquitas / Quid autem concupiuit p
uerſe primo / Summū certo concupiſcibile beati
tudinem inq̃ aut Deum eſſe per unionē / De quo
īſequentibus diſputabit̃ Ex hoc autem concupi
uit propriam excellentiā ſuper alios. BONVS.
Diuino ingenio iſta uenatus es. Non ergo ſolum
Angelica ſed diuina uenatione functus uidere.
Vnum reſtat diſcutere (quod non cauda ſed ca
put uidetur huius magni cerui ne dicam leporis
Plus enim lepore uenatus es) ille amor ſui ad qđ
genus peccatoꝝ ſpectet. Superbia enim non ui/
detur eſſe? tamen initium omniū maloꝝ dicitur
fuiſſe ipſa. Quid ergo? BENI. Conſuetudo in
oleuit / neq; extirpari poteſt de quadā ſeptēpli
ci peccatoꝝ capitaliū diuiſione. De qua certo re
non parua oritur admiratio: peccata nāq; uiden
tur opponi uirtutibus. Quot ergo dixeris uirtu/
tes tot & peccata / Sed id q̊ꝫ non admodū placet
Nam uirtuti opponitur uitium. Vitia uero ſaltē
moralia in duplo ſunt uirtutibus plura / Non er
go tot uitia quot uirtutes dumtaxat / Deinde pec
catum non eſt idem prorſus qđ uitiū. Nā exclu
ſa lege diuina uitia eſſe poſſent / neq; tamen pec/
cata theologica hoc eſt reatus uel obligatio ad p
petuū ſuppliciū (de talibus nāq; hic agimus pec
catis) peccata itaq; pręceptis opponuntur diui/
nis iuſtiſſime igitur atq; correctiſſime tot dice/
rentur peccata ī genere quot & pręcoepta / Si prę
cepta decem & peccata / ſi peccatum ſit dictum
factū / Vel concupitū contra legem diuinam ut
Auguſtinus inqt. Si ergo quęras. Quod pecca/
tum fuerit angeli? Dicam contra primū manda/
tum primę tabulę: Nempe nō Deū / ſed ſeipſū
ſuper omnia dilexit. CABOGVS. Quid ergo ē
ſuperbia & ira? BENI. Sunt q̄dam occaſiones
peccandi: uel incitamenta q̄dam & peccatoꝝ fo/
menta / Non enim ſuperbia eſt peccatū aut ira /
qa hęc interdū bona ſunt. Sed peccant homines
ira īflammati / ſuperbia accenſi: Et ſic etiam de
aliis paſſionibus concitati. Illa ergo prout ſigni

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

ficant paſſiones animi nō ſunt ī ſe peccata / prout
āt ſignificant operationes contra diuinū p̄ceptū
concitāte tali paſſione ſic ſunt peccata Superbia
ergo q̄ peccatū dicit̃ non ſolū denotat paſſionem
aut actionem / Sed proprie ſignificat actionem
contrariam legi diuinę concitatam tali paſſione:
Vel potius denotat difformitatez legi diuinę fun
datam ī actione a ſuperbia concitataz. Sic dicito
de ira & reliq̄s q̄ peccata dicunt̃. BABA. Prę/
coeptor / Noua nobis & pulchra ualde proponis
Sed noſſe uellem. / An peccata ſint diſtinguen/
da (ut dicere uideris) iuxta diſtinctionem prę/
coeptoꝝ / uel iuxta diſtinctionem concitantium
paſſionū / Et hoc iccirco poſtulo / Quia omnis
actio contra pręcoeptū eiuſdem rationis uidet̃ in
quantū contra pręcoeptū eſt / Et ſolū grauior uł
minus grauis erit ratione qua cōtra hoc uel illud
Maior āt grauitas & minor non mutat ſpeciem /
ſicut neq̧ intenſio aut remiſſio / Similiter p̱ iraz
incitabo aduerſus omne pręcoeptum: Et Deo &
parentibus aliiſq̧ proximis īferam iniuriam Nz
tamen peccata illa ſortient̃ uarias ſpecies / ſed om
nia ſub ira continebunt̃. BENI. Non eſt hic lo
cus ſingula diſcutiendi. Tamen ut antiquis mo
rem geram / poſſumus ita dicere ut omnis pręua
ricatio legis diuinę proueniens concitatione Irę
dicat̃ Ira & omnis īobiecta cęleſtiū mandatoꝝ
ſi fiat prouocante ſuperbia / nominet̃ ſuperbia /
ſi īflammatione luxurię appellet̃ luxuria. Si gu
lę gula / Si auaritię auaritia / Si acidie acidia. Si
tandem inuidię inuidia. Neq̧ tamen ea ratiōe il
la actio eſt peccatū morte dignū / q̱a tali paſſio
ne concitante fuerit perpetrata ſed q̱a diuinę le/
gi contrariam / Ideo tot ſunt peccata numero cō
tra quot precopta extendit̃ talis actio ut eſt in ſa
crilegio Sed redeamus & qua paſſione īflamman
te Angeli peccauerint īſpiciamus. Nimium atq̧
peruerſe ſe ipſuz amare uidet̃ ex mente Auguſti
ni. xiiii. de ciui. Dei eſſe idem q̄d nimiū ſibi place
re / & īſe ipſo oblectari. Nūc uideamus unde pro
uenire poteſt talis oblectatio ſiue min⁹ amor ſui
Et q̱a nonnulli Doctoꝝ uident̃ omnem oblecta
tionis peruerſum amorem reducere ad luxuriam
Luxuriam āt uocant / omnem īordinatam delec

tationem / non ſolū uenereoꝝ guſtus: ſed p̱rſus
cuiuſq̧ etiam mentalis oblectationis. Unde etiā
īmoderatam ſciāꝝ conſiderationem ītemperan/
tiam uocant Et hoc ut omnia uitia reducant in
tria principalia ut facit Ioannes ſeu ī ſeptem illa
uſitata: ut faciunt alii Theologi Similiter omne
quod reducit̃ ad ītemperantiam / reducit̃ a non
nullis ad luxuriam uel gulam / Et quom īmode
ratus amor ſui reducat̃ ad ītemperantiam tāq̄ ad
comune predicatione / poſtmodū reduci debuiſ
ſet ad gulam uel luxuriam: potius uiſum eſt Sco
to ut dicat̃ ad luxuriam reductus. Stantibus illis
fundamentis / q̄ tū ſibi non placent. BASILE.
Iſtę reductiones ſimiles uident̃ illis pauli ueneti
qui hanc homo eſt aſinus reducit ad primū mo/
dum dicendi per ſe: he / he / he. BENI. Ad rem
iteꝝ quia noui te uiſum uultu ſimulare Scotus
ibi potius reducit illum nimium amorem ſui in
primam ſpeciem Superbię / quę uocat̃ pręſum
ptio. Sicut nimium ſibi placentes / Auguſtinus
uocat pręſumptuoſos / Et ſuperbi īſcripturis di
cuntur ſibi placentes. Et qui amat ita bonū ſuuz
hoc eſt ſeipſum dr̄t ab ambitioſo / quia preſum
ptuoſus cupit ſe magnum & maximum eſſe in ſe
abſq̧ aduentu cuiuſq̧ extra ipſum per q̄d poſſet
creſcere / ideo & preſummit tāq̄ impoſſibile q̱d
ſummens maximū uidelicet eſſe in ſe ſine additio
ne / & hoc quia putat ſe maximū. Facile enim q̄
uolumus putamus. Ambitioſus autem euadit il
lico ex eo (quia qum uiderit īpoſſibile eſſe ut ſit
maximus ex ſeſe ſolo) ambit ex conſequenti Sup
eſſe aliis ut cęteri opinent̃ ipſum eſſe maximū &
cadere ſibi ſubdantur Et ſic ipſe fungat̃ princi/
patu / Ex eodem cupit excellentiam ſuper alios ī
genere / Similiter cupit laudes & famam in ani/
ter. Et incipit eſſe ingratus etiam ſummo be/
nefactori. Prima ergo ſpecies ſuperbię p̄ſumptio
eſt / Et ſeipſum tantuz dignificans & amans pre
ſummit. Concedamus ergo primū peccatū ange
li ſuperbiam fuiſſe ī hac ſui prima ſpecie & his q̄
diximus notatis reſpondebit̃ obiectionibus facil
lime. MARTINVSSIVS. Unum reſtat cui⁹
reſpōſio ex aliis q̄renda q̄ expremiſſis. Si q̄s amet
alteꝝ īmoderate non dicit̃ pręſumptuoſus / ſz po

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

tius libidinoſus / Ergo ēt amando ſe. GEOR.
Conſequentia neganda eſt tibi quam ore nō cor
de feciſſe uideris. Sicut. n. amare ſe & aliū ordīate
n̄ eſt amor eiuſdē rationis aut bonitatis / ita neqꝫ
amare ſe & aliuꝫ inordinate / Et hoc maxime ue
rum attentis principiis īpellentibus. Non enim
ad amorem alterius aut magnitudinem impellit
ſuperbia / ad amandam autem propriā excellen-
tiam īpellit / Nil ergo ualuit conſequentia illa.
Inuenimus ergo facilem rn̄ſionem. PVTEVS
Primum peccatum accepimus fuiſſe prēſumptio
nem Secunduꝫ quale fuit eſſet uidendū. BENI.
Concupiuit certo beatitudinem ſummā Et Deū
eſſe per unionē hypoſtaticam ſalteꝫ Lucifer ille
Et quia talis īpulſus libidinis cuiuſdam fuit ic-
circo Scotus illud peccatum luxuriam dixit / Nꝫ
nomine luxuriē peccatum carnis intelligit̄ Naꝫ
eſt luxuries etiam alimentoꝝ & aliaꝝ reꝝ unde
& luxuriē uitis amputant agricolē / Stante itaqꝫ
reductione ſuperius poſita non ab re illa opinio
congrue tolleranda. Neqꝫ tamen Thomas erra-
uit excludendo ab angelis luxuriē uitium & aua
ritiē / Excluſit enim ea prout ſonant concupiſcē
tiaꝫ carnis & oculoꝝ. Si tam̄ ſancti dicant Euaꝫ
primam noſtram matrem dum concupiuit ſcien
tiam diuinam / peccaſſe auaritia. Auida nāqꝫ in
ordinate fuit ad poſſidendum ſcientiē theſauꝝ.
Infinitus enim theſaurus eſt ſapiētia / Et nos di
cere audebimus ſecundum peccatū Angeli fuiſſe
auaritiam. Auide nāqꝫ ſummam beatitudinem
& diuinam unionem concupiuit. Ille enim eſt
theſaurus pretioſior cunctis opibus. Et potuit
adid etiam inſtigari libidine dominandi. Et ſic ī
curriſſe uitium ambitionis potuit etiam īſtigari
libidine alios excedendi ipſiſqꝫ preferendi & ſic
incurriſſe ſuperbiam in ſe. Similiter etiam titilla
bat bonam de ſe opinionem aliis ineſſe ut laudi-
bus & inani gloria fulgeret. Et ſic catenis multo
rum criminum innodatus fuit. Neqꝫ eſt ī conue
niens eundem actum concupiſcentiē ab omnibꝰ
illis principiis ortum fuiſſe Aſtrictus igitur his
peccatis uidenſqꝫ alium puta hominem ad beati
tudinem ſine meritis peruentuꝝ & Deuꝫ ꝑ unio
nem futuꝝ uidit certo & inuidit. Prima enim ſo
boles ſuperbiē inanis gloria eſt quē mox ut men
tem oppreſſerit inuidiam gignit: quia dum glo
riam uani nominis appetit ne alius eam adipiſca
tur tabeſcit ut inquit Gregorius prima ſoboles
ſuperbiē ad alteꝝ illa eſt. Omnium tamen prior
amor ſue magnitudinis ut diximꝰ. Deinde & ira
tus contra hominem uindictā appetiit. Et eum
cadere a diuina preordinatione temptauit / Am
broſia atqꝫ nectare / cibo potuqꝫ diuino inordi-
nate ueſci cōcupiuit / cibus eſt uiſio / nectar frui
tio / & ita uitium gulē ut nil maloꝝ ſibi deſit in
curriſſe uidetur / Accidiaqꝫ triſti oppreſſus ad
bone bona cupienda redire nō ualuit: quia neqꝫ
uoluit. Et dum uideret ſe ſuis potiri nō poſſe de
ſideriis etiam de beneficiis acceptis nō ſoluꝫ Deo
gratias non retulit: quin immo benefitia illa ma
lefitia putauit. Et ut ad culmen peccatoꝝ pertin
geret / benefactorem tāq̄ īpedientem uota ſua /
odio proſequi cepit & malefactorē exiſtimare / &
ei pro uiribus iniuriari. Et ita ingratitudinis &
odii diuini criminibus irretitus Ciuitatem ſuam
ipſe integre conſtruxit.

¶ Ex dictis quēdam inferunt̄: declarant̄qꝫ nō
nulla circa idem. Ca. iiii. LVCAREVS.

EX his accepimꝰ primū peccatū nō fuiſ
ſe irremediale / neqꝫ maximū / Et ꝙ ſi
penituiſſet ante caſum miſericordiā iue
niſſet / Et iuſtū eſt ut ſicut ī bonis a ma
gis bono ꝓcedimus adminus ꝗa ab amore finis ī
cipimus / ita ecōtrario ī malis animis malo ꝓgre
dimur / ꝗa peccator dū ī ꝓfundū peccatoꝝ ꝑue
nerit cōtemnit. Accepimus quomō p̄ſumptio de
qua hic eſt ſermo / primū malū ē & radix oīuꝫ ma
loꝝ nō rōe grauitatis / ſꝫ initii. Vt ſic ciuitas illa
ſit cōſtructa cōtra rōnem & naturā / Leuia. n. po
nit īfundamēto / Grauiſſimis cōſumat̄ / accepimꝰ
ēt primā ſpēꝫ ſupbiē ꝓut ſup alios excellētiā ap
petit n̄ eē p̄ſūptionē. Et āgeloꝝ peccā p̄ma fuiſſe
Et aliquomō quolꝫ ſeptē peccōꝝ offēdiſſe q̄ oīa di
gna ſūt ēterna memoria / Mltas ēt ſpēs ſupbiē cō
curriſſe oñdiſti iccirco ſinglari mō dr̄ eoꝝ peccūꝫ
ſupbia iuxta illud Auguſtini / Elatiōis uitiū in
dyabolo dānare maxīe ſacris li. edocemur. Fuit
n. ī eis p̄ſūptio. Fuit ābitio & īanis glīa fuit ſup
bia īſe / Fuit tādē īpeſſima filia īgratitudīe. Et ꝙ
nō q̄libet ſpēs ſupbiē ꝑtinet ad iraſcibilē / ꝗa nō
ille amor ſui īmoderatus. BENI. De hoc an ita

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

L

naturalis ſit quę recta ſemper / & nūq̄ praua po teſt eſſe. Omnes autem natura cupiunt ut Au/ guſtinus ait beatitudinem / Et quia eſt ultimus finis. Circa autem illum ita ſe habet uoluntas ſi cut circa principia intellectus. Et preterea quia etiam boni appetierunt beatitudinem ut como/ dum ſibi Immo uirtus Spei dicitur hominibus conceſſa ut bonum infinitū ſibi cupiāt / nō itaq; uidetur angelus beatitudinem deſiderando aut concupiſcendo peccaſſe. ¶ Verū hęc omnia faci le ſoluunt̄ Nam naturali appetitu beatitudine; cupimus: ſed talis appetitus non habet actu; di ſtinctum a ſe quem eliciat / neq; unq̄ poteſt eſſe imoderatus / quia non ſub eſt rationi aut libero arbitrio / Iccirco inclinat quantū poteſt ī como dum. Et q̄uis ille appetitus ſemper ſit rectus q̄a eſt a Deo / tamen uoluntas conformando ſe illi / non ſemper eſt recta niſi obſeruet circa tale; con formitatem mandata & regulas ſibi a diuina uo luntate īpoſitas & ſtatutas. Neq; ſimilitudo de intellectu tenet in re / Nam intellectus ut a uo/ luntate diſtinguitur nō eſt fretus libertate / Vo luntas enim poteſt circa finem non elicere actu; & ita non ſequi appetitum naturalem & poteſt auertere intellectū a conſideratione cuiuſq; poſ ſet etiam actum circa finem elicere immoderate. Vnde tenetur inclinationem naturalem in finem moderare. Si intellectus aſſenſum ſuum modera re nequit in his quę apprehendit / ſed quantum oſtenditur ſibi uel uirtute terminorū. ¶ Princi/ pia enim cognoſcimus inquantum terminos co/ gnoſcimus uel uirtute principiorū (ex illis nāq; concluſio pendet) tm̄ oportet aſſentiri. Quāuis poſſet dici actum uoluntatis amantis finem in ſe & propter ſe non poſſe eſſe malum: ſicut neq; ac tum intellectus conſiderantis principia erroneū Si tamen intellectus ueritate; maiorem attribue ret cui non deberet ut ueritatē quę competit Deo alicui creato cui non competit / Aut ueritate; di gnitatis & propoſitionis maxime attribueret ali cui principio ſpeciali aut comuni animi concep tioni / erraret ita & uoluntas circa finem ultimū uolendo illu; ob aliud quia ſe magis amando & propter ſe illum cupiendo peccare ualebit. Q; autem circa principia rationem errare contingat patet dupliciter / Vno modo ſi uoluntas iuſſerit ne tali principio intellectus aſſentiatur ut fuit in Eraclito & Cratillo qui nolebāt aſſentiri primo principio. Et Auerroys de chriſtianis dicit. Q; ex conſuetudine non aſſentiuntur principio illi Ex nihilo nihil fit / Cui tamen chriſtiani aſſen/ tiuntur eo modo prout eſt uerū ſed ipſe aſſentie batur illi prout eſt falſu; & non principiū. Suffi ciat id ad rem noſtram induxiſſe. Altero modo / etiam ſine iuſſu uoluntatis. Ecce enim illud prin cipium omne totum eſt maius ſua parte / quidā dicunt omnino indemonſtrabile / Alii uero eſſe quadam īperceptibili demonſtratio eſt demon/ ſtrabile ſic / Omne continens aliquid & aliud cū eo eſt maius eo. Sed omne totum continet parte; & aliud cum ea. Ergo omne totu; eſt maius ſua parte / Similiter primū principiū quidam aiunt eſſe unam hypoteticam alii cathegoricā de pre dicato copulato / Vtrique certo uerū dicere non poſſunt / Contingit ergo circa principia aliquo modo eſſe errorem / & aliquo eſſe non poſſe. Sic & circa finem recte agere & peccare. Q; autem tertio afferebatur Bonos etiam beatitudinem ut comodum appetiiſſe. Multa ſolent de affectione iuſtitię & comodi afferri Quę diſtinctio ſumitur ab Anſelmo / & nomine iuſtitię dicit̄ poſſe acci/ pi donū īfuſu; uidelicet gratia ſiue charitas / uel illa uirtus moralis. Vel ipā libertas arbitrii. Pri ma dicit̄ gratuita ſequens acq̄ſita / tertia ī nata / Et ſi Deus crearet angelū habētē appetitū como di ſolū & nō iuſtię aut Anſel. de caſu Dyaboli fingere uidet̄ tūc talis angelus nō poſſet peccare tali appetitione / q̄a careret iuſtitia hoc ē libero arbitrio / Et hoc mō affectio iuſtię ē ꝓprietas uo luntatis ī nata & īterdū Anſel. aiūt noīe iuſtię accipit iuſtitiā acq̄ſitā & īterdū īfuſa;. Dicit. n. ibi illā corrūpi peccato / q̄d ꝓprie ītelligit̄ de grā Tn̄ cōiter ipē affectiōe iuſtię libertatē ītelligit q̄ moderat̄ affectionē comodi. Quare ipā uolūtatis libertas moderat̄ affectionē btītudinis ne u; īmo derata ſit & idebita ipſi⁹ cupido ne ſit uehemētior q̄ deceat illud. ſ. cupiēdo magis ſibi q̄ ulli alteri ēt deo ne q̄ ſit celerior btītudīs dcā cupido q̄ opor

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

teat ut ſtatim eam uolendo, ne tertio eam cupiat
modo quo non liceat ut cupiendo beari ſine meri
tis precedentibus, Et boni ergo & mali beati eſſe
concupierunt, appetitu naturali & multi beato
rum etiam magis cupierunt, illi uidelicet q̄ per
fectiora naturalia habuerunt, Omnes q̄ꝫ actu eli
cito eam deſiderarunt ſed boni ĩnata libertate il
lud deſiderium moderati fuere. Vtentes regulis
uoluntatis diuinę (quę ſuperior) in tali cupidi
ni, iccirco boni non peccauerunt q̄̃uis appeterēt
idem quod mali. Non enim operatio inculpa ſed
modus operãdi fuit. Neq̄ꝫ ſibi cupere quod ꝑꝑ
ſe amandũ eſt peccatũ ſi illud iccirco mihi appe
tó ut magis ꝑꝑ ſe amem:& ſi non ſiſto ĩtali con
cupiſcentia, ſed iteꝝ redeo ĩfinem illum ēt illud
concupiſcere mihi referendo in ipſum. Veꝝ nos
hic aliquid addem⁹. Per affectionē nãq̄ꝫ iuſtitię
pręter tria illa credo importare affectionem ho-
neſti. Boni. n. comodi uocabulo duo gratia bo-
noꝝ accipiunt q̄d iocundũ ĩq̄ atq̄ꝫ utile, & affec
tio comodi eſt illoꝝ bonoꝝ affectio. Affectio ãt
iuſtitię eſt affecttio boni honeſti. Et quꝫ affectio
nem comodi moderatur affectio iuſtitię, Vt nil
utile aut iocundum putet̃ quod honeſtate careat
tũc affectio comodi iniuſta eſſe nõ poteſt. CA-
LIX. Nil certo p̄termiſiſti quę de his Thomas
ſimul ac Scotus ille acutus ſentiat, & ſuper eos
declaraſti atq̄ꝫ egregie pleriq̄ꝫ addidiſti. Omnes
honoras ipſe ab omnibus honorandus.

¶ An ipſe Angelus appetierit uel appetere po-
tuerit eſſe Deus aut Deo ęqualis. Ca. v. CA-

Verendum nunc puto LIXTVS.
Q an malus Angelus appetierit uel appe
tere potuerit ęqualitatem dei ſiue eſſe
deus. Quia in Eſaia legimus in perſo-
na Luciferi Aſcendam ĩcelum & ponam ſedem
meam ad aquilonem & ero ſimilis altiſſimo. Et
Auguſtinus ĩ li. de queſtionibus ueteris & noui
teſta. inquit Elatione inflatus uoluit dici deus.
BASILEVS. Si recte intelligatur illa ſnĩa po
tius appetiit eſſe ut deus q̄̃ eſſe deus. Vel appetiit
non ęquari deo, Sed ſumme aſſimilari, non ta-
men ſeruato debito & conuenienti ordine. Neq̄ꝫ
uidetur peccaſſe tãq̄̃ concupiuerit deo ſimilis eſſe
ĩ his quę creature uelle repugnēt ut creare poſſe
mundum uel non ſubeſſe ulli: quia tunc appe-
tiſſet ſe non eſſe. Sed quia concupiuit inordina-
te tãq̄̃ finem ultimum naturalem beatitudinem
ad quam propriis uiribus pertingere poterat,
auertens uota ſua a beatitudine ſuꝑnaturali quę
eſt ex gratia dei. Vel potius (quia dicit Anſel-
mus ipſuꝫ appetiſſe id ad quod perueniſſet ſi ſte
tiſſet) debet dici appetiſſe illam ſummam beati-
tudinem ſed ſine gratia & auxilio diuino, Et ex
conſequenti (quia ſemper quod eſt per ſe eſt cau
ſa illius quod ad aliud) appetiit aliquem princi
patum ſuper alios in quo etiaꝫ uoluit ꝓuerſe deo
aſſimilari. GEORGEVS. Diximus iam de pec
catis angeli, Et quidem ualde ſubtilius, dicito
ſolum cur nequiuit diuinitatis eſſe appetere. Id
nãq̄ꝫ ĩquiritur. BASILEVS. Id eram ſubnec
turus ſtatim ſed tu expectare non potuiſti. Ne-
quiuit angelus diuinam appetere ęqualitatem,
quia Nemo appetit, quod ſcit ſibi eſſe impoſſi-
bile. Sed angelus ſciuit naturali cognitionem ta
lem ęqualitatem eſſe ſibi impoſſibilem, ergo non
appetiit illam, Neq̄ꝫ poteſt dici ex perturbatio
ne aut paſſione mentem ligante (ut in nobis acci
dit) ipſum tunc non cognouiſſe aut non conſide
raſſe eiuſcemodi impoſſibilitatem. Sed quid? Da
to q̄ꝫ illud uel eſſet uel ſibi ex ĩconſideratione ui
deretur poſſibile uel indifferens, ita ut illud ut
rem quandam conſiderati nil inquirens de ade-
ptione qualis ſit poſſibilis uel ĩpoſſibilis, adhuc
tamen illud appetere nequiuiſſet. Nemo nãq̄ꝫ po
teſt ſuuꝫ non eſſe appetere quom natura cuncta
appetant eſſe:& cupido eſſendi ſi oĩbus rebus ĩna
ta, Sed ſi appetiſſet diuinũ eſſe ſibi, ſuũ eſſe trãſ
mutari ex cõſequēti & nõ eſſe cõcupiuiſſe. Quare
illud appetere nequit. Et ĩ hoc imaginatio deci
pit. Quia hõ altiora ſępius & cupit & q̄rit atque
digniora ut principatũ & alia accidētia creditur
ex eo cupere trãſmutari ĩ illũ q̄ tali dignitate pre
ditus exiſtimat̃ relinq̄ndo ꝓpriũ eē. MARTI.
Solent quidã eadeꝫ ſic ꝓbare. Omne peccatũ aut
comittit̃ ꝑturbatione, aut errore, aut electione
Sed angeli nõ potuerũt peccare ꝑturbatione ut

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

patet / neq̃ errore quia ille nõ preceſſit culpam.
Igitur electione / Electio autem non poteſt eſſe
impoſſibilium ex tertio ethi. Quare Angelus tã
ingens impoſſibile appetere nõ potuit / Pręterea
Nihil eſt appetibile quod ſubterfugit rationem
entis / quia ens & bonum ſiue appetibile conuer
tuntur / Sed angelum eſſe ęqualem Deo ſubter-
fugit rationem entis / quoꝫ ĩcludat contradictio
nem igitur & rationem boni in quod ſolum tãq̃
in obiectum uoluntas fertur. Quare talis ęquali
tas nõ erit appetibilis / Deinde. Omne uoluntate
appetibile oportet eſſe pręĩtellectum / Quia uo
luntas nõ fertur niſi ĩpręcognitum ex tertio de
anima. Sed ęqualitas Dei non potuit eſſe ab An
gelo pręintellecta / quia aut ab intellectu erran
te & ita poena pręceſſiſſet culpam / aut nõ erran
te. Et hoc ꝙ impoſſibile ut ĩtellectus nõ errans.
Oſtendat alicui nõ ens & manifeſtum ĩcludens
contradictionem. CERVIVS. Pulchrę ſunt
rationes tuę / Sed precor ut meę ꝙ nõ ſpernantur
Audite itaqꝫ. BASILEVS. Nuꝫ putas nos ſur
dos eſſe: audimus / progredere. CERVIVS. Ni
me urgeret Senatus & precoeptoris reuerentia.
Sed dicam. Quocunqꝫ uoluntas frui poteſt: illi
etiam omne aliud bonum / etiam ſummum con-
cupiſcere ualebit / Sed uoluntas angeli potuit ſe
ĩpõ frui: Quia omnis uoluntas creata poteſt frui
utendis: atqꝫ fruendis uti / Vt habetur. q. xxx. li
bri octoginta trium queſtionum. Igitur potuit
ſibi concupiſcere ſummum bonum: quia tamen
potuit ſibi cõcupiſcere / quantum & ſummo bo
no / eo ꝙ ſe ipſum ſui fruitione poſuit ĩ loco ſum
mi boni. Hoc autem nil aliud eſt q̈ ſe Deum ſua
uoluntate facere. Confirmatur. Quicq̃d uolun-
tas poteſt amare amore amicitię illud etiam põt
appetere amore concupiſcentię / Sed omne ens
poteſt amare amore amicitię / quom & fruendo
& quouis utendo ualeat frui. Igit̃ omne ens atqꝫ
bonuꝫ poteſt concupiſcere illi quo fruitur. Tũc
ultra. Sit cõcluſio maior / addo minorem. Sed
ęqualitas Dei eſt quoddam bonũ. Igitur concupi
ſci potuit. BASI. Hic te uolo. Quomodo ęqua
litas Dei eſt quoddam bonum quom probatum
fuerit ipſam nihil eſſe. CERVIVS. Certo Deũ
eſſe bonum eſt / immo & ęqualem Deo eſſe opti
mum eſt neqꝫ ſubterfugit rationem entis. Repe-
ritur nãqꝫ talis ęqualitas. Filius enim Dei patris
eſt Deo patri ęqualis. BASILEVS. Procede
nolo tibi eſſe impedimento. Non enim a teipſo
loqueris & uerſus religionis te ornat. CER-
VIVS. Quia forſan nequis / Dicant mihi. Si an
gelo fuiſſet poſſibile ęquari Deo / ipſi non negã
uiſſent tunc ęqualitatem concupiſci potuiſſe. Sꝫ
ego probabo impoſſibilitatem boni optinendi
non arguere aut concludere / quin concupiſci
poſſit. Sententia enim eſt philoſophi / atqꝫ Da-
maſceni / Voluntas poteſt eſſe / & quandoqꝫ eſt
impoſſibilium. Nõne damnati Deum odio habe
re dicunt̃: iuxta quod ſcribitur. Superbia eorum
qui te oderunt aſcendit ſemꝑ. Et q̈uis ratio odii
nulla ſit ĩ Deo / eſt tamen in effectu Dei: poſſu-
mus autem ratione obdibilitatis quę eſt in effec
tu / cauſam ipſius odio proſequi. Omnis autem
qui odit cupit non eſſe illum quem odit ut philo
ſophus ait. ii. rheto. in eo enim differt ab irato ho
mine / Igitur damnati cupiunt Deum nõ eſſe &
ex conſequenti ſe quoque nõ eſſe / Vnde quidã
etiam ipſorum dicunt peccatores nolle Deum ui
dere peccata / neque ea ulciſci / ex quo deducunt
contra eos crimen lęſę maieſtatis ob quod iuſte
ſupplicio eterno puniunt̃ / eo ꝙ Deum nolent
eſſe & quantum ĩ ipſis eſt perimunt ęternum bo
num. Nolentes enim eſſe Deum iuſtum / nolunt
inquiunt eſſe Deum: Voluntas ergo peccans / po
tuit uelle Deum non eſſe: potuit quoque gradũ
excellentię diuinę eſſe ĩ aliquo & ita potuit eum
in eſſe ſibi ſicut & alteri. BENIGNVS. Eum
ipſum nodum ita ſoluendum (& ſi fieri poteſt)
conciliandum putamus. Diſtinguẽdo primum
de actibus uoluntatis / Deinde concludendo.
¶ Voluntas certo quędam uult ſimplici & con
ditionali uolitione / quę aliis uerbis dicitur uoli
tio complacentię ſiue amor non imperans proſe
cutionẽ quędã autẽ uolitione efficaci & proſecu
tiua / priorem illum nõ eſt opus p̃cedat cõſilium
aut deliberatio / alterꝫ & poſteriorẽ cõgruit ĩ no
bis p̄ueniri ſalubri conſilio / Qui forſan nõ dicit̃
efficax / eo ꝙ ipõ ſꝑ ardẽtius / aut ĩtenſius uelim᷑

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

ſed quia ipſo executioni res comittimus. Alio cer
te modo īfirmus curabilis ſperat in columitate3
alio eam appetit is qui curari nulatenus ualet:&
hoc ſibi compertum ſit. Prior quidem ſoſpitate3
efficaci amore perſequitur, alter ſolu3 amore ſim
plici, & cōplacentię, & conditionali ſi haberi ui
delicet poſſet cupit. Dicūt nō poſſe expeti ea quę
impoſſibilia: quom tamen proh Deus īmortalis
eger nulla3 ſpem ſuę ſalutis habens cupiat ad mo
dum ſanitatem? Neq3 tamen ob talem tamq3 ue
hementem cupidinem parat medelas. Eſt ne cui
piam ſaltem gentili aut philoſopho (qui a pri-
uatione potentię ad habitum non credit eſſe re-
greſſum dulcis amicus defunctus que3 tamen ēt
poſt mortem uiuere cupiat? Defunctorꝶ ergo ui
tam appetunt? quos profecto amplius uiuere cre
dunt non poſſe. Cupimus & nos interdum an-
nos uitę noſtrę male tranſactos redire, Vt pru-
dentius expenderent̄, Quod tamen quom fieri
nequeat quęror media minime, Sunt quidā quo
non ut ille Dedalus alis artificio adinuentis ſed
ut aues uolare cupiunt, & ut piſces inaqua atq3
Salamandra inigne uiuere lęto animo peroptāt
Alii cęlum pforare ut ingredi ualeant auent. Et
quot ſeneſ. euadere Iuuenes (ſi fas eſſet) pro ui-
rili cuperent. Quę tamen uniuerſa uel impoſſibi
lia ſunt uł certo impoſſibilia putantur multis de
ſiderantibus. Appetere aute3 quę ſint impoſſibi
lia uel quę uideantur refert profecto nihil. Qui
ergo dicunt angelum non potuiſſe Dei appetere
ęqualitatem actu efficaci & proſecutionem iubē
te, id nō potuiſſe fieri putant Qui uero id poſſi
bile cenſent, actu conditionato id eſſe poſſibile
autumant Firmiter nāq3 id uoluiſſet, ſi poſſibi
le ratus fuiſſet. In actu aute3 tali manet perfecta
ratio meriti & peccati. Complacuitq3 ſibi tantū
bonum uel complacere potuit: ita ut in illud ſu
ſpiraret ſicut ſpado in amplexata3 uirginē. Con
cedimus itaq3 eum neq3 perturbatione neq3 erro
re peccaſſe. Igitur electione prout electio deno-
tat actum uoluntatis libere abſq3 omni paſſione
atq3 errore elicitu3, non autem prout electio eſt
actus uoluntatis ſequens conſilium ſiue conclu-
ſionem ſyllogiſmi practici dictantis talia media
eſſe oportuna, pro re deſiderata obtinenda. Sic
enim electio non eſt niſi mediorꝶ ad finem obti-
nendum uolitio, prout dictauerit ipſa ratio, Ta
lis quoque electio eſt actus uoluntatis efficax
qui nunq̈ tendit in id quod impoſſibile uel ſit
uel uideatur Neq̧ ſic Angelus peccauit. BE-
NESSIVS. An potuit appetere ſe nō eſſe. BE
NIGNVS. Sicut potuit diuinam ęqualitatem
ita ex conſequenti ſe nō eſſe ualuit appetere, Ve
luti dicitur omnem crimen perpetrantem appe-
tere Deum non eſſe & ſe, Et ueluti cibos inſalu-
bres & mortiferos cupiens? ſuam mortem cupere
dici ſolet: poteſt & expreſſe quis appetere non
eſſe. Si nāq3 melius ſit alicui non eſſe uel ſaltem
appareat eſſe melius illico non eſſe habebit ratio
nem boni ſiue id proueniat cauſa fugiendę miſe-
rię, ſiue offenſę diuinę ❡ Licet igitur natura non
poſſimus appetere non eſſe, poſſumus tamen ac
tu uoluntatis libere illud cupere & expreſſe & ta
cite. GEORGEVS. Iſta ſunt ad rem egregie
dicta. Sed quęro an conſequentia illa ualeat ap-
petit ęquari Deo. Igitur appetit non eſſe. BE-
NESSIVS. Non oportet ait Scotus ut uolens
antecedens uelit & conſequens: ſicuti uolens epā
tum poteſt non uelle ſacerdotiu3 Et multi amāt
Tyrannidem qui tamen non amant, curas &
anxietates, atq3 Timores Tyrrannidi annexos.
BVCHIVS. Quę ratio huius? GEOR-
GEVS. Hęc inquit, quia ſicuti ſciri poteſt an
tecedens ignorato conſequente: & ex cognitione
antecedentis non infertur cognitio conſequentis
niſi notum ſit hoc ſequi ex illo? Ita certo ex amo
re antecedentis non infertur amor conſequenti.
niſi quis uellet illud ſequi ex illo, & illam conſe-
cutionem cuperet, Si ergo neſciatur conſequen-
tia ex notitia antecedentis, non infertur notitia
conſequentis: & ſi eodem modo non uelit quis
conſequentiam etiam uolendo antecedens non ſe
quit̄ ipſu3 uelle conſequens? preſerti3 ſi cōſequēs
nō ſit (ut aiūt logici) de ītellectu uel eſſentia ān
cedētis ueluti animal eſt de eēntia hominis. Et ſi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

etiam eſſet conſequens de eſſentia & ītellectu an
tecedentis? adhuc non ſequeretur ut cognito an
tecedēte aut uolito cognoſceretur habitudo ſiue
reſpectus eius ad conſequens, neq3 ex conſequē
ti, ꝙ talis reſpectus eſſet uolitus. Poteſt nāq3 q̱s
cognoſcere hominem ambulare neq3 tamen co
gnoſcere animal aut ens ambulare ſub tali ratiōe
neq̄ conſiderabit aut uolet conſequentiā aut con
ſequens. MEN. Addo ego ꝙ etiam poſſet ſciri
conſequens & conſequentia, neque tamen opus
eſt ut quęcūq3 q̱s ſcit ea & uelit, poterit ergo nō
uelle, conſequens atq3 conſequentiā etiam notā
Poteſt nāq3 uelle etiam īpoſſibilia & cōtradicto
ria, ut probatū eſt. MARTI. Philoſophus ait
omnia bonū appetere. Sed īpoſſibilia nō ſunt bo
na: non ergo poterunt expeti. Et alia ex parte di
cit uoluntatem eſſe quandoq3 īpoſſibiliū. Sibi er
go contradicere uidetur. BENI. Acute moues.
Impoſſibile tamen (ut accipias) non eſt ſicut ne
gatio unius entis: ſed dicit uel duoꝝ coniunctio
nem quę neceſſe eſt ſeparari, Vel duoꝝ ſepara
tionem, quę neceſſe eſt coniungi. Eſſe certo Deū
bonum ſummū eſt īmo & ęqualitatem Dei ha
bere, perotabile eſt. Similiter & angelū eſſe, bo
num & optabile eſt, Et eoꝝ negationes male &
peior non Deus q̄ non Angelus. Sed ſi Deum uł
ęqualitatem Dei tibi appetas īpoſſibile quidem
expetis & male quia coniunctionē illoꝝ quę ſe
parata eſſe oportet. Si autem nolis tibi eam, ne
ceſſarium ſpernis quia ſeparationē illius qđ con
iungi nequit & bene. Cupiendo ergo bonu3 pec
camus, reſpuēdo illud bene agimus. Et hoc qua
re? Quia illud bonum cui non decet nos ita iun
gi expetimus, & coniungi quo3 ſeparari omnino
illud oporteat nolumus. Bonū ergo appetimus,
ſed tale quod nos habere ſit īpoſſibile, & non ha
bere neceſſe. Eſt itaq3 ratio boni tam in re concu
pita quę Deus q̄ in re concupiſcente, quę Ange
lus. Sed in toto hoc complexo angelus Deus aut
Deus Angelus non eſt ratio boni ſicut neq3 en
tis: illud igit̄ expeti non potuit. Expetebat itaq̄
bonus ſummū bonū: eo tamen modo quo īpoſſi
bile erat illa bona ſimul iungi. BASI. Soluat̄ il
la difficultas quo pacto ītellectus angeli tale bo
num ſibi oñdebat. Errare nāq3 nō poterat ut ma
lum oſtēderet loco boni. BENI. Noſtis iam q̱d
dicendum. Oſtendebat omniū maximū eſſe Deū
& cunctoꝝ optabiliſſimū. Oſtendebat q̊ omne
ens omni enti cōparabile eſſe ſiue comparatio cō
ueniret ſiue repugnaret in re. Nam ītellectus ī
cōponibilia cōponit & īdiuidua diuidit, Immo
& uoluntati ut ipſa q̊ ita poſſit ferri omnē ī rem
demonſtrat nō tamen ut ferrat̄ ſuper īpoſſibilia
dictat: neq3 ferendum autumat uoluntas tamen
poſt eiuſmodi oſtenſionē ſua libertate poteſt fer
ri, & ſuo modo cōparare hoc eſt referre unāquā
q3 rem in aliam quā uelit. Et ita referre Deum in
ſe ſicuti ſe ī Deum, Et expetet īpoſſibilia, hoc ē
coniūctionē uł trāſmutationē īpoſſibilē bonoꝝ

¶ Quod fuit īcentiuū angeloꝝ quo prouocati
ſunt ad peccatū. Ca. vi. GEORGEVS.

CIrca hoc anteq̄ ad ꝓpoſita reuertamur
ſcire cuperē ego (credo item omnes hi
qui ad audiendā diuinam ſapīa3 ex ore
tuo ad ſunt) quod fuit primū īcentiuū
peccati angeloꝝ. MEN. Miror de te īmo cūcti
miramur ut uelis ia3 de luculenter declaratis iteꝝ
declarari dictum ia3 fuit illud īcentiuū fuiſſe ſu
perbia3 ſiue preſumptionē. GEOR. Audiui id
& ipē ſed memini dicti philoſophi. iii. de anima
primū appetitus motiuū eſſe aliq̱d extra ipſum
ut appetibile Quid ergo fuit, quod ipſum ad ſui
amorem deſerto Deo attraxit īquirimus. Nō. n.
ueriſimile eſt ipſum a Deo preſumpſiſſe nulla oc
caſione data, maxime quia non erat ſibi ignota
excellētia & maieſtas diuina, A qua q̱dem norat
ſe diſtare in īmenſum. Quo itaq3 titillante aut
quo extrinſeco īflammante ſe potius amauerit q̄
Deum Immo tanto amore coecus ut ita dixerim
Deum ſe amando nō ſolū deſeruit, ſed contēpſit
& odio accerrimo proſecutus eſt. BEBI. Placet
ut me tuis rationib9 quaſi dulciter compellas ad
id qđ ī animo meo diu uerſat̄ propalādū. Quod
ęquidem nō īuidia ductus. Semp. n. ſine īuidia
quę noui comunico & honeſtatē diuinę ſapię ne
mine abſcōdo. Infinitus nāq3 ipā hōibus theſau
rus (ſed quadam potius reuerentia alioꝝ) propa
lare nō audebam. Manifeſtū certo ex ſacris codi
cibus habet̄ angelum īuidiſſe homini & ob talē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

inuidiam intraſſe mortem ī orbem terrarꝝ. Quę ī
uidia non uulgaris fuit, ſed uehementiſſima &
acerrima, Neq3 placet ut eam orbem inuiderit,
quia hominem creatū ī locum ſuū poſſidendū ui
derit quaſi coronam atq3 mercedem ſuam raptu
rus foret. Nam etiam ſi ille non peccaſſet ordina
ta erant iam homini ſua premia ſtatuta certo pro
pria & condigna merces. Deinde prius Angelus
peccaſſe cenſetur q̃ homo conditus fuerit preſer-
tim ſi ante ſenſibilem mundum creatus fuiſſet?
Aut ſi ſex diebus illis uiciſitudinem temporꝝ in
tellixerimus. Quicqd ſit de hoc, id unum om-
nes concedunt angelum agnouiſſe hominem fu
turum, Cognitio nāq3 matutina preceſſit ueſper
tinam. Reor itaq3 & conueniens exiſtimarem ut
ueluti prius homo q̃ peccaret mandatū accepit. (
Quom peccare nil aliud apud nos ſit q̃ lineā mā
dati diuini preterire) ita & angelus anteq̃ pec-
caſſet pręcoepta & acceperat & norat, Neq3 eni3
ſecus peccare potuiſſe, ſi peccatū ſit illud quod
cuncti definiunt. Conueniens autem eſt ex his
quę ſunt hominis, Venari ea quę angelorꝝ ſicut
in multis iam patuit ex doctrina comune. Datū
ergo fuit homini mandatū, datum & Angelo,
& unicuiq3 conformę naturę ſuę carneo carneū,
Spiritui ſpiratale, Et quia de diuina dilectione
in nata utriq3 precoepta erant lege nāq3 nature
ad id compellebantur Congruum fuit ut ueluti
homo ſic & ille, de his quę ī differentia erant mā
datum acciperet. Pluris enim ęſtimatur eiuſmo-
di actio, pluris certo eſt tale meritum quod ſola
obedientia fit, Si etenim ea iuſſa exequaris quę
tibi quoq3 recta uidentur. Quid ī de erit premii?
Non itaq3 Angelo Deus uidetur ſingulari mo-
do pręcepiſſe ea quę ſibi natura impreſſa fuiſſent
Sed ueluti creato ī utroq3 ſexu homini conceſſit
cuiuſcunque fructus ueſcendi licentiam (unum
dumtaxat excludens quod non tum ſed poſtmo
dum uocatū fuit lignū ſcientię boni & mali eo ꝙ
mulier ea ītentione de fructu illo ſumpſit ut ſug
geſtione Dyaboli ſciret bonū & malum ſicut &
mons ille in quo Abraham uoluit īmolare filiu3
ab euentu uocatus eſt dominus uidebit ita nimi
rum uidetur & angelis creatis (quo de ipſo obe-
dientia experiretur non quidem ut ſibi aliquid
ex eo īnoteſceret, ſed ut in omnes comendatio
aut ipſorum ingratitudo tranſiret) Videtur ali
quod mandatum dediſſe, quod rationi malum
ex ſe non uideretur. Quando namque precipitur
quippiam quod rationi non appareat malum ex
ſe facilius quilibet preuaricatur: & ſi ceruice3 hu
militer iugo ſubmiſerit obedientię propter eum
qui (etiam a non cauendis ſuapte natura) cauere
precipit, Longe maius ī inde meritum conſequa
tur. Ratio itaque ſuadet aliquid tale fuiſſe man-
datum Angelis. Sed qd illud ſit mihi ſępius ani
mo reuoluenti id (quod dicam) occurrit. Comp
tum ſemel eſt Deum ab ęterno hominem deifica
re ſtatuiſſe & hoc ut eum ſuper omnes beatitudi
ne donaret, Et ita eum omnibus angelis pręfer-
re uoluiſſe atq3 decreuiſſe. Matremq; illam ueri
Dei atq; hominis ea puritate nitere, ut digne ſu
per omnis angelorum choros exaltari mereretur
Angeli certo uniuerſi omnium ſingularium ſal
tem quę notitia uiſionis a Deo cognoſcuntur no
titiam per ſpecierum impreſſionem habuiſſe au-
tumandum eſt, Quod ſi fateri nolis uel preſtabi
liſſimorum ſingularium cognitionem fuiſſe eis
fateberis īditam. Et ſi ſpeciebus uniuerſaliu3 ſin
gularia cognoſcebant tanto id apertius tibi fiet,
Omnes ergo a principio ſuę creationis illum ho
minem illamq3 ipſius ſanctiſſimam matrē agno
ſcebant. Fateor tamen, ꝙ abſq3 ſpeciali reuela-
tione illum hominem Deum fore & ex tali ma-
tre naſci eo modo quo natus ſit, ſcire non potuiſ
ſet, Hoc eſt ergo quod cenſeo, & quod fateri au
dere incipio, ut Deus talem unionem in utero
talis matris futuram omnibus inſinuaſſet, Et ita
uel tacite uel expreſſe cunctis precepiſſe illum
hominem ab omnibus colendum immo & matri
eius honorem ſuper omnem creaturam exhiben
dū: hęc fuit arbos ī medio cęleſtis paradiſi poſita
Et ne ullus ex ea guſtaret (hoc ē dignitatē illius
expeteret & ī tantā excellentiā aſpiraret) uetitum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

ſuit. Hęc itaque inuidię & odii prima fomẽta fuere. Eo. n. audito ad ſeipſum Lucifer reuerſus ſe ſeque magnum uidens ſui amore captus preſumit / Excellentiorque eſſe cupit inuidet hominis tantę foelicitati. Sibique potius tm̃ bonũ concupiſcit / Et protendunt̃ ſua facinora uſque ad cõtemptum Dei. Vidit ergo & inuidit / & illius inuidia mors introiuit in orbem terraꝶ: primaque mors fuit ſua / Cadere nãque omnino a gratia Dei ita ut ſurgere ſit iam ĩpoſſibile: mors uerior eſt omni morte / Mortuus ergo eſt primum ipſe Deinde & hominem duplici morte ſua ſuggeſtione affecit. Quãuis ergo non impoſſibile ſed impoſſibilia ex petere / Angelus tamen non uidet̃ aliomodo Dei eſſe concupiuiſſe niſi hac unione quam agnouit & poſſibilem & futuram. Hęc certo fuit extrinſecũ mouens / extrinſeca occaſio / Externa inflammatio / hic origo mali deſiderii. Facile fuit ſibi accendi / iraſci tumeſcere atque tabeſcere / Nulla enim ratione congruentius apparebat hominem q̃ angelum Deũ fieri Non dum nãque agebatur de peccato Et ſi ageretur adhuc plures rationes pro angelo remanerent q̃ pro homine / Hanc eoꝶ ſuperbiã uirgo mater Dei Maria uidet̃ cõmemoraſſe dicendo Diſperſit ſuperbos mente cordis ſui. Depoſuit potentes de ſede & exaltauit humiles. Hoc itaque reos primũ peccati eoꝶ fuiſſe incentiuũ: Dicere nãque eos peccaſſe nulla occaſione data non ſatiſtacit ulli ingenio / hęc autem occaſio uidet̃ eis preſtare apparẽtiam rationis non paruam / Hoc uident̃ & cuncti tacite dicere Dum dicunt eum beatitudinem modo in debito appetiſſe. Appetiit. n. beatitudinẽ animę Chriſti: Dicunt ꝙ ip̃m aliquo modo deſideraſſe ęqualitatem Dei. Dicunt etiam inuidiſſe homini. Cui certo nõ inuidiſſet niſi eum ſeſe maiorem credidiſſet: Paruulũ enim occidit inuidia non parem aut maiorem: q̃uis ĩter pares dicatur eſſe quia fit ĩconſimilia aſpirantibus qui tamen inuidet & tabeſcit minor ſibi uidet̃ uel timet ne minor putetur. Neque Anſelmi obſtat ſnĩa qua dicit̃ angelum deſideraſſe ad qđ ſi ſtetiſſet perueniſſet / Id enim accipiundum de beatitudĩe quã expetebat / ad illam enim ſi ſtetiſſet perueniſſet ſed non eo modo (per unionem uidelicet diuinę naturę) prout ipſe cupiebat. Et forſan ſi elatus non fuiſſet etiam id habuiſſet. Neque enim ẽ cõtradictio ulla plures Deos tali unione aſſerere in diuiſa tamen deitate. PVTEVS. Super omnia iſta nobis opinio placuit. BENI. Quoꝫ dicimꝰ ipſum coeco amore ſibi placuiſſe: aut irrationabile homini ſub eſſe apparuiſſe / non iccirco eum ignorantia precedente / ſed cõcomitante potius peccaſſe aſſerimus. Neqꝫ tamen falſum putauiſſꝫ ſi angelum ita facile aut condecenter Deo uniri poſſe / ſicuti & hominẽ crediſiſſet: Sed ĩ eo prauꝰ fuit: quia ſciens Deo ĩcunctis obediendũ: obedire contempſit. Sciens ĩq̃ id melius iam dicendũ ĩ quod primi omniũ parentis Dei uolluntas tenderet / noluit meliora eligere potiuſqꝫ ſeſe dilexit (noſcens id iniuſtum eſſe) q̃ Deum / Neqꝫ tamen malum amauit / aut appetiit (niſi quia minus bonum) ſed male dilexit / peius concupiuit. Vidit certo lignum illud pulchrum & aduеſcendũ ſuaue (ut Mater illa omnium) & contra mandatuꝫ ſumere uoluit / ſed nequaq̃ potuit. GONDO. Videtur perturbatione peccaſſe. BENI. Sunt & in angelis gaudia pellenda ſicut & proſequenda: Sunt & timores / Speſqꝫ fugande atqꝫ amplexande / Sunt certo & dolores. Sed non eo modo quo in parte ſenſitiua. Eſt nãqꝫ ut declarauimus ĩ uoluntate uis tam iraſcibilis q̃ concupiſcibilis eminenter / Nõne ſuperbiam atqꝫ ĩuidiam (quę precipue paſſionũ) omnes in eis ponunt: poſſunt ergo dici paſſione peccaſſe ſi ſuperbia & ĩuidia peccarint.

An Angeli poſſint dici natura mali. Ca. vii. CHROSIVS.

LOcus ipſe poſtulat ut iam an Angeli ulli poſſint dici natura mali ĩueſtiget̃ Extat nãqꝫ porphirii ſnĩa eſſe quoddã demonũ genus natura fallax: ſimulans deos & animas defunctoꝶ. Natura uero fallax / natura certo malus dicendus. Legitur ꝙ ſapiẽtie vii. & x. de hominibus quoꝶ malitia erat naturalis. Cur igit̃ etiaꝫ de angelis itideꝫ dici nequeat nulla ratio eſt. Sunt certo & bruta quę naturali malitia freta dicunt̃. Nõne ſuapte natura uulpis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

fraudulenta & ſubdola? Nõne & lupus rapax?
Nõne & ſerpens uirulentus creaturam ergo Dei
non inconuenit natura malam appellare. Ea igi
tur ratiõe neqꝫ ab Angelis naturalis malitia pro
pulſanda. Et nihilominus ĩ oppoſitũ dicitᷣ gene.
primo. Vidit Deus cuncta quę fecerat & erant
ualde bona Dionyſiusqꝫ non eſſe natura malos
affirmat. Et ſub eadem ſpecie ĩmo forſan & gene
re nequeunt eſſe hi natura mali / illi boni. Sunt
autem angeli quidam boni Similiter & homines
BENI. Conſtat huius rei firma ſententia. Om-
nem etenim rem atqꝫ naturam ex ſeſe ĩ bonũ ten
dere. Omnis quippe effectus ex libro de cauſis in
ſuum conuertitur principium / Immo tunc unũ
quodqꝫ perfectũ qum ſuo iungitᷣ principio. Om
nis autem res & natura ex optimo orta eſt princi
pio / Atqꝫ ita unaqueqꝫ bonum expetet ĩ bonuꝫ
certo tendet / Omne autem in bonum tendens /
bonum eſt cenſendũ. MARTINVSSIVS. Si
ea dere omnia in bonũ tendant / qa omnia ĩ ſuũ
conuertantur principiũ / Omnium autem princi
pium ſit optimũ igitᷣ omnia tenderent ĩ optimũ
Et ſi ex ipſo tendere in bonũ ſequatᷣ rem tenden
tem eſſe bonam. Igitᷣ ex hoc qa res tendit in opti
mum: concludemus eam optimã. Sicut enim hoc
ſe habet adhoc ita magis ad magis & maxime ad
maxime ex. ii. topi. Omnia itaqꝫ erunt optima.
BENI. Et ſi omnia pro modulo ſuo tendere in
optimum (ſicut & omnia infinem ordinari ulti-
mum) fateri non ſit ĩconueniens: non tamen fa
tebimur omnia diſtributiue / neqꝫ etiam collecti
ue de creaturis loquẽdo eſſe optima: ſed illa dum
taxat quę optimo modo ĩn illud optimum ten-
dunt. Qui optimus tendendi modus forſan / ſo
li Deo qui ſeſe ĩmenſo amore complectitᷣ tribuen
dus. Et regulam philoſophi ſi in omptimũ ten-
dat optime concedimus. Natura quippe ĩ bonuꝫ
tendere poteſt nemo niſi & bene in illud tendat
In optimum autem poteſt qs non optime tende-
re. Concedimus etiam ꝙ in optimum etiaꝫ bene
tendens ſit optimus comparatiue non abſolute /
Immo & omnia ut in optimũ tendunt eo modo
eſſe optima & ſeipſis meliora prout ipſa eãdẽ ten
dunt ĩ bonũ & in melius. Hęc propter obiectio-
nem tuam. Argumentatio tamen noſtra hãc uiꝫ
habet. Qm̃ omnia per naturam ſunt ex optimo
principio / Et optima cauſa Deus nequeat eſſe cã
niſi boni. Naturale igitᷣ deſiderium quom ab ipſo
ſit non poterit eſſe bonuꝫ. Et hoc eſt effectũ pro
prie conuerti ĩ principium quod eſt aſſimilari
principio ut ſit uera regula illa / cuius cauſa bona
ipm̃ qꝫ bonum eſt. LVCHEVS. Cur quędam
entium mala dicuntᷣ? BASILEVS. Bonũ hoc
particulare illud uniuerſale. Vniuerſali qqꝫ bo
no nil mali per mixtum eſt: Particulari auteꝫ bo
no malum quodpiam ut plurimũ coniunctũ eſt
Veluti igni id malũ iungitᷣ ut ſit conſumptiuus
alioꝝ. Bonum igitᷣ uniuerſale nil mali ſecum cõ
patitur particulare cõpatitur Ex hoc uidetᷣ ſic di
cendum ꝙ ens illud cuius natura eſſet ordinata
in bonũ aliqđ particulare (Omne autem bonuꝫ
ſub comuni bono contentũ particulare bonum
appello) poſſet ĩ aliqđ malum ſuapte tendere / in
quantum illud eſt coniuctũ cuidam bono. Ens
autem cuius natura ordinatur ĩ bonum comune
inquo nulla ratio mali / nequit omnino in malũ
tendere. Talis autem eſt natura oĩum angeloꝝ
ut tendat in bonum uniuerſale / qđ eſt obiectuꝫ
uoluntatis Et ita nullus angelus poterit eſſe na
tura malus quoꝫ nullus poſſit tendere natura in
malum. ARA. Iſta ratio mihi ĩſulſa uidetur &
quędam afferre quę non ſunt uera. Nil enim ma
li eſt bono ulli coniunctum (ſi de malo prout ẽ
priuatio boni loquamur) ſic enim malum eſt nõ
ens. Illud autem enti coniungi nequit. Neqꝫ con
ſumptiuum eſſe malum eſt quoꝫ ſit ens Immo &
perfectio quędam ignis eſt conſumere poſſe ſibi
aduerſantia. Nunq̃ ergo malum bono coniunc-
tum niſi minus bonum / malum dicere uolueris.
Deinde omne tendens in bonum particulare ten
dit & in comune / Nam ſi uniuocum eſt includi
tur ĩ illo / ſi ęquiuocum non differt ab illo / Neqꝫ
ueꝝ eſt ut angeli ſolum ordinentur in bonuꝫ co
mune / Illud enim non eſt Idea Platonis. Sed en
titas intellectu abſtracta ab omnibus illis ĩ quę
ferri poteſt appetitus: in quam raro uel nunq̃ ut
ſic abſtracta fertur uoluntas ſicut neqꝫ uiſus aut
appetitus uiſiuus in colorem uniuerſalem / q̃uis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

(fateor)differat ſenſus ab itellectu &uoluntas ab
aliis appetitibus / qa etiam in eiuſmodi abſtrac-
ta ferri ualent(Ea nāq3 de re ſenſus ſingulariu3)
Intellectus uniuerſalium eſſe dicitur. Sat mihi
erit Intellectualia non ordinari in bonum uni-
uerſale ut in ipſum ſolum tendant. Ex iſta etiam
ratione tua ſequi uidetur ꝙ ſolum creaturę itel-
lectu predite non poſſint eſſe natura male. Alię
uero quę poſſint tēdere in bonu3 particulare cui
malum coniunctū eſt ualeant eſſe natura male /
Aut ſi non oportet ex tali tendere aliquem malū
natura opinari / Ergo etiam ſi angeli ſic i malū
tenderent non tamen ob id eſſent dicendi natu-
ra mali. MARTINVSSIVS. Rationes tuę ui
ciſſent niſi nomine boni uniuerſalis intelligam9
bonum ſummum & icomutabile q eſt Deus op-
timus. ARA. Duo contra me precipui arguitis
Dico tamen ꝙ. Non intelligitur ibi deus nomie
boni comunis: quia particulare nō opponit Deo
ſed uniuerſali abſtracto. BASI. Deus eſt bonu3
particulare prout diſtinguitur illud nomen bo-
no uniuerſali predicatione / prout autem parti-
culare, dicit portionem & partem perfectę bonita
tis ſic Deus non eſt bonum particulare / ſed uni-
uerſale non iclusum in omni bono ut ſuperius i
ſuis iferioribus / ſed icludens & complectēs aut
forma propria / aut uirtute & quadam eminētia
omne qđ bonum eſſe aut cogitari rectę poteſt.
ARA. Semper utimini uocabulis iconſuetis Ne
q3 tamen adhuc Thoma3 excuſaſtis. Dicit nāq3
illud uniuerſale bonum eſſe obiectum uolunta-
tis. Conſtat autem Deum nō eſſe obiectu3 cuius
uis uoluntatis imo ſuę duntaxat / Et comititur
nouus error / quia loquens de inclinatione natu-
rali ponit obiectum uoluntatis eſſe tale bonum
quod non uidetur ad rem. MARTI. Si ita itel
lexiſſet nullatenus defendendus. Tamen credo
ipſum ibi accepiſſe uoluntatem ut natura eſt / nō
autem ut libera eſt: Vel dixit natura iclinantur
Angeli in comune bonum quod bonum etiam ē
obiectum licet non adequatum tamen pricipale
in quod fertur uolūtas. ARANEVS. Adhuc
ratio illa non fuit ad rem. Sic nāq3 arguit quia
cetera poſſunt ferri in bonū malo coniunctū / Et
ſoli angeli ſiue itellectu freti feruntur in bonum
uniuerſale iccirco illli ſoli uident dicendi natura
boni. CERVIVS. Forſā diceretur hic / Reſpō
ſionem quęre / Tamen credo ꝙ ſic arguat per lo
cum a Minori. Si reliquę creaturę poſſunt dici
bonę quę tamen expetunt ſolum bona particula
ria ſaltem abſque medio: quanto magis Angeli
poſſunt dici boni natura: qui ordinantur etiam
in bonū uniuerſale / quod Deus eſt & illud expe
tunt tāq̄ principale obiectum. MENTIVS.
Rationes igitur quę probare conabantur ange-
los aliquos natura malos nil cōcludunt / De por
phirio quidem nil interſerendum q fuit ſectato
rum non dicam platonis ſed eoꝝ quę uulgo de
ſpiritibus dicuntur fuit Sunt tamen natura falla
ces Quia conſuetudo mali tenet iſanabile uuln9.
Et quia conſuetudo eſt ſimilis naturę & ipſa na
tura dici ſolet. Et enim fac tibi aſſueſcat / nil con
ſuetudine maius. Sic & de hominib9 dicito. Aut
etiam quia prona eſt omnis ętas ad malu3 ab adu
leſcentia ſua / Malum iq̄ hoc eſt niti iuetita & cu
pere negata. Semper enim nitimur iuetitum cu-
pimuſq3 negata. Semper certo non actu elicito.
Sed quadam naturę promptitudinę. Fallacię āt
uulpium aſtutiſſimaꝝ & lupoꝝ rapacitas & in
gluuies mala certo eis non ſunt / ſed forſan aliis.
Et hoc modo concedimus bonum uni / eſſe ma-
lum alteri. Venenum nāq3 ſerpenti uita homini
autem mors eſt / q̄uis etiam gluuies lupi ſibi quo
que ſępius ſit detrimēto Id tamen accidit & p̄ter
intentionem eſt. At nos uidemur optime rem de
claraſſe pręcoeptore forſan noſtras ineptias tolle
rante. Taceamus. BENIGNVS. Conticēdum
uobis qui cominus minuſque decertaſtis Et qui
dem egregie. Ad rem hanc paruo plura poſſent
aquoq̄ afferri Concluſio certo phis & illis quidē
egregiis notiſſima eſt nullam rem natura malam
eſſe. Quom ens & bonum conuertantur. Grauiſ
ſimus ergo in philoſophia ille fuit Manichei er
ror Qui ſummo bono. Summum ipſe certo non
ſumme malus tamen admodum malus) malum
oppoſuit. Bonitate ergo illa tranſcendēti nil ma
lum ullatenus. Bonitate naturę omnia ꝙ bona
quom natura bonum omnia expectant. Et ſiqđ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

ita malum ſit illud erit ſecundum quid quia ali/
cui non autem ſimpliciter & per accidens non ꝑ
ſe. Bonitate moris peccare poteſt nemo ni qui &
bonus eſſe poſſit. Solus ergo homo aut ſiuis an
gelus fulcitur hac morali bonitate: Nullus tamē
natura talis eſt. In illis nempe neqꝫ laudamur nꝫ
uituperamur / neqꝫ aliter aſſueſcere poſſumus ut
probatur naturaliter in ſecundo ethi. Quid ergo
reſtat? Qua Malitia dici poterit aliquid ma/
lum. Reſtat certo malitia qua opus liberi arbi/
trii gratia carens malum dicitur. Sed cōſtat ſicut
neminem natura ĩpeccabilem qui creatus ſit eſſe
ita certo neqꝫ natura eo modo peccabilem / Qui
bus quoqꝫ rationibus diu iam probatum eſt nul
lam creaturam natura eſſe ĩpeccabilem / eiſdem
profecto probari poterit nullā eſſe natura pecca
bilem probabitur facillime. Natura uero (ut in
telligatis) illam rem uocaremus peccabilem / quę
ex ſeſe ordinata eſſet ĩpeccatum / ita ut conditio
illa eaꝫ neceſſario concomitaretur. Quo dato ma
nifeſta contradictio ſequeretur. Eſſet eniꝫ ſimul
peccabilis & ĩpeccabilis Nam qđ euitari nequit
ullo pacto peccatum non eſt. Nemo igitur ulla
malitia natura ipſa malus dici poterit. ARA
NEVS. Contra quod natura eſt uertibile in
malum natura eſt peccabile. Sed multa ſunt uer
tibilia natura in malum. Igitur & natura(ut ſic
dixerim) peccabilia. BENIGNVS. Fateor ali
qua eſſe apta ad peccandum Et etiam apta ad ab
ſtinendum a peccato: Sed tali aptitudine non re
ponuntur ĩgenere ullius mali ſed bene alicuius
boni. Nil ergo natura malum. ARANEVS.
Hę ſunt rationes ad rem non illę quas uos mendi
caſtis. BASI. Fateor inꝗ. Illę tamē ut eas defen
ſaui non ſunt ſpernendę. BENI. Immo etiaꝫ co
mendati uiri comendandę pręſertim quia nō eſt
ſolus / Sed & Alexander noſter atqꝫ Bonauentu
ra & multi alii ſecum. Non tamen poſſumus oīa
omnes. ZAMA. Parce pręcoeptor / Si nāqꝫ nō
poſſimumus omnia uniuerſi. Igitē aliqđ erit poſ
ſibile qđ a nullo fieri poſſit. MEN. Si ita intelli
gatur ut ſenſus ſit more dialecticoꝝ diſtributiuꝰ
uera ē / Nō. n. oīs hō ſiue oīs res pōt oīa qa ſeqrē
huc poteſt omnia & ille & ſic de reliquis. Si autē
ſenſus ſubiecti illius ſit collectiuus omnes poſſu
mus omnia uidenduꝫ eſt an colligat uniuerſa en
tia / Et erit uera / quia non ſolum omnes ſimul
ſed & unus omnium Deus inꝗ omnia poteſt. Si
autem colligat ſolum homines cunctos tunc ui/
dendum Quę ſint illa omnia quę poſſe dicuntur
Nam ſi omnia ſcire forſan uera erit / ſi omnes ho
mines / omnia noſſe ualeant: ſi omnia facere fal
ſa. Vnuſquiſqꝫ certo nequit omnia neqꝫ ſcire / nꝫ
facere: Sed tranſeant iſta.

¶ An demones fuerint a principio mali ita ut ĩ
primo inſtanti peccare potuerinit & peccaue
rint. Ca. viii. SORGIVS.

SOlet etiaꝫ dubitari an malus Angelus
a principio ſue creationis & ĩprimo in
ſtanti fuerit (non quidem per naturā)
quia id iaꝫ oſtenſuꝫ eſt ſed actione ſuę
proprię uoluntatis. BENI. Quid te mouet ad
ambigendum. SOR. Primo quidem quia Ioan
nes. viii. dicit ille homicida erat ab initio & Au
guſtinus primo ſuꝑ gene. dicit Informitas crea/
turaꝝ non pręceſſit tempore eaꝝ formationem
ſed origine ſolum Et cęli nomine ut ipſe ait ĩtel
ligenda eſt natura Angelica informis lucis uero
uocabulo accipienda eſt ipſa eadē formata / Quę
quidem formatio fuit ipſius in uerbum conuer/
ſio / Et quia ſimul natura Angelica creata & lux
facta eſt / ſimulqꝫ a tenebris diuiſa quibus aci/
puntur Angeli peccantes Sic ergo quidam An
geloꝝ imprimo inſtanti dicti ſunt lux quidam
tenebre. GEOR: Accedit adhęc quia poſſe bene
agere ſiue mereri & male agere ſiue peccare paria
ſunt / quo adhoc / quia utrunqꝫ pendet ex arbi/
trii libertate & adhuc magis male agere Sed poſſi
bile eſt aliquem in primo inſtanti mereri. Igitur
& peccare / Confirmatur quia ignis extemplo ut
genitus eſt tendit ſurſum & graue dehorſuꝫ. Er
go & angeli illico cepunt operari quom preſtan
tiores ſint rebus corporeis. Aut ergo cepunt ope
rari recte aut non recte. Non quidem recte quia
tunc & meruiſſent beatitudinem. Habebant eniꝫ
concreatam gratiam / & quia poſito merito ĩ An
gelis ponitē & pręmium ſi recte operari cepiſſent
beati fuiſſent / neqꝫ peccare potuiſſent qđ falſum

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

eſt. Ergo ſubito ceperunt operari non recte, Et
ita ſemper fuerunt mali. MEN. Me in oppoſi-
tum mouent hęc primo quidem quia ſcriptū eſt
Vidit Deus cuncta quę fecerat: & erant ualde bo
na. Omnia ergo aliqñ bona erant. Et de Angelo
rum malorꝝ principe ſub figura regis Babylo-
nis, ita dicitur, per Eſaiam Quomodo cecidiſti
Lucifer qui mane oriebaris, Corruiſti in terrã
qui uulnerabas gentes, Qui dicebas in corde tuo
In coelum conſcendam ſuper aſtra Dei exaltabo
ſolium meum, Sedebo in monte teſtamenti ĩ la
teribus aquilonis, Aſcendam ſuper altitudinem
nubium, ſimilis ero altiſſimo. Et in Ezechiele
ita legimus Tu ſignaculum fortitudinis, plenꝰ
ſapientia, perfectus decore: ĩ delitiis paradiſi Dei
fuiſti. Omnis lapis pretioſus operimentum tuum.
Sardius, thopazius, & iaſpis: Chryſolitus, &
onix, & berillus. Saphyrus & Carbunculus &
ſmaragdus. Aurum opus decoris tui: & foramia
tua ĩ die qua cõditus es ꝑparata ſunt Tu cherub
extentus &, protegens, & poſui te in monte ſcõ
Dei. In medio lapidum ignitorꝝ ambulaſti, per
fectus ĩ uiis tuis, a die conditionis tuę, donec in
uenta eſt iniquitas in te, In multitudine negatio
nis tuę, repleta ſunt interiora tua iniquitate, &
peccaſti, Et eieci te de monte ſancto Dei & per-
didi te o cherub. Ex his certo dictis ſequitur ali
quando malos, bonos fuiſſe. Immo & perfectos
fuiſſe, & multa primum bona feciſſe, quę illis
lapidibus denotantur qui nouem ſunt, Ex quo
uidetur Lucifer nouem angelorꝝ choros tranſcē
diſſe. Et denotatur per aurꝝ, ipſum charitatē ha
buiſſe, Illa enim auro ſignificat̃, Et ſubdit do
nec ĩuenta eſt in te iniquitas. Et ita oſtendit ipm
qñq3 fuiſſe bonu3 & perfectū & in charitate. PV
TEVS. Oblectat me nimiū iſta tua opinio crea
ri nãq3 & illico peccare ut creati ſunt nulla ratio
mouet, Sed quo plura tempora eis conceduntur
uię, eo mihi gratus eſt modo anteq̃ homo pecca
ret, ipſe peccaſſe ĩtelligatur. Reſpondebo igitur
obiectionibus quibus mouebatur Angeli q̃dem
nomine cęli & lucis natura angelica & ĩtelligen-
da ad lr̃am an allegorice alias perſcrutari poterit
& an formationem rerꝝ informitas preceſſerit tem
pore de hoc uarie opinari licet. Certu3 hoc eſt ꝙ
Auguſtinus non ſolum Angelos malos ſemper
fuiſſe tales non dicit ſed in libro de ciuitate Dei.
xi. Omnino negat ſic inquiens, Qum dicitur ꝙ
Dyabolus ab initio peccat, non ab initio ex quo
creatus eſt peccare putandus eſt, Sed ab initio pec
cati. ſ. quia nũq̃ a peccato ſuo receſſit Alii autem
ab initio accipiunt in tempore ꝓximo ſuo initio
Aut in prima parte temporis creati (ut uulgo di
catur) prima die uel ebdomada ſaltem imaginã
ria ſiue euo ſuo coexiſtenti. Forſan ꝙ diuiſio illa
lucis & tenebrarꝝ, ſiue bonorꝝ & malorꝝ Ange-
lorꝝ & creatio ipſorꝝ ĩformis & formata referen-
da eſt ad diuinam preſcientiam, in qua omnia et
longe diſtantia ſimul ſunt. Vnde ibidem Augu
ſtinus. Solus lucem ac tenebras diſcernere potuit
q̃ potuit priuſq̃ caderent, preſcire caſuros. Ad id
autem quod addidit Georgeus neſcio an illa con
ſequentia ualeat: potuit mereri in primo inſtanti
igitur & peccare, Conceſſo tamen ꝙ potuerit nõ
concedit̃. Igitur peccauit, Re ipſa fuit quãdoq3
bonus quicũq3 nunc eſt Angelorꝝ malus. Et ita
patet ad confirmationem illam: ꝙ poterat pecca
re neq3 tamen peccauit. Aut forſan neq3 peccare
in primo inſtanti potuit, Et tunc nego conſeq̃n
tiam de merito ad peccatum poterant enim mere
ri, neq3 tamen peccare, Et qu3 arguis in primo
inſtanti aliquid operati ſunt, Concedo, Et recte
omnes itaq3 meruerunt. Deus enim tunc non di
ſcernebat inter bonos & malos. Verꝝ quidam eo
rum preſtiterunt obſtaculū & precedens meritū
mortificarunt, Et ita beatitudine quam iam me
ruerant fuerunt priuati. SOR. Thomas eo mo-
do reſpondet. Vbi quędam uideo eſſe contra ip
ſum: quędam contra ueritatem, Contra ipſum
quidem, Quia ipſe tenet angelum poſtq̃ quicq̃
uoluerit firmiter atq3 immutabiliter uelle, Hic
autem dicit ipſum mortificaſſe meritum: & ita in
primo uelle non permanſiſſe. Contradicit ſibi &
ſcđo. Nam dixerat primum ſtatim poſt unum ac
tum meritorium Angelum beatitudinem fuiſſe
adeptum. Hic autem dicit malos illum actu3 ha
buiſſe, neq3 tamen conſecutos eſſe beatitudinem
ſed illum actu3 mortificaſſe. Quod certo fieri nõ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Magl. C.6.23

potuit, niſi ꝑ alium actum, Ergo & boni poſt
primum actum bonum potuerunt habere & aliū
quo auxerunt & confirmarunt precedens meri-
tum pro tunc quando mali illud mortificarunt.
Non itaque ſtatim habito actu conſecuti ſunt
beatitudinem. Aliter enim mali eam conſecuti
fuiſſent, neque utrique ſimul fuiſſent in uia & in
termino. Tertio hic ſibi contradicit Dixerat nā-
que paulo ante ex mente Auguſtini diuiſionem
lucis & tenebrarꝝ atque informitatem & forma-
tionem eiuſdem eſſe referendam ad preſcientiam
Dei inqua hęc omnia ſimul fuerant, & ſtatim ex
mente eiuſdem ſubdit ꝙ Deus non diſcernebat
inter bonos & malos antę auerſionem & conuer-
ſionem ipſorum, igitur non erant hęc ſimul im
preſcientia ipſius. Contra ueritatem inſe dicit
quia Angelos imprimo inſtanti mereri potuiſſe
& non peccare affirmat. Sed primo contradictio
nes illę ſi fieri poteſt ſoluende. GEORGEVS.
Tertia contradictio facile conciliabitur. Nam ī
cognitione Dei omnia ſunt ſimul, ſed non opor
tet ut que ipſe ſimul agnoſcat, ſimul fiant atque
exiſtāt. Simul itaque & uiam & terminum utrū
que & aquo & aquem intuebatur Deus: neque
tamen prout uidebat eos in uia uidebat intermi
no, Semper quoqꝫ diſcernebat: ſed non ꝑ ſemꝑ
Dum ergo eſſent in gratia omnes non ſeparabat
pro tunc lucem a tenebris, & tamen ſimul ſepa-
rabat & anteq̃ creati eſſent ſeparabat, Reliquas
duas ego conciliare nequeo: pręcoeptor id faciet
BENIGNVS. Si Thomas illud firmum uelle
Angelorꝝ ita accepiſſet ut uerba ſonāt ſibi utiqꝫ
contradixiſſet. Similiter ſi illum unum actuꝫ me
riti quod conſequitur ſtatim beatitudo, ea ratio
ne ut ab aliis exponitur intellexiſſet ſibi utique
diſſideret. Si autem ut nos cum ſuperioribus die
bus interpretati ſumus accipiatur omnis repu-
gnantia erit ablata. Fuerunt igitur plures moru
lę uię Angelorꝝ. GONDOLEVS. Quid mihi
ſi Thomas ſibi contradicat accedamus ad rem.
Et uideamus An Angeli imprimo inſtanti po-
tuerint proprio actu uoluntatis praui fuiſſe: q̃q̃
non fuerunt.

Soluuntur quorumdam rationes Angelos in
primo inſtanti peccare non potuiſſe affirman-
tes. Ca.ix. GOTIVS.

RAtiones quibus pleriqꝫ mouentur ut
illud impoſſibile opinentur ſunt pri-
mum ſoluendę. Eſt autem una ratio ta
lis. Duarꝝ oꝑonum quarum una conſe
quitur alteram nequeunt ſimul eſſe termini. Hęc
uidetur manifeſta quia uidetur ex oppoſito p̄di
cati inferri oppoſitum ſubiecti ſic poſſunt eſſe
ſimul termini, igitur una non conſequitur alte
ram Sed creari & uelle malum ſunt duę opera-
tiones ſiue actiones & uelle preſupponit creari
immo & eſſe. Et prioris terminus eſt eſſe Angeli
Alterius autem eſſe malum. Igitur illarum ter-
mini nequeunt eſſe ſimul. Adde. Sed prioris ter
minus eſt imprimo nunc. Ergo poſterioris neq̄
bit eſſe in eodem nunc, Et poſſet ratio etiam ſic
formari Duarꝝ actionum quādo altera illarꝝ prę
exigit terminum ad quē alterius termini neq̄unt
eſſe ſimul. Vel ſic nunq̃ terminus actionis prę-
exigentis alteram actionem poteſt eſſe ſimul cuꝫ
termino actionis quę pręexigitur. Hęc inq̃ ratio
facile ſoluitur. Illa enim ſolum uera eſt quando
due actiones ſunt ſucceſſiue. Quando uero actio
nes menſurantur inſtanti & non tempore tunc
prior & poſterior poſſunt eſſe ī eodem nunc tem
poris & inter eas erit prioritas naturę dumtaxat
Veluti in eodem nunc Luna a Sole & ab illa il
luminatur aer, Simili modo poſſet ī eodem nūc
fuiſſe res creata & operans & ita producta in eſſe
& in maligno eſſe. Secunda ratio qua oſtenditur
impoſſibile eſſe Angelum imprimo nunc peccaſ
ſe eſt talis. Et inducitur formalius atqꝫ acutius
ſic. Omnis operatio quę incipit ſimul cum eſſe
rei conuenit ei ab agente ſiue a cauſa producente
Sicut moueri ſurſum quia ſimul incipit cum eſſe
ignis ideo eſt igni a generante, Sed Angeli ſe-
cundum aduerſarium potuerunt peccare in illo
nunc ī quo conditi ſunt. Igitur illa operatio pec
cati conueniebat eis a cauſa producente. Conclu
ſio falſa quia Deus non eſt auctor peccati, neqꝫ
ullius defectus. Nam & ſi res accipiens eſſe a cau

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

L.

ſa deficiente poſſit imprimo nunc ſui eſſe in ope
ratione deficere ut ſi tibia debilitate ſeminis pro
ducatur clauda & ſtatim ut eſt claudicare ince/
piſſet nil mirum eſſet Nam ab agente defectibili
defectum illum induiſſet. Res tamen accipiens
eſſe a cauſa perfecta & indefectibili nequit ſtatiꝫ
ut accepit eſſe deficere ualet autem recte operari.
Quom itaqꝫ Angeli ſint ab optimo Deo creati
imprimo nunc ipſorum creationis mali eſſe neq/
uerunt. Hanc rationem ſic ſoluo. Nego ſibi pro
poſitionem neqꝫ ipſe eam probat niſi quia exem
plum de igne mox aſcendente īducit. Quod for
ſan ſibi negaretur ſi teneamus igneꝫ a ſe ipſo ſur
ſum moueri. Neqꝫ uerum eſt ut in eodem nunc
moueatur ſurſum quia motus non eſt in nunc.
Deinde conceſſo etiam illo de igne non quia ſur
ſum feratur in nunc: ſed quia in tempore habito
ſiue conſequenti eſſe incipit moueri / non tamen
erit ſimile de operatione quę poteſt eſſe in nunc /
& q̄ etiam profluit ex libero arbitrio. Deinde aut
illud meritum fuit totaliter a Deo aut partim a
libero arbitrio Non primo modo quia contra ra
tionem meriti eſt ut nō ſit a uoluntate illius qui
meretur / Si autem fuit partim a libero arbitrio
Igitur etiam actus ille qui eſt malus poterat eſſe
a Deo ſimul & libero arbitrio / & malus dici ea
ratione qua eſt a libero arbitrio / Non ergo uerꝫ
eſt ut omnis operatio quę incipit ſimul cum eſſe
rei / ſit ſemper a producēte & totaliter. Sic reſpō
dendum eſt rationi illi. Aliqui tamen ſic opinio
nem illam impugnant / Primo quia Auguſti/
nus ſic opinantes uidelicet ꝙ Angelus fuerit ma
lus imprimo nunc / non uocat eſſe Manicheos
qui Dyaboluꝫ natura maluꝫ dicebant: ſꝫ ſi opor
teret illud ſequi / uidelicet fuit malus imprimo
inſtanti. Igitur a creante / ſequeretur etiam eum
natura malum / Quod enim creatum eſt malum
natura eſt malum / ſicut etiam natura Angelos
omnium rerum ſpecies habere dicimus eo ꝙ eis
ſint concreatę / Tunc ſic Si Angelus non poſſet
poni malus imprimo inſtanti niſi natura pona/
tur malus tunc illud ponens Manicheus eſſet /
Quod tamen Auguſtinus non uult. Et ita nega
re uidetur illam conſequentiam / fuit malus in/
primo inſtanti. Igitur ab agente creante / talem
malitiam ſuſcepit. Pręterea Defectus ea rationę
qua defectus eſt nequit eſſe a cauſa prima / Si er
go tunc Angelus defeciſſet: talis defectus non
poſſet imputari Deo. Tertio quia perhibēte Au
guſtino Quemadmodum ſol per aera lumen iu/
giter ſic & Deus creaturam cauſat / Aer eniꝫ nō
eſt factus lucidus / ac ſi non fieret plus: ſed aſſi/
due fit lucidus. Sic & aſſidue uoluntas creatur a
Deo / quia conſeruari eſt ab illo iugitur cauſari
Tunc ſic In quocūqꝫ inſtanti uoluntas peccet ī
illo accipit eſſe. Igitur ſi non poteſt malę opera/
ri in illo inſtanti inquo accipit eſſe / nunq̄ poterit
operari male quom ſemper accipiat eſſe. Et for/
ſan hę tres rationes altercando ſolui poſſent. Ne
gando ſimilitudinem de accipere eſſe poſt non
eſſe / & de accipere eſſe poſt eſſe quo ad tertiaꝫ ra
tionem / Quo ad ſecundam illa non uidetur ua/
lere / nam ideo illos non potuiſſe peccare dicunt
illi ne in Deum ipſorum retorqueatur peccatum
Quo uero ad primam / Dicerent ꝙ illi ſecunduꝫ
Auguſtinum qui ita opinabantur / non crede/
bant cum Mauicheis ut angelos putarent natu
ra malos / illud tamen ſequi uidetur ex eorum
dictis. Multa enim ſecuntur ex conceſſo uno /
quę tamen illud unum concedens non concede/
ret. Quicquid ſit de his quia illud poſſet indiſce
ptatione eſſe an improbationes recte improbent
id ſatis conſtat rationem illam quę impugnatur
non concludere. Falſam enim poſuit propoſitio
nem. Si occurrant alię rationes dicite uos & affer
tote. BONDIVS. Afferunt quidam & aliam ra
tionem / qua probare cōnantur angelos imprimo
inſtanti peccare non potuiſſe ſic. Quicunqꝫ ne/
quit primum uelle habere ex ſe ille imprimo in/
ſtanti ſui eſſe peccare nequibit patet Quia tale
uelle primum ſi ei inſit ab agente in erit. Illud
autem agens eſt Deus aquo ſolo maluꝫ uelle nul
latenus prouenire poteſt. Sed Angelus non po/
teſt habere primum uelle a ſe. Hoc aſſumptum
probatur teſtimonio Anſelmi de caſu Dyaboli
ſic arguentis. Si primum uelle ex ſe habuiſſet /
Aut igitur uolens / aut nolens habuit primum
uelle / Et quicquid dixeris ſequet̄ illud nō fuiſſe

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

primum uelle. Nam ſi uolens produxit primum uelle igitur ante primum uelle fuit uelle / Si no/lens igitur noluit illud uelle / omnis autem no/lens / aliquid uult (ut alias declarauimus) igitͭ illud uelle non fuit primuꝫ. Igitͭ Angelus quoꝫ non potuerit habere primum uelle ex ſe & a Deo cauſari etiam nequiuerit / imprimo īſtanti nullo modo peccare potuit. CHRO. Iſta ratio uidetͭ quędam confirmatio rationis precedentis: Quę tamen non uincit Nam aſſumptum ſibi negabi tur / Qui nāqꝫ eſt productiuus ſecundi uelle erit productiuus & primi / quom ſint eiuſdem ratio nis: & eiſdem producantur principiis. Et dicim⁹ ipſum ante primum uelle / neqꝫ habuiſſe uelle / neqꝫ nolle / Sic enim abiremus ſine fine de An/ſelmo dicitur ipſum per primum uelle accipere primum actum hoc eſt potentiam illam qua uo lumus & concedimus primum actum cuiuſlibet naturę eſſe ab illo qui largitur eſſe ſaltem inquā cum primus actus ad potentiaꝫ ſpectat. Ab illo nāqꝫ ſunt potentię / aquo & eſſentia / Dicitur ꝗ ꝙ Anſelmus ibi loquitur inquodam caſu: non abſolute / Fingit enim Angelum creatum quidē cum inſtrumento hoc eſt potentia / Sed ſine ulla affectione comodi aut iuſtitię. GEORGEVS. Eſt mihi pro dicta opinione talis ratio. Quicun qꝫ non poteſt non peccare / nō peccat uel ſic quē neceſſe eſt peccare uel ad comittere nō peccat. Sꝫ Angelus ſi imprimo inſtanti dicatur peccaſſe / non potuit non peccaſſe immo neceſſe fuit ipſuꝫ peccare. Igitur non peccauit / Aſſumptum pro/batur. Nam ſi non ſit ueꝝ quod dicimus ipſum uidelicet non potuiſſe non peccare / dicatur ergo ipſum potuiſſe non peccare. Ergo ī ipſo prefuit potentia non peccandi quod eſt falſum quia an te primum inſtans non fuit in eo neqꝫ exiſtentia neqꝫ potentia / Neqꝫ poteſt dici ut in eo fuerit potentia ſimul cum actu. Nam ſtante actu pec/cati impoſſibile eſt ſtare potentiam ad non peccā dum / Quia dum quis peccat oportet ipſum pec care. MENTIVS. Non aduertunt ita arguen tes ad prius natura & poſterius / potentia certo prior eſt natura ſua actione ſemper etiam ſi po/natur ſimul tempore cum illa. Decipiuntͭ quoqꝫ in illa philoſophi ſnīa Creduntqꝫ cauſam dum cauſat neceſſario cauſare / Quod certo ſi ueꝝ eſſꝫ tunc omnino cauſa neceſſario cauſaret probatur Nil contingenter cauſat anteꝗ̄ cauſet Et omne quando cauſat neceſſario cauſat. Ergo oīa fiunt neceſſitate. Si etiam illud eſſet uerum / nulla erit arbitrii libetras in nobis / Voluntas enim non eli cit actum libere antꝗ̄ eliciat & dum elicit ſecun/dum te neceſſario elicit / Igitur ſemper neceſſa/rio elicit Et hoc modo quicquid uolumus / ne/ceſſario uolumus / etiam ipſa media ad finem / Quod tamē conceſſit nemo. Quid ergo dicem⁹: Anguſtię utrinqꝫ. Si enim conceſſerimus cauſaꝫ contingenter cauſare dum cauſat negabim⁹ phi loſophum qui dicit cauſam dum cauſat neceſſa/rio cauſare / Si uero dixerimus cum philoſopho / perimemus cauſas contingentes & cuncta infati neceſſitatem atqꝫ ipſum philoſophum in contra dictionem adducemus. Ipſe enim oſtendit aliqͩ contingenter fieri ubi predictam ſnīam induxit Et ita ſecundum ipſum aliqua cauſa contingen ter cauſat: quę tamen dum cauſat neceſſario cau ſat. Vt igitur neque philoſophus ſibi diſſentire agnoſcatur neqꝫ rationem inductam ualere con tra nos oſtendamus / dicimus cauſam contingen tem atqꝫ liberam contingenter agere & effectum poſſe non ponere in eſſe inquantu ītelligitur ipā cauſa prior ſaltem natura ſua actione / Quia. n. non progreditur neceſſario in opus iccirco dicitͭ contingenter cauſare. Anteꝗ̄ enim agere īcipiat poteſt non incipere Inquantum autem iam agit nequit eſſe ut non agat. Sic enim ageret & nō age ret ſimul. Quod eſſet contra primum principiuꝫ Dum quoqꝫ agit contingenter perſeuerat ī actio ne & poſſet premittere ſi actio ſit ſucceſſiua & di uiſibilis Dum tamen perſeuerat in actione opor tet ipſaꝫ eſſe. Et ſi actio ſit indiuiſibilis ita ut ne ceſſario tota ſimul ponatur: tunc tamen quando ponitur in eſſe contingenter ponitur. Et poteſt non poni inſenſu diuiſo quia ex natura ſui non repugnat ipſam tunc non poni (ſicut neqꝫ nos repugnat nunc eſſe) repugnat tamen inſenſu cō poſito quia dum illa ponitur nequit non poni / neqꝫ nos nūc non eſſe quom ſimus. Bifariaꝫ ergo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

L.

ſoluitur nodus ille / Quia & anteq̄ intelligatur
poſitus effectus aut actio infacultate cauſę erit il
lud non ponere dum tamen ponitur non poteſt
non poni. Deinde addidimus ꝙ etiam dum po/
nitur & dum eſt contingenter ponitur & contin
genter eſt / quia in eadem menſura ĩqua poſitio
uel affirmatio talis intelligitur non repugnat ne
gationem intelligi. Et hic uocatur ſenſus diui/
ſus. Stante tamen pro tunc affirmatione / nequit
pro tunc ſtare negatio / pro quocũque nāque ſi/
gno hęc papyrus eſt alba pro eodem poteſt eſſe
nigra & non alba / Stante tamen eo ut ſit al/
ba pro tunc non poteſt pro tunc eſſe nigra / aut
non alba / Et ueluti omnes Deum abęterno pre/
deſtinaſſe contingenter electos aſſerunt neq3 tñ
predeſtinationem illam preceſſit tempus aut in
ſtãs ita & ãgeli poterãt abinitio aliq̄d uelle cõtin
genter non obſtante ut nullo inſtanti temporis
ante fuiſſent & prius natura q̄ uelle intelligeren
tur poterant non uelle Immo & dum uolebant
poterant inſenſu diuiſo non uelle. Non itaq3 ne
ceſſario uoluerunt aut peccauerunt.

¶ Soluuntur & quędam alię rationes quę idem
probare conantur. Ca. x. ZAMAGNIVS.

ALiqui pro dicta opinione talem indu/
cunt rationem / Quandocũq3 aliquod
uelle / non poteſt precedere deliberatio
illud uelle nõ poteſt eſſe peccatum. Ne
mo enim abſq3 deliberatione preuia poteſt pecca
re / Sed Angelus imprimo inſtanti non potuit
deliberare: quia nõ potuit ſimul multa diſtincte
intelligere / quod tamen ad deliberationem req̄
ritur / Quare neq3 peccare potuiſſe uidetᷣ. SOR.
Iſta ratio nil ualet. Falſum enim eſt Angelum
non poſſe plura ſimul diſtincte agnoſcere. Fal/
ſum ergo erit ut imprimo inſtanti deliberare ne
quiuerit. Deinde ĩ unica uolitione poteſt eſſe pec
catum / Vnicam autem uolitionem ſat eſt ut pre
cedat unica intellectio. Quare obiectio illa nil
probauit. Quo pacto etiam poterant imprimo
inſtanti recte uelle / quom abſq3 deliberatione &
omnium circũſtantiarꝫ cognitione nemo ualeat
recte uelle. Nam praue uelle unica deficiente cir
cunſtantia poſſumus (Malum nãq3 fit multifa
riam (Bonum autem niſi omnes adſint uelle ne
quimus / Icc ireo uno modo dicitur bonum fieri
Quia cauſa integra fit. Retorqueatur ergo iſta
ratio contra illum qui fecit eam. Similiter & ſe/
cunda ratio eſt contraria ſuo auctori. Quomodo
enim quis poterit mereri quando peccare nõ po
teſt quom idem ſit peccandi tempus & merendi?
Neq3 licet dicere ut actu concreato quis mereatᷣ.
Ex hoc etiam prima ratio ipſorum infringitur /
Nam ſi omnis operatio quę ſimul incipit cũ ipſa
re ſit effectus cauſę rem ipſam ꝓducentis. Ergo
& opꝰo angeli meritoria imprimo inſtanti fuit a
cauſa ipſum angelum producente / Igitur ange
lus meruiſſet opꝰone nõ ſua / Sic ãt mereri nõ eſt
mereri ut in Theologia de merito tractantibus
patet. Tertia etiam ratio ipſorum poſſet contra
eos retorqueri facillime. Nã3 ſicut ſi imprimo in
ſtanti peccando neceſſario uidetur eis peccare /
Ita imprimo inſtanti merendo neceſſario uidere
tur nobis meruiſſe. Et ita ſicut neceſſaria actio
nõ imputaretur ad peccatu3 ita certo neq3 ad me
ritum. ZAMA. Chriſtus dominus mereri po/
tuit neq3 tamen peccare. SOR. Peccare nequiuit
quia beatus erat / Mereri potuit quia uiator de
quo alias. Omnis ergo uiator purus qui mereri
poteſt / & peccare ualebit. ZAMA. Ergo chri
ſtus nõ fuit uiator purus? Quid ergo nõ purus?
puriſſimꝰ certo hęc ioco. Noui enim quid ſit dic
tu creatura pura atq3 uiator purus. BONVS.
Arguitur etiam pro dicta opinione ſic. Quãdo
naturalis motus uoluntatis eſt rectus in ſummo
tunc uoluntate peccare repugnat. S3 imprimo in
ſtanti motus naturalis in angelo fuit rectiſſimus
Ergo tunc peccare nõ potuit / Quia tũc remiſſio
rem feciſſet motu3 uoluntatis naturalem. S3 hoc
puerile eſt. Naturalis enim inclinatio tendit ſem
per in bonum totis uiribus natura manente incli
natio manet unde etiã ĩ malis angelis eſt rectiſſi
ma in bonum naturalis motus. Cuncta enim na
turalia in ipſis manent ſplendidiſſima ſiue inte/
gerrima. Nihil nãq3 naturę adimit peccatu3: At
quo pacto uulneret ĩ naturalibus peccatu3 alias
precoeptor nobis declarabit. Vnum mihi uidetᷣ
ut ſi peccatum aliquid naturę adimeret poſſ3 ea3
& conſumere. Et ſi conſumere non poſſit / neque

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

adimere / Quia natura nō incipit motum quem
conſumare nequeat Et ī poſt p̄dicam̄tis philoſo
phus īnuit / Vt omne ꝙ quis poteſt incipere /
poſſit & perficere. RESTIVS. Quidaʒ arguūt
aliter ad idem. Prius angelus agnoſcit q̄ prius re
lucent in ſpēbus ſiue habitibus concreatis q̄ que
poſterius / Sed in ſpeciebus Angeloꝝ concreatis
prius relucebant uniuerſalia q̄ ſingularia / igit̄
& ip̄e pri⁹ agnouit uniuerſalia q̄ ſingularia Tūc
ſic nemo peccat niſi preuia ratione pratica. Sed
qui ſolum contemplatur quiditates & uniuerſa/
lia non habet preuiam rationem practicam / qa
illa conſiſtit circa ſingularia. Igitur peccare non
poterit Ex quibus ſequitur angelum īprimo in
ſtanti inquo ſolum erant ei quiditates note ī ſpe
ciebus peccare nequiuiſſe. Circa ipſaꝝ nāque co
gnitionem fit quedam naturalis complacentia /
que ſolet conſequi cognitionem ſpeculatiuam.
GRA. Subtilior iſta ratio precedenti. Veꝝ mi/
hi facillima ſolutu uidet̄: pri⁹ nāqʒ āgelus agno
uit ſe q̄ relucētia ī ſpēbus concreatis / qa ſe agno
uit notitia ītuitiua / Et ſibi ipſe maxime preſens
potuit igitur ī ſui amorem ſubito ferri & inordi
nate / atqʒ ſic peccare / potuit nāqʒ ſibi oſtendi ī
illo inſtanti bonum concupiſcibile īmo & multa
concupiſcibilia quia plurima potuit ſimul intel
ligere / Et quia aliquod illoꝝ oīſoꝝ erat tale ut
deberet ſe in illud referre nō ip̄m in ſe hoc eſt de
buiſſet ſe amauiſſe pp illud nō autem illud pro/
pter ſe. Referendo igitur in ſe illud I nquod ſe re
ferre debuerat peccauit / Et ita Ciuitatis Dyabo
li ab amore ſui īcipiendo fundamenta iecit. CA
LIX. Quidam etiam eo modo id probant dicen
tes Nemineʒ peccare poſſe niſi qui debitor ſit iu
ſtitie. Quia iuſticia & peccatum ſunt (inquiunt
ipſi) ſicut habitus & priuatio Nemo autem pri/
uatus dicit̄ niſi qui ſit debitor (hoc eſt aptus na
tus ad habendum. Imprimo autem īſtanti An/
gelum non fuiſſe debitorem iuſtitie confirmant
Quia Anſelmo teſte imprimo īſtanti iuſtitiam
non accepit. Sed ego q̊ id ſoluam / Et quia uis cō
ſiſtit ī maiori illa / Quid hi intelligunt per debi
tum iuſtitie primo eſſet īſpiciendum / Et ſi qui/
dem ratio procedat de iuſtitia infuſa hoc eſt cha
ritate iam declaratum eſt illa nō opponi ſicut ha
bitum & priuationem Nam remiſſio culpe & in
fuſio gratie ſunt due uel quaſi due mutationes
Nam remiſſio a culpa procedit ad non culpam /
Et gratia eſt ſplendor ingens a cuius priuatione
proceditur ad habituʒ. Si ergo arguat ſic Nemo
poteſt peccare niſi ſit debitor iuſtitie. Quero qd
intelligunt per debitum iuſtitie? Aut aptitudi/
nem ad iuſtitiam īfuſam aut obligationē ad illā
Si aptitudinem conſtat angelum imprimo inſtā
ti fuiſſe aptum ad illam. Et ita peccare potuiſſe.
Si autem accipiant obligationē ad illam tunc ne
garem ut nemo poſſit peccare niſi obligatus ad
iuſtitiam / Nam aliunde obligatur ad iuſtitiam
illam Quia ex quodā diuino pacto / Quo ſanci
tum eſt opera ſine tali dono nō acceptari / Aliun
de peccandi potentia? quia ex libertate arbitrii
contra diuinum preceptum tendentis Nempe ſi
nunq̄ gratiam conferre alicui Deus diſpoſuiſſet
& mādata adieciſſet: peccare ille potuiſſet. GON
DOLEVS. Veꝝ id abſolute. Sed aliud decre/
torum diuinoꝝ ordo expoſcit? Qui omnem crea
turam peccatricē obligauit & debitricem huius
iuſtitie fecit: Nemo igitur non debitor iuſtitie
peccare poterit. CALI. Ego tunc dicam ange
lum imprimo inſtanti iuſtitie debitorē fuiſſe ita
quidem ut ſi eam non habuiſſet optare debuiſſet
Si uero ea preditus fuiſſet / in ea q̊ perſeuerare om
nino decreuiſſet. GEOR. Gratiores mihi he īpu
gnationes q̄ ille quas inducit Scotus. Scotus etiā
ibi probat aperte ipſos imprimo inſtanti peccare
potuiſſe & debitores iuſtitie fuiſſe. Et qa auctor
illius rationis hanc Angelus non fuit imprimo
inſtanti debitor iuſtitie ita probabat. Quia An
gelus imprimo inſtanti non accipit iuſtitiaʒ / igi
tur non eſt debitor iuſtitie. Iccirco Scotus quaſi
deridendo rationem illam arguit ſic. Ergo q ob
facinus perpetratum amittit iuſtitiam nō poſſet
amplius peccare ſecundum te / nam non erit de/
bitor iuſtitie Et cur nō erit debitor illius? Quia
ut dicis nō accipit eam neqʒ habet Et ita iugiter
in peccato exiſtens nunq̄ peccare poſſet / qa nūq̄
debitor iuſtitie eſſet qui ſic manendo nunq̄ eam
acciperet / Sic etiaʒ Iudeus aut Sarracenus natus
nūq̄ peccare poſſʒ. Si nullus peccat niſi iuſtitie

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

debitor / & nemo ſit debitor niſi qui accipit. Si/
militer iuſtitia acquiſita poteſt multis actibus in
iuſtitię omnino aboleri Et ita ſine illa exiſtens
peccare non poſſet quia non eſſet debitor illius
quom ipſaȝ non accipiat manens ſine illa. PRO
DANELLVS. Sunt qui etiam ita id probant
Nulla creatura poteſt agere in ĩſtanti patet ſnĩa
philoſophi. vi. de auditu naturali / ubi ait Si ali
qua uirtus poſſet mouere ĩ inſtanti / maior poſſȝ
ĩminori menſura q̃ inſtanti quod eſt impoſſibi/
le. Sed Angelus eſt creatura. Igitur nequibit age
re ĩ inſtanti. Et ita neqȝ imprimo inſtanti quicq̃
egiſſe eſt putandus. Sed ipſe adid reſpondeo / Ne
gando illam propoſitionem Ad philoſophum
autem dicerem ꝙ nõ comparat menſuram indi
uiſibilem / ſed plures diuiſibiles adinuicem. Vir
tus enim una ſi mouere poteſt in hora / ĩduplo
maior mouebit indimidia parte horę. Motus. n.
neceſſario expoſcit tempus quod eſt menſura di
uiſibilis / CERVIVS. Contra ratio eius fuit in
ducta ſic ſi aliqua uirtus poſſet mouere in ĩſtan
ti. Ergo de inſtanti loquebatur & ipſum confe/
rebat. PRODA. Dicerem ꝙ illa ſnĩa fuiſſet ma
le inducta ex mente philoſophi. Poſſet tamen &
aliter reſponderi ut philoſophus ibi probet mo/
tum nullo modo poſſe fieri in ĩſtanti: quia ſi ſic
ſequeretur illud ĩ conueniens. Nunc auteȝ uelle
Angeli nõ eſt motus & poteſt fieri in ĩſtanti. Et
ita ratio illa nullius momenti erit. BENI. Non
eſt hac in re ulterius ĩmorandum Nam ſolutiões
rationum ſatis oſtendunt aperte angelum impri
mo ĩſtanti peccare potuiſſe / Sat enim erat ipſuȝ
tunc & cognoſcere plura & uelle potuiſſe Idqȝ
recte atqȝ praue Et modus ponendi ex ipſis reſ/
ponſionibus ad rationes colligi poteſt / Prius. n.
natura intellexit & potentiam q̃ actum habuit.
Et ſi cetera aduertantur nil ambiguuȝ ulli urũȝ
remanebit. Sed diu hac in re diſputauimus Trã
ſeamus ad alia.

¶ An fuerit mora ulla inter Angelorum crea/
tionem & lapſum prauorum Angelorum. Ca
xi. ARANEVS.

PRoponebatur an fuerit mora ulla ĩter
creationẽ & lapſum prauoꝶ angeloꝶ.
Sed id pene enucleatũ & Eſaye & Eze
chielis teſtimoniis iam allatis. Vnde &
origenes inquit / Serpẽs antiquus nõ ſtatim ſu/
pra pectus & uentrem ſuũ ambulauit / Quibus
uerbis denotat ipſum nõ ſtatim peccaſſe / Ratio/
ne ꝙ id ꝓbari poteſt / Interquecũqꝫ. n. duo ĩſtan
tia eſt concedere tempus mediũ ex. iiii. &. vi. phi
ſicoꝶ. Sed ex determinatis angeli nõ peccauerũt
imprimo inſtanti. Ergo quom inſtans non ſit ĩ
mediatũ ĩſtãti fuit tẽpus mediũ ĩter ĩſtãs creatio
nis & lapſus / Confirmat̃ a ſimili Quia ĩter for/
mationem hominis & lapſum fuit mora eſt autẽ
menſura Hominis menſura Angeli apoca. xxi.
BASILEVS. His ita r̃idetur ꝙ ſolent ĩ ſacra
ſcriptura motibus corporalibus / motus denota
ri ſpirituales q̃ dicunt̃ motus tranſumptiue qui
fiunt in ĩſtanti Et ita ſnĩę Ezechielis / & Eſaye
ĩtelligenda. Origenis ẽt ſnĩa ſic uera non ſtatim
Hoc eſt nõ ĩprimo ĩſtanti. Ad rõnem dicitur ꝙ
propoſitio illa uera eſt de ĩſtantibus temporis cõ
tinui / nõ aũt diſcreti quod accipit̃ ex ipſa ſucceſ
ſione operationũ ĩtellectus & uoluntatis. Inſtãs
igit̃ primũ ĩ angelis ĩtelligit̃ pro illa opone qua
conuerſi ſunt ĩſe ipſos Et hęc fuit cognitio ueſꝑ
tina Iccirco prima die ſolum ponit̃ ueſpa & nõ
mane / Et hęc prima operatio bona fuit ĩ omni
bus. Poſtea ſucceſſit cognitio matutina in uerbo
& ĩ hac quidã ſunt ĩ laudẽ uerbi cõuerſi / quidã
uero ſuꝑbia ĩtumeſcentes facti ſunt nox tetra:
Imprima igit̃ opone nõ fuerũt diſtincti ſed om
nes boni. In ſecunda uero fuerũt boni a malis di
ſtincti. Ad confirmationẽ negat̃ ſimilitudo. Nã
liberꝶ arbitriũ angeli eſt ĩflexibile poſt electionẽ
nõ ita hominis. ARA. Iſte ſolutiones ligant ſol
uentem: Primo quia dato ut corporalibus moti/
bus denotent̃ ſpũales ut ipſe ait qui motus fiunt
in ĩſtanti Saltem plures motus in inſtanti illo
facti deberent intelligi ut & ipſe innuit dicens
impluralı. Et tamen Paulo poſt dicit eos non
habuiſſe niſi unũ motũ ĩparadiſo hoc eſt cogni/
tionẽ ueſꝑtinã qua ĩſe ſunt cõuerſi Et ſic nõ ha
buerunt niſi unã oponeȝ Aut fuerũt plures opo
nes ĩ codẽ ĩſtanti Qđ ẽt eſt cõtra eos qa nolunt

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

Angelum poſſe plura ſimul ītelligere uel plures
opones ſimul habere / Eſſet ēt id contra rōnem
temporis diſcreti qđ ī ſucceſſionem oponum po
nunt / Si āt plures opones ſimul eēnt tunc plura
īſtantia temporis diſcreti ēt pariter exiſterēt. De
inde ſi ī primo īſtanti omnes meruerūt & poſt ī
ſtans meriti ſeqtur extēplo pmiū ſecūdū eos cur
omnes nō accepunt mercedē? Quo pacto ēt quis
pōt ī termino uię & ī btitudinis inſtanti ponere
obicē? Quomō ēt iſe cōuerſi boni fuerunt ī deū
uero cōuerſi mali euaſeruut? Et quomō notitia
ueſptina ſola mereri potuerūt? Ad meritū nāq
multa reqrunt Et pcipuū eſt ut Dei amor ad ſit
q ſine cognitione adeſſe neqt. Sʒ adhoc dicēt ꝙ
cognouerunt Deū ꝓpria eēntia mouēte & tunc
iterꝝ mirabor unde fuit ut Deū cognitū ex creatu
ris amarent cognitū uero iſe nō dilexerūt? Quo
pacto ēt cōcedemꝰ malos notitiā ī uerbo habuiſſe
nʒ tñ uerbū uidiſſe quoʒ ſpēm diuinę eſſentię nō
admittant ipſi / Sʒ nō cōcedēt omnes notitiā ma
tutinā habuiſſe ſʒ bonos ſolū & tunc rurſus īqui
ram Quoʒ īter īſtans meriti & īſtans pmii nullū
fuerit īſtans mediū ſcđʒ eos. Igit nulla opo īter
media īter īſtans meriti & pmii. Quopacto igit
hi īflati fuere ſupbia & illi non? An forſan Illis
Deus uoluit mercedē reddere & illis minime? Ab
ſit. Si ꝙ inflexibilis ſit uoluntas angeli quomō a
bono ī malū flexa eſt? Nā ī primo īſtanti omnes
ait boni fuerunt? Adeo ſibi diſſidet ut conciliari
nequeat. MARTI. Noſti necne cōtra quē obi
cis. ARA. Noui īq̄ qa Thomas eſt. Sed ſanctū
eſt ueritatē ꝑponere cuilʒ ut Ariſto. īquit Et ſi
Amicus ſit Socrates ueritas tñ magis Amica ut
Plato dicebat. Sed ī ſententia pceoptoris pſiſta/
mus. BENI. Recte tu ī illius Doctoris ſentētia
pplexus fuiſti. Plurimę nāqʒ cōtradictiones pli
maqʒ īſolubilia ex dictis eius ſequunt ſi eo mō
ut pleriqʒ eū ītelligunt / accipiāt / Si uero ut nos
ipſi totiens declarauimus ītelligat nō uidebitur
ſibi diſſentire. Et q̄uis hoc loci ſit difficile ipſius
dicta pcedentibus cōciliare forſan tñ ſic poſſent
conciliari. GEOR. Precoeptor pImum conteri
mus temporis inconciliatione Doctorꝝ. Quę res
parui nobis momēti. Concilia nobis ſacrorꝝ codi/
cum dicta De his qui ut homines locuti ſunt qđ
nobis? Si Thomas aut Scotꝰ uarie locuti fuerīt
Concilient eos ipſorꝝ Auditores. BENI. Beſſa/
rion uir oīum literarꝝ cōpos mihi aut pater & ꝓ
tector & ineruditione humanarꝝ diuinarꝝqʒ rerꝝ
precipuus fautor; dum ſub maximo Scoticę doc
trinę pceoptore Ioanne Anglo Foxolio. Archi
epō ex ordine mīō Armachano literis opam darē
Me noīe nouo & memoriali ꝑpetuo Benigni in
ſigniuit / Benignus ergo doctor quoʒ ſiʒ / in om
nis me benignū opus eſt eē. PVTE. Cur eo no
mine te donauit? SARA. Rogas quę conſtant
pręſagus futurorꝝ / ſic ꝓnuntiauit. BENI. Di
cam ego. Erat inter ipſum Beſſarionē Nicenum
Cardinalē ſiue uulgo Grecum nuncupatum ac
qʒ Georgiuʒ Trapezuntium cretenſem uirꝝ etiā
doctum longa in phia concertatio Dumqʒ Nice
nus dñs & pr̄ meus defenſoriuʒ librum ędidiſſet
Ille econtra in pImis eum carpere cepit / Atque
inter alia tredecim heretice dicta eidē opponebat
Ad quę ego trium &. xx. annorꝝ circiter adule/
ſcens quoʒ rñdiſſeʒ (Magiſtro mō atqʒ Guilliel
mo Gallo penitentiario cum Apoſtolico / Fernā
doqʒ Cordubenſe pontificis ſub dyacono / uiro
acutiſſimo Et Ioanne Gatto Siculo Abbate nun
cupato ex ordine prius predicatorꝝ pleriſqʒ item
aliis / qui tum Romę aderāt) rñdere dicto Geor
gio negligentibus / Nicenus ipſe cuius memoria
in benedictione ſit ſub nomine incognito / ne Iu
uenile opus qđ ſenilē ſenſum redolebat īſcriptio
ne ipſa uileſceret / ipſum manu Dominici Calde
rini Veronenſis (qui ſeſe poſtmodum Domiciū
appellauit Secretarii ſui uiri in utraqʒ lingua pe
ritiſſimi Cuius pleraqʒ in Satyros extant comen
taria) ſcriptum ſiue exaratum tranſmiſit. Et ꝑ
ſus aſipiarꝝ de ſupnis ueniſſet omnis altercatio
extincta eſt. Qđ opuſculum in Anglia trāſlatū
amiſi Benignus itaqʒ cuperē eē in omnes. Ad rē
āt dico opus eſſe omnino aſſerere inter caſum &
creationē defluxiſſe tempus ſiue multa inſtantia
temporis diſcreti ſi illud ſit cōcedendum Multa
nāqʒ poſt primum uelle bonum immo & plura
uelle bona ſiue operatiōes bonas plurima uolue
runt mala poſt quorꝝ uolitionē iterꝝ poterāt re/

dire / Et quis nouit Si forſan aliquis reuerſus ſit
Niſi quia non tenetur ut ullus angeloꝝ qui re/
manſerũt unq̃ peccauerit. Impoſſibile certo nõ
fuit Sicut bonos iam cecidiſſe ita ne malos quidẽ
iterꝝ rediiſſe anteq̃ cecidiſſent & hoc non fuiſſet
contra comunem Dei legem ut uero poſt caſum
redeant tam poſſibile q̃ ab inferis hominẽ ad ſu
peros reuerti. Poterant igitur redire ante caſum
ſicut & homo ante mortẽ poſt caſum eo mõ ne/
queunt / quo neq3 homo poſt mortem / Q2 tam̃
ullus illoꝝ redierit nõ tenet̃ / Q2 ãt poterit ma/
gis rationi conſentaneu3. PROCVLVS. Qui
dam inde capiunt occaſionem dicendi poſt pri/
mum inſtans ipſum cecidiſſe quia Ioannis. viii.
dixit dñs. In ueritate non ſtetit uidelicet Dyabo
lus uerꝝ ego id ſoluam3 Stare nãq3 in ſacris codi/
cibus firmitatẽ atq3 animi ĩmobilitatem denotat
iuxta illud in uia peccatoꝝ nõ ſtetit Angelus er
go malus in ueritate non ſtetit: quia nõ fuit in ue
ritate firmus / nõ ſtabilis nõ certo ĩmobilis. Poſt
itaq3 primu3 uelle potuit moueri & flecti ex quo
in bonis ĩchoatis non perſeuerauit. Sed an Luci
fer quem primum inter cadentes arbitramur fue
rit omnium natura prẹſtantior contemplemur.

¶ An Lucifer ſit natura omnibus excelſior. Ca
xii. GRADIVS.

GRegorius ĩ Omelia quã facit de centu3
ouibus ſentire Videt̃ ipſum fuiſſe pri
mum omniu3. Primus angelus qui pec
cauit inquit cunctis agminibus angelo
rum prelatus / eoꝝ claritate3 tranſcendit. Dama
ſcenus econtra ita dicit maior eoꝝ q̃ peccauerũt
fuit terreſtri ordini prẹlatus / Quẹ ſibi diſſidere
uidentur. Ezechiel ꝗ ſibi ipſi aduerſari uidetur /
Effert enim primo ipſum pene laudibus diuinis
Deinde addit / Tu cherub extentus. Quo uerbo
ipſum deprimere uidetur / Ordo nãq3 cherubin
eſt ſub ordĩe Seraphin Dionyſii ſnĩa. Plurimos
itaq3 Angeloꝝ ſibi prẹpoſuiſſet: quem tam̃ tan
ta comendatione cunctis prẹponere uidetur. Ac
cedit adhẹc quia nõ uidetur ut diuina uoluntas
quẹ omnem creaturã mentis compotem iccirco
creauit ut ſummum bonum intelligeret / amaret
poſſideret / atq3 illo frueretur permiſiſſet caput
omnibus creaturis abſcidi & nobiliſſimã rem a ſe
creatam in terram proiici & perpetuo carceri mã
cipare Et qui etiam minimos eam ob rem crea/
uiſſet / defeciſſet in maximo / Non quidem dico
ac ſi id nequiuiſſet abſolute facere. S3 quia ratio/
ni recte hoc uidetur congruentius / Et Aurelii
teſtimonio / Quicquid tibi ratione recta occur/
rerit melius / id potius credito Deum feciſſe. Ni
ergo fallar. Id melius rationi recte occurrit. Cõ
firmatur quia neq3 primum hominẽ dãnari ꝑmi
ſit. Conceditur aute3 ut ex his quẹ fiunt circa ho
mine3 liceat inueſtigare quẹ circa angelu3 facta
ſint. Deniq3 quo angelum ſublimior eo & Deo
propinquior: tantoq3 minus poterit ab ipſo di/
ſcedere / quanto uehementius ſuapte natura in
ipſum fertur. Ex quo quidem ſequitur illos qui
peccarunt fuiſſe potius de minimis q̃ ut maximꝰ
peccaſſe putetur. BENI. His in rebus ratio eui/
dens reddi nequit / ut compertum eſt uobis / No
bis id uidetur congruẽtius ut nõ fuerit omnino
ſupremus. Sed ꝙ remanſerit ſi nõ maior ſaltem
ẹqualis. Si nãq3 plures poſſint eſſe eiuſdem ſpe/
ciei reliquit ibi ſibi ſimilẽ Et ſit ĩdiuidua eiuſdẽ
ſpeciei ĩ naturalibus ſeſe prẹcellant perfectiore3
quempiã Lucifero remanſiſſe / potius eſt cenſen
dum. Neq3. n. ueriſimile ut omnium creaturarum
nobiliſſima ſit damnata ita ut ſibi nulla par aut
ẹqualis ſit relicta. Neq3 igitur Lucifer prẹdica/
menti ſubſtantiẹ menſura eſt dicendus. Grego/
rius igitur ipſum omnibus angeloꝝ agminibus
prẹlatum affirmans omnibus choris inferioribꝰ
prẹſtantiorem aſſerit / atq3 de numero ſeraphin
eſſe ĩnuit. Vel ſi etiam omnibus Seraphin prẹſta
ret intellige de illis qui ab eo ſpecie differunt (ſi
in eodem choro ſint multe angeloꝝ ſpecies) Nõ
autem ut nullus remanſerit ſibi in ſpecifica natu
ra ẹqualis. Ezechiel autem uocat eum Cherub /
non forſan quia fuerit de illo agmine / Sed quia
ob peccatum charitate non ardet & ſi ſciẽtia pol
leat / Iccirco ab illa denominatus eſt: Aut quia
Cherub extento in Salomonis templo (ꝙ erat
opus admirandum ualde) ipſum comparauerit:
ob ipſius ſingularem excellentiam: Et loqueba
tur de Lucifero ĩ figura tam̃ Cyri Babyloniorum

Regis qui licentiam hebreis conceſſit redire ĩ pa
triam / ſed non ędificare ciuitatem aut Templũ.
Damaſcenus autem Maiorem quempiam inter
peccantes terreſtri ordini prę fuiſſe ait ut forſan
Beelzebub / non autem Maximum. VOLTI-
VS. Quid Terreſtri ordine accipitur? BENI-
GNVS. Platonicorum quidã Auguſtino. viii.
de Ciui. Dei referente diuidebant Deos (qui om
nes boni & ſuper lunarem globuꝫ morarentur a
Demonibus quorum pars / boni / pars item Ma
li. Et hi ſub celo & iuxta nos habitare dicuntur
Et eam obrem Terreſtres dicti ſunt. Sed Dama
ſcenus qui egregius Theologus per Terreſtres
Angelos illos qui ĩ terram mittuntur forſan ĩtel
lexit: q̃uis nonnulli eos qui peccauerũt ĩ ſuperio
ri parte aeris creatos aſſerant & non in celo Em-
pyreo / Quod non ita conuenit pietati fidei / nꝫ
his quę in ſacris literis legimus. Qꝫ autem fue-
rit motiuum ipſoꝝ peccati extrinſecum Et quo
pacto Maiores magis adid cõmoueri potuerint
ſatis abunde declarauimus.

¶ An peccatum maioris fuerit occaſio peccati
minoꝝ. Ca. xiii. TVDISSIVS.

AN peccatum maioris fuit cauſa peccati
Minoꝝ ſiue inferioꝝ? BENI. Draco
ille uirulentus dicitur traxiſſe ſecuꝫ ter
tiam partem ſtellaꝝ / per quem Luci-
fer denotatur / Non quidem quaſi eos compelle-
re potuiſſet. Sed ueluti Imperator milites ad pre
lium adhortans cauſam iuſtam prelii proponẽs /
eo pacto quo iam diximus. Melius enim uideba
tur Angelo q̃ homini ſubici Neqꝫ in hoc erra-
bant: quia hęc propoſitio uera eſt pręſtantiori
ſubiectum eſſe melius eſt. Sed hoc q̊ intelligebãt
ꝙ non ſubiciendo ſe homini rebellarẽt Deo / Et
elegerunt potius non ſub eſſe Deo q̃ ſub eſſe ho
mini Deo / Qꝫ autem omnes alii Lucifero deſer
to Deo adheſerint patet ex eo Quia omnes nunc
q̊ ſibi obtemperare dicuntur Et ſui nominant̃
Vnde dominus dicet damnatis Item ignem ęter
num qui paratus eſt Dyabolo & Angelis eius.
Et diuinę iuſtitię ordo exigit / ut cuius ſugge-
ſtione quis labitur ipſius & poteſtati in tormẽtis
ſubiciatur. Iuxta illud petri A quo quis ſupera-
tus eſt: eius & ſeruus eſt. Sed neqꝫ domino gau-
dium aut pax ulla ex illa obedientia / neqꝫ ſubdi
tis prouenit. Neqꝫ obſtat ſe potius uoluerint ut
diximꝰ Lucifero ſubici q̃ Deo homini ad quod
tum ſuperbia tum inuidia ĩflammauit. Magiſqꝫ
ſuperiores deliquerunt quia ardentius in homi-
nem illum indignati maiori inuidia tabuerunt
Quia & ſibi magis cõplacuerũt magiſqꝫ dignos
ſeſe tali unione inferioribus angelis cenſuerunt.
Ex quibꝰ etiã poteſt aduerti plures moras fuiſſe
ante ipſoꝝ caſuꝫ. PALMOTA. Aliqui dicũt
iccirco ſuperiores plus peccaſſe: quia angeli totis
uiribus ĩcumbunt atqꝫ agunt dum aliquid pro
ſecuntur aut fugiunt? ſiue reſpuunt. Superiores
autem potioribus pollent uiribus. Quę ratio mi
hi non placet. Ea nãqꝫ eſt conditio naturę & cau
ſę neceſſario agentis non uoluntatis libere atque
contingenter operantis Vnde etiam ipſum Deũ
non totis uiribus quicq̃ extra ſe uel pauciſſima
Immo forſan unuꝫ ſolum uoluiſſe putamus chri
ſtum? BENIGNVS. Accipiendum eſt non ut
angeli non potuerint remiſſius atque intenſius
proſequi propria uoluntate / ſed qua re ipſa ita
proſecuti ſunt Maiores quidem magis Minores
autem minus. MLASCOGNIVS. Aiunt illi
idem Ex hac ſuggeſtione non ſequi ut plures
morę fuerint peccandi / eo ꝙ angelus non indi-
get temporis mora / ad exhortandum uel conſen
tiendum / Veluti homo. Sublato igitur tempore
deliberationis quod in hominibus requiritur in
eodem inſtanti inquo primus angelus ſua deſide
ria ſibi congrua locutione expreſſit / alii conſen-
ſerunt. Sicuti & ipſe homo ſimul corde aliquid
concipit? & eloquitur. Et dum quis loquit̃ alius
concipit & conſentit ſaltem infine prolationis.
Immo interdum & anteq̃ proferat omnia. Quod
maxime conſtat in illis eloquiis quę notis termi-
nis agnoſcuntur. CABO. Secundum eos cogni
tiones angeloꝝ ſucceſſiue fiunt ĩ tempore diſcre
to Quando ergo Lucifer intellexit Deum homi
nem futurum / & ſe magis amauit / & illi homi-
ni inuidit. Certum eſt ipſum prius intellexiſſe q̃
uoluiſſe ſibi bonum / & etiam q̃ inuidiſſe homi-
ni aſſumendo. Neqꝫ idem actus poterat eſſe tran

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

ſiens in obiectum Et quo adhortabatur alios ut
idem uellent ſecum atqꝫ nollent primo ergo fuit
cognitio in omnibus. Secundo ut ſuperius ipſe
dixit affectio boni ĩ omnibus / Tertio mali prę
buerunt obſtaculum. Et inter malos prius uidet
ille peccaſſe qui aliis fuit cauſa peccandi: prius
quoqꝫ ipſe peccauit q̃ alios traxit preſertim hor
tando / Quomodo ergo omnes ſimul primo fue
runt boni. Deinde hi mali Et ſemper in eodem
inſtanti. Et ꝙ hi ad hortati ſint alios ad peccan
dum & tamen ſimul cum illis omnino peccaue/
rint / non facile captu uidetur. Confirmatur q̃a
tempus diſcretum ſecundum eos nil aliud eſt q̃
Angelicaꝝ operationum ſucceſſio. BENI. Vi/
debitur poſtmoduꝫ de hoc tempore diſcreto qua
le ſit & an ponendum & tunc conſtabit res quaꝫ
inueſtigare cupis.

¶ An totidem ſint ſpiritus reprobi quot & pro
bi. Ca. xiiii. BABALIVS.

INueſtigemus an plures uel totideꝫ pec
cauerint quot & in beatitudine reman/
ſerint. Et ꝙ plures ex eo uidetur quia
reꝝ preſtantiſſimaꝝ ſemper minor co/
pia iuxta illud omnia preclara rara / Nil autem
beatitudine preclarius / Plures igitur mali atque
ĩfoelices erunt q̃ foelices. Confirmatur Nam &
facilius eſt male agere. Malum enim fit multifa
riam Bonum ex cauſa integra. Vnde & homĩes
plures mali q̃ boni Stultoꝝ nãqꝫ infinitus eſt nu
merus. Si quoqꝫ plures remanſiſſent / ſequeretur
ꝙ nõ de uno quoqꝫ choro aliqui corruiſſent. Sed
hęc ratio nil ualet / Potuiſſent enim plures ceci/
diſſe: & tamen de aliquo choro. Immo de pluri/
bus etiam nullus corruiſſe. BENIGNVS. Dra
co dicitur traxiſſe tertiam partem ſtellaꝝ paucio
res ergo ceciderunt. Quamobrem recte dictum
eſt ab heliſeo in. quarto libro Reguꝫ / Plures no
biſcum ſunt q̃ cum illis Quod accipitur de An/
gelis bonis noſtris fautoribus. Qui plures ſunt
aduerſariis uitę noſtrę. B. Monſtra quędã ſunt
uitia & peccata. Iccirco illa rariora eſſe debent /
Virtutes atqꝫ bona opera magis naturali con/
gruunt ĩclinationi. Quare & frequẽtiora ut hęc
ſint iuſtius eſt. Atqꝫ certo qui ob beatitudinem
creati ſunt decet ꝙ eam ut plurimum conſequan
tur / ne fruſtra creati dicantur. Fruſtra enim di/
citur ex ſecundo phiſicoꝝ quod finem ob quem
eſt ut plurimum non adipiſcitur / Entia prete/
rea nolunt malam diſpoſitionem. Sed ſi plures ĩ
carcere q̃ in Ciuitate eſſent: plures tormentis affi
cerentur / non recte cum hoc uniuerſo ageretur.
Quod etiam colligi poteſt ex ipſa magnitudine
& quaſi ĩmenſitate patrię celeſtis / atqꝫ paruitate
huius aeris caliginoſi Centrique uniuerſi. Et ſi
nãqꝫ Angeli non ſint in loco circũſcriptiue / Sũt
tamen definitiue / BENESSIVS. His rationi/
bus concluderetur etiam homines reprobos pau
ciores eſſe. BENIGNVS. De hominibꝰ forſan
aliud eſt iudicium qui bona ſenſui nota ſpretis
mentis bonis inſectantur / Quibuſqꝫ mala bona
uidentur Quod ſiue proueniat ex ipſa primi pa
rentis culpa: ſiue ex diuina quadam ordinatione
pleriqꝫ ambigunt / & nos in preſenti preterimus
Sat nunc ſit homini & ſenſu & ratione uti natu/
ra conuenire. Sicqꝫ & ſenſum & rationem ſequi
ſibi erit in natum / An tamen plures hominum
damnationi ſint ob noxii neſcimus / Viam qui/
dem uitioꝝ latam plures per ambulant / rari uiã
uirtutis quę difficilis aditu atqꝫ ſudorem prę ſe
fert / Vt ĩ pythagore littera ipſa cernit / Hãcqꝫ
ob rem pauci dicuntur electi. Enimuero Quia
homo iudicatur in extremo hyatu Quis noſcere
poterit iudicium Dei? Quiſquis & enim tum bo
nus & penitens / is ſemper foelix atqꝫ lętus erit.
Qui ergo multo plures hominum damnant / hi
ad uitam ipſoꝝ non ad exitum aſpiciunt. Qui
uero ambigunt / aut oppoſitum dicunt ut nos
quandoqꝫ primi cenſeo dicere incepimus. Hi ad
exitum ſaltem chriſtianoꝝ Quicquid de infide/
libus dicatur rationem dirigunt. Quam opinio
nem poſtmodum Iulianus Muglienſis egregius
noſtri ordinis predicator / nobilqꝫ amiciſſimus ĩ
ampla Mediolanenſium urbe contra nonnullos
magnis lateribus defenſauit. Sed ad Angelos re

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

deamus Ratio ultima in contrarium nihil ualere
uidebatur / Ipſa tamen utilis eſt ut agnoſcamus /
An de unoꝗ Angeloꝝ ordine aliqui ceciderunt
Et profecto ſi opinio quorumdam teneretur ut
ſolum preſidens terreſtribus ordinibus cecidiſſet
tum nõ omni de ordine ruiſſe putarentur / Si ue
ro primus ruentiuȝ ea nobilitate functus fuerit
qualem ſuperius determinauimus / tum de uno
ꝗ ordine aliquos ruiſſe fatebimur. Si nãqȝ de ſu
premo Et de aliis certo. V nde primus cadentiuȝ
in figura Cyri Regis perſaꝝ Cherub appellatur
qui ordo nõ eſt terreſtris. BINCIOLVS. Cur
nõ ſit appellatus Seraph miror? BENIGNVS
Nullus reproboꝝ nomine Seraph legit̃ aut thro
ni eo quia illa nomina diuinam charitatem & q̃e
tam in habitationem denotant. Nomine autem
cherubin ſiue ſcientium atqȝ uirtutum ſiue potẽ
tium nominari poterunt / Scire nãque ualebunt
atqȝ poſſe etiam mali. Niſi dixerimus nomine lu
cis charitatis ardoreȝ denotari Et ita Lucifer ab
ardente Lucis uocabulo fuiſſet nominatus. BA
BALIVS. Ad rationes in oppoſitum iam ipſe
reſpondebo. Negando ut reꝝ preſtãtiſſimaꝝ ſit
minor copia. Quod patet Maiora nãqȝ ſunt ce
leſtia corpora / Immo unuȝ ex illis maius eſt om
nibus quę ſub celo ſunt / Et plures ſunt homĩes
q̃ fenices Immo q̃ Leones aut elephanti Illud
uero omnia preclara rara ſic intelligendum ut in
hominum opinione & acceptatione rariora bona
ceteris paribus ſint preclariora / Faciliuſqȝ eſt ho
minibus ſecundum partem ſenſibilem deuiare /
Proni enim ſunt ad malum ab ineunte ętate: ſe
cundum rationem uero recte agere facilius / Et
aſſuetis ualde ſuauius eſt recta operari. Agere qȝ
ex cauſa integra rationi gratius q̃ per ſingula in
moderate difundi. De hominibus cur plures ſec
tentur uitia ſatis notum eſt. An autem damnen
tur plures ipſoꝝ iam audiuimus.

De pena maloꝝ ſpirituuȝ Et pri
mo An mens eoꝝ adeo ſit igno
rantie tenebris ĩuoluta ut nul
lius ueritatis ſit compos.

Ca. xv. BOCIGNOLVS.

COnſiderandum aliquid de penis ipſo
rum malorum ſpirituum. Primo qui
dem An ipſorum intellectus adeo ſit
tenebris ignorantię inuolutus ut nul
lius ueritatis compos dici poſſit. Deinde An uo
luntas adeo in malo pertinax & obſtinata ut
nil boni ualere uelle. Tertio An dolor ualeat eſ
ſe inſpiritibus. Vltimo. An aer iſte caliginoſus
ſit locus penalis malorum ſpirituum. BV
CHIVS. De primo quid ambigere oportet
quom Dionyſius quarto. C. de di. no. manifeſte
dicat. Data eſſe Demonibus aliqua dona / quę ne
quaq̃ mutata eſſe dicimus / Sed ſunt integra &
ſplendidiſſima. Quę autem hęc dona poſſunt
alia / q̃ ueritatis cognitio perſpicua? Neque ſpe
cies concreatę fuerunt propter peccatum abolite /
Neque intellectus naturalibus uiribus fuit quin
uidere poſſet eneruatus. Sicut enim homo pecca
tor non amittit potentias / aut habitus intellec
tuales / ſic neque Angelus. BOCIGNOLVS.
Hęc me mouent ad proponendum illud dubiuȝ
Primo quidem. Quia ſi ullam ueritatem agno
ſcerent ſe ipſos maxime agnoſcerent. Sed conſe
quens uidetur inconueniens: quia eiuſmodi co
gnitio eſt magna pars beatitudinis. Qua pro
pter Auicenna & Algazel ſupremam beatitudi
nem hominis in uiſione Intelligentię nobis citi
me quę globum lunarem moueret poſſuiſſe ui
dentur. Repugnate autem eorum miſerię tanta
foelicitas. Pręterea Si Angeli habent cognitio
nem ueritatis. Aut ergo matutinam aut ueſperti
nam. Hęc enim cognitio duplex competit ange
lis ſecundum Auguſtinum. Non quidem matu
tinam / quia non uident quicq̃ in uerbo. Neque
ueſpertinam / quia illa referuntur res cognitę in
laudem creatoris Cuius rei gratia poſt ueſpere

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

ſemper ſequitur mane, geneſis Primo, Quare nullam cognitionem ueritatis habebunt. Denique Qui nequit maxime in inatura manifeſta, cognoſcere, neque alia cognoſcet, Sed Demones nequeunt Deum agnoſcere quom non ſint mundi corde. Qui ſoli Deum uident, Igitur neq; alia Prior propoſitio, patet Neque inſtantia de nobis ualet, Nam id prouenit ex debilitate noſtri intellectus a fantaſmatibus dependentis quemadmodum & nicticoracis Solis iubar uidere non ualentis. Quarto aut agnoſcerent reuelatione, Aut longa rerum experientia, Aut natura, Nõ quidem reuelatione, neque Dei neque bonorum Angelorum. Quę nãque conuentio lucis ad tenebras? Neque longa rerum experientia, quom ſenſu careant, Experientia uero ſenſu fit ex primo metaphiſice. Neque natura quom omnis manifeſtatio fiat a lumine Apoſtolo dicente ad Epheſios. Ipſi autem Demones ſint tenebre: nullam ergo natura lucem habebunt. Contradicit nãque tenebras lucidas appellare. Arguitur quinto ſic. Si Angeli agnoſcerent ueritatem, Vtique fidei ſecreta nota eis fuiſſent, Et ita uirginem peperiſſe ſciuiſſent, Atque morte; dõmini agnouiſſent, neque eam procuraſſent. Ita nãque de illis ſcribitur. Si cognouiſſent nũꝗ dõminum glorię crucifixiſſent, Sexto arguitur ſic. Quicũque diſtincte & in particulari agnoſcit agenda ille etiam uolet & operabitur quę decet & ſunt oportuna Sed Angeli agnoſcunt diſtincte & in particulari agenda. Ergo & uolunt & operantur illa. Concluſio illa falſa Igitur & prę miſſarum altera, Non quidem prior Nam illa uidetur eſſe philoſophi Sexto ethicoru;. Quia uoluntas nequit contra dictamen rationis. Poſterior ergo prę miſſa erit falſa. BONDIVS. Quidam duplicem cognitionem ponunt. Naturale; omnino, Alteram per gratiam, Et hanc in duo ſecant. Quędam enim ſpeculatiua eſt (aiunt) quędam affectiua. Speculatiua quidem, Cui ſolum reuelantur ſecreta neque tamen ex eiuſmodi cognitione ſequitur inflammatio, Affectiua uero qum cognitionem ſequitur inflammatio, harum trium prima hoc eſt illa naturalis neque ablata cenſetur neque diminuta, Tertia omnino abolita Secunda uero ipſi angeli partim pollent, partim priuantur, Fit nãque & ipſis reuelatio prout expediens fuerit. Et hoc uel medio Angelorum bonorum uel aliis mediis prout libuerit diuinę prouidentię. BOCI. Omnis cognitio cuilibet intellectui uidetur eſſe naturalis quia nulla uiolenter accipitur. Sed ad omnem tãꝗ ad ſuam perfectionem inclinatur. Non itaque quedam naturalis quędam ex gratia. Deinde gratia non conceditur malis Angelis immo ſunt extra gratiam. Quomodo ergo habere dicuntur cognitionem per gratiam? Tertio contra ſe ipſum ille cõcedit poſſe alicui tribui cognitionem ad quam non ſequatur inflammatio neque amor. Igitur ſcientia erit in illo agendorum quę tamen agere nolet: atq; reſpuet. BENIGNVS Ad hęc poſſ; dici ut per cognitionem naturalem intelligamus eam quam intellectus propriis uiribus adipiſci ualeret, per gratiam autem quam a Deo uel alio Angelo accipit, Talem autem gratiam eſſe in malis non inconuenit. Cognitio quoq; illa icc irco dicta eſt ſpeculatiua quia non dictat agenda, neque amanda. Ad primum igitur motiuum dicerem Beatitudinem non conſiſtere principaliter in cognitione aut uiſione cuiuſuis entis: Sed ĩ fruitione, Neq; puto ut etiam cognitio ipſius Dei faciat creaturam beatam, ſi illa poſſet in eſſe ſine amore, & fruitione. CHROSIVS. Si Angeli inferiores Luciferum uideant & ament atq; ipſo fruantur nonne aliqua ex parte beati dici poſſent? BENIGNVS. Si dolor uehemens atque odium & inuidia, & perturbatio uaria non impedirent forſan aliqua beatitudo ipſis in eſſet An tamen mali Angeli ſeſe diligant hoc eſt unꝰ alterum dubitari poteſt. Quo etiam conceſſo illa dilectio erit inordinata, Non igitur beatifica. CHROSIVS. Credunt mulierculę quo uiſio Demonum in eſſentia propria ſit admodu; tetra & horribilis Tu autem uix defendis ꝙ non ſit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

beatifica. BENIGNVS. Tertia profecto ni-
miũ fetidaq₃ extat uitiis in numeris deturpata.
Natura ipſa ſplendida/ Mores obſceni Et ob ea₃
rem bonis mentibus inuiſi Ad ſecundum mo-
tiuum Si Angelis omnibus ſpecies diuinę natu
rę indita fuiſſet / tunc etiam mali matutinam co
gnitionem aliquomodo haberent. Sed ueſperti-
nam certo habent / uel potius nocturnum. Om-
nis nāq₃ cognitio etia₃ ipſius Dei / niſi in ipſum
Deum referatur nõ lux ſed tenebre / nõ dies aut
ueſpera ſed nox obſcura eſt. Ad tertium tanta
eſt maieſtas diuinę lucis / Vt non modo huma-
num ſed omnem creatum excedat intellectu₃. Et
uideri a nemine niſi uelit ipē unq̃ poterit / Ratio
igitur quę dicit Nequeunt manifeſtiſſima noſſe
igitur neq₃ alia nõ ualet eo ꝙ manifeſtiſſimum
ens obicitur uoluntarie creaturis. Falſum tamen
eſt ut Angeli mali nõ agnoſcant ipſum Deum.
Nam cognitio quam habuerunt de illo anq̃ pec
carent integra in ipſis remanſit. Mundi autem
corde ſoli agnoſcunt Deum cognitiõe meritoria
uel beatifica. Eſt quoq₃ munditia ſiue puritas in
ipſis naturalis qua idonei ſunt Deum agnoſcere
Ad quartum motiuum / Negatur Angelos nil
agnoſcere diuina aut bonoꝝ angeloꝝ reuelatio-
ne. Et q̃uis nõ conueniant in moribus mali cum
bonis: conueniunt tamen in donis naturalibus /
Negatur quoq₃ ut experientia reꝝ nõ proficiant
ĩ cognitione ueritatis. Neq₃ ueꝝ eſt ut omnis ex
perientia fiat a ſenſu ſed ſolum hominum ĩ hac
uita exiſtentium / Negatur quoq₃ ut naturalibꝰ
uiribus nil agnoſcere poſſit. Et q̃uis tenebris ui
tiorum ſit inuolutas mente tamen poteſt dici
lucidus prout omnis cognitio lux eſt. Illa tamē
quia non refertur in ultimum finem paulo ante
nox appellata eſt. Tribus igitur modis Angeli
mali cognitionem habere poterunt. Ad quin-
tum omnibus a principio uerbi incarnatio nota
fuit Ob id enim orta eſt tempeſtas illa ualida /
Tempus quoq₃ incarnationis uel ex ſacris codi-
cibus ſcire poterant Sed nõ permittebantur di-
ſtincte ſcire / Conicicbant quidem Ieſum illum
eſſe filium Dei / ſed certi ut aiunt nõ erant iccir-
co ipſius etiam morte₃ procurarunt. Quãuis dic
tum Apoſtoli etiam de quibuſdam hominu₃ in
telligi poſſet. Ad ſextum dici poſſet Non ſatis
eſſe agenda cognoſcere ad hoc ut quis exequatur
ea quę nouit. Sicut in tertio de anima dicitur de
cogitante terribilia: ſed opus eſt dictare agenda /
Quod quidem dictamen in malis angelis extinc-
tum eſſe. Videtur declarauimus tamen diu eſt /
Quo pacto etiam dictamen rationis ſequi uolũ
tatem non oporteat.

¶ An malus Angelus poſſit quicq̃ boni uel ſit
omnino obſtinatus. De illoꝝ ergo hic obſti-
natione agitur. Ca. xvi. CALIXTVS.

SEd iam de ipſoꝝ maloꝝ obſtinatione
quędam perquirenda / Et q̄a diu oſtē
ſum eſt / angelos eſſe tãq̃ & homines li
beros / & ante uidelicet electionem &
poſt. Iccirco uidendum eſt primo an malus An
gelus poſſit quicq̃ boni uelle uel ſemper & ne-
ceſſario malum uelit / Et an poſſet redire ad uia₃
uirtutis atq₃ penitentię / Atq₃ ut poſſit aliquid
boni uelle probatur / Primo quia Confiteri ue-
ritatem Similiter & credere eam atq₃ bona cupe
re bonum certo eſt. Sed ipſi ueritatem confiten-
tur dixit nãq₃ Demõ chriſto Math. primo Scio
ꝙ ſcis ſcũs Dei. Et Iacobi tertio Demones cre-
dunt & contremiſcunt / Et Diony. in Capi. con
ſueto inquit bonum & optimum concupiſcunt /
Eſſe inq̃ uiuere / ac intelligere / Pręterea. Dictũ
eſt in ipſis remanſiſſe naturalia integra / ergo &
libertas arbitrii quę potius tendit in bouum q̃ in
malum / immo in bonum ſolum ſi Anſelmo ſit
credendum dicenti poſſe peccare neq₃ eſt. Liber
tas neq₃ pars libertatis. Immo libeꝝ arbitrium
eſt poteſtas ſeruandi rectitudinem propter ſe /
Poterunt igitur bene uelle quom in eis ſit princi
pium quod ex ſui natura ordinatum eſt in bo-
nũm / Tertio / Nullus eſt adeo auerſus / q̄n poſ
ſit cogitare aliquod uerum. Et Paulo ante / dic-
tum eſt / Angelos multas ueritates agnoſcere Et
prima principia ēt practica ſunt nota exterminis
non poteſt ergo intellectus ipſis non aſſentiri.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

Quom uero ita ſe habeat finis in operabilibus ſi
cuti principium inſpeculabilibus/ ex ſecundo de
auditu phiſico/ Igitur non poterit uoluntas quã
tumuis auerſa non uelle ultimum finem ſicut nꝫ
intellectus negare id quod ex ſeſe ſit motum.
Confirmatur conſequentia illa/ Si nãqꝫ omnis
malus ſit ignorans/ Ergo qui ſcit aliquod agibi
le/ Vel agnoſcit aliquod principium practicuꝫ
poterit ſecundum illud operari/ & non habere
iniquitatem in uoluntate. Circa quodcũqꝫ enim
nequit intellectus excecari/ circa illud etiam ne/
quit uoluntas peruerti. Quarto. Quicquid in eſt
alicui contra ſuam naturalem inclinationem ſi ſi
bi relinquatur redibit ad oppoſitum. Nullum
nãqꝫ uiolentum perpetuum ex primo de ce. &
mun. Et patet exemplum de aqua calefacta/ quę
igne aut calefaciente amoto redit cito ad frigidi
tatem Et uidetur frigidior fieri/ q̃ antea/ Sꝫ pec
catum & iniquitas ſunt contra naturalem incli/
nationeꝫ ut & Dama. & diuus Hieronymus aiũt
Vnde Seneca ad Lucilluꝫ Erras frater ſi credas
uitia nobiſcum naſci ſuperuenerunt ingeſta ſũt
Non itaqꝫ perpetuo uitia ipſis poterunt ineſſe/
Confirmatur Si nãqꝫ ſemper in malis actioni/
bus perſeuerarent aut de peccato in peccatuꝫ trã
ſirent ſemper pena creſceret/ Et nunq̃ haberet
terminum ultimum accretionis ſuę/ Nam lege
diuina ſanctitum eſt ut cuicũqꝫ culpę ſua cor/
reſpondeat pena/ Conſequens illud i conueniens
eſt in fide/ Ex quo a ſimili ſequeretur etiam bea/
toꝝ merita in dies creſcere/ & nunq̃ ullum ad ter
minum ſibi debitum perueniſſe. Deniqꝫ Quem/
admodum in homine ſemper manet Dei imago
(iuxta illud pſalmi In imagine per trãſit homo
per quaꝫ ipſius Dei fit capax & particeps doctri
na Auguſtini xiiii. de Trinitate) ſic & in Ange
lo/ Nemo autem eſt Dei capax aut particeps niſi
aliquo bono actu/ Quare talis actus erit ponen/
dus in angelis etiam malis. Cur etiam diuina mi
ſericordia non liberentur ab eiuſmodi uinculis at
qꝫ compedibus miꝝ eſt quom diuinę clementię/
neqꝫ menſuram poſſumus ponere/ neqꝫ tempora

de finire. Accedit ad hęc Quia alio ſuggerente
peccauit aut cecidit inquit Gregorius per alium
reparari debuit/ Sed omnes inferiores illius pri/
mi ſuggeſtione peccauerunt/ Igitur uel illi repa
rari debuerunt/ Et ita bene agere atqꝫ uelle poſ
ſent/ Tandem illud idem ita probatur. Si neceſ
ſario male uellent maxime illud malum uellent
ob quod & ceciderunt/ Sed illud nolunt nunc.
Patet quia non mouet eos proprię excellentię ꝑ
uerſa cupido/ Norunt nãqꝫ Dei ęqualitatem ſe
adipiſci non poſſe. GRADIVS. Contrarium
huius legimus in pſalmo ubi ſcribitur Superbia
eoꝝ qui te oderunt aſcendit ſemper. Similiter ip
ſi dicuntur obſtinati in malo. Et quod maius ē
Quia multoꝝ benefactoꝝ recordatio iocundiſſi
ma eſt Ciceronis ſnĩa in Catone Maiore/ Si an/
geli mali recte uelle poſſent/ ex eo caperent ali/
quam iocunditatem. Quod quidem non uidetur
poſſe ſtare cum ipſoꝝ damnatione/ ſicut ne ulla
quidem triſtitia aut moeſtitia cum uera beatitu/
dine. Confirmatur. Si enim nullum bonum irre
muneratum ueluti neqꝫ malum impunitum/ ali
quem fructum referrent/ & ſi nõ alium ſalteꝫ io
cunditatem & uoluptatem quę ex ſui natura ut
philoſophus ait conſequitur bonam operationē
Hęc ergo aduerſantur illis. BENIGNVS. Ori
genis dicitur fuiſſe opinio/ omnem uoluntatem
creatam poſſe flecti in malum & bonum preter
animam chriſti propter unionem uerbi. Sed nos
in fide domini noſtri uiri electi hęc ſentimus/
Primum quidem Demones uniuerſos nunq̃ uerã
penitentiam facturos aut in Deum redituros.
Cuius rei hęc ſola ratio ſufficeret/ Quia lege di/
uina ita ſancitum legimus ut neqꝫ homini poſt
mortem/ neqꝫ Angelo poſt caſum ſit relictus ue
nię locus. Iccirco etiam ſi prę anguſtia ſpiritus
gemerent de perpetratis atqꝫ uermis conſciẽtię
iugiter eos morderet & nũq̃ moreretur/ ſine fru
ctu tamen id totum eſſet. Quia ſic iam actum eſt
Vt lignum ibi ſit Vbi ceciderit/ Quemadmo/
dum igitur damnati de comuni lege nunq̃ ſalua
bunt ita nimiꝝ neqꝫ beati dãnabũt. Iuſti⁹ tñ eēt

damnatos ſaluare, q̄ beatos etiam ſola damnaria pena damnare, Et cur hoc? Quia iuſtiſſimum eſt Summum principem Clementiſſimum eſſe. Quamobrem nõnullos damnatoꝝ ſaluatos, Beatoꝝ damnatum legimus neminem. Poſſent itaqꝫ & Demones recte agere atqꝫ meritorie Et ipſi beati non recte ac iniuſte, ſi lex illa ceſſaret qua hi diuiſi ita fuere. An autem anima chriſti ratione unionis ad uerbum nequeat in malum flecti an ratione beatitudinis alias. Hac de re igitur. dicũtur obſtinati, quia nullum opus: nullamqꝫ actionem Deo gratam agere poſſunt. Agant ſi quidem quid uelint. Velint deinde quicquid uelle quis ualet Deus id attendit & deridet nil inq̄ acceptat: Quare? Quia tempus merendi & tempus Clementię preteriit. ZAMA. Ergo ſi Deum quoqꝫ diligerent. Si bona cuipiam cuperent, Si culpam criminum ſuoꝝ agnoſcerent atqꝫ ueniaꝫ poſtularent nil eis prodeſſet? BENIGNVS. Lege ſtante nil profecto mereri ualerent. GATALDVS. Pleriqꝫ aiunt Si ueniam poſtularet demon ab optimo Deo utiqꝫ obtinerent eam. BENIGNVS. Forſan illi non meminerant. Status & conditionis damnatoꝝ: inquo petentes amplius non accipiunt quęrentes non inueniunt pulſantibus etiam uirginibus Aperi Aperi qꝫ clamantibus non aperitur & quare? Quia clauſa ē miſericordię uenia. Ex ſiccatus ē fõs pietatis: in menſę. Si etiam ante caſum culpaꝫ agnouiſſent, Veniam accipere potuiſſent, Atqꝫ lege comuni ſemota etiaꝫ damnatis Deus miſereri poteſt. Non enim ob eoꝝ damnationem impotentior factus eſt omni potentiſſimus Deus. Veruꝫ nos quid re ipſa ſit ſtatutũ Quid a domino Deo noſtro (cuius legis profeſſores ſumus) ſit ſancitum diſputamus. GONDOLEVS. Poſſemus necne dicere ut damnatos peniteat criminuꝫ perpetratoꝝ? BENIGNVS. Noui ex lege domini noſtri Vermẽ eorũ nũq̄ morituꝝ, Noui ꝙ uirginibus clamantibus non aperitur, Noui ꝙ ſe excuſantibus Domine quando te uidimus eſuriẽtem dicitur Quod uni ex minoribus his non feciſtis, mihi non feciſtis. Noui ꝙ aliis dicentibus Domine nonne in nomine tuo prophetauimus & uirtutes plimas fecimus reſpõſurus eſt. Amẽ dico uobis neſcio uos Diſcedite a me operarii iniquitatis. Ecce clamantes non ex audiuntur, Subici cupientes & dominum agnoſcentes atqꝫ iuocantes repelluntur: reiciuntur: ad ſupplicia tranſmittuntur.

¶ De mltiplici bono & an aliquod bonum uelle aut agere Angeli mali poſſent itꝝ diſcutitur. Ca. xvii.

LVCAREVS.

Vęro ut enucleatius iſta accipiam An Demones aliquid boni uelle ualeant uł quicquid uolunt ſit ſemper malum? BENIGNVS. Bonitas quę cum re atqꝫ ente conuertitur noſti quid ſit: Bonitas alia eſt quam dicimus naturalem quom res ſit predita ſuis naturalibus conditionibus, Sic dicimus aurum bonum: Canem, atqꝫ equm Sed pręter illas bonitates, triplex bonitas actionum humanaꝝ reperitur. Bonitas primum ex genere, qñ ipſa actio tranſit ſuper obiectum conueniens nõ ſolum conuenientia naturali. Sicuti dicimus uiſioni conuenientẽ eſſe lucem. Dulce enim eſt oculis uidere ſolem, ſed conuenientia ſecundum dictamen rectę rationis Et hęc eſt prima bonitas actionis Iccirco uocatur ex genere. Sicut enim genus eſt primum quod ponitur in diffinitione & eſt fundamentum differentiaꝝ & quaſi materia. Ita obiectum actionis eſt fundamentum omniũ aliaꝝ bonitatum ſequentium, Et ueluti genere remoto neceſſe eſt remotum iri cunctas aduenientes differentias ita & hac bonitate adempta oportet & uniuerſas ſequentes ademptum iri. Dicitur autem prima bonitas in genere actionum laude aut uituperio dignarum: ipſam tamen pręcedit bonitas naturę atqꝫ illa tranſcendens. Bonitas ſecunda eſt ex circunſtantia diſtinguendo bonitatem ex circũſtantia cõtra bonitatẽ ex obiecto, nã interdum bonitas ex obiecto prima circũſtantia

poni ſolet. Diſtinguendo uero prima circun-
ſtantia eſt finis, precipue nāque requiritur ut
circa operationem humanam reperiatur debitus
finis & congrua ītentio. Qumqꝫ actio has duas
bonitates habuerit dicitur perfecta atqꝫ integra ī
genere moris. Et hoc eſt quod dicit̄ bonū fit ex
cauſa integra, Veluti.n.ꝑfecte ratio diffiniti ex
primitur genere atque differentiis, ita nimirꝝ &
ratio moralis boni bonitate ex genere atque circū
ſtantiarꝝ. Bonitas tertia eſt meritoria & ex diuīa
acceptatione Actio uidelicet cuius principium
eſt gratia & liberꝝ arbitrium, Hanc philoſophi
ignorauerunt: hęc nobis ī lege domini manife-
ſtatur, Vitā certo ęternam niſi eiuſmodi actio-
nibus merebit̄ nemo: hęc dicunt̄ opera īcharita-
te facta. Hęc charitas eſt quam apoſtolus a Deo
extollit. Totidem moralis & malum ſiue malitia
nuncupari poterit ſiue diſtingui, Vt ſit malum
ex genere circunſtantia, atque peccatum, ſiue (
ut aiunt) de meritum, Vnumqđque aūt horꝝ po
teſt accipi priuatiue aut cōtrarie. LVCHEVS.
Quando priuatiue? BENI. Quando ſolum pre
termittit̄ bonitas debita, Vt ſi bonum fiat abſqꝫ
ītentione bona, nil cogitando de fine neqꝫ actu
neqꝫ uirtute. LVCAREVS. Quando contra-
rie? BENI. Quando apponit̄ circunſtantia re-
pugnans circūſtantię priori. Vt ſi fiat largitio
pauperi ob faſtum & gloriam inanem. Accipi
poſſunt hęc a Seuerino Boetio ſuper predicamē
tum qualitatis Et nos ī Ethicis iam declarare ce-
pimus. GEOR. Ergo dabit̄ binum malū ex ge
nere: binum ex unaquaqꝫ circūſtantiarꝝ, binum
tertio ex unoqꝫ peccato. Et ita erit malū ſenum,
Ter namque duo ſenarium perficiunt. Et cum
ſenarius ſit primus numerus perfectus, numero
perfecto mala dinumerabunt̄? BENIGNVS.
Malum ex genere ſiue accipias contrarię ſiue pri
uatiue cōuerti dr̄. Ideꝫ.n. ſonat utrūqꝫ ac ſi dice
res obiectum diſconueniens. Malū aūt ex circū-
ſtantia Bifarium eſt Similiter & malū tertiuꝫ ua
lebit nāqꝫ actus elici ſine gratia quo tamen non
peccetur ut ſi fuerit bonus moraliter. Sed de hoc
fiunt plurime altercationes. Neqꝫ hic omnia diſ

cutienda. Non itaqꝫ ſenarius malorꝝ numerus.
LVCAREVS. An mali Angeli poſſint actio
nem bonam habere īquirebamus. BENI. Bo-
nam quidem ex genere habere poſſunt. Se nāqꝫ
amant & ſupplicium odio habent, utriqꝫ actio-
ni conueniens obiectum, Actionem bonam ter
tio modo quę uidꝫ ſit meritoria nequeunt elicere
ī ſenſu compoſito hoc eſt ſtante malitia, atqꝫ le
ge diuina, Sicut neque album manente albedi-
ne fiet unq̄ nigrum, In ſenſu autem diuiſo an eis
repugnet mereri ī ſpiciendum Et ſi loquamur đ
poſſe logico Certum eſt eis non repugnare actio
nem meritoriā atqꝫ Deo acceptam edere. MEN
TIVS. Quid potentia logica? BENIGNVS.
Quicquid ex ipſorꝝ terminorꝝ coniunctione nō
claudit contradictionem poſſibile dicit̄ Impoſ-
ſibile quod claudit ut dicere aliquem eſſe homi-
nem irrationalem, Aut Bouem ſapientem, In-
terdum tamen repugnantia ratione extrinſeca ac
cipitur Quemadmodum repugnat oculo meo
uidere ſuperficiem terre antipodam ſiue fun-
dum pellagi, quia īpediens hoc remoueri ne-
quit. Et hoc modo poſſet dici repugnare demo-
nibus meritorie agere, quia impoſſibile ſit Deum
ſibi gratiam conferre. Impoſſibile īq̄ non abſo-
lute, ſed ex regulis lege diuina ut diximus preor
dinatis ut lignum hoc eſt creatura ītellectu fre-
ta ubi ceciderit hoc ē cuius amori īcaſu aut morte
adheſerit Ibi ſit hoc eſt ī illius amore iugiter per
maneat, Vnde Eſayas Ignis eorum non extin-
guetur Et uermis eorum non morietur, Et do-
minus Ibunt hi ī ſupplicium ęternum. Ex qui-
bus compertum habemus lege diuina ſic uniuer
ſaliter ſtante Deum eis gratiam concedere non
poſſe: neque ſine gratia opera ipſorum accepta-
re ualere. MENTIVS. Potentia quam rea
lem uocāt poſſent necne mereri? BENIGNVS
Si loquamur de poſſe paſſiuo, poſſunt profecto
Nam ſuſceptiui ſunt & gratie & oꝑonis merito-
rię, Quicquid ex ſui natura eſt alicuius formę
ſuſceptiuū, manēte natura eſt illius ſemꝑ ſuſce-
ptiuum Angeli uero ex ſui natura tam meriti q̄

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

premii ſunt ſuſceptiui ut ante peccatum Ec natu
ra in ipſis integra remanſit Quare & nunc nati
ſunt eandem ſuſcipere formam Si autem loqua-
mur de potentia actiua quę uidʒ eſt principium
actionis meritorię / qđ eſt gratia ſimul cum uo-
luntate dicimus eos carere hoc integro principio
Carent.n.gratia / potiunť altero hoc eſt uolun-
tate / poſſunt ergo agere meritorię ea ex parte /
Eſt nāqʒ eis uoluntas integra quę gratię coacti
ua eſt: Sed hoc poſſe eſt imperfectum. Naʒ quia
gratiam habere non eſt in facultate ipſoꝝ / Et ſi
ne gratia nequeat actio meritoria ꝓduci iccirco
neqʒ ipſi abſolute ſunt dicendi poſſe mereri.
MEN. Quid de potentia quę differentia entis
nuncupatť? BENI. Sūt quidē ĩpotentia tales ac
tiones in ipſis In potentia inq̃ remota nō ꝓpin-
qua / Nati ſunt.n.ipſi ſuſcipere & partialiter eli
cere / ſed quia alteꝝ principium coelicitiuuʒ defi
cit / neqʒ haberi poteſt. Iccirco nō ſunt eiuſmodi
actiones unq̃ in potentia propinqua.

¶ An mali Angeli poſſent diſponi ad gratiam
Ca. xviii. MARTINVSSIVS.

AN poſſēt diſponi ad habendaʒ gratiā?
BENI. Multa de uiatoris diſpoſitio-
ne dicta ſunt ſuperius / Sed ipſi neque
ratione extrinſeca. Sicut.n.ſtatutū eſt
Vt eo tempore ēt petentibus atque cupientibus
gratia non conferať. MARTI. Multos Deus
pręſciuit quibus ēt gratiā ꝑordinauit qua ſaluen
tur ſe nō largituꝝ: Ergo pari paſſu hi erunt ob-
ſtinati / quo & demones uel que differētia ſit ape
rito. BENI. Thomas atque henricus euadunt
iſtaʒ difficultatē facile / Dicunt.n.demones poſt
electionē firmiter ad herere ut ſuperius diſerui-
mus. Ioāni Dunſienſi ſiue Scoto hic labor ĩgens
Sic tamen ſoluit potentia ordinata Dei / reſpicit
leges & regulas uniuerſales reꝝ agendaꝝ non āt
reſpicit actus particulares diuinę uoluntatis. Et
quia poſita eſt lex đ damnatis uniuerſalis ut gra
tia perpetuo careant / nō autem eiuſmodi lex po
ſita eſt de ullis uiatoribus. Sed ſolum oblati aliq̃
diuinę uolūtati nō acceptanť ad gratiā & gloriā.
Iccirco damnatis dicitur non poſſe conferre gra
tiam quia tale edictum iam exiit / Viatori auteʒ
poteſt q̃uis nolit dare / quia lex non eſt de ipſis
lata. MARTI. Contra quicunq; damnatur ſe-
cundum iudicium conforme legi uniuerſali dam
natur. Iudicium autem conforme legi uinuerſa
li eſt ita irreuocabile ſicut & ipſa lex / Igiť ęque
impoſſibile eſt uiatorem pręſcitum ſaluari ſicut
& Demonem atq; quemuis damnatum. MEN.
Scotus ipſe adid reſpondere nititur. Sic De uiato
re nulla eſt lata ſententia diuini iudicii. Sed ſolū
de ipſo uiatore conſtituto in termino / Tum aūt
non amplius uiator eſt. MARTI. Videtur ſibi
euaſiſſe difficultatem: quam certo non euadit Si
nāqʒ Deus ab ęterno noluit alicui dare gratiam /
q̃uis id non promulgauerit / neqʒ Edictum ul-
lum fecerit uoluntas tamen tanti principis pro
lege habetur / Et maxime quia quod ſemel uo-
luit amplius nolle non ualet / Vel ſi ualet nūq̃
tamen aliter uolet / ne mutetur inquiunt. Quare
talis uiator erit ſimilis demonibꝰ damnatis. BE
NI. Tenendo quod nobis ſępius placuit / Deuʒ
glorioſum in fine uitę pręſcito (ſiue ſi illud uo-
cabulum abhorreas) pręnoto hos elegiſſe / illos
autem reprobaſſe / paucas uel nullas anguſtias
hac in re patiemur. Et uiatoreʒ ut uiator eſt nul
lum reprobatum cenſebimus. Scotus tamen ſua
ſequens principia de prędeſtinatione fugit ut po
teſt & euitat difficultatem / oſtendens alia ratiōe
uiatorem illum preſcitum nequire ſaluari / alia
ratione damnatum de Thomę auteʒ atqʒ henri
ci opinionibus alias diſputauimus. PVTEVS
Quęrunt pluriqʒ pater benigne obſtinatio illa
malignoꝝ ſpiritum aqua cauſa efficiente proue
niat? A Deo An a Voluntate ipſa? A Deo quidē
non / Ipſe nāqʒ cauſa mali eſſe nequit. Si ergo a
uoluntate ſol certo cum ipſa ſit libera / poterit re
ſilire atque ſeſe retrahere ab inceptis / Quacun-
que nempe ui mouetur quiſpiam ad aliquid / ea
dem ſiſtit in illo atque quieſcit. Et quicunque
poteſt quieſcere in termino ſiue in illo ſiſtere ad
quem tamen minus inclinatur / Poterit etiam ab
illo ſeſe facilius retrahere q̃ in eo ſiſtere / Sicut fa
cile deſerimus minora bona ut adipiſcamur ma
iora / Et apparentia ut potiamur bonis ueris.
BENI. Quāq̃ Aurelius de fide ad petruʒ nō ui-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

deatur reſpuere a Deo eſſe ordinatam talem uo/
luntatis auerſionē, id tamen intelligendum eſt
ut ſit a Deo deſerente nō aūt a Deo ponente mali
tiam aut cauſante, Sicut.n. dicimus Deum non
eſſe cauſam prauę ꝓonis qua ratione praua eſt a
principio, ita certo neq3 eſt cauſa eius continua
tionis ut talis eſt. Quomō aūt deus ſit cauſa mali
atq3 peccati & alias diximus & latius dn̄o opitu
lante declarabimus. PROCVLVS. An ſpiri/
tus damnati ualeant quicq̄ boni moralis facere iā
ſcire percupio ita quidē ut ſit bonum ex circun
ſtantia, & nō ſolū ex genere. PALMO. Quid
opus eſt id inquirere. Quomō enim ipſi qui om
nia proprium referunt in amorē. Et qui hēant
exactum malitię habitum eos ad omnia facino/
ra inclinantem, bene agere poterunt, aut a malo
unq̄ delcinare? Eo.n.ꝙ omnia ī ſe referunt, nil
perfecte boni facere poſſunt. Eo uero ꝙ habitu
prauo ſunt complete prediti ut ſemper malum
opus eſt uelint. Quod ēt Auguſtini ſn̄ia ſuꝑ il
lud pſalmi Deduc me dn̄e in ſemita3 man.tuoꝝ
confirmari poterit. BENI. Opus certo eſt etia3
hoc inquirere. Si nāq3 naturalia ut ſępius repeti
tum eſt ſunt ī eis integra, Et natura etiam ipſi in
bonum uehantur, Cur uoluntas ipſoꝝ nequeat
uelle conformiter naturali inclinationi nō uideo
Si q̊ uerme rodantur ſiue conſcientię aculeo &
ipſi cōpungantur, poterit diſplicere eis preſum
pſiſſe contra tam piu3 conditorē, Et deſerto bo
no ī comutabili: ad heſiſſe bono comutabili. Si
preterea ab horrerent ſuppliciū ea ratione qua le
ditur natura ipſo ibi ſi ſtendo. Illud certo nō eſt
moraliter malum. Amare nāq3 naturā propria3
nō addendo circunſtantiā repugnantē recte ra/
tioni nō eſt malum moraliter. Similiter & odio
proſequi ſupplicium tāq̄ nature contrarium nō
erit eius rationis malu3. Non ergo neceſſe eſt eos
omnia ī ſeipſos referre ut in ultimū finem (Id nā
q3 priori loco ut fundamentū ſumebas) Poſſunt
enim quędam nō referendo uelle, Contra uero
alteꝝ fundamentū tuum trifariā obicio. Primo
ſic. Quicquid poteſt uoluntas circa actus poten
tiaꝝ ſuo imperio ſubiectaꝝ, poteſt & circa pro/
prium actum. Patet id Aurelii nō ignota impri
mo retractationu3 ſn̄ia Nihil eſt tam in poteſta
te uoluntatis q̄ ipſa uoluntas. Quę ſententia ne
quit accipi de ipſa uoluntate ſecundum ſe aut ip
ſius eſſe primum qūa ināq̄ dicitur actus primus
ſaltem partialis tamen principalior. Sic enim mi
nus poteſt in ſe q̄ in omne id quod non eſt ipſa,
Accipitur ergo de ipſius ꝓone, Vt ſit ſenſus.
Nullius potentię operatio eſt tam impoteſtate
uoluntatis q̄ operatio propria eius, quę etia3 uo
luntas ſępiſſime nominatur. Prius ergo nomine
uoluntatis potentiam ipſam intelligit, deinde
ipſius operationem, Sed uoluntas poteſt omne3
operationē potentiaꝝ ſibi ſubiectaꝝ (ubi eas ha
bet) ſuſpendere. Igitur poteſt etiam omne uelle
ac etiam nolle ſuſpendere, Et ita nō obſtante ta
li habitu, poterit nil operari & ita nil mali uelle
Secundo ſic obicio. Semper & ſolū habitus unus
inclinat ad actu3 eiuſdem rationis ut habitus ſu
perbię ad ſuperbire ſolum, habitus inuidie ad in
uidendum dumtaxat, Et nullus eſt habitus qui
ad omne facinus inclinet, Neq3 omnium facino
rum habitus ſunt in Angelis malis. Non enim
ut ipſi aiunt fuit in eis niſi peccatu3 ſuꝑbię atq3
inuidię Ex quibus ſequitur ipſos circa reliqua
recte diſponi poſſe quom habitus in talibus ad
facinus non urgeat, Ac etiam totis uiribus ipſiꝰ
pc̄latis poteſt aliquid uelle ad quod habitus nō
inclinet, Et quo3 ipſoꝝ preſerti3 opinione duo
actus perfecti nequeant eſſe ſimul ſequetur ꝙ ꝑ
tunc nil mali uolēt. Tertio ſic obicio. Nullus ha
bitus potētię cōcedit ut ipam priuet ſibi ꝓprio
mō ꝓandi. Dat.n. ad opitulandū nō aūt ad im
pediendū. N3 cā minus principalis & ſecūda de
terminat ad actionē cām principaliorē Sed potiꝰ
e conuerſo. Cōſtat āt uoluntatē principaliorē eſſe
cām q̄ habitū. Et ita queādmodū an̄ habitū cō
tingenter agebat q̄a talis modus agēdi ē ſibi pro
prius. Igiṫ & freta habitu cōtingēter aget, Non
ergo rōne habitus neceſſrio aliq̄d uolet ſi abſque
habitu cōtingēter illud uoluiſſ3. RESTI. Hoc
ultimū vr̄ eē cōtra pħm ī pleriſq3 locis libri ethi
ces un̄ ī.vii. ait malū & ītēperātē īpenitētē eē, at
q3 īcorrigibilē. SOR. Exponā difficile penitētē
& difficile corrigibilē. Vn̄ Euſtratius & Gerar.
odōis ut ego illū locū ꝑtractāt. Sic alii. S3 nr̄i p̄
ceptoris Benigni. Cui cōceſſa ē mēs forſā ob pr̄ię

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

uicinitatem ipſius philoſophi: eſt alia & longe dignior expoſitio: Intemperans incorrigibilis ē atqȝ īpenitens Non quia non poſſit quę uelit nō uelle, aut quę nolit uelle, Sed quia iuſſu uoluntatis intellectum ut ſua uolita aut nolita recte rationi conformia putet conuertente uoluntas ſine remorſu agit & operatur. Quomodo ergo agendorum penitebit cui quod agit rectum uidetur? Quo pacto corrigetur pręcluſis correctionis prīcipiis? Certo difficile. Quia tamen ratio prepedita eſt non omnino excecata, poterit ſibi perſuaderi contrarium. Sed ubi recte iudicare incipiet nō amplius omnino ītemperantis conditionem ſubibit. Sed loquatur iam precoeptor ipſe. BENI. Sunt uiri acuti iſti tuę opinioni fauentes. Sunt certo & illi priori doctores non ſpernendi Et illis rationi conſentaneum uidetur ut ī natura tam excellente poſſit eſſe aliqua operatio quę non ſit mala moraliter neqȝ ex genere, neqȝ ex circunſtantia Ex genere quidem conſtat ſic eſſe Ex circunſtantia uero probabile uidetur ita eſſe non tamen determinant ita eſſe. Oſtendunt ſane demones nō neceſſario malum uelle, neqȝ determinate illud accipiendo ut dicatur hoc malum puta Deum non eſſe aut hominem carere beatitudine, neque indeterminate ut dicatur aut hoc aut illud malum ſemper uolunt. Sicut dicimus ī logica ſemper aliquam diem fuiſſe, quod etiam ſingulare uagum appellauimus. Poſſunt enīȝ nil mali actu uelle, quia ſaltem omnem actum ſuſpendere ualent, Neque oportet ut uolendo tam uelle q̃ nolle ſuſpendam ueluti quidam putant de quo alias. Subdunt igitur. Q. & ſi poſſint interdum nil mali uelle ueriſimile tamen eſt ut ſuperbia īflammante atqȝ inuidia concitante ſemꝑ deprauent actiones ſuas & aliquid mali machinentur. Iccirco alii dixerunt eos neceſſario malū uelle, ea neceſſitate qua neceſſe eſt ut ueniant ſcādala, Et attenta ipſoꝝ malignitate, Forſan etiā poſſunt re ipſa nil mali uelle contrarie, nullam apponendo circunſtantiam malam, non tamen priuatiue. Semper enīȝ actiones ipſoꝝ priuantur aliqua circunſtantia debita. Non tamen ipſoꝝ naturę quę ītegra id repugnat. Sic etiaȝ ut actū penitendi perpetratoꝝ habeat non repugnat ex natura ipſius actus. Sed ſolum ut ſit fructifera pentētia ſtāte lege repugnat, Vos metipſi ad obiectiones ī principio propoſitas reſpondetote.

¶ Reſponſio datur ad nonnullas obiectiones ſuperius īductas. Ca. xix. VOLTIVS.

AD primum ego ex iam abſte declaratis ita reſpondeo: Quamuis demones poſſint recte agere quia nulla circunſtantia īdebita actionem deprauare, nunq̄ tamen forſan apponunt omnis circunſtantias debitas. Immo etiam ſemꝑ iniquo animo & praua intentione re ipſa agunt, Et hoc quotiens deliberantes de fine agūt. Iuſta ergo & recta ſed nō iuſte neque recte faciunt. Vnde ueritatem interdum fatentur non ut doceant ſed ut decipiānt. Et interdum compulſi rerum euidentia ei aſſentiuntur, neque tamen uellent (ſi fieri poſſet) aſſentiri. Aut ergo carent circunſtātia debiti finis ut qum ob nullum finem agunt quod quidam intelligit non deliberate agere, Aut etiam malum adhibent fineȝ Et hoc Thomas uidetur uocare deliberate agere, Ad ſecundum dico, Libertatem creatam eſſe flexibilem tam ad bonum q̃ ad malum & non minus ſed potius ad malum q̃ ad bonum ut chatholici ſcriptores paſſim tradunt. Et ſuperius fuit oſtenſum. Vnde & Angeli mali eam flexibilitatem habent. Sed aliunde fit ut bene agere nequeant Meritorie quidem qꝛ gratia careant neque eam habere ualeant, Moraliter uero ſi nequeant perfectos actus ędere, prouenit ex nimia ipſorum malitia, qua uel finem malum apponunt uel bono ſuas actiones priuāt Et hoc quia in punitionem ipſorum proteruię, influentia uniuerſalis omnium cauſę ad eiuſmodi actionem non concurrit. Sed ad Anſelmi tritam ſententiā dico. Si ꝑ poſſe peccare aut etiaȝ recte agere ītelligam⁹ ordinē ad actū & ꝓut potētia ē dr̄ia qua ens diuidim⁹ ita dicēdo Entiuȝ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

L.

quoddam actu quoddam potentia / Liberꝝ arbi
trium nō eſt talis potentia / neq̧ includit eam ut
partem eſſentię ſuę. Si uero per poſſe accipiamus
potentiam qua eſt actio producibilis / Sic certo
potentię libere ea conditio eſt ut poſſit produce/
re uel non producere / ſed ut producendo poſſit
deficere hoc poſſe ſecundum quid non eſt poten
tię liberę comuniter loquendo ſed ſolum ex nihi
lo fabricatę. Nam & beati potiuntur tali princi/
pio / ſed a beatitudine eſt ſi nūq̄ deficere poſſint /
potentia inq̄ propinqua / qua ſoli uiatores defi/
cere ualent. TVDISSIVS. Diceres tu ut facul
tas libera poſſit ſimiliter uelle perfecte Et defec
tibiliter? PRODANELLVS. Non inq̄ imo
diſſimiliter potentia nempe libera & quicquid li
bertas poſitiuum includit eſt principium & ipſa
ſola eſt principium liberꝝ ipſius uelle aut nolle
abſolute loquendo / Nil autem eſt ī libero arbi/
trio ponendum quod ipſius defectionis ſit prin/
cipium / Iccirco dictum eſt poſſe peccare nō eſſe
libertatem neq̧ libertatis partem. Libertas eniꝫ
actum in ſe reſpicit & omnia ipſius poſitiua / nō
autem reſpicit defectum. Habent igitur & demo
nes liberꝝ arbitrium quod quideꝫ ſecundū quod
cunq̧ poſitiuum denotat ſolum poſſe actionem
producere & nō denotat poſſe peccare. Tamen
ex defectibilitate concomitante nō ex ullo poſi/
tiuo peccant / Quamobrem poſſe peccare non eſt
libertas neq̧ pars eius primo accipiē do poſſe pro
ut denotat ordinē ad actum / Secundo ſecundū
ipſius rationem generalem. Tertio ſecundū qđ
cunq̧ ipſius poſitiuum / Demones autem habēt
principium bene agendi ſicut & potentiam ſiue
principium non peccandi Nam principium pec
candi nō eſt peccatum ſed origo peccati / Habēt
etiam principium peccandi. Sed diſſimiliter: Nā
habent totale principium male agendi / Partialē
ſolum meritorie atq̧ moraliter perfecte recte uo
lendi Non habent autem potentiam nō peccan
di ſiue potius ī peccato non perſiſtendi. Macu/
lam nāq̧ illam quam peccando incurrerunt de
lere nūq̄ ualebūt. Reatumq̧ quo ſunt ob noxii
nunq̄ exſoluent. Et eo modo uere dici poſſunt
obſtinati neq̧ habere poſſe ad non peccare / Et

q̧ ait Anſelmus libertas eſt poteſtas ſeruandi
rectitudinem accipi debet qum inſit. In exiſten/
te nāque nobis rectitudine atque bonitate / nemo
eam auferre nobis inuicis poterit. Si uero rectitu
dine uolendo priuati fuerimus nō refert noſtra
eam neque habere ſemper ut qum intermino uię
ſumus / neque conſeruare unq̄. Quis enim non
habita ſeruare poterit? Ad tertium Thomę for
ſan reſpondere difficile ponit nāque uoluntatis
motiuum principium ipſum intellectum. Inq̄t
enim uim appetitiuam comparari ad uim appre
henſiuam ueluti mobile ad motorē Doctori An
glo non difficile Nam intellectus cogitur a ueri
tate ut ei euidenter trahenti diſſentire nequeat /
non ita uoluntas Que in nullum bonum neceſſa
rio fertur / Et q̄uis in agibilibus ita ſe habeat fi/
nis ad media / ſicut principium ad concluſioneꝫ
Pendent enim media ex fine ueluti ex principio
concluſio. Non tamen ſicut ſe habet principiuꝫ
ad intellectum ſic finis ad uoluntatem. Veritas
nāque principii cogit intellectum bonitas finis
non compellit uoluntatem / Thomas tamen q̄uis
forſan non intelligat ītellectum eſſe totalem uo/
luntatis aut neceſſarium motorem tamen eo etiā
conceſſo diceret Non omnem cognitionem prin
cipiorum eſſe motiuam neque omnem apprehen
ſionem finis: ſed ſolum dictatiuā quaꝫ ipſe prac
ticam uocat. Secundum ergo ipſuꝫ Concipiunt
demones ſine errore multas ueritates ſed appre/
henſione ſpeculatiua hoc eſt non dictante ſibi
operationem quam praxim appellamus. Quidā
tamen alii inducuntur a Scoto dicentes nil recte
preſertim rerum agendarum concipere poſſe de/
mones. An autem dictamen ītellectus oporteat
ſequi uoluntatem alias (ſi meminiſtis) declara/
tum extat / Et quid ibi Thomas ſentiat oñſum
eſt Ad confirmationem etiam illam ibidem reſ/
ponſum eſt Ad quartum dici poſſet peccata eſſe
contraria naturę hoc actionibus bonis naturali
bus inclinationibus ut plurimum conformibus /
nō tamen peccata contrariantur uoluntati ſicut
neque frige factio quę calefactioni contraria / di
citur homini contrariari? qui utriuſque eſt ſuſce
ptiuus. Vnde ſecundo ethi. Neque a natura nꝫ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

preter naturam uirtutes ac uitia in nobis eſſe di
cuntur / Sed nos eſſe natura utrorumqꝫ ſuſcepti-
uos. Nam contraria / natura ipſa ſeſe mutuo ex
pellunt circa idem ſubiectum. Dicuntur tamen
uitia & peccata potius contra naturam / hoc eſt
naturalem inclinationē hominis ſecundum ꝙ
homo eſt. ¶ Eſt autem ratione homo / & recta
ratio eſt proprie ratio / Iccirco recte diuus Hie
ronymus atqꝫ aliunde uitia aduenisse aiūt / Trā
ſeat ergo prima argumētationis propoſitio quę
in his quę natura agunt ſemper uera non in il
lis quę libere / ceſſantibus namqꝫ cauſis uiꝫ infe
rentibus paſſo / natura redibit ad propriā diſpo
ſitionem. Semper namqꝫ & neceſſario amoto i-
pedimento actiuum naturale in paſſum appro
ximatum agit / non ſic uoluntas: Naꝫ & ſi neceſ
ſario ſit paſſiua & actionis bonę ſuſceptiua / nō
tamē neceſſario eſt productiua ueluti graue qđ
piam amoto impedimento neceſſario deſcendit
Dixi ergo ut prior illa cōcedatur in naturalib9
negetᷣ i uolūtarus. Et ulteri9 / ſi eā abſolute con
ceſſeris: Alterā ꝑpoſitionē & poſteriorē negare
abſolute poteris: ſiue. n. diſtiguas maioreꝫ / ſiue
concedas: Minorem ſemper interimere ualebis.
Ad ſequentem confirmationem dico Quotiens
habitus aliquis ſiue bonus / ſiue prauus ad cul-
men pertigerit ſiue illud ſit culmen: & ſūmum
ex parte rei / ſiue ex diuina ordinatione ī actio-
nibus etiam in numeris (ſi dentur) numq̄ au-
gebitur / Quare ſicut beatorum charitas ex acti
onis aſſiduitate atqꝫ etiam multiplicatione nun
q̄ intenditur eo ꝙ in ſūmo culmine eſt / ut illa
animę Chriſti (ut creditur) uel quia ad ſūmuꝫ
culmen ex diuino decreto prouenit / ita certo ne
qꝫ damnatorum malitię habitus unq̄ creſcet ex
prauarum actionum cōtinuitate & multitudi
ne / ſed quot gradutum in primo damnationis ī
ſtanti fuerit tot & percuncta ſęcula / Similiter
quemadmodum beatorū operationes non dicū
tur merita / illis namqꝫ premiū ſubſtātiale ſiue
eſſentiale (non enim ea hic diſtinguimus) nul
larum actionū acceſſu augetur / ita nimiruꝫ / ne
qꝫ dānatoruꝫ actiones proprie dici poſſunt pec
cata / ut ipſis in ulteriorem penam ordinentur
Supplicium namqꝫ damnatorū non creſcit / Si
tamen loquamur de primo atqꝫ ſupplicio neceſ
ſario / actiones & ex ſui natura concomitante /
omnis bona actio premiuꝫ quoddam & decor a
gentis uere putabitur. Omnis praua ſupplicium
atqꝫ operanti pena eſtimabitur. Iuſſum eniꝫ eſt
& ita erit / ut omne peccatuꝫ ſit pena ipſi peccā
ti / Et eiuſmodi merita atqꝫ ſupplicia creſcent ī
infinitum / Nullum ergo bonum uiatoris aut
hoc modo cuiuſcumqꝫ abſolute irremuneratuꝫ
& nullum codeꝫ modo malum impunitū / Acti
ones itaqꝫ uiatoris ſtudioſę atqꝫ uitioſę ſiue me
rita & peccata dicentur: beatorum atqꝫ damna
torum nequeunt eiſdem nominibus proprie ap
pellari: Sed dicantur filiales aut beatę / ſiue bea
torię ille ſeruiles uel potius damnatę / ſiue dam-
natorię: Non itaqꝫ beati proprie merentur / ne
qꝫ damnato proprie peccant: q̈uis ſemper ī cul
pa atqꝫ peccato exiſtant / q̊uia in reatu illo qui
nunq̄ abolebitur / Erit igitur actio demonuꝫ ī
ꝑprie oculpa atqꝫ peccatuꝫ / uel ſi fieri dicatur
cōtra cęleſtia mandata / tunc erit culpa / ſed ad
nullam extra ſe poenam ordinata. Ad aliud cō
ſtat eos eſſe capaces potentia remota / non propī
qua / partiali principio non totali / diminute ī
aliqua uidelicet actione non perfecte bona / nō
autem complete / Ad ante penultimū dicere ua
leo Diuinę clementię nō eſſe tempora diffinita
aut menſuram dum quis eſt in uia: quādo uide
licet fructiferam penitentiā agere ualet. Ad pe
nultimum Alio ſuggerente peccantes facili9 ue
niam conſequi cenſeo / dum in ſtatu ſunt uenię
in quo nullus damnatorum eſt amplius / Qꝫ a
utem hominem ſolum & non demonem / Chri-
ſtus redemerit / non fuit illa cauſa ſolū eo ꝙ ho
mo alio ſuggerente peccauerit: Sed potius quia
damnati non proprie redimuntur. Ad ultimuꝫ
dico peccatum illud manere quo ad maculaꝫ &
reatum / An autē maneat quo ad uelle illud idē
ambigitur / puta ſi prius appetiuerat ęqualitatē
Dei nunc etiaꝫ eandem appetat / Et Thomas q
dē dicit illud manerᷣ / q̊ ad appetitū ut uelit facerᷣ
uł uelit feciſſe / q̈uis ñ credat ſe id poſſe: Quib9 ꝟ
bis inuit eos uelle malū qđ ꝑmo uoluerᷣt ſꝫ nūc
non crederᷣ id ſe conſeq̄ poſſe ac ſi pri9 credidiſ-

m

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

ſent / quom tamen error non preceſſerit peccatū
BENIGNVS. Ego ſic Thomam ibi accipio:
non intelligit ut angeli mali nunc non credant
ſe optata conſequi non poſſe / ac ſi prius credi/
diſſent. Sic enim & ſibi & cōmuni omnium opi
nioni contradixiſſet / omnes namq3 aiunt erro
rem non fuiſſe ante peccatum / Sed quia ipſe in
duxit exemplum de illo qui uoluit occidere cre
dens ſe poſſe / cui ſi adimatur occidēdi facultas
nihilhominus ipſe uellet ſe illud feciſſe / ac etiā
faceret ſi poſſet: Sic & mali angeli: Nō itaq3 exē
plum illud currit / ut aiunt quattuor pedibus.
differentie enim in eo quia occidere uolens cre/
dit id ſibi poſſibile / angelus impoſſibile cupiēs
non credidit illud poſſibile. VOLTIVS. Ex
cuſaſti in eo: ſed reſtat alterum: Quomodo ſal/
uabitur ut damnati uermen non moriturum in
tus contineant: & tamen illud idem uelint / qđ
tamen uoluiſſe diſpliceat. BENIGNVS. Si de
omnibus damnatis illa ſententia intelligatur /
tunc damnati erunt ſimiles in continētibus ma
lum namq3 cu3 dolore operantur: Si namq3 ra/
tio uoluntati non reſiſteret cum uoluptate uel/
lent: ut ergo uniuerſa ipſos dolore afficiant / uo
lunt illa quorum aſſiduo morſu cruciantur.
MENTIVS. Ergo poteſt quis uelle quę ſibi
praua uidentur quod etiam contra Thomam ē.
Conciliatus in eo fuit a precoeptore alias. Quo
ad reatum certo peccata preterita manent: Quo
ad actualem perpetrationem forſan non opor/
tet. Et ita ſuperbia eorum immacula reatus ip/
ſorum aſcendit ſemper.

An ſpiritus illi poſſint affici dolore: Et quo
pacto ſunt paſſiones in ipſis. Cap. XX.

MLASCOGNIVS.

SI dolore affici ualeant ſpiritus illi ter
tio inquirebatur (Et quo pacto quidē
a corporeo igne pati poſſint / alias de/
claratum fuit. Et ꝙ in eis non eſt querēdus do
lor carnis ſi ſenſu corpeo careant. Hic itaq3 nil
noui de illis occurrerit) ſolum inquirimus an il
le paſſiones poſſint eſſe in eis. BASI. Dolor &
gaudium / timor atq3 ſpes: & ſi que ſint alie paſ
ſiones in angelis eſſe non poſſunt: Eo enim mo
do proprie pertinent ad appetitum ſenſitiuum
qui eſt uirtus organica / prout tamen illa nomi
nant ſimplices actus uoluntatis / poſſunt dici eſ
ſe in angelis. Talem dolorem oportet ponere ī
demonibus qui accidit ex his quę ipſis nolenti/
bus ſunt / uel fiunt / uel uolentibus non ſunt /
neq3 fiunt / plurima certo quę nollent ſunt plu
rima etiam non ſunt quę ipſi eſſe uellent. Inui/
dent hominum ſaluti / Dolentq3 atq3 triſtant̄
de ipſorum gloria / atq3 exaltatione / Triſtant̄
nimium quia ſe coinhiberi a multis fraudibus
& dolis inferrendis hominibus conſpiciunt: Su
pra omnia eos ꝙ ſe beatitudine priuatos perpe/
tuo uident / premit & angit. Atq3 quia grauius
fuit peccatum demonis quam hominis conſen/
taneū rationi eſt / ut etiam atrociori dolore ple/
ctat̄ / Iuxta illud Apocalipſis Decimo octauo.
Quantum glorificauit ſe & in delitiis fuit / tan
tum date ei tormentum & luctum. CERVI9.
In his abſte dictis ambigo immo & falſum pu/
to illud / ut in angelis non ſint paſſiones ille /
ſed ꝙ ſint ſolum in appetitu ſenſitiuo / Neque
illa nominant ſimplices actus (ut opinaris) uo
luntatis: Nullum certo illorum eſt actus uolun
tatis / Rectius dixiſſes illa conſequi ſimplicem
actū uoluntatis. MARTI. Sentētia illa Tho/
mę eſt: Et ita accipiunda / Quattuor illa conſi/
milia actento modo quo cauſantur in animali/
bus ex humorum concitatione cordiſq3 dilatati
one uel conſtrictione non ſunt in angelis: Sūt
tamen prout nominant ſimplicem actum uolū
tatis: hoc eſt prout denotant ſimplicem forma3
& ſpiritualem / ueluti ſuperius iram ab eis remo
tam accepimus / accipiendo eam materialiter: &
repoſuim9 formaliter: Illa ergo ſunt actus qui
dam uoluntatis: non tamen ſunt actus uolendi.
Cōmunior enim eſt actus intellectus q̄ actus ī
telligendi: quia etiam dicere immo & omnis ha
bitus intellectualis eſt actus intellectus / nō au
tem actus intelligendi: Cōmunior certo & act9
uolūtatis q̄ uolēdi. BABA. Cōtra concluſionē
qua tenetur demones dolere / arguit̄ pmo ſic. q

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

cũq; non poteſt benefacere / nõ poteſt de malo
dolere / patet / Quia dolere de malo bonum eſt.
Nam nolle penam & naturę proprie leſionem
conforme eſt naturali appetitui / Qui ſemp̃ re
ctus. Sed angeli mali ex iã oſtenſis non poſſũt
benefacere quom in malo ſint obſtinati. Igitur
neq; poterunt ſaltẽ de malo ut pena propria do
lere. ¶ Similiter dolor cauſatus ex remorſu con
ſcientię bonus eſt: & ponitur in angelis. Et ita
angeli mali bene dolebunt & benefacient / Quę
repugnant ſuperius dictis. Sic enim non ſolum
poſſent benefacere / ſed re ipſa facerent. ¶ Pre-
terea Nulla oppoſita poſſunt eſſe in eodem ſimľ
ut eſt ſententia ultima perihermenias: Sed dolõ
& gaudium ſunt oppoſita / quia contraria: Sũt
enim formę poſitiuę / mutuo ſe circa idem ſub-
iectum expellentes. Quare nequeunt eſſe in eo-
dem ſimul. Nunc autem ſic eſt ꝙ demones gau
dent / dicente Auguſtino contra Manicheos.
Diabolus habet poteſtatem in eos qui Dei pre-
cepta contemnunt: & de hac tam infelici pote-
ſtate letatur / Quod etiã patet. Nam ipſi ſũme
homini inuident / Inuidi autem proprium eſt
affligi de bono alieno: & lętari ac gaudeř de ma
lo. ¶ Tertio ſic. Qui non poteſt timere / nõ po
teſt etiam dolere / Conſtat id / Quicumq; enim
de preſenti malo dolet ille de illo ut futurũ ap
prehenditur timere ualebit. Qui ergo timere ne
quit / neq; doleř poterit. Sed Demon non timet
Iob namq; Decimoſexto ſcribitur Factus eſt ut
nullum timeret: Igitur neq; dolere. ¶ Quarto
Quicquid nequid eſſe imprudente / nequid eſſe
in demone / patet id Quia demon prudẽtior &
ingenio acutior: quo ũis homine: Sed dolor ne
quit eſſe imprudente: Neq; enim cadit in uirũ
conſtantem: Moderate enĩ fert aduerſa & ęquo
animo / preſertim ſi agnoſcat ea oportere / tol-
lerare / & eo magis ſi uideret ex eo ſolum dolo-
rem in ipſo eſſe / quia non acquieſcit illis quę ac
cidunt: Magnę namque dementię uidetur non
uelle illud ex cuius uelle omnis anguſtia abſce-
dit: quodq; habere oportet. Igitur dolor nequi
bit eſſe etiam in angelo malo / quom ſit mente
acutiſſimus. BENESSIVS. Ad hęc ita reſpõ
deri poſſet. Ad primum concedemus angelos a
liquid boni ex genere poſſe uelle: & forſã ex cir
cumſtantia: Semper tamen bonum illud imper
fectum re ipſa eſt: Nam aut deprauatur circum
ſtantię peruerſę appoſitione / aut cõuenientis p̃
uatione / Aut enim de peccato dolent propter
penam: & de pena nolentes eam: & tamen ĩ pec
cato eſſe uolentes / non autẽ dolent de culpa ꝓ-
pter ſe / aut quia Dei offenſiua: uel ſi etiam dole
rent nĩl eos iuuaret. Si ergo maior illa intelliga
tur de quocunque benefacere uera eſt: Qui enĩ
nequit uelle quicquam quod ſaltem ſit bonum
ex genere / non poteſt certo de malo dolere. Et
minor falſa: Si autẽ de perfecte bona factione
Maior erit falſa: Quia falſum ꝙ qui nequit
meritorie benefacere ut nequeat de malo dolere
Et Minor uera Demon enim nequit mereri: po
teſt tamen aliquo modo bene dolorem odio ha
bere / unde Auguſtinus. xix. de ci. Dolor ĩquit
amiſſi boni in ſupplicio teſtis eſt naturę bonę
De malo autem culpę dolet quidem conſcientia
mordente non autẽ dolet propoſito firmo nõ
peccare amplius ſtatuente / Dolet etiam de malo
culpę in quantum pena eſt / non in quantũ for
ſan culpa eſt / uel nõ principaliter ea rõne dolet
Aduertant Thomę diſcipuli ad ultima uerba e
ius ĩ hac queſtione. Ad ſecundũ dico Conceden
do angelos malos & dolere & gaudere: Et negã
do illa eſſe contraria niſi accipiantur circa idem
obiectũ: ut. ſ. de eodem & eadem rõne gaudeãt
& doleãt / ut hř a pħo. vii. & x. ethi. Demones
autẽ non gaudent eiſdẽ & dolent / ſed diuerſis.
BINCIO. Contra: vehemẽs dolor expellit oẽ
gaudiũ oẽmq; uoluptatem ẽt contingentẽ: vñ
cũq; / & non ſolũ contrariari ut hř. vii. ethi. Sꝫ
ĩ demonibus ponit̃ uehementiſſim⁹ dolor / Nul
lũ ergo poterit gaudiũ ĩ eis eſſe. BON⁹. Gaudi
um illud eſt ĩſtar gutte aquę ꝓiectę in fornacẽ
ignis ardentis / uel minima portione aquę ĩ uini
dolio immerſe / aut potius uini guttula in pel-
lagis deiecta. Gaudium ergo illud inſenſibile
erit ueluti lumen paruum offuſcatur / uibrante
lumine ſolis. Si tamen pena illa eſſet damni ſo-
lũ: & detentionis / prout multi exponunt poſſet

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Magl. C.6.23

aliquale gaudium in eis eſſe etiaꝫ ſenſibile, hoc
eſt quod aliqua ex parte lętificaret ipſos ꝓ mo-
rula aliqua, Cito tamen uerteretur in triſtitiam
& dolorem: ſicuti dolore renum, aut podagre
laborantibus, Qui & ſi aliquid dulce ſentiant
illud tamen ex templo in amaritudineꝫ conuer
titur: & ortum areſcit & decidit. Ad tertium di
co Demones timere atqꝫ contremiſceř poſſe (iu
xta illud Iacobi credunt & cõtremiſcunt) Qđ
autem dicitur ut diabolus factus ſit nihil timēs
Forſan non timet: quia dolet: Nam poſitus in
erumna, non timet ſed triſtatur, Quia non mo
do poſiti, ſed ſubito ponendi non amplius ti-
ment: ut philoſophus refert de ſubito decapitā
dis in ſecūdo Retho. potuiſſet ergo timere ſi de
quo dolet: ut futurum preſtolaretur: & ſub am
biguo conciperet. Verum quia actu luit penas
criminum. Et certus eſt de illo etiam quod ſuꝑ
eſt nil timet, omnium tamen dolore afficitur,
Alii aiunt nil timet, hoc eſt nullum timoreꝫ a
peccato cohibenteꝫ habet, Alii nil inquiunt ti
met quia neqꝫ Deuꝫ quoꝫ ſit deſperatus: Et ne
mo Deum ſine ſpe amat: Nam & ī beatis aliquo
modo eſt ſpes, non quidem uirtus illa theo-
logica: ſed quid conſequens actum uoluntatis
tendentis in bonum non poſſeſſum: neqꝫ tamē
ideo quiſqꝫ amat Deum ut potiatur deſideratis
Quoꝫ ergo nil boni a Deo ſperet, neqꝫ mali qđ
non iā experiatur, timeat, Deū non timet, Cre
aturam quoqꝫ nullam timet: uel quia nil ſibi al
tera infligi poſſe conſpicit: uel quia etiaꝫ ipſe po
tius nocere ſe poſſe, uidet q̈ nocumenta ab aliis
ſuſcipere. Ad quartum dicerem Demones non
eſſe prudentes proprie quom nil ut plurimum:
uel ſemper bono fine faciant eſſe tamen aſtutos
callidos: & uafros, doliſqꝫ ploenos, habent er-
go acumen magnum & ſolertiam ingenteꝫ, ne
qꝫ tamen prudentiam. Neqꝫ uſquequaqꝫ ueruꝫ
eſt ut dolor non cadat in uirum prudentem ni-
ſi forſan ſtoyce & ītellectualiter loquēdo, Mē
te namqꝫ non re ipſa prudentis conditiones illi
metiuntur. Neque ſiue ob ſuperbiam, ſiue ob
peccati iuxtam poenam acquieſcere ualent, ſi-
cut faceret forſan bonus angelus: qui ibideꝫ abſ
qꝫ ulla pena maneret.

¶ An aer iſte caliginoſus ſit locus detentionis eorum. Caput. XXI.

BONVS. De aere iſto caliginoſo, turbinum &
nebularuꝫ ploeno inquirebatur: an
ſit locus ad poenam & tormenta de
monum deputatus: Aeris treis con-
ſtat eſſe regiones Superiorem illam quam ignis
calor afficit: Inferiorem quam ſolis radius incē
dit: Et mediam quę utroque calore ſemoto fri-
get & glaceſſit. Et quāuis aer calidus natura ſit
tamen per antipariſtaſim ex utraque parte fri-
gidus redditur. Duas regiones ipſius mediaꝫ &
inferiorem caliginoſam appellamus. Et an hac
in parte ſit locus detentionis ipſorum inueſti-
gamus. BENIGNVS. Mire omnipotens
Deus angelos etiam malos in bonum hominis
atque ſalutem ipſius ordinauit: Id namque
expoſcit diuinę prouidentię ratio: ut infi-
ma reducat ad ſe per media. Omnes autem an-
geli medium gradum inter Deum & hominem
tenent, Cuncti itaque uitam ęternam homini
procurent: boni tamen directe: & data opera re
trahunt nos a malis, & ad bona cōcitant, Ma
li uero dum nos econtrario ad mala inducere &
a bonis retrahere conantur nobis ſunt cauſa ui
ctorię, uincenti namque premium pollicetur
Deus: Et uincere nequit quis niſi cōflixerit. Et
confligere non ualet niſi concedatur aduerſari9
vincendo igitur aduerſariorum temptamenta
coronamur. Nolendo igitur uitam nobis pro-
curant: Et ueluti fratres Ioſeph a regno depel-
lere cupientes regem inſtituunt: Et qua uia ſer
uitutem fugiebant, ea proculdubio ſeruitutis
iugo colla ſubmiſerunt, Sic & demones duꝫ no
ſtram procurant mortem, uitam nobis nolētes
conferunt: Quo fit ut ipſi quoque a naturę ſuę
ordine non omnino exciderint: Atqꝫ huius rei
gratia uidentur in hoc aere nobis uicino detine
ri, Quouſque igitur exercitatio durabit homi-
num eo uſque & demonum tur hunc incolet

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

aerez, poſtmoduz autẽ omnes mali erunt ſimul
ſimiliter: & boni ut triticum congregabuntur
in horreum, q̃uis etiam nunc pleriq; demonuz
ut & crucient & cruciantur ſint in regionibus ĩ
ferioribus, quas infernum uocamus. vſq; itaq;
ad iudicii diez: ut Auguſtinus quarto ſuper ge
neſis ad litteram ſcribit Erit hic aer caliginoſus
carcer quidam ipſis malignis ſpiritib9. GEOR
GEVS. Placent quę dicis. Sed contra ea obicio
primo ſic. Quicquid a loco ledi nequit, locum
nequit habere ipſum pena afficientem: Sed an-
gelus quoz ſit natura ſpiritualis a loco certo, ne
q; ledi, neq; ulla alteratione affici ualebit, Qua
re neq; ullum locum habebit ipſum poena affi-
cientem, pręterea homines damnati detrudunẽ
in ipſum infernum: Cur non & angeli mali p̃-
ſertim, quom grauius peccanti durior, aſperiõ
q; ſit dandus carcer: Quomodo etiam dicentur
puniri igne quom incolant aerem? Omne deni
q; quo quis leditur agit in ipſum: Et quod in a
liquid agere non poteſt neqz ſibi nocere, aut ip
ſum ledere poterit: Sed aer quom ſit corporeus
in ſpiritum agere non ualebit, Quare neqz ip-
ſum ledere: & ita neqz poenam ullam ſibi infer
re poterit. MENTIVS Ad primuz ego dice-
rem ſimiliter & ad ultimum ſicut iam ſupradi-
ctum extitit locum atque corpus ſpiritum ledẽr
non poſſe, neque in ipſum agere ualere, Con-
triſtatur tamen angelus ex tali detentione mo-
dis iam declaratis. Ad ſecundum Q. & ſi ratio
ne grauitatis peccati demones potius ſint in tar
tareis regnis recludendi: Tamen quia medii ſũt
inter nos & Deum propter noſtrum exercitiuz
hic includuntur non ſicut anime, nulla enim
anima natura pręſtat alteri. Iccirco neque ulla
ponitur in loco illo pro exercitio aliarum ani-
marum. Ad illud de igne dicerem non oporteẽ
eas uſque ad iudicii diem in ignem actu detrudi
ſicut neque bonos in cęlo empyreo collocari:
Sed ſatis eſſe ut mente illum ignem ſemper ge-
rant quo tandem ſunt detrudendi, Luunt ta-
men peccatorum penas: & in hoc aere detenti:
Nollent enim in eo eſſe: Et quamuis rogauerit
dominum ne ipſos mitteret in abyſſum id nõ fe
cerunt: ac ſi maiori poena punirentur in abyſſo
q̃ ĩ aere, ſed ut hominibus pro uoto ob eſſe poſ
ſint: ueluti etiaz rogauerunt alias ne ipſos de re
gione quadam expelleret. Qui ergo putauerũt
uſque ad diem iudicii nullum: neque ſupplicio
neque premio afficiendum, hi profecto errauе
runt grauiter: Naz apoſtolus cupiebat diſſolui
ut eſſet cum Chriſto: Et quamuis aliqui de ani
mabus nobiſcum teneant: ſed de ipſis demoni-
bus illud ſolum fateantur: ut uſque ad iudicii
diem ſint immunes a pena, Tutius tamẽ eſt no
bis de omnibus damnatis uniformem ferre ſen-
tentiam. Omnes ergo illi poſt caſuz hi poſt mõ
tem ſupplicio afficiuntur, ueluti & omnes bo-
ni premio uiſionis atqz fruitionis diuinę: Quã
nobis quoque exutis hac mole corporea ille cõ-
cedat Deus qui eſt trinus & unus Amen.

¶ Finis Sexti Libri.

¶ Argumentum Sep
timi Libri.

TErtio atque iterum pridie kalendas
Iulias ſacris apoſtolicis q̃ deuotiſſi-
me expletis non ſolũ Senatus: ſed
etiã populus Epidaurinus ſeu Rha
cuſinus rerum diuinarum ſitibundus ſuã ſpon
te ad uenerandam Matris Dei noſtri ędem con
fluxit, ubi licẽtia illuſtris Senatus benigne ob-
tenta, quidam etiam de populo (eſt eniz docto
Senatui, doctus & populus) diſputarunt. Ve
rum quia eadem a uiris patritiis, conſcriptiſqz
patribus dicta fuerant, ne multitudine inter lo
quentium faſtidio lectori eſſem nomina popu-
larium domorum, quarum plereque ſunt egre
gie hic non affero. Accipiantur igitur iteruz cõ
munes diſputationes: Et aduertat unuſquiſqz
ad cęleſtium ſpirituum, uarias linguas & ma-
ternas locutiones.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Magl. C.6.23

Capita Septimi Libri.

An unus angelus poſſit mouere mentem al-
terius ita ut uere dici poſſit ipſu3 illuminaſſe
Caput Primum.
An unus poſſit mouere alterius uoluntate3
ita ut aliquid uelit. Caput. ii.
An ſuperiores poſſint illuſtrari, purgari &
perfici ab inferioribus Caput iii.
An ſuperiores de cunctis quę norint, doce
ant ſuos inferiores Caput iiii.
Quo pacto & de quibus angeli locuntur: &
opinio Henrici atq3 Thōme ponitur. Ca. v.
Alia poſitio de modo loquendi; & eſt Scoti.
Caput vi.
Solutio quarundam obiectionum contra o-
pinionem Caput vii.
Corroboratio Tertię opinionis & quarun-
dam rationum contra eam ſolũ. Cap. viii.
Obiectionum Gregorii de Arimino contra
eandem opinionem: Solutio: & ipſius opinio
Caput viiii.
Ponitur & alius loquēdi modus: Et reſidua
declarantur Caput x.
Quid ſit angelorum & animarum clamor:
Et nouus modus loquendi aſſignatur. Ca. xi.

Incipit Liber Septimus.

An unus angelus poſſit mouere ad intelligēdum mentem alterius & ipſum illuminare. Caput Primum

GEORGEVS

COngregatis iterũ nobis hac in Silua
na urbe cęlebri, & ex nũc toto in or
be cęlebrāda ob totiēs cōgregatos ui
ros clariſſimos atq; cęleberrimos. Et
ne id ab re actũ putem⁹ ne ue nulla re pclara, p
acta tam cęleber tamq3 preſtans, coetus diſſol-
uatur ea quę de ſũmis illis ſpiritibus inchoaui-
mus, expleamus. Videnda & diſcutienda ſunt
quędam primo de angelorum illuminationib⁹
Deinde de ipſorum locutionibus: Et circa pri-
mum quattuor precipue ſunt inueſtigāda, An
unus angelus poſſit mouere intellectum alteri⁹
ad aliquid cognoſcendum: ut dicatur ipſum il-
luminaſſe: An unus poſſit uoluntatem alterius
mouere ad aliquid uolendum. An inferior uale
at illuminare ſuperiorem, An ſuperiores illu-
ſtrent inferiores, de omnibus quę ipſi norunt.
BENIGNVS. Eſto foelix iſte conuentus ui-
rorum cum omni in re preſtantiſſimorum, cum
diuinę philoſophię diligentiſſimorum atq; acu
tiſſimorum ſectatoru3 preſentia illuſtratus. Et
quia peripatheticorum more fructus non folia
quęrimus, ad rem ipſam ex templo bonis auib⁹
accedam. Circa primum quęſitum concluſio ſa
tis nota eſt: Dionyſius namq;. viii. cęle. Ierar. ā
gelos ſecunde Ierarchię purgari, illuſtrari: &
perfici ab āgelis primę ierarchie manifeſte oſtē
dit: Quare unus alterum docet & illuſtrat: pro
cuius rei inueſtigatione aduertendum q ſenten
tia philoſophi pmo helen. Omnes transferētes
ſecundũ aliqua3 ſimilitudinem transferunt: Et
quia lux corporea reddit colores oculis manife-
ſtos. Iccirco quicquid menti noſtrę aliquid ma
nifeſtat, ipſam illuminare dicitur, vñ & Apo.
ad Ephe. v. inquit Omne quod manifeſtatur ĩ
lumine eſt, quia uirtute luminis fit manifeſta-
tio, vnde & intellectus agens, quia cauſat ſpe-
cies intellectuales quibus mens cognoſcit & ſa-
pit, iccirco lumen naturale animę noſtrę uoca
tur. Illuminare itaq; nil aliud eſt quam ueritа-
tem agnitam aliis propalare atque manifeſtare,
Vnde Paulus ad Epheſios. iii. Mihi oĩu3 ſan-
ctorũ minimo data eſt grã illuminare oẽs quę ſit
diſpenſatio ſacramẽti abſconditi a ſęculis ĩ Deo:
Quia ergo angeli docēt angelos (Nā teſte Dio
nyſio ſeptimo cęle. ierar. Theologi plane mon

ſtrant cęleſtium ſubſtantiaruȝ ornatus a ſupre
mis mentibus doceri deificas ſciētias) Iccirco di
cuntur ſeſe illuminare atqȝ illuſtrare. Docet au
tem angelus angelum ſpeciem rei in ipſo cauſā
do uel etiam ipſam actualem alicuius rei cogni
tionem / ut poſtea declarabimus. Quidam tamē
ita dicunt ut ueluti uirtus corporis minus per/
fecti confortatur ex propinquitate perfectioris
corporis: Calidum namqȝ minus ex propinqui
tate magis calidi / calidius redditur: Ita nimirū
angelus inferior ex conuerſione ad ſuperiorem
angelum roboratur. Id namqȝ apud ipſos facit
conuerſio quod apud corpora / approximatio:
Et hic eſt unus modus docendi: Alter uero fit
hoc modo: Angelus ſuperior habet ſcientiam
uliorem / quaȝ eo intuitu inferior angelus cape
re nequit. Sibi nāqȝ naturale eſt particulatim re
rum cognitionem accipere: Quȝ igitur ſuperiō
angelus cognitionem illam totalem quaſi diſti
guit (tanq̄ doctor quidam) ſuoſqȝ conceptus
alteri ordinate enucleat ut eos accipere poſſit / il
lum docere dicitur / Cui ita cognitionem ſuam
proponit: unde Dionyſius. xv. cęle. Ierar. una
quęque ſubſtantia intellectualis datam ſibi in/
telligentiam / prouida uirtute diuidit & multi
plicat. GEORGEVS. Precoeptor duabus uiis
incedere uideris: Quam nos (ſequi uelis) decla/
ras minime. BENIGNVS. Mihi quideȝ ita ui
detur ut angeli alios doceant per impreſſionem
ſpecierum ſiue cognitionum: Quod perſuade/
bitur poſtmodum tanq̄ congruum: & illi natu
rę conueniens / Altera tamen opinio etiam ſu/
perius fuit recitata / atqȝ ex parte conciliata: Si
tamen conciliari nequit / non curo: pono eam
tanquam probabilem: ut agnoſcatis nos eam rē
pluribus modis delibare poſſe: Qui ergo alterā
opinionem omnino deſtruunt / non recte id fa
ciunt. Copioſior hoc modo rerum cognitio: Et
quia nequit ad unguem altera uera / altera falſa
apparere / Diſceptatio fiat cauſa exercitii / pro
ut libet. Sed in rerum cognitione amplectatur
nunc illa / nunc iſta nunc utraqȝ / ſub diſiun/
ctione accipiatur. Angeli intelliguntur docere
quia cauſant ſpecies & cognitioneȝ: Et quia ſu
periores robur dant inferioribus in ipſos con/
uerſis: atqȝ quia particulatim eis proponunt iu
xta ipſorum capacitateȝ ea quę ipſi ſimul agno
ſcunt: Et habebis pro duobus nobis quattuor:
Fietqȝ doctrina pinguior / immo fertilior / at/
qȝ foecundior. GEORGEVS. Contra iſtam
concluſionem uidentur eſſe plures obiectiones.
Primo contra illam uiam que dicit angelum ca
uſare cognitionem / in alio aut ſpeciem: Eo. n.
conceſſo ſequeretur angelum poſſe creare: Nam
produceret aliquid ex nihilo / Determinatum
autem eſt creaturam creare non poſſe: Neqȝ po/
teſt dici ut ſpeciem precedentem / aut cognitio/
nem intenſiorem faciat / Quia ex ſecundo ethi.
habitus ex eiſdem intenditur ex quibus & fit:
Ex quibus ergo fieri nequit / ex illis neqȝ inten
di poterit. p̈. Quę angelus habet / non oportet
ea ſibi infundere / aut in eo cauſare: Sed omniū
ſpecies ſunt angelo concreatę / ut oſtenſum
eſt. Igitur nullam oportet ſibi infunderē. ¶ De
inde contra illam particulam alterius uię / qua
dicitur intellectus inferioris corroborari ex con
uerſione in ſuperioreȝ arguitur ſic. Semper ma/
ius offuſcat minus: ut dicitur đ luce maiori quę
minoris impedit effectum. Ea enim de re Stelle
in die uideri nequeunt. Similiter calor paruus ī
ſenſibilis redditur approximatus calori ualde ī
tenſo: Similiter omne ignobile comparatum ad
nobile quid & egregium / min⁹ uiliuſqȝ iudica
tur; unde monoculus uel potius luſcus inter ce
cecos / potius in pretio q̄ inter uidentes puta/
bitur. Exempla igitur uidentur concludere op
poſitum: Et ita inferunt a ſimili: Neqȝ angeluȝ
inferiorem roborari a ſuperioris pñtia / ſiue in
ſuperiorem conuerſione immo potius offuſcari
atqȝ impediri. Deinde ꝙ angelus nequeat abſo
lute loquendo illuminare angelum probatur /
Nam eo modo ſeſe habent nunc angeli beati q̄
ſe habebunt & homines poſtmoduȝ: Quia erūt
ſicut angeli Dei in celo: Erit ergo mutua ſimi/
litudo: Sȝ tunc unus hominum non illuſtrabit
alium iuxta illud. Iere. xxxi. Nō docebit ultra
quis proximum ſuum: & uir fratrem ſuum. Igi
tur neqȝ angelus / nunc angelum illuminat.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

¶ Item ſi angelus illuminaret angelum: aut er
go lumine naturę, aut lumine gratię, aut lumi
ne glorię, neqꝫ enim uidetur eſſe aliud lumē de
quo propoſitum accipi poſſet, Sed nullo tali lu
mine angelus illuminat angelum. pꝫ. Quia dei
proprium eſt naturam illorum ſpeciebus cōcre
atis perficere, iuſtificare, atqꝫ beare, Igitur nul
lo modo angelus illuſtratur ab angelo. Deinde
preſuppono lumen de quo inquiritur eſſe quā
dam formam mentis. Tunc ſic. Quod non po
teſt ab angelo formari, non poteſt ab illo illu
minari. Sed nulla mens ſiue illa dicatur ratione
ſiue (latius) intellectu predita, poteſt ab ange
lo formari. Conſtat Auguſti. ſententia in libro
lxxxiii. queſtionum vbi dicit. Mentem rationa
lem a ſolo Deo formari: per quam omnem men
tem creatam debemus intelligere: Igitur nequi
bit mens ab angelo ſicut nec formari, ita neqꝫ
illuminari. ¶ Vltimo arguitur ſic: Nil eſt illu
minabile, niſi tenebroſum: Sed mens angeli bo
ni non eſt tenebroſa, Igitur neqꝫ illuminabilis
Confirmatur omnis mutatio fit inter oppoſita
Sed illuminatio eſt mutatio: Igitur eſt inter op
poſita. Oppoſitum autem lumini eſt tenebra q̄
circa idem uerſatur cum lumine: Vbi ergo tene
bra nequit eſſe ibi, neqꝫ lumen: Et ubi lumē ne
quit eſſe ibi, neqꝫ illuminari. Sed in angelis bo
nis tenebra eſſe nequit: Igitur neqꝫ illuminari.
MENTIVS Ego enitar precoeptoris auxilio
iſtis obiectionibus ſatiſfacere, Ad primam ergo
dico, Negādo cōſequētiā, ꝓducit namqꝫ ſpeciē
atqꝫ cognitionem ī ſubiecto apto, nato. Et mēs
uniuſcuiuſqꝫ inclinatur ī illud tanq̄ in ſuam ꝑ
fectionem, Qui autem creat non requirit cauſā
alterius generis, puta cauſam materialem: Sed
nullo preſuppoſito ſubiecto agit GEORGE9
Contra deus dicitur creare gratiam in anima uł
angelo: Creat igitur & tam preſupponit ſubie
ctum in quo ſuſcipiatur. MENTIVS. Dico
Si neceſſario ꝓductio gratię preſuppōeret ſub
iectum, ita ut a Deo niſi precexacto ſubiecto ꝓ
duci nequiret, non crearetur. Ad ſecundū mul
ta allata ſunt in alio congreſſu noſtro, vbi quo
pacto angeli in ſcientia proficere poſſint decla
ratum eſt. Ad tertium Concedi poſſet maior de
lumine corporeo, non autem de lumine ſpiritu
ali: vñ Tertio de anima dicit philoſophus Nos
poſt excellentiſſimorum contemplationem, nō
modo a contemplatione aliorum prepediri: ſed
etiam iuuari & roborari: poſtquaꝫ uero excellē
tia ſenſerimus minus ſenſibilia, uix ſentimus:
Organum namqꝫ debilius fit: Immutatur nam
qꝫ ab uehementi ſenſibili ſecundum totam capa
citatem, quę imutatio non fit omnino abſque
dolore: ut Alacen primo perſpectiuę declarat:
Ex quibus patet ꝙ etiam in corporeis rebus ma
ius non offuſcat minus: ac ſi impediret ipſuꝫ ne
agat. Nam ſol non eſt impedimento ſtellis, ne
lumē ex ſe diffundant, ſicuti aſſidue diffundūt
ſed potius eſt impedimento ipſi oculo, ne talē
imutationem percipiat ex eo: quia ipſum uehe
mentius imutat: vnde in alto puteo in meridie
exiſtens uidebit ſtellas: quia non imutatur in ta
li loco a ſole, ueluti ſi exiſtat in ſuperficie terrę
Radii enim ſtellarum nō pertingunt ad oculos
eius, tanq̄ exiſtentis in medio illuminato: Sed
prius deueniunt ad medium illuminatum dein
de ad ipſum. Nam etiam in tenebris exiſtens lu
cem uidere poteſt: Hęc autem impedimenta ne
queunt poni in angelis organis corporeis caren
tibus, Minus ergo calidum a calidiori tanq̄ a
ſuo ſimili corroboratur, veluti a contrario ta
beſcit & corrumpitur, non obſtante ꝙ ſenſus
ab illius perceptione prepediatur, Qꝫ autē mi
nus tale in abſentia magis talis preſtantius pu
tetur, hoc nō prouenit: quia ſit magis tale: ſed
quia non agnoſcitur paruitas ſua, niſi agnita
nobiliori atqꝫ perfectiori. Oppoſita enim iuxta
ſe poſita, clari9 diiudicantur: quia & magis elu
ceſcunt: Aduertant huc & Thōme & Scoti au
ditores. Ad quartum dico propheten illuꝫ ſeſe
ibi exponere: Subdit namqꝫ ubi dixerat, Non
docebit uir fratrem ſuum dicens, Cognoſce do
minum: omnes enim cognoſcent me a minimo
uſqꝫ ad maximum. In uiſione igitur Dei omnes
docentur a Deo: Et in illa nullus alterum illu
ſtrat: Sed quia rationes diuinorū operum reful
gent in Deo, non ſolum tanq̄ in cauſa & exem

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

plari:ſed tanquaʒ continente omnia eminenter quas rationes ipſe ſolus in ſeipſo ex ſui natura uidet: Solus enim ſeipſum comprehendit. Reli qui de eiuſmodi eo plus agnoſcunt / quo clariꝰ Deum uident & inſpectant / Reuelat quoq; abſ ꝙ medio primis Deus: Illi uero ſuis inferioribꝰ Et in his fiunt illuſtrationes. Ad quintum an gelum non cauſare gratiam aut gloriam in alio fatemur / neq; etiam ſpecies concreatas imprime re: ſed eas quibus caret: Et cognitionem illaruʒ rerum quam ex ſe habeat minime. Poſſunt quo q; in uno quoq; illorum luminum inferiores / a ſuperioribus confirmari atq; cõroborari. Ad ſe xtum dico Auguſtini ſententiam accipiendam eſſe menteʒ a ſolo Deo formari / ueluti imaginẽ ab archetipo exemplari: Dei namq; ſoliꝰ imago eſt illa / a Deo etiam ſolo formatur in ipſius dei uiſione: Nam omnis mens creata quantiſcunq; polleat creaturarum cognitionibus ĩ formis pu tanda eſt / niſi uiſionis Dei / atq; fruitionis exa ctiſſima forma donetur. Ad ultimum Tenebra in ſacris litteris interdum deſignat priuationeʒ cognitionis perfecte: vnde Chriſtus uenit illu minare his qui in tenebris ſedebãt / ut ſancti pa tres in limbo. Interdum cognitionem imperfe ctam: Et ſic Tobias in tenebris ſe eſſe fatebatur neq; lumen cęli uidere. Interdum cognitionem erroneam: & uoluntatem prauam: Et ita ambu lantibus in regione umbre mortis / lux orta eſt eis: Et hę dicuntur tenebre interiores / uitia ui delicet ex errores: Interdum ſuplicii ęterni acer bitatem: & ſic damnati & reprobi uniuerſi pro iiciuntur in tenebras exteriores. Angeli itaq; bo ni quom Deum uideant primis tenebris nõ ſub duntur. Tenebras quoq; tertias & quartas non habent ut manifeſtum eſt. Secundas autem ha bere uidentur / omnis enim alia cognitio in eis Dei cognitioni ſiue uiſioni comparata umbrati lis atq; tenebroſa eſt. Tenebra etiam poteſt de notare / priuationem cuiuſcunq; cognitionis uꝰ magne uel paruę. Et ita omnis ignorans quip piam tenebris / ſaltem ſecundum quid afficitur Talis certo tenebra hoc eſt alicuius cognitionis priuatio / poterit eſſe etiam in beatis: Sed id nõ eſt concedendum abſolute: ſed cum additione: Nam hoc modo & ſecundo modo ſuperius poſi to eſt tenebra / ſecundum quid non ſimpliciter accipienda: Quare angeli boni & actu & poten tia: ſecundum quid ſunt ĩ tenebris. Nam aut co gnitionem aliorũ a Deo actu habent: & ſic actu ſunt in tenebris ſecundum quid / aut ſunt ĩ po tentia ad talem cognitionem: & ita ſunt in potẽ tia tenebroſi ſecundum quid. Et etiam actu ac cipiendo tenebras ultimo modo pro priuatione cuiuſuis cognitionis.

¶ An unus angelus poſſit alterius uoluntatem mouere ad aliquid uolendum. Caput Secundum. BONVS.

AN unus angelus poſſit uoluntatem alterius mouere ad aliquid uolendũ ſecũdo loco propoſitum fuit: Id er go inquiramus. BENIGNVS Voluntatẽ mo ueri ad aliquid uolendum uiri egregii bifariam poteſt accipi: vno quideʒ modo ab ipſo obiecto conuenienti: Quod ego uoluntatem mouere ad ſui amorem / ita intelligo (quod alii uix decla rant) oſtenſa re aliqua conuenienti generatur ĩ appetitu uoluptas & gaudium / Tenemus nam q; poſſe uoluntatem / ante uoluptatem de re ca pere ꝗ eaʒ uelit: Et poſſibile putamus delectari poſſe appetituʒ de re quam nolit / ut ĩ uirginibꝰ in uite uiolatis / aliiſq; mulieribus quandoq; cõ pertum eſt / ueluti & dolere poſſumus his de re bus quas eligimus & uolumus: Eligunt eniʒ ui ri conſtantes uulnera: eligũt: plagas & uerbera / Mortemq; ultro inſequuntur / neq; tamen nõ dolent / Gaudio autem & uoluptate inclinatur uoluptas ad proſequendum & uolendũ: Et ſic obiectum & triſte: & uoluptuoſum dicitur uo luntateʒ mouere poſſe: Et hoc per ſe & ex ſui na tura / per accidens autem ille mouet qui obiectũ mõſtrat: & bonitatem ipſius / ſiue conuenientiã aut etiam / moleſtiam & diſcõuenientiã / detegit & manifeſtat. Non itaq; omnino abnuimus in tellectum eſſe motorem uolũtatis. Immo & ho minem hominis. Verum & ſi omne bonum im primendo uoluptatem moueat appetitũ & uo luntatem / nullum tamen adeo perfecte / velu

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

L.

ti bonum uniuerſale / non quidem predicatio-
ne (quia illud forſan minimum omnium eſt)
ſed largitione (omnibus enim inde profluit) &
cõtinentia (omnia nãq; bona ĩ illo ſunt unita)
Illud autem bonum ſolum ſufficienter mouet
nullum enim aliud / immo & omnia alia ſimul
iuncta / non ſolum / non ęquantur illi: ſed etiã
differunt uelut umbra & ſomnium a ueris reb9.
Nemo autem illud poteſt in ſe quale ſit oſten-
dere niſi ille qui eſt illud bonum / ille inq̃ qui
Moſi flagitanti . Oſtende mihi gloriam tuam
Reſpondit / Ego tibi oſtendam omne bonum /
Se ipſum profecto omne uocabat bonum: quia
in ipſo ſunt omnia bona . Accepiſtis iam quo
pacto res moueant uoluntatem / ueluti appeti-
bile appetitum: & quod ſũmum appetibile uo-
luntatis eſt ipſum ſũmum bonum / Accepiſtis
quoq; omnem uoluntati bonum / aliquod pro
ponentem ipſam aliquo modo mouere / hoc au
tem bifariam accipitur. Aut enim eſt mouens ĩ
trinſecum / puta / proprius intellectus: aut ex-
trinſecum docens ipſum intellectum: Nemo au
tem proprie poteſt uoluntatem mouere alicui9
niſi & intellectum ĩmutet. Obiectum nanq; p̃
us apprehenditur / q̃ appetitu impreſſione uo-
luptatis mouere intelligatur: Enimuero an poſ
ſet quis actum uolendi imprimere dubitari poſ
ſet. Et hoc quidam uocant mouere ex parte ipſi
us potentię. Deum certo id poſſe nõ uidetur re-
pugnare. Et hoc etiam circa ignotum / niſi oſtẽ
datur contradictio eſſe ut uoluntas poſſit uelle
incognitum: Caute forſan dictum eſt uolunta
tem non ferri / niſi in pręcognitum / ac ſi ipſa;
ex ſe ferri in ignotum contradicat / uelle autem
ignotum ſi aliunde imprimatur nõ poſſe: Quę
hic diſcutere pretermitto. Venio ad rem ange-
lum poſſe mouere uoluntatem angeli ueluti ap
petibile quoddam appetitum non incongruit:
Immo etiam manifeſtando bonitatem alicuius
obiecti ut moueat conſentaneum eſt rationi: vt
q; actum uolendi concauſet / forſan non repu-
gnat: Sed ut illum ipſe totum imprimat / non
concederetur: Neq; ergo poterit angelũ iuſtifi
care: Quia neq; gratiam cauſare: neq; actu; uo

luntatis pręuium ad ipſam iuſtificationem / ſi-
cut homo ſe diſponit ſuo proprio actu ad iuſti
ficationem. Seipſum tamen iuſtificare nequit:
Sed id ſolius Dei munus gratiã producentis at
q; infundentis / BONVS. Angeli uidentur
poſſe angelos in uolendo mouere / Na; Diony
ſius tria illis attribuit: illuminare / purgare &
perficere / Quoru; duo poſteriora uidentur ad
affectum pertinere / purgare namq; ad ſordes
abluere / perficere autem ad finis conſecutionẽ
pertinere uidetur. Sordes autem / atq; conſecu-
tio finis ad ipſam uoluntatem ſpectant. p̈. Quẽ
admodum ſeſe habet intellectus ſuperioris ad ĩ
tellectum inferioris: ita & uoluntas ad uolunta
tem: Sed intellectus ſuperioris mouet docendo
intellectum inferioris. Igitur & uoluntas uolũ
tatem / Confirmatur nam Tertio de anima dici
tur appetitus ſuperior mouet inferiorem / Sed
appetitus angeli ſuperioris / ſuperior eſt ſicut
& intellectus: Quare ipſum appetitum inferio
ris poterit mouere. Deinde: Fruſtra & falſo ge-
ritur nomen quod non eſt conforme rei. Nihil
autem fruſtra & falſo eſt in bonis angelis ponẽ
dum. Ergo eorum nomina ſunt conformia re-
bus deſignatis: Sunt autem aliquorum nomina
Seraphin: quod incendere denotat: Incendunt
igitur aliqui illorum / hoc eſt ad amorem conci
tant & inflãmant. ZAMAGNIVS. Ad pri-
mum horum reſpondebitur facillime / Angeli
namq; purgant / quia ignorantiam excludunt
& perficiunt: quia fini qui ueritas eſt cõiungũt
Deus autem ſolus illuminat purgando per gra
tie infuſione; & ſũmi boni cõiunctionem. BO
NVS. Contra: In bonis angelis nullus error ẽ
aut ignorantia diſpoſitionis . Quomodo ergo
excludetur quod non eſt. ZAMAGNIVS.
Ignorantia negationis / quamuis ſola priuatio
ſit / ſolet tamen dici excluſa ueluti: & ſol tene-
bras depellere dicitur. Purgantur igitur ea rati
one qua tenebre ignorantię pelluntur. Illumi-
nantur autem: quia ſcientia perfunduntur / per
ficiuntur certo in quantum rei cognitę iungũ
tur: & ipſam cognitam reddunt: unde Dionyſi
us Septimo cęle. Ierar. Purgatio eſt in ſubiectis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

eſſentiis tanq̃ ignotorum illuminatio / illa ergo
tria re unum / ratione uero diuerſa / Infuſio nã
ꝙ ſcientię ꝓut reſpicit ignorantię expulſioneꝫ
purgatio prout ſcientię conceſſionem illumina
tio / prout autem rei agnitionem: & cuꝫ obiecto
coniunctionem dicitur perfectio. Ibi enim cõ-
pletur hic ſpiritualis motus. Ad ſecundum ma
ior illa neganda in propoſito / Eo ꝙ uoluntas
libere elicit: & poteſt non elicere / iccirco niſi ue
lit᷑ / ſiue ipſa eam producat non eſſet operatio li
bera / neqꝫ uoluntaria / Intellectus autem eſt na
tura productiuus: Iccirco & operatio etiam ali
unde infuſa poterit eiuſdem rationis eſſe. BO-
NVS. Contra Cognitio quę uerbum & cogni
tio non uerbum / non uidentur eſſe eiuſdem ra-
tionis. Sed cognitio ſolum ab intellectu produ
cta / uel comproducta uerbuꝫ appellatur: Qua
re non eiuſdem rationis erit cum alia. ZAMA
Quom operationes per obiecta diſtinguantur:
& eiuſdem potentię circa idem obiectum / eadẽ
ratione conſideratum / & eodem modo cognitũ
atqꝫ approximatum eiuſdem rationis ſit opera-
tio / etiam uerbum & non uerbũ poterit eſſe eiuſ
dem rationis. Sed eſto ſit alterius poterit tamen
imprimi intellectui / uoluntati autem nulla põ
terit / quia omni actui eius repugnat ab alia ca-
uſa totaliter produci: Et ſi etiaꝫ Deus illum im-
primeret / non eſſet actus uoluntarius. Ad con
firmationem dico philoſophuꝫ ibi loqui de ap
petitu rationali qui alterius rationis a ſenſitiuo
uoluntas namqꝫ mouet illum q̃ interdum etiaꝫ
aliquo modo & ipſe mouet / non autem intelli
git ut uoluntas una moueat aliã / Neqꝫ proprie
angelorum intellectus humano ſuperior / Aut
beatioris angeli reſpectu minus: Que namque
uerſantur circa idem obiectum omnino / & eo-
dem modo intelligere poſſunt / eiuſdeꝫ ſunt ra
tionis. Sic dicito de uoluntate. Qui tamẽ eos ſpe
cies differre putant / hi etiam aſſerũt ipſos ĩ mo
do cognoſcendi ſpecie differre: homines namqꝫ
uel a fantaſmatibus cognitionem accipere / uel
ab influxu intelligentiarum aiunt inferiores au
tem angelos pluribus / ſuperiores pauciotibus
ſpeciebus agnoſcere: Superior igitur ille ſecun-
dum priorem modum qui & beatior: vnde illa
anima domini Saluatoris quocunqꝫ angelo ſu-
perior: Adſequens dico Quemcumqꝫ ſuadentẽ
atqꝫ adhortantem ad amorem dici ſolere incen-
dere / Seraphin quoqꝫ potius ardere q̃ incendere
deſignat: Et eo modo ſemꝑ ſunt Seraphin / Sẽ
per quippe ardent: Incendunt quandoqꝫ.

¶ An ſuperiores angeli poſſint illuſtrari / pur
gari & perfici ab inferioribus. Cap. III.

SARACHIVS

QVęſitum tertio loco fuerat / An ĩfe
riores poſſint illuſtrare ſuperiores:
purgareqꝫ atque perficere. BENI-
GNVS. Credimus diuina lege ſanecitum eſſe /
ut inferiora in Deum reuocantur per ea quę ſu
periora. Quamobreꝫ comuni lege ſtante: Supe
riores nunq̃ ab inferioribus illuminantur / Ve
luti namqꝫ cauſa ordinatur ad cauſam / ſic ordo
ad ordinem / Et ſicut cauſa nequit cauſari a ſuo
effectu: Ita neqꝫ ab ordine inferiori ordo ſupe-
riõ illuſtrari aut purgari poterit omnia quippe
ordinata ſunt: & ad inuicem cõnexa ex duodeci
mo diuinorum / Et teſtimonio Dionyſii de di-
uinis nominibus: atqꝫ de cęle. Ierar. Qui quidẽ
ordo non ſolum eſt ponendus ratione eſſentia-
rum: ſed etiam ratione operationuꝫ: Ex quo ita
arguunt: Angelus inferior natura eſt reducibi
lis medio angeli ſuperioris in ſuam perfectionẽ
Qualis eſt quin intelligit aliquod opus diuinũ
quod uidelicet nequit intelligere ſuapte natura
Qꝫ q̃ hęc ita re credantur ut plurimum eſſe / ta
men poſſe aliter fieri non contradicit / Sicut nã
qꝫ Deus hómineꝫ qui minor angelis natura / Su
periorem fecit gratia: ſicſic nimirum & angeluꝫ
inferiorem pręferre poſſet in dignitate / Et ita ĩ
ferior ſuperior eſſet: Contradicit igitur ut qui
purgat & perficit / non ſit ſuperior: At uero ut
inferior natura ſit ſuꝑior gratia non repugnat
Poſſet quoqꝫ Deus omnis abſqꝫ medio & purga
re & illuſtrare / Et cunctos gratia atqꝫ gloria ę-
quales reddere / Neqꝫ uideo ut ſtrictior ſit ordo
inter angelum ſuperiorem & inferiorem q̃ inter
angelum & hominem uel animam a corpore ab
ſolutam. GONDOLEVS. Placent iſta oĩbus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

L

nobis: Sunt tamen quę illis obſtãt / Primo qui-
dem Quia Qualis eſt ordo deriuatorum atque
exemplatorum / ut ſic dixerim talis eſt / & illorꝫ
a quibus deriuantur / uel ipſorum exemploruꝫ
Sed eccleſiaſtica Ierarchia deriuata eſt a cęleſti
Dionyſio affirmãte: Et Paulo apoſtolo confir-
mante Ieruſalem quę ſurſuꝫ eſt / libera eſt / quę
eſt mater noſtra: Et tamen in eccleſia inferiores
poſſunt illuminare ſuperiores / Iuxta illud pri
ma ad Corinthios Decimo quarto Poteſtis om-
nes per ſingulos prophetare: ut omnes diſcant:
& omnes exhortentur / In rebꝰ quoqꝫ publicis
qui pręſunt ac precipiunt poſtmoduꝫ ſubdun
tur atqꝫ obtemperant / ut & philoſophus ĩ po-
liticis docet / & nos uſu ciuitatis noſtrę aliarum
qꝫ cernimus. ¶ Pręterea Si iccirco illuminatur
ab angelo angelus: quia conuertitur in ipſuꝫ ſu
periorẽ inferior. Quũ in ſuperior poſſit conuer
ti ad inferiorem: Immo ſupremus ad infimum:
Sponte namqꝫ ſua fit hęc conuerſio. Igitur po
terit ab illo etiaꝫ purgari atqꝫ illuſtrari. Tertio
Quemadmodum Deus corpora inferiora regit:
per ſuperiora / ut patet in Aſtronomia / ipſeqꝫ
philoſophus in libro de generatione contra an
tiquos dicat. Secundum acceſſum & receſſum ſo
lis in obliquo circulo fieri in his ĩferioribus ge-
nerationes & corruptiones. Quod etiaꝫ ipſa ex
perientia rerum cernimus / Similiter in Methe
oris non ſoluꝫ inquit ſic eſſe: Sed ait neceſſe eſſe
omnem uirtutem horum inferiorum contiguã
eſſe lationibus ſuꝑioribus ab eiſqꝫ gubernari:
& inde omneꝫ ipſius uirtuteꝫ prodire atqꝫ hau
riri. Et tamen eo non obſtante Theologi faten
tur Deum plurima: & circa hominum ne dicaꝫ
animos / ſed etiam corpora abſqꝫ medio cęleſtis
corporis efficere atqꝫ influere / Immo & in alia
inferiora corpora influit aſſidue ſeuocata ſuperi
orum corporum influentia. Quare etiam illud
idem poterit facere circa inferiores angelos: Ne
qꝫ enim eſt ibi maior connexio / q̃ inter corpora
Demum ſi potentię ipſorum ut probabile uide
tur / ſint eiuſdeꝫ rationis: Secus nequiret homo
beatior / aut ęque beatus eſſe angelo / nullius in
tellectus eſt ſuperior natura / ſed eſſentia ſola /

Neqꝫ itaqꝫ unus in illuminationibus magis ab
alio dependebit. PVTEVS. Ad primum iſto
rum dico ĩter angelos bonos & homines hoc dif
ferre / Inter angelos quippe / Qui ſunt ſanctio
res & propinquiores illi ſunt / etiam ſcientia at
qꝫ omni gradu dignitatis pręſtantiores / nõ ita
inter homines / inter quos eſt ſępe numero ſan
cta ruſticitas & ĩdocta ſanctitas eſt: & docta at
qꝫ erudita malignitas / Et uaria eſſe hominũ do
na conſtat: Sępiſſime quoqꝫ maximi ĩ minimis
deficiunt: Ex quorum donorum uarietate ſin-
guli ſingulos iuuant / unuſquiſqꝫ etiam ſe ĩfe-
riori opus habet. Non itaqꝫ in omnibus hęc no
ſtra ierarchia / illi cęleſti conſimilis. Neqꝫ tamẽ
reor inconueniens ibi quandoque non ſeruari
ſemper eundem ordinem / uerum quę ut pluri
mum fiunt ſemper fieri dicuntur / Nã & de An
na prophetiſſa paucis diebus ante legebamus ꝙ
nunq̃ diſcedebat de templo domini. Ad ſecun
dum poſſet dici angeluꝫ nunq̃ conuerti niſi ad
quem diuino decreto ſibi conuertendum ſit / Il
lud autem tale extat / ut ſoli inferiores conuertã
tur in ſuperiores: Adde non cõuertuntur ad il
los a quibus ſe nil poſſe accipere norũt. Appro
ximare namqꝫ ad minus calidum ut calefaciat:
nil iuuat / Nemo enim dat quo ipſe careat / ne-
qꝫ plus q̃ ipſe habeat. Si tamen quandoqꝫ infe-
rioribus quicq̃ ſpeciali munere reuelaretur / ut
inferiores ab illis accipiant non incongruit: Sꝫ
tunc inferior ſuperior eſſet officio. Ad tertium
dicunt negando ſimilitudinem: Interdum eniꝫ
pretermittendo illum qui eſt inter corpora or-
dine reducitur melius in Deum creatura inferiõ
Sicuti ſatius ẽ quandoqꝫ inferioris hominis mã
data ſpernere / ut ſuperioris principis adimple
antur iuſſa / Sed non ita eſt de angelis qui uni-
formiter adherent Deo / neqꝫ ille ordo propter
hominem pretermittendus eſt: Nam illo preter
miſſo nil homo iuuabitur in diuinis: Neqꝫ enĩ
operationibus aut illuminationibus angelorũ
reducitur quom illę ſibi ſint ignotę / Adde illũ
etiam ordineꝫ pretermitti / non repugnare: Sꝫ
nos loquimur de conſuetudine cõmuni cęleſtis
curię. Ad ultimum forſan potentię ſunt ange-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

lorum / atq; hominum ęque ſuſceptiuę / ſed nō
ſunt ęque actiuę / uel ſi ſint Deus tamen ſtatuit
ut quorum natura prętantior ipſorum:& mēs
Et hoc quo ad angelos dumtaxat: Nā homines
& maiores & ęquales angelis facit / Et forſan q̄
doq; aliquo dono:& inferiores angelos facit p̄/
ſtare ſuperioribus. Et tunc ſuperior cupiet do/
ceri ab inferiori:& ſic ſe ad ipſum applicabit &
conuertet / Verum inferior tum ut diximus nō
iam inferior tali munere erit.

¶ An ſuperiores angeli de cunctis quę norint
doceant ſuos inferiores. Caput. iiii.

GOTIVS

PRoponebatur ſequenti loco an Su/
periores de cunctis quę norint / do/
ceant ſuos īferiores. BENIGNVS
Boni conditio ea eſt ut ſit ſui ipſum difuſiuum
Et quod quis didicit ſine inuidia cōmunicar̄ de
bet / Neq; ſapientię honeſtam poſſeſſionem ab/
ſcondere licet / Idq; uel ex eo deprehendi ualet:
Quia nos quoq; in quibus tepidior charitas eſt /
monemur ab apoſtolo Petro Gratiam acceptaȝ
in alterutrum adminiſtrare ſicut boni diſpenſa
tores multiformis gratię Dei. Quanto magis il
li qui luceas nō habitāt domos:& charitate mu/
tua feruent & ardent: ſubiectis & angeloruȝ ag
minibus diuinas impertientur reuelatiōes? Qđ
ſi ita ſit omnes nouerunt quę unus nouerit: vn
de Gregorius in illa cęleſti patria / licet aliqua
ſint data excellenter / nil tamē poſſidetur ſingu
lariter. Et Dionyſius vnaqueq; cęleſtis eſſentia
intelligentiā ſibi a ſuperiore datam inferiori cō
municat. Semper tamen ſuperiores limpidius il
la eadem agnoſcent / preſertim ſi intellectu ex/
actione ſint prediti. Si uero mentes ipſoruȝ nō
differant ratione:& quicquid unus noſcat aliis
indicet / tunc ſi aliunde non īpediantur omnes
ęque clare agnoſcent: Forſan tamen unuſquiſ/
q; pro meritis percipit. GOTIVS: His obſtar̄
uidentur hęc primo Quia reuelatis omnibus q̄
norunt ſuperiores cuncti erunt in cognoſcēdis
ęquales: Sed ad hoc & ipſe noui reſpōdere / Nā
aſſidue fiunt nouę reuelationes circa diſpoſitio
nem huius mundi inferioris: Ex quo ſequitur
nullum omnia futura hactenus circa Deum ſci
re / Si enim quecumq; quis nouit aliis reuelet &
aſſidue reuelationes fiant:& uſq; ad nouiſſimuȝ
iudicii diem ſint futurę: Nemo citra Deum no/
uit omnia futura: Ex quo etiam ſequitur. Ani/
mam Chriſti aut neſcire omnia futura. Aut nō
omnia ſcita aliis reuelare / Sed hic de angelis lo/
quimur / Si quoq; omnes ſcirent omnia / non ic
circo īferiores ęquales eſſent ſuperioribus quoȝ
forſan nō ita limpide percipiant: neq; magiſte/
rii dignitate pollebunt. Eſto enim ut diſcipulꝰ
ſciat ueluti:& magiſter eius: Agnoſcet tamē ſu
periorem eſſe illum a quo didicit. Secundo eidē
concluſioni contrariatur: Nam pleriq; dicunt
Quod etiam magiſter ſententiarum fatetur my
ſteriuȝ incarnationis fuiſſe multis angelis abſcō
ditum: Verum id quoq; in alio quodam cōgreſ
ſu noſtro declaratum fuit / Ignorauerunt nam
q; inferiores: quia forſan non ita limpide agno
uerunt / Quis ergo poſſet teneri / non omnia
ſuperiores reſerare inferioribus. Rationi tamen
& Dionyſii atq; Gregorii dictis quod proecep/
tor dixit potius congruere uidetur. Sed iam de
angelorum locutionibus diſerendum.

¶ De Angelorum locutionibus: Et primo di/
ſcutitur. An angeli loquātur: Et quo pacto
Et de quibus / Et ponitur opinio Henrici:&
Thōmę. Caput. V. TVDISSIVS

HEc ſunt hac in re inueſtiganda: An
angeli loquātur: Et de quibus. An
ſine delectu quilibȝ poſſit cuilibȝ lo
qui. Et quo pacto hęc locutio fiat.
An ita ualeat loqui uni ut alios eius locutio la/
teat. An loquantur cum Deo & Deus cum illis
CHROSIVS. Ego aſſūmam Henrici queȝ pa
riſina vrbs Solēnem appellant: Et afferaȝ ex ip
ſius mente de quibus angeli loquuntur. Non e
nim oportet inquirere / an loquantur. Nam pri
ma ad Corinthios decimo tertio. Lingua ange/
lorum diſtinguitur contra linguam hominum
Gregorius idem aſſerit Secundo Moralium: &
Damaſcenus li. ſecundo. Neq; obſtat: quia ideȝ
Gregorius dicit Octauo Moralium Vniuſcu/
iuſq; mentem poſt rationem ab alterius oculis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

membrorum copulentia non abſcondet. Igitur
multo magis ſpiritus uidet in ſpiritu. Et per cõ
ſequens non loquetur ei. Nam illa quę unus al
teri loquitur abſcondita ſunt ab audiente, ut pa
tebit, Secundum itaq; Henricuʒ eſt primo ani
maduertendum Angelum ſingularia nõ cogno
ſcere primo: neq; per ullam rationem propriã
Sed per uniuerſale ſibi concreatum: Quod pro
batur. Primo ex. ii. diui. unumquodq; ſic ſe ha
bet ad cognoſci, ſicut & adeſſe. Singulare uero
nihil addit ſupereſſe uſis niſi negationeʒ: per cõ
ſequens cognoſci poterit ſufficienter per ratiõeʒ
ipſi⁹ uſis. Et multas alias rationes īducit quib⁹
probat Singulare nil addere ad uſe: & ita nõ co
gnoſci niſi per illud. Sic auteʒ angelus deuenit
in notitiam ſingularis: Apprehenſo & enim ip
ſo uniuerſali apprehẽditur aliquo modo ſingu
lare, quom ideʒ ſint excepta negatione: Et quia
ipſuʒ uniuerſale eſt in ſingulari, Iccirco repre
ſentatur intellectui, ut in illo eſt ¶ Mouet er-
go habitus intellectum terminatq; cognitioneʒ
ipſum uniuerſale primo, Deinde procedit ītel-
lectus & agnoſcit uniuerſale ut eſt in ſuppoſito
tamen adhuc per modum uniuerſalis: Tandem
illud cõcipit per modum ſingularis: Et progre
ditur cognitio ut patet quaſi linea protenſa, ſi
ue indirectum protracta, cuius primus punct⁹
eſt ipſum uniuerſale cognituʒ: Secundus eſt ip
ſum in ſingłi agnitum tamen ſub ratione uni-
uerſalis. Vltimus punctus eſt ipſum ſingulare
Illud eniʒ in hoc progreſſu ultimo terminat co
gnitionem. Verum agnito uſi ut eſt in uno ſin
gulari, agnoſcit adhuc illud in alio, & in alio
abſq; ulla nouitate in conceptu ueluti ſi eadem
albedo uideret̃ in multis ſubiectis, ſi in multis
ſimul eſſe poſſʒ. Atq; ueluti ſi unicus intellect⁹
eſſet & abſtraxiſſet uniuerſale ab hoc fãtaſmate
atq; illud intellexiſſet. Deinde applicaret ſe ad
fantaſmata alterius hominis, iterum illud ideʒ
uniuerſale perciperet: ſed ſub nouo reſpectu,
Sic angeli illud idem uniuerſale ſub multis re-
ſpectibus agnoſcunt ſine ulla nouitate cogniti
onis, Manet namq; idem primum actionis ob
iectum: Q̃uis ergo alii angeli uideant formas
uniuerſales in aliis, non tamen uident ſingula
ria q̃ illi uident: neq; uident eos illa uider̃ quoʒ
nulla nouitas in aliquo abſoluto ex tam multi-
formi ſingularium cognitione in angelo pona
tur, Et ita quod unus intelligit, poterit alium
latere. ¶ Nam & ſi unuſquiſq; poſſet deuenire
forſan uirtute propria in notitiaʒ oĩuʒ ſingula
riũ exiſtẽtiũ ñ tñ ñ exiſtẽtiũ niſi ꝑ reuelationẽ:
Et ita poterit unus alteri loq; formando in ſeip
ſo conceptum nouum de ſingulari uago, nõſi
gnato (Sicut namq;, neq; nos exprimere uale
mus, alteri ſingulare nobis notum ſub ratione
ſignata: ſed ſolum per proprietates & accidẽtia
ducimus per ſingulare uagum in notitiam ſin
gularis determinati: Sic neq; angeli) Forma-
to igitur conceptu talis indiuidui uagi: alius
angelus uidet illum conceptum in ipſius mẽte,
ac ſiquid in libro exaratum quis legeret, Et ꝑ-
cipit illud non ſolum prout eſt quid in ſe, ſed
etiam percipit illud tamq̃ adhuc aliqua ex par-
te latens, ueluti & nos ſermonem alioruʒ de ta
libus ignotis percipimus quidem quid dicunt:
atq; confuſe illos nobis illa enarrar̃ agnoſcim⁹
Format ꝓinde angelus īſpiciens atq; quaſi le-
gens conſimilem conceptum in ſe de illo ſingu
lari ſub ratione uniuerſali: & indeterminata, &
ea de re dicitur audire. Neq; enim differunt in
angelo uidere & audire. Et q̃uis ipſum intelli-
gere ſit in ſe quoddam loqui, ille tamen ſecun-
dus conceptus qui ordinatur ut alius uideat oc
cultamentis proprie, eſt quedam locutio.
¶ Habemus ex his non ſolum angelos loqui,
ſed etiam eo modo loqui: Et quę ſint illa de qui
bus loquuntur: quia ſingularia reuelata, Et q̃
pacto illud ſit ignotum audienti, ne uideantur
fruſtra tali locutione, aut ſuperflue pollere. A
RANEVS. Iſta opinio pleraq; correptiõe di
gna uidetur ponere. ¶ Primo quidem non ad
mittimus ſingulare ſola negationis additione
ab uniuerſali differre, Sed non ſũt ſingula hic i-
probanda: Sed precipue illud eſt improbabile:
ut ſingularia & ipſorum uarias conditiones &
tranſinutationes poſſit repreſentare, habitus ul
lus aut ſpẽs, aut Idea etiam quę ĩ mente diuina

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

❡ Quo pacto etiam reuelatur? quod a forma ī
herente repreſentatur? prius namqꝫ illud ſingu
lare ſecundum ipſoſ actu includit uniuerſale: a
ut reuelatᷓ ꝗ talis forma repreſentandi illud ſit
ratio. ❡ Sine ratione quoqꝫ dicitur angelū poſ
ſe uidere conceptū uagū in mēte alteriꝰ & non
poſſe uidere cōceptū determiatum: quom iſte ſit
perfectior illo: Qn̄cumqꝫ enim duo intelligi
bilia ad eundem intellectum liberum a ſenſu &
imaginationibus comparantur, quoruꝫ neutrū
excedat facultatem ipſius perfectius erit intelli
gibilius. ❡ Quo pacto deniqꝫ nō omnia ſingu
laria ſimul intelligit: aut cur hoc priꝰ ꝗ illud ra
tio non apparet. ❡ Illa tādeꝫ ſimilitudo ſibi ne
ganda, Nos eniꝫ iccirco non ualemus alteri cō
ceptum determinate exprimere, quia neque cō
ceptuꝫ in ſe poſſumus oſtendere, neqꝫ in illo cō
ſimilem cauſare: Neqꝫ illo modo ſaluatur ratio
locutionis & auditionis. Multa & alia poſſunt
obici: Sed pretermittantur. CHRO. Si Henri
cus adeſſet reſponderet utiqꝫ, ARANEVS.
Iſta eſt cōmunis excuſatio: ſꝫ cur tu qui ades, ꝓ
illo queꝫ ita complecti uideris non reſpondes?
CHRO. Scirem & ipſe iſti cauſę fauere, Sed cu
pio & aliorum opinionem accipere: BASILE
VS. Si recte memini Aquinates noſter theolo
gus angelicus: ita angelos loqui poſſe declarat,
preſupponit primum intellectum moueri a uo
luntate, ad hoc ut intelligat: Quod ita declarat
Intelligibile poteſt eſſe in intellectu trifariam
primo habitu, quam notitiam Auguſtinꝰ me
moriam uocat: Deinde actu, ut cū actu res quā
piaꝫ contemplatur, Tertio prout alteri compa
ratur, aut ad aliud refertur, Conſtat autem reꝫ
intelligibilem tranſferri de primo gradu ad ſe
cundum iuſſu & imperio uoluntatis, Qua de re
ī diffinitione habitus philoſophꝰ poſuit: Quo
quis uti poterit qum uoluerit: Similiter de ſecū
do gradu tranſfertur ad tertium edicto uolun
tatis: Qn̄ namqꝫ cognitio in opus ordinatur,
Siue ut alicui manifeſtetur illud fit imperio
uoluntatis: Loquitur igitur angelo angelus ꝗ
do ordinat conceptum ſuum alteri manifeſtare
ita ut illi innoteſcat. Nihil enim aliud eſt loqui
ꝗ conceptum proprium, cuipiaꝫ manifeſtare,
Sibi auteꝫ ipſi loquitur quando ipſemet ſeſe cō
uertit ſuper actum ſuum interiorem ad habitū
emanantem. Qui & uerbum (ſi uidelicet ſit ꝓ
les mentis) uocari ſolet. GRADIVS. Gratior
iſta opinio priore illa, verum premittit unum
ambiguuꝫ angelos uidelicet nequire mutuos cō
ceptus uidere niſi illi quorum ſunt uelint oſten
dere, Quia ꝗ ſunt hominis Teſte apoſtolo no
uit nemo niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt.
De quo alias diſputatum eſt, Deinde talis locu
tio uana eſſet, in beatis uident enim ſeſe mutuo
in cunctis quę mutuo uelint, BENIGNVS.
Si angeli natura uel diuino edicto nequirent o
perationes aliorū mentales agnoſcere pulcher
rima, erit illa poſitio, Neqꝫ forſan etiam beati
uident aliorum omnes cogitationes: Non enim
illuminare poſſent, Qu̇uis etiam locutione illa
potius utantur non beati, ut ipſi dum eſſent in
ſtatu uię ſiue nature conditę, & mali etiam nūc
Sed certo ſi boni illuſtrent bonos ſiue beati bea
tos, beati etiam loquuntur beatis.

❡ Alia opinio de modo loquendi Angelorum
Et eſt Scoti Cap. vi. GEORGEVS.

ALii angelos ita loqui putant: ut lo
quens producat conceptum rei quā
manifeſtare intendit in altero: Qui
ergo cognitionem in alio īducit, lo
quitur, Qui eam ſuſcipit audit. Et hoc proprie
eſt loqui, probatur, Omnis loquens producerē
nititur cognitionem alicuius rei in audiente: &
ſi poſſet abſqꝫ ullo medio (puta uoce aut aliis
inſtrumentis) eam produceret: Igitur & angelꝰ
loquens id ſi poterit, faciet, poteſt autem: Et
hic tota uis conſiſtit: verum ꝙ id poſſit, proba
tur: Quicumqꝫ enim habet actum primum per
fectum reſpectu actus ſecundi, poteſt illum ꝓ
ducere ī quolibet ſuſceptiuo recte diſpoſito: &
congrue applicato, Hoc patet. Nam actiuuꝫ &
paſſiuum ſunt extrema cōmuniſſima, abſtracta
ab omnibus inferioribus. Et omne paſſiuum ſi
ue ſuſceptiuum, poteſt pati & ſuſcipere a quo
cumqꝫ contento ſub actiuo. Sed angelus habet
primum actum reſpectu cognitionis producen

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

dę, Eſt enim ſibi memoria fecũda ſiue intellect⁹
cum obiecto preſente in ſe aut in ſpecie, Et ſi o
pus ſit habitu ille non deeſt, Intellectus quoq;
poſſibilis alterius angeli eſt ſuſceptiu⁹ cuiuſuis
cognitionis, recte diſpoſitus & cõgrue poterit
eſſe approximatus. Quare unus ĩprimere ĩ men
te alterius ualebit alicuius rei cognitionẽ, Quo
uero id manifeſtius ſit dicant angelum poſſe gi
gnere aut cognitionem rei illico, Aut cognitio
nem & ſpeciem ſimul, aut etiam ſpeciēʒ duntaxat, Si namq; angelus audiens habeat ſpeciẽ rei
de qua hic loqui intendit: ſuper uacaneuʒ foret
eam ſibi denuo imprimi: Et quia non ſemper a
ctu contemplatur illa, quoruʒ inſunt ſibi in cõ
plexa, poterit ſibi cognitio imprimi abſq; ulli⁹
ſpeciei ĩpreſſione. Si auteʒ nõ ſit ei ſpecies rei de
qua loquenduʒ eſſet, ut ſunt forſan pleraq; ſin
gularium, aut eorum conditiones, tum poterit
ſibi tam ſpecies q̃ actus tranſfundere, Speciem
namq; ſpecie inherente gignet, ſpecies & enim
ſpeciei effectiua eſt. Si quoq; uoluerit poterit ſo
lam ſpeciem in audiente cauſare, ſed tum non e
rit perfecte audiens: quia audire eſt actu cogni
tionem accipere, Quandoq; etiam congruit ut
ſolam ſpeciem producat: & hoc preſertim quin
uidet alium aliquid actu contemplanteʒ a quo
uel non poſſit (ut inferior ſuperiorem) uel no
lit aduertere audientem. Et continget illi audiẽ
ti ueluti homini nimia reruʒ cogitatione diſtra
cto: Cui ſi quiſpiam loquatur non percipit qui
dem, remanentibus tamen ſpeciebus a uoce trã
ſfuſit cauſatis ad ſe reuerſus agnoſcit ea quę ſibi
tunc dicebantur. Quę cognitio ſicut occaſiona
liter eſt ab alio: ita etiaʒ neq; proprie auditio di
citur: Si quoq; poſſet ſibi cognitio infundi non
dimiſſa priore, de quo in alio congreſſu, poſſet
etiam aliud intenſe contemplãti noua cognitio
addi: Sicut non obſtante intenſiſſima contẽpla
tione diuinę eſſentię, poteſt ĩ angelo alia cogni
tio illa non excluſa gigni. Ex quibus deduco.
Quom in angelo ſint plures cognitiones uarię,
puta uiſio eſſentię diuinę, viſio alicuius rei ĩ ſe
ipſa, viſio iteʒ rei in alio angelo cognoſcente.
Et cognitio abſtractiua per ſpeciem, nulla tam̃

illarum cognitionuʒ poteſt dici auditio, niſi il
la dumtaxat quę ſibi imprimitur memoria fecũ
da alterius angeli. Aduertite uero uiri egregii il
lam memoriam prius cauſare intellectionem in
ipſo cuius eſt memoria, Deinde ĩ alio Que quo
q; cauſatio non fit abſq; uoluntatis iuſſu: Con
iungit enim parentem proli, Neq; eſt imaginã
dum ut memoria producat cognitiõem. Cogni
tio autem loquentis inducat cognitionem in au
diente, Actiones namq; ĩmanentes uidentur eſ
ſe ultimi effectus non productiui ſibi ſimilium
effectuuʒ: In effectibus namq; ordinatis qui pe
ne ſint eiuſdem naturę: ſi unus illorum ſit a cau
ſa equiuoca, & alter debet eſſe, uel ſaltẽ poteſt
eſſe potius a cauſa illa q̃ a coeffectu ſuo preſertĩ
ſi nulla ratio appareat ob quam potius ſit ponẽ
dus effectus, prioris producti q̃ cõmunis pro
ducentis: Sed cognitio loquentis atqʒ audientis
eſt in eſſentialibus eiuſdem rationis eiuſdemqʒ
naturę. Et illa loquentis poteſt cauſari ab actu
primo ipſius: & perconſequens & ſecunda ne
qʒ ulla ratio apparet, cur deberet potius cauſari
a priori illo effectu, Immo neqʒ uidet ab eo ca
uſabilis. Quaꝛ cenſenda eſt cauſari a cõmuni ca
uſa nota, Et aduertite cognitioneʒ poſterioreʒ
imperfectiorem forſan eſſe, & ita etiam incertio
rem: Poteſt autem loqui cuilibet epluribus pro
libito uolũtatis ſuę, Sicuti nempe uoluntas po
teſt determinare proprium intellectum, ut cuʒ
tali ſpecie concurrat potius q̃ tali, Sic etiam ut
in tali cognitionem producat potius q̃ in alio.
Tot ergo erunt locutiones quot erũt hi qui au
diunt: Quot namqʒ ſunt productiones paſſiuę
tot & actiuę: Poterit tamen eſſe unus loquens &
ſi ſint plures locutiões: Simili modo poteſt eſſe
unus audiens & plures locutiones atqʒ auditio
nes: ut ſi eideʒ plures cognitiones ſimul aut ſuc
ceſſiue ab uno uel a pluribus imprimantur. Sẽ
per igitur ſi plures audiant, plures ſunt locuti
ones, plures & auditiones: Sed nõ ſequitur igiẽ
ſi unus audiat, una eſt locutio aut auditio, niſi
his premiſſis ut actu ſimul audire intelligatur:
nam ſucceſſiue poſſunt eſſe multe auditiones in
uno audiente, Et iterum ut ideʒ ſimul nequeat

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

p̄ſes auditiões ſuſcip̄e / qđ m̄ſti negāt đ q̄ & alias

¶ Contra opionē ſupra poſitā fiūt quędā ob/
iectiones: & ſoluunt̄. Cap. vii. MENTI⁹

ET ſi acutam opionez ꝑacute & recita
ris & declararis / Contra illā tñ obicit̄
primo ſic. Nunq̄ diſtās agit indiſtans
niſi prius egerit ī mediuz: Quicūqz er
go nequit agere in mediū / nequit agere etiā in
terminū: Sed angelu ē eiuſmōi ut nequeat ager̄
in mediū / Eo quia mediū non eſt cognitionis
ſuſceptiuū / aut audituū. Nihil autē agit in id
quod a formę īducendę non ſit ſuſceptiuū. Igi
tur angelus nequibit agere cognitionē inducen
do in termino vz angelo a ſe diſtanti Maior il
la colligitur a pħo. ii. de aīa ubi declarat̄ actio
nem agentis obiecti non poſſe tranſire ad orga
nū ſenſus: ut ſpeciē coloris ad oculū niſi tranſi
uerit prius per mediū / vñ ſi īter obiectū & orga
nū eſſet uacuū / nihil ſentiret̄ / habetur idē. vii.
phiſicorum. Ait nāqz pħs Mouens & motum
oportet ſint ſimul. Confirmat̄: Quia conceſſo
eo / ut aliqđ poſſit ager̄ in terminū: & non ī me
dium ſequet̄ ꝙ localis diſtantia non erit īpedi
mēto tali locutioni. Pręterea falſū uidet̄ ut un⁹
poſſit multis loqui ſimul: Nullum. n. agens na
turale ſiue creatum poteſt quocumqz effect⁹ ad
ęquatos habere ſimul. Sed angelus ē agens eiuſ
mōi. Quare non poterit quotcumqz effectus ad
ęquatos haber̄ ſimul. Sed ſi multis poſſet loqui
ſimul puta tribus aut quattuor poſſet loqui: &
decem ac uiginti: Et quot quot adeſſent: & ne/
quiret omnes illas cognitiones unita gignitio/
ne gignere. Quare unāquāqz propria produ/
ctione produceret / Et ita haberet effectus p̄ſes
ſimul quorum unuſquiſqz adęquaret potentiaz
Sicut enim unum dumtaxat intelligimus / ita &
unam cognitionem ſolum ꝓducere ſemel poſ/
ſumus. GEOR. Ad primū horū (q̄q̄ iſta mo/
tiua ſint difficillima ſolutu) ipſe tamē ſic reſpō
derem / Negando illam maiorem: Si namqz in/
quiratur / Cur agens interdū nequit agere iter/
minum non agendo prius in medium / Reſpō/
detur id fieri duplicem ob cauſam: Quia uel me
dium & terminus ſunt eiuſdē rationis: & ita for
ma que inducenda eſt prius recipitur ī medio q̄
termino / Semper enim paſſum propinquius p̄
us ſuſcipit formā q̄ remotius / ſicut prius calefit
pars ligni / propinquior calori / Similiter & ſol
prius illuminat partez ſibi directius ſubiectam
ſiue propinquiorem q̄ indirecte ſuppoſitā ſiue
remotiorem / uel mediū & terminus ſunt diuer
ſa ratione: Sed ipſuz agens habet duas actiones
a duabus formis procedentes / quarum una agit
in medium altera in terminum: veluti qum ſol
generat mineraz in uiſceribus terrę: quemadmo
dum accepimus fieri ī noſtri benigni illa patria
quę uel prima ortu: uel prope primam eſt collo
cata. Ipſe namqz in aperto & in excelſis: ut om
nis illuminaret per orbem homines ortus eſt /
Quę quidez patria ab ingenti: argenti copia ar
gentina nuncupata eſt: Et argentum patrię illi
us optimum eſt. Deſignabat forſan ſplendorē
argenteum ſcientię ſibi diuinitus potius conceſ
ſe q̄ humanitus acquiſite: In artibus enim nul/
lum habuit precoeptorem quas tamen Floren/
tię atque Piſis publice multis annis legit acutiſ
ſime: In theologia paruo tempore uſus eſt do/
ctore quem ipſe interdum uidebatur iuuencul⁹
adhuc pręcellere & in multis corrigere: Sol ita/
que generans murem ex corpore putrefacto aut
apem ſiue ueſpem / agit quidem in medium / a/
git certo & in terminum: Sed in medium uno
modo illud videlicet illuminando atque calefa
ciendo / ſiue alio modo alterando / in terminuz
autē ibi aliquā ſubſtantiā producendo. Si ergo
utrumque horum excludatur / ut neq; medium
ſit receptiuum eiuſdem rationis formę cum ter/
mino / neque agens habeat aliam formam acti/
uam in medium / tunc poterit produci effectus
aliquis abſque hoc ut ulla actio fiat in medio:
Falſa itaque illa Maiō uniuerſaliter poterit igi
tur in angelo diſtanti produci cognitio non ꝓ
ducendo quicq̄ in medio prius natura / quia ne
que mediū eſt cognitionis ſuſceptiuum / neq; ā
gelus eſt alterius formę ī ipſo medio cauſatiu⁹
Nulla nanq; talis nobis īnoteſcit / hoc autez qđ
dicimus in ipſis ſtellis atq; planetis ex parte ap/
paret / ꝓducunt. n. aliquid ī terra (ut diximꝰ)
Immo & in uiſceribus terrę: neq; quicq̄ tale pro

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

ducūt ī medio: Non. n. tranſit ille effect⁹ per
mediū ſicut ſpecies coloris / Et q̄uis illuſtrēt ip
ſum medium hoc nil facit ad rem / nā & ſi nō il
luſtrarent mediū / adhuc tam̄ illud producerēt
in uiſceribus terrę / Nā uirtus ſolis ēt ubi nō il
luminat agit / & ubi illuminat non agit illud:
Ex quo patet illas actiones ſegregatas eſſe non
ſub ordinatas / Piſcis quoq; quidam reddit ma/
num rethe tangentis ſtupidam / neq; tamen cō/
tingit manum / neq; retia obſtupeſcunt / aūt ul
la nobis nota alteratione imutantur / Et ſi uis
contendere ut etiam rethe imutetur imutatione
ignota. Et ego dicam angelum etiam / medium
alterare nobis incognito modo. Omne prętere
corpus generans non contingit paſſū niſi ſecū
dum ſuperficiem / neq; tamen in ſola ſuperficie
agit. Immo intro attingit illius intima: ubi tam̄
non eſt p̄ eſſentiam neq; p̄ contactū mathema
thicū ſiue realem ut ſuo extremo tangat intima
paſſi. Sat ergo eſt paſſum tangi tactu uirtuali:
hoc eſt ut in ſe recipiat effectum uirtutis agētis
Et ita uiſus tangitur a colore: quia ſuſcipit ſpe
ciem ab illo tranſfuſam: & ſi color poſſet produ
cere uiſionē in aīali abſq; ſpecie preuia / tāgeret
uirtutis ſuę brachio ipſam potentiam: Quicūq;
. n. aliquid in aliquo iducit: tangit illud. Acci/
dit ergo ut agendo in terminum / prius agam⁹
in mediū / Et quia uiſibile prius producit ſpē
de hinc ipſa ſpecie media / uiſionē / Et ipſa ſpe
cies pri⁹ nata eſt gigni ī medio q̄ in organo: Ic
circo ſi mediū nullū eſſet / ſed uacuū / nil uide
retur. Nō. n. poſſet ſpecies gigni ī medio: Et ſi
non ī medio / neq; ī organo / Qđ ſi obiectū poſ
ſet uiſionem cauſare abſq; ſpecie p̄uia / cauſaret
utiq; ī organo abſq; illius cauſatione in medio /
q̄a medium non eſt capax uiſionis / & obiectū
haberet actū primū p̄fectum reſpectu uiſionis
Quia uero obiectū non eſt ī actu primo p̄fecto
ad uiſionē producendā / Sed ſolum eſt p̄ducti
uū ſpeciei q̄ cum potentia ſimul reddit actū p̄/
mum uiſionis / Et ipſa poteſt recipi in medio /
anq̄ ī organo / eam ob rē nequit uiſio illico pro
duci ī organo. Quia uero angelus habet in ſe ac
tū primū p̄ducendę cognitionis ī apto nato: Ic
circo nō eſt opus p̄uia ſpecie: Si quoq; ſpeciē p̄
duceret illa nō ē ſuſceptibilis a medio. MEN.
Forſan ideo uacuo poſito nihil uideretur / q̄a o
portet agens & paſſum eſſe in loco ſi q̄dē cōpo
ra ſint localiter / ſi autē ſp̄ūs diffinitiue. Et ſi o
portet ea eſſe ſic ī loco / opōtet ēt īter ea ſi diſtēt
eſſe mediū quo ſic poſſent eſſe ī loco / Et hoc pa
cto ēt angelus nequiret ī angelo diſtāte p̄duce
re cognitionē p̄ uacuum / ſicut neq; ſi ipſe eſſet
ī uacuo qui p̄ducit: aut ille qui ſuſcipit / Et ſic
ētitas medii īter diſtantes requirerēt non ut ali/
quid ſuſcipiat / ſ; ut q̄d requiſitū ad hoc ut agē
tia limitata ualeāt agere / GEOR. Sic ēt poſſet
dici Tamē ſi angeli an̄ mundū ſenſibileq; creati
fuiſſent / potuiſſent mutuo loqui abſq; hoc q̄
ī loco ullo fuiſſēt / De corporib⁹ poti⁹ illud q̄đ
ais cōcluderet. MEN. Sed q̄d ad illud. vii. phi
ſi. diceres GEOR. Agens tāgit paſſū / & eſt ſi
mul cū paſſo trifariā diſiunctiue / aut. n. tangit
re p̄ximū paſſum / q̄n illud eſt eiuſdē rōnis cū
termino: Aut alteri⁹ & tūc recipit formā alteri⁹
rōnis: aut tāgit uirtute: & hoc pacto oē agēs tan
git paſſū: nō q̄a ſit ibi eſſentiā ubi paſſū / neq;
ut potētia ſua p̄pria forma ſit ibi / ſed q̄a uirt⁹
ſua hoc eſt effectus uirtutis ſuę ē ibi. Ad ſcđ; q̄
diſtātia q̄a forſan īmoderata eſt īpedim̄to alias
dcm̄ ē. Ad tertiū poſſet ita r̄nderi ut quēadmo/
dū idē ignis m̄lta ſimul adurit atq; calefacit ſi
m̄lta ſibi applicēt. Immo quotq̄t applicari poſ
ſunt / Simil̄r ſol plurimos effectus ſim̄l p̄ducit:
Ita & angl̄s p̄l̄imas ſpēs atq; cognitiōes ī diuer
ſis ſuſceptiuis gigner̄ ualebit. Neq; ue℞ ē ut u/
na queque ſic ip̄m adęquet ut aliam ſil̄ gignere
non ualeat / S; bene poſſet una q̄que uirtutē ſu
am adęquare ſic & uirtus ſua / nullā cognitionē
p̄fectiorem illis p̄ducere poſſit / Eni; uero ne/
queunt infinitas ſimul p̄ducere: Omnis namq;
creata uirtus ſicut ītenſiue ita & extēſiue finita
eſt / nō quidē quin ſucceſſiue poſſit p̄gredi abſ/
q; termino / ſed quia ſimul nequit p̄ducere infi
nita. Nā & ſi Sol ſucceſſiue poſſit infinita nō tm̄
ſimul: Sed quid ſit in re iam audiamus.

¶ Corroboratio Tertię opinionis & quarum/
dam rationum contra eam excluſio. Ca. viii.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

BENIGNVS.

OPinio iſta quaȝ Georgeus ultimo at
tulit ſupra cunctas & ſubtilis: & un
diqȝ exacta uidetur. Neqȝ ulla in ea
difficultas niſi quia ponit pro ſe ꝓ-
duci effectum in paſſo diſtante nil agendo ī me
dium, Et ut eiuſmodi difficultas penitus exclu
datur accipite in ſimili. Exploratum certo do-
ctis uiris eſt, ut omne cognitum ab angelo in-
feriori ſit uel poſſit ęque perfecte aut etiam exa
ctius cognoſci a ſuperiori: Sed angelus inferior
poteſt ſeipſuȝ notitia intuitiua cognoſcere, igi
tur & ſuperior illum cognoſcet intuitiue, Sem
per enim intuitiua perfectior eſt q̃ abſtractiua
Hęc autem cognitio non fit per ullam ſpeciem
aut habitum qui rem preſentet etiam ipſa non
exiſtente, Sed gignitur a re exiſtente in intelle
ctu creato, & ſibi moderate preſente. Neqȝ tam̃
talis notitia tranſit ꝑ medium. Secunda opinio
etiam non diſplicet preſertim ſi teneatur cogni
tionem unius non poſſe uideri ſine nutu uolū-
tatis alterius, Secus eniȝ fruſtra manifeſtare uel
lent quę manifeſta iam eis eſſent. Nec non & ad
miratio inſurgit: quo pacto quis ſuas cogitatio
nes ab altero uideri permittere poſſit, ſi ille nō
ſit natus eas uidere ſecundum eos. PVTEVS
Contra concluſionem iſtam in ſe non ut firmiſ
ſim; tuę contradicaȝ ſententię: ſed ut ueritas ip
ſa lucidior cunctis reddatur, arguitur multifa
riam, & primo ſic, Fruſtra & inaniter uidētur
angeli loqui, quom omnia ſint audientibus an
te q̃ loquantur nota: Sed opinione illa unuſqſ
qȝ poteſt in alterius mentem proſpicere & uni-
uerſa ibi latentia cernere: Neqȝ enī cognitio ma
gis latet (ſicut neqȝ intimior eſt) q̃ potentia uł
eſſentia, Neqȝ ſuo uelle angelus poteſt, ſuā co
gnitionem, ſuumqȝ amorem celare Nam ipſuȝ
uelle quo alia operit & occultat alio quodā uel
le occultabit. Et procedetur per in uia & īmea-
bilia. Deinde Quemadmodū ſeſe habent prima
corpora ad alia: ita & angeli tanq̃ primi intelle
ctus creati ad reliquos ut puta ad humanū: Sed
illa corpora prima, habent cognitioneȝ ſibi cō
creatam, neqȝ illā per motum acquirunt: Qua
re conformiter arguendo, angeli etiaȝ habebūt
ſuas perfectiones ſibi īnatas GRADIVS. Ad
iſtud poſterius ſatis patuit in ſecundo cōgreſſu
Memini namqȝ illam rationeȝ ibi fuiſſe ſolutā
Ad priorem illam dico, ꝙ ſicut ſecundam opi
nionē tenēdo angeli boni cognoſcunt ſeſe mu
tuo, locutioqȝ nō ſit omnino neceſſaria, Sed ꝓ
ſtatu quo fuiſſent in uia, aut non beati, ſic poſ
ſent loqui: Ita & ſecundū tertiam opinioneȝ lo
quuntur quideȝ q̃uis etiaȝ ſine tali locutione il
le qui audit illa intelligere poſſit, poteſt & eniȝ
is prius illi cognitionem īprimere q̃ ille qui au
dit perſpiciat: Aut forſā lege diuine, ita decre-
tū eſt ut mutuas operatiōes mētis uideꝛ̄ nequeāt
Loqui ēt poſſunt de notis, veluti & nos facim⁹
Confabulam⁹ namqȝ ſępius & conferim⁹ nota
Incitam⁹ p̄terea ut ſocii ꝗ nobis placent contē-
plent̄, Quia ergo ēt angelus q̃uis poſſit contē-
plari quę ſunt in mente alterius: tam̄ ēt poteſt ī
aliaꝝ rerum cōſideratione occupari: Iccirco ille
poteſt ī illo cauſare ſpēm uel cognitionē ut ip-
ſuȝ aduertat ab aliis & ad ſe conuertat: Nō itaqȝ
fruſtra ponitur locutio angeloꝝ: Minus ꝙ ne-
ceſſariū eſt angelus cū Deo loq, loquunt̄ tn̄, nȝ
ſua locutione qcq̃ illi īmanifeſtū aperiunt. Sed
ſolum qa aperire cupiunt, Cordis deſideria cla
māt coram Deo, iuxta illud Deſideriū cordis e
oꝝ audiuit auris tua.

¶ Obiectionū Gregorii đ Arimino cōtra dcāȝ opinionem ſolutio: Et ſuę opinionis poſitio Caput. .ix. CERVIVS.

SVnt & alię rationes: quas Gregori⁹
Ariminenſis contra Tertiam opini
onem inducit: Arguit autem ſic. Si
Angelus poteſt cauſare notitiam in
alio, quę dicatur auditio, poterit eam cauſare e
tiam in ſeipſo, Eſt enim intellectus ipſius eiuſ
dem rationis cum intellectu alterius, Ergo ha
bebit ſimul duas notitias de obiecto eodem, u-
nam quę erit prior qua intelligit ſolum, alterā
que effectus eſt poſterior q̃ audire dicetur, Ex
quo ſequentur duo contra opinantem; Erunt
namqȝ duo actus perfecti ſimul uidelicet cogni
tio que non eſt auditio: & quę auditio dicitur.

L.

Et utramq; poſſibile eſt perfectam eſſe / Non e
rit etiã intellectus audientis mere paſſiuus quoꝫ
producat & ſuſcipiat: Quoruꝫ utrumq; ſenten
tiis ab ipſo ibi poſitis repugnat. Preterea. Si ita
eſſet ut illi credunt / ſequeretur ꝙ ille qui audit
poſſet habere cognitionem diſtinctam de re nõ
exiſtente quam nunq̃ nouerit cuiuſq; ſpecieꝫ ꝓ
priam nunq̃ habuerit. Deinde Qualis eſſet no/
titia illa querit Ariminenſis: quia nõ abſtracti/
ua quom non ſit per ſpeciem (Abſtractiua ue/
ro omnis per ſpeciem ſolam fit) neq; intuitiua /
quoꝫ poſſit eſſe non exiſtentis / Ponatur namq;
aliquod preteritum / unum angelum ignorare /
Alium autem noſſe & illius habere ſpecieꝫ / quia
media poterit diſtincte illius rei tranſacte recor
dari: poterit ergo ſicut in ſe ita & in alio produ
cere illius rei recordationem. Et ita quiſpiaꝫ rei
ſemꝑ ſibi ignote recordabitur. Quod eſt abſur
dum. Si quoq; (iterum obicit) eſſet uni angelo
cognitio unius cõcluſionis: que nequeat cogno
ſci niſi ex prius notis poſſet ille talem cognitio/
nem in alio cauſare quoꝫ ſit ſufficienter in actu
primo reſpectu talis conſiderationis / Et ita iſte
cognoſcet illam concluſionem abſqꝫ cognitiõe
taliuꝫ priorũ que oportebat omnino prius noſ
ſe. Quod eſt etiam per abſurdum. Deniqꝫ Eſto
inquit ut in coetu multorum angelorum unus
loquatur uni / quo pacto ille audiens agnoſcet
potius Michaelem ſibi locutum q̃ Gabrieleꝫ p̄
ſertim ſi cunctos uideret illud agnoſceř de quo
unus illorum locutus eſt. Nam in poteſtate co/
gnoſcentis cuiuſqꝫ angeli ẽ poſſe loqui. Addit
ꝙ ſecundum illam opinionem nõ ponitur mo
dus quo angelus loquatur angelo alterius ſpeci
ei aut anime ſeparate: atqꝫ demonibꝰ: Si quoqꝫ
ratio illius opinionis ait / eſſet uera tũc unus ho
mo poſſet alteri loqui quom habeat actum pri
mum perfectum alicuius cognitionis. Similiter
habens actum primum perfectum uolendi po
terit producere ipſum uelle in ſua uoluntate / ñ
autem in uoluntate angeli alterius aut hominis
Quare ratio illa falſa in qua opinio fundatur.
Dicit enim habens actum primum perfectum
poſſe in paſſo ſibi congrue applicato / & eiuſdẽ
rationis ſecum actum producere ſecundum. Se
queretuř enim ꝙ homo illo modo poſſet loqui
homini / atqꝫ uoluntas aliquid producere in uo
luntate alterius uel angeli uel hominis. Falſum
quoqꝫ eſt ut intellectus inferioris angeli / aut a
nime ſeparate ſit eiuſdem rationis cum intelle/
ctu ãgeli ſuperioris. BONVS. Iſte uidetur ap
tus atqꝫ idoneus ad deſtruendum: Sed quid ip̄e
tenet / noſti nec ne? CERVIVS. Angelos lo
qui per ſcripturam inquit certi ſumus: ſed qua/
liter eſt nobis ignotum. BONVS. Omnis dif/
ficultas per neſcire facillime ſoluiť / CERVI/
VS. Addit tamen in mentibus Angelorum du
plicem eſſe locutionem / una ẽ cogitatio ipſa q̄
primum ſignum rei: Et hec locutio ſecundum
ipſum eſt nota ſoli Deo / Altera locutio eſt illi
ſub ordinata in ſignificando: Formant quippe
Angeli in ſeipſis quedam ſigna res ab eis cõcep
tas ſignificantes: ſicut & nos formamus in men
te ſigna conformia uocibus: Et hanc talium ſi/
gnorum formationem linguam angelorum uo
cauit (inquit ille apoſtolus) vnde Gloſa Ange
li inquit prepoſiti / ſignificant minoribus qui/
buſdam nutibus aut ſignis. Et hoc modo unuſ
quiſq; poterit diſtincte quum libuerit loqui: &
alter determinate ſcire quis loquatur / quia ille
qui ſigna eiuſmodi proponit / Sed non poterit
uni loqui & non alteri / ſi alter debite appropin
quet & aduertat / Et concludit ꝙ q̃uis cogitati
ones alterius nequeant uideři: Signa tamen iſta
poſſunt / non propter maiorem propinquitatẽ
ſed quia natura cogitationis eſt talis & ſigni ta
lis. BENIGNVS. Quarta erit iſta opinio de
modo loquendi angelorum: Sed utinam ita fa/
cile conſtruxiſſet ſua / ſicut facile uidetur deſtru
xiſſe aliena. Neq; tamen deſtruxit bene aliena /
Quando enim primo infert ſi angelus poteſt ca
uſare in alio auditionem / ergo & in ſe / Negať
ſibi conſequentia: Nam & ſi poſſit cauſare in ſe
actum intelligendi / non tamen ille uocabitur
auditio: quia in propoſito alius eſt qui loquiť:
& alius qui audit / Non ergo ſequunť illa incõ
uenientia contra opinantem / q̃ ip̄e iferre uideť
Neq; ſufficit eſſe intellectum eiuſdem rationis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

ad hoc ut audiat / ſed oportet eſſe alium intelle/ctum audientis ab intellectu loquentis. Nemo enim proprie loquitur ſibi ipſi. Quãdo poſtea infert ergo ille qui audit poterit habere cognitionem diſtinctam de re non exiſtente / cuius neq̃ ſpeciem unq̃ habuit / neq̃ illam unq̃ nouit. Concedimus conſequentiam: Non enim ſumus Platonici / ut prius nota ſoluꝫ diſcamus: Sed diſcimus ignota: & audimus noua. De talibus tamen ſecundum illam opinionem non ſoluꝫ cauſabitur in audiente ãgelo cognitio: ſed etiã ſpecies illius rei. Et prius natura ſpecies q̃ cognitio Qum deinde querit qualis ſit cognitio illa? Dicimus q̃ poteſt eſſe abſtractiuam & per ſpecieꝫ preinfuſam / Immo ſi a primo actu talis cognitio cauſetur qui ſit perfectus per ſolam ſpeciem & non rei in ſe preſentiam / ſemper in audiente cauſabitur notitia abſtractiua / Si autem prim⁹ actus ſit conſtitutus ex intellectu & re preſente poterit in illo angelo cauſari notitia intuitiua / Terminabitur enim ad rem in ſe. Sed illud ridiculo habendum: ut ſi poſſit quis cauſare recor/dationem alicuius in ſe / q̃ poſſit etiam eam ca/uſare in alio. Recordatio namq̃ꝫ habet ꝑ re primo cognita propriam operationem tranſactam unuſquiſq̃ꝫ & enim recordatur eorum quę ipſe uel uidit / uel ſenſit / uel intellexit / uel appetiit aut uoluit / uł geſſit / Quis ergo illius cuius recordatur / poſſit angelus notitiã producere ĩ angelo: non tamen talis notitia in audiente dicetur recordatio quia non cognitio alicuius actionis proprie tranſactę: hoc patet quia & nos poſſu/mus aliis exprimere quorum meminimus / ne/q̃ꝫ tamen audientes meminerunt / ſed bene percipiunt: res a nobis memoratas. Qum ulterius deducit q̃ tunc poſſet cauſari notitia concluſionis alicuius quę nequit cognoſci abſq̃ꝫ alia concluſione uł premiſſis prius notis. Dicimus ſi cõcluſioneꝫ illã ſit impoſſibile intelligere ſine alicuius prioris cognitione / tunc ãgelus perfecte docens non cauſabit cognitionem illius abſq̃ꝫ cognitione illorum: quoruꝫ cognitio neceſſario preexigitur. Nil itaq̃ꝫ ad rem. Illud quod deniq̃ꝫ affert poſſe neſciri ab audiente in coetu angelorum exiſtente quis locutus ſit: Non putam⁹ illud eſſe inconueniens: Nam eſt eniꝫ de ſubſtãtia auditiõis ſcire quis loquitur: ſed aliquo modo concipere ea quę dicuntur a quocumq̃ꝫ dicãtur. Poteſt tamẽ inter multos unũ audiens noſſe / ut Michael ſit quia uidere poſſet ipſum ſolum cauſare aut cauſaſſe talem cognitionem: uidendo enim actum primum / uidet etiam ipſius relationes ſiue actiones / aut dictiones. uidebit ergo (ſi ut ait omnes uideat) in quo ſit relatio talis uidelicet cauſationis: Immo etiam & uoli/tionis / uidet enim illum uelle / aut etiam uoluiſſe: quia etiam reſpect⁹ habent aliquam entita/tem quę non ſubterfugit rationem cognoſcibi/lis. Poteſt quoq̃ꝫ eo modo loqui ſuperior inferiori atq̃ꝫ animę: Immo & demoni / quia ſuſceptiuum eſt eiuſdem rationis intellectus enim eſt eiuſdem rationis in illis omnibus quamuis eſ/ſentię differant ſpecie / Et ita ratio illius opi/nionis quaꝫ defendimus uera eſt / & in uero fũdatur: Neq̃ꝫ inſtantia de homine iuuat arguentem: quia homo pro ſtatu iſto non eſt ſic: neq̃ꝫ actiuus neq̃ꝫ paſſiuus: ſed tamen in acquirendo q̃ in cõmunicando ſcientiam dependet a ſenſu / Et utitur inſtrumẽtis corporeis: Et ſi memoria poſſet producere / non eſt tamen in mens alterius hominis ſuſceptiua cognitionis niſi preuio ſenſu. Omnis namq̃ꝫ noſtra cognitio ortum habet a ſenſu. Similiter inſtantia de uoluntate non cogit nos in oppoſitum. Diximus namq̃ꝫ in ſuperioribus uoluntatis actuꝫ a nullo extrinſeco preſertim creato produci poſſe. Memento illorum in hoc enim congreſſu dicta ſunt. Eant igitur captioſę rationes illę: Neq̃ꝫ nobis tam ingenio/ſam opinionem ſubripiant. GONDOLEVS Quid de ſuo modo ponendi dicendum cenſes. BENIGNVS. Ego ſi ualerem etiã ipſius opinionem defenſarem. Si poſſet intelligi angelos poſſe eiuſmodi ſigna cauſare / quę cogitationis uel rerum cogitatarum eſſent preſentatiua: Sed quę ſint ſigna illa: & quo pacto cauſentur / nõ conſtat. Quod etiam dicit Soli Deo natura eſſe cognitas cogitationes cuiuſcũq̃ alias ĩprobauim⁹.

¶ Ponitur & alius loquendi modus: & reſidua

in hac materia declarantur. Cap. X.
PROCVLVS.
EST ne ullus alius de locutione ange
loꝛū ponendi modus? BENIGN9
Quidam parū differens ab illo quē
contra Gregorium defenſauimus: Dicit namqꝫ
ꝙ formata cogitatione alicuius rei in ſe / poteſt
angelus illius cogitationis cognitionem produ
cere in alio / non quidem ſicut ī ſemetipſo actu
primo & perfecto: ſed illa cogitatiōe ſua cauſat
tanꝗ̄ obiecto: Ex quo ſequitur / angelum poſſe
naturaliter agnoſcere cogitationes alterius / ob
iectum eniꝫ natura producens de ſe cognitionē
natura etiam erit cognoſcibile ab illo in quo ta
leꝫ cognitionē producit. Quod ipſe ſicut & nos
concedet: Sed difficultas eſt quomodo ſub iuſſu
uoluntatis continebitur talis productio: Neqꝫ
enim uoluntati ſubduntur naturales motiones
obiectoruꝫ: Et forſan illud concederent. Et ita
ſequetur ꝙ ſemper & neceſſario loquūtur ad cō
grue diſtantes: Semper enim obiecta producūt
ſpecies aut cognitiones in potentiis congrue ap
plicatis: Inter omnes modos duo ſunt precipui
Tertius uidelicet & ſecundus: aut eniꝫ libere ꝓ
ducunt ſpeciem & cognitionem in aliis ſiue de/
notis illis qui audiunt ſiue de ignotis (Quādo
ꝙ namqꝫ nos etiā nota aliis colloquimur) Aut
certo ſi mutuo cogitationes proprias ignorent /
& qum uoluerint poſſint eas reſerare / & aliis a
perire: mutuo etiam ita loqui ualebunt. Immo
ſi etiaꝫ poſſent mutuo uidere cogitationes / ſi ta
men eas uelint uel cupiant propalare dicentur
loqui. Verum quia loqui non ſolum eſt uel al/
teri ſuos propalare cogitatus ſic enim muti loq̄
rentur / ſed eſt ū elle manifeſtare & manifeſtos
facer̄ ipſos cogitatus. Iccirco Tertius modus di
gniō. Quintus illum ſequitur / Et quartus eſſet
cōueniens oſtendatur eius poſſibilitas. Primus
minime ſatiſfacit. GONDOLEVS. Sic erunt
primi nouiſſimi: neqꝫ tamen nouiſſimi primi:
Tertii enim hac in re ſunt primi. Quinti qui ta
men tempore priores ſunt quartis / non multuꝫ
diſcedunt a tertiis: Secunda tamen opinio atqꝫ
tertia. uidentur magis celebratę. BENIGN9
Recte aſſeris. Sed ut reſiduum de illis quę ſunt
propoſita abſoluamus: Aduerte omneꝫ illumi
nantem loqui / non tamen omnem loquenteꝫ il
luminare / Nam & inferiores loquuntur ſuperi
oribus / ut cum Dionyſio perhibente inqrebāt
Quis eſt iſte rex glorię? pro cuius rei captu at/
qꝫ limpidiori cognitione eſt aduertendum ꝙ &
ſi omnis cognitio ſit quedaꝫ perfectio ipſius co
gnoſcentis / non tamen omnis cognitio eſt per
ficiens ſimpliciter ipſum cognoſcentem / Sed q̄
dam perficit ſimpliciter. iiii. quedā ſecundū qd
Et perficientium ſimpliciter quędam perficit ꝑ
mo / quędam ſecundo / Similiter etiam perficiē
tium ſꝫ quid quędaꝫ perficit primo quedam ue
ro ſecundo. Simpliciter quidem & primo perfe
ctum reddit uiſio diuinę amplitudinis. Simpli
citer autem & ſecundo quęcumqꝫ ipſo Deo re/
uelante qui eſt omnis ueritatis regula ꝑmanife/
ſtantur: Secundum quid autem & primo cogni
tio cunctorum uniuerſalium per ſpecies concre
atas cognoſcentem decorat: Secundum quid &
ſecundo cognitio ſingulariū in genere proprio
Si itaqꝫ angelus loquatur angelo de ignotis illi
ad quem fit ſermo illa erunt ſingularia uel con
ditiones ſingularium (Nam omnium uniuerſa
lium uniuerſi habent cognitionem in natam)
Aut ergo loquetur de ſingularibus & eorum cō
ditionibus prout a Deo reuelante illa accipiun/
tur. Et dicetur illuminare / purgare & perficer̄
& ſpeciali modo loqui. Aut loquetur de ſingu
laribus & eorum conditionibus in genere pro/
prio. Et dicetur loqui dumtaxat: Specialis ita/
qꝫ locutio que eſt reuelatorum pertinet ordine
cōmuni atqꝫ conſuetiori ad ſuperiores ſoluꝫ: iu
xta illud Gloſę ſuper apoſtoli uerba. Si linguis
hominum loquar & angeloruꝫ / locutiones an
gelorum / uidelicet ſpecialis ſunt illuminatio/
nes quibus ſuperiores illuminant īferiores: Lo
cutio autem de ignotis non reuelatis dicetur ſo
lum locutio / non autem illuminatio: vnde qc
qd Deus creaturę loqtur totū illumiatio q̄daꝫ ē
Iccirco etiam diſtinctio locutionis quę illumi/
natio: & locutionis quę ſolum locutio ita expri
mitur atqꝫ declaratur: ut illa locutio quę fit uo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

lūtate diuina ordinante talem locutionem ſit
illuminatio: quę uero uoluntate creaturę ſola n̄
excludendo cōmunem influentiā uoluntatis di
uinę: ſit locutio dumtaxat: Quę quidem decla-
rationes ſibi non repugnant: Immo cōſentiūt i
q̄uis modi dicendi ſint uarii. Prior enī dicebat
locutionem de Reuelatis eſſe illuminationem/
Altera locutionem quę fit uoluntate Dei ordi-
nantis/ Neq; hic plus in morandum: Conſta-
bunt enim acutioribus ea quę diximus: Ebetes
autem etiam decies repetita non percipient.

¶ Quo pacto locuntur cum Deo: & quid ſit an
gelorum & animarum clamor: ponitur etiam
Sextus & proprius modus quo angeli locunt̄
Cap. xi. BENIGNVS.

DEo quoq; locuntur angeli: Scribit
namq; Zacharias duodecim ꝓphe
tarum penultimus: Reſpōdit ange-
lus Deo & dixit Domine exercituum uſquequo
non miſerebitur hieruſalem? Nec tamen ita
loquuntur Deo: ac ſi ei manifeſtarent ignotum
aliquid: aut cauſarent in eo ſpeciem uel cogniti
onem cuiuſpiam rei: ſed ſolum quia uehemēter
cupiunt & uellent ea quę auent queue poſtulāt
a Deo mandari executioni: Neq; enī loquunt̄
tribuēdo quicq̄ ei prout pręcoeptor loquitur di
ſcipulis docens illos atq; monens: Sed potius ꝑ
ut diſcipuli locuntur pręcoeptori: interrogādo
& poſtulando atq; conſultando/ & diuinā eſ
ſentiam quam nunq̄ ualent comprehendere ad
mirando: unde Gregorius in Moralibus Ange
li inquit loquunt̄ Deo/ per hoc ꝙ ſuper ſemet
ipſos reſpiciunt in motum admirationis ſurgūt
Non itaq; omnis locutio eſt ordinata ad mani-
feſtandum aliq̄d alicui RESTIVS. An ſemꝑ
Deo loquantur ſaltem boni. BENIGVNS.
Semper locuntur locutione laudis & admiratio
nis: Nunq̄ enī ceſſant clamare Sanctus Sanct9
Sanctus dominus Deus ſabaoth. Sine fine dicūt
nunq̄ ꝙ deſinunt dare Deo honorem gloriam
& benedictionem/ Locutione tamen conſultati
onis ſuper agendis tum ſolum locuntur quom
nouum quippiam per eos agendū in quo illu
minari cupiunt/ occurrit. Alio igitur modo ip
ſi cum Deo: & Deus cū ipſis loquitur; Angelo
rum quoq; atq; animarum inter ſeſe locutio al
terius rationis. Poteſt autem ut ex dictis cōſtat
loqui uni & non aliis ex eo quia uel uni ſolum
aperit cogitationem uoluntarē: uel in uno & n̄
in alio cauſat ſpeciem atq; cognitionem/ Et q̄-
uis illumiationes aliquo modo ſint cōmunes oī
bus/ quia omnes illuminantur: non tamen de a
liis q̄ de reuelatis loquens omnibus loquatur o
portet: poſſe quoq; uidetur diſtantia nimia im
pedire uiſionē/ non tamen cognitionem abſtra
ctiuam/ De hoc tamen in de anima libro confi
ciendo perſcrutabitur. GRA. Angeli etiam di
cuntur ſicut loqui/ ita & clamare/ Quis eorum
clamor ſit enucleare non poſtponas. BENI.
Gregori9 in Moralibus ait Tanto quiſq; mi-
nus clamat/ quanto minus deſiderat: clamor ita
q; deſiderii magnitudinem denotat: Et ita Ioā
nes perhibet animas interfectorum clamare uin
dictam/ Clamor amplitudinem maieſtatis deſi
gnat: Et eo pacto Seraphin clamāt/ alter ad al
terum: Clamor quoq; facinoris execrabilitatem
ſignificat: & ſic crimina īgentia ut uox ſangui
nis fraterni. Et uidue atq; pupillorum dicitur
ad thronum Dei clamar̄. GRADIVS. Clamā
tes loqui uidentur: Si ergo clamare ſit uehemē
ter deſiderare: Igitur loqui abſolute eſt cupere
abſolute/ BENIGNVS. Diximus iam etiam
deſideria uoces atq; loquelas quaſdam in ſacris
litteris nomīari: Sed eiuſmodi locutio eſt cōmu
nis angelis atq; hominibus: Quia uero quinq;
poſiti ſunt modi angelicę locutionis ut numerū
perfectū conficiamus/ ponamus & ſextū mo
dum quo angeli atq; animę loqui agnoſcentur
Locutio noſtra manifeſtior/ ducet nos ī cogni
tionem locutionis mentalis quę īmanifeſtior:
Nos autem loquimur narrando/ deprecando/
interrogando/ imperando/ optando/ Dumq;
uoces alicuius modi edimus: conceptus quoq; il
lis modis conſimiles formamus. Separentur er
go uoces/ maneant conceptus uel potius for-
mentur abſque uocis formatione: & remanebit
locutio mentalis abſque uocali. Quando er-
go Angeli concipiunt res abſolutę atque de his

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

aut illis cogitant non dicuntur loqui ſed ſoluꝫ intelligere / Et ſi quoq; uellent eiuſmodi cogitationes ab aliis uideri / propter id non dicentur loqui eas oſtendentes: neq; audire illas uidentes Enimuero ſi unus alterum interroget / an dies iudicii ſit cito affuturus: vel an ad ouile Chriſti ſit orbis uniuerſus rediturus / Aut certo quicq̃ aliud: talis conceptus interrogatiuus locutio erit: Q. ſi & alius reſpondeat narrando ſiue indicando / aut ſe neſcire / aut ſic ſcire / Talis conceptus reſponſiuus atq; narratiuus locutio erit: Similiter ſi deprecetur aut ab alio ſe quippiam optare oſtendat / loquitur / Eodem modo ſi imperet unus alteri ut ſuperior īferiori / ut ibi ſcribitur. Curre & loquere ad puerum iſtum / quoniam abſqꝫ muro habitabitur hieruſalem / talis conceptus imperatiuus locutio erit / Et quia nō habent angeli omnes cōceptus ſimul / neqꝫ omnes actus uolendi: Iccirco poſſunt mutuo ſeſe īterrogare / & conceptus indicatiuos / atqꝫ imperatiuos: & huiuſmodi etiam ſucceſſiue formare: Et habens conceptum interrogatiuum loquit᷑ / Interrogatus uero audit: Similiter is qui imperat loquitur / Cui uero imperat audit. CALIXTVS. Recte Senaria iſta opinio / quia omnino perfecta. Et hic modus loquendi erit comunis angelis inter ſeſe atqꝫ cum ipſo Deo. Solum hoc obſtat: Quia talis locutio cōuenit etiam hominibus: Nos enim habemus eiuſmodi conceptus: Et ita lingua hominum non erit alia a lingua angelorum: Apoſtolus auteꝫ eas diſtinxit quom ait: Si linguis hominuꝫ loquar & angelorum. BENIGNVS. Linguam hominum eam quę uocibus fit non eaꝫ quę mente uocauit / nā homines non percipiunt mentem alterius: iccirco non audiunt mentalem linguam aut locutionem pro ſtatu uię: percipient poſtmodum: & ſi et omnium ciuium ſupernorum labrum unum & lingua una: uel & ſi plures lingue fuerint omnibus tamen omnes loquentur: Forſan enī plures ſunt modi loquendi angeloruꝫ: ſicut & plures hominum. Ait namqꝫ Paulus Si linguis hominum & ſupple ſi linguis angelorum loquar niſi plurale poſuerit pro ſingulari / aut qui omnes locuntur; q̃uis uno modo ſuper omnes tam̄ locutiones cęleſtis patrię illa precipua / illaqꝫ ſuauiſſima eſt qua Glorioſum atqꝫ Altiſſimū Deum: Glorificant / Venerantur atqꝫ benedicunt in ſecula ſeculorum. Amen.

¶ Finis Septimi Libri.

¶ Argumentum Octaui Libri.

Alendis Iulii & die ſequenti ob reuerentiam Diuę Genitricis & patribus conſcriptis: & viris patritiis / & quibuſdam de populo potioribus ad eandem baſilicam conuenientibus: quom & ego ad eſſem hęc que ſecuntur fuerunt cum uehementi omnium deſiderio diſputata. Ego profecto nō mediocri admiratione de iuuenum feruenti animo / Senumqꝫ atqꝫ patrū grauiſſimorum patientia tenebar. Vidiſſes ibi Catones: vidiſſes Lelios / Mutios / Scipiones / videre uidebar Romanum populum / gentemqꝫ togatam. Sed ad rem.

¶ Capita Octaui Libri.

¶ Plures eſſe Angeloruꝫ ſacros Principatus atqꝫ ordines: & in quolibet ordine plurimos angelos. Caput Primum.
¶ Ordines illos partim eſſe natura / partiꝫ gratia Curqꝫ ita ſint nominati. Cap. ii.
¶ Origo differentie enumerationis quorumdā ordinū: Et ipſorum alia aſſignatio. Ca. iii.
¶ Quo pacto hi ordines ſemper manent / Et homines adeos aſſūmantur: Et quid de ordine decimo. Cap. iiii.
¶ Quo pacto inter malos ſit prelatio / preſidētia & uarius ordo. Cap. v.
¶ Quo pacto mali docentur ad inuicem: & boni eis preſideant. Cap. vi.
¶ Qualiter angeli preſideant corporibus: & cōpora eis obtemperent Cap. vii.
¶ Qualiter mouent corpora & miracula faciūt Cap. viii.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

¶ An poſſint ſuapte natura homineꝫ illuſtrarẽ Cap. ix.
¶ An poſſint uoluntatem humanam ĩmutare & imaginationem ſenſuum Cap. x.
¶ An ulli ãgeli unq̃ mittantur ĩ obſequia hominum. Cap. xi.
¶ An omnes medie ierarchię mittantur: & qui ſint plures aſſiſtẽtes an miniſtrantes. Cap. xii
¶ Singulis hominibus ſinguli angeli ad cuſtodiam deputantur. Cap. xiii.
¶ An ſolus ĩfimus ordo ſit pro cuſtodia deputatus & an relinquũt unq̃ hominẽ. Ca. xiiii.
¶ Dolent angeli hominis interitum: & quãdo qꝫ inter ſe decertant. Cap. xv.
¶ De impugnatione & temptatione demonuꝫ Caput. xvi.
¶ De miraculis falſis quibus decipiunt hoĩes. Caput. xvii.

¶ Incipit Liber Octauus.

¶ Plures eſſe angelorum hierarchias atqꝫ ordines: & in qualibet plures angelos. Cap. i.

GEORGEVS.

Suauiſſime precoeptor ex quo iterũ bonis, ut aiunt auibus nos conueniſſe in hunc angelicum locuꝫ hãcqꝫ angelicam baſilicam cõtigit operepretium eſt: ut ſicut de ſpiritibus illis pluria luculentiſſime diſputaſti, etiã pauca que ſupſunt diſputando poſteris frugem uberrimã laborũ tuorũ Et hui⁹ tuę ciuitatis memoriã perpetuam relinquas. Nunc itaqꝫ de ordinibus angelorum atqꝫ ipſorum adminiſtratione ſiue miſſione, nec non & de ipſoruꝫ prelatione ſiue aliis rebus preſidentia diſerendum occurrit. Et ut a primo exordiar hęc ſunt quę inquiro, an ſint plures angelorum ierarchię atqꝫ ordines: & in uno quoqꝫ ordine plures angeli. Deĩde an ſit talis diſtictio a natura, Et que nomina queue proprietates uniuſcuiuſqꝫ ordinis, atqꝫ quo pacto inter ſeſe comparentur, poſtremo an poſt iudicii diem eiuſmodi ordines perſeuerabunt. Et an homines aſſũmantur ad angelorum ordines. BENIGNVS. Sectando Dionyſii. vi. cęleſtis ierarchię documenta tres ierarchias ſiue ãgelorum ſacros principatus nos fateri oportet: Et ſi namqꝫ unus ſit omnium ciuium cęleſtiuꝫ tam hominum q̃ angelorum princeps Deus: & illa ſuperna Ciuitas quę ex angelis atqꝫ hominibus conſtat, ſit una: Reſpiciendo tamen ad diuerſas multitudies uariis modis, quaſi diuerſis legibus gubernãdas, plures ipſius Dei erunt ciuitates: pluresqꝫ principatus: Quamobreꝫ quia homines alio modo diuinas percipiunt illuſtrationes q̃ angeli: homines enim reruꝫ ſenſibiliũ dicuntur ſimilitudinibus angeli ſola intellect⁹ puritate pollent: Idcirco Dionyſius cęleſteꝫ prĩcipatum ab eccleſiaſtico ſeiunxit. Eodeꝫ modo Et ipſos cęleſtes principatus ĩ tres ob uarias ipſorum conditiones diſtinxit: Quia ergo una multitudo angelorum Deo ipſi aſſiſtit ab ipſoqꝫ ſine medio creaturę illuſtratur & gubernatur primi ſacri principatus nomen obtinuit: Similiter quia media multitudo medio primę, ipſaqꝫ media tertiam regitur, ut paulo poſt uidebitur, Idcirco Tres ſibi ſacri principatus eſſe dicuntur, Vnus itaqꝫ principatus eſt totius uniuerſi ex. xii. diuinorum: Vna poſtea eſt ciuitas hieruſalem. Eo tamen modo ſunt diuerſi principatus non quia ſint uarii principes: ſed quia uaria multitudinum illuſtratio atqꝫ adminiſtratio. GEORGEVS. Accepi quo pacto una quoue plures inueniuntur ſacri principatus: Et ex hoc illos (qui ponunt inter diuinas perſonas, talem principatum quem ſuper cęleſteꝫ uocant) errarẽ uideo: Nam ibi eſt ſũma ęqualitas, nulla uero illuminatio aut purgatio, aut perfectio, Sed ĩquiro an in uno quoqꝫ principatus ſit unus ordo duntaxat? BENIGNVS. Quemadmodũ ierarchia trina propter trinam trium multitudinum adminiſtrationem ponitur: ita eadem auctoritate ĩ unaquaqꝫ hierarchia tres ordines ponuntur, Vt in omnibus ſanctiſſimę Trinitatis ueſtigium reſplendeat: Et ut ubiqꝫ ſupremum Medium: & ultimuꝫ reperiatur, ne multitudo ſine ordine confuſio quedam chaoſqꝫ uideatur

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

vnde & in ciuitatibus ut in noſtra hac (quã de
us fortunet) inſpicimus: Sunt nobiles ſiue opti
mates primum Deinde populus / Tandem ipſa
plebs uilis. Diuerſa itaq3 officia diuerſos ordi/
nes conficiunt: Et q̃uis hierarchia quoq3 ordo
q̃dam ſit q̃a multitudo ad inuice3 ordinata: uo
cabulum tamen id attribui ſolet / unicuiq3 triũ
partiũ hierarchię duntaxat: Et ita dicimus no/
uem ordines ſiue nouem choros angelorum. Si
militer q̃uis unuſquiſque beatorum bonum al/
terius ut propruim putet: & ita ipſorũ ſint om
nia cõmunia iuxta illud

Amicorum omnia cõmunia

Excellentiores tamen ſunt & prębstantiores An
gelis angeli: Et imperfectiori gradu eſt prebẽs
& tribuens q̃ ſuſcipiens iuxta uerbum domini:
Beatius eſt dar̃ q̃ accipere / Quare & pręceptõ
foelicior eſt addiſcente / mitte igitur formam di
ſcipuli: Satis namque didiciſti & aſſũme formã
magiſtri quo ceteris fortunis tuis uera beatitu/
do iungatur: Neque etiam angelorum ordines
per iſtos actus purgare / illuminare & perficere
diſtinguitur / ueluti in ecclesiaſtica hierarchia
Nam omnia illa poſſunt eidem angelo compete
re / plures itaq; i uno quoq; pricipatu ſunt cho
ri ſiue ordines / plures quoq; / imo plurimi per
ſingulos ordines angeli. Nam Seraphin clama/
bant alter ad alteru3: Et milia milium miniſtra
bant ei: Sed ſi ſinguli eſſent per ſingulos ordi/
nes tot eſſent ãgeli / quot & ordines. Et q̃uis nõ
bis confuſe: & imperfectę ſint nota eorum offi/
cia / vnuſquiſq; tamen habet proprium officiu3
Iccirco non ponuntur fruſtra i tanta copia / ut
aliqui deducunt: Qui tamen tenent plures poſ
ſe eſſe eiuſdem ſpeciei non oportet ut omnibus
propria & diſtincta tribuant officia / Neq; tam̃
ſe fruſtra ſicut neq; plures homines: S3 ut ſimili
tudine naturę conuenientes plurimi beatitudie
ęterna fruantur ſimul: Non enim eadẽ ratio eſt
de uno ſole & uno angelo: Sol eni3 & cuncta ſi
dera creata ſunt in miniſterium cunctis gentib9
Angeli uero ut ſũmum bonum amando poſſi/
derẽt: Et forſan omnes unius ordinis ſunt eiuſ
dem ſpeciei. Et ita non eſſent niſi nouem diuer
ſitates angelorum / ſicut ſunt nouem uarietates
celorum mobilium. Eoq; modo numerus corpo
rum cęleſtium quo ad ſpeciem & numerus an/
gelorum eſſet ęqualis.

¶ Quo pacto hi ordines ſunt a natura: & quo
pacto a gratia: Et cur ita ſint nuncupati.

Cap. II. GONDOLEVS.

ORdines hi an ſint a natura perſcru/
tandum: & de iſporum nominibus
atq; gradibus. BENIGNVS. Or/
do ibi dicitur multitudo cęleſtium ſpirituu3 q̃
inter ſe ſpeciali gratię munere aſſimilantur / ſi/
cut & in naturali datuu3 participatione conue
niunt: ex qua diffinitione patet ordines illos nõ
modo ingratuitis uerum etiam in naturalibus
diſtingui: Inchoatiue quidẽ diſtinguuntur na
tura / Complectiue autem gratia / Qui enim in
ter eos ſunt pręſtantiores: na3 illi utiq; & gratia
Huius rei cauſa dñr ſacri principat9: & Seraphĩ
atq; Dei forme aſſimilari / quia ordines illi com
plentur diuinę charitatis munere. Nomina ue/
ro ſunt hęc Seraphin de quibus i Eſaia legim9
Cherubin de quibus in Ezechiele / Throni de
quibus Paulus ad Coloſcenſes meminit: Domi
nationes / uirtutes / poteſtates / principatus / de
quibus idem apoſtolus ad Epheſios ſcribit Ar
changeli ut i canonica Thadei apoſtoli hr̃. An
geli ut in Daniele atq; Thobia aliiſq; ſcripturę
locis paſſi3 traditur: Et quia rebus nomina a p
prietatibus ipſarum imponuntur / ordinũ quo
q; iſtorum uocabula: ut etiam Dionyſius teſtat
a proprietatibus ipſorum angelorum ſũmunt:
neq; tamen proprie ipſas deſignant proprieta/
tes: ſed res illas quarum proprietates dicũtur La
pis enim non deſignat leſionem pedis: ſed ſub/
ſtantiam illa3 in ſe: Quare contingit diſtincti9
rem ſignificari q̃ intelligi. Seraphin itaq; dicti
ſunt ab ardore ſiue incendio: vnde Dionyſius:
vii. cęle. hierar. illud nomen exponit ſecundu3
proprietates ignis in quo eſt caloris exceſſus / Si
cut igitur ignis continuo motu ſurſum mouet
Et ſicut uirtute caloris eſt actiuus: & maxime
penetratiuus pertingens uſq; ad minima cum q̃
dam ſuper excedenti feruore / Et ſicut eſt clar9

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

atqꝫ lucidus ita & ipſi Seraphin directe ad nullam partem declinando mouentur in Deum:& angelos ſubiectos ad feruorem uirtute actiua atqꝫ quaſi penetratiua prouocant:& per incendium purgant / Et luce inextinguibili freti ceteros perfecte illuminant:Hoc itaqꝫ nomen non a charitatis proprietate / ſed potius a charitatis exceſſu eſt ipſis impoſitum:Cherubin quoqꝫ ñ a ſcientia ſed ab ipſius ſcientię exceſſu imponitur / Eſt enim in ipſis plenitudo ſcientię / Teſte Dionyſio quo ad perfectam Dei uiſionem. Et quo ad plenam diuini luminis ſuſceptionem atqꝫ quo ad illud quia omnium rerũ ordinis pulchritudinem a Deo emanantem contemplantur Quarto quia ipſi ex plenitudine ſciẽtię in alios omnium cognitionem copioſe tranſfundunt. Throni autem dicuntur per comparationem ad ſedem materialem & uſitatam:/ueluti namqꝫ ſedes ſuper terram eleuantur ita & hi angeli adeo alios eleuantur / ut omnium rerum rationes in ipſo Deo abſqꝫ medio agnoſcant:Et ueluti ſedes eſt / quaſi quoddã firmamentum firmatur namqꝫ in ipſis is qui ſedet / ita econtrario ipſorum angelorum cognitio firmatur in ipſo Deo & ipſi firmi fiunt in ſuis actionibus diuino munere / Sed eo modo non eſſent ipſi ſedes ſed potius ſedẽtes:Iccirco poſſit illud ſic ĩduci ut ſint Throni:quia diuina in ipſis ut ſedibus quibuſdam firmantur / ueluti quoqꝫ ſedes ipſum ſedentem ſuſcipit:& ſedens in ea defertur : ita & ipſi Deum ſuſcipiunt per ipſoſqꝫ diuina ad inferiores deferuntur / Veluti quarto ſedes ex una ſui parte patula eſt / vt aliquem excipiat: ita & illi angeli prompti ſunt ad diuina complectenda. Gregorius autem dicit Deum per ipſos ſua complere iudicia. Forſan etiam his tribus prime ierarchie ordinibus denotatur perfecta beatitudo Seraphin namqꝫ a fruitione:Cherubin a uiſione / Throni a quietatione ſiue tẽtione atqꝫ poſſeſſione ſunt dicti. Dilectioni namqꝫ uię ſuccedit fruitio:Cognitioni enigmaticę / uiſio: Spei uero Tentio atqꝫ perfecta poſſeſſio. ¶ Dominationes dicti ſunt a precipiendo:Domini namqꝫ eſt agenda precipere. Illa enim ut gregorius ait Dominationes dicuntur pro eo ꝙ eis coetera angelorum agmina ad obediendum ſunt ſubiecta Dionyſius autem Duodecimo de diuinis nominibus. Dominatio inquit precipue laudatur in Deo per quemdam exceſſum:tamen per participationem diuina eloquia uocant dominos principaliores ornatus per quos inferiores ex donis eius accipiunt. Et Octauo cęleſtis hierarchię. Nomen damnationum primo ſignificat quamdam libertatem a ſeruili conditione / & pedeſtri ſubiectione ſicut plebs ſubicitur:& a Tyrannica oppreſſione quam interdum etiã maiores patiuntur / Secundo ſignificat quamdam rigidam & inflexibilem gubernationem: quę ad nullum ſeruilem actum inclinatur / neqꝫ ad aliquem actum ſubiectorum uel oppreſſorum a Tyramnis Tertio inquit ſignificat appetitum & participationẽ ipſius ueri dominii quod in deo eſt: Similiter & nomen cuiuſlibet ordinis ſignificat participationem eius quod eſt in Deo. ¶ Virtus p̃terea quid importet / uidetur manifeſtum. At uero uirtus interdum eſt media inter eſſentiam & operationem quam alio nomine potentiam uocamus / Et eo modo omnes ſuperni Spiritus dicuntur Cęleſtes uirtutes ſicut & cęleſtes eſſentię Interdum autem uirtus exceſſum fortitudinis: Et hoc modo eſt proprium nomen ordinis / unde Dionyſius Nomen uirtutum ſignificat quãdam uirilem & inconcuſſam fortitudinem / primo quidem ad omnes operationes diuinas eis cõuenientes. Secundo ad ſuſcipiendum diuina & ſignificat ꝙ ſine aliquo timore aggrediuntur diuina quę ad eos pertinent:Quod ad uirtutẽ fortitudinis uidetur pertinere. Dicit quoqꝫ nomen uirtutum ſignificat participationem diuinę uirtutis / Gregorius autem uirtutes uocat angelos per quos miracula fiunt. Poteſtates dicit Dionyſius ſignificant quandam ordinationem circa ſuſceptionem diuinorum:& circa actiones diuinas quas ſupiores in inferiores agũt eos ſurſũ ducendo:Poteſtas igitur hic quandam ordinationem importat / iuxta illud apoſtoli Ro.xiii.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

Qui poteſtati reſiſtit Dei ordĩationi reſiſtit : ac
ſi diceret poteſtas eſt Dei ordĩatio: Ad ipſos er/
go ſpectat ordinare quę a ſubditis ſunt agenda
Gregorius autem ipſis poteſtatibus arceri & re/
pelli aduerſas poteſtates ait. Principatus ſecun/
dum Dionyſium ſignificat: ductiuum cum or/
dine ſacro. Illi enim qui alios dicunt primi ĩter
eos exiſtentes ut conductores milituꝫ principes
proprie uocantur / cui conuenit illud propheti
cum prçuenerunt principes coniuncti pſallen/
tibus. Gregorius concordat. Ait nempe / princi
pari eſt inter reliquos priorem exiſtere quaſi ip
ſi primi ſint in executione illorum quę imperã
tur. Archangeli ſecundũ Dionyſium medii ſũt
inter principatus & angelos / Sicut ergo Medi
um denominatur ab utroq́ extremo diuerſimo
de comparatum / uelut tepidũ ſi conferatur ad
calidum frigidum eſt: ſi ad frigidum calidũ pu
tabitur / Ita nimirum Archangeli ſi conferan/
tur ad angelos ſunt principes / Si uero ad prin/
cipes / ſunt Angeli / Gregorius autem abſolute
dicit eos archangelos / eo ꝙ ſoli Angelorum or
dini principantur. Quaſi magna nuntiantes.
Angeli poſtremo nuntii ſunt / Manifeſtant e/
nim diuina hominibus: Quo nomine uniuerſi
illi ſpiritus appellari cõſueuerunt: Omnes eniꝫ
ſunt adminiſtratorii: Sed ſuperiores illi ordines
in hac adminiſtratione & rerum diuinaruꝫ ma/
nifeſtatione prçcellunt: & quendam prçſtantiã
prçſeferunt / Iccirco peculiaria uocabula ex eo
ſortiti ſunt / Vltimus autem ordo quia nulla ta
li prçſtantia pollet ab ipſa ſimplici nuntiatiõe
Angelorum nomen ſibi uendicauit / Dicuntur
deinde hi prçcipue nuncii ſiue Angeli: quia &
frequentius & ſine medio aliorum ſpirituuꝫ no
bis diuina denuntiant. Ipſiq́ ſolum mittuntur
non auteꝫ mittunt. GONDOLEVS. Omnes
ardent / omneſq́ incendunt: Omnes quoq́ ui/
dent & rationes rerum in Deo aſpiciunt: Oĩs
etiaꝫ dominantur uel aliis angelis / uel homini
bus uirtus & poteſtas ĩ omnibus eſt / Principes
ſunt atq́ archangeli omnes / Vltimo excepto õ
dine / qui & ſi non angelis hominibus tamen
principatur. Qui homines etiam interdum An
geli dicunt̃. Cõmunibus igitur nominibus gau
dent: Sed ſuperiores ab exceſſu talis proprieta/
tis nomen ſumunt: Excellentia namq́ dona ĩ
ipſis excellentiſſima ſunt: Et q̃a charitas eſt mu
nus ampliſſimuꝫ quę & ſi in omnibus bonis ſit
in primo tamen ordine prçcellit: poſt hanc ui/
ſio Dei / cunctis aliis prçſtat / Et illa q̃uis cõmu
nis exiſtat omnibus beatis / precipue tamen ĩ ſe
cundo prçſtat ordine: Non quideꝫ (ut accipio)
ꝙ illi limpidius uideant q̃ primi (Omnis eniꝫ
excellentia inferioris / excellentiori modo eſt in
ſuperiori) uident igitur clarius omnib⁹ q̃ poſt
eos ſunt. Sic & de ſequentibus ordinibus conci
pio: Aliud quoq́ noto. Nam Nuntium eſſe nõ
uidetur tantę prçſtantię: Quare quo ſpiritus ſt̃
inferiores eo magis tali nomine nuncupantur.
Et ultimi abſolute Nuntii dicuntur. Frui igit̃
excellentiſſimum / Nuntiare uero minimum /
utrumque omnibus commune: Sed fruitio at/
que uiſio creſcit aſcendendo / Nuntiatio ue/
ro augetur deſcendendo. BENIGNVS. Bene
aduertiſti. GONDOLEVS. Nomina ipſorũ
ordinum accepi. Sed an ſit ulla ratio qua unus
illorũ ſuperior ſit alter inferior. Et quis ille ſit
iam declarandum eſt.

¶ Ponitur cauſa differentię enumeratio
nis horum ordinum⁹ Et illius oc/
caſio ſũmitur ex dictis apo/
ſtoli: d̃ſcribit̃q́ & alio
modo illorum ua
rietas. Cap.
Ter/
tiũ

BENIGNVS.

EO modo Angelorũ ordines gradus
dignitatum ſuarum obtinent / quo
ſuperius a nobis enumerati ſunt. ve
rum quia Paulus ille qui uſq́ ad ter
tium cęlũ raptus audiuit archana uerba ſcribẽs

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Magl. C.6.23

ad Epheſios ordines angeloruꝫ aſcendendo ſic enumerat, Deus inſtituit Chriſtum ad dexterã ſuam in cęleſtibus ſuper omnem principatũ & poteſtatem, & uirtutem, & dominationem, Et ille idem ſcribens ad Coloceſes eoſdem ordines deſcendendo ita cõmemorat: Siue Throni, ſiue Dominatiões, ſiue principatus, ſiue poteſtates Omnia per ipſuꝫ & in ipſo creata ſunt. Ob eiuſmodi forſan uariam apoſtoli enumeratiõe Dionyſius Virtutes in medio Dominationum atqꝫ Poteſtatuꝫ collocauit ipſos uero Principatus in capite Tertię hierarchię: Gregorius autẽ pricipatus ibi poſuit ubi ille uirtutes, Et econtra ibi uirtutes ubi Dionyſius principatus collocauerat. Sꝫ Dionyſio tanq̃ Pauli diſcipulo potius aſſentiendum, q̃uis forſan Gregorius mutauerit potius uocabula q̃ res ſignificatas: ut quibuſdam uidetur: uel ſi re ipſa differant hęc differẽtia leuiſſima eſt. Reddit tamen ſuſpectam Dionyſii doctrinam. Si enim tantę auctoritatis eſſet, nunq̃ Gregorius oppoſitum preſumpſiſſet Tamen ut dictum eſt forſan in uocabulis atqꝫ nominibus non autem re ipſa ſibi diſſentiunt: Nã & uirtutes ſunt principatus & ipſi certo pricipatus ſunt uirtutes. Ratio autem hierarchiarꝫ atqꝫ ordinum ita accipi poteſt. Prima enim omnium hierarchia ut ſit illa quę circa ipſum Deũ tanq̃ ultimum finem uerſatur, oportet. Media uero quę circa agenda ĩ uniuerſali diſponit, vltima autem quę iuſſa ipſa agendaruꝫ rerum executioni mandat, Sicuti & nos prius apprehẽdimus fineꝫ atqꝫ amamus. Deinde media pro illo adipiſcendo preparamus, Tertio Exequimur. Circa finem autem tria occurrunt ipſum conſiderare ipſum perfecte cognoſcere, ipſi defigi & firmiter inherere: Quoruꝫ primum attribuitur Thronis, Secundum Cherubin, Tertium Seraphin: uel potius ut nos induximus: Tria ſuccedunt circa ſummum bonum Tentio: Viſio, atqꝫ Fruitio, Quieſcere itaqꝫ atqꝫ tenere & poſſidere in Thronis, videre ipſis Cherubin: Frui autem Seraphin, competit per quandam attributionem, Regimen autem habet in ſe triplicẽ rationem uidelicet Primo Diſcretionis qua diſcernũtur agendꝫ: & hęc denotatur nomine Dominationum, Diſcretio namqꝫ & bona conſultatio dominatur omnibus quę ad bonos mores pertinent: Secundo ad rationem gubernandi requiritur uirtus qua poſſint adimpleri ea quę diſcernuntur & cõſultantur. Et hęc forſan eſt uolũtas quę abſolute uirtus appellatur. Tertio requiritur potẽtia executiua: Iccirco medius chorus hic uocatur uirtus. Tertius autem Poteſtas Circa quoqꝫ executionem actus tria conſiderantur: Aliqui namqꝫ principaliter execũtur alios etiam ſecum ducentes & trahentes, ut ſunt milites illi quos hodie Conductores appellamus, Et hi ſunt principatus, Qui autem ſimpliciter executur Angeli uocantur. Qui medio modo Archangeli: ut Angeli ſicut ſimplices milites: Archangeli capita acierum: Principatus autem Conductores. ¶ Enim uero hierarchiarum cęleſtium ratio ſũmi poteſt ex ratione terreni pricipatus: Veluti namqꝫ philoſophi teſtimonio ars imitatur naturam, ita terreni principatus ꝑ modulo ſuo imitantur illos cęleſtes. Et quemadmodum eodeꝫ philoſopho perhibente, Si natura artis opera conficeret eo modo illa prout & ipſa ars ęderet. Et ſicuti nos ex his quę artis ſunt naturalium quędam inueſtigamus, ita certo & in propoſito dicendum eſt: Nam ſi Deus ipſe loco terreni Regis poneretur Curia ſua illum eundem ordinem haberet: Ex hoc quoque Regum uiſibilium ordinem curię illius inuiſibilis Regis uenabimur. Quemadmodum igitur hi uiſibiles reges tres uidentur habere principatus; Primo quidem ſupra multitudinem ſibi aſſiſtentium. Secundo ſuper multitudineꝫ caſtrorum ſiue exercituum quos tenent foris ad bella gerenda, & regni defenſionem. Tertio ſuper multitudinem militum pro cuſtodia ciuitatum & prouinciarum atque hominuꝫ qui eis ſubſũt deputatorum. Et ueluti hi reges quoſdam aſſiſtentium tanq̃ cubicularios & ſuę perſonę debi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

tã obſequia impendentes habent, quoſdam ue-
ro tanq̃ conſultatores & ſuorum ſecretorum cõ-
ſcios: quibuſdam autem ut amicis atq; ſocius fa-
miliariter utuntur, Illud idem erunt Throni ĩ
quibus conquieſcit ipſe Deus Cherubin atq; Se
raphin. Sed ſi Throni ſint per quos iudicia ſua
ipſe Deus tanq̃ in ipſis quieſcens adminiſtret:
tunc potius aſſimilabuntur Scribis regum atq;
Secretariis ſiue litterarum confectoribus, Eodẽ
modo multitudinem caſtrorum & exercituum
in tres diuidunt ordines: In eos inq̃ qui ſint ue
luti duces quidam aut imperatores: Et eos qui
ſunt conductores militũ atq; ipſos milites po-
tenter decertantes: Primi ſunt Dominationes,
Secundi Virtutes: Tertii poteſtates, Pro cuſto
dia quoq; ciuitatum & regnorum atq; prouin-
ciarum deputantur principes: pro cuſtodia ma
gnatorum & optimatũ Archangeli: Pro cuſto
dia priuatorum Angeli. Sed hoc modo ſuperi
ores uiderentur eſſe pauciores, niſi econtrario i
bi eſſet, ut dominantes plures eſſent obtemperã
tibus, Hęc ſolum diximus ut etiã groſſiores
delibare poſſint curię celeſtis ordines: atq; eorũ
ſacros principatus. Sed hęc ſufficiãt. PRODA
NELLVS. Ex his ſolutionem quarundam
rationum iam ipſemet percipio, q̃uis enim or-
do prelationis uideatur eſſe primus & illi deſi-
gnari uideatur nomine dominationis (ſiue prĩ-
cipatus) aut Poteſtates, tamen ſubiici Deo abſ
q; ullo medio nobilius eſt q̃ preſidere aliis. Di-
xiſti quoq; ſuperius omnem excellentiam infe
riorum eſſe attribuendam ſuperioribus. Eodẽ
modo percepi, cur Throni non ponantur in
primo ordine, atq; etiam id notaui charitatem
excellentiorem eſſe lumine glorię & fruitionem
ipſa Dei uiſione. Sed iã an iſti ordines poſt di
ẽ uniuerſalis iudicii ſint remãſuri: & an homi
nes ad angelorum ordines ſit aſſummendi per-
ſcrutandum eſt.

¶ Quo pacto Angelorum ordines ma-
nebunt ſemper: Et qualiter homi-
nes aſſũmuntur ad dictos or
dines: Et de ordine deci
mo quid ſit dicen
dum. Cap.
.iiii.

BENIGNVS.

Circa Angelorum ordines Tria poſ
ſunt conſiderari, Primo quidẽ natu
rę ipſorũ dignitas, Deĩde gratię at-
q; glorię excellentia atq; nobilitas,
Tertio uero officiorum adminiſtratio. Et quia
natura in eis ſemp̃ eadem, idcirco qui nunc ſũt
preſtantiores natura, ſemper erunt tales, Quia
etiam gratia atq; gloria ipſis contribuitur ma-
ior, Minor ue iuxta naturarum amplitudinẽ
Maiorem atq; Minorem, Quare qui nunc p̃-
cellunt gratia & gloria ſemper ẽt precellent, &
hoc eſt quod ſcribitur iudicũ quinto Stelle hoc
eſt angeli manentes, s. ſemper erunt ĩ ordine &
curſu ſuo. Ceſſabit tamen adminiſtratio & cura
humani generis poſt illum diẽ: Et eo modo a-
poſtolus in prima epiſtola ad Corinthios capi
te quintodecimo ſcribit Chriſtum euacuaturũ
omnem principatum & poteſtatem, qum ipſe
tradiderit regnum Deo & patri, hoc eſt, quum
in ipſum credentes perduxerit omnes ſimul ad
perfectam uiſionem atq; fruitionem ipſius di-
uinę maieſtatis. Ceſſabit quoq; poſt illum diẽ
illuminatio quo ad nouarum rerum reuelatio-
nem. Nil enim expectabitur tanq̃ futurum, re
manebit tamen, quo ad eorum quę iam ſunt re
uelata quandam conſeruationem, Semper enĩ
in talium cognitione inferiores a ſuperioribus
dependebunt, ab illis enim eam & acceperunt.
Similiter quamuis poſt illum diem ceſſabit pro
curatio ſalutis humanę remanebit tamen quedã
hominum ab angelis illuſtratio, ſaltem eo mo
do quo & angelorum inferiorum a ſuperioribus
PRODA. Quęro hic iã quod ſuperius ſecun
do loco fuerat propoſitum. An homines ad an
gelorum ordines aſſumantur. BENI. Ad hoc
tibi ita reſpondemus, Primo quidem homines
non poſſe aſſũmi ad angelorum ordines ſic, ut
illis in naturalibus ęquentur. Dicimus ſemper
enim Angelus pręſtantior erit homine natura.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

Deinde homines ita ad angelorũ ordines aſſũm
dos fatemur / ut ipſis ĩ merito atq; pręmio fiãt
ęquales iuxta dictum Saluatoris Mathei. xxii.
& Luce. xx. Erunt ęq̃les angelis Dei in cęlo / &
huius rei cauſa quoſdaʒ hominũ uſq; ad primũ
angelorum ordinem tranſferimus. Et illam uir
ginem Dei genitricem etiã ſuper omnes angelo
rum ordines exaltatam decãtam⁹. Multos quo
que hominum minores gloria quibuſcumq; an
angelis futuros nõ ambigimus / Ex quibus (ut
non nulli affirmãt) decimus ordo conſtituetur.
Mire autem diſpoſuit altiſſimus Deus / nunq̃ ã
gelum inferiorem natura parem ſuperiori gra-
tia facere / ut omnes ſancti paſſim clamant / ho-
minem uero longe illi natura inferiorem / etiaʒ
ſupremus gloria ęqualem: imo & maiorem glo
ria reddere. Quibuſdam quoq; altioribus homi
num expeculiari diſpenſatione interdum conce
ditur quędam officia angelorum exercere: pluri
mi. n. et uiuentes & defuncti miracula faciunt /
demones arcent & pellũt: & multa eiuſmodi fa
ciunt: quę cõmuni lege ad ipſos angelos faciun
da ſpectant. Tranſferuntur quoq; mali homi-
nes ad ordines malorum angelorum: hoc eſt ad
ipſorum penã & ſupplicium: ſicuti boni ad glo
riam & gaudiuʒ / ueluti tamen boni homines ñ
euadunt boni angeli: ita neq; mali homines un
q̃ efficiuntur natura demones: ueluti quidam o
pinabantur: Quos contra Chriſoſtomus ille in
expoſitione ſuper Matheum arguit uehemen-
tiſſime. PRODA. Quidaʒ non putant decimũ
ordinem ex hominibus conſtituendũ: ſed illud
iccirco ita dici: Quia per homines reſtaurabitur
angelorum lapſus & ruina: quibus tot corruerĩt
ut ex ipſis poſſet fieri decim⁹ ordo: Immo ipſos
homines aſſũmi ſecundum numerum eoruʒ qui
remanſerunt: non eoruʒ qui corruerunt Grego
rio dicẽte Superna illa ciuitas ex hominibus &
angelis conſtat / ad quaʒ credimus tantos huma
ni generis aſcendere / quantos illic contigit an-
gelos remanſiſſe. Sicut ſcriptum eſt Statuit ter-
minorum populorum iuxta numerum filioruʒ
hoc eſt angelorum: non quidem eorum qui ce-
ciderunt: ſed eorum qui remanſerunt. BENI.
Sat in propoſito noſtro eſt oſtendiſſe nouem eſ
ſe angelorum choros ad quos etiam pro merito
rum uarietate homines quoq; aſſũmi diximus:
Sicut tamen aliqui ultra omnium merita: ita &
aliqui infra collocantur: ſicut ſunt pueri paruu
li: & in extremis conuerſi: quorum merita nõ at
tingunt ad angelorum ut uidetur equalitatem:
Sed hominum ſaluandorum numero alias per
ſcrutabitur. BENES. Perquirendum iam eſſet
an eiuſmodi ordines ſint in demonibus: & an ĩ
ter ipſos ſit ulla prelatio. Et ſi alter alterum illu
minet: & tandem an boni preſint angelis malis

¶ Quo pacto inter angelos malos
ſit pręlatio & pręſidentia &
uarius ordo. Cap. v.

BENIGNVS.

SCripturę ſacrę teſtimonio inter de-
mones quoq; uarios ordines eſſe con
ſtat: Ita eniʒ apoſtolus ad Epheſios
ultimo dicit: Nõ ẽ nobis colluctatio adũſus car
nẽ & ſanguinẽ: ſʒ adũſus pricipes & ptãtes ad-
ũſus mũdi rectores tenebrarũ harũ / contra ſpi
ritalia nequitię in celeſtibus. Et illum qui ma-
ximus inter cadentes habetur: đ prĩo ordine fu
iſſe comuniter latini doctores fatentur. PAL.
Quo pacto de numero Seraphin potuerunt fu
iſſe / qui nunq̃ charitate arſerũt: Quo ue pacto
de numero Cherubin: aut Thronoruʒ potuerĩt
fuiſſe / qui nunq̃ uiſione diuinę eſſentię: aut poſ
ſeſſione ſũmi boni freti fuerunt? Nunq̃. n. ĩ eis
Deus erit. BENI. Diximus iam ordines angelo
rum poſſe conſiderari ſecundum ſtatuʒ naturę
atq; gratię ſiue glorię. Fuerunt ergo ipſi demo
nes de ordinibus angelorũ bonoꝝ ſʒ ſtatũ gra
tię / ſi om̃s ĩ gratia creati fuerĩ. Fuerunt aũt & ſẽ
ſm conditionẽ ipſoꝝ naturę / neq; ſunt aũt ne
q; unq̃ fuerĩt de illis ordĩbus ſm ſtatum glorię:
Et huius rei cã quidã eos nõ eſſe de angeloꝝ or-
dinib⁹ / neq; fuiſſe affirmãt / ſed q; eis ſi nõ ceci
diſſent / ſed pſtitiſſent donati fuiſſent diuerſi an
geloꝝ ordines. PALMO. Ordo ptinere uideĩ
ad rõnem boni / & inordĩatio ad rõneʒ mali / ut
Aug. ĩ li. de natura boni aſſerit. Ratio aũt boni ĩ
malis angelis nequit eſſe / Quare neq; ordo. Cõ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

L.

firmatur ipſius Iob teſtimonio ita dicentis: ubi
nullus ordo / ſed ſempiternus orror inhabitat.
Pręterea ſi demones ordinibus̃ bonoꝝ angeloꝝ
decorati eſſent tunc aliqui illoruꝫ potuiſſent uo
cari Seraphin / aliqui Cherubĩ / & aliqui Thro
ni: quod nunq̃ in ſcripturis legim⁹. Deinde oĩs
ordo in aliqua hierarchia eſt / Quod ergo ĩ nul
la hierarchia eſt in nullo ꝙ ordine erit: Sꝫ demo
nes oĩ ſanctitate uacui in nulla hierarchia ſunt
Sicut neq; in ſacro principatu non ſacrũ eſſe po
teſt. Quare neq; in ordine ullo erunt. BENI.
Q̃uis demones ipſi mali ſint moribus & priua
tione diuinę gratię / boni tñ ſunt natura: Et eo
modo ĩ ipſis eſt etiaꝫ ordinis bonitas / nullus tñ
eſt ordo gratię aut glorię / & eadeꝫ re neq; Sera
phin dicuntur / neq; Throni / neq; etiaꝫ Domi
nationes. Nam Dominatio libertateꝫ a peccato
denotare uidetur. Quom itaq; ipſi ſint ꝑpetuo
ſerui peccati / & Deus in eis nũq̃ quieſcat / neq;
ipſum uideant / neq; amor̃ illius ardeant nõ ſo-
lent talibus nominib⁹ nuncupari. Sunt tñ qui
dam eorum conformes ĩ natura ipſis Dñationi
bus / & quidam ipſi Seraphin. Concedim⁹ quo
q; eos natura de ſacro principatu eſſe / q̃uis ipſi
non ſint ſacri / ſunt eniꝫ ut diximus illis: qui ſa
cri ſunt in natura conformes. Quicũq; ergo (ut
breuibus / quod ſecũdo loco propoſueras abſol
uamus) demonum ſunt de ordine ſuperiori p̄-
ferunt̃ illis / natura & actione: qui ſunt de ordi
ne inferiori. Cuius aũt actio prefertur ille & p̄-
latus / & cuius ſubiicitur ille & ſubditus appel
lat̃. Hoc aũt non ꝓuenit a iuſtitia / quę ĩ demo
nibus ſit / Sed a diuina ſapientia: quę nihil ĩor
dinatum in uniuerſo relinquit / ſed attingit a fi
ne uſqꝫ ad fineꝫ: & oĩa diſponit fortiter atqꝫ ſu
auiter / Vnde & actiones corporum ĩferiorum
ex ſui natura ſubdunt̃ actionib⁹ corporũ ſupe
riorũ / ut deducit phs ĩ metheoris / atqꝫ lib. đ ge
neratione. Obediunt ergo demonib⁹ Demones
non quidẽ & uera amicitia aut q̃ inter ſeſe hẽant
concordia: ſed potius ex quadã naturę neceſſita
te & ipſorũ cõi nequitia: qua homineꝫ ſũmo ꝑ
ſequunt̃ odio & ingẽti inimicitia. Neqꝫ ſubie-
ctio demonũ prouenit ex peccato / ſed a natura
Nõ. n. ſunt pares ſicut ipſi homines. Neqꝫ ipſis
p̄latis demonibus quicq̃ comodi ex eiuſmodi p̄
latione ꝓuenit. Immo p̄eſſe ĩ malo / & peius eſt
& miſerabilius. Durabit ergo iuxta gloſa ſuper
primã epiſtolã ad Corinthios capite. xv. talis p̄
latio q̃ diu durat mundus / ſicut inter homines
& angelos / ita & inter ipſos demones.

¶ Quo pacto angeli mali locunt̃ ad inuiceꝫ &
docentur & qualiter boni preſideant malis.

Cap. vi. VOLTIVS.

QVemadmoduꝫ inter demones pręla
tio ponitur / ita certo & illuminatio
uidet̃ poſſe poni / Quom. n. ſuperi
ores maiori acumine uigeant / poterunt inferio
ribus aliquam ueritatem manifeſtare: hoc auteꝫ
uidetur eſſe ideꝫ quod & illuminare. Confirma
tur / ueluti enim corpus exuberantiori affluens
lumine poteſt illuſtrare aliud corpus deficiens
lumine ut Sol lunam / ita & ipſi ſuperiores de-
mones / quom ſint mente ꝑſpicaciores poterũt
inferiores agnitione ueritatis illuſtrar̃. BENI.
Demones inter ſeſe loqui & ueritatẽ manifeſtar̃
non iniuria extimare poſſum⁹. Eſt. n. eis eadeꝫ
lingua: quę & prius fuerat / quim naturalia inte
gerrima in eis remanſerint. neqꝫ tamen eiuſmo
di locutio aut ueritatis manifeſtatio eſt proprie
illa illuminatio de qua Dionyſius loquit̃. Naꝫ
ſecundum ipſum oĩs illuminans purgat atqꝫ ꝑ
ficit / & ab ĩmundo quis mundabitur? Neqꝫ de
mones ueritatem manifeſtant / ut in ipſuꝫ Deũ
aliqueꝫ reducant / immo potius conantur & cu
piunt ab ipſo Deo: quibus cum locuntur abdu
ducer̃. Non itaqꝫ oĩs loquens aut alteri aliquid
aperiens ipſuꝫ illuminat / ſed ille ſolum qui ita
docet ut etiam perficiat: & in ipſuꝫ Deum audi
entẽ reducat. VOLTIVS. An boni pręſi-
deant malis quarto loco diſcutiendum propo-
ſueram / Et iam mihi uidetur bonos malis non
eſſe pręlatos. Qui enim non illuminant alios
non preferuntur illis / Sed boni non illumi-
nant malos / quoꝫ enim ſint tenebrę illuminari
nequibũt Igitur boni non erunt prelati malis.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

Deinde ſi boni malis prelati eſſent poſſent notari
& reprehendi negligentię uitio. Multa eniꝫ ma
la demones committunt. Si ergo in actionibus
ſuis bonis angelis ſubditi eſſent aut ipſi boni nol
lent eos a talibus prauis actionibus ammouere
aut negligerent / & utrouis dato ſequetur ipſos
bonos ſimul cum illis delinquere. Tertio multi
demonuꝫ ſuperiores ſunt natura pleriſqꝫ angelo
rum bonoꝝ. Lucifer nanqꝫ excellentior eſt Ra
faele natura ex quo ſequi uidetur / omnes bonos
non eſſe prelatos ſalteꝫ omnibus malis. Prelatio
nāqꝫ ſequitur dignitatē naturę. BENI. Comꝑ
tuꝫ apud theologos eſt / malos ſpiritus regi a bo
nis. Auguſtinus nāqꝫ. iii. de trinitate ita ait. Spi
ritus uitę deſertor atqꝫ peccator regitur per ſpiri
tum uitę rationalem pium / & iuſtum Gre. ꝙ po
teſtates inquit ſunt illi angeli quoꝝ dicioni uir-
tutes aduerſę ſubiectę ſunt. Ratio autem huius
eiuſmodi ponitur / Quom nanqꝫ prima prelatio
imprimo omnium reꝝ opifice ponatur deo / & ī
creaturis ſolum per quādam participationē. Me
rito igitur ille creaturę alias ſibi ſubiiciunt: quę
magis ipſi deo appropinquant. Et ita ſancti an
geli maxime ratione beatitudinis propinqui deo
munus prelationis ſuper malos habebūt ipſoſqꝫ
diuina ordinatione regent & gubernabunt. Et
qum arguebas malos illuminari non poſſe illud
tibi concedimus / boni tamen eos illuminare poſ
ſent / immo & ipſis diuina miſteria reuelant / Et
hoc bona intentioꝝ / & prout diuina iuſtitia exi
git. Multa enim faciunt demones iuſſu bonoꝝ
angeloꝝ / ut interficere tantum exercitum Sena
cherib regis aſyrioꝝ & multa eiuſmodi circa ho
mines & bonos & malos facienda. Neqꝫ ex eo
uitii alicuius aut negliegentię boni angeli argun
tur / ſi malos permittant & non cohibeāt aliqua
mala perpetrare / Non eſt enim eis permiſſuꝫ eos
ab omni malo cohibere. Nam & deus multa ma-
la permittit fieri ex quibus tamen ſemper aliqd
boni ellicit. Neqꝫ obſtat naturę maloꝝ angeloꝝ
dignitas. Plus enim poteſt gratia q̃ natura. Et
ſpiritualis omnia iudicat / ut inquit Apoſtolus
Virqꝫ bonus eſt regula & menſura omnium ac-
tuum humanoꝝ / ut ait philoſophus. Minimꝰ
ergo bonoꝝ angeloꝝ poterit etiam maximo De
moni pręeſſe & diuina iuditia reuelare / Et ut
opere compleantur iubere.

¶ Quo pacto Angeli preſident rebus corporali
bus Et qualiter corpora eis obtemperent. Ca.
vii. TVDISSIVS.

VIdimus iaꝫ quo pacto Angeli pręſunt
Angelis iam uidendum eſſet an angeli
pręſint creaturis corporalibus: ita ut ꝑ
illos ipſa corporea natura adminiſtrēt
Et An talis creatura ipſis angelis obtemperet ad
nutuꝫ Tertio an poſſint quęcunqꝫ corpora ſine
medio mouere de loco ad locum / Et quarto An
ualeant facere miracula. BENI. Sententiaꝫ hac
ī re habemus Aurelii. iii. de Trinitate ita dicētis
Omnia corpora reguntur per ſpiritū uitę ratio-
naleꝫ. Cui conſentit Gre. ī tertio dialo. ſic īquiēs
In hoc mūdo uiſibilē nihil niſi ꝑ creaturam iui
ſibilem diſponi poteſt. Sicut. n. ſuperiores ange
li gubernant īferiores & eis p̄ſunt ita & oēs for-
me īmateriales uident̄ p̄eſſe rebus materialibus.
Vñ ēt pħi quicūqꝫ ſubſtātias ī corporeas opināt̄
eſſe eas ēt corporibus p̄ſidēs putant. Vñ & Plato
ſubſtantias īmaterales poſuit eſſe rationes ſenſibi
lium corpoꝝ & habere p̄ſidentiam circa omnia
corpora ſenſibilia. Nō quidem / ut omnes ſuſtan
tię īmateriales p̄ſint abſqꝫ delectu cunctis corpo
ribus / ſed alię aliis & diuerſe diuerſis. Ariſto. āt
nō uidet̄ ponere ītelligētias p̄eſſe is inferioribus
corporibus abſqꝫ medio / ſꝫ ſolū corporibus cele
ſtibus tanq̃ cauſis uniuerſalibus. Auicena uero
partim cum Platone & partim cū Ariſto. īcedit
Ponit. n. unā ītelligentiā p̄eſſe ſpherę actiuoꝝ &
paſſiuoꝝ: quā uocauit ītelligentiā agentē. Sꝫ doc
tores chriſtiani hac ī re Platonis dogmata ſequi
uident̄. Vñ Augu. ī li. lxxxiii. q. Vnaquęqꝫ in
quit res uiſibilis ī hoc mūdo habet angelicā pote
ſtatē ſibi prepoſitā & Damaſcenus ponit āgelos
terreſtris ordinis Origenes ꝙ tractans de Aſina
Balaam īquit opus eſt mūdo angelis qui p̄eſint
ēt beſtiis & aīalium natiuitati atqꝫ plātaꝝ & uir
gultoꝝ & cęteraꝝ reꝝ īcremētis. Hoc aūt non eſt
ītelligēdū apud chriſtiāos / ut diuerſi āgeli diuer
ſis corporibus p̄ſint / ꝓut forſaꝫ Plato opinabat̄ /
Sꝫ unuſqſqꝫ āgeloꝝ ſuꝑior eſt quocūqꝫ corpore

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

Si ergo diuerſi angeli diuerſis preſint corporib9
hoc erit ex diuinę ſapientię congrua ordinatio/
ne: quę uariis corporibus uarios prepoſuit recto
res. Et forſan omnes Angeli qui puris corpori/
bus preſunt erunt ex ordine uirtutum: quibus
miracula facere peculiari modo conceſſu3 eſt. Et
q̃uis natura habeat determinatum modum ope
randi & ex eo uideretur nõ indigere rectore, Id
tamen nõ obſtat, quin poſſit in actione ſua ab
alio dependere. Ex is ergo angelos corporib9 prę
eſſe ſatis aperte conſtat. TVDISSIVS. An cor
porea natura ipſis ſpiritibus adnutum optem/
peret, hic eſſet perſcrutandum. Et quia maior ẽ
uirtus angeli uirtute anime, quicquid poteſt ani
ma, poterit & angelus. Animę autem uidetur
obedire corpus. Immutatur & enim a diuerſa ip
ſius animę conſideratione, & illius imaginatio/
ne, Nunc calet, nunc friget, nũc egrotat, nũc
conualeſcit. Igitur multo magis illa fient nutu
angelico. Confirmatur nam corpus poteſt tran
ſmutare aliud corpus ut ignis lignum, Igitur &
Angelus, cui uirtus efficatior tranſmutare cor/
pora ualebit. Si q̊ tota corpoꝝ natura regatur &
adminiſtretur per angelos, ſicut iam declaraſti.
Igitur omnis actio cuiuſuis corporis erit ſub or
dinata actioni angelicę, ſicut cauſa inſtrumen/
talis ſub ordinatur cauſę principali. Et ita qum
corpora tranſmutent & generent multo magis
angeli: qui ſunt cauſę principales tranſmuta/
bunt atq3 generabunt. BENIGNVS. Quãuis
angelos prçeſſe corporibus dixerimus, non ta/
men ipſa corpora abſq3 medio, quo ad ipſorum
ſubſtantiam, tranſmutare dicimus. Non enim
Angeli ſunt generatores aut corruptores corpo/
rum, quod aliqui ita perſuadent, Omne agens
ſibi ſimile agit, illud uero quod fit non eſt ma/
teria aut forma. Improbatur. vii. diuinoꝝ, ſed
compoſitum, igitur etia3 fiet ab aliquo tali com
poſito, & ita corpus poterit fieri a corpore, tanq̃
compoſitum a compoſito, ab angelo uero q̃ ſim
plex eſt fieri abſq3 medio nequibit. Neq3 Ange
lus continet uirtute totum compoſitum, quia il
lud proprium eſt ipſius Dei. Deus itaq3 eo ꝙ uir
tute totam rem generandam continet. Et corpus
quia ſimile eſt in modo eſſendi corpori generan/
do generare poterit. Angelus uero, quom neu/
trum hoꝝ habeat generare nõ poterit. Neq3 ua/
let obiectio illa de anima corpus tranſmutantę.
Illa enim eſt forma corporis, nõ autem angelus.
Et q̃uis ſit cauſa ſuperior quouis corpore, nõ ta
men poteſt eodem modo operari quo & corpus,
Sed forſan excellentiori ſicut & intellectus no/
biliori modo agnoſcit ſenſibilia q̃ ipſe ſenſus.
Et quę ratio ſit, ut corpus poſſit generare aliud
corpus, Angelus uero non poſſit, patet ex his
quę diximus. Vnde Auguſtinus. iii. de Triini/
tate. Inquit non eſt putandum angelus adnutu3
ſeruire hanc uiſibilium rerum materiam, ſed ſo/
li Deo.

¶ Quo pacto angeli poſſint mouerẽ corpora mo
tu locali & miracula facere. Ca.
viii. PROCVLVS.

SEd an corpora Angelis obediant quo
ad motum localem conſiderandu3 eſſet
BENI. Angeli teſte Auguſtino, ubi
ſupra, adhibent ſemina corporalia ad
aliquos effectus producendos, ex quo patet eos
poſſe transferre corpora de loco ad locum, quia
ergo, ut Dionyſius ait. vii. de diuinis nominib9
Diuina ſapientia coniungit fines priorum prin/
cipiis ſecundorum. Qua ſententia colligimus na
turam inferiorem in ſui ſupremo attingi a natu/
ra ſuperiorẽ. Nunc autem certum naturam corpo
ream eſſe infra naturam ſpiritualem, & nullum
motum perfectiorem eſſe motu locali probatꝛ a
philoſopho ĩ. viii. de auditu phiſico, quia mobi
le ſecundum locum non eſt ĩ potentia ad aliq̄ ſi
bi ĩtrinſecũ: ut huiuſmodi ẽ. Et ea de re illo mo
tu dũtaxat uidentꝛ corpora a natura ſpũali poſſe
moueri abſq3 medio. Vñ & pħi ĩtelligentias cor
poꝝ celeſtiũ motrices, & aĩas humanoꝝ poſue/
runt. Neq3 oĩs motus cõſeq̃tꝛ formã corporis, qđ
mouetꝛ, Nã & mare p̃ſerti3 aceanũ ueluti ip̃e met
du3 ĩ Britania maiore eẽ3 pſpexi fluit atq3 defluit
p multa ſtadia q̃ q̃dem motus nõ uidetꝛ ꝓuenire
a forma ipſius aquę, ſ3 potius a uirtute lunę ſup
aquas dominiũ hñtis eodẽ mõ & angelis uirtus
tribuitꝛ ad mouẽdũ corpora. Poſſunt q̊ eo motu
medio tranſmutare ipſa corpora ẽt aliis tranſmu

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

tationibus applicando actiua paſſiuis ſicut faber
ignem applicando ferro mollificat ipſum. Et qa
non ſunt coniuncti ulli corpori tanq̃ materia for
mę Idcirco poſſunt mouere etiam corpora ſibi
eis nõ coniuncta. PROCVLVS. Accepi id, ſʒ
an miracula facere poſſint iam perquiro, eo ꝙ
Grego. ꝑ illos ſpiritus quos uirtutes appellamꝰ
miracula fieri affirmat. Similiter & Augu. in li.
lxxxiii. q. Magos per hoc ꝙ exaudiuntur a De
monibus miracula facere aſſerit, ubi etiam infert
demones miracula facere poſſe. BENIGNVS.
Miraculuʒ ſi proprie accipiatur erit opus preter
ordinem totius naturę createę, Et eo modo ad ſo
lum Deum attinebit miracula facere iuxta illud
prophetę. Qui facit mirabilia magna ſolus. Illa
ergo quę angeli tanq̃ inſolita uel ĩ conſueta ope
rantur mira quidem dici poſſunt, non auteʒ pro
prie miracula. Illi ergo angeli qui uirtutes dicun
tur poſſunt applicando actiua paſſiuis multa ho
minibus admiranda perficere, Non tamen pro
prie miracula facere, niſi quia forſan deus ipſe
ad eorum uota ſicuti & ſanctorum hominuʒ mi
racula faciendo, ipſi ex eo dicantur miracula fe
ciſſe. Multa autem poſſunt & magi naturales &
magi illi: qui a demonibus erudiuntur opera
ri: quę nobis cauſas operandi ignorantibus mi
racula quidem uidebuntur, Nec tamen erunt.

¶ An ipſi Angeli ſua uirtute naturali poſſint hominũ mentes illuminare ſeu illuſtrare. Ca. ix.

CHROSIVS.

ACcepi quo pacto pręſint Angeli rebus
purę corporeis. Nunc iam noſce cupe
rem de ipſoruʒ actionibus erga nos ho
mines. Et primo quidem inquiro. An
ipſi Angeli poſſint homines illuminare ſua uir
tute naturali. Deinde an poſſint immutare uolũ
tatem, ſiue effectum hominis. Tertio an imagi
nationem, ſiue uirtutem cogitatiuam & omnem
ipſius ſenſus. BENIGNVS. Teſtatur Diony
ſius. iiii. celeſtis gerarchię Reuelationes diuinas
peruenire ad homines medio angeloꝝ: quę qui
dem reuelationes in ſacris litteris dicuntur illu
minationes. Id autem rationabile eſt ut homĩes
minores natura angelis reducantur in ipſuʒ deũ
medio angeloꝝ ſicut & inferiores angeli per ſu
periores illuminantur. Non tamen eo modo an
geli illuminant homĩes mortales ſicuti Angeli
ſuperiores illuminant angelos inferiores. Nõ. n.
poteſt comuni lege ſtante angelus ĩ homine cau
ſare ſpeciem intellectuale, neqʒ ipſum actum in
telligendi ualet in ipſo intellectu producere, Ex
eo quia paſſum pro ſtatu ipſo non eſt diſpoſitum
tali modo, uidelicet abſqʒ uia ſenſus, ſpecies re
cipere. CHROSIVS. Ex hoc ſequeretur, ꝙ ne
que ipſe deus poſſet in nobis cauſare talem ſpe
ciem talemqʒ actum, Exquo noſter intellectus
habet ordinem neceſſarium ad fantaſmata. BE
NIGNVS. Idcirco addidi de lege comuni, hoc
eſt ſtante ordine diuinę ſapientię. Statuʒ uię no
ſtrę ita ordinantis, ut omnis cognitio noſtra de
pendeat a ſenſu. Si tamen uellet ipſe & hominis
& huius ſtatus auctor deus talem ordinem im
mutare poſſent angeli hominibus loqui Angeli
ca lingua, & ipſos homines ſicuti & Angelos.
Quo priuilegio forſan etiam aliqui ſanctoꝝ ho
minum fuerunt decorati, ut non ſolum cum an
gelis, ſed etiam cum hominibus aliis lingua an
gelica ſint loquuti. Quare nec ullus raptus, aut
extaſis uiſionis intellectualis poteſt potentia or
dinata miniſterio Angeloꝝ eſſe in nobis. Qua
propter quando angelus malus decipiendo oſtẽ
dit homini aliquid ipſo intellectu abſqʒ medio
ſenſus uidere fictio eſt. Diſtraunt. n. ipm̃ hoĩem
ab omni alia cognitione & ea de re uidebit̃ tali
hoĩ res ipſas mẽtę ĩtueri, quoʒ tñ ſola uehemẽti
imaginatione applicet̃ talibus rebꝰ. Et q̃uis illã
ĩtenſaʒ imaginationẽ ĩterdũ cõcõmitet̃ illius rei
ĩtellectio, Nũq̃ tñ hõ ꝓſtatu iſto põt, neqʒ pro
pria uirtute diſponẽdo ſe & aſſueſcẽdo cõtẽplari
neqʒ uirtute alicuius creaturę põt ꝑuenire ad ui
ſionẽ mere ĩtellectualẽ. Qñqʒ tñ hoĩ a curis & ne
gotiis exterioribus ſemoto, & ĩcõtẽplatiõe q̃eta
nutrito & aſſuefacto deus id cõcedit, ut ad uiſio
nem ĩtellectualeʒ rapiatur. Sed hoc erit munere
diuino. CHROSIVS. Quid ergo faciet Ange
lus erga hominem, ut ipſum docere ſiue illumi
nare dici poſſit. BENI. Queẽadmodũ homo hoĩ
ꝓponit q̃dã ſigna ſimplicia: q̃ cauſant cõceptus

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

ſimplices in audiente / & etiam illa ſigna ſimpli/
cia componit & coniungit ordine quodam / Ita
ut audiens percipiat ueritatem illorū complexo
rum & adiſcat ea ab alio / quę a ſe ipſo intellige
re non ualeret / etiam ſi haberet ſpecies omnium
in complexorum. Et hoc maxime quando ſunt
tardioris ingenii / Naꝫ acutiores habitis ſimplici
bus conceptibus proprio ingenio multa adinue/
niunt. Sicut ergo homo hominem / ita & Ange
lus poteſt eo modo docere / uel per ſigna ad pla/
citum iſtituta formando uoces in corpore aſſum
pto / uel in aere modo ſibi noto / Sicut ueniunt
ſępius uoces de celo / ac etiam adhibendo ipſas
res a quibus noſter ſenſus ordine quodam immu
tetur. Primo exterior / Deinde interior / & tandē
ipſe intellectus per ſpeciei impreſſionem. Et hoc
eſt quod Dionyſius primo celeſtis gerarchie di/
cit impoſſibile eſt aliter nobis lucere radium diui
num / niſi uarietate ſacrorum uelaminum circū
uelatum. Roboratur quoque intellectus homi/
nis per actionem intellectus Angelici / ut qui/
buſdam placet ſicut & intellectus inferioris An
geli uires capit ex preſentia ſuperioris per con/
uerſioneꝫ in ipſum ſicut dictum eſt iam de mi/
nus atque magis calido. CHROSIVS. Maior
mora erit / qum Angelus docet res ipſas ſenſui
noſtro proponendo / q̄ ſi ſermone uteretur / Et
ita citius uidetur poſſe docere homo hominem ſi
gnis ad placituꝫ ordinatis. BENIGNVS. For
ſan tanta uelocitate formantur ſpecies rerum &
tranſfunduntur quanta & uocum / Angeli quo
qꝫ / ut patebit poterunt coadiuuare diſponendo
ipſos ſenſus / uel forſan cum ipſis atqꝫ ſpeciebus
ſenſationes concauſando. CHROSIVS. Dio/
nyſius illuminationem hominum attribuit ba/
ptiſmo: quod eſt ſacramentum fidei chriſtianę /
Si ergo homines / fide illuminantur: quę eſt do
num dei / ergo non ab angelis. BENIGNVS.
Iſta ratio parum ualet. Poſſent enim illuminari
& fide uno modo / & ab angelis alio. Nam & cir
ca ea quę ſunt fidei poſſunt Angeli illuminare.
Nam fides quę ex auditu generatur poterit ęque
bene ab angelo doceri ſicuti & homine. Illumi/
nant quoque angeli homines / non modo de cre/
dendis / uerum etiam de agendis. Adiuuatꝫ quo

que homo ab angelo / ut ex creaturis facilius in
diuinam cognitionem deueniat. Nemoq̄ ſi non
percipiat ſe illuminari illuminatur / Sed multi
illuminantur etiam a ſanctis Angelis / nec tamen
oportet ut agnoſcant ſe ab illis eſſe illuminatos.
¶ An poſſint Angeli uoluntatem humanam ī
mutare quo ad affectum Similiter & imagina
tionem ac ſenſum. Ca. x. PVTEVS.

NVnc mihi uidetur ſacras auctoritates
inſpicienti Angelos poſſe affectum at/
que uoluntatem noſtram immutare.
Ita enim uenerabilis Beda dicit. Diabo
lus non ſolum eſt immiſſor malarum cogitatio
num ſed etiam incenſor. Confirmat id Damaſce
nus in. ii. libro Ita dicens. Omnes malitię & in
munde paſſiones ex demonibus excogitate ſunt:
quas ēt immittere hominibus eſt ei conceſſum.
Pari ratione & boni angeli immittent bonas co/
gitationes / & incendent noſtrum effectum. Qđ
quidem fieri nequit abſque immutatione uolun
tatis. Gloſa quoque ſuper illud pſalmi: qui facit
angelos ſuos ſpiritus / & miniſtros ſuos flammā
ignis dicit. Ignis ſunt dum ſpiritu feruent / & ui
tia noſtra urunt. BENI. Voluntatē īmutare qs
poſſit aliqua ex parte dictum eſt ſuperius. Et ſi
ullus id poſſit difficile eſt dictu. Scriptura tamē
prouerbiorꝫ. xx. deo ſoli illud concedere uidetur
Sic nanqꝫ ait / cor regis ī manu dei eſt & quocū
qꝫ uoluerit uertet illud ſed in preſſio actus uolē
di eſſet quidem in uoluntate non tam actus eius
ſeu uoluntarius. Ipſe enim ſolus dat naturę uir/
tutem illā: qua in rem inclinamur eaꝫ proſequen
do / aut ab ea declinamus ab ipſa fugiendo. An
geli tamen ſoluꝫ ea ratione: qua ſunt cauſa rem
aliquam conuenientē uoluntati / apprehendēdi
& cognoſcendi poſſunt dici aliquo mō cauſa ap
petendi. Sed de his ſatis difuſe etiam ſuperius di
ctum ē. Iccirco ad tertiuꝫ deueniamus / quo uide
licet pacto angeli īmutare poſſint uirtutē interio
rem / ſenſitiuā ſiue illa dicatur imaginatiua / ſiue
fantaſia / aut cogitatiua. De illa. n. loqmur: quę
proxima eſt intellectui / & a qua ſine medio ipē
ſpecies ſuas abſtrahit. PVTE. Non uidetꝫ poſſe
imprimi ulluꝫ fantaſma / neqꝫ cauſari ab angelo
ſed bene forſaꝫ cōcauſari. Poſſunt. n. cū noſtris

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

potentiis agentibus (ſi plures ſint) & ipſi Angeli coagere: quo ſpecies nobiliores & digniores ipſarum rerum: nec non & cognitiones producantur. Sed ſoli non uidentur poſſe proſtatu iſto ſpecies ullas in ſenſu interiori producere. Naꝫ fantaſma ex. ii. de anima eſt motus factus a ſenſu, ſicut ergo intellectus a fantaſmate. Ita fantaſma natura dependet a ſenſu. Si quoqꝫ nequeunt formas imprimere in materia ſenſibili pari ratione, uel etiam multo magis (eo ꝙ hę formę ſint ſpiritualiores) non poterunt ſpecies imprimere in ſenſu interiori. BENIGNVS. Recte in hoc dicis angelos nequire eiuſmodi formas imprimere, aut proſtatu uię in nobis producere. Mouere tamen poſſunt uirtutem imaginatiuam transferendo ſpeciem de organo in organum. Et ſi non ſoluꝫ & puram ſpeciem poſſit transferre, ne dicamus accidens migraſſe de ſubiecto in ſubiectum, tamen cum humore illo in quo ſpecies ſit forſan poſſet tráſferre, Ita ut fantaſmata uni ſubripiat & alteri concedat. Sed an talis modus ipſis conuenire poſſit ambigitur. In eodem tamen homine ut poſſint fantaſmata transferre cum particula humoris in quo ſunt forſan non inconuenit. Ná fantaſma tali loco poſitum & ſic cum alio fantaſmate ordinatum alium conceptum generabit. Poſſunt quoque ſedare perturbationem fantaſmatum: quę prouenit ex humorum uel ſpirituum fluctuatione: qua pacata occurrerent fantaſmata ordinate. Qꝫ autem Angeli aliquo modo moueant uirtutem interiorem patet per id: quia reuelant aliqua nobis in ſomnis. Nam angelus in ſomnis apparuit Ioſeph. Vbi aduerte ꝙ philoſophus de ſomno & uigilia aſſignans cauſam apparitionis ſomniorum, dicit, Animali dormiente & plurimo ſanguine ad principium ſenſitiuum deſcendente deſcendunt ſimul & motus, hoc eſt ſpecies relictę ex ſenſibilium motionibus, & mouent ipſum principium ſenſitiuuꝫ, & ita fit quędam apparitio, ac ſi tunc illud principium ſenſitiuum a rebus ipſis immutaretur. Et quandoqꝫ tanta fit commotio ſpirituum & humoruꝫ ꝙ eiuſmodi apparitiones fiunt in hominibus uigilantibus, ſicut patet de freneticis. Sicut ergo huiuſmodi commotiones & uiſiones poſſunt fieri uirtute naturali, ita poterunt fieri & uirtute angelica. Eodem modo Angeli poſſunt immutare ſenſus exteriores, uno quidem modo ab exteriori opponendo aliqđ ſenſibile exterius, uel iam formatum, uel illud de nouo formando altero autem modo commouendo ſpiritus & humores interius ex qua commotione immutabitur ſenſus exterior, ueluti lingua bili rubea infecta omnia reddit amara. Et eo modo Angeli dicuntur Geneſis. xix. percuſſiſſe cecitate homines illos de Sodomis peſſimos coraꝫ domino Legitur & conſimile in libro Reguꝫ quarto de Eliſeo ꝓpheta.

¶ De Miſſione Angeloruꝫ Et primo An ulli unq̄ mittantur i obſequia hominum. Ca. xi. M. LASCOGNIVS.

Onſiderandum deinceps eſſet aliquid de Angelorum miſſione. Et primo an ulli unq̄ mittantur in obſequia hominum, & deinde, An omnis mittantur. Et tertio de quibus ordinibus mittuntur & quarto an ipſi miſſi deo aſſiſtant. BENIGNVS. Angelo mitti exploratum eſt nobis ſacros codices reuoluentibus. Dicit eniꝫ Exodi. xxiii. Ecce ego mittam angelum qui precedat te. Eſaias quoque miſſum ad ſe Seraph: qui calculo ignito linguam ipſius purgaret ſcribit & angeluꝫ Gabrielem ad Danielem primum Deinde ad Zachariam, & tandem ad uirginem Dei genitricem miſſum expreſſe legimus. Eundemque Ioſeph pluries in ſomnis admonuiſſe legimus. Primo quidem, ut non timeret accipere Mariam in coniugem ſuam, deinde ut fugeret in Egiptum & tertio ut rediret in terram Iſrael poſtq̄ defuncti fuerant: qui quęrebant animam pueri. Neqꝫ hic enucleanda eſt dificultas de miſſione diuinarum perſonarum. Hęc enim Angelorum miſſio eſt alterius rationis ab illa. Sed de motu Angelorum & qualiter ſint in loco poſterius perſcrutabimus. Neqꝫ ex tali miſſione puritatem ipſorum contemplationis ullo modo prępedit, aut eos in uiſione illius eſſentię retardat. Vñ Grego. ſecũdo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

moralium inquit angeli non ſic foras exeunt / ut
ęternę contemplationis gaudiis priuētur. Et hic
ponitur talis regula. Quoties duarꝫ actionum
una eſt regula & ratio alterius / tocies illa altera
non modo non eſt impedimento / ſed etiam ad/
iumento priori. Neqꝫ ex tali adminiſtratione an
geli erunt inferiores homines primo quia Deo
miniſtrant non homini / Deinde quia in tali mi
niſterio regunt potius hominem & gubernant /
q̃ ab eo regant̃ uel gubernentur. Neqꝫ dignita
ti angelice derogatur / ſi interdum extra celum
empireum Angeli reperiantur. Sicut neque ho/
nori regio quicq̃ uenerationis ſubtrahitur / Si
quandoqꝫ in trono ſuę maieſtatis non reſideat.
RESTIVS. Noram & ipſe angelos mitti. Sed
de illo potius ambigebam / an omnes mittantur
Dionyſius nāque tres primę Ierarchie ordines
nequaq̃ mitti aſſeuerat. Gregorius id confirmat
ita dicens / Superiora agmina uſuꝫ exterioris mi
niſterii nequaq̃ habent. Ex alia uero parte habe
mus ſententiam apoſtoli ad Ebreos primo ubi
dicit. Omnis angelos eſſe ſpiritus adminiſtrato/
rios / in miniſterium miſſos propter eos: qui hę/
reditatem capiunt ſalutis. Si quoque Seraphin
mittuntur & alii / Sꝫ Eſaias Seraph ad ſe miſſuꝫ
dicit. Quare ut alii quoque mittantur omnis nō
incongruit. Si pręterea filius Dei atque ſpiritus
ſanctus miſſus legatur: quę dignitas erit angelo
rum ſupremę curię / ut illi ſolum aſſiſtere dicant̃
nunq̃ uero mitti. Daniel tamen & Ioannes in
apoca. uidentur cum Dionyſio atque Gregorio
tenere dicentes / milia milium miniſtrabant ei &
decies cētena millia aſſiſtebat ei. BENIGNVS
Non iniuria miraris de hac controuerſia / Ali/
qui enim ſimpliciter tenent ſuperiores Angelos
nunq̃ ad exteriora miniſteria mitti / quia nihil
eſt ita magnum in diuinis miniſteriis / quod
per inferiores angelorum ordines exerceri non
poſſit. Et Gregorium inducunt dicentem: qui
ſumma annunciant Archangeli uocantur. Ac
etiam quia archangelus ad uirginem glorioſam
miſſus perhibetur pro ſummo inter omnia diui/
na miniſterio ſibi nunciando. Alii uero tenent
etiaꝫ ſupremos interduꝫ poſſe mitti ſed de miſſio
ne diſtinguunt. Quandam enim ad intra hoc eſt
inter ipſos angelos / Et ad extra hoc eſt homini/
bus nuntianda & priori modo omnes mittuntur
& maxime ſuperiores illis nāque prius Deus re/
uelat ſua archana utqꝫ illa inferioribus denun/
cient mandat. Verum ad homines non mittun/
tur illi ſuperiores niſi ī rebus ualde arduis / Qua
lis fuit incarnatio filii dei. Et ea de re ipſum Ga/
brielem inter primos primi ordinis uel etiam pri
mum putant. Omnes itaqꝫ (ut conciliemus pau
lo ſuum diſcipulum Dionyſium) ſunt admini/
ſtratorii quia omnes ad intra mittuntur. Vel qa
ſupremi tali miſſione maxime mittuntur. Infimi
uero ſola miſſione ad extra gaudent / medii uero
utraqꝫ. Ille uero angelus: qui labia Eſaie incen/
dit ab effectu ſeraph uocatus eſt. Non tamen Se
raph fuit ſed ex tali effectu nomen illud ſibi uē
dicauit. Vel etiaꝫ Seraph dictus eſt / quia ab ali
quo angelo illius ordinis miſſus fuerat / Nuncii
uero nomina coruꝫ a quibus mittuntur accipiūt
Vnde & angelus a Deo miſſus dicebat Ego ſum
Deus Abraham Deus Iſac / & Deus Iacob. Nō
itaqꝫ etiam ſupremos angelos ad exteriora mitti
inconueniens putamus. Preſertim ſi Gabriel ex
primis illis angelorum agminibus fuerit / ueluti
multi tenent / Et Sixtus. iiii. Pontifex maximus
ex ordine minorum aſſumptus in ſermone: quem
facit de uiſitatione uirginis glorioſę expreſſe te/
net. Cetera uero: quę inducebās tanq̃ ſibi aduer/
ſantia facile ex his. quę diximus ipſe met conci/
liare ualebis.

¶ An omnes Angeli medię hierar
chię mittantur. Et qui ſint
plures / aſſiſtentes an mi
niſtrantes. Ca. xii.

MARTINVS SIVS.

PErquirendum Nunc eſt an omnes An
geli ſecundę Ierarchię ad exteriora mi
niſteria mittant̃. Qđ iccirco hęſito qa
oēs aut aſſiſtētes / aut miniſtrātes dicūt̃
Et ſola prima Ierarchia dicit aſſiſtere ex quo ſe/

quitur omnes alios miniſtrare / Et ex alia parte
Dominationes Dionyſii ſententia ſunt maiores /
Neq; ſubduntur ſed alios ſibi ſubiitiunt. Quare
nō uidentur ipſi mitti inminiſterium / quia talis
miſſio ſubiectionem quandam importat. BENI
GNVS. Dominationibus nō proprie competit
ī exteriora miniſteria mitti. Quod quidem & no
men ipſum oſtendit dominant̄ enim aliis & ipſi
alios mitunt ipſi uero non uidentur mitti. Quin
que ergo ordines erunt: qui ex diuino imperio
circa hominem & alias corporeas creaturas mini
ſteria exequuntur / Quatuor autem ſuperiores
non ſunt ordinati iuſſa eiuſmodi executioni mā
dare. Dominationes tamen inter miniſtrantes cō
putantur / Non quia miniſteria exequantur / ſ;
quia exequi abſque medio illa iubēt. Quare com
parantur quibuſdam architectis: qui ceteris dāt
precepta quō pacto complere debeant miniſte-
ria exequenda. Mittuntur tamen etiam Domina
tiones interna illa miſſione & forſan interdum &
exteriori / ueluti & architectus quandoque in re
bus arduis propriis operatur manibus & ut alios
doceant ipſimet formulas quaſdam fabricant.
Verum ea que raro fiunt Non cadunt ſub ſcien
tiam / Iccirco quinque ordines dumtaxat diuina
miniſteria circa corpoream creaturam operantur
MARTINV. Poſſet nec ne ſciri: qui ſint plu-
res hi qui miniſtrant / an qui recumbunt (ut ſic
dixerim) uel aſſiſtunt? BONI. Gregorius ille
Moralium. vii. & x. Plures miniſtrantes q̄ aſſi-
ſtentes fateri uidetur / Illudque Danielis atque
Ioannis millia millium miniſtrabant ei. Indefi-
nite poſitum dicit / ut denotetur numerus nimi⁹
miniſtrorum: qui numerari non ualeat. Aſſiſten
tium autem numerum finitum cenſet / atque de
terminatum. Et eo ꝙ ſequitur & decies centena
millia aſſiſtebāt ei. In quo uidetur imitatus Pla
tonicos ita dicentes. Quo aliquid eſt primo prin
cipio propius eo & multitudine minus. Sicque
Seraphin ipſi erunt pauciſſimi. Ponebant ad id
Platonici (qui omnia Pitagoricos ſequentes con
ficiebant ex numeris) exemplum ſicut omnis nu
merus que propiorem unitati / eo & minor / ita
& creature quo propiores deo (qui ſumma uni-
tas eſt) eo & pauciores. Enimuero oppoſitum
illius opinionis accepimus a Dionyſio. xiiii. cele
ſtis Ierarchie / Vbi tenet angelorum multitudi
nem adeo grandem eſſe ut longe excedat omnem
numerum materialium rerum. Quod quidem
probatur a ſimili per corporum magnitudine;.
Quo enim corpora ſuperiora eo & ampliora / Ita
& nature / quo ſuperiores eo & plures. Accedit
ad hoc / Quia meliora potius intendit Deus q̄
deteriora / magiſque illa auget & multiplicat &
eo modo aſſiſtentes erunt plures miniſtrantibus
& ordo ipſorum Seraphin grandius quecunque
alio ordine. Et iuxta hanc opinionem millia mil
lium potius ponitur pro numero determinato /
ac ſi dixiſſet milies millia / Et quod ſequitur pro
numero indefinito / ac ſi dixiſſet decies milies cen
tena millia. Nec tamen illud dicitur ac ſi tantus
numerus dumtaxat Angelorum eſſet / ſed lon-
ge maior / ut pote: qui omnem materialem mul-
titudinem excedat. Quod denotatur ex ductu in
ſe ipſos numerorum maximorum / dicendo de-
cies millies centena millia. Et huic opinioni po-
tius theologi aſſentiuntur: q̄uis & illa Gregorii
ſatis pulcra ſit / & ratione non parui momenti
fulcita. MARTI. Vnicum reſtat perſcrutan-
du; an: qui mittuntur poſſint dici aſſiſtere / eo ꝙ
Gregorius dicit āgelos & mitti & aſſiſtere. Quia
& ſi circūſcriptus ſit angelicus ſpiritus ſummus
tamen ſpiritus: qui Deus eſt circūſcriptus nō eſt
Ideo angeli ubicunque exiſtentes poſſunt aſſiſte
re Deo omni loco exiſtenti. Similiter Raphael
Angelus ad Tobiam miſſus dixit ſe eſſe unu; &
ſeptem ſpiritibus ipſi deo a ſtantibus. Immo qđ
dictu maius eſt etiam Satan ipſe aſſiſtere deo
ſcribitur Iob primo Ergo multo magis omnes
boni Angeli aſſiſtere dicentur. Et tamen tam
Dionyſius q̄ Gregorius Separant aſſiſtentes a
miniſtrantibus. BENIGNVS. Aſſiſte-
re Varie accipitur interdum Quidem pro eo
quod eſt faciem patris: qui in celis eſt uidere.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

Et hoc modo omnes ſpiritus beati aſſiſtunt ipſi
Deo interdum aſſiſtere idem deſignat, quod eſt
miniſteria Dei circa corporalem creaturam ex le
ge comuni nõ operari. Et eo modo nõ omnes aſ
ſiſtunt: quia non illi qui miniſtrant & regunt
hęc corporalia. Neqꝫ Satan aſſiſtere Deo ſcribit̃
Sed affuiſſe inter aſſiſtentes. Quidam tamen De
monum natura ſunt ſimiles aſſiſtentibus: quidã
uero miniſtrantibus. Nullus tamen Demonum
gratia & gloria neqꝫ aſſiſtit, neqꝫ miniſtrat.

¶ De cuſtodia bonoꝝ Et primo quo pacto ſin
gulis hominibus ſunt ſinguli Angeli deputa
ti. Ca. xiii. MENTIVS.

Onſiderandum eſt aliquid de cuſtodia
ſanctoꝝ Angeloꝝ, & de maloꝝ uariis
impugnationibus Et circa primũ illud
uidendum eſt, an homines etiam ſin
guli habeant angelos ad ſui cuſtodiam deputa
tos. Deinde an ſolus ultimus ordo homines cu
ſtodiat, Et quando incipiunt Angeli hominem
cuſtodire uel ſi unq̃ ipſum deſerant, & cuſtodi
re poſtponant. Poſtremo an doleat Angeli amiſ
ſionem illaꝝ animaꝝ, quas cuſtodiant, & an in
ter ſeſe propter eos quos cuſtodiunt unq̃ decer
tent. BENIGNVS. Quia inferiora corpora ui
demus regi & gubernari per ſuperiora & ea quę
uariabilia & mobilia per ea quę firmiora & ĩmo
biliora ſunt, ut corpora inferiora: quę generatio
ni & corruptioni ſunt ſubiecta experimur regi ꝑ
corpora ſuperiora: quę ab omni peregrina im
preſſione ſunt aliena. Iccirco docemur etiam hãc
naturam noſtram uolubilẽ atqꝫ ĩſtabilẽ ſancto
rum angeloꝝ patrocinio & ſubſidio releuandã.
Naꝫ & ſi homo ratione liberi arbitrii quo fretus
eſt poſſet multa in comoda animę ſuę euitare
Non tamen ſufficiens eſt propter uarias paſſio
nes & infirmitates. Omnia mala euitare, & mul
to minus pericula corporis atqꝫ uitę. Ideo opor
tunum immo & neceſſarium atqꝫ ſingulare hoc
remedium preſidii Angelici fuit ſibi conceſſum.
Et q̃uis ipſe Deus dicatur in ſcripturis cuſtodire
qui eſt tutior cuſtos omni angelo. Ita tamen diſ
poſuit hominem cuſtodire, ut tamen indigeret
ẽt Angelica cuſtodia, iuxta illud prophetę ſuꝑ
muros tuos Ieruſalem conſtituit cuſtodes. Is. n.
eſt mos diuine maieſtatis, ut ea quę medio alte
rius creaturę perficere poſſit raro uel nũq̃ ſine cõ
curſu illius creaturę complere uelit. Quamobreꝫ
quia fidem, ſpem, & charitatem nequit nobis
angeloꝝ miniſterio infundere ipſe id abſqꝫ me
dio in nobis exercet. Sed multa alia homini ne
ceſſaria poſſunt ei ſubminiſtrari medio angeloꝝ
Vniuerſa eiuſmodi Deus circa hominem angelo
rum miniſterio perficit. Et nõ ſolum credimus
homines Angeloꝝ preſidio atque patrocinio &
multa bona facere & multa mali euitare ſed etiaꝫ
unicuiqꝫ homini ꝓprium angelum ad ſui cuſto
diam deputatum tenemus. Vnde diuus noſter
Hieronymus magna inquit eſt animaꝝ digni
tas, Vt una quęqꝫ ab ortu ſuę natiuitatis (uide
licet in utero) in ſui cuſtodia habeat angeluꝫ de
putatum. Cuius rei ratio pro modullo ingenij
humani aſſignat̃. Nam cętere res infra ſpheram
actiuoꝝ & paſſiuoꝝ collocatę ſecundum ſpecieꝫ
incorruptibiles ſunt. Secundum indiuidua uero
corruptibiles. Homines uero etiam ſinguli, quo
ad animam incorruptibiles ſunt ſemꝑ, Quo ad
corpus uero, quandoqꝫ erunt. Merito ergo non
ſolum ſpecies humana, ſed etiam unuſquiſqꝫ hu
manę ſpeciei eſt peculiari modo cuſtodiendus.
Prouidentia nãqꝫ diuina circa illa: q̃ perpetuo
manet exercet operationes ſuas. Eo igitur modo
ſe debet habere ad unũquẽqꝫ hominum: quo ſe
habet ad unãquãqꝫ ſpeciem ſenſibilium reꝝ. Et
quia rationabile eſt, ut unicuiqꝫ ſpeciei corpora
lium reꝝ diuerſi Angeli preficiantur: rationabi
le etiam erit ut diuerſis hominibus atqꝫ alii An
geloꝝ ad cuſtodiam deputantur. Ad hanc auteꝫ
cuſtodiam angeli natura inclinationem habent:
quam deinde perficit & complet ſummi Dei cle
mẽtia & gratia. Neqꝫ ualet ita arguere ſicut unꝰ
homo pluribus preponitur cuſtos, ita & Ange
lus poterit plures cuſtodire, immo & multo ma
gis, Nam unus homo interdum a multis homi
nibus cuſtodire & unus multos cuſtodit inq̃
tum illi multi ſunt partes quędam unius ſocieta
tis, ſiue collegii, ſiue ciuitatis. Sed ſinguli ange
li deputantur ad cuſtodiam ſinguloꝝ hominuꝫ,

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

quia nō ſolum eos cuſtodiunt in his : quę inter
eos contingere poſſent / ut uidelicet unus alteꝝ
bonis operibus confirmet & malis deteriorez nō
faciat / Sed etiam ut in uiſibilia & oculta : quę ad
ſingulorꝝ hominum ſalutem & comoditatez ꝑti
neant ipſos homines & doceant.

¶ An ſolus infimus Angeloꝝ ordo ſit ad cuſto
diam hominis deputatus Et an unq̃ talis cu/
ſtos relinquat hominem quem cuſtodit. Ca.
xiiii. BABALIVS.

DEclarandum hic eſt / an ſolus infimus
angeloꝝ ordo homines cuſtodiat. Et
noui Dionyſiuz ita aſſerere Sed quod
me titubare facit eſt ex alia parte dictuz
Criſo. ſuper Mattheum aſſerentis etiam ſuꝑ emi
nentes angelos eſſe cuſtodes noſtros. Quid ergo?
BENIGNVS. Imfimus ordo infimos homi/
nes cuſtodire uidetur iuxta illud pſalmi. Ange/
lis ſuis mandauit de te / ut cuſtodiant te in om/
nibus uiis ſuis (Quamuis auctoritas illa non
arctet ut nomine angeloꝝ imfimum ordinem ac
cipiamus) homines uero magiſtratu aut ſancti/
tate aliis eminentes dicuntnr etiam ab archange
lis cuſtodiri. Quo enim maiora per tales homi/
nes Deus agere inſtituit eo etiam ampliori cuſto
dia ipſos decorauit. Principatus uero ut ex Da/
nielis propheta colligimus regna / prouincias at
qz urbes glorioſas cuſtodiunt. Et quia Siluana
urbs noſtra (quam quidam Epidauꝝ alii Rha/
guſium uocant) & ipſa inter cęteras urbes glo/
ria & libertate pollet / Iccirco & illi principem
millitię cęleſtis prepoſituz nō ambigimus. Atqz
quia nomen eius mirabile / an nobis quale in ſe
ſit ignoratur ipſum ego ab effectu eiuſmodi cu/
ſtodię / Principem ſiluium appellauerim ueluti
& illum Florentinę urbis Florentiuz. BABA/
LIVS. Fuit necne opus tali cuſtodia Chriſto
domino? Nam & ipſe in ſimilitudine hominum
fuit factus / & habitu inuentus ut homo / Dein/
de an primus pater hominuz Adam in ſtatu illo
innocentię in quo nil ipſum ledere poterat talem
habuerit. An etiam uirgo glorioſa Maria ab an
gelis cuſtodiebat̃ ſcire cuperē? BENIGNVS.
Patrocinio angelico Chriſtus dominus nō indi
guit. Semper enim uerus Deus uerusqz compre/
henſor diuinitatis fuit. Si tamen cuſtodia nomi/
ne obſequii atqz miniſterii accipiatur habuit &
ipſe Angelos nō quidem proprię cuſtodez / Sed
potius miniſtros iuxta illud acceſſerunt Angeli
& miniſtrabant ei / tamen quia Paulo minus an
gelis erat minoratus ab eis interdum conforta/
batur. Preſertim tempore illo / quo omnimode a
patre derelictus erat. Homo autem in ſtatu inno
centię eguit angelo cuſtode / Nō quidē ob aliud
ſed ſolum propter inſidias Demonum : quę &
preualuerunt contra hominem / ut patuit ipſo
rei euentu. Virgo autem illa : quę ea puritate ni
tebat : qua maior ſub deo nequit intelligi & ſi
ab ipſo trino Deo propter nimiam dignitatem
abſqz ullo medio cuſtodiretur. Criſo. tamen īfi/
nitam Angeloꝝ militiam ad glorioſę uirginis
obſequia deputatam non ambigit / ut cuſtodirēt
lectullum Salomonis ornatiſſimum. Et ne ho/
ſtis īuadere ęterno regi preparatum hoſpitium.
BINCIOLVS. Quo tp̄e Angeli homines cu
ſtodire īcipiūt / An a tempore baptiſmi / aut a
tempore ipſius natiuitatis. BENIGNVS. Ori
genes utranqz opinionem recitat. Sed diuo Hie/
ronymo noſtro gratior eſt illa : quę dicit a tem/
pore natiuitatis. Hoc enim beneficiuz accipit ho
mo nō ratione / qua chriſtianus ſed qua īmorta/
lis / & curię celeſtis inſerendus ſi uoluerit. Et q̃
uis precipue mittantur ut illos cuſtodiant : qui
hęreditatem capiunt ſalutis / omnibus tamen ad
cuſtodiam deputantur / ſicut & omnibus pręce/
pta ſalutis dantur : & ſicut omnes homines Deus
uellet ſaluos fieri / Et ad agnitionez ueritatis per
uenire. Neqz ſolum deputantur ad cuſtodiam /
ut mentem illuſtrent talis enim illuſtratio pue/
ris non competit / Sed etiam ut Demones arceāt
& reliqua nocumenta prohibeant. Sed an ſubito
ut anima ſit creata Angelus deputetur ad cuſto
diam ipſius. An poſtq̄ ipſe puer amare per ortū
ſeparatus eſt. Et quidam theologoꝝ uidetur ta/
les cuſtodes hominibus deputari poſt natiuita/
tem ex utero / eo ꝙ proles dum eſt in utero ma/
terno ab eiuſdem matris cuſtoditur cuſtode. Eſt
eniz aliquid ipſius ueluti & fructus duz ī arbore

BIBLIOTECA NAZIONALE FIRENZE

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

pendet eſt aliquid ipſius arboris. Alii uero putant ſubito, ut naſcitur in utero, & ut anima ipſius hominis creatur Angelus ibi incuſtodiam deputari. Eſt enim alia perſona a matre, & aliud naturę humanę ſupoſitum. Ideo & aliuꝫ neq̃rit cuſtodem ſi ſingulis hominibus ſinguli Angeli ad cuſtodiam deputentur. Vtraqꝫ haruꝫ opinionuꝫ teneri poteſt, Sed poſterior acutioribus gratior uidetur. Et ueluti ab exordio perfecte conceptionis hominem Angelus cuſtodire ĩcipit ita uſque ad mortem ipſum cuſtodire non deſinit. BONDIVS. Ieremias ex perſona Angeloꝝ ita loquitur, Curauimus Babilonem & nõ eſt curata derelinquamus ergo eam. Et Eſaię. v. Minatur Deus animę ingratę & in peccatis obſtinatę dicens auferam ſepem eius & erit in conculcationem. Per ſepem autem cuſtodia angelica intelligitur. Deinde Deus interdum dicitur hoiem derelinquere iuxta illud, Quare me dereliquiſti. Ergo & angelus ipſum derelinquet. Pręterea, ut Dama dicit Angelos dum hic ſunt non eſſe in celo, Ergo quando ſunt ĩcelo nõ ſunt hic nobiſcũ Sed aliquando noſtri cuſtodes Angeli ſunt in celo, ergo tunc nõ ſunt nobiſcum. Et per conſequens nos derelinqũt. BENIGNVS. Ad hoc ultimum dico, ꝙ nos non derelinqunt, ac ſi neſcirent: quę circa nos agantur. Et cito poterit adeſſe, ſi agnouerit nos pñtia ſua indigere. Reliqua omnia ſimul ſoluuntur, Relinqunt enim ĩterduꝫ Angeli homines, Relinq̃t & Deus quoꝫ ipſum permittunt in mala aliqua, tribulationes & calamitates incidere, Nunq̃ tamen omnimode relinqunt quin aliquo modo defendant & cuſtodiant. Non cuſtodiunt etiam aliqui, quia nõ amplius ſuaſiones angelicaſqꝫ ortationes ſuſcipiũt, quibus dicitur Caue ne quãdo derelinquat te medicus, ſiue angelus domini, Et hi ſolent dici indurati & obſtinati. Angelos enim ut inquit Aurelius repellimus, quin eoꝝ conſilio nõ aquieſcimus & uidentes ſe operam perdere dicunt derelinquamus eum. Et eo modo Hieronymus loq̃tur quando dicit infructuoſa eſt anima: quę nõ habet Deum hoſpitem nec preſidium angeloꝝ.

Adeo auteꝫ hęc cuſtodio eſt ſingulis hominibus deputata ut neqꝫ ipſi Antichriſto uideatur ſubtrahenda. Et ſi nõ ut bona exerceat opera, quoꝫ ſit futurus obſtinatiſſimus, tamen ne prolabare in peiora, aut ne tantum ſanctis noceat q̃tuꝫ eis nocere a Dyabolo ĩſtigabitur cuſtos angelus erit deputatus. BONDIVS. Damaſcenus uidetᷣ priuare illum pſeudo prophetam cuſtodia angelica. BENIGNVS Priuatur inq̃ quo ad illuſtrationem, Et bona opera exortationem, non quo ad illa: que diximus.

Quo pacto Angeli dolent de interitu hominum quos cuſtodiunt Et pro ipſis pugnant ipſoſq̃ amant. Ca. xv. BOCIGNOLVS.

FLere Angelos duꝫ animas: quas cuſtodiunt amittunt Eſayas oſtendit dicẽs angeli pacis amare flebunt. Deinde q̃a triſtitia accidit ex his rebus: quę alicui nolẽti eueniunt. Sed certum eſt angelos nolle ꝑditionem illaꝝ animaꝝ: quaꝝ ſunt patroni. Igitur ſi amittantur eiuſmodi animę ipſi contriſtabuntur. Si quoqꝫ magnum gaudium eſt illis ſuper uno peccatore penitentiam agente. Non minus in erit illis dolor ſuper peccatore Deum atqꝫ penitentiam contemnente. Eſt quoqꝫ Origenis ſuꝑ libro numeroꝝ Capite. xviii. ſñia, Angelos in iudicium trahi ut agnoſcatur an ipſoꝝ negligentia, uel hominum ignauia aut malitia tales lapſi ſint in talia facinora. Quare dolebunt de tam rigido examine. Alia autem ex parte uidentur dolere nõ poſſe, qum in eis ſit perfecta foelicitas: qua habita mors ultra nõ erit neqꝫ luctus, neqꝫ clamor, neque ullus dolor. BENI. Nihil eſt quod abſqꝫ iuſſu ſummi imperatoris Dei in mundo fieri contingat, Et quom ipſi angeli in uolendo ſint coniuncti diuinę uoluntati, non poſſunt diſentire a diuina uoluntate, & ita nil poterit prouenire contra eoꝝ uoluntatem. Vnde ſi etiam tu uis nil accidere tuis uotis contrariũ uelis quod ipſe Deus uult, & omnia tibi aduota ſuccedent. Quamobrem nõ triſtabuntur angeli abſolute loquendo & omnibus penſatis contriſtarentur tamen danno humano conſiderato.

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

Nollent enim malum homini) nō tamen contriſtantur ordinem diuinę iuſtitię talia mala / uel uolente / uel permittente conſiderantes. Poſſ3 ꝙ dici angelos dolorem ex damno hominum eſſe ſubituros. Ni beatitudinis ingens gaudium dolorem illum abſorberet / Et ueluti ingens ignis guttullam aquę in miſſam conſumeret. Veluti etiam ipſi beati homines: qui in hac uita peccauerunt / ſi peccatorꝝ recordentur dolebunt certo & uehementius q̄ uiatores (Quo enim quis magis amat eo magis de ofenſa amati dolent) ſed Deo dolorem ſuſpendente nil dolebunt. Ita & angeli dolerent forſam interitum hominum accerrime / ſi & Deus ipſe dolorem nō ſuſpenderet / & gaudium beatitudinis non expelleret. Eſaias itaque Nomine angelorꝝ: qui amare flebāt nūcios regis Ezechię: qui ob uerba duriſſima ipſius Rapſatis fleuere. Qui etiā angeli deſignant alegorice Chriſti apoſtolos Immo & omnes predicatores: qui populorꝝ peccata deflent. Vel ſi ipſos ueros angelos intelligere uelis illi ꝙ flent & plorant eo modo quo diximus. Gaudent itaq3 actu de conuerſione peccatorꝝ. Flerent autem ipſorꝝ obſtinationem & damna ſi permitterentur. Neq3 ad iudicium conuocantur tanq̄ rei / ſed tanq̄ teſtes hominum ignauię atq3 inſipientię. BVCHIVS. Pugnare ꝙ angelos inter ſeſe ex Danielis prophetia maxime percipimus. Nam in perſona Gabrielis loquens dicebat princeps regni perſarꝝ reſtitit mihi uiginti & uno diebus. Intelligebat autem per regni perſarꝝ principem angelum ex illo ordine tali regno prepoſitum / Vbi etiam fit mentio de principe Grecorꝝ. Iccirco ſupius dixiſti principes eſſe prefectos regnis / prouinciis & rebus publicis. BENIGNVS. Vnuſq3q3 optimo iure pro ſuis clientibus decertat Angeli eodem modo ſibi cōmiſſos ſuper omnes alios amāti Suoſq3 maiores atq3 digniores eſſe cuperent. Iccirco & ſuos quouſq3 diuinum beneplacitum cōſtet deffendunt. Quāuis nōnulli per principem perſarum malum angelum ibi intelligant: q populi Dei liberationi obſiſtebat. Sicuti enim Gre. Vnicuiq3 homini bonum angelum ad cuſtodiā & malum ad exercitium deputatum cenſet / Ita forſan & unicuiq3 regno & bonus & malus princeps conceditur. Verꝝ bonos angelos nobis incuſtodiam datos exploratius eſt ex ſacris litteris atq3 doctoribus / Mali autem forſan potius ipſimet nos deuorare quęrunt propria iniquitate. Illud tamen a Deo permittitur ob noſtrum exercitium. Mali itaq3 permittuntur nos infeſtare / & non proprie deputantur. Boni autem ad cuſtodiam diuino beneplacito deputantur & deſtināntur. Non itaq3 angeli ſuos clientes defendendo quicq̄ agunt contra iuſtitiam / Sed ſemper inter eos eſt charitas perfecta iuxta illud Iob. xxv. Qui facit concordiam in ſublimibus.

¶ De impugnatione malorꝝ. An talis impugnatio ſit a Deo. Et an temptare ſit proprium Demonis ſi ꝙ omnia mala fiant demonum ſuggeſtione. Ca. xvi. LVCAREVS.

Malos Angelos homines impugnare ſępius legimus. An ergo talis impugnatio ſit a Deo / & an tentare propriu3 ſit demonis. Si ꝙ omnium hominum peccata ex tentatione demonum proueniant. Et an miraculis ualeant homines ſeducere. Et tandem ſi ſuperatus Demon ab homine ab ulteriori impugnatione arceatur. Hęc noſce cuperem. BENIGNVS. Adeo inq̄ omne malum in bonum trahente & ex omni malo bonum quodpiam elliciente hęc impugnatio hominum a demonibus eſt permiſſa / & ea ex parte qua bonum & illa ellicitur eſt etiam aliquo modo ab ipſo ordinata. Quāuis ipſi demones inuidia ducti ſalutem hominum impedire conētur. Et ipſimet miniſtros diuerſos hominibus diuerſis inſtituant diuinę poteſtatis ſimilitudinem ob ſuperbiam ſibi uſurpantes. Iccirco apoſtolus nobis colluctationem eſſe aduerſus principes & poteſtates / & harꝝ tenebrarꝝ rectores affirmat. Permittuntur igitur Demones hominem ad peccatum inducere ad ipſu3 uero puniendum interdum etiam a Deo mittuntur / ſicut legimus de rege Achab ultimo tertii regum. Et fortior eſt homo atq3 prudētior ſui angeli comittatus patrocinio ipſo Demone. Vnde Eliſeus in. vi. quarti regum dixit ad ſeruu3 ſuu3 Noli timere plures eni3 nobiſcu3 ſunt q̄ cu3 illis

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

Et oſtendit ei preſidia angeloꝝ: quę iuxta ipſuȝ
erant. De altero quod inquirebas an temptare ſit
proprium Demonis / Dicimus ꝙ temptare cum
animo nocendi & in peccatum precipitandi ſem
per eſt proprium officiũ Demonis. Vnde ſi ho-
mo eo animo aliuȝ temptet Sathanę officio fun-
gitur. Deus uero nos temptare dicit̃ ut ſciat hoc
eſt alios ſcire faciat uirtutem noſtram. Et ſic tem
ptauit Abraham / Sic etiam dicitur Deuterono
mii. xiii. temptat uos dominus Deus ueſter / ut
palam fiat utꝝ diligatis eum. Caro & mundus
etiaȝ temptare hominẽ dicuntur / quia ſunt in-
ſtrumenta cognoſcendi uirtutẽ hominis in eo ꝙ
talia uincit aut talibus ſucumbit. Quę duo hoc
eſt caro & mundus interduȝ ſunt inſtrumenta:
quibus Demon ipſe utitur. Homo autẽ peccator
dicitur temptare Deum: dum experiri preſumit
ſine neceſſitate / eius uirtutẽ / & potentiã. Ideo ſi
bi dicitur nõ temptabis dominũ Deum tuũ. Lo
gici quoqȝ ſyllogiſmũ quẽdam temptatiuũ uo-
cant / Vt experiantur ſcientiam alterius omnis
itaqȝ temptans experimentũ ſcientię de alio quę
rit / ex eo quia uel ignorat ipſe uel ſi nouit cupit
tamen ut aliis innoteſcat / Querebas preterea an
omnia peccata ex demonũ tẽptatione proueniãt
In quo quę tibi difficultas. Ea certo / quia Dama
ſcenus omnem malitiã & omnẽ ĩmunditiã a Dia
bolo excogitã eſſe affirmat. Similiter Diony. iiii.
de. Di. no. Demones cauſaȝ omniũ maloꝝ fatẽt
Quod confirmare uidetur Saluator Io. octauo /
dicẽs Iudeis / Vos ex parte Diabolo eſtis. Innuẽs
omne peccatũ Diaboli ſuggeſtione prouenire.
Eſt mihi adid & ratio Veluti enim omnia bona
quę facimus inſpiratione bonoꝝ angeloꝝ faci-
mus. Diuina nãqȝ ipſis mediantibus ad homines
perferuntur. Igitur & mala uniuerſa ſuggeſtio-
ne Diabolica cõmitti ſunt dicenda Ex alia uero
parte me moleſtat libertas arbitrii noſtri: quo ui
demur poſſe deuiare / labi & errare abſqȝ ulla cõ
citatione exteriori. Eſtqȝ ad hoc & Aurelii auc-
toritas in li. de ecle. dog. dicentis Non omnes co
gitationes noſtrę malę a Diabolo excitãtur / Sed
aliquociens / ex noſtri arbitrii motu emergunt.
Vnde & Origenes dicebat / Etiã ſi Diabolus nõ
eſſet homines haberent apetitũ cibi / & uenereoꝝ
& huiuſmodi / circa quę certo multa contingit ĩ
ordĩatio. LVCAREVS. Illi primi omnia ma
la ſiue peccata Demonibus attribuentes intelligẽ
di ſunt / ꝙ Demones indirecte etiam occaſiona-
liter poſſunt dici ſuggeſtores oĩum peccatoꝝ no
ſtroꝝ. Inſtigauerunt nempe primũ parentẽ ad
peccatũ. Cuius peccati cauſa pronitas peccandi
omnes ipſius filios inuaſit. Non quidem ut ſine
tali pronitate peccare nõ poſſent. Adam eniȝ pec
cauit ante talẽ pronitatẽ / Sed quia re ipſa ſic eſt
Auguſtinus uero & Origenes ĩtelligunt nos pec
care poſſe. Immo & interdũ peccare abſqȝ actua
li ſuggeſtione Demonũ. Sunt ergo pecatores filii
Diaboli eo ꝙ opera ſibi grata & ad quę primum
hominẽ induxit aſſidue complent. In quo ipſuȝ
ĩmitantur (qui ab initio peccat) tanq̃ mali filii
peſſimũ parentẽ. An aũt ratio illa ualeat ut uelu
ti nequimus bona operari ſine inſtinctu bonoꝝ
angeloꝝ / ita neqȝ mala ſine inſtigatione maloꝝ
ambigimus. Quia facilius eſt puerti q̃ cõuerti la
bi & errare q̃ recte atqȝ iuſte uiuere / Mala nãqȝ
ex nobis poſſumus / bona uero forſam nõ ſine ad
iutorio. De hoc tamen ſuperius diffuſe diſputa-
uimus cum illo Ariminenſi. Similiter an bonoꝝ
angeloꝝ ĩſtictu omnia bona fiãt dubitari poſſȝ.

¶ De Miraculis demonum Et an homines illis poſſint decipi. Si quę omne illoꝝ miraculum ſit falſum. Ca. xvii. LVCHEVS.

VIdentur homines poſſe decipi miracu-
lis falſis demonum / Nam Augu. i li.
lxxxiii. q. ait. Magicis artibus fiunt
plerũqȝ miracula / illis quę per ſeruos
Dei fiunt ſimilia. Et tamen nõ uidentur Demo
nes miracula facere poſſe niſi falſa. Quod patet
ex eo / quia Antichriſtus totam uirtutẽ exhau-
riet Behelzebub ſiue Luciferi in conficiendis mi
raculis: quę tamen dicuntur ſigna & ꝓdigia mẽ
dacia / ut patet in ſecũda Ad theſſaloni. BENI.
Miraculuȝ proprie nõ fit niſi a ſolo Deo. Quę-
dam tamen hominibus inſueta: & quoꝝ rationẽ
nõ capiunt etiaȝ ſi natura fiant / quia ſunt ipſis
mira nomine miraculi illa appellant. Miramur
nanqȝ omnia: quę ſupra facultatem & naturam

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

cognitionem fiunt / ueluti diebus noſtris quidaꝫ
greci arteꝫ ludendi ſuper funes / atqꝫ rudentes ī
aere ſuſpenſos adinuenerunt quos antiqui appel
larunt ſchenobatas. Ita enim gradiuntur Immo
currunt & alios actus / atqꝫ motiones ſuꝑ eiuſmo
di funes faciunt / ac ſi ſuper terram deambula/
rent. Quod ignorantes uim humani ingenii pro
miraculo accipiunt. Poſſunt itaqꝫ Demones mul
ta omnibus hominibus admiranda facere / appli
cando cauſas actiuas paſſiuis: quę quidē nō erūt
fantaſmata / ſed re ipſa talia. Omnia tamen dicū
tur ſigna mendacia / Ex eo quia fiunt ab eis ani
mo decipiendi. Fuerunt priſcis temporibus phi
loſophi quidam qui Magi dicerentur / eo ꝙ ſci
rent conſtelationes ſiderum & uires corporum ī
feriorꝝ / Et norant applicare agens patienti ſub
tali conſtelatione / Et producebant ea in breuiſſi
mo tempore & modo in conſueto: quę natura fie
rent in prolixiori tempore & modo uſitatiori:
quę uulgus credebat pars arte Demonum fieri /
pars uero diuina uirtute. Poſſunt quoqꝫ Angeli
aſſumere corpora quędā / & boni quidē / ut plu/
rimum humana alii uero figuras omniū anima
lium & interdū teterimas ſibi formant. Abrahā
nanqꝫ tres uiros inſpexit. Loth ꝙ duos angelos
in forma iuuenū hoſpitio excepit. Non tamen ta
le corpus informant quoꝫ ſint ſub poſita & pſo/
nę predicamenti ſubſtantię: quę neqꝫ dicantur
de alio / neqꝫ ſint ī alio. Neqꝫ aſſumunt talia cor
pora ueluti uerbum Dei aſſumſit naturaꝫ huma
nam. Neqꝫ illud corpus eſt perfecte mixtū. Qđ
uel ex eo patet / quia ſubito reſoluitur / nec ulte/
rius apparet. Ipſi quoqꝫ angeli nequeunt corpo
ra generare. Aſſummit itaqꝫ tale corpus / hoc ē
in illo diffinitiuę exiſtit / tanq̄ motor quidam &
illo corpore / ut quodā inſtrumento operationes
motui progreſiuo ſimiles atqꝫ reſpirationi & in
ſpirationi exercet. Simili modo mouet manus &
palpebras & cętera membra / ac ſi eſſet homo ſi/
ue animal uera functum uita. Et tales motus re/
cipiuntur in eiuſmodi corpore. At uiſio & ſenſa
tio nulla. Ipſe uidet & audit in tali corpore exi/
ſtens eo modo quo uidet & audit etiam ſine illo.
Neqꝫ tale corpus nutritur q̄a id propriū eſt ani/
mati corporis / Comedere quidē nō đ gerēdo (ſi
aliqua ſit in ore / uel lingua digeſtio) ſed cibum
terendo uel ſcindendo / & degluciendo poteſt.
Quē etiā ex halare ſiue ī humores / aut elemēta re
ſoluere artificioſe ualet. Nō ergo poteſt tale cor
pus proprie augeri / q̄uis ipſe ſpiritus iuxta po/
nendo elemēta poſſit facere ipſuꝫ corpus maius.
Ita ut uideatur creuiſſe. Sic etiā remouēdo iuxta
poſita ſeſe interdū tenuiorē & gratiliorē fingit.
Nequęunt quoqꝫ generare. Vnde ſi quando ge/
nuiſſe dicantur id fieri potuit eo modo / ut primo
ipſi ſuccubi humanū ſuſcipiunt ſemen / Quod
induſtria in proprio uigore conſeruatū obſerua
ta conſtelatione Incubi tranſfundant. Poſſent
forſan & Succubi ipſi ſemen humanū in corpo/
re illo retinere / & menſtruis ad hibitis ita foue/
re / ut inde concipiatur atqꝫ naſcatur puer. Illud
tamen corpus / quod aſſumunt / nequit eſſe cele/
ſte quoꝫ a peregrina īpreſſione ipſuꝫ ſit alienuꝫ.
Neqꝫ ex unico elemēto ualent tale corpus confice
re / quoꝫ nō ſit ſuſceptiuū qualitatū corporis mi
xti ſimplex elemētū. Vnde ex ſolo aere illa confi
cere corpora maxime repugnare uidetur. Neque
dicuntur aſſumere corpora hominū uiuentiū q̄
uis ea interdū opprimant & uexent / ut conſtat
de his quos arreptitios uocare conſueuimus. Aſ
ſumunt quandoqꝫ cadauera: quę ſunt mixta per
fecta / non tam̄ ab eis confecta ueluti Demoneꝫ
aiunt ſemel aſſumpſiſſe cadauer cuiuſdā regis / &
eo modo totū perluſtraſſe regnū. Et florentię fa
ma publica uniuerſis notū ē Eſculanū illū Puel
lam quandā extinctā Demonis ingreſſu in cada
uer ipſius cunctis / ut uiuā longiori tempore ap
paruiſſe. Et aduerte quando ſpiritus ille mouet
aſſumptū corpus / mouet etiā īſtrumēta illius cor
poris & uoces ſignificatiuas format / & ita uidet̄
homo perfectus fretus omnibus potentiis natu/
ralibus. Ex his: quę diximus conſtare tibi pote/
rit: quod quęrebas luculentiſſime. LVCHE.
Dicunt Demonē ſemel ſuperatū / nullū hominē
neqꝫ de illo / neqꝫ de alio crimine unq̄ tentare
poſſe. Alii uero aiunt eundē quidē nō poſſe alios
uero poſſe / Vtrū horꝝ rectius dicitur? BENI.
Poſterior opinio potius a theologis comdat̄ / ad

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

dendo q quandoq3 etiam ad eundem temptan/dum, aut etiam uexandū reuertitur iuxta illud reuertar in domum meam unde exiui. Vnde & Lucas dicit Conſumata omni temptatione Diabolus receſſit ab eo, hoc eſt Chriſto, uſq3 ad tempus. Huius autem rei duplex ratio aſſignatur. Nam ut Criſoſtomus ait, Non tam diu homies Demon temptat q̄ diu uult, ſed q̄ diu Deus permittit. Q ergo non temptet ulterius diuinę clementię a ſcribitur. Prouenit id quandoq3 ex ipſius Demonis aſtutia & caliditate, Quādoq3.n. temptare deſiſtit timens ne iterꝝ (quod ſibi moleſtiſſimum) uincatur. Et hoc Innuit Ambroſi⁹ ſuper Lucam. Nos itaq3 ipſius tentationis pro uirili noſtra reſiſtamus Et bonorꝝ angelorꝝ īſtinctus toto animo ſequamur. Quo tāq̄ uictores cū illis ſuperna regna poſſideamus preſtante ipſo filio Dei domino nr̄o. Cui cū patre & ſpiritu ſancto eſt unus honor & gloria per infinita ſeculorꝝ ſecula Amen.

FINIS.

Argumentum. Libri.

Ctauo idus Iulii anno eodem Ciues Epidaurini colloquio mutuo eadem in ęde Diuę Genitricis inquirere cœperunt: ſiquid aliud de celeſtibus incolonis diſputandum foret. Videbant qp pe omnes eorꝝ conditiones ſuperioribus diebus enucleate fuiſſe. Tunc Gotius ille peracutus ſubtiliſſimas de ęuo atq3 lationib⁹ angelorꝝ queſtiones propoſuit. Quē Araneus ac Ceruinus pute⁹ q3 ac Bonus necnō & ſubtilis Georgeus, meus aſſiduus diſcipulus ſunt ſecuti: patribus conſcriptis ſententiam ferentibus. Ita ergo exorſus eſt.

Capita Noni Libri.

Varię opiniōes circa diffinionē ęui. Ca.i.
A Euu3 ponitur quid ſucceſſiuu3 multifaria, ab exiſtentia angeli diſtinctum. Ca.ii.
An ſit unum ęuum omnium euiternorꝝ ubi una opinio prefertur. Ca.iii.
An operatio Angeli ęuo menſuretur & improbatur opinio ponens tempus diſcretū. Ca.iiii.
An Angelus ſit in loco & quo pacto ubi improbatur una opinio. Ca.v.
Quo pacto Angelus ſit in loco noua & acuta ueſtigatio. Ca.vi.
Soluuntur rationes Angelum non poſſe impluribus locis ſimul eſſe dicentium. Ca.vii.
Angeli plures poſſunt eſſe in eodem loco ſimul. Ca.viii.
Angeli poſſunt moueri de loco ad locum motu continuo. Ca.ix.
Nulla repugnantia eſt Angelum transferri ad locum. Ca.x.
Angelo nō repugnat a ſeipſo moueri. Ca.xi.
An Angelus poſſit moueri ī īſtanti. Ca.xii.
Si poſſibile ſit angelum tranſire de extremo in extremum nō trāſeundo ꝑ mediu3. Ca.xiii.

Incipit liber Nonus de ęuo locoq3 ac de lationibus Angelorum, GOTIVS. Ca. primum.

QVom inter omnia: quę de angelis quęruntur difficillimu3 ſit ſcitu: Quo pacto ipſa Angeli exiſtentia durare dicat Quo ue pacto de loco ad locum moueatur Iccirco, ut foelicem, atq3 integrum toti huic operi finem imponamus, de ipſorꝝ duratione, atq3 delatione in preſenti ꝑſcrutabimur. GEORGEVS. Nil mihi magis cordi fuit, nec quicq̄ difficilius, atque etiam utilius putaui q̄ de his duobus aliquid acute ſimul ac luculenter diſſerere. Nequibam certo iudicio preceptorem inuenire: qui rem ſublimes acutius pariter, atq3 limpidius declararet. Incipiamus ergo de ipſa Angelorꝝ duratione tractare. Deinde de loco & motu Quoniam autem tres cōmemorari menſuras rerꝝ ſiue durationes accepi. Aeternitatem inq̄ ęuum atq3 tempus. Vtq3 ualeam percipere, quid ſit ipſum ęuum (Nam de ęternitate alias de tempore uero in phiſicis edocebor) inquiro an ſit neceſſarium illud ponere tanq̄ aliquid ab exiſtentia angeli re ipſa differens, Ita quidem ut ęuu3 ſit alia res ab eſſe angeli. Deinde iueſtigo an in tali ęuo, ſiue exiſtentia Angeli ſit uere ipſa forma ſucceſ/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

ſionis hoc eſt. An ſucceſſio ſecundū rationeꝫ for
malem & nō ſolū uirtute ſit in exiſtentia angelo
rum / Tertio an unū ſit ęuū omniū rerꝝ ipſo mē
ſuratarꝝ: quas qdem res ſolent uocare ęuiternas.
Quarto an operationes ipſorꝝ angelorꝝ / puta co
gnitiones / & amores ęuo menſurentur. Poſtre-
mo declarato angelorꝝ motu indagabit̄ qua men
ſura motus ille utrꝝ uidelicet tempore / uel ęuo
menſurari dicendū ſit. BENIGNVS. Decipit
imaginatio multos. Credunt nanqꝫ ęuū eſſe ali-
quid aliud ab exiſtentia rei ęuo menſuratę. Qđ
qdem eſſe non poteſt. Nam poſſemus quęrere de
illa tali menſura: quam ęuū dicimus / quo & ipā
duraret / ſemetipſa / an quadam alia re. Et ſi di-
catur ęuū ſe ipſo durare pari ratione & ipſa exi-
ſtentia Angeli poterat dici ſe ipſa durare / Im-
mo & potius eo ꝙ ipſa ſit ens perfectius illo ſuo
ęuo: quod tu diſtinguis ab illa. Si enim ęuū di-
ſtinguat̄ ab exiſtentia rei erit quaſi q̄dam paſſio
talis exiſtentię. Paſſio uero ſemper minoris enti-
tatis & perfectionis eſt illo cuius eſt paſſio. Si au
tem quis dixerit ipm̄ ęuū per manere & durare
non ſeipſo / ſed alia re abſoluta / tunc inqremus
eodem modo & de illa alia re / an ſeipſa / uel ali-
quo ſibi ſuper addito duret. Et conceſſo iterꝝ / ꝙ
per aliam rem abibimus per uiam incognitam /
Et (ut aiunt) inuiam. Pro cuiꝰ rei intelligentia
aduertendū circa ęui eſſentiam multas fuiſſe opi
niones. Quidam enim dixerunt ęuū eſſe mediū
inter ęternitatem & tempus. Eternitatem dicen-
tes eſſe durationem principio & fine carentem.
Euū uero durationem principiū qdem habentē
ſed fine omnino carentem. Tempus autem dura
tionem: quę finem atqꝫ principiū habeat. Quę
qdem differentia accidentalis uidet̄. Nam ſi An
geli ſemper fuiſſent non minus ęuo menſuraren
tur. Si ꝙ̊ deſinerent eſſe (prout poſſibile eſt) ea-
dem tamen menſurarentur menſura. Ponunt ꝙ̊
philoſophi tempus nunq̄ incepiſſe / nunq̄qꝫ de
ſiturum / Neqꝫ tamen eam ob rem tempus eſſet
ęternitas. Alii uero inter hęc tria eiuſmodi aſſi-
gnant differentiam dicentes. Eternitatem nulla
tenus habere prius / ac poſterius. Tempus uero
habere utrūqꝫ cum quadam nouitate / atqꝫ uetu

ſtate. Euū auteꝫ habere prius & poſterius abſqꝫ
ulla innouatione aut inueteratione. Verꝝ hęc op
pinio contradictionem in ſe claudit. Impoſſibi-
le nanqꝫ uidet̄ priora tranſire & poſteriora adue
nire abſqꝫ ulla nouitate / aut uetuſtate. PV-
TEVS. Dicerent forſan hi nouitatem taleꝫ nō
referri ad menſuram: quę eſt ęuū / ſed ad menſu
rata / puta ipſos angelos. Illi enim nil noui reci-
piunt. BENIGNVS. Si res illę: quas tempora
les uocamus non eſſent nouitatis capaces / Neqꝫ
ullo modo tranſmutabiles neqrent menſura priꝰ
& poſterius habente menſurari. Vnde quarto
phiſicorꝝ ex tranſmutabilitate rei menſuratę po
nitur prius & poſterius in ipſa menſura. De hoc
tamen an in ęuo ſit ulla ſucceſſio poſtea uidebit̄
Alii illud idem melius declarant Ita dicentes.
Eternitas eſt menſura rei perfectę permanentis.
Nihil enim mutabilitatis cuiuſpiaꝫ poteſt poni
in ęternis / & omnes alię menſurę per receſſum
ab illa accipiunt̄. Nūc autem q̄dam rerꝝ creatarꝝ
ſunt tranſmutabiles / etiam in ſubſtantia / & tales
menſurant̄ tempore. Quędā uero minus recedūt
a ſtabilitate eſſendi. Non enim tranſmutant̄ ſe-
cundū ſubſtantiam / ſed ſolū tranſmutant̄ ſecun
dum accidens / Veluti ſunt corpora celeſtia: quę
ſolum tranſmutabilia ſunt ſecūdum locum / &
Angeli ipſi: qui ſolum in operationibus atqꝫ ac
tionibus mutantur. Et huiuſmodi entia dicunt̄
menſurari ęuo / Et eo modo ęuū eſt medium in
ter ęternitatem & tempus. Eterna nanqꝫ omnino
immutabilia temporalia omnino mutabilia ęui
terna uero partim immutabilia partim mutabi-
lia. Eniuero hęc ꝙ̊ opinio quanti ualeat ex his /
que poſterius dicemus conſtabit. ¶ Aliqui etiaꝫ
ponunt ęuū eſſe quandam q̄titatem ſucceſſiuam
tamen a tempore differentem quia in ęuo in diui
ſibile dicunt ſuccedere indiuiſibili / Non ita eſt
ī tempore / ut patet ſexto phiſicorꝝ ubi inter quę
cunqꝫ duo indiuiſibilia ponit̄ tempus medium.
¶ Non nulli ꝙ̊ ęuū ponunt quantitatē diſcre-
tam. Dicunt nanqꝫ unū quēqꝫ Angelum & unā
quāqꝫ rem ęuo menſuratā in ſe indiuiſibilē eſſe:
& ex his indiuiſibilibus eiuſdem ſpeciei / quorꝝ
unū quodqꝫ ſuū proprium menſurabile men-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

L.

ſurat conſtitui quantitatem diſcretam : quę ſit
quidam numerus / ueluti in rebus corporeis nu/
merus etiam qui ſurgit ex unitatibus indiuiſibi/
libus. Pro qua opinione rationes poſterius addu
centur. GEORGEVS. Ego ſemper tua audire
cupio. BENIGNVS. Recitare oportet & alioꝝ
opiniones / ut ex omnibus ueritas rei luculentius
appareat. Vnum certum eſt & ab omnibus con/
ceſſum / Euum menſuram eſſe. Menſurare autē
nil aliud eſt q̃ per notius quidpiam ignotium ip
ſum reddere certium. Hoc autem contingit mul
tifariam interdum nanq̄ homines per quantita
tem quam mente uel imaginatione retinent / cer
tiores fiunt de quocūq̄ ocurente q̃tum ſit. Inter
dum uero certiores fiunt per quantitatem in re
exiſtentem. Et hoc trifariam. Interdum nanq̄
menſurant cętera per acceſſum eoꝝ ad nobiliſſi/
mum & maximum / & per receſſum ab eodem.
Quo pacto re aliqua ꝑfectiore menſuras res im
perfectiores / & propiores rei maxime iudicamus
nobiliores / remotiores uero ab illa ignobiliores /
& eo modo ipſo deo / qui actus puriſſimus men
ſuramus cętera. Intercū̃ uero maiora menſura/
mus minoribus replicando illud minus / & plu/
ra paucioribus ueluti minori numero maiorem /
& omnes numeros metimur ipſa unitate. Inter/
dum quoq̄ metiunt̃ homines ęquale ęquali uelu
ti applicando cuipiam aliquod tricubitū ſi neq̄
excedat / neq̄ excedat̃ / iudicamus illud cui talis
menſura applicata eſt eē tricubitū. Oportet au
tem menſurā : q̃ ex ſui natura eſt menſura eſſe no
tiorem natura illo quod menſurat̃. Et ita ſi tem
pus ſit menſura motus ex parte rei erit notius na
tura ipſo motu. Sepe tamen hominibus eſt men
ſura illud quod ex natura rei non eſt notius : ue
luti cubito lignū menſurat̃ / neutꝝ tamen eſt al
tero notius ex natura rei. Semper tamen quo mē
ſuramus ea ratione notius eſt re ipſa menſurabili.
In re igitur noſtra nō uidet̃ menſuram Angeli
eſſe aliquid extra ipſius exiſtentiam. Illa enim
eſſet equalis ipſi exiſtentie. Atq̄ quū illa exiſten
tia ſit omnino impartibilis nequit per ullam par
tem quaſi replicando mēſurari. Quom itaq̄ plu
ra nō ſint ponēda niſi rei natura compellat / Et ī
re hac nil compellit opinari aliam eſſe menſurā
q̃ ipſam exiſtētiam angeli. Quare euū nō differt
neque aliud eſt ab exiſtentia illius rei : q̃ euo mē
ſuratur. GEORGEVS. Tempus differt a mo/
tu ex. iiii. phiſicoꝝ. Igit̃ & euū ab euiterno. Cō/
ſequentia patet a ſimili & antecedens probatur a
philoſopho ibidem. Tempus nāque nō ē uelox
nec tardum / Motus uero eſt. Quādocūq̄ autem
aliqua ſunt idem omnino / quicquid de uno illo
rum dicit̃ & de reliquo dicetur / Vt patet ꝑ phi
loſophum in poſt predicamētis. Deinde ſi quan
titas permanens eſſet menſura exiſtentie angeli il
la eſſet alia a tali exiſtentia. Igit̃ ſi etiam quanti
tas ſucceſſiua ponat̃ ipſius mēſura erit alia ab ip
ſo. Similitudo patet quia permanēs & ſucceſſiuū
ſunt eiuſdem generis. BENIGNVS. Negabit̃
tibi ſimilitudo : quam in priori argumentatione
poſuiſti. Non enim conſequentia illa ualet tem/
pus diſtinguitur a motu. Igit̃ & euum ab exiſtē
tia angeli. Poſſemus etiam dicere tempus nō diffe
rre a primo motu / Sed ſolum ab aliis motibus
illo primo motu menſuratis. Sic forſan neque
euum differt a primi angeli exitentia. Poterit ta/
men differre ab angeloꝝ inferiorum / de quo ta
men paulo poſt uidebirur. Ad alteram tuam ob
iectiouem / dicimus non concedendo Angeloꝝ
exiſtentias ulla quantitate metiri / neq̄ perma/
nenti / neq̄ ſucceſſiua / neq̄ partibili / neq̄ īpar
tibili. Quod etiā in ſequentibus clarius cōſtabit.

¶ Opinio de euo : ponens illud ab exiſtentia an
geli differre & dicens illud eſſe ſucceſſiuum.
Ca. ii. ARANEVS.

MVlti euum ab angelis differre putant
ipſumq̄ ſucceſſionem quandam atque
prius & poſterius ſuſcipere dicunt. Et
illud probant primo ex parte conſerua
tionis hoc modo. Preſuponimus dictum Augu
ſtini ſuper gene. ad litteram li. viii. Aerem non
eſſe factum lucidum ſed fieri lucidum hoc eſt /
Lumen aeris iugiter dependere a ſole ita ꝙ mini
mo momento / ſi ſol recederet aer non remaneret
ullo pacto lucidus. Eſt enī ſol cauſa luminis nō
modo in fieri / uerum etiam in factorem / Vnde
ibidem li. xiiii. Idem Auguſtinus Deus inquit /

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

non ita ſe habet ad creaturaȝ / ſicut ędificator ad
domū. Et īnuit / ꝙ ſe habet ad creaturā deus / ue
luti ſol ad lumen tranſfuſum ī aera. Neqꝫ conſer
uare dei creaturā eſt ſolum illam nō deſtruere ſȝ
eſt aliqd circa ipſam agere / alioqn nō claudens
feneſtrā diceret conſeruare lumen. Confirmatur
Nam anihilare nil aliud eſt q̄ nō agere / Igit cō
ſeruare ēt aliquid agere. Hoc uel ex eo patere po
terit. Nullam nāqȝ creaturam ī ſuo eſſe ī depen/
dentem dicimus. Nam ſi eſſet quidem creatura /
nec tamen ullo pacto dependeret diceret utique
actus purus. Quod ꝑ abſurdum. Depēdet itaqȝ
omnis creatura a primo ente. Nō ſolū / ut a cauſa
quę iam dederit eſſe & nihil ulterius conferat / ſȝ
tāq̄ a cā: quę & pręſtiterit / & aſſidue preſtet ſuo
effectui eſſe. Secus conſeruare nil aliud eſſet / q̄
prius egiſſe & nunc deſtruens nolle. Ex quibus
concludit ęuū Angeli differre ab ipſo / & habet
prius / atqȝ poſterius. Semp.n. conſeruando an
gelus deus dare uidet aſſidue ſibi eſſe. Et unū da
re eſt prius altero ex illis uero pluribus largitio/
nibus reſultat / & quaſi conflat ipm ęuū Angeli
Probant ēt eandē concluſionē ſic. Si eſſe Angeli
eſſet ſimplex & īuariabile / Igit ſicut nō pōt non
fuiſſe / Ita nō poſſet nō fore. Si.n. omnino īmuta
bilis eſt nō poterit nō fore / Conſequens eſt falſū
Ex quo ſequit ꝙ quom nequeat pro eodē ſigno
ſiue inſtanti eſſe & nō eſſe / ꝙ pro alio erit & pro
alio nō erit / & pro alio nunc Deus uult Angelū
creare / pro alio uero ipſum anihilare / alioquin
Contradictoria uera eſſent pro eodem nunc / qd
eſt īpoſſibile. Addunt & tertiam rationē ſic. Si ī
exiſtentia Angeli nulla ſit ſucceſſio formaliter /
Et certum ſit ipm tempore īfinito duraturꝝ. Igit
totam duratiōnē ſimul habet / Si nō dicat ibi ali
quid ſuccedere / Et ita habebit duratiōnē īfinitā
formaliter. Confirmat / Quicqd.n. eſt ex ſe tale
ut poſſit coexiſtere infinitis eſt in ſe īfinitum. Si
ergo angelus haberet ī ſe ꝑ qd poſſet formaliter
coexiſtere uel locis uel tēporibus īfinitis eſſet īfi
nitus. Quarto mō ꝓbant illud idem ſic īducēdo.
Poſſibile eſt Angelum fuiſſe creatum īnocenteȝ
deinde peccaſſe. Similiter unum Angelum poſſi
bile eſt prius creari / deinde annihilari / atqȝ rur
ſus creari. Quę certo fiēt īdiuerſis nunc. Si ergo
alius angelus pro omnibus illis ſignis permanēs
certum eſt ipm ī eſſe ſuo habuiſſe prius & poſte/
rius. Idem ſequetur / ſi ponat unus creari / & de
inde annihilari / & iterꝝ nō ille ſed alius creari.
Confirmant autem ſuam opinionem ēt ſanctorꝝ
dictis Auguſtinus nempe. xii. confeſſionum (ex
ponendo illud pſalmi / Tu autem ideȝ ipſe es / &
anni tui nō deficient) ita inquit / Nunc tempo/
ris ſi ſemper ſtaret / & nō flueret nō eſſet tempus
ſed ęternitas. Sic ipſi arguūt de ęuo ꝙ ſi nō flue/
ret ęternitas eſſet. Idem Augu. iiii. ſuper gene.
exponens illud euangelicum (Pater meus uſque
modo operat) ait uſqȝ modo opis cōtinuationē
ſignificat. Ex quo īferunt ipſum Deum / ea quę
a principio operatus eſt aſſidue cōſeruando opa
ri. Boetius ꝙ d trinitatꝫ ſic ait In Deo eſſe eſt tm̄
preſens non curres. Nunc autem fluens facit ſem
piternitatem hoc eſt ęuum / Et paulo ante pro
miſerat q̄uis ſecundum philoſophos poſſit dici
de corporibus celeſtibus / atqȝ ſpiritibus ꝙ ſem
per ſunt. Magna tamen eſt differentiaȝ in ſemꝑ
eſſe / ac ſi diceret alio modo dicimus ſemper deuȝ
eſſe / alio autem celos / & ſpiritus. Anſelmus ēt.
Proſologi. xx. dicit / Loquens cum Deo / Hoc
modo tranſis omnia ēt ęterna / quia tua & illorꝝ
ęternitas tota tibi pn̄s eſt / quum illa nō dum ha
beant / de ſua ęternitate / quod uenturꝝ eſt / ſicut
iam nō habent / quod preteritum eſt. Et noſter
Hieronymus ad Marcellam / ſolus Deus nō no
uit fuiſſe / nec futurꝝ eſſe. Damaſcenus ꝙ li. prio.
ait / Seculum dicitur quod ſemꝑ protendit cum
ęternis / uelut ſpacium. Confirmat id & Grego.
mora. xxvii. ſuper illud / Numerus dierꝝ. De an
gelis loquens ſic ait. In eis initiuȝ cernimus quuȝ
mentem retro reuocamus. Ex quibus ſatis con/
ſtat differentia ęui duplex / tam a tempore / q̄ ab
ęternitate. Eſt.n. ęuum proprie quantitas ha/
bens propriam diuiſibilitatem nō quidem in par
tes permanentes / ſed ſucceſſiuas. In quo īdiuiſi
bile ſuccedit īdiuiſibili / & ipſuȝ nunc ęui raptim
tranſit quo tranſeunte / & ipſa exiſtentia angeli
tranſiret niſi cauſa prima illud eſſe poneret ī alio
nunc. Et illud ponendo ī alio nunc nō cauſatur

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

L.

aliud eſſe ſicut eſt ĩſucceſſiuis:inquibus ſemper
aliud & aliud accipimus / Sed idem eſſe ponitur
infinicies / ita ꝙ prima poſitio ipſius eſſe dicatur
creatio / Quia ſine medio ſequitur ipſius rei non
eſſe. V na queq; uero ſequentium poſitionum
ipſius eſſe uocatur conſeruatio. Creare nanq; eſt
poſt nihil eſſe dare / Conſeruare uero eſt iam da
tum eſſe iteꝝ tribuere. BENIGNVS. Poſſemus
eandem concluſionem:quam opinio illa tenet &
alioꝝ intentione aliter declarare. Imaginemur
totam angeli exiſtentiam eandem permanentem
habere aſſidue alium atq; alium reſpectum ad ip
ſam cauſam / Ita ꝙ ipſa tota eſſentia ſub uno re
ſpectu ad cauſam ſuam conſiderata intelligatur
ſibi ipſi ſuccedere / prout ſub alio reſpectu ad eã
dem cauſam conſeruantem comparatur. Et hoc
modo euum habebit quendam ſucceſſionem nec
tamen erit q̃titas / Sed potius reſpectus uel ipſo/
rum reſpectuum ſibi ſuccedentium multitudo
aggregata. Eritq; euum multitudo talium re/
ſpectuum. Et unuſquiſque reſpectus erit nunc
ipſius eui. GEORGEVS. Ad modu; mihi pla
ceret opinio iſta / modo defendi poſſet ne ex illa
aliquod impoſſibile ſequatur. Cuidam nanq; ui
detur non poſſe defendi ut ibi ſit uera reſpectuũ
ſucceſſio / abſq; ulla nouitate inquouis abſoluto
manente nanque eodem omnino fundamẽto / eo/
demq; termino quo pacto poterit ĩtelligi reſpec
tum ſuccedere reſpectui? Alterius nãque reſpec
tus altera extrema ponuntur. BENIGNVS.
Difficile illud oſtendere / non tamen impoſſibi/
le / Stante enim illa ſententia ut creatura ita de
pendeat a Deo / ſicuti radius a Sole:ita rem hanc
declarabimus. Preſupponimus primu; alias pro
baturi poſito diuino uelle circa aliquam creatu/
ram pro tali tempore atque tali / ponitur illius
creature eſſe & hoc anteq̃ ullus reſpectus in tali
eſſe creature fundetur. Nempe nequit reſpectus
ſuo fundamẽto ineſſe nature pre intelligi : neque
prius illo exiſtere / In primo itaque ſigno eſt ip-
ſum uelle diuinum quo uidelicet uult creaturam
exiſtere. In ſecundo ſigno eſt ipſa creatura / In
tertio uero fundat reſpectum producti ſiue crea
ti. Sed hic imaginatio decipit multos. Credunt
enim prius eſſe productioenm aut creationem re
ipſa producta & creata. Et ſic opinantur relatio
nem eſſe priorem fundamento aut termino. Quo
rum utrunque eſt impoſſibile. Hoc & priori illa
ſententia ſtante / ut aſſidue res a Deo dependeãt.
Sequetur uelle illud diuinum quo pro tunc aut
pro tali inſtanti uult creatura; non ſufficere pro
illius rei conſeruatione ſed oportere ut illam iu/
giter uelit hoc eſt & pro alio nunc uelit & pro
alio / uſq; ad totam illius periodum / uel ſemper
uelit / eam a parte poſt / ut angelos. Sicut igitur
poſito pro tali nunc uelle diuino ſequitur eſſe rei
Deinde fundatur in ea relatio producti ſiue crea
ti. Ita in ſecundo nunc poſito circa eandem rem
uelle diuino ipſa res quaſi iteꝝ ponetur in eſſe &
fundabit ſuper ſe reſpectum conſeruati / Ex eo
quia & in priori nunc habuerit eſſe / Et ita ꝓce/
de deinceps. Fundabuntur igitur ĩ eadem re exi
ſtente ſucceſſiue multi reſpectus. Et q̃uis idem
ſit fundamentum & non ſit nouiter poſitum om
nino. Eſt tamen tale ac ſi multotiens pone/
retur / Niſi enim uelle eſſet etiam pro ſecundo
atque tertio nunc ipſum non eſſet in ſecundo &
tertio nunc. Tale itaque eſt ac ſi tunc inciperet
poni / Niſi enim Deus continuaret uelle / res crea
ta non perſeueraret ineſſe / Et reſpectus noui ſuc
cedunt ratione poſitionis noue / Non quidem ita
noue ut prius concipiatur res non fuiſſe poſita /
ſed quia iterum atque iterum ponitur. Et prout
iterum atque iterum ponitur alium & alium re/
ſpectum fundat / Eſt itaque aliquo modo noui
tas in fundamento : ut conſtabit bene conſide/
ranti. GEORGEVS. Pro hac opinione ſũt
omnes ſanctorum ſuperius inducte ſentẽtie. Et
prima ratio ſuperius recitate opinionis. Neq; cõ
tra iſtam opinionem ualet illa ratio:quam in pre
cedenti quiſtione poſui / uidelicet non poſſe ſuc
ceſſionem in menſura eſſe ſine nouitate & muta/
tione in re que menſuratur. Nam in propoſito
menſura eſt ſucceſſiua / menſuratum uero perma
nens. Et ſi diceret quiſpiam menſuram / atque
menſuratum eſſe unius generis proximi / ut ha/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

bet̃ a philoſopho.x.metha. Poſſʒ dici ip̃ʒ Ange
lum aliquo modo ſibi ipſi ſuccedere / Nam ipſe
met manens idem ſuccedit ſibi inq̃tum intelligi
tur iteꝝ atque iteꝝ poni / Et ſub uno reſpectu
acceptus eſt poſterior ſeipſo ſub alio reſpectu.
BENIGNVS. His tot poſitionibus eiuſdeʒ rei
atque tot ſucceſſionibus nil mutabilitatis poni/
tur in eſſentia Angeli. Alia eſt enim natura rei
mobilis & ipſius menſura / uidelicet tempus alia
uero rei ĩmutabilis in ſe / & in partibilis & ſecun
dum totum eſſe cauſam ſuam conſeruantem ĩſpi
cientis. Quãuis ergo ſucceſſio ſit in ęuo non ta
men eſt eiuſdem rationis cum ſucceſſione tempo
ris. GEORGEVS. Ex iſta opinione ſequi uide
tur omnem creaturaʒ menſurari ęuo omnes nem
pe dependet iugiter a Deo Et ueluti radius a So
le conſeruatur Quod quidem poſſʒ concedi acci
piendo ęuum eo modo. BENIGNVS. Vel ſi
id non lubet teneatur prior opinio ut ęuum nõ
differat ab exiſtentia Angeli Illud tamen teneri
poteſt Nam illam rem uocabimus ęternam quę
nec ipſa tota neque in ſuis partibus capit ullam
ſucceſſionẽ aut dependentiam / ut eſt Deus. Quę
uero ipſa tota ſemper manens ab alio dependet
iugiter appellabitur ęuiterna. Quę autem non
ipſa tota conſeruatur iugiter / ſed fluant eius par
tes & una ſuccedat alteri nuncupabitur Tempo
ralis. Et eo modo opinio illa uidebitur exacta.

¶ Perſcrutatio de unitate ęui
An ſit unum omnium ęui
terminorum. Et una
opinio prefertur
aliis. Ca. iii.
MEN
TIVS.

SCiendum iam / atque conſiderandum
ſi unum ſit ęuum omnium Angeloꝝ /
ſiue omnium rerum ipſo ęuo menſura
tarum / Et ex una parte uidentur eſſe
diuerſa ęua / Nam diuerſorum generum diuerſę
ſunt menſurę / ut etiam paulo ante ex.x. diuino
rum fuit allatum / Nunc autem ſic eſt / ꝙ men/
ſurata ab ęuo differunt quandoqꝫ genere proxi/
mo. Nam & corpora celeſtia / & ipſi Angeli ęuo
dicuntur menſurari / Immo ut allii putant om
nis ſubſtantia atque omnis quiditas / atque om/
nis res ꝓut a motu abſtrahit. Ita ut tempus ſit
ſolum numerus motus / ęuum uero omnium cre
atorum non mobilium uel prout non mouentur
Hęc uero plurima ſunt ergo & plurima ęua. De
inde. Quorum plures ſunt durationes eorum &
plura ęua. Sed unum quodque ęuiternoꝝ habet
propriam durationem. Et poteſt unum illorum
incipere poſt aliud ueluti conſtat de animis ho/
minum quorum unus incipit eſſe prius / Alius
poſterius igitur & proprium ęuum. Confirma/
tur / Nam quoties plura non dependent ab uno
non poteſt illis aſſignari menſura una. Iccirco
enim omnes motus poſſunt menſurari tempore
uno quia omnes motus dependent a primo motu
Sed omnia ęuiterna nõ dependent ita ab uno illo
rum / ſicut omnes motꝰ ab uno motu / igitur om
nia ęuiterna eodem ęuo non menſurabuntur.
Prętera / Si unum eſſet ęuum omnium Igitur
deſtructo illo uno uel mutato mutarentur om/
nia alia. Conſimiliter deſtructis aliis omnibus /
illud unũ inmutaretur. Qđ enim prius erat ęuũ
aliquorum / Nunc autem nullius eſt / ipſum cer
to mutatum eſt ab eſſe tali ad non eſſe tale. Ex
ſnĩa confirmatur ex ipſius Eſdre apochrifis ubi
dicitur / Maieſtas & potentia ęuorum eſt apud
te domine. BENIGNVS. Circa huius rei decla
rationem / quidam ita procedunt ut ex cognitio
ne corporalium deueniamus in noticiam ſpiri/
tualium & ex noticia temporis perueniamus ĩco
gnitionem ęui / Quemadmodum igitur tempus
eſt primi motus & menſura & accidens / aliorum
autem motuum eſt ſolum menſura & non acci/
dens (Iccirco ſecundum illorum motuum mul/
titudinem / quibus tempus non accidit / ipſum
tempus non multiplicatur) ita (ſtante tali opi/
nione / ut inter ſubſtantias ſpirituales ſit ordo

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

proprietatis & perfectionis) dicetur unum eſſe
ęuum omnium ęuiternoꝝ. Primum nanq3 illius
generis erit ſimpliciſſimum / Et per conſequens
certiſſimum omniu3 alioꝝ. Et illo poterimus red
di certiores de omnibus aliis. Et hęc opinio eſt
una de principalioribus in hac materia / Et eo
modo exiſtentia prime atq3 nobiliſſimę creaturę
erit ęuum omnium alioꝝ ſiue illa ſit Michael /
ut nos tenemus / ſiue Lucifer / ut multi alii opi/
nantur. Alii autem dicere uidentur / Euum eſſe
de genere quātitatis / Non quidē ſicut linea / aut
aliud diuiſibilium / ſed ſicut punctum / quod ē
indiuiſibile / & uolunt ut ex multis in diuiſibili
bus plurium ęuiternoꝝ exiſtentias menſuranti/
bus reſultet quidam numerus. Qui dicat̄ unum
ęuum. Quę opinio non uidetur rationi conſenta
nea. Alii uero dicunt / unum quodq3 ſuperius & ꝑ
fectius eſſe menſuram in perfectioris & inferio/
ris / Et eo modo ultimum ęuiternum non erit ali
cuius ęuum / ſicut nec ſingulare ſubſtantie predi
catur de uno ſubiecto. Et ſicut omnia ſupra ſin
gulare ſunt predicata & uniuerſalia / Ita omnia
ęuiterna ſupra ultimum ęuiternum erunt quę/
dam ęua / quia menſura inferioꝝ. Primum aūt
ęuiternum erit ſolum ęuum / & non ęuiternum.
Quia nil ſupra eſt: quo menſurari poſſit / Hoc ſi
mile eſt illi / quod in philoſophia dicimus terra3
ſolum locari & contineri nil autem proprie con
tinere / primum aūt celum ſolum continere uni/
uerſa a nullo uero ipſum complecti. Cuncta ue/
ro intermedia & continere & contineri. Nulli ēt
unitatem temporis ex unitate inferebant ipſius
ęternitatis / ſed hęc ſunt pretermittenda. Prima
omnium opinionu3 magis egregios fautores ha
bet / Vnde ad obiectiones illas: quas tu attuliſti
ita reſpondent. Ad primam quide3 / Omnia ęui
terna q̄tumuis diuerſę naturę ſint in hoc tamen
illa conuenire aiunt / ꝙ omnia ſunt in tranſmu
tabilia / ſecundum eſſe & Ita omnia poſſe unico
ęuo menſurari / Ad ſecundum aiunt / omnes du
rationes diuerſoꝝ ęuiternoꝝ poſſe reduci in men
ſuram unam ſicut temporalia omnia in tempus
unum non obſtante / ꝙ quędā temporaliū prius
incipiant & aliqua poſterius. Ad ſequens reſpō
dēt / Non oportere illud unum quod ponit̄ alio
rum menſura eſſe cauſa3 / a qua cetera depēdeāt
ſed ſat eſt Illud eſſe ſimplicius reliquis omnibus:
Cuius ratio ſit in ſe certiſſima. Ad alia3 obiectio
nem. Concedunt illo / ꝙ deſtructo illi primo re/
liqua omnia deſinerent ab illo menſurari / & ad
illud reſpectum habere. Deſtructis autem omni
bus aliis illud primum forſan non mutabitur ēt
ſecundum ullum reſpectum realē / quia nullus
talis in illo perfectiſſimo ad ſua inferiora ponit̄ /
Sed ſolum reſpectus rationis. Si uero contendas
ut illud menſurare ſit reſpectus realis / aliqui nō
curant / ut tale mutet̄ / quo ad relatione3 / ad mu
tationem factum ī fundamētis correlatiuoꝝ Nec
tamen in aliquo ſui abſoluto mutabit̄. Ad ulti/
mum autem dicitur / Eſdram ibi per multa ęua
multa intelligere ſecula. Sepius eni3 ſacri ſcripto
res / ęuum pro ſeculo accipiunt. Si teneas opinio
ne3 ſuperius a nobis declaratā reſpondebis iuxta
ea quę ibi tacta ſunt.

¶ An operationes Angeloru3 men
ſurentur ęuo Et improba/
tur opinio ponens tem
pus diſcretum.
Ca. iiii. BE
NIGNVS.

Q Vęritur iam / An operatio Angeli ęuo
menſuretur uel tempore. Id nāq3 pro/
poſitum quarto loco fuerat. Doctor q
dam operationes Angeloꝝ uidelicet co
gnitionem atq3 appetitionem / tempore quoda3
quod ipſe diſcretum appellat menſurari fatetur.
GEORGEVS. Diſcretum additum tempori /
uidetur illud perimere / Tempus nāq3 continuū
Diſcretum uero continuo contrarium. BENI/
GNVS. Vocabula placito imponunt̄. GEOR
GEVS. Veꝝ eſt quod ais precoeptor / Qum ta
men ea tranſſumimus id ob ſimilitudine3 (ut to
tiens me docuiſti) facimus. Attamen declarare
uelis oro Quid eo tempore diſcreto illi accipiāt /

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

Vt etiam ipſe an recte dicant percipere poſſim. BENIGNVS. Ponunt hi Tempus iſtud inter ſpecies quantitatis diſcretę. Et ita illud genus augent / Fiunt nempe Tres illius ſpecies numerus / Oratio & tempus diſcretum. GEORGEVS. Quo pacto iſtud tempus differt a numero & oratione? BENIGNVS. Quia partes huius temporis neceſſario fluunt ſibiq; mutuo ſuccedunt ex ſui natura / Numeri autem partes permanent Q; ſi fluant / illud erit per accidens / gratia earꝝ rerꝝ quę numerantur / Differt ꝙ ab oratione Nã & ſi utrũq; fluat atq; ſit diſcretum / Oratio tam̃ (aiunt) differt a tali tempore quia unaqueq; partium illius / poteſt eſſe in tempore continuo / ab illoq; menſurari / Cognitio autem Angeli a noſtro tempore nequit ullo pacto metiri quom ſit quid ĩpartibile / Inducunt Auguſtinum ſuper geneſim ad literam de tali tempore (ut putant) loquentem qum ait / Deus mouet creaturam ſpiritualem per tempus / Et arguunt ꝙ non mouet eam per tempus continuum quom ſit in partibilis / Ergo per tempus diſcretum / Q; etiam talis menſura ſit addenda probant. Menſura quippe aſſimilatur rei quę menſuratur / uel ĩ eo / quia rei permanentis eſt menſura permanens & ſucceſſiuę ſucceſſiua / Quom itaq; Angelorꝝ cognitiones fluant atq; pertranſeant / habẽt nãq; unam cognitionem poſt aliam / neque ille ſunt mutuo connexe / Et ſunt impartibiles atq; totę ſimul. Oportebit profecto etiam menſuram talium cognitionum eſſe ĩpartibilem / Tranſeuntem & diſcretam / Quę uocet Tempus diſcretũ. GEORGEVS. Addunt ſpeciem quantitati quam philoſophus non poſuit. BENIGNVS. Philoſophus aiunt Angelos quoſdam Deos putauit neque eorꝝ cognitiones tranſeuntes exiſtimauit Immo in .xii. diuinorꝝ eos unica & ęterna cognitione donauit. Et ita nõ oportuit hoc nouu; metiẽdi genus ſibi adinuenire / Theologis oportuit. GEORGEVS. Quo pacto iſtud diſcretu; tempus ſe habeat ad hoc noſtrum quod continuum appellamus? BENIGNVS. Coexiſtit illud tẽpus / nunc inſtanti / nunc & tẽpori noſtro. Na; inſtans temporis diſcreti tamdiu manet q̃diu & cognitio angeli / Quare idem inſtans temporis diſcreti poterit eſſe cum quantocũque tempore noſtro ſi Angelus in tali cognitione / perſeueret Poteſt ꝙ inſtans temporis diſcreti coexiſtere inſtanti temporis noſtri ſolum / quia poteſt ſtati; illi cognitioni alia ſuccedere / Verꝝ illa ſuccedẽs non coexiſtet ĩſtanti temporis noſtri: quia oſtenſum eſt ut dicitur auditu phiſico inter quęcũq; duo inſtantia temporis noſtri / eſſe tempus medium. Si ergo prior cognitio angeli coexiſtebat inſtanti temporis noſtri non poterit ſequens illi co alteri coexiſtere inſtanti ſed coexiſtet tempori cui tale inſtans erat principium / Poterit ẽt Tertia cognitio iterꝝ coexiſtere inſtanti ultimo illius temporis / cui ſecunda cognitio coexiſtebat Et quarta iterꝝ tempori Et quinta rurſus inſtanti & tempori / ſi illico non tranſierit / Hęc illorꝝ opinio Si tibi placet Ecce ipſam tibi enucleauimus. BONVS. Contra opinionem iſtam quam noui te approbare minime arguere ualeo pluribus modis Et primo quidem modus ipſe ponendi tale tempus nulla ratione fulcitur / Immo in cõgrue ponit mſta tempora diſcreta ſine neceſſitate ulla Veluti eni; poteſt unus Angelus continuare cognitionem ſuam cu; tempore noſtro qđ ſit dierꝝ trium Et alius poterit continuare cum tempore duorꝝ dierꝝ Et tertius cum tempore unius diei ita unus habebit inſtans unum ubi alii habebunt plura / Et per conſequens non habebunt omnes tempus idem / Immo quod mirabilius dictu ĩ eodem angelo poterunt eſſe plura tempora / Si nanque plures uni ſint cognitiones ſimul quarꝝ unã continet plus aliam minus: plura in eodem tempora erunt. Vel ſi hoc non concedatur de duabꝰ cognitionibus tãq̃ impoſſibile ſit plures ſimul eidem ineſſe / Concedetur tamen actum intellectꝰ atq; actum uoluntatis eſſe in eodem Angelo ſimul / Et poſſe actum intellectus continuo manere tranſeunte ſepius actu uoluntatis atꝙ redeunte / Et ita in eode; Angelo erunt tempora plura

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

L.

Confirmatur. Nam ſecundum eos ęuum ab ęuo
differt natura ſi res menſuratę differant ſpecie /
Ergo & tempus diſcretum erit aliud ſi id quod
metitur differat ſpecie Sed cognitiones angeloꝝ
differunt ſpecie ſi ſint circa obiecta differentia
ſpecie Igitur non menſurabitur omnis cognitio
Angeli eodem tempore. Sed hęc iſto / & illa alio
His preiactis arguo ſic. Impoſſibile eſt eandem
quantitatem & eiuſdem rationis manere uariatis
natura & ſpecie ſuis partibus Nequit nãque ide3
numerus eſſe / Et compoſitus ex quibuſcũq3 in
telligi / Neque enim ſenarius eſt compoſitus ex
duobus ternariis & tribus dualitatibus. Sic enim
unus ſenarius eſſet duo ſenarii uł bis ſenarius pro
ut philoſophus deducit. vii. diuinoꝝ / Et q̃uis
aliquomodo qa materialiter ſenarius ex illis com
ponatur prout unitates duorum ternarioꝝ ſunt
hędem cum unitatibus trium dualitatum. Tam̃
ſenarius nequit manere ſenarius & componi ex
quibuſcũq3 numeris etiam eo modo quo declara
uimus puta ꝙ intelligamus ipſum componi ex
denario & quouis alio numero / Ex his conſtat
maior. Sed angelus poteſt intelligere ĩ eo ſpacio
temporis / quo noſtra fluit dies / plurima diuer/
ſarum ſpecieꝝ ĩtelligibilia puta ignẽ aera / aquã
terram: lapidem / arborem & ordine quodã unũ
poſt aliud. Igitur Tempus illud componetur
ex inſtantibus uariis atq3 ſpecie diſtinctis. Et
ſic dicitur fuiſſe ex talibus compoſitu3 / ita poſſ3
dici ex aliis atq3 aliis conſtitutum / Iuxta ꝙ alia
atque alia intelligeret / Aut etiam ex ſimilibus ſi
circa idẽ obiectũ uel poti9 ſimile opatio ſua toto
ſpacio illius diei uerſaretur. Preterea cur actum
beatificum angeli concedunt quia & Auguſti/
nus id aſſerit ęuo metiri & nullum alium? Non
ne operationes eiuſdem potentię conſimilibus
oportet metiri menſuris? Ante ꝙ̃ q̃ ſit actus bea
tificus preceſſit in angelo actus & operatio natu
ralis & non beatifica. Et ita tempus preceſſit ęuũ
& temporale ęuiternum Et menſura poſterior
priorem / Quę omnia ut abſurda uidentur emẽti
bus hominum euellenda / Neq3 ſat eſt dictũ co
gnitio beatifica nũq̃ deficiet omnes alię deficiẽt.
Iccirco omnes alię tempore metiuntur & illa ſola
ęuo. Nempe ſi ulla operatio nunq̃ deficiet / id erit
Dei optimi dono / non autem natura potentię
aut operationis / Et quom etiam eſſentia ſiue An
geli exiſtentia deficere ſepius ualeat & redire illa
uel alia / deberet etiam illa tempore diſcreto men
ſurari quod tamen neque Ipſi uolunt / Quęcũq3
enim uniformiter manent uniformi menſura mẽ
ſurentur / Sed exiſtentia Angeli & ipſius cogni
tio conſimili modo manent / Igitur & menſuran
tur. Aut igitur utraq3 ęuo / aut utraq3 tempore
diſcreto menſurabuntur. Neq3 obſtat quia exi/
ſtentia diuturnior eſt uel quia nũq̃ deficiet Aut
quia cognitio ſit in poteſtate cognoſcentis exiſtẽ
tia minime / Nam & cognitio poſſet durare quã
tum & eſſentia ſiue exiſtentia (Duratio uero ma
ior non uariat rationem rei) Et exiſtentia poſſet
deficere ſicut & cognitio / Et quid ad rem ſi talis
res producatur ab agente creato uel in creato. Si
cuti enim non omne quod Deus producit menſu
ratur ęuo / ita neque omne quod creatus intellec
tus / nequit illo menſurari. Deniq3 ſi ratio illoꝝ
ualeret ſequeretur ꝙ etiam humanę cognitio/
nes tempore diſcreto menſurarentur. Sunt nãq3
totę ſimul & ordine quodam tranſeuntes / atq3
ſibi ſuccedentes. Neq3 iuuat dicere cognitiones
noſtras connexas eſſe / ex eo quia intelligimus cũ
diſcurſu. Nam plures primas animi operationes
ſibi ſuccedẽtes habere ualemus ante ullu3 diſcur
ſum. Illę igitur cognitiones mẽſurabuntur tali
menſura. Quod eſt contra philoſophum in lib.
ſuo de memo. & remini. ubi ait / Nos intelligere
cum continuo & tempore. Deniq3 nõ eſt ueꝝ ut
ratione cuiuſpiã diſcurſus cognitiões noſtre ſint
proprię continuę aut connexę. Et ſi enim cogni
tio concluſionis ſequat̃ cognitione3 principioꝝ
illę tam̃ cognitiones nullo comuni termino con
nectuntur. BENI. Vide etiam quo pacto po
nendo unum inſtans temporis diſcreti nõ poſſe
coexiſtere pluribus inſtantibus temporis noſtri
fugiunt ſolum difficultate3 ne cogant̃ affirmare
tempus ẽt noſtrum eſſe diſcretum & ex ipſis iſtã
tibus cõpoſitum. Quę quidẽ poſitio caret rõne.
Nam quęcũq3 ego poſſum ĩ tanto tempore ĩtelli
gere / poteſt & Angelus / immo & longe plura.

Nam quom intellectus creatus nequeat ſimul in
telligere: ſi ualeat plura cognoſcere illico abſque
ulla mora ꝑfectior eſt q̃ ſi oporteat ipſum ex pec
tare. V nde acutioris atq3 uelocioris ĩgenii citius
plura concipiunt. Cur igitur oportebit cognitio
nem angeli Roſa3 cõtemplantis ſiſtere ĩcognitio
ne ipſius Roſę, n3 ad alia ſe trãſferre poſſe quom
ipſe humanus intellectus poſſit quippiã nunc in
telligere, & ſtati3 aliud atq3 aliud. Et ita poterit
plures hr̃e ĩ quocũq3 tẽpore dato. Tu ãt dicis an
gelum oportere aliquã cognitionẽ nr̃o tẽpori cõ
tinuã facere. In illo ãt tẽpore hõ, poſſ3 acutus plu
ra ꝑſpicere. Ebetior igiẗ erit ãgelus aliquo hoĩe:
poſuit itaq3 illud ipſe opinãs ſola uoluntate non
rõne ut fugeret illud ĩconueniens. Exqua fuga
ſequeẗ id ꝙ angelus erit ĩgenii tardioris aliquo
hoĩe, ut deduximus. Quo ẽt pacto recte dici poſ
ſit ut ſecunda cognitio tempori coexiſtat & nul-
lu3 ĩſtãs detur ĩ quo eſſe ĩcepit uel cui coexiſtat?
Eo. n. mõ nõ hẽbit primũ ſui eſſe poſt nõ eẽ. Et
prior cognitio unico ĩſtanti noſtri tẽporis coexi
ſtebat. Tunc ſic prior coexiſtit ſolũ ĩſtanti, alte
ra ſolũ tẽpori illud ĩſtans ſequenti & huius non
dabitur primũ ſui eſſe Igiẗ ſimiles cognitiones
nõ hẽbunt cõſimiles menſuras. GEOR. Si iſta
opinio nõ placet Quid ergo hac ĩ re dicendum?
BENI. Dicemus breuibus omne qđ tãq̃ ĩ uaria
bile exiſtit, Cui uidelicet fluxus & fieri ſiue acq
ſitio partis poſt partẽ re pugnat ęuo menſurari.
N3 obſtat Si aliqđ taliũ ſit ꝑpetuũ ut exiſtentia
angeli Et aliqđ deſinat qñq3 eſſe ut ipſius cogni
tio. Sat nãq3 erit ut exiſtentia ĩ ſe du3 manet, ſit
eiuſdẽ rõnis. Verꝝ hęc diſcutere uniuerſa erit ſu
peruacaneu3. GEOR. Opinioni illi fauere uide
tur auctor de cauſis ꝓpoſitione penultima ita di
cens. Inter rẽ cuius ſubſtãtia & actio mẽſuraẗ tẽ
pore & rẽ cuius ſubſtantia & actio mẽſuraẗ ęter
nitate, eſt res medio mõ ſe habens cuius ĩq̃ ſub
ſtantia menſuraẗ ęternitate uel ęuo Et actio mẽ
ſuratur tẽpore, Illa uero res media uideẗ eſſe an-
gelus. Igitur ſubſtantia angeli menſurabiẗ ęuo
Actio ãt ſiue oꝑo tẽpore. Et nõ cõtinuo Igiẗ di
ſcreto. BENI. Ille auctor Auicẽnica ſectaẗ qui
miſcuit ꝑipathetica cum Platonicis Et ĩtelligen
tias ut quoſdã Deos arbitraẗ. N3 tñ intelligit co
gnitionẽ Angeli mẽſurari tẽpore, ſ3 ſolũ actionẽ
exteriorẽ qua ĩ corꝑa agit, Nã illa interior ſcđm
eos eadẽ eſt ſꝑ nunq̃ ĩ potentia ſ3 actu iugiter to
ta & ĩtegra ꝑſeuerat: poſſet ꝙ negari auctoritas
illa quo3 ex falſo fundamẽto oriatur. Adde quia
uidetur ęternitatẽ & ęuũ cõfundere, N3 ẽt uide
tur ex illa ſnĩa ſeq ut illa mẽſura ſit tẽpus diſcre
tum, ſed forſan tempus nr̃um, qđ eſt cõtinuũ.
Quotiẽs nãq3 phi de tempore loquũtur de conti
nuo tãq̃ eis noto tractant. GEOR. Eſt mihi (ſi
audire lubet) & altera obiectio: phs eteni3. viii.
phiſi. ita ait Nihil generatur ut ſubito deſinat eẽ
Ex quo accipio talẽ maiorẽ. Omne ꝓductũ ꝑ tẽ
pus aliqđ durat. Sed angeli oꝑo eſt ꝓducta Igi
tur ꝑ tempus aliqđ durat Si ãt eſſet ĩ ęuo, nõ du
raret niſi pro aliquo ĩſtanti. Cõceſſum nãq3 iam
eſt, ipſam oꝑonẽ ãgeli nõ eſſe ꝑpetuã ſed trãſeun
tem. Et ſi angeli oꝑo ĩterdum nõ ſtatim deſinat
eſſe: ſed ꝑſeueret no tñ menſurabiẗ tempore nr̃o:
ſed potius coexiſtet illi? Nã nõ mõ ęuiterna ſed
ęterna ꝙ tẽpori noſtro coexiſtere ualent. Neque
tñ oportet cognitionẽ angeli talem eſſe ut ſꝑ tem
pori coexiſtat nr̃o, ſed qñꝙ ĩſtanti illius. Dictũ
ãt phi ita accipiendum. Natura dum generat cõ
ſtruere & nõ deſtruere ĩtẽdit. Semꝑ ꝙ ĩter ĩſtãs
generationis & corruptionis eiuſdem rei natura
lis ĩtercipitur tempꝰ. Entia tñ q̃ raptim trãſeunt
& tempore nõ menſurãtur ſtatim dum ĩcipiunt
deſinunt eſſe ut ĩſtans & mutatum eſſe. Addo rõ
nem illam cõcludere (ſiq̃d cõcludit) ut oꝑo an
geli duret aliquo tempore continuo, nõ diſcreto
Sic. n. maior illa tempus accipit ex mente phi.
BENI. Si una cognitio angeli ĩſtanti ſolum no
ſtri tẽporis coxeiſtat. Et ipſe aliã illico & abſque
medio habere poſſit illa coexiſtet aut tempori no
ſtro aut inſtanti. Nõ q̃dem inſtanti quia tunc in
ſtans eſſet coniunctum ĩſtanti. Neque tempori:
q̃a tunc talis cognitio nõ habet primum ſui eſſe.
GEOR. Illa cognitio haberet primum ſui eſſe
q̃a ĩſtans ęui qđ ĩdiuiſibile: ſed nihil primum
ſibi correſpõderet ex parte temporis noſtri q̃uis
ſibi poſſit correſpõdere ipſum tempus. BENI.
Quid ad Auguſtini ſnĩam dicentis Deum crea-

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

turam ſpũalem mouere ꝑ tempus? GEOR. Omnis res creata tempore claudi dicitur. Nam ꝓprietas ipſius predicamēti Qñ eſt uelũti Auctor ſex principioꝝ dicit eſſe in omni eo quod incipit eſſe Omnis etenim creatura: accepit eſſe poſt nō eſſe. N3 tñ nō eſſe ullius creaturę poteſt dici res temporalis, quia quod nō eſt nullā proprie hab3 mēſuram. N3 omne quod eſt creatum proprie menſuratur tempore ut ſunt omnia ęuo menſurata. BENIGNVS. Tranſeant iſta.

¶ De loco Angeloꝝ primo an Angelus ſit ī loco & quo pacto & recitatur opinio una. Ca. v.

CERVINVS.

VLtimo tractandum eſt de loco Angelorum & in quirenda hęc. An angelus ſit ī loco, Et ſi eodē modo quo corpora uel alio, Et ſi alio. Quo ergo? Deinde an Angelus requirat locum determinatu3 ita inq̄ ut n3 in maiori aut ampliori, n3 ī minori aut arctiori eē poſſit. Tertio an unus angelus ualeat eſſe pluribus in locis ſimul. Quarto an plures angeli poſſint ſimul eſſe ī loco eodem. Quinto an poſſit Angelus unus de loco tranſire ad locum & moueri motu continuo. Sexto an ualeat angelus tali motu: ipſe ſeipſu3 mouere & a ſe ipſo moueri. Septimo an poſſit moueri in menſura indiuiſibili ſiue ī inſtanti. Octauo. An poſſit moueri de loco ad locum nō ꝑ trāſeundo mediū. Hęc ſunt precoptor amantiſſime quę mihi poſtremo de ſpiritibus illis perſcrutanda occurrebāt. Quibus pro facilitate ingenii tui expeditis de angelis pro nunc alias dubitatiōes nō mouebo. BENI. Tametſi iſtas dubitationes pene uniuerſas (du3 ſecundum ſniaꝝ iuxta īterpretationē acutam legerem & ipſam acutā interpretationē nō minus acute īterpretarer) enodauerim: ī p̄ſenti tñ forſan aliquid excellentius afferemus. A primo itaq; dubio incipiamus. Et primum q̄ te mouent ut angelos in loco eſſe ambiges afferto. CERVINVS. Mouent me primum p̄hi Deinde & ſanctorum dicta. P̄hs certo. iiii. phiſicoꝝ locum dicit eſſe ultimum corporis ambientis locatum: ex quo ſeq̄tur omne ambiens eſſe corpus & omnē locu3 eſſe ſuperficiem. Tunc ſic. Omne cōtinens eſt actualius ſiue formalius eo qđ ab ipſo continet̄ ut ibidem habet̄ a p̄ho. Formalior eteni3 aqua q̄ terra Aer plus forme hab3 q̄ aqua & ſic ꝓcede aſceēdēdo. Nullum āt corpus eſt plus habens actus aut forme ipſo angelo quē ponimus a corpore uel ſuperficie contineri. Igitur nullus corpus eſt continens Angelu3. Prętcrea. Omne qđ eſt ī loco mēſuratur loco & hab3 ſitum & ita erit quantum. Sed angelus nō menſurat̄ loco n3 h3 ſitum neq3 eſt quantus. Igitur angelus nō eſt ī loco. Sequitur ēt nō eſt quantus Igitur nō eſt in loco neq3 ſitum hab3. Siue nāq3 ſitum accipias ꝓut ponit̄ differentia quātitatis, ſiue ut eſt p̄dicamētu3 ſeorſum, Semꝑ quātitatē reſpicit Nam priori modo notat ordinem partium ipſius quantitatis interſe Poſteriori uero deſignat ordinem partium quantitatis locatis cum ꝑtibus loci. Sunt adid ēt ſanctoꝝ dicta. Auguſtinus nāq; ſuꝑ gene. ad li. ait Deus mouet creaturā corporalē ꝑ locum & tempus: ſpiritualē āt ſolum ꝑ tempus. Igit̄ ſpiritualia nō ſunt in loco. Idem pręterea Auguſtinus. lxxxiii. q. quęſtione. xx. ꝓbat Deum non eſſe in loco, ex eo quia nō eſt corpus ex quo infert̄ nil eſſe in loco niſi corpus & nil nō corpus eſſe in loco. Et ſic conuenit cu3 p̄ho. iiii. phiſi. Vbi dicit non omne qđ eſt in loco eſt, ſed ſolum naturale corpus. Boetius deniq3 in li. de Ebdoma. ait. Communis animi conceptio apud ſapientes eſt, ī corporalia in loco nō eſſe. Hęc ſunt docte p̄coeptor quę me hac in re titubare ſolent. Si ergo ſint & quo pacto in loco ſint doceto. BENI. Fatentur acutiſſime. Iuuenis uniuerſi ſacri ſcriptores Angelos in loco eſſe. Sed qui eos nō corpora ſed ſpiritus arbitrantur ipſos alio modo eſſe in loco q̄ corpora dicunt. Alii eos ſicut nō eſſe ullo colore affectos ita certe ne in loco quidem arbitrantur. Quę ſibi nō contradicunt. Non. n. ſunt in loco ſicut corpora ſed alio modo Vnde unus doctor ita dicit. Eſſe in loco competit ęquiuoce angelo & corpori. Corpus. n. eſt ī loco: ex eo quia applicatur loco ſecundum contactum quantitatis continue Angelus uero eſt in loco per applicationē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

quantitatis uirtutis & ita nõ oportebit angelum
loco comenſurari neq; ſitum habere / neque ab
ullo corpore ambiri aut circũdari aut contineri.
Sed potius continere / Nam ſubſtantia in corpo
rea contingens rem corpoream ſua uirtute conti/
net ipſam / Veluti anima corpus:& nõ contine/
tur ab illa. GEOR. Si tam angelus q̃ corpus ſint
in loco per contactum Igitur uniuoce? BENI.
Contactus corporeus & uirtualis nõ eſt eiuſdem
rationis. GEOR. Si angelus cõtinet ſuo cõtactu
Igitur potius locat corpus q̃ ab eo locetur. BE/
NI. Continere illo modo eſt in loco eſſe: ſicut cõ
tineri in corporibus. Vnde q̃uis anima cõtineat
corpus / tñ nõ dicitur corpus in anima / ſed potiꝰ
anima in corpore. GEOR. Quoſdã audiui dice
re angelum eſſe in loco ꝑ operationem. BENI.
Illi expreſſius illud idem dicunt. Paria. n. ſunt
hęc / eſſe in loco per operationẽ:& eſſe in loco / ꝑ
applicationem uirtutis. Illa nãque applicatio ne
quit eſſe actus primus ſicut ſcĩa / Erit ergo actus
ſecundus ſicut ſcire / Et nõ erit actus ſecundus /
quem in manentem dicimus. Nam ille ita ſe ha/
bet ad locum ſicuti / & eſſentia Angeli / ergo illa
applicatio erit actus ſecundus / tranſiens in mate
riam exteriorem. Eſt igitur ſenſus talis / huiuſcę
opinionis Angelus eſt in loco / quia operatur ali
quid circa naturam corpoream: ita ꝙ ſi nil ope/
raretur circa corpus aliquod (operatione inq̃ trã
ſeunte) nõ diceretur eſſe in loco / Enimuero con
tra hanc opinionem obicitur multifariam / Pri
mo ſic / Quicquid eſt in loco ratione operationis
dumtaxat: ſi nil operetur / nullibi erit. Sed An/
geli ſecundum te ſunt in loco ſolum ratione ope
rationis. Igitur ſi nil operentur omnino / nulli/
bi ſunt:& ſi alicubi non operantur / ibi nõ ſunt
Adde / Comptum eſt angelos maxime ĩ celo eſſe
Ibi uero minime uel omnino nihil operari. Incę
lo nãq; Empyreo quod ĩmobile / quid operabun
tur operatione tranſeunte? Quare aut minime /
aut nullo modo dicentur ibi eſſe / Aut certo ip/
ſum operari nõ erit ratio in loco eſſendi. Si ꝙ̊ trã
ſiret angelus de cęlo in terram & in locis interme
diis nil operaretur q̃uis in extremis ponatur ali
quid operari: tunc nullibi erit / nõ quidem in lo
cis intermediis quom in illis nõ operetur / neque
in extremis / quia preſupponitur tranſire de ex/
tremo in extremum. Sic autem tranſiens in nullo
eſt extremoꝝ Non itaq; operatio eſt ratio eſſen/
di in loco. Adde etiam / Si ſolum ſit in loco per
operationem ſequetur ipſum ubi non eſt eſſe Et
ubi eſt non eſſe / Quod expreſſe falſum / Et con/
ſequentia probatur Agat angelus indiſtans a ſe
Igitur ubi aget erit / & quom agat indiſtans ubi
non eſt erit / Nil autẽ agat in id a quo nõ diſtat /
Igitur ubi eſt non erit. GEOR. Dicent ipſũ ne
quire agere indiſtans: quia ibi ſolum eſt ubi ope
ratur. BENI. Non eſt negandum angelos poſſe
quod nos ſine ĩ perfectione poſſe uidemus / Nos
uero poſſumus agere indiſtans / q̃uis per mediũ
Locutione nãque operamur in auribus aliorum
Mouemus ꝙ̊ multa uel pellendo / uel trahendo /
uel proiiciendo. Cęlum etiam diximus agere in
uiſceribus terrę / & multa ĩ locis diſtantibus pro
ducere / Magnes quoq; trahit ad ſe ferrũ diſtãs
Cur ergo angeli nequibunt eodem modo agere
atq; operari? Conceſſo autem eo / non erunt ſem
per ubi operantur. Omne nanque indiſtans a ſe
agens non eſt ibi / Vbi agit. Et aduerte quia op;
aſſerere angelum in rem diſtantem poſſe opera/
ri. Si enim agat in totum corpus aliquod nõ op;
ipſum omnibus illius partibus ad eſſe Quod pro
batur. Nam Angelus totum cęlum mouet pri/
mo / Et uirtus illius / opinione philoſophi adę/
quatur toti cęlo ita ꝙ minima re addita moueret
cum difficultate / & ita nequiret mouere. Quod
enim potentię ĩmateriali difficile / id ſibi & im/
poſſibile cenſetur. Igitur angelus ĩ toto cęlo ope
ratur Et ex conſequenti in toto cęlo erit / Quod
neque philoſophi neque Theologi affirmant.
GEORGEVS. Dicent forſan Angelum pri/
mo mouere unam partem cęli determinate / & ibi
eſſe ſolum / & media illa parte / mouere aliã qua
ſi trahendo uel pellendo. BENIGNVS. Quã
uis philoſophus imaginetur in cęlo ſurſum &
deorſum Dextrum atque ſiniſtrum / forman/
do Hominem Gigantei Generis qui ore con/

L .

uertatur ad emiſpherium noſtrum. Caput ãt te
neat ĩ polo anthartico / pedes ĩ artico / dextrã in
oriente ſiniſtrã in occidente. Idque aliquomõ ue
rum ſit. Nõ tñ ita eſt uer℞ ut poſſit aſſignari defi
nita pars cęli q̃ dicatur oriens: neque una pars eſt
aptior ad motum alia (& ſi ꝑtes polis ꝓpinquio
res tardius moueantur cuius alia rõ eſt) Non eſt
igitur ita in celo aſſignare dextrum & ſiniſtrum
ꝑ inde ac ĩ aĩali / neque ꝑtem primam tãq̃ cor /
aqua ĩcipiat cęli motus / & ĩ alia deriuetur. Eſto
tñ ita. Certum eſt angelum illa ꝑte media totum
mouere celum Igitur ĩ toto erit cęlo ſi ubi opera
tur ipm̃ eſſe oporteat. GEOR. Erit ſoluꝫ ubi pri
mo oꝑatur dicent hi. BENI. Nulla eſt eiuſmo/
di pars ĩ cęlo: Vel ſi eſſet tunc uolueretur ãgelus
cum illa ut nauta cum naui. Et ita nõ eſſet ſꝑ in
oriente ſed circunuolue retur ꝓut & pars illa cir
cunuoluitur Deinde quom illa pars ſit diuiſibi/
lis ĩ infinitum ex. vi. phiſi. difficile eſt aſſignare
quo pacto totam illam partem primo mouet / q̃
eſt conſimilis aliis partibus cęli / & ex cõſimilib⁹
particulis conſtat: & nõ differt ab aliis ſicuti Cor
aĩalis differt a ceteris ipſius partibus. GEOR.
Imaginabuntur ipm̃ ĩ oriente quaſi quieſcentem
nõ circunuolutum ad motum alicuius partis cę/
li: ſed iuxta ipſum partes celi fluere / Ipſumque
partem ꝓpinquã & p̃ſentem primo mouere. BE
NI. Iſta imaginatio eſt contra eos Vbi. n. quie
ſcit quid ibi & eſt. Sed ĩ nulla parte cęli quieſcit
Angelus igitur in nulla parte cęli eſt. Pręterea
Omne quo aliquid tãq̃ forma eſt tale / eſt in illo
qđ dicitur tale ſicut ſi albedine aliquid ſit albuꝫ
albedo erit in illo / Sed oꝑone tranſeunte (ut tu
dicis) eſt aliquid tãq̃ rõne formali ĩ loco / Igitur
oꝑo tranſiens erit ĩ ipſo angelo cui eſt rõ eſſendi
in loco / Et ita oꝑo tranſiens erit ĩ manens. Igi/
tur nõ tranſiens Qđ apte contradicit. Pręterea.
Omnis oꝑo q̃ ſuſcipit̃ ĩ corpore extendit̃ ꝑ acci
dens ad extenſionẽ corꝑis / & erit ĩ loco comen/
ſuratiue / licet ꝑ accidens / q̇a ꝑꝑ com̃ſurationeꝫ
corꝑis / Eo cõceſſo / arguo ſic. Quicq̇d eſt ĩ loco
ſolum rõne alicuius qđ eſt ĩ loco com̃ſuratiue ꝑ
accidens & ipſum erit eodẽ mõ ĩ loco com̃ſurati/
ue ꝑ accidens. Sed angelus iuxta tuã opinionẽ ẽ
ĩ loco ſolum rõne operationis ĩ corpus tranſeun
tis / q̃ eſt ĩ loco com̃ſuratiue ꝑ accidens. Igit̃ An
gelus erit ĩ loco com̃ſuratiue ꝑ accidens. Hoc ãt
eſt inconueniens Deniqꝫ unus ex his q̇ ſunt ilius
opinionis uidet̃ ſibi ipſi contradicere / Naꝫ alibi
probat Deum eſſe ubiqꝫ ex eo quia mouens eſt ſi
mul cum moto ex. vii. phiſicor℞ Et quia Deus ẽ
primum efficiens & potens mouere omne mobile
concludit ipm̃ eſſe: in omnibus & uniuerſis p̃ſen
tem. Quęro nunc ego ex illo quid ibi cõcludere
uelit qum dixit Igitur eſt preſens omnibus. Si
illud ut ſit mouens omnia tunc quod infertur &
ex quo erit idẽ vꝫ quia mouet oĩa iccirco mouet
oĩa / qđ eſt petere principiũ: nꝫ ẽt eſſet ad ipſius
ĩtentionẽ. Cupit. n. ibi oñdere deum eſſe ĩmẽſuꝫ
quia oĩbus p̃ſens. Si ãt illud accipiat̃ ĩ ꝓprio ſen
ſu ut vꝫ Deus ex eo quia mouet oĩa ĩferat̃ oĩbus
rebus p̃ſens / ac ſi nequiret mouere oĩa niſi ĩtelli
geret̃ iã p̃ſens oĩb⁹ / Oꝑari ergo ſequit̃ ſuapte na
tura p̃ntiaꝫ oꝑãtis nõ añcedit. Quare cõformiter
ẽt angeli prius natura ĩtelligent̃ p̃ſentes rebus q̃
ſint operãtes. Si nãq; Deũ qui uirtutis ĩfinite opꝫ
ſcđm eũ p̃ſentẽ eſſe ad hoc ut mouere & operari
poſſit multo magis angelũ. Cui uirtus finita eſt
oportebit. Confirmat̃ ꝓpoſitũ. Quęro nãqꝫ de
illa ãgl̃i actiõe quã ĩ corp⁹ trãſfũdit an egrediat̃
a uirtute & potentia ipſius angeli abſqꝫ medio /
aut aliquo medio / Si aliquo medio q̃ro an opera
tio ĩ illo medio egrediat̃ a uirtute ſine medio aut
adhuc alio quodã mediãte / Et ſi hoc ꝓcedemus
in infinitũ / Egrediet̃ igit̃ operatio ĩ corp⁹ abſqꝫ
medio / Et ita uirtus ĩmo & eſſentia ãgeli erit cor
pori ĩ qđ agit iã p̃ſens. GEOR. Damaſcenus ui
det̃ fuiſſe illius opiniõis ut angeli ſint ĩ loco per
operationẽ. Nã capite. xiii. Incorporea ĩquit na
tura ubi adeſt & operat̃ nõ corporaliter ſꝫ ſpũali
ter cõtinet̃ / Et iter℞ ibidẽ / Intelligẽtia dr̃ circũ/
ſcribi ubi eſt & operat̃ Quoties igitur angelos ĩ
loco ponit / totiens eos & operari aſſerit. Ex quo
ĩnuit eos ꝑ oꝑationẽ ĩ loco eſſe / Tãto ãt doctori
nõ eſt cõtradicẽdũ. BE. Si acutius ĩſpexeris tuo
acuto ĩgenio / ꝑſpicies pro nobis eẽ Dama. ñ pro
illis. Ip̃e nãqꝫ cõiungit illa tãq̃ duo eẽ ĩq̃ in loco
& operari. Quod inepte feciſſet & ſuꝑuacanee / ſi
eſſe ĩ loco atqꝫ operari fuiſſent idem Deinde ipſe
capite ſcđo dicit Cęlũ eẽ cõtinẽtiã uiſibiliũ & ĩui

ſibiliũ creaturarũ / Et ipſo cęlo uirtutes angelorũ
icludi nõ ꝗdẽ a principio creationis Nã ipſe ue/
luti & Grego. Nazanzenus Angelos ꝑmlta ſcła
ante hunc ſenſibilẽ mũdũ creatos putat / Tuʒ er
go nõ cõtinebant̃ cęlo / qa cęlũ nõ erat / mõ uero
continent̃ / Nõ itaq; eſt ipſius itentio ut angeli
ſint i loco ea rõne qua ſolũ opant̃. GEOR. For
ſan ꝑ iternã opõnẽ quę eſt cognitio eos ponit eẽ
pñtes rebus cognitis. BENI. Id ẽt nequit ex ip/
ſius mẽte haberi / Si nempe ante fuerint Angeli
ꝗ̃ natura corpea & cognouerint eam anteq̃ fabri
cata eſſet (Preceſſit. n. i ipſis notitia matutina ue
ſptinã Auguſtini ſententia) ꝓfcõ cognitiõe ne
quiuerunt pñtes eẽ rebus ꝗ̃ nõ dũ erant rei nãq;
nõ exiſtenti pñſens põt eẽ nihil. GEOR. Hęc ui
dentur ſatis apte ipbata / a te p̃re mõ (Nup. n.
me adoptaſti) Quid ergo hac i re tenendũ / pa/
terno affectus ſicut i aliis ſoles hoc ipſum etiam
enucleato.

¶ Quo pacto Angelus ſit i loco fit noua & acu
ta ueſtigatio. Ca. vi. BENIGNVS.

AD hanc ꝗſtionẽ ſoluendã adoptionis
acceſſu noue fili (Studio nãq; diſcipli/
nę diu te genui). Videndũ primo eſſʒ
quid ſit locus apud phos quidue ſcđm
eos eſſe i loco. Quę ſi oĩa diſcutere hic uellemus
i longũ res noſtra abiret / Succintius tñ ea reppe
tere nõ ab re erit / Omne ꝓfcõ corpꝰ aliud a pri
mo corpe i loco ipʒ dũtaxat cõtinẽte erit / Locus
nãq; ẽ ultimũ. i. ſupficies cõcaua corpis cõtinẽ
tis i mobile primũ. Dicit̃ ultimũ / ad hoc ut itelli
gas locũ nõ eſſe ꝓprie omne cõtinẽs: ſʒ abſq; me
dio cõtinẽs / & qđ ipi locato additũ / illud nõ exce
dat. GEOR. Ergo ẽt id qđ ẽ i loco ẽ ultimũ rei
ꝗ̃ cõtinet̃ illud nãq; abſq; medio cõtinet̃ & cõm
ſurat̃ Et ita ſupficies ẽ tã locꝰ ꝓprie ꝗ̃ ẽt locatũ
BENI. Si ſupficiẽs ãbiret ꝑ ſe exiſtẽs abſq; ul
lo corpore locus eſſʒ ꝗ tñ tũ nõ eſſʒ ultimũ cõtinẽ
tis / ſʒ ipſuʒ cõtinẽs i nullo exiſtẽs / Et cõcedo ꝙ
cõtineret primũ rei ꝗ̃ cõtinet̃ / Et ſi illud primũ
fieret ſeorſuʒ poſitũ adhuc cõtineret̃ / ſʒ nõ dice/
ret̃ primũ / qa ſi nil iuolueret nilq; ſub ipſo eſſet
rõnem primi amitteret. GEOR. Cur dicit̃ imo/
bile primũ? BENI. Aliq aiunt ex eo qa & ſi il
lud ultimũ mutaret̃ & flueret ut aqua aut cõcita
tus aer / illud tñ corpus ut baculus fixus nõ eſſet
i alio & alio loco / quia imobiliter reſpiceret &
ęqualiter ptes uniuerſi puta polos mũdi & dex
trum atq; ſiniſtrũ. Et ita eẽ i loco nõ eſt ſolũ cõ
tineri ab ultimo / ſʒ imobiliter cõtineri / Et ſi res
mutet cõtinẽs / ſʒ eodẽ mõ reſpiciat extrema mũ/
di nõ dicit̃ mutare locũ. GEOR. Si ẽt idẽ conti
nẽs ſit & diſtãtia ſit alia ad uniuerſi extrema res
uidet̃ aliquomõ đ loco trãſferri ad locũ ut uinuʒ
in dolio. BENI. Si utroq; mõ trãſmutet̃ expreſ
ſius locuʒ amittere & acqrere ipſa res dicet̃. Alii
aiunt locuʒ eſſe imobilẽ primo / quia nequit mo
ueri (quoʒ nõ ſit corpus) ꝓpria rõne motu loca
li / ſʒ bñ poſſe moueri ꝑ accidẽs / Et ſi quidẽ mo/
uebit̃ ꝑ accidẽs re illa ꝗ̃ cõtinebat̃ fixa manẽte lo
cus erit i corruptibilis & imobilis ſcđm ęquiualẽ
tiã. Eo mõ quo dicimus hãc uocẽ lapis mltotiẽs
ꝓlatã eãdẽ eẽ / quia eundẽ cõceptuʒ ea ſꝑ notamꝰ
Sic iꝗ̃ relatio cõtinẽtis ſꝑ eadẽ eſt alicuius i aqua
currente fixi aut aere agitato / eadẽ dico ſʒ ęquiua
lentiã / quia ꝑꝑ hoc res illa nõ mouet̃ de loco ad
locuʒ / Iccirco ita ſe hʒ ad talẽ motum ac ſi oĩo ea
dẽ ſupficie ãbiret̃. Et addit illa opinio ꝙ nunq̃
motus localis p̃t eſſe: niſi res locata trãſeat đ uno
ubi ad aliud differens ſpecie. GEOR. Si res figa
tur i terra & circa eã nunc fluat aqua nunc aer agi
tetur / trãſibit de ubi ad ubi differens ſpecie / nʒ
tñ mouebit̃. BENI. Omne cõtinẽs primo quoʒ
ſit ſupficies eiuſdẽ ſpeciei eſt / Verũ illa ubi dicun
tur ſpecie differre ꝗ̃ aliter reſpiciunt circunferen
tiã cęli / ꝗ̃ uero eodẽ mõ ẽt ſi i uariis naturis fun
dent̃ dicunt̃ eiuſdẽ ſpeciei / Immo ęquiualere ei
dem ubi numero. GEOR. Videt̃ iſta opinio po
ſterior illius prioris eẽ declaratio ꝗdã / Recte igi
tur Auerroys ipam imobilitatẽ tãq̃ ꝓpriã rõneʒ
loci eſſe opinat̃. BENI. An omne corpus citra
primuʒ oporteat oĩo ab alio corpe cõtineri? GE
OR. Dicerent phi ad naturę ordinẽ aſpicientes
id oportere / Theologi uero diuinã potentiã cõſi
derantes tenerent mixtum poſſe exiſtere idẽ i ſe /
nʒ ab ullo cõtineri corpe / Poſſet. n. Deus lapidẽ
& extra uniuerſum ponere (ſicut quidã imaginã
tur Chriſtũ dñm ultimum primi cęli calcare pe
dibꝰ) Et poſſet ipm hic cõſeruare deſtructis om
nibus corpibus ſaltẽ ipʒ abſq; medio cõtinentibꝰ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

Eſt igitur lapidi ſola potentia paſſiua, qua ſit
natus uel qua poſſit eſſe in loco, Et ſic nō contra
dicit ipſum exiſtere, & in nullo loco eſſe. Ex his
ad rem deueniendo, dicimus angeluꝫ multo ma
gis abſqꝫ ullo loco exiſtere ueluti Gręca opinio
ne ante ſenſibilis mundi creationē re ipſa exiſte-
bant? Neqꝫ ēt ullo modo poſſunt eſſe ī loco tanq̄
circūſcripti loco ſi in corporei ſint omnino, Nil
enim eſt ī loco actu (hoc eſt īcontinēte cuius la
tera res ipſa quę continet̄ actu diſtare faciat) ni
ſi illud ſit corpus, Sunt tn̄ ī loco quia ipſoꝝ eſſē
tia ſiue natura p̄ſens eſt alicui corpori: ſi nō ſit ex
tra uniuerſum. Et qa ſuapte natura nequeunt ad
eſſe oībus corporibus Iccirco dicunt̄ a nōnullis
eſſe ī loco diffinitiue. Siue itaqꝫ operent̄ ſiue non
p̄ſentes rebus eſſe poſſunt, Nō ab re igit̄ ī pariſi
no gymnaſio ita decretū fuit ut ſub Anathema-
tis poena Nemo Angelū ſolū rōne operationis ī
loco eſſe ſentiret. Eadere forſan q̄dam fugientes
uocabulū ſuſpectū dixerunt Angelū eſſe ī loco
per applicationē uirtutis eius ad locū. GEOR.
Anathema pariſinū dicunt, Angli, nō tranſire
mare (ipſi.n.diuidūt̄ a Galliis occeano mari Et
Itali aiunt nō trāſire alpes). Hoc eſt non tranſit
dyoceſiꝫ pariſinā. BENI. Extra de hęreticis ad
abolendā eccleſia īnuit articulū ubiqꝫ hereſim ſa
pere ſi ī Ep̄atu uno ille fuerit reꝓbatus. GEOR
Alii ut Godfredus de fontibus dicunt, illos arti
culos īdigere magna correctione: qa nōnulli eoꝝ
ſunt falſi nōnulli ſibi mutuo cōtradicūt. Henri-
cus aūt quolibeto nono dicit, omnes magiſtros
pariſinos congregatos una ſecū ī hoc conueniſſe
ꝙ ſubſtantia Angeli nō eſt ratio eſſendi ī loco,
Egidius aūt cū pleriſqꝫ aliis dicit De articulis ni
hil eſſe curandum. Fuerunt.n.facti nō conuoca
tis oībus doctoribus illius ſtudii ſed beneplacito
quorundā capitoſoꝝ, Alii cōcedētes articuluꝫ di
cunt eum nō loq̄ niſi de motione locali & altera-
tione reali ut pꝫ ꝑ articuluꝫ. lxxvii. Dicunt ergo
noīe oꝑationis eos ītelligere quēuis reſpectum
quo eēntia āgeli ſit preſens alicui. BENI. Quis
eſt q̄ neſciat āgelum nō eſſe ī loco abſqꝫ reſpectu
ipſius ī. Cōcedo ergo ꝙ ſubſtātia ꝑ ī eſt ī loco &
nō ſubſtātiam. Nꝫ articuli ſibi mutuo contradi-
cunt Eſt.n.ſubſtātia ī loco ſed nō ſine reſpectu
ī. Egidius āt negat eos ſine rōne ulla. PVTE.
Quid ergo de Thoma Aq̄nate, Dicemus necne
ip̄m hic erraſſe? BENI. Nos ita ip̄m defendimꝰ
Opinat̄ angeluꝫ eē ī loco ꝑ applicationē uirtutis
Patuit nēpe ſuꝑius angelos p̄ſidere corꝑibus Et
uirtutē h̄re ſupra corꝑa, Patuit ēt ex ph̄ia. Om
nem locum eē ultimum corꝑis cōtinētis Et notū
eſt angelos cōtineri eo mō nō poſſe, Quo pacto
igit̄ ſunt ī loco, quia dicunt̄ ī loco eē? Reſpon-
det Ex eo quia cōtinēt corꝑa & ipſis p̄ſident ha
bent p̄ſentiā ad ipſa corꝑa, Et quia applicāt uel
applicare poſſunt uirtutē ſuā ſupra corꝑa iccirco
ſunt corꝑibus p̄ſētes, Si ergo ꝑ applicationē uir
tutis ītelligamus oꝑonē trāſeuntē ī corpus ange
li ſunt ī loco aliquo nō ſolū quia ibi aliquid oꝑā
tur, ſꝫ qa poſſunt oꝑari: nō tn̄ dicit ut oꝑo ſit rō
formalis eēndi ī loco (quia ſic rōnes allate cōclu
derent cōtra eum. Et cōtra illum ſenſum illā opi
nionē īpugnauimus) Sed ipſe ītendit declarare
quo pacto Angelus eſt ī loco Et dicit ip̄m nō eē
ī loco ac ſi contineat̄ ab illo, Aut cōmſuret̄ illi,
Aut quia facit latera cōtinētis diſtare. Sed ange
lum eē preſentē corꝑibus, eo ꝙ illa cōtineat, &
uirtutē ipſius applicet uel actu uł potētia, Et ita
qn̄ ꝓbauit Deum eē ubiqꝫ: eo ꝙ oīa mouere pōt
nō cōtradixit ſibi. Immo uniformiter locutus ē.
Eſt igit̄ ipſiꝰ ſenſus (ut autumo) Reſpectus pre
ſētię Angeli ad corꝑa definita ex eo agnoſci pōt
quia ipſis applicare ualet uirtutē, Et quia illis
preſidet, & uirtute illa cōtinet, Aliqui āt nomē
oꝑonis adeo extēdunt ut omnē ēt reſpectum ad
aliud oꝑonē uocēt, Et ita dicunt āgelū eē ī loco
ꝑ oꝑonē hoc ē ꝑ reſpectū quē hꝫ ad corpus. Sed
ītuenti q̄ſtiunculā illā ſiue articulum. lii. q̄ſtio il
lud potius qđ attulimus ī ipſo colligit̄. Sic ergo
accipiēdo, nꝫ ipſe cōtradicit ſibi ipſi. Nꝫ cōtra ip
ſum ē articulus pariſinꝰ, nꝫ ulla obiectiōes. Quę
tn̄ cōtra eos q̄ alio ī ſenſu uerba ipſius accipiunt
cōcludere uident̄. BONVS. Vident̄ hęc ꝑ addi
tionē ſeſe habere, Nā Deus eſt alicubi eo ꝙ res
aliqua ſibi preſens eſt, Angelus uero qa & ipſe
corpori & corpus ſibi preſens eſt, Corpus auteꝫ
addid ultra mutuā preſentiam, circūſcriptioneꝫ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

Sed quod me moleſtat eſt illud qa Thomas pre
ſentiam uidetur īferre ex ipſo poſſe operari Et ta
men illud non placet, Valemus enim in ea quę
diſtant agere. BENIGNVS. Quo pacto id ue
rum ſit alias. Sat eſt eum in re declarare. BO-
NVS. Si pręſentia ſufficiat ad eſſe in loco unus
Angelus erit in alio ſicut in loco, Immo & res ī
Deo, & corpus alteri preſens aquo non continea
tur erit in illo. BENIGNVS. Cogis me fili an
gelice de Angeloꝝ loco ex propria officina aliqd
afferre. Rem eſſe in loco fateor non dicere ſolum
reſpectum pręſentie ad aliquid propter ea in cō
uenientia quę adduxiſti. Sed eſſe ī loco dicit quā
dam peculiarem preſentiaꝫ, Vt id quod in loco
ſit intelligatur intra latera alicuius corporis eſſe
ſicuti concipimus Deum eſſe in celo non quia ſo
lum ſit preſens cęlo (ſicut una res dicitur alteri
pręſens etiam ſi contingat alteram in ſuperficie
ueluti ignis applicatus ligno eſt ſibi preſens) ſꝫ
quia imaginando totam ſuperficiem ſiue circū̄fe
rentiam exteriorem cęli concipimus Deum eſſe
infra illam per illapſum ſimplicem non per cir-
cūſcriptionem Similiter quom illum ubiqꝫ dici
mus, Omnia loca phiſica, mente concipimus &
in cunctis Deum eſſe & intus unicuiqꝫ loco illa-
bi intelligimus. Eo quidem modo etiam Ange-
lum in loco concipimus quia ipſum illabi & in
tra latera eſſe talis corporis imaginamur. Sꝫ Deuꝫ
concipimus ubiqꝫ eſſe ſiue intra omnia. Angelū
autem ita hic ꝙ non alibi. Videtur itaque una
eſſe ratio comunis omni enti eſſendi in loco: uide
licet eſſe infra latera alicuius. Sed corpus eſt ita ī
fra latera ꝙ facit ea diſtare, & implet atque oc-
cupat illud ſpacium. Immo nil aliud eſt ipſum
ſpacium q̄ corpus locatum. Secus enim duo cor
pora eſſent ſimul, Vt probatur. iiii. phiſicoꝝ an
gelus aūt quom non ſit quantus non facit diſta-
re latera continentis: ſed ſolum inteligitur infra
illa eſſe, ita ut ſit in tanto ſpacio, Eſt enim ſimꝉ
cum corpore illo clauſo infra latera illud ambi-
entis: Deus uero glorioſus ita infra illa latera eſſe
intelligitur ꝙ etiaꝫ ſit extra illa neceſſario & ubi
que, Dico ipſum eſſe extra illa ſi quid ſit extra il
la, nam extra ultimuꝫ cęlum nihil eſt, Deo tam̄
nō repugnat ēt extra illud eſſe modo illud aliqd
eſſet. CALIX. Sic uidetur una ratio eſſe comu-
nis ęternitatis, Eui atqꝫ temporis, uidelicet dura
tio & ꝑmanentia. Sed illa quę ſemper nouū eſſe
habent & partes ullas ſimul nō hn̄t dicunt̄ tem-
poralia, Quę uero eadē ipſa tota & ītegra durāt
ſiqdem illis nō eſſe & nō durare nō repugnet uel
qđ iugiter totū eſſe recipiāt ęuiterna ſunt. Si uero
oporteat illa ſemꝑ eſſe & a nullo depēdere ęterna
Semꝑ. n. eſſe neceſſario, eſt ſimile illi qđ eſt ubi
que eē ſuapte natura, Conitio ꝙ Angelū aliquo
mō contineri a loco, Omne. n. ꝙ ita concipimus
īfra latera alicuius eſſe ut extra illa nō ſit poſſu-
mus dicere ipꝫ cōtineri ſiue definiri & aliquomō
circūſcribi. Solus ergo Deus īcircūſcriptus. Ipſe
tn̄ ea rōne qua concipit̄ ſolū eſſe ī celo, aut aliquo
ī alio loco determinato ut ſic uidet̄ definiri abſo
lute tn̄ nō determinat̄. Sed celū & terrā īplet. Cō
cludo ēt ex dictis Angelū nequire eſſe ī puncto
tāq̄ ī loco, quia nō pōt cōcipi īfra latera cuiuſpiā
quoꝫ punctū ſit īdiuiſibile: & neque cōtinens ne
que cōtentū, poſſet tn̄ forſan eſſe p̄ſens ſoli pūcto
ſi punctū ſit aliquid, Et moueri de pūcto ī conti
nuū. Sed an poſſit eſſe angelus īq̄tumuis magno
aut paruo loco ſua ꝓpria uirtute id noſſe cupio.
BENI. Angelū nequire eē īq̄tūcūqꝫ magno lo
co cūcti fatent̄. Illud nēpe ꝓpriū dicit̄ eſſe Deo
Addūt aliqui ꝙ nꝫ pōt eē īq̄tumuis paruo ē igit̄
locus quo maiorē hr̄e nequit. Eſt certo & quo mi
norē obtinere nō ualebit. Ratio huius cōcluſiōis
accipitur ab. xxxvii. primi Euclidis, ſic dicentis
Quicquid pōt eē ī uno ęqualiū: & ī reliquo mō ſi
bi figura talis nō repugnet. Quo admiſſo Aſſu-
mat̄ minor ſed āgelo tāq̄ ī materiali nlla figura
cōtinētis repugnat. Igit̄ ſi āgelus pōt fieri ī uno
ęqualiū poterit eē & ī reliquo, Tūc ultra cuilibꝫ
quadro pōt dari quadrāgulus ęqualis Et hoc nō
pōt eſſe niſi quadrangulū pro tendendo ſecun-
dum longitudinē & artando ſecundū latitudinē
Si ergo poteſt eſſe in q̄tūcūqꝫ lato poterit eſſe in
q̄tūcūqꝫ arto & ſtricto, & econtra, Qđ uidetur
primo in ſe īconueniens: Deinde quia argueret
uirtutem īfinitum ī Angelo poſſ: nāqꝫ eſſe ī ma
iori aut minori loco, arguit uirtutem qua id fit

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

maiorem igitur poſſe eſſe ĩ maiori aut minori in ĩfinitum arguit uirtutem ĩfinitaꝫ. Dicimus deniq3 Angelum nõ eſſe in loco tãq̃ ſibi naturaliter conuenienti. Omne nãq3 Cui cõpetit eſſe in loco naturaliter ſi extra illum ſit erit ĩ loco uiolenter. Angelis ergo nõ competit eſſe ĩ loco neq3 naturaliter neq3 uiolenter. Nulluꝫ nãq3 corpus aut conſeruare, aut deſtruere ſpiritum poteſt. Quare illa potentia eſſendi in loco quę attribuit̃ Angelo neq3 naturalis neq3 uiolẽta eſt, ueluti Auicenna motum cęli. ix. ſuę methaphiſicę neq3 naturalem neq3 uiolentum putat eſſe. PRODA. Quo pacto ergo aſtronomi dicunt primum cęlũ ſecuꝫ trahere ſui motus impetu omnes ſpheras ĩferiores. Tractus auteꝫ eſt motus uiolentus. BENI. Extenſo uocabulo ibi motus uiolentus ponitur, quia uidelicet motus nõ proprius dicitur uiolentus, proprius uero naturalis, neuter tamẽ illoꝝ proprie naturalis, aut uiolentus.

¶ Si unus Angelus poſſit eſſe ſimul pluribus in locis. Et rõnes ĩpoſſibilitatẽ ꝓbantes ſoluunt̃ & modus ponitur. Ca. vii. PRODANEL.

E Nimuero iam ꝑſcrutandum eſt, an ullus angelus ualeat eſſe pluribus ĩ locis ſimul, & mihi quidem uidetur id fieri non poſſe, Primo quia tunc Angelus poſſet diſtare a ſeipſo. Omne nãq3 exiſtens in loco diſtanti ab aliquo, diſtat ab illo. Si ergo angelus eſſet ĩ loco diſtanti a ſe angelus certo diſtaret a ſe, Veluti. n. q̄ ſunt ſimul ĩ loco aliquo ſũt ſimul ĩter ſe, Ita & quę ſunt ĩ locis diſtantibus, diſtant ĩter ſe. Nunc ãt ĩpoſſibile eſt rem ꝓrſus eandem a ſeipſa diſtare. Secundo quia, Quicq̄d eſt natura propria limitatum, ſecundũ quodcũq3 ſibi ĩhęrens erit limitatum, Sed Angelus natura ꝓpria eſt limitatus, ergo ſecundũ quodcũque ſibi competens erit talis. Et ita ſecundum locum erit limitatus. Tertio illud idem uidetur mihi ĩpoſſibile, eo quia. Quęcũq3 duo ubi ſunt formaliter contraria quia diuerſa ſpecie, & ſub eodem genere poſita & poſſunt eſſe maxime diſtantia. Et ĩter ea poteſt eſſe motus, ille ãt nõ eſt ex ſexto phiſicoꝝ niſi de contrario ĩ contrarium Si ergo aliquid haberet plura ubi, uel eſſet ĩ pluribus locis ſimul haberet certo contraria ſimul. Nunc ãt ĩpoſſibile eſt eidem ĩeſſe contraria ſecundum eandem parteꝫ & ſimul. Quarto, Conceſſo enim eo ut angelus ſit pluribus ĩ locis ſimul ſequeretur ꝙ poſſꝫ quieſcere, & moueri ſimul quieſcere quidẽ ĩ loco uno moueri uero ĩ alio q̄ certo ſunt ĩ cõpoſſibilia. Quinto ad id opinandũ moueor tali rõne, Quęro. n. an ãgelus poſſit moueri ad illa plura loca ſimul, An opꝫ euꝫ moueri ab uno ĩ aliud ſi tñ ut ĩ alio ĩcipiat eſſe & ĩ priori nõ deſinat. Nõ põt ad plura loca moueri ſimul, Nã duo motus eiuſdẽ ſpeciei nequeunt ĩeſſe eidem ſimul. Et mł̃to minus duo motus cõtrarii poterũt eidẽ ĩeſſe ſimł̃. Nꝫ põt ab uno ĩ aliud moueri nõ ãmittẽdo priorẽ locũ & aliũ acq̄rendo. Quia termini motus dicunt̃ eẽ ĩcõpoſſibiles. Nihil. n. põt eſſe ſimul ĩ termino, a quo & ĩ termino ad queꝫ, ut extat philoſophica principia ĩcipiẽtibus. Confirmat̃ id Damaſceni ſñia dicẽtis Angelos dum ĩ celo ſunt ĩ terra nõ eſſe. Ex alia ꝑte uidet̃ id poſſibile, Quicq̄d. n. attribuit̃ ꝑfectiõis uirtuti minori attribuendũ eſt & maiori. Sed aĩę nr̃ę q̄ uirtutis lõge minoris q̃ angelus attribuit̃. In pluribus locis eſſe eſt. n. ĩ qualibꝫ ꝑte corꝑis & tota in toto corpore, atq3 ĩ qualibꝫ parte eius ut Augu. inq̄t, Quare & angelo illud idẽ attribuẽdũ. Pręterea angelus uidet̃ eſſe totus ĩ corpore aſſumpto & ĩ qualibꝫ ꝑte illius. Si q̊ angelus ibi ẽ, ubi opatur & ĩ pluribus locis ſimul opet̃ ſicut cõſtat de angelo ſubuertẽte ſimul totã Pẽtapolim, hoc eſt Sodomã cum aliis quatuor ciuitatibus. BENI. Hac in re altercant̃ theologi. Quidã. n. uicti rõnibus priori loco a te recitatis affirmãt nullã rem ꝓrſus nꝫ corporeã, nꝫ ĩ corporeã pł̃ibus in locis ſimul eſſe poſſe, Sed ſolũ id cõcedũt optimo atq3 eminẽtiſſimo & ĩmẽſo Deo. Alii ãt opinant̃ contrariũ nõ q̄dẽ tãq̃ ſuꝑati rõnibus illis quas tu ſecundo loco recitaſti, Sed mouent̃ ad affirmãdũ & angelũ & hoĩem, & alia huiuſmodi corporea poſſe eẽ in pł̃ibꝰ locis ſimł̃ ñ q̄dẽ ꝓpria ſꝫ diuina uirtute ex illo cõi theologoꝝ imo & fidei chriſtianę documẽto. Quo q̄dẽ ita dr̃, Oĩa ſũmo illi deo poſſibilia eẽ q̄cũq3 ponẽdo nł̃la ſeq̄t̃ cõtradictio & q̄cũq3 nꝫ ĩfieri nꝫ ĩeſſe ĩcludunt cõtraditioneꝫ

Et declarant in hoc nullam contradictionẽ eſſe
ut patebit reſpondendo rationibus illis quas tu
paulo ante attuliſti. Ad prima.n.ita reſpondent
negando illam maiorem. Nam deus ipſe in pluri
bus locis ponitur ſimul nec tamen a ſeipſo diſta
re dicitur, Eodem modo anima noſtra ponitur
in dextera ſimul atq; ſiniſtra corpis parte, nec
tamen a ſeipſa diſtare putatur. Eſt nempe tale il
limitatum ad plura loca. Quare ſicut duoꝝ loco
rum nõ ĩfertur ĩdiſtantia ex eo quia uterq; illoꝝ
eſt ĩdiſtans a tertio ita neq; illius tertii põt ĩferri
diſtantia a ſeipſo, ex eo qa locus unus eſt diſtãs
ab altero: ſed comittitur fallacia. Ad ſecundũ di
citur Concedendo maiorẽ loquendo de illis quę
ſibi ex ſui natura ĩſunt. & quę creatis uiribus adi
piſci ualet, Sed uirtute ĩcreata eiuſcemodi reſpec
tiua illimitatio ut ſibi conueniat nõ ĩconuenit,
Ad tertium reſpondetur deſtruendo illam maio
rem. Nõ.n.duo ubi ſunt proprie contraria, N;
omnia ſpecie differentia ſunt contraria. Sic nãq;
in ſubſtantia & quantitate poneretur contrarie-
tas: neq; maxima diſtantia ſecundũ locu; arguit
contrarietatem, Formę nãq; cõtrarie maxime di
ſtant in natura & conſtituunt formas medias,
Medii naq; colores ex albo & nigro uirtute con
ſtant. Motus deniq; fit ĩter cõtraria extenſo uo-
cabulo. Nã ĩter magis album & minus album fit
motus, quę tamen ſunt formę ſumendo pro fun
damento eiuſdẽ rationis. CALIX. Quo pacto
omnia diuerſa ubi differũt ſpecie? BENI. Quia
diuerſimode ſe hñt ad uniuerſu;, unde ꝓpria ra
tio loci eſt (ut diximus) ĩmobilitas. BONVS.
Nulla ergo plura ubi erũt eiuſdẽ ſpẽi? BENI.
Erunt illa quę ſunt unum ubi ꝑ ęqualentiã, ue
luti ſi eadẽ res ĩmobiliter ſe hñs reſpectu uniuer
ſi nunc cõplectatur una ſupficie, nunc alia, ue
luti diximus de illis: quę iacent fixa ĩ aqua fluen
te, ſiue ĩ aere concitato. Verũtñ quia potior eſt
ratio ipſi loco, ut ſit ĩmobilis q̃ ut circundet, ta
lis res erit potius in eodem loco q̃ pluribus. Ad
quartum dicunt concedendo cõſequẽs illud ean
dem uidelicet rem eodẽ tẽpore poſſe quieſcere in
loco uno & moueri ĩ alio, Et ponit̃ talis regula.
Quęcũq; cõpetunt rei ea ratione dũtaxat, qua
eſt in loco poſſunt ei competere hęc ꝓut eſt ĩ uno
loco & oppoſita eoꝝ ꝓut eſt ĩ alio. Cuius regulẽ
ſenſus eſt. Quęcũq; conſequuntur locum uario
modo ĩ ſunt eidem rei ĩ pluribus locis exiſtentis
Quę uero cõpetunt rei nõ rõne loci, nec tãq̃ cõ
ſequentia locum ĩſunt eadem ĩuariabiliter etiam
rei exiſtenti ĩ pluribus locis. Quieſcere ergo &
moueri nõ opponunt̃ niſi reſpectu eiuſdẽ loci,
ueluti neq; magnum & paruum, aut duplum &
dimidium, aut pater & filius. Idem nãq; reſpec
tu diuerſoꝝ erit magnum & paruum, duplum
& dimidium, pater atq; filius. Ad quintum re
ſpondent concedẽtes utrãq; partẽ illius diſiunc
tiue. Poteſt.n. diuina illa uirtus ſimul ponere
eandem rem ĩ pluribus locis, ac etiam poſita illa
ĩ loco uno poteſt eam ponere ĩ alio ẽt nõ relicto
priori. Neq; ĩpoſſibile eſt duos tales motus ĩeſſe
eidem ſimul, Nõ.n.ſunt ut iam diximus ꝓprie
cõtrarii: neque ad terminos abſoluto, ſed reſpec
tiuos. Philoſophus aũt loquit̃ de poſſibilitate na
turali, nõ diuina & de motibꝰ diuerſis ad formas
contrarias & abſolutas. Neque ſecundo ĩpoſſibi
le eſt rem eandem acquirere locum aliquem ſine
amiſſione ullius loci. Et proprii termini atque ĩ
timi ipſius motus nõ ſunt duo entia poſitiua ſed
ſemper unus terminus oportet ſit priuatiuus al-
ter poſitiuus. Mouet̃ nãque res per ſe nõ ab al-
bo ĩ nigrum aut econtra ſed a priuatione nigri ĩ
ipſum nigrum, aut econtra ab ipſo nigro ĩ pri-
uationem nigri. Et tales terminos fatemur eſſe ĩ
compoſibiles. Qñ ergo res ĩ uno permanẽs loco
ad alium diuina uirtute mouet̃. Non mouet̃ de
loco ad locum per ſe, ſed de priuatione loci ad
ipſum locum. GRADIVS. Placent mihi hęc,
cuperem tamen, ut oſtenderes quo pacto eandẽ
re; uariis ĩ locis ſimul eſſe nõ repugnet. BENI.
Quãuis hęc res alibi potius ſit declaranda, roga
tu tamen tuo paucis nunc eandem declarabo.
Concedendum profecto unicuique ratione uten
tieſt, Nullum ĩconueniens eſſe, aut repugnan-
tia, ſi concipiamus multiplicari entia poſteriora
prioribus nõ multiplicatis. Pręſertim, ſi illa po
ſteriora ſint reſpectus, & eo magis ſi ſint re-

ſpectus quos dicunt philoſophi extrinſecus ad
uenire. Veluti una albedine aut ſcientia alicui ĩ
exiſtente multiplicari contingit multas ſimilitu
dines. Eadem enim ſcientia plurimis ideȝ homo
fit ſimilis. Quom itaqȝ hominem aut Angelum
eſſe in pluribus locis ſimul, nil aliud ſit q̃ ipſum
habere plura ubi, plura uero ubi nil aliud ſunt
q̃ plures, & quidẽ remoti ſiue extranei reſpectus
Cur rationi repugnabit plures attribui eidem rei
reſpectus? Imaginationi quidem hic opus atqȝ
labor menti certo uel nulla uel admodum parua
difficultas. SORGIVS. Quidam angeluȝ ex eo
quia indiuiduus eſt putauerunt nequire niſi in
loco indiuiduo (ueluti eſt punctũ) exiſtere poſſe
BENI. Falluntur eiuſmodi imaginationes. Po
teſt nanqȝ in loco magno atqȝ amplo eſſe, Non
quidem tãq̃ extenſus in illo, ſed tãq̃ exiſtẽs ſub
illius circũferentia ſiue ſuperficie. Ita ut ĩtra illã
& ñ extra concipiatur. PVTEVS. Ergo unica
pñtia erit angeli in eodem loco etiam amplo exi-
ſtentis, & nõ erit totus inqualibȝ parte illius lo
ci, & ſi hoc, cur etiam anima noſtra non ponit̃
habere unam pñtiam ad totum corpus? BE-
NI. Sublime dubium & paucis notuȝ proponis
& nos (ſi conformiter his quę iam diximus loq
uolumus) dicere oportet animam totam (hoc ẽ
quę eſt ens perfectum & in ſe integrum) in toto
corpore ſemel eſſe, & ad totum unam pñtiam ha
bere, ſicut & angelus ſemel eſt in toto loco ſuo,
ac etiam in corpore aſſumpto. Quod uero Aure-
lius dicit totam animam in qualibet parte corpo
ris eſſe, nõ eſt intelligendũ, ut ad quãlibet quã
tũcũqȝ minimam particulam corporis habeat a
liam, atqȝ aliam pñtiam, Sed illud dictum eſt
ne putaremus eam extendi & diuidi iuxta extẽſio
nem & diuiſionem partiuȝ corporis Tota nanqȝ
anima preſens eſt unica pñtia omnibus corporis
partibus, & hoc eſt dictu eſt tota ĩqualibet par-
te, ac ſi diceretur unicam pñtiam anima habet
ad omnes partes corporis. Non ergo eſt ĩdextra
& ſiniſtra, aut in corde & in cerebro tãq̃ in duo
bus locis uel tãq̃ inhęrens forma pluribus ſubiec
tis, Sed tãq̃ una forma unica informatione om-
nes partes corporis perficiens. Addo eadeȝ ratio
ne, & de ipſo ſummo Deo nos poſſe dicere ut ad
totum uniuerſum unicam habeat pñtiam. Et q̃
uis dicatur totus eſſe in qualibet parte uniuerſi
illud ita accipiundum eſt, ut totus cunctis uni-
uerſi partibꝰ unica pñtia ad ſit Cui alludit illud
propheticũ cęlum & terram ego impleo dicit do
minus. Eo modo quo intelligimus angelum in
maximo ſibi poſſibili loco ſemel tantũ adeſſe ſiue
in tanto loco eſſe ſibi ex ſui natura, ſiue pro libi
to uoluntatis conueniat.

¶ An plures Angeli poſſint eſſe eodem in loco
ſimul. Ca. viii. CERVIVS.

QVarto fuit propoſitum an plures An-
geli ualeant eſſe eodem in loco ſimul.
Vbi q̃ mihi ſunt rationes ꝑ utraqȝ par
te, Et arguam pro illa parte primum
quam negatiuam uocãt. Impoſſibile profecto ẽ
plures cauſas cõpletas ſiue totales eſſe ſimul eiuſ
dem effectus ſiue eiuſdem rei loquendo de cauſis
eiuſdem ordinis & abſqȝ medio effectum reſpiciẽ
tibus, Dixi eiuſdem ordinis: quia indiuerſo or-
dine id fieri poteſt. Vnus nãqȝ Sol unus Iupiter
unus item Deus & ſic de aliis in ſuo ordine ſuffi-
cit. Et unuſquiſqȝ illoꝝ eſt ĩ ſuo ordine eſt cã to
talis. Et hoc pȝ inquolȝ genere cauſaꝝ, Vna. n.
forma eſt unius rei cõpletiua, Et unũ ꝓximũ at
qȝ eiuſdẽ ordinis efficiẽs & mouens: q̃uis remotę
cauſę poſſint eſſe pl̃res ẽt totales ĩdiuerſo eaꝝ or
dine, Et ſi obiceret qs de pluribus nauẽ trahẽti
bus, obiectio iam excluſa eſt. Nemo. n. trahen-
tium eſt cã cõpleta ſiue totalis: ſȝ omnes una ſunt
loco unius ꝑfecti motoris. Sed angelus ĩ loco exi
ſtens uirtute ſua cõtingit cõplete & abſqȝ medio
locũ illũ & eo mõ dicit̃ eſſe ĩ loco. Quare alius cõ
tingere neq̃bit illũ locũ & ita neqȝ ĩ illo eſſe. De
inde uidi quoſdã ita illud ꝓbantes. Quęcũqȝ eũ
dem modũ eſſendi ĩ alio habent nequeunt ſimul
eſſe ĩ illo, Veluti duo corꝑa glorioſa dicunt̃ nõ
poſſe ſimul eſſe, quom tam glorioſum cum non
glorioſo ſimul eſſe poſſit. Eodem mõ duo Dii ſi
eſſent ſimul eſſe nõ ualerent ut Damaſcenus dicit
q̃uis Deus cuȝ Angelo & aliis rebus Angelus itẽ
cum corꝑe ſimul eſſe poſſit, Sed q̃libet Angelus
habet eundem moduȝ eſſendi ĩ loco. Igit̃ plures

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

ſimul eſſe non poterunt. Addunt ut ſicut duę a
niinę nequeunt eſſe in eodem corpore: ita neque
duo angeli in eodem loco: Nunc eas afferam rō
nes: q̄ id fieri poſſe affirmat. Quarū prima hęc
ſēp eo remoto: quo aliquid nequit eſſe tale / iam
poterit eſſe tale. S3 corpora plura iccirco neque/
unt eſſe ſimul quia utrumq̧ repleret locū quod
ab angelis remouetur: Sola nāq3 corpora replēt
Quare plures angeli poterunt eſſe ſimul. Prete/
rea. Quandocumq3 plus diſtantia cōceduntur
poſſe eſſe ſimul / & minus diſtantia ſunt conce/
denda / S3 Angelus plus diſtat a corpore q̄ alio
angelo: & tamen ponitur ſimul cū corpore a q̊
plus diſtat. Igitur poterit ſimul poni cū alio ā/
gelo a quo minus diſtat. Deniq3 Quotiens ali/
quid poteſt eſſe ſimul cum uno in quo eſt ſimi
lis ratio repugnantię poterit eſſe & cum alio: S3
angelus poteſt eſſe ſimul cum anima in qua eſt
eadem ratio repugnantię quę in alio angelo: ꝓ
batur: Nam ſpiritus interdu3 ſubingreditur cō
pus hominis / in cuius ſingulis partibus eſt ani
ma / & ita eſt ſimul cū aīa / & tamen eade3 ratio
repugnantię eſt hic & ibi / Nam & aīa & ange/
lus ſunt naturę ſpiritualis / Quare & āgelus po
terit ſimul eſſe cum angelo. BENI. Duo corpo
ra ſimul eſſe poſſe cōceditur paſſim a theologis.
Duos aute3 angelos a pleriſq3 negatur ob ratio
nes quas recitaſti: Et ſi ut eos excuſemus illud ī
telligant de poſſe ꝓut ſubiacet uirtuti creatę fō
ſan uera eſſet illorum opinio. Nequit. n. angel9
cu3 angelo ſimul eſſe propria uirtute: Q̃uis &
de hoc non nulli ambigent: Nempe non uidēt
eis: ut ſi angelus mouens cęlum ſit in oriente: &
alius ad terram deſcendens eo calle tranſiret / n̄
oportet aut hunc quaſi callem illu3 flectere / aut
illum ſibi cedere / ſed pertranſibit recto tramite
& uterq3 in tranſitu reperientur ſimul. Richar/
dus quoq3 ille doctor antiquus in de Trinitate
libro quarto probat Demones in corporeos eſſe
eo q̧ legio Demonum legitur in quodam homi
ne fuiſſe: Et ſi corporei eſſent plura certo corpo
ra ſimul fuiſſent ut uidetur ipſius ratio innuere
Quamobrem ipſius ſententia id ſequitur ut nō
repugnet plures ſpiritus ſimul eſſe / ſed ſolum
plura corpora / Si etiam gręca illa teneatur opi/
nio ut angeli ante omnem corpoream mole3 fu
erint creati / quo pacto ipſos nō fuiſſe ſimul co/
gitabis? nequibis. n. eos locis que non erant di/
ſtinguere / S3 dices forſan & recte ipſos neq3 ſi/
mul / neq3 in pluribus locis tu3 fuiſſe quom nul
lus locus fuiſſet / Simul erant / quia non in locis
diuerſis: Simul quoq3 non erant quia in nullo
loco uno / Dicamus id ſaltem plures angelos ſi/
mul eſſe poſſe diuina illa inq̄ atq3 immenſa uir
tute: Quę. n. contradictio? Quę repugnantia?
Quod impedimentum dabis / quin ita recte cō
cipi / & eſſe poſſit? Si nāq3 plura corpora / cur
non plura loca? Et ad rationem priorem reſpō
dendo Deſtruemus ipſius minorem / Cur nam
q3 non poterunt plures pluribus operationib9
idem corpus contingere? Cur uirtus pluriu3 an
gelorum nequibit eide3 rei applicari? Q̃uis ēt
deſtrui poſſit angelos eo modo eſſe in loco de q̊
plura iam attulimus. Cur etiam Angelus arbi/
trio liber non poterit corpus aliquod (etiam ſi
ſolus mouere aut deferre poſſit) nolle tamen ſi/
ne alio neq̧ mouere / neq̧ deferre? Multa. n. q̄
poſſent non faciunt: Aut dices Angelum niſi
ſolus operetur & ſolus moueat in loco nullate/
nus eſſe? Ergo ſimul operantes in loco nullo di
ci poſſent? Et qua ratione? Ignoras tu & ego te
cu3 / Neq̧ igitur illa cauſa eſſendi in loco ange
lis / Et ſi etiam ſit / non cogit quin plures ſimul
eſſe etiam naturali uirtute poſſint. Ad alterā au
tem rationem dico / Maiorem illam in plurib9
concedendam: neq̧ tamen in omnibus: Ab eo/
dem namq̧ plura ſimul eadem ratione pendent
ut ab eodem ſole / cur ergo in eodem plura eadē
ratione nequibunt eſſe? Nam ab alio ſepius eſſē
tialiter & natura plura dependent / In eodem a
utem plura eſſe in propoſito non dicit aut no/

L .

tat reſpectum eſſentialem / Ex illa etiam maio/
ri ſequeretur ꝙ neq; duo corpora non glorioſa
ſimul eſſe poſſent / Habent quippe eundem eſſē
di modum / Duo uero corpora eiuſmodi ſimul
eſſe poſſe ſancti affirmant ſicut patet de corpore
Chriſti domini quod ex virgineo illo utero illi
bato intactoq; illo & integro remanente exiuit
Et fingere illud corpus glorificaſſe: & iterū glo
ria tali priuaſſe omnino ab re eſt: & contra om/
nem rationem. Neque uideo maiorem impoſſi/
bilitatem inter duo glorioſa corpora quo ad id
q̄ non glorioſum & glorioſu3 / Vtrumque. n.
habet dimenſiones / Et philoſophus negat pe
netrationem dimenſionum: Similiter ita corp9
glorioſum ſuę naturę dimiſſum replebit locum
ſicuti & non glorioſum / Et ęque facile poterit
De9 ſuſpēdere illā repletionē a corpor̄ mortali.
ſicut ab imōtali. Ad id qđ addit̄ negat̄ ſimilitu
do / Duę namque formę nequeunt complete in
formare unum corpus: & anima nequit niſi cō/
plete informar̄: Sed duo Angeli poſſunt ſimul
operari circa idem corpus pluribus alterius ra/
tionis operationibus etiam completis / immo &
eadem operatione incompleta & partiali. Tene
amus ergo diuina uirtute plures Angelos ſimul
eſſe poſſe: naturali uero potius nequire: Iccirco
& ampliſſimum locum eis pręparauit cęlum ip
ſum Empyreum: ut tantus numerus poſſet
ſet ſuo modo ab ingenti loco contineri / Raro e
nim forſan uel nunqua3 Deus id agit ut plures
ſint in loco eodem / Sępius reor eundem in plu
ribus locis eſſe concedit / Eo modo forſan aſſi/
ſtentes tranſmittit / ut eos etiam ſibi in cęlo illo
aſtare ſinat & uelit / Puto etiam & pie contem/
plari ſoleo uniuerſam cęleſtem curiam ea hora
qua Verbum caro factum eſt affuiſſe coram uir
gine illa Genitrice Dei / neque tamen domum
Dei ſupernam ſpoliatam fuiſſe cunctis habita/
toribus. Tumque utrumque miraculum Deu3
ipſum operatum eſſe ut ſinguli aut plurimi ip
ſoru3 ſimul eſſent in locis pluribus: Atque plu
res eodem in loco: neque eni3 cellula illa quę ho
die Laureti eſſe dicitur tantam capere potuiſſet
multitudinem ſi unuſquiſque proprium habu
iſſet locum / Hanc tamen concluſionem non te/
nemus tanquam conſtricti rationibus illis quas
tu pro illa attuliſti. Quamuis prima illarum ſa
tis congrua ſit / Secunda tamē & tertia facile ſol
ui poſſunt: Plus enim diſtat angelus ab anima ī
entitate / neque etiam dicerent ipſi cu3 anima ſi
mul eſt eodem eſſendi modo. Anima enim eſt ī
corpore ut forma / Tamen ſi anima etiam ſit in
corpore ſicut in loco / ratio concluderet / non ta
men curo: quom habuerimus potiores.

AN ANGELI POSSINT MOVERI DE LOCO AD LOCVM MOTV CONTINVO: ET PONVNTVR MVLTE RATIONES ACVTE. CAPVT. IX. GONDOLEVS.

QVinto quęſitum fuit an ipſi Ange
li ualeant de loco tranſire ad locū &
moueri motu continuo. Sunt nam/
q; rationes quibus id fieri n̄ poſſe ꝓ
batur. Primo quidem / quia omne quod mouet̄
eſt in potentia ad aliquem actum. Eſt. n. mot9
actus entis in potentia ex. iii. phiſico. Et ibide3
dicitur Motum eſſe actum imperfectu3: Sed an
geli: qui ſunt entia puriſſima poſt ipſum Deu3
non uidentur eſſe in potentia ad actum alique3
preſertim: ita imperfectum qualis eſt noui loci
acquiſitio uidetur etiam eiuſmodi motus ob in
digentiam a natura conceſſus: unde animalia q̄
bus adſunt uitę neceſſaria non progrediuntur.
Q4 etiam nequeant moueri preſertim motu cō

tinuo / probatur ſic / Nulluʒ impartibile poteſt
moueri ex.vi.phi.& ratio ē / quia omne quod
mouetur partim dicitur eſſe ī termino a quo di
ſcedit / & partiʒ in termino ad quē accedit. Qui
.n.fuerit in termino ad quem accedit / quieſcit /
& motus omnis ceſſat: ſi inq̃ perfecte acceſſerit
& quum eſt omnino in termino a quo ſibi rece
dendum eſt / non dum motum eſt. Quom itaqꝫ
indiuiſibile careat partibus / nō poterit eſſe par
tim hic / & partiʒ ibi / & ita neqꝫ moueri ualebit
Sed angelus eſt omnino impartibilis / igitur an
gelus moueri non poterit. Confirmatur maior
illa / eo quia omne quod mouetur prius tranſire
oportet ſpacium minus / deinde ęquale & tan-
dem maius / ſed indiuiſibili nihil eſt minus / nil
ſibi proprie ęquale / nil certo illo maius. Vel ſi
dixeris aliquid eſſe rei impartibili ęquale / illud
erit etiam impartibile. Moueatur ergo eiuſmo
di impartibile ſuper magnitudie aliquā / certuʒ
eſt ipſum non poſſe per tranſire ſpaciuʒ ullum
ſe minus / nil.n.impartibili minus. Pertrāſibit
ergo ſpacium ęquale / & iterum aliud ęquale / &
ſic deinceps / & ſequetur hoc inconueniens / ꝙ
eiuſmodi magnitudo erit compoſita ex imparti
bilibus / contra pħm ibidem. Confirmatur iteꝝ
illa eadem maior ex mente pħi eodem in lib. oīs
namqꝫ motus eſt in tempore / & omni tempore
dato / erit accipere tempus minus / in quo pote-
rit minus mobile moueri / Quare omni mobili
uidetur poſſe accipi minꝰ mobile ſicut omni tē
pore minus tēpus / Sed impartibili nihil eſt mi
nus / igitur impartibile moueri nō poterit. Prę
terea Angelos moueri non poſſe / etiam ſic pro
batur. Qn̄cumqꝫ aliquis caret conditione neceſ-
ſario ad motum requiſita nequit moueri / Sʒ an
geli carent quandam conditione ſine qua motꝰ
fieri non poteſt / & cōditio illa dicitur ſucceſſio
partium: Quę quidem Auerois ſententia ſuper
.iiii.phi.ubi fit ſermo đ uacuo / cauſari uidetur
ex aliquo horum triuʒ / aut ex reſiſtentia rei mo
bilis / ad ſuum motorem / ita ꝙ mobile reſiſten
do uirtuti actiuę ſui motoris cauſat ſucceſſionē
in motu / aut prouenit ex reſiſtentia medii per
quod fit motus ad ipſum mobile. Itaqꝫ mediuʒ
puta aer / uel aqua reſiſtendo rei motę cauſat
ſucceſſioneʒ in motu / aut tertio talis ſucceſſio ꝓ
uenit ex reſiſtentia ipſius medii ad motorem / ſi
namqꝫ medium reſiſtat uirtuti mouenti nō po-
terit operari in inſtanti. Sed angelus non poteſt
reſiſtere medio / aut ſibi ipſi tanq̃ motori / neqꝫ
ipſum medium poteſt reſiſtere ipſi angelo / ne-
qꝫ tanq̃ motori / neqꝫ tanq̃ mobili. Nequit.n.a
gere corpus in ſpiritum: Qui auteʒ reſiſtit agit
uel actionem impedit: Et ita nulla ſucceſſio ca-
uſari poterit in tali tranſmutatione / & percon
ſequens neqꝫ motus cauſabitur / oportet.n. ip-
ſum / ſucceſſiuum eſſe. Confirmatur illa maior
per pħm ibidem / Quia ſi graue quodpiam di-
ceretur moueri ī uacuo / ibi non eſſet motus / ſʒ
mutatio quędam in non tempore. Et hoc ea de
re / quia nulla eſt ibi reſiſtentia. Confirmatur
item / illud idem ratione pħi ibi poſita hoc mo
do / Qualis eſt proportio medii ad mediū in dē
ſitate & ſubtilitate / talis oportet ſit ꝓportio uni
us motus ad alterum in uelocitate & tarditate.
Quo.n.medium eſt denſius / eo motus in ipſo
factus eſt tardior / magis enim reſiſtit mobili &
uirtuti motoris medium ſpiſſius q̃ rarius / ut a-
qua q̃ aer / quo fit ut res mota per aquam tardiꝰ
moueatur q̃ illa quę per aera mouetur. Tūc ſic
Quando inter aliqua duo ſpacia nulla eſt pro-
portio in ſubtilitate & denſitate / nulla & erit ꝓ
portio duorum motuum qui in talibus ſpaciis
fierent. Sed uacui ad plenum nulla eſt propor-
tio in ſubtilitate aut denſitate / quia non poteſt
aſſignari ratio quantum plenum excedat uacu
um. Igitur ſi quid moueretur in uacuo nullam
proportionem haberet ad rem: quę mouetur in
pleno / nunc autem ita eſt ꝙ cuiuſcunqꝫ motus
eſt certa proportio ad alium motum in uelocita
te & tarditate. Ex quo ſequitur / ꝙ motꝰ factꝰ
in uacuo non ſit proprie motus / Quom nullaʒ
proportionem habeat ad alios motus / Eodē mo
do arguere poſſumus de angelo / ꝙ moueri ne-
queat / Nullam enim proportionem habet ad
corpus in ſubtilitate & denſitate / Qualis namqꝫ
ē ꝓpōtio mobilis huiꝰ ad mobile illđ ī uelocita
te / talis ē ꝓportio eorūdē mobiliū ī ſubtilitate

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

L.

Sed nulla eſt ꝓportio Angeli ad corpus in ſub
tilitate / igitur nulla erit proportio motus ange
li & motus alicuius corporis in uelocitate / Igiẗ
in infinitiuũ uelocius mouebitur angelus q̃ cõ
pus: & ita non mouebitur: ſed in inſtanti tranſ
mutabitur. Confirmatur hoc idem altera ratiõe
piloſophi ibidẽ inducta. Cõceſſo namq; a caui/
loſo aduerſario / ut motus fiat in uacuo: qui ꝓ
prie ſit motus / ſequetur ꝗ motus aliquis fact⁹ ĩ
pleno erit ęq̃lis in uelocitate motui facto in ua
cuo: Quod eſt impoſſibile. Sic. n. eſſet eq̃le ue/
lox mot⁹ ubi mediũ reſiſtit & ubi nil ꝑrſus reſi
ſtit / Q̃ ãt illđ ſeq̃ẗ pz. Accipiaẗ qppe illđ tẽp⁹
quod motũ: qui fit in uacuo menſurat: Et ſi tẽ
pus dimidię horę. Quo conceſſo / Accipiatur
nuuc aliquod corpus quod quidẽ tantum exce
datur ab alio corpore in ſubtilitate q̃tum exce/
debatur illud tempus: quod menſurabat illum
motũ / qui fiebat in uacuo ab alio tempore. Et
ſubito ſequetur illud corpus poſſe moueri in tã
to tempore per ſpacium plenum inq̃to aliud di
cebatur moueri per uacuum. Et ita motus ĩ ple
no erit ęqualis motui in uacuo. Eodẽ modo ar
gues accipiendo tempus in quo angelus moueẗ
puta dimidiam partem horę / & poteris inferre
Angelũ poſſe moueri in tanto tempore / inq̃to
aliquod corpus mouetur. Hoc autem eſt impoſ
ſibile. Eſſet namq; motus ubi mediũ reſiſtit ip
ſi mobili ęqualis motui ubi medium ipſi mobi
li nullo modo reſiſtit. Illud uero ſequitur com
parando ipſum tempus in quo angelus moueẗ
ad aliud tempus: & ponendo talẽ proportionẽ
alicui⁹ cõporis ad alid̃ cõp⁹ / uł alicui⁹ medii ad
aliud medium in uelocitate. Ex quibus manife
ſte uidetur ſequi angelum moueri maxime mo
tu continuo & ſucceſſiuo nullo modo poſſe. Ad
dunt quidam etiã rationẽ qua probare conanẗ
nullum ſucceſſiuũ eſſe continuũ / & per conſe
quens etiam motũ ſucceſſiuum nõ eſſe continuũ
Probant autem illud antecedens nullũ uidelcet
ſucceſſiuũ eſſe continuũ / bifariam. Om̃e namq;
ſucceſſiuũ componitur ex indiuiduis & impar
tibilibus / ſicut & diuiditur in indiuidua & im
partibilia. Deinde om̃e ſucceſſiuum aiunt com
ponitur ex minimis / Igitur ex non quantis / q̃a
omne quantũ habet partẽ minorẽ ſe / Minimo
uero nil eſt minus / Minimũ itaq; eſt non quã
tum / & ita compoſitum ex minimis erit non q̃
tũ / Et per conſequens nõ continuũ. BENI.
Deſiſte a tot rationum inductione compellunt
namq; iſte obiectiones totã ph̃iã imo & mathe
maticas ſciẽtias nos euoluere. Quod in preſenti
nos facere nõ pollicemur. Afficeremus certo Se
natum auditoreſq; dumtaxat tedio / & materię ĩ
coatę tranſgrederemur metas. Qua propter ea e
diſeremus / quę ad naturę angelicę declarationẽ
attinẽt. ARA. Mihi quoq; tot difficultates ab
re poni uidebantur / Sed tu pro innata luciditа
te tua hęc clarius breuiuſq; abſolues.

¶ Angelos poſſe de loco ad locũ tranſferri de
claratur. Cap. x. BENIGNVS.

ANgelos poſſe de loco ad locum tran
ſferri / conſideratis his quę de illis di
cta ſunt non eſt ambigendũ. Dixi
mus autẽ ipſos ſuo modo in loco eſ
ſe / Et ſicut in uno ita & in alio eſſe poſſe. Quic
quid autem eſt natũ recipere plures formas ali
cuius generis / & ex ſe non ſit determinatum ad
unam illaꝝ formaꝝ (ſicut ignis determinatur
ex ſui natura ad calorẽ dumtaxat / non autẽ ad
frigus) Poteſt ab una illaꝝ formaꝝ tranſmuta
ri in aliam ſi non ſit illuminatũ ad om̃s. Sed an
gelus eſt natus recipere omne ubi totius uniuer
ſi eo modo quo ſuperius declarauimus / & non
eſt determinatus ad unum / ſicut aqua ad frig⁹
Neq; eſt illimitatus ad omnia ubi / ſic. n. eſſet ĩ
menſus / quare poterit de uno ubi mutari in ali
ud / Maior huius rõnis eſt manifeſte uera. Qñ
cumq; . n. nequit intelligi ſubiectum / quin ĩtel
ligatur & predicatũ / Semper oratio eſt manife
ſte uera / ſed talis eſt illa maior cui⁹ ſubiectũ ex
ꝑſſe includit ꝑdicatũ / & ad illius affirmationẽ
de aliquo ſeqẗ neceſſario affirmatio illi⁹ ꝑdicati
de eodẽ. Si. n. ſit aliquid natũ recipe oẽs formas
alicui⁹ generis / & nequeat oẽs ſimul habere nec
unã ſibi determinat dũtaxat / ſtatĩ ſequiẗ. Ergo
poterit unã illaꝝ acquirer̃ poſt aliã. Si. n. poſſet
unã poſt aliã acquire / hoc prouenirет / quia uel

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

oēs ſimul haberet / uel non eſſet natus ſingulas
recipere / uel certo eſſet talis res determinata ad
unam illarum formarum / ſicut graue ad locuꝫ
infimū / & leue ad locuꝫ ſupremū. Vidiſti quo
modo predicatū includitur ibi in ſubiecto / Et
ex oppoſito predicati infertur oppoſitū ſubie/
cti. Hoc idem habetur expreſſe ex ſacris litteris /
Sępiſſime. n. Angelos legimus miſſos ēt ſine cō
pore aſſumpto / ut ille qui apparuit Ioſeph nu
tanti an deberet Mariā accipere in coniugē ſuā
& quꝫ precepit fugā in egiptum & inde iterum
reditū / vnde & apoſtolus / Oms inquit ſunt ad
miniſtratorii ſpiritus in miniſteriū miſſi. Dein
de Quicquid non repugnat animę beatę nō ui/
detur repugnare Angelo (loquendo de illis q̄
cōpetunt animę in ſe & non per cōparationē ad
corpus nempe non repugnat animę beatę cor/
pus informare: quod quidē Angelo repugnat)
ſꝫ animę beatę / imo & beatiſſimę nō repugnat
de loco ad locū moueri. Chriſti nāq̧ anima ad
inferos deſcendit non ſolū uirtute / aut effectu
ut Durandus uidetur exponere: ſed ut alii tuti⁹
intelligunt uere deſcendit / & de loco ad locum
tranſmutata fuit. Qꝫ autem poſſit motu conti
nuo moueri patet ex illo dicto phi / inter que/
cumq̧ duo loca aſſignata eſſe loca inumera / Nā
corpus quando mouetur in quolibet inſtanti ē
in alio: & alio ſpacio adęquato: & quia inter q̄/
cumq̧ duo tēpora / ſunt tēpora infinita: & in q̊
libet tēpore ſunt inſtantia infinita / ſi ergo mo
bile in quolibet inſtanti eſt in alio & alio ubi a
dęquato / igitur illa erunt abſq̧ numero / & in/
finita. Sicut ergo non poteſt corpus oīa illa ubi
ſiue loca tranſire niſi continue moueatur: ita ne
qꝫ angel⁹ q̄uis ipē ſit ī illis ipartibiliter. GON
DO. Accepi hęc & oīa mihi facilia erunt / mo/
do obiectionibus quas attuli fuerit / ut ſpero ſa
tiſfactū. BENI. Ad primā obiectionem reſpō
deo faciliime. Non. n. eſt inconueniens / ut ali
quid moueatur ad id quod illo ex ſui natura ſit
ignobilius / Nam & ſubſtantia tranſmutatur d̄
accidente in accidens: & eſt in potentia ad acci/
dens / neqꝫ tn̄ accidens eſt abſolute nobilius ſub
ſtantia / q̄uis ſit aliquo modo actus & perfectio
illius accidentalis. Poteſt ergo etiam iperfecti⁹
eſſe perfectio ſaltem accidētalis rei perfectioris.
Neqꝫ mouentur ob indigentiā ſui preſertim be
ati: ſed ob indigentiam noſtrā iuxta illud apo/
ſtoli in miniſterium miſſi propter eos: qui hęre
ditatem capiunt ſalutis / forſan etiā & ipſos ob
lectare poſſet tranſitus de loco ad locuꝫ / Quoꝫ
in oī loco ſit apti nati eſſe / nec in oibus ſimul eſ
ſe poſſint. Ad ſecundam obiectionem tuaꝫ Di
co illam maiorem eſſe falſam / ut nullum indi/
uiſibile poſſit moueri / Angelus namqꝫ & ſi in
diuiduus ſit ſecundum ſubſtantiam / eſt tn̄ ī lo
co non indiuiduo / ſed partibili / ut patet ex his
quę ſuperius diximus / & ita reſpectu loci ita ſe
habet / ac ſi eſſet partibilis / dum. n. mouetur ſē
per tranſit de loco partibili ad locum partibilē
& ita rationes phi non aduerſantur noſtro pro
poſito / Ipſe nāqꝫ loqui uidetur d̄ indiuiduo ſe
cundum quantitatem / ut de puncto contra cu
ius motum uidentur ibi procedere ipſius ratio/
nes. Angelus quippe partim eſt in termino a q̊
& partim in termino a quem non quidem / ac ſi
una pars ipſius angeli ſit in loco uno: & alia in
alio: ſed quia eſt ſemper dum mouetur in locis ī
ter mediis / quorum unuſquiſqꝫ ſi comparetur
ad locum unde incepit motus / eſt terminus ad
quem. s. acceſſit. Si autem comparetur ad termi
num / ad quem tandē accedet & in illo quieſcet
erit terminus a quo recedit. Eſt ergo duꝫ moue
tur partim in termino hoc / & partim in illo. Si
militer Angelus prius pertranſibit ſpacium mi
nus / non quidem ſubſtantia ſua: ſed minus lo
co illo in quo eſt / deinde pertranſibit ſpacium
ęquale illi priori loco / & tandem maius. Eodeꝫ
modo reſpondetur / ad alteram confirmationeꝫ
concedendo rationē philoſophi / q̧ aliquid poſ
ſet in minori tempore moueri / q̄ Angelus mo
ueatur: & in minori loco eſſe q̄ Angelus ſit.
Sed tu aduerte / multi eniꝫ decipiuntur / credūt
nanq̧ ut philoſophus aſſerat re ipſa omni mo/
tu conceſſo poſſe concedi motum ualociorem / ſi
cut & omni tempore dato eſt dare tempus min⁹
Quod certo ſtare non poteſt / Nulluꝫ enim cō
pus primo mobili poteſt moueri uelocius. Illę

ergo comparationes ſunt accipiendę non ſecun
dum rem / ſed ſecundum rationem / ſicut & plu
ra indiuidua ſolis ratio quidem cogitare poteſt
neq repugnantiam ex terminis ſentit. Plura ta
mē indiuidua ſolis ipſius opinione produci ne
queunt. Ad tertiam obiectionem dicimus / Suc
ceſſionem motus Angelici non fieri ratione ali
cuius reſiſtentię / uel medii uel rei mobilis / ſed
ratione diſtantię / quę eſt inter extrema / & rati
one ſuę uirtutis: qua nequit inducere terminū
ultimum & diſtantem / niſi prius induxerit ter/
minum medium & propinquum. Concedimus
ergo illam triplicem reſiſtentiā eſſe cauſam ſuc
ceſſionis in motu: & ipſius ſucceſſionis aſſigna/
mus etiam cauſam ulteriorem / videlicet limita
tionem uirtutis ipſius mouentis. Concedimus e
tiam φ ratione illius triplicis reſiſtentię motus
non poſſet fieri in uacuo: Et ita philoſophus
eſt accipiendus. Poſſet autem forſan / & ibi eſſe
motus / non quidem gratia alicuius reſiſtentię
ſed quia uirtus mouentis eſt finita / Et ita non
poterit ſubito inducere terminum: quem inten
dit. Et eo modo facile euades cunctas alias con
firmationes / quas ad idem inducebas. Concedi
mus quoq motum Angeli poſſe comparari &
proportionem habere in uelocitate & tarditate
ad motum corporis / Sed illa proportio non ꝓ
ueniet ex eo / quia inter Angelum & corpus ſit
proportio in ſubtilitate: ſed ex eo uterq motu/
um erit in tempore & in loco partibili omne au
tem tempus habet certam proportionem ad ali
ud tempꝰ a ſe. Concedimus tandē in tanto tem
pore interdum poſſe moueri corpus inq̄to mo/
uetur & Angelus / & hoc quo ad rationem co/
gitantem. Nam re ipſa credendum eſt / motum
Angeli poſſe eſſe ueloiorem / motum cuiuſcū/
q corporis. Vnde illa propoſitio / In quocumq
tempore poteſt moueri Angelus / poſſet moue
ri & aliquod corpus / Non eſt uera re ipſa / ſed
ſola ratione & non repugnantia ipſorum termi
norum / ſi uidelicet corpus tam ſubtile dari poſ
ſet. Ad illam autem obiectionem qua quoſdam
aſſeris / nullum ſucceſſiuum eſſe continuum pu
tarē / eo φ ſit ex indiuiduis atq minimis / Alias

diſputari poterūt. n. attinent ad rē preſentem
& egent longiori diſcuſſione. SORGIVS. In
tellexi impartibilitate Angeli non repugnare /
quin moueri poſſit. Nunc ſcire cuperē an īpar
tibili ſecundū quantitatē repugnet moueri BE
NIGNVS. Iſta quoq queſtio in philoſophia
uidebitur / ubi inquiretur: An corpus perfecte
ſphericum ſi poneretur ſuper ſpacium perfecte
planū: & ipſum puncto ſolo contangeret / poſ
ſet moueri ſuper illud. In preſēti ſatis ſit nobis
euidenti ratione accepiſſe / ipſos celeſtes ſpiritus
de loco ad locum: etiam motu continuo / & ſuc
ceſſiuo moueri poſſe. Verū an ipſe propriā uir
tute ſe ipſum ita moueat & transferat / reſtat ꝑin
ueſtigandum.

¶ An ipſe Angelus ſe propria uir
tute poſſit de loco transferre
ad locum. Caput. vn/
decimum. BO/
NVS.

MVltis uidetur neq Angelū neq qc
q̄ aliud poſſe a ſeipſo moueri: impoſ
ſibile namq eſt idē ſecundū idē ſi/
mul eſſe actu & potētia: Sed mouens pro ut mo
uet eſt actu: Et id quod mouetur prout mouetᷣ
eſt potētia: Quare ſi illa eadē res ſe ipſā moueat
ipſa ſimul ſecundū idē erit actu & potentia. Cō
firmatur Nūq̄ mēbra diuidentia ſuperius aliqđ
coincidunt in uno eodēq inferiori. Nil. n. repi
tur quod ſit rationale atq irrationale. Aut aīa/
tū & inanimatū pariter: Sꝫ ens ſicut diuiditur
per ſubſtantiā & accidēs: ita & per actū atq po
tentiā. Quare quēadmodū nihil eſt ſubſtantia
& accidens ſimul / ita nil erit una actu atq po/
tentia / Pręterea: Oēe ſeipſū mouēs partitur in
duo ſententia phī. viii. de auditu phiſico: Et il
lorū alterū eſt primo mouēs alterū uero primo
motū / Ex quo ſequitur idē nō poſſe primo mo
uere atq moueri. Hoc idē. vii. libro probat ipſe
philoſophus expreſſe dicens nihil poſſe mouere
primo ſe ipſū / quia tunc quieſceret ad quietē
partis / & non quieſceret ad quietem ipſius: In/
fert itaque philoſophus ibi In omni eo quod
a ſe ipſo moueri uidetur eſſe duo diſtincta mo/

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

uens uidelicet & motum / Sed angelus quom ſit
impartibilis nequit diuidi in eiuſmodi plura /
Quare neqꝫ a ſe ipſo moueri. BENIGNVS.
Angelus ut oſtenſum eſt de loco ad locum mo
ueri poteſt / aut igitur a corpore quopiaꝫ moue
bitur quod eſt friuoluꝫ / Aut a Deo: Et ita eſſet
aſſiduum miraculum: & derrogaret ſuę dignita
ti ut uoluaturum ab alio / ac ſi eſſet truncus qui
dam aut ſaxum / Neqꝫ ullus philoſophorū con
cedens Intelligentias poſſe tranſferri de loco ad
locum / negauiſſet eas a ſeipſis eiuſmodi motum
perficere poſſe: Vnde & Plato ille animam no/
ſtram ponens īmortalem dixit eam proprio mo
tu cieri / A ſeipſis itaqꝫ Angeli mouentur: Qđ
uel ex eo patet / Quia ſi attribuimus ipſis moue
ri poſſe quod imperfectionis eſt / Et iteruꝫ con
cedamus illum motum aliunde ipſis accedere ſe
quetur / eos nimis uiles eſſe / qui & moueantur:
& ab alio moueantur: Et ſolum pati ſint apti /
agere autem in epti. Quom itaqꝫ cientur ut a ſe
ipſis cientur neceſſe eſt. Quod etiaꝫ natura gra
uibus atqꝫ leuibus. Terrę inq̄ lapidi ac igni &
ignitis conceſſit Quod profecto & cunctis pene
aīalibus tribuit & dedidit putabimus Angelos
adeo infortunatos fuiſſe: ut eis uirtutem motiuā
ſolis ademptam credamus. BONVS. Grauia
ex mente philoſophi Octauo ſupradicti operis
negantur a ſeipſis cieri: Vnde quidam ea a ge/
nerāte: quidam a remouente prohibens / quidā
hęc a centro illa / a mundi circumferentia moue
ri aiunt. BENIGNVS. De ipſorū motu pro
lixior extat altercatio: quaꝫ hic ab re ponerem⁹
Alias igitur diſceptabitur / Et ſpero ut a ſeipſis
moueantur / conuincetur / BONVS. Quid er
go ad rationes quas attuli. BENIGNVS. Ad
primam dicimus illos qui ita arguunt / non re/
cte inſpexiſſe ad quattuor conditiones quę ī cō
tradictionibus ſunt obſeruandę / Impoſſibile
quidem eſt eandem rem eodem tempore / eiuſ/
dem reſpectu / & eadem ratione eſſe actu & po/
tentia: Ratio uero illa pretermiſit quartam con
ditionem: & ita ignorantiam non dicam Elen/
chi boni ſed ſuam propriam mōſtrauit. Idē cer
to poteſt eſſe actu uirtute / & potentia ſuſcepti
one: hoc eſt habere uirtutem actiuam ad aliqd
producendum & potentiam tale productuꝫ ſu
ſcipiendi: Sicuti Intellectus idem ſecunduꝫ plu
res eſt quidem productiuus cognitionis & eiuſ
dem ſuſceptiuus: Et ueluti grauia quoqꝫ atqꝫ le
uia ſeſe mouent / Ac ueluti anima humana Pla
tone perhibente proprio ipſa cietur motu / Im/
poſſibile ergo eſſet ut aliquid eiuſdem rei: eodē
tempore & eadem ratione eſſet productiuum &
non productiuum / Suſceptiuū & non ſuſcep
tiuum / Ac etiam ſi eadem ratione qua eſt actu
eſſet in potentia profecto repugnaret / At uero
ut ſit actu tale uirtute / & potentia non tale for
maliter nil repugnat. BONVS. Oſtende lu/
cidius id rogo. BENIGNVS. Solet dici & ue
rum eſt Nemineꝫ id largiri quo ipſe careat: Qui
ergo quicq̄ alteri tribuit / illđ quoqꝫ ipſe uel ha
bere uel habuiſſe uidetur: Omne autem produ/
cens aliquid in aliquo tribuere uidetur ſuſcipiē
ti illud: Si itaqꝫ in ſeipſo quiſq̄ aliquid produ/
cere dicatur / uidebitur ſibi tribuere id iam qđ
habet. Et ita eſſet in potentia ad habendum il/
lud quod iam actu obtinebat: Et ita erit actu &
potentia reſpectu eiuſdem / Nos igitur reſpon
demus declarando aliquid haberi poſſe bifariaꝫ
uno modo formaliter. quando uidelicet rem ip
ſam ſecundum ſui formam habemus ut ignis ca
lorem actu: & ſecundum formam ſuam habet.
Altero modo uirtute / Quia eſt uirtus in nobis
illud producendi quod tamen in nobis ſecūdū
formam ſuam non eſt / ueluti ſol calidus dici ſo
let & calorem habere: quia illius productiuus ē
Non ergo eadeꝫ ratione habet / & caret / ſed uir
tute habet / forma ipſa non habet: Si ergo aliqd
uirtute quicq̄ haberet / & re ipſa ſecundum for
mam rei / non haberet / ut illud ſibi ipſi tribue
re poſſit non incōgruit / Nemo igitur largitur
quo ipſe caret / plurimi tamen largiuntur ea
quę ſecundum formam in ipſis non ſunt ut Sa
turnus frigus: Sol calorem / Venus humorem:

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

L.

Et ita res poteſt etiaꝫ a ſe ipſa ſuſcipere ſecundū
formam, quod iam habet ſecundum uirtutem:
Suſcipit ergo quod habet, ſed uno modo ſuſci
pit, altero habet angelus eodē modo anteq̄ mo
ueatur, caret motu ſecundum formam, & habꝫ
eum ſecunduꝫ uirtutē: Et ſibi ipſi largitur uno
modo quod poſſidet aſſidue altero, Ad confir-
mationem dicimus concedendo propoſitionem
Sed ipſum aſſumptū declaramus: potentia certo
prout eſt mēbrum actui oppoſitum, nullibi cū
actu concurrit, aut coincidit, Verūtamen nō oīs
potentia oī opponitur actui: Immo interdum
ſimul neceſſario manent. Quapropter & ſi omē
ens aut ſit actu exiſtentię, ſiue ſecunduꝫ formā
tale, aut in potentia ad exiſtendum tale: & ſecū
dum formam, & hęc ſimul non coincidunt in
eodem habere tamen illud idem uno modo vꝫ.
uirtute, & eſſe ad illuꝫ ſecundum formā in po-
tentia non repugnant, neque diuidunt ens tā-
q̄ oppoſita: ſed potius ſtant ſimul, ſicut poſſe
ſuſcipere & poſſe agere. Ad alteraꝫ rationē quā
induxiſti ita dicendum, p̄hm ibi loqui de mo-
bili corporeo: quod poteſt diuidi in plura. Et
quod una parte aliam mouet: Mouēs quoq; cō
poreuꝫ per cognitionem partitur in duo: quoꝝ
unum eſt tanq̄ primo mouens: & alterum tanq̄
id quod primo mouetur. Et hoc ideo quia uir-
tus talis mouentis eſt annexa organo corporeo.
Quando ergo uirtus motiua eſt organica tunc
una parte mouet alias, quod non eſt in propo-
ſito, uirtus namq; angeli non eſt alligata ulli ō
gano. Ad illud autem, quod inducebas ex. vii.
lib. Scito menteꝫ p̄hi ibi eſſe taleꝫ, Omne quod
mouetur ab alio moueri, quod quidē exprobat
Nam omne quod mouetur, aut ab extrinſeco,
aut ab intrinſeco motore mouetur. Et ſi quideꝫ
ab extrinſeco patet ꝙ ab alio, ſi uero ab intrin
ſeco tunc quia latet motor, uidetur ꝙ res a ſe ip
ſa mouetur: Quo quidem conceſſo ſequetur ꝙ
aliquid per ſe primo moueretur, Conſequens il
lud tanq̄ falſum reſpuit & probat non eſſe ue...
Quandocunq;. n. aliquid ad quieteꝫ alterius q
eſcit, ſignum eſt ꝙ a ſeipſo primo nō moueba
tur, ſed ab illo ad cuius quieteꝫ quieſcit. Sed ſic

eſt, ꝙ quecunq; a ſeipſis moueri uidētur quie-
ſcentem aliqua parte ipſoruꝫ: & ipſa quieſcunt
Quod quidem eſt manifeſtum ſignum ipſa mo
ueri a uirtute ī illa parte exiſtente, ad cuius q̄e
tem cęterę partes quieſcunt. Virtus itaq; ī parte
illa latitans ipſa parte media tanq̄ inſtrumento
quodam mouet reliqua. Quę ratio ſolum tenet
de mouēte corporeo & organico. Neqꝫ propter
illam rationē eſt concludenduꝫ ut angelus quo
qꝫ aut anima ſeparata ab alio moueatur. Immo
neqꝫ ſequitur, ut grauia, aut leuia ab alio mo-
ueantur, Quoniam in illis uirtus motiua non ſit ō
ganica. Quidam tamen ſubtilius illa p̄hi uerba
exponunt dicentes: Illud uocabulum primo ac
cipi poſſe bifariam: Interdum. n. primo ideꝫ de
notat ac ſi diceres ſecundum totuꝫ, uel ſecundū
omnem partem ſicut dicimus graue moueri de-
orſum primo: & leue aſcendere ſurſū: & hoc pa
cto nos cōceſſimus aliquid moueri per ſe primo
Interdum uero idem denotat illa dictio primo
ac ſi expreſſe diceretur adęquate ſiue conuerſim
veluti dicimus hominꝫ primo riſilem eſſe atqꝫ
diſciplinę ꝑceptiuum. Dicunt ergo nihil mo-
ueri a ſe primo, hac duplici primitate. Si nam-
qꝫ competat ſibi moueri ſecunduꝫ quālibetꝫ par
tem: Igitur non competet illi naturę in ſe adęq̄
te moueri, ſicut ſi cuilibet parti hominis cōue-
niret eſſe riſileꝫ: Non competeret ipſi homini eſ
ſe primo ſiue adęquate talem. Et econtra Quan
do aliquid conuenit alicui adęquate: & conuer
ſum nequit ſibi competere ſecunduꝫ omnes par
tes ſuas. Nil itaqꝫ de aliquo predicari poteſt pri
mo utraqꝫ primitate. Hoc quidem acutuꝫ eſt ad
mentem tamen p̄hi: etiam prior reſponſio ſuffi
ciebat. BONVS. Cuncta quę dicis me ſūmope
re oblectant. Quod pacto tamen p̄ſs eſſe deue-
niendum ad primum motorem illo medio: quia
nihil a ſeipſo primo moueatur, docet ſi res quę
piam ualeat a ſeipſa primo cieri? BENIGN9.
Sufficiebat forſan ſibi deuenire in cognitioneꝫ
primi motoris omnia mouentis: & ipſius nulla
tenus ab alio moti per hęc ſigna: Quia & in re-
bus corporeis, quoties plura ſunt mouentia: at
qꝫ mota deuenitur ad rem, quę ita mouetur, ꝙ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di
Firenze.
Magl. C.6.23

non mouet:& ad rem quę ita mouet, ꝙ nō mouetur: Sic & oportere & in uniuerſo fieri. Nihil quoqꝫ a ſeipſo mouetur accipiendo mouere pro efficere, ſiue gignerē eo modo quo philoſophus cauſam efficientem uocat cauſam, unde principium motus. Et eo modo certum eſt nihil moueri a ſeipſo, ſicut neqꝫ gigni. In nullius enim mentem uenire poteſt ut aliquid ſeipſū gignat.

¶ Si angelus poſſit moueri de loco ad locum in menſura indiuiſibilis hoc eſt inſtanti.

Ca. xii. CALIXTVS.

SEptimo propoſueramꝰ an angelus poſſit moueri in menſura impartibili: quam inſtans uocant. Et ſunt mihi rationes pro utraqꝫ parte, Pro negatiua quidē me mouent hęc, ꝑmo Quia ubicūqꝫ ē priꝰ & poſterius, ibi & tempus (loquimur eniꝫ proprie de priori & poſteriori:& modo uſitatiori) ſed in omni motu eſt prius & poſterius: igitur & tempus. Non ergo inſtanti, ſed tempore mēſurabitᷣ omnis motus. Secūdo me mouet talis ratio: Quicquid poteſt in aliqua menſura uirtus īferiō, ſiue debilior, poterit in menſura minori uirtꝰ ſuperior atqꝫ fortior. Si ergo angelus poſſit ſe mouere in inſtanti, uirtus pōtētior poſſet mouerē in menſura minori q̄ ſit inſtans. Hoc autem eſt impoſſibile: quia inſtanti nil minus: Ergo & aliqua premiſſarum erit impoſſibilis, non quidem prior: quia illa eſt philoſophi. vii. phiſicorum: ergo poſterior, ſiue minor. Pro affirmatiua uero parte ſunt mihi hę ratiōes, Prima Quo uirtus motoris fuerit potentior, & mobile tali uirtuti minus reſiſtēs: eo motus erit uelociō Sed uirtus motiua angeli abſqꝫ proportione ſuperare uidetur omnem uirtutem motiuaꝫ corporis: Igitur & uirtus illa abſqꝫ proportione poterit mouere in menſura minori: illa ī qua mouet corpus. Adde ſed nulla menſura quę ſit tempꝰ eſt abſqꝫ propōtione ad aliud tēpus. Omne. n. tempus ad aliud comparatum proportionē habet ad illud. Illa ergo menſura quę nullam proportionem habet ad tempus: & in qua angelus dicitur poſſe mouere, ſiue moueri: erit inſtans. Confirmatur quicquid. n. poteſt competere cōpori de perfectione uirtutis actiue, poteſt competere & angelo. Sed quędam corpora quoſdaꝫ motus perficiunt ī inſtanti ſicut ſol luminat ſubito totum orbem. Igitur talis uirtus multo magis erit concedenda ipſi longe ſole potentiore āgelo. Pręterea ſi angelus moueretur in tempore & non in inſtanti, ſequeretur ꝙ eſſet partiꝫ in termino a quo recedit:& partim in termino ad quem accedit: Et ita eſſet partibilis. BENI. Solidior & magis ueritati conſentanea eſt illorum opinio: qui motum angeli ponunt in tempore non quidem illo diſcreto, ſed continuo: Et q̄a tempus eſt menſura motus, ut patet expreſſe ex tota philoſophia. Quęrunt tamen theologi an angelus poſſit moueri in inſtanti: nō tanq̄ opinarentur poſſibile eſſe aliquid moueri in inſtāti ſed quęrunt an angelꝰ poſſit ad locum aliquem accedere in inſtanti:& per conſequens ſine motu ita, ut ueluti mouendo poteſt aliquem locuꝫ acquirere ita & ſine motu illuꝫ eundē poſſit adipiſci in inſtanti. Vbi quideꝫ fit talis diſtinctio Nam aut intelligis ut poſſit acquirere in inſtanti ſolum terminum totius motus, an etiam cum hoc ſimul poſſit acquirere omnia loca inter media cuꝫ loco extremo, itaqꝫ ſimul omnia illa loca inter media pertranſeat in inſtanti. Pręiacta tali diſtinctione ſolent poni duę concluſiones quarum prior eſt hęc, Impoſſibile eſt angelus ſua uirtute naturali moueri in inſtanti acquirē do ultimuꝫ ubi & omnia inter media. Poſteriō concluſio. Poſſibile eſt Angelus etiam propria uirtute ſubito atqꝫ in inſtanti acquirere ſolum ultimum ubi: Cuius ratio potiſſimū eſt hęc Natura eſt dignificanda quantū ſine repugnantiā dignificari poteſt: Et q̄a nulla ratio cogit taleꝫ uirtutem ab angelis excludere: Iccirco dignius eſt ipſis eaꝫ tanq̄ primis totius uniuerſi tribuerē Ad argumenta itaqꝫ: quę negabant taleꝫ mutationem, Reſpondetur Concedendo prioreꝫ ꝓpoſitionem, atqꝫ etiam poſteriorē: Sed dicimꝰ eiuſmodi adeptionem loci angeluꝫ poſſe conſequi in inſtanti uel propria, uel ſaltē diuina uirtute. Talis tamen cōſecutio non erit ꝓprie motus, neqꝫ cum motu. Ad aliam rationeꝫ dicimꝰ

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

L .

Maiorem illam ueraꝫ eſſe / ſi tali menſura in q̃
operatur uirtus īferior poſſit dari minor / Nūc
autem minor dari non poteſt. Erit ergo regula
illa philoſophi uera cuꝫ tali conditione / Sed ſi
uolueris menſuram minorem ponere / q̃ ſit in/
ſtans aſſūmes proportioneꝫ falſam. Vnde q̃uis
natura / q̃ uirtutis finitę generet in inſtanti De
us certo: qui īmenſę uirtutis nō poterit generar̄
in menſura minori / ēt quare? Quia mēſura mi
nor non reperitur. Prima Quoqꝫ ratio ad partē
affirmatiuā nō concludit neceſſario / neqꝫ ex ma
nifeſtis. Neqꝫ enī conſtat / ut uirtus angeli abſ/
qꝫ proportiones ſuperet uirtuteꝫ cuiuſqꝫ corpo/
ris. Illa etiam ratio: quę infert ꝙ ſi moueretur ī
tēpore partibilis eſſet / ſoluta & excluſa eſt ſupe
rius. PRODANELLVS. An motio angeli
de qua loquimur menſuretur tēpore noſtro &
ſubiaceat motui primi mobilis / ueluti eidē ſubi
ciuntur uniuerſi motus corporei. BENIGN9.
Quidā dicunt etiā ex potioribus / & quos defen
ſare ſolemus motiones Angelorū non menſura
ri illo tēpore / quod eſt mēſura primi motus / eo
ꝙ motus Angeloꝝ: qui ſunt incorporei nō de/
pendet ex motu cęli / quod eſt corporeū. Verū
tam̄ de tēpore contingit loqui bifariā / prout tra
dūt plurimi Pariſienſiū. Eſt. n. tēpus propriū
unicuiqꝫ motui / & illud nil aliud dicunt eſſe q̃
ipſam longitudinē uniuſcuiuſqꝫ motus / ita ut
ſicuti longitudo cōporis / ſiue ſuperficies linea
dicitur / ita longitudo motionis dicatur tēpus:
Et eo modo unicuiqꝫ motiōi propriū correſpō/
det tēpus ſicut & propria longitudo . Eo itaqꝫ
modo motiones Angeloꝝ unaqueqꝫ / inq̃ ſuo
proprio tēpore menſuratur: & aliud eſt tēpus u
nius motiōis aliud alterius. Eſt quoqꝫ tēpus cō
mune / lōgitudo inq̃ motus primi per quā nos
menſuramus reliquos motus: & quom motus ā
geli ſit continuus poteſt ſicut & cęteri eadē mē/
ſura menſurari. Neqꝫ oportet reliquos motus d̄
pendere ab illo motu in eſſe naturę. Nā ut alias
uidebitur etiā quieſcente primo mobili non re/
pugnat rotā figuli / atqꝫ homines & alia huiuſ
modi moueri. Et quod maius dictu quieſcente
celo poterunt hi motus exiſtente tēpore illo cō
muni menſurari / concipiendo hos motus infe/
riores in tanta uel tanta parte primi motus fuiſ
ſe factos ſi motus ille primus eſſet. Veluti ſacrę
litterę ferunt fuiſſe tēpore Ioſuę oppugnantis
ciuitatem Ierico ſtetiſſe ſolem per duos dies / &
non obſtante quiete ſolis / & perconſequens to
tius ſoli milites oppugnabant urbē circa illam
ambulantes & currentes / & motiones uarię illi
us oppugnationis menſurabantur motu celi: q
tamen non erat / dicit. n. eos oppugnaſſe urbeꝫ
diebus duobus / hoc eſt quadragīta octo horis
Ex quo apparet talem menſurā nil aliud eſſe / q̃
cognitioneꝫ longitudīs motuū inferiorū min9
nobis notorum per cognitionē motus illius om
nibus notiſſimi. Non eſt ergo opus alio tēpore
continuo & cōmuni. CALIXTVS. Poſſet
nec ne Angelus in toto tēpore precedenti con/
cipi eſſe in loco uno / & deinde in ultimo inſtā/
ti illius tēporis eſſe in loco alio / Veluti in toto
tēpore intelligitur aer tenebris obuolutus: & in
ultimo inſtanti illuminatur / & veluti dum ali
quid generatur / puta acetum ex uino in toto tē
pore precedenti concipitur ibi eſſe uinum / In
ultimo autē inſtanti acetum. Nequit. n. inſtans
intelligi ēe abſqꝫ tēpor̄ medio poſt aliud inſtās
BENIGNVS. Illi idē uiden̄ negar̄ eiuſmo/
di mutationē ab angelo dicentes / ꝙ quieſcens ī
aliquo tempore quieſcit / in primo & medio / &
ultimo inſtanti alicuius tēporis / Perconſequēs
nihil poteſt in ultimo inſtanti ēē in alio termi
no / q̃ in eo in quo quieſcebat . Non. n. poteſt a
liquid quieſcere ſub forma albedinis in toto ali
quo tēpore: & in ultimo illius tēporis eſſe ſub a
lia forma diuerſa ab albedine. Et dicunt ꝙ om̄s
ille mutationes ſubite qualis eſt illuminatio aut
generatio / ſunt termini aliquoꝝ motuū conti/
nuorū & precedentiū. Generatio namqꝫ eſt ter
minus alterationis / & illuminatio eſt termi/
nus motus localis ipſius corporis illuminantis.
Quom itaqꝫ aiunt motus localis Angeli nō ſit
terminus alicuius alterius motionis continuę /
ſed per ſeipſum exiſtat non dependens ab alio
motu / impoſſibile ē Angelū eſſe in loco aliquo
in toto precedenti tēpore / & in ultimo illius tē/

poris eſſe in loco alio / Sed oportet aſſignare a/
liquod nunc in quo fuit ultimo in loco precedē
ti:& aliud nunc in quo ſit in loco ſequenti / In
ter omnia autem duo nunc cadit tēpus mediuȝ /
Igitur Angelus nō poteſt tranſire de loco ad lo
cum niſi in tēpore continuo / ſi continue moue
atur. Sed contra illud multifariā arguit quidam
doctor oſtendens aliquid poſſe eſſe ſub una di/
ſpoſitione in toto tēpore precedenti / & in ulti/
mo īſtanti illius tēporis eſſe ſub alia diſpoſitiōe
Sicut theologi dicunt in toto tēpore precedenti
in altari eſſe panē / & in ultimo inſtanti illius tē
poris ibi eſſe corpus Chriſti. Similiter ex tēplo
ut ſol fuit creatus illumiuauit mediū anteq̄ ītel
ligatur ſecundū locū tranſlatus / uel ſaltē poſſi
bile eſt ſolum creari non motū: qui in inſtanti
illuminabit. Non itaqȝ opōtet ut oīs ſubita mu
tatio ſit terminus alicuius precedentis mutatio
nis / quę fuerit ſucceſſiua & cōtinua. Sed hęc ſt̄
extra preſentē materiā conſideranda atqȝ diſcu
tienda. PRODA. Dixiſti angelū in tēpore mo
ueri ſi motu continuo moueatur / Ex quo ſequi
uidetur angelū poſſe moueri motu nō continuo
. BENI. Dicunt illi idē taliter angelū moueri /
qualiter & operatur / quia in loco eſt per opera
tionē. Si ergo paulatī & continue operetur / ſi/
ue applicet fieri uirtutē ad diuerſa ubi mouebi
tur motu continuo. Si uero opetur nunc in hoc
loco / nunc in illo / mouebitur de hoc loco ad il
lū: non quidē continue / quia nec continue ap/
plicat uirtutē ſuā: & talis motus mēſurabitur tē
poř diſcreto. Verū đ hoc in ſequēti q̄ſtiōe lati⁹

¶ Si Angelus poſſit tranſire de uno loco extre
mo in aliū non tranſeundo per mediū. Ca.
xiii. MENTIVS.

NOuiſſime quo ad librū iſtū inquire
batur an ſit poſſibile Angelū tranſi
re de uno loco extremo in aliū locuȝ
extremū non tranſeundo per ullū mediū / Im/
mo ꝙ nō oporteat ipſū tranſire per talē mediū
Et pro utraqȝ parte uidentur rationes efficaces.
Prima eſt pro parte affirmatiua: que me aliquā
do chachinno afficit / dicit. n. Angelū eſſe ſub
ſtantię ſimplicioris q̄ ſit anima noſtra: & perfe
ctioris. Et tamen anima noſtra tranſit ſępe nu/
mero ſua cogitatione de uno extremo in aliud.
Cogitando namqȝ primū de ciuitate Siluia ī q̄
eſt illico poteſt transferri in ciuitatē Florentinā
in qua iā delitioſe uixit: non tranſeundo mare /
neqȝ prouincias aut ciuitates interiacentes. Igit̄
Angel⁹ qui naturę & pfectioris & ſimplicioris
eſt / poterit a ciuitate Siluia ſe transferre ad ciui
tatē Feſulanā non tranſeundo per media loca.
Sed ideo dixi me hac de ratione ridere: quia ma
nifeſte uidetur aliud eſſe cogitatione ſibi res p̄/
ſentes aſſiſtere / aliud ad eas propria perſona ſe
ſe transferre. Eſt & alia ratio: quę me nil mouet
dicit. n. Angelū in loco indiuiſibili ſemper eſſe
puta in puncto. Si ergo moueretur per mediuȝ
oporteret & ipſum tranſire de puncto in pun/
ctū. Et quom illa puncta ſint infinita ſequere
tur / ꝙ tranſiret puncta infinita dū mouetur &
ſemper erit in loco ſibi ęquali / nunq̄ ꝙ maiorē
tranſibit. Hęc ratio iā ſoluta eſt quando conceſ
ſum eſt Angelū nunq̄ eſſe niſi ī loco diuiſibili
& ipſum in puncto tanquā in loco nunq̄ eſſe.
Et etiā ſi fieret in tali loco ut aliquibus uidetur
adhuc poſſet tranſire de puncto in ipſū cōtinu
uȝ. Sed tu tene quę ſuperius diximus. Pro eadē
parte / alii arguunt ſic. Si angelus poteſt opera
ri in uno extremo / nunc & in alio extremo po
ſtea nil operando in locis inter medus / Igitur
etiam poterit tranſire de loco extremo ad alterū
extremū non tranſeundo per mediū. Si quoqȝ
ut non nullis placet ſeſe moueat iuſſu uolunta/
tis ſuę: ita ut potentia illa: quā executiuā uocāt
pareat ad nutū ſuę uoluntati / poterit certe ſicut
uelle eſſe in alio extremo non uolendo eſſe ī ali/
quo medio ita & eſſe. Exequetur. n. illa potētia
uoluntatis iuſſa pro libito. Poteſt autē uelle &
extremū non uolendo mediū / quia poteſt ſic &
intelligere. Quęcumqȝ autē poſſunt ſeparatim
intelligi / poſſunt equidē & ſeparatim appeti.
Accedit ad hęc / quia. Quicquid poteſt conue/
nire talis perfectionis corpori / poterit conueni
re & ſpiritui mobili. Sed corpori Chriſti hoc cō
petit ut exiſtens in cęlo empireo incipiat eſſe in
altari abſqȝ hoc / ꝙ ī ullo intercepto loco repiat̄

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

Poterit ergo & Angelis illud competere. Pro a/
lia parte arguitur ſic / Qualis eſt ordo p̄teriti ad
futurū / talis eſt ordo loci extremi ad locū extre
mū S; ĩpoſſibile eſt tranſire de p̄terito in futu/
rū non tranſeundo preſens / Igitur impoſſibile
eſt de loco extremo conduci in aliū locuʒ extre/
mū non tranſeundo per mediū. Minor eſt ma/
nifeſta / & Maior nulla indiget probatione eo
ꝙ ita ſe habēt media loca ad extrema / ſicut me
dia tempora ad illa: quę ultima. Preterea / Oīe
quod acquiſiuit locū nouū mutatū eſt: & iuxta
doctrinā philoſophi. vi. phi. Oīe mutatū eſſe
pręcedit moueri / Igitur anteq̄ Angelus acqui
ſiuiſſet ultimū locū mouebatur. Et certuʒ eſt ꝙ
non mouebatur / dum eſſet in loco in quo quie
ſcebat: & qui erat terminus a quo erat diſceſſurꝰ
Igitur mouebatur in locis ĩterceptis: & ita opor
tuit eum per eiuſmodi loca intercepta tranſire.
BENIGNVS. Pro huius rei dilucidatiōe po/
nātur hę concluſiones / Prima ē / Quoties ange
lus de uno ubi in aliud cietur motu continuo /
toties neceſſe eſt ipſum pertranſire cuncta loca
intercepta. Patet id / Nā inter quecūq; duo loca
extrema ſunt infinita loca intercepta in quibus
res illa quę mouetur reperitur / & unū quodq; il
lorum pertranſit anteq̄ deueniat in ultimū locū
Quod philoſophi probant pręſupponentes in
quocūq; tēpore eſſe inſtantia infinita: & preſup
ponentes reʒ duʒ mouetur nunq̄ quieſcere. Mo
ueatur ergo aliquid ſuper aliqua magnitudine
ſpacio unius horę / & certū eſt / Q; in quolibet
inſtanti erit in alio: & alio loco ſibi adęquato &
ita tranſibit loca inter media infinita / ſi in quo
libet inſtanti ſit in alio & alio loco: & inſtantia
ſint in quolibet tēpore infinita / Secunda Con
cluſio ſit hęc. Si Angelꝰ: eſſet in loco ſolū per
applicationē ſuę uirtutis / ut aliqui tenent / tūc
poſſet ſe tranſferre in locū extremū non tranſe/
undo mediū / quia poſſet applicare uirtutē ſuā
loco extremo non applicādo loco medio. Simi/
liter ſi poſſet pro libito uoluntati ſue ſe trāſferr
ualeret utiq; eſſe preſēs loco extremo abſq; hoc
ꝙ eſſet preſens ulli loco intercepto. Sed an hęc
concluſio ſit uera quo ad priorē ſui partē dictū
eſt in ſuperioribus / Quo uero ad alteram ambi
gua eſt / uel potius falſa eſt cenſenda ut Ange/
lus propria uirtute ſe poſſit tranſferre ad quecū
q; locū: quem expeteret etiam non tranſeundo
per loca inter media. Tertia concluſio / Angelꝰ
bonus ubicūq; expetierit eſſe pie credendum eſt
ipſum ibi diuina uirtute illico tranſferri. Con/
deſcendit. n. Deus uoluntati ſue iuxta illud uo
luntatem timentiū ſe faciet / & deprecationem
eorū exaudiet. Vbi preſuponitur Deū potentiſ
ſimuʒ in menſura in diuiſibili poſſe angelū trā
ſferre de terra in cęlū / & de cęlo in terrā / & per
conſequēs ꝺ quo uis loco quēcūq; locū / Et hoc
bifariam uel faciendo euʒ preſentē omnibus lo
cis inter mediis / prius quidē uni q̄ alteri / non
ordine tēporis / aut durationis / ſed ſolū ordine
naturę: Et ita Angelus diuina uirtute uidetur
in eodē inſtanti poſſe eſſe in cęlo & in terra: & ī
cunctis locis inter mediis obſeruato ordine na/
turę. Prius. n. intelligetur in cęlo q̄ in aere / pri
us certo in aere q̄ in terra. Sicut forſan in eodeʒ
inſtanti tēporis una forma corrūpitur: & alia i/
troducitur: prius tamen natura eſt corruptio il
lius q̄ introductio alterius. Quarta conclnſio /
Angelus propria uirtute nequit tranſire de ex/
tremo in extremum / niſi tranſeundo per medi
um / neq; etiam poterit ſe tranſferre propria uir
tute de tali extremo in tale extremum / in men/
ſura i diuiſibili / p̄ſupponēdo ĩter illa duo extre
ma eſſe aliquod mediuʒ quod non ſit aliquid u
triuſq; extremi / Iccirco propria uirtute nō po/
teſt ex Rhacuſina urbe ſe tranſferri ad Floren/
tinam in inſtanti: neq; non tranſeundo per lo/
ca media. Quinta concluſio / Angelus poteſt ſe
tranſferre etiam in menſura in diuiſibili de ex/
tremo in extremum non tranſeundo per medi
um ſi illa extrema careant medio totali: & ab eis
diſtincto. Hoc auteʒ intelligo ſic: Sint duo ſpa
cia / puta / duę domus / uel duę baſilicę cōtigue
& ęquales / ita ut preſentia Angeli ſit in tota ba
ſilica / aut in tota domo una / Quia angelus / ut
declarauimus / poteſt eſſe in loco tam magno.
Nunc Si Angelus uelit tranſire in aliam baſili
cam / aut domum contiguaʒ priori baſilicę / aut

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

domui non tranſibit per mediuꝫ aliud utrique extremo / quia illud caſu poſito non conceditur Ne tranſibit in tempore ut uidetur: ſed ſtatiꝫ faciet ſe preſentes toti ſequēti baſilicę / aut domui & non relinquet prius dimidiam partem prioris baſilicę & dimidiam alterius acquiret / ſed totam priorem ſimul dimittet / & totam poſteriorem ſimul acquiret. Hoc ſolum poſſet uirtuti angelicę concedi / ut in menſura indiuiſibili taleꝫ tranſitum facere poſſit. Et in hoc natura eius dignificanda eſt. Verum ꝙ poſſit tranſir̄ ꝺ extremo diſtanti in extremū diſtans propria uirtute non tranſeundo per medium / aut tranſeundo in inſtanti / id ſibi repugnare uidetur. Ille nāqꝫ ordo tranſeundo de extremo in extremum ꝑ media uidetur eſſe prefixus a ſupīno agente deo cuicumqꝫ agenti inferiori / & neceſſe erit omnia agentia inferiora eiuſmodi ordinem ſeruare / ueluti etiam ab eodeꝫ Deo ſuctitum eſt / ut nunq̄ id ex mixto ullo fiat id ex quo ipſum mixtuꝫ factum eſt: nunq̄. n. ſemen fit ex illo eo modo generandi: quod ex ſemine factum eſt. Nunq̄ ex oliua corrupta naſcit̄ ſemen oliuę / neqꝫ ex aceto uinum / quia illud ex uino corrupto cōfectū erat: Qui tamē ordo / ut a prima cauſa obſeruer̄ non oportet. Quod itaqꝫ unprecedenti queſtione naturam angelorum dignificando diximus ipſos poſſe mutari propria uirtute ī menſura īdiuiſibili in ultimum / ubi / abſqꝫ hoc / ꝙ in tali menſura intelligatur habuiſſe plura ubi ęqualia / corrigitur in preſenti queſtione: & declaratum eſt / illud ſibi eſſe poſſibile quando tranſit de loco contiguo in contiguuꝫ dūtaxat. MENTIVS. Solutiones obiectionuꝫ: quas attuli iā mihi patent / neqꝫ. n. Chriſti corpus hic incipit eſſe non tranſeundo per media niſi uirtute infinita: neqꝫ ut ultima ratio probare uidebatur oē mutatum precedit moueri: ſed ſoluꝫ illud quod eſt in motu. Relique autem obiectiones: qui recte ea / quę dixiſti animaduerterit ſolutas inueniet. BENIGNVS. Hęc ſunt quę cęleſtiuꝫ militum tum ęuo / tum loco & tum motu dicenda reſtabant: & prout ſępius diximus omnes angelorum motiones ſunt ab optimo omniuꝫ bonorum largitore Deo conceſſę potiſſimuꝫ in noſtram utilitatem: Quo & mali ſpiritus nos exerceant: & conflictu aſſiduo robuſtiores atqꝫ meliores magiſqꝫ ſtrenuos reddant / boni uero / ut nos protegant / defendant / conſeruent / ab inſidiiſqꝫ malorū liberent: utqꝫ cuncta opera noſtra gratiora ſūmo Deo efficiant: & nos tanq̄ ueros ipſoruꝫ conciues ad regna ſuperna prouheant: & fortunatos eoruꝫ patrocinio ad ſupernā illam foelicitatem perducant: Quam nobis pręſtare largiri & cōceder̄ digneẗ: Qui & angelis & hominibus imperat: & ſemꝑ uiuit & regnat.

Amen.

POſtridie expletis omnibus diſputationibus diuino aſpirante numine plurimi ex acutioribus iterum in eādem perpetuis honoribus cęlebrandam uirginis ędem confluxerunt: Et ut eis uidebatur unū prę cunctis ſe ſcire cupiebant: Quod forſan diuina ſorte: noſtraqꝫ īduſtria preterniſſuꝫ fuerat ut auidi[9] carperetur. Illud igitur ita fuit propoſitum: eoqꝫ modo definitum.

¶ Quęſtio de primatu Angelorum. Quis vꝫ. inter eos ſit omnium maximus. SORGIVS

POſt uniuerſis de angelorum conditionibus cōtemplationes reſtat: hoc perſcrutandum quis inter eos uideatur maior: Immo omnium ipſorum maximus. Et an plures ex ipſis ſupremis ſpiritibus poſſint eſſe ęquales ſaltem natura. Et quid de Michaele illo: quem quidam tanq̄ archangelum in ſecundo choro infimę hierarchię quidā tanq̄ principem in tertio collocant / ſit ſentiendum. BENIGNVS. Ego ſemel dum adhuc ī mea ciuitate urbinatenſi (donatus. n. ut noſtis ſum ciuitate illa) moram traheręꝫ apud inclitū ducem Foedericum: duꝫ & iſte rex excelſus Partenopeus Foedericus: qui nūc poſt tot clades regnat adeſſet / redibat nempe tuꝫ ex Galiis a chriſtianiſſimo rege Ludouico genitor̄ hui[9] magni Caroli: qui totum orbem cōmouit / Imminente archāgeli Michaelis ea ſolemnitate: quę tertio calendas octobris celebratur / dum iuſſu eiuſdē

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

ducis Monfeltrei orõnem corã principibus eſſẽ
habiturus tanq̃ ſuperno afflatus numine his rõ
nibus: quas afferaȝ: quę mihi tunc ex tempore
occurrerunt probaui Michaelem eſſe nobiliſſi-
mum inter omnes creaturas & ſũmum ſeraph,
& omnium ſpirituũ cęleſtium principeȝ inuic-
tiſſimum. Prima quarũ rationuȝ talis fuit, M^{P}
ti theologorum Gabrielem inter Seraphin ãnu
merandum putant, & inter primos ſpiritus col
locandum cenſent: Quod quidẽ & Sixtus quar
tus Pontifex maximus ex ordine noſtro aſſump
tus in ſermone: quem de uiſitatione virginis ge
nitricis edidit aſſerere uidetur. Quo p̃iacto ego
addo Michaelem gabrieli preferendum eſſe &
ſcripturã, & eccleſię orthodoxę auctoritate. vbi
cumq;. n. plurium angelorum nomina recitanẽ
Michaelis nomẽ in capite ſemper ponitur, Si
ergo aliis Gabrielem licet inter primos cõnume
rare, licebit mihi & Michaelem: qui ipſum pre
cedit primuȝ iudicare & cenſere. Deinde proba
tionem induxi a nomine ipſius, Quid. n. eſt di
ctu Michael? nil aliud profecto q̃, quis ut De9
ac ſi aperte diceretur ĩter illos qui ſunt Dii par-
ticipatione, quis illi ſimilis, aut ęqualis, Aut
quis eſt quem Deus adeo decorum, adeo ſapien
teȝ, adeo egregium condidit ueluti illum. Ter
tio illud perſuadebamus preclara eccleſię (quę
a ſpiritu ſancto in rebus fidei gubernatur & re
gitur) cõſuetudine. Illa. n. orthodoxa mater u-
niuerſis ſupernis exercitib9 totiq; cęleſti militię
obſequi & inſeruire cupiens dies feſtos toti9 cu
rie celeſtis ſub nomine Michaelis cõſecrauit &
dedicauit, Non ob aliud profecto q̃ ut agnoſce
res uniuerſum exercitum in ducis laudari cõmẽ
dationibus. Et primi angeli ſuffragia implorãs
omnium aliorum auxilia efflagitare. Poſthac af
ferebamus & eiuſmodi rationem. Nã in eiſdeȝ
ſanctorum ſpirituũ laudibus, atq; oĩuȝ angelo
rum pręconiis ipſuȝ cunctis preponimus appel
lantes & uocantes paradiſi prępoſitũ, atq; pri-
matẽ totius celeſtis exercitus, quod certo nõ ab
re, nõ caſu, aut fortuitu, ut ita caneremus, ita
predicaremus actũ eſſe puto: Sed potius diuina
quadã inſpiratione, ut om̃s agnoſcerent maxi

mã Michaelis dignitatẽ. Accedebat ad hęc, q̃a
ille ameniſſimus locus, illa ſuauiſſĩa patria: quã
paradiſuȝ appellamus Michaelis ditioni ſubie
cta eſſe uideatᷣ, Ipſe. n. liberator dicitur oĩuȝ eſ
ſe aĩaꝝ, quia ipſius eſt ſingulorꝝ inſpicere meri
ta, examinare opera, & adiudicarᷣ p̃mia, Quoȝ
autẽ plurimi ſanctorꝝ etiã primis angelis in me
rito ſint ęquales, & ſibi ſit cõmiſſa cura oĩuȝ aĩa
rũ (vnde & de beatiſſimo Martino canitur quẽ
Michael aſſumpſit cũ angelis) ut ſit primus oĩ
uȝ angelorꝝ uere exiſtimãdũ eſt ad hoc ut digne
oĩbus pręponeretur aĩabus. Preterea & id dice-
bamus nefas eſſe opinari, ut primę creature no
biliſſimiq; ſpiritus fuiſſet nomen hoĩbus abſcõ
ditũ. Quoȝ. n. ſuapte natura homo religioĩ ſit
deditus & ſuperũ obſeruantię abſurdũ fuiſſet ĩ
feriorꝝ noĩbus reuelatis primi angeli nom̃ conti
cuiſſe. Reuelatũ ergo eſt nom̃ illud, neq; aliud
eſſe poteſt, q̃ nom̃ Michaelis, hoc. n. dignius
eſt poſt ipſuȝ Deuȝ oĩbus reuelatis noĩbus. De
niq; efficacius afferebamus talẽ rationẽ, Dicito
mihi, quis pugnauit cũ Dracone, quis Lucife
ruȝ uicit, non ne Michael? Putas ne ęquũ fuiſ
ſe ut inferior cũ ſuperiore pugnaſſet, vt primę
hierarchię angelus qualis fuit Lucifer decertare
& confligerᷣ eminus cõminuſq; multarꝝ rationũ
diſeptationibus cũ tã infimo angelo qualẽ Mi
chaelẽ ponunt dignatus fuiſſet? Et qui adeo ſu
perb9 tumiduſq; & inflatus gloria extiterat, ut
cũ ipſo Deo potius decertare maluiſſet cuȝ uno
archangelo, aut ſimplici principe conflixiſſet?
Tandẽ concludebamus uel ex eo Michaelẽ oĩ-
bus ãteferendũ quia uictoria & triũphus ille ſi-
bi ab oĩbus aſcribitur: Quod certo eſt propriuȝ
ĩperatoris munus. Oẽs autẽ angelos ĩ cõflictu
illo paſſiȝ affirmant theologi & triũphus atq; p̃
coniũ uni Michaeli conceditur. Hoc equideȝ ẽ
euidentiſſimũ ſignũ ĩperialis maieſtatis, ipſi Lu
cifero pro oĩbus angelis ueluti quandoq; Petr9
ille pro oĩbus apoſtolis acutiſſime reſpõdit, ob
iecit, & obiectiones ipſius prauas repullit. Ipſe
om̃s ad ortatus eſt ueluti ĩperatõ quidã ſuũ exer
citũ. Neqȝ poterat eſſe primus gratia (ut patet
ex his q̃ iã diximus) niſi fuiſſet prior & natura

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

Deus igit̃ erit poſt primū Deū; prim⁹ pfecto natura oīum rerum creatarꝝ; ſecūdus uel tertius gratia. Solam nāq; xpi dñi aīam in donis diuinis atq; Genitricis Dei pponimus; ſi fas nō ſit ullū eidem parē redder̄ Hieronymi quoq; diui auctoritate poſt illā genitricē nullum aliorum ſanctorꝝ fas eſt cūctis pferr̄ ſpiritibus: Nemo ergo quēq̄ ex ſanctis hoibus Michaeli anponat. Nō itaq; Luciferꝝ nobiliorem cenſem⁹ Michaele; neq; cōgruū putamus primū angelū; ueluti neq; primū hoiē; dānationi ſubiacuiſſe. Erit igit̃ Lucifer poſt Michaelē; uel morē geram⁹ qbuſdā ſacris doctoribus Luciferꝝ cunctis preponentib⁹; dicem⁹ ipq; cū Michaele eiuſdē ſpeciei eſſe: & ita uterq; illorꝝ primus natura dici poterit; & ad alterꝝ dubiū tuum ex his reſpōſa captabis; poſſunt. n. plures & i naturalib⁹ & i diuinis donis pares eſſe. Niſi īdiuidua q̄ eiuſdē ſpeciei i nobilitate pferr̄ uelis: q̄ quidē qa minima eſt parui ēt exiſtimat̄. Michael ergo eſt mēiura oīu; ſubſtantiarꝝ hoc ē naturarꝝ accidentia ſubſtētantiū. Neq; his obſtat archāgeli nomen aut principis. Eſt. n. archāgelus & priceps nō rōne chori ſed platione; & dignitate: quā ſupra oīs eſt ſortit⁹. Michael q̄ nō ſolū priceps a Daniele ſed un⁹ ex primis pricipib⁹ dicit̄ eē; qa un⁹ & prim⁹ īter primos pricipes. i. ſeraphicos ſpirit⁹ exiſtit ipe quodā ſinagogę nūc aūt eccl'ię xpi pſidere dr̄; Quom. n. ſit pnceps paradiſi fauet his q pordinati ſunt ex adoptione hereditatem poſſider̄. Miſſis q̄ ad quidā nō multū ardua legit̃; quod qdē ita exponat̄ ſicut & illud Eſaie de ſeraph miſſo ad icēdenda ipſi⁹ labia exponitur; & eo pacto q̄ De⁹ legē Moſi in mōte altiſſimo Sinai dedidit. Miſſus itaq; a Michaele āgelus qſpiā Michael uocat̄; ſicut & adeo De⁹. Et talis Michael miſſus pōt nō ſolū i iſima hierarchia ſed ēt i ultimo ordīe collocari. Michael igitur oīum cęleſtiū ſpirituū princeps iclyt⁹ ab uniuerſis poſt uirginē illā ſup oīs colat̄ & adoret̄; Noſq; ipi deuotiſſima; atq; ſuplice; eidem eccl'ia īſtructe porrigam⁹ pces. Priceps gl'ioſiſſime Michael archāgele defēde nos icōtinuo uitę pntis plio; & eſto memor nr̄i; ut nūq̄ peamus ſ; ſalui atq; tuti ſub tuo iuicto procinio maneam⁹; hic & ubiq; ſp depcare p nobis filiū Dei. Adipleat iterꝝ rogam⁹ i nobis ipe benignus qd i ipo tantopere adiplere curauim⁹. Deo gr̄as.

¶ Explicit opus de Natura Angelica. Impreſſum cum maxima diligentia Florentię. xiii. Kalēdas Auguſti. M. CCCC. LXXXXIX.

¶ Sigiſmūdus Bonifati⁹ Gorgę⁹ ad Lectorem

Quicunq; Angelicos optabat noſcere cętus
Et quantū excellat ille: uel ille chorus
Aut q̄d ſcire queūt? nobis ſeu pandere uoces
Vt licet? & paruo poſſe manere loco?
Perlegat īgenua quos eddidit arte libellos
Gorgius: & quanta nobilitate uigent:
Inſpice uerba modū: & ſenſus aduerte latentes:
Et tale īgeniū quid nouitatis habet.
Hinc gratus nitidas laudes perſolue Benigno:
Hin nomen tanti fas celebrare uiri.

Finis.

Damianus Beneſſius Ad Lectorem

Cognitus hetruſcę prius ille Georgius urbi:
Incipit (ecce uides) notior eſſe modo.
Miſit. n. tuſcę dialectica dogmata genti;
Quis ſcoti obſcurum lector acumen ineſt.

¶ Eiuſdem Damiani ad Georgeum benignum Saluiatum.

Ecce quod extremis ſcotus fuit ille britannis:
Doctus quod mauris Aureliuſue ſuis:
Quod q̄ dalmaticis ardens Hieronymus undis:
Quod ſenonum populis Ambroſiuſq; pius.
Illud idē nobis nunc tu uenerāde Georgi:
Illyrici fateor gloria magna ſoli;
Intima perpetui tibi nā ſecreta tonantis;
Et datur angelicos cernere mente choros.
Tu bon⁹: illuſtris: ſapiēſq;: grauiſq; benign⁹
Dictus es; & noſtro tempore ubiq; pius:
Tuq; fluentina cantatus in urbe fuiſti:
Te ſimilis Laurus Coſmi amauit aui:
Nicenus ſophię te fouit amator honeſtę:
Te Dux vrbini Martis in arte furens.
Defuit ergo nihil quod poſſet habere uiator:
Quę data ſunt uiuis omnia parta tibi.

¶ Ad Lectorem de eodem.

Diſce quot iſte bonis ornatur lector hōeſtas.
Seruit honor: pietas: gl'ia: forma ſibi

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

XV
FIRENZE

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze.
Magl. C.6.23